

**R. P. Fr. Ioannis Poncii, Corcagia-Hiberni, Ordinis Ff.
Minorvm, Sacræ Theologiæ Lectoris Ivbilati, Olim in
Collegio Romano S. Isidori Primarij Professoris;
Philosophiæ Ad Mentem Scoti Cvrsvs Integer**

Poncius, Joannes

Lugduni, 1659

Tractatvs De Anima.

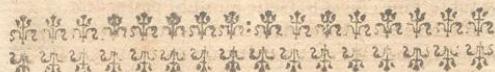

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95688](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-95688)

cere ad productionem substantia, sed necessario debet vna cum quocumque accidentium influxu interuenire etiam actio immediata alicuius substantia, quæ sit vel perfectior, vel æque perfecta ac substantia producenda, sive hæc simplex sit, ut sunt elementa, sive composita, ut sunt mixta omnia.

§ 8. De loco denique, vbi Metalla generantur, nihil per rationem certi potest haberi: ex historiis vero fide & experientia constat, aliqua loca, in quibus de facto reperiuntur, & in quibus propterea ea generata esse debent; nec enim verisimile est ab aliis locis inde translata fuisse, maxime cum in nullis aliis potius quam in his ipsis formata fuisse credendum sit. Communiter autem quantum ad experientiam hactenus habitam, loca monstrosa & sylvestria iis generandis aptiora videntur.

Et hæc breuitet de Meteoris sufficiunt. Plura qui voluerit, *Scutum ipsum & Comimbricenses* sese adest, neque in rebus obscursis ac valde dubiis, vbi parum loci habere possit discursus, hærendum vterius videbatur.

TRACTATVS

De Anima.

PROOEMIVM.

HI VIVS partis Philosophiæ naturalis dignitas & excellentia ex obiecto eius, sive dicatur anima, vt inscriptio præ se fert, sive corpus animatum, hoc est illud, quod constat anima, tanquam parte essentiali constitutive, vt homo, equus, & similia, facile deduci potest: neque enim ab illa alia parte etiam illa, quæ calos contemplatur, aliud obiectum non solum præstantius, sed nec quod æqualis sit perfectionis, consideratur. Quod si quis utilitatem etiam respiciat, in hac summam reperiens, non tantum quia, quæ hic examinantur, adeo ad reliquam Philosophiam vniuersam, etiam Metaphysicam & ipsam Logicam, quamvis hæc scientiarum omnium sit instrumentum, comparandam virtutia sunt, ut non desint plurimi magna doctrina & ingenij qui ab hoc tractatu Philosophiam auspicandam censemant; verum etiam, quia præterea per hanc maxime nos ipsos, quod summa sapientia munus existimat, cognoscere possumus, & ex nobis Deum Authorem nostrum.

De hac ergo tam præstanti, ac vtili materia principiiora, ac magis proficia, quæ tam ab ipso Philosopho tribus Libris, quos de ea confecit, quam à Commentatoribus, ac ceteris Peripateticis tractantur, sequentibus nouem Disputationibus comprehendendam: quartum *Prima* erit de Anima, ut sic: *Tertia* de sensib[us] externis in particulati. *Quarta* de sensib[us] internis. *Quinta* de substantia anima rationali. *Sexta* de potentia intellectiva. *Sepima* de voluntate. *Octava* de habitibus. *Nona* de anima rationali separata, quibus omnibus, tanquam complementum adiungam vnicam disputationem de *Parva naturalibus*, in quibus agitur de aliquibus affectionibus competentibus animalibus, quorum anima est principium formale constitutum. Quas tamen disputationes antequam aggrediatur, duas hic difficultates Proœmij loco expediam: quartum *Prima* est de obiecto huius tractatus: *Secunda*, an consideratio animæ spectet ad Philosophiam naturali, an vero ad Metaphysicam.

Quoad primam difficultatem *Toletus* hic quæst. 4. & *Ruinius* quæst. 2. aliquie putant Animam ipsam, ut sic, esse obiectum adæquatum huius Tractatus.

Comimbricenses existimant hunc tractatum, si per se consideretur, habere pro obiecto adæquato Animam; si

vero considereretur ut integrans unum tractatum Philosophiæ naturalis cum alio tractatu qui inscribitur *Parva naturalia*, animam non esse obiectum eius, sed corpus animatum. *Complutenses* & *Arraga* cum multis aliis dicunt obiectum adæquatum ut quo eius in esse rei esse animam; obiectum vero adæquatum ut quod esse corpus animatum. Et in hoc sensu explicantur plures authores à Ruvio pro sua citati sententia.

2. *Misi magis placet prima sententia*, à qua in re ipsa non differt *secunda*: nam quando prima assentit obiectum esse animam, loquitur sine dubio de hoc tractatu secundum se considerato, & sane ut sic de eo queritur, hoc autem concedit secunda sententia, quæ propterea magis dilipicit quam prima, quia vtitur distinctione impetrante ad propositum; & eadem ratione, que posunt *Comimbricenses* dicere, quod corpus animatum sit obiectum horum librorum, ex eo scilicet quod possit hic tractatus considerari, ut pars integrans alium tractatum cum tractatu parvorum naturalium, posset quis dicere quod obiectum adæquatum huius tractatus esset corpus naturale ut sic, quia potest considerari hic tractatus, ut pars integrans alium tractatum, cum ceteris Philosophiæ naturalis tractibus: ut sic autem corpus naturale erit obiectum adæquatum eius, nou minus quam totius Philosophiæ naturalis, ut negari non potest.

Moneor autem ad præferend. m ceteris primam sententiam.

Primo ab ipsa Tractatus inscriptione, nam quamvis denominatio alicuius scientia posset quandoque desummi ab aliquo particuli obiecto, quod non esset adæquatum, tamen nisi aliunde constet quod obiectum, à quo desumitur denominatio, non sit adæquatum, potius deber dici quod sit, quia certe scientia potius ab adæquato, quam ab ullo particulariori obiecto denominacionem suam accipere debet: nulla autem prorsus est ratio cur anima ipsa, de qua dicitur esse hic tractatus, non sit obiectum ipsius adæquatum.

Secundo, quia in toto hoc tractatu non definitur corpus animatum, nec describitur, nec demonstrantur passiones de ipso, aut proprietates; definitur autem anima ac describitur, demonstrantur proprietates ipsius, examinantur accidentia, & nihil prorsus in eo consideratur nisi in ordine ad animæ cognitionem, quæ sunt conditiones obiecti adæquato.

Tertijs, quia ex omnibus scientiis partialibus, quæ de anima ut sic, suisque speciebus, proprietatis, accidentibus, aliisque spectantibus ad ipsam, potest fieri unus tractatus, non minus quam de corpore naturali ut sic, suisque speciebus: sed ille tractatus habet pro obiecto adæquato animam ut sic, non minus quam tractatus de corpore naturali, & suis speciebus habet pro obiecto adæquato corpus naturale ut sic: ergo hic tractatus habet pro obiecto adæquato animam ut sic.

Probatur consequentia; quia prorsus hic tractatus non distingueretur ab illo alio: ergo si ille alius haberet animam pro obiecto, & hic etiam haberet.

Quarto, quia quod anima sit pars constitutiva corporis animati, & quod cognitio ipsius ad illius corporis cognitionem conducat, possitque scientia de anima reduci ad illud obiectum, tanquam ad obiectum adæquatum, non sufficit ad hoc, quod dicitur hic tractatus habere pro obiecto adæquato illud corpus; sed hoc est potissimum fundamentum id assendi: ergo non corpus illud, sed anima ipsa secundum se considerata dici debet adæquatum huius tractatus obiectum.

Probatur maior, in qua sola est difficultas: quia inde solum habetur quod hic tractatus, ut consideratur tanquam pars integrans alium tractatum cum aliis partibus, quæ agerent de illo corpore, haberet pro obiecto adæquato illud corpus iuxta secundam sententiam, non vero quod corpus esset obiectum adæquatum huius tractatus secundum se considerati.

4. Confirmatur manifeste, quia licet corpus animatum sit pars subiectiva corporis naturalis ut sic, & licet cognitionis ipsius iuuet ad cognitionem corporis istius, ac

possit

possit propterea reduci ad ipsum, tanquam ad obiectum adæquatum, quatenus corpus animatum est unum ex obiectis partialibus totius Physicæ; tamen si quis quereret quodnam esset obiectum illius partis Philosophiæ, que agit de corpore vivente ut sic, iulque speciebus, pessime assignaret pro obiecto corpus naturale ut sic, quod est obiectum adæquatum totius Philosophiæ naturalis, aut illum aliud obiectum, quod non magis esset obiectum adæquatum illius partis, quam alterius alius, cuius ratio est, quia quando queritur de obiecto adæquato aliquius partis scientia totalis, queritur de obiecto peculiari istius partis, de quo in illa ipsa parte per se directe agitur, quale necessario debet esse aliquod unum ex multis obiectis, quæ in ipsa illa parte considerantur, aut aggregatum ex omnibus illis simul: ergo quamvis anima possit reduci una cum cognitione eius ad corpus viens, tanquam ad obiectum, quod esset adæquatum ipsi & aliis partibus, tamen non inde sequitur, quod ipsemet tractatus, qui est de anima, secundum se consideratus, habeat pro obiecto adæquato illud corpus.

Confirmatur secundo, quia si quis quereret quodnam esse obiectum adæquatum disputationis, quæ instituitur de Vacuo, aut Tempore, aut Vbi in Physica, male sine dubio diceret esse corpus naturale aut illum aliud obiectum, de quo per se directe in illa ipsa Disputatione non ageretur. Et similiter si quis quereret quodnam esset obiectum adæquatum disputationis logica, quæ est de Propositione, male diceret esse syllogismum, aut modum sciendi, aut demonstrationem; & male etiam diceretur Anima ipsa esse obiectum adæquatum istius disputationis, quæ instituitur de speciebus intelligibiliibus: ergo eodem modo male assignatur pro obiecto adæquato scientiæ agentis de anima corpus viens.

5. *Hinc respondetur* facile ad fundamenta tertiae sententiae, quorum primum est, quod anima non sit species corporis naturalis ut sic, quod est obiectum adæquatum totius Philosophiæ naturalis; ergo non potest esse obiectum adæquatum huius tractatus.

Probatur consequentia ex principio Arriaga, quia Philosophus in his libris agit in particulari de illis, quorum rationes communes explicuerat in precedentibus: sed illæ sunt species corporis naturalis: ergo.

Probatur eadem consequentia ex principio Complutensem: quia obiectum formale adæquatum totius Physicæ debet esse abstractum ab obiectis adæquatis partialibus omnium partium istius scientiæ: sed non potest esse abstractum ab anima, cum haec non sit species eius: ergo anima non potest esse obiectum adæquatum horum librorum, qui sunt pars Philosophiæ naturalis.

Respondetur negando consequentiam. Ad cuius primæ probationem, respondeo distinguendo minorem: ille sola, nego: illæ cum aliis, concedo minorem, & nego consequentiam. Itaque non solum egit in praecedentibus Philosophus de rationibus communibus specierum corporis naturalis: sed etiam de multis aliis rationibus communibus, ut de forma substantiali ut sic, de loco, de tempore, de materia prima. Illud autem quod intendit Arriaga, agi scilicet hic de specie, aut speciebus aliquibus corporis naturalis, est manifeste petere principium, & aperte falsum, cum in nulla parte horum librorum agatur de corpore villo, per se, ut percurrit ipsosmet libros constabit, & ipsi aduersarij fatentur, qui propterea recurunt ad alias partes Philosophiæ, quas volunt cum his confidere integrum tractatum: quod quamvis verum esset, non facit ad rem, quia agimus de hac parte integræ istius tractatus, & de eius obiecto secundù se querimus.

Ad secundam probationem nego maiorem, cuius falsitas constat ex exemplis superiorius propositis de obiecto adæquato disputationis de loco, de vacuo, de forma substantiali, de speciebus intelligibiliibus, & mille aliis.

6. *Secundum fundamentum* est, quod idem sit obiectum adæquatum horum librorum, & parvorum naturalium; at anima non est obiectum adæquatum parvorum naturalium, sed potius corpus animatum: ergo.

Probatur maior: quia utrumque tractatus tam hic, quam ille de parvis naturalibus conficiunt unum integrum tractatum eo modo, quo octo libri Physicorum: ergo si cut idem est obiectum adæquatum omnium octo librorum, ita idem erit obiectum horum librorum, & parvorum naturalium.

Respondetur distinguendo maiorem: idem est obiectum adæquatum horum librorum secundum se consideratorum, ac parvorum naturalium, nego maiorem; quatenus conficiunt unum tractatum cum parvis naturalibus, translat major. Et concessa minori, distinguo consequens: anima non est obiectum adæquatum horum librorum secundum se consideratorum, nego consequentiam; ut conficiunt unum tractatum cum parvis naturalibus, concedo consequentiam. Ad probationem maioris respondeo distinguendo similiter consequens: quatenus faciunt unum tractatum, concedo consequentiam; quatenus tractatus de anima consideratur secundum se, nego consequentiam.

7. Et sane exemplum de octo libris potest retrorqueri contra aduersarios: quia licet idem sit obiectum adæquatum octo librorum, ut conficiunt unum tractatum; tamè si quereretur quodnam sit obiectum adæquatum partiale tertii libri, pessimè assignaretur illud quod est commune omnibus; ergo licet idem esset obiectum adæquatum horum librorum, & parvorum naturalium, male tamen assignaretur illud pro obiecto adæquato partiali horum librorum secundum se consideratorum.

Deinde non minus octo libri Physicorum possunt inter se facere unum tractatum contemplantem aliquam partem obiectorum partialium Physicæ naturalis, quam omnes libri Physici possunt facere unum tractatum contemplantem omnia obiecta Physica: sed ex hoc tamen non sequitur, quod possit assignari pro obiecto adæquato partiali librorum de cœlo, verbi gratia, illud, quod possit assignari pro obiecto adæquato omnium librorum Physicorum; ergo ex eo, quod possunt hi libri facere unum tractatum cum parvis naturalibus, non sequitur quod adæquatum obiectum istius tractatus possit assignari pro obiecto adæquato huius partis istius tractatus secundum se considerati.

8. *Terarium fundamentum* esse potest, quod in aliqua parte Physicæ debeat agi de corpore animato, ut sic, tanquam de obiecto adæquato: sed nullibi potius, quam in his libris: ergo.

Respondeo negando minorem, quia potius deberet agi in parte, quæ de ipsomet ageret, definiendo ipsum, & tractando de partibus, proprietatibus, & accidentibus eius, qua pars si non sit tradita in libris Aristotelicis, tum non sunt tractata omnia physica in illis libris, & addi debet illa pars, ut libri illi sint completi. Supponitur autem à multis, quod illa pars sit tradita à Philosopho, & sit illa ipsa, quæ inscribitur *Parva naturalia*, de quo, quando de illa parte agemus, mentio facienda est iterū. Et hæc de prima difficultate procœmiali sufficiant.

9. *Quoad secundam difficultatem*, supponendum pro certo, animam ut est pars corporis physici, & secundum quamcumque considerationem, secundum quam dependet à materia sive actualiter sive aptitudinaliter tam in essendo, quam in operando, spectare ad Physicam non minus, quam alia formæ substantialia; omnes enim species corporis naturalis, & omnes partes essentialia Physicæ istarum specierum spectant sine dubio ad Physicam: unde sequitur manifestè, quod anima non solum vegetativa, & sensitiva quæcumque, sed etiam rationalis, ut rationalis, ad Physicam spectat, quia ut rationalis, est principium physicum hominis; homo autem est species corporis naturalis. Sequitur etiam secundum, quod non solum anima unita spectat ad Physicam, sed etiam separata: quia ut separata etiam dicit aptitudinem ad constitutendum hominem, & est principium physicum intrinsecum alius hominis possibilis. Unde difficultas est, utrum spectet ad Physicam quatenus habere potest operationes alias independentes à corpore, aut phantasmate.

Sed

Sed respondet breuiter, quod si consideretur anima ut anima, quatenus est principium cuiuscunque operationis, semper debet pertinere ad Physicam, quia ut sic semper dicit ordinem ad corpus, ac materiam, quod sufficit; nec refert quod operationes ipsius sint independentes à corpore, quia ut spectent ad Physicam, sufficit quod sint operationes rei pertinentes ad corpus. Quod si consideretur anima non ut anima & actus corporis, sed sub conceptu entis, & præterea consideretur ut sic esse principium intellectionis, abstrahendo à modo particularis intellectionis quam habet, an scilicet ut intellectio dependens à corpore tanquam à subiecto, nec nomen dico quod consideratio eius spectat ad Metaphysicam, quia est consideratio rei sub ratione independenti à corpore aut materia omni. Nec est inconveniens, aut difficile, quod vna res spectet ad diuersas scientias sub diuersis considerationibus. Nec in hac re est villa difficultas vlli momenti, quamvis fusè tractetur à multis. Iam ergo disputationes ipsas aggrediamur.

DISPVT. I.

De Substantia Anima.

V A N D O Q V I D E M horum librorum ut paulo ante dixi, obiectum ad æquatum sit anima ut sic, & hæc non habeat parres alias, aut principia Physica, ex quibus componatur, queque prius cognosci deberent quam ipsa anima; non ab alio incipiebat erat hic tractatus, quam à consideratione ipsiusmet substantia anima.

QVÆSTIO I.

Quid sit viuens.

Q Vandoquidem in utraque definitione animæ à Philosopho tradita, & inferius explicanda fit mentio viuentis & vita, nec possint propter ea intelligi, nisi intelligatur quid sit viuens, & vita, quod non adeo facile est, ut patet ex dicendis; opera precium duxi explicationi illarum definitionum hanc questionem præponere, qua ut intelligatur,

Aduertendum est viuens duplicitate capi solere.

Dupliciter capi. viuens. Primo participialiter, quatenus scilicet est participium præsentis temporis, & significans aliquid habens vitam, actu existere, & sic dicitur Petrus vivere dum actu existit, & quando non existit, aut definit existere, non vivere.

Secundò nominaliter, quatenus scilicet est nomen, & significat illud quod habet vitam in se intrinsecam, sive actu existat, sive non; & si de omnibus hominibus etiam possibilibus dicitur quod sint substantia corporæ viuentes. Et in hoc sensu hic agimus de viuente.

Cùm ergo viuens in hoc sensu sit habens vitam, ut sciatur quid sit viuens, debet sciri quid sit vita. Duplex autem communiter assignati sunt vita, in actu primo, & in actu secundo. Vita in actu seundo sunt operationes illæ, quæ solis viuentibus competunt, ut intelligere, sentire, mouere se progressivè, nutriti, & similia, quæ operationes propter ea vocantur vitales. Vita in actu primo est principium operationum huiusmodi. Vnde illa viuunt vita in actu secundo, quæ habent huiusmodi operationes sive omnes, sive aliquas; illa vero viuunt vita in actu primo, quæ habent principia huiusmodi operationum, sive habeant vitam in actu secundo, sive non habeant. Alio modo posset intelligi per vitam in actu primo illud principium substantiale solis viuentibus conueniens, ratione cuius, & conuenient inter se, & discounuenient ab omnibus non viuentibus. Ut autem præterea sciatur quid sit hoc principium,

Quoniam Aduertendum yletius ex communi omnium vnu di-

ci viuentia, primò Deum optimum maximum; deinde Angelos omnes, tum homines, ac omnia animalia; p[ro]ximamente viuentia.

C O N C L V S I O I.

Malè describitur vita ut sic communis omnibus viuentibus vita non est principium mouendi se ab intrinseco.

Probatur: quia vel hoc intelligitur de motu intentionali, vel de motu reali, vel de motu abstrahente ab intentionali, & reali: sed neutrum dici potest: ergo.

Probatur minor quoad primam partem de motu intentionali; quia planta non mouentur sic.

Probatur quoad secundam partem de motu reali, tam quia Deus non mouetur tali motu, tum quia non viuentia sic se mouent, ut patet de graib[us] & leib[us], & de aqua quæ calefacta mouet se ad frigus.

Probatur quoad tertiam partem de motu abstracto eadem ratione; quia scilicet Deo non conuenit, & conuenit non viuentibus, quibus conuenit motus realis ab intrinseco.

Quod si dicatur Deus mouere se ab intrinseco motu improprio dicto, ad intellectionem & volitionem, quatenus hæc ab ipsius essentia mediante intellectu & voluntate emanant;

Contra, quia huiusmodi productio ab intrinseco conuenit non viuentibus; nulla enim est substantia non viuens, quæ huiusmodi motu non moueat se ad proprias passiones, ac proprietates metaphysicas, quia in Scientia & meliori sententia, hæc proprietates identificantur essentiis.

C O N C L V S I O II.

3. Malè etiam describitur esse principium mouendi se ab intrinseco vitaliter, aut mouendi se ad terminum, qui ab extrinseco nequeat in ipso produci, aut ad terminum, quem non potest in aliquo extrinseco producere.

Probatur hæc conclusio quoad duas primas partes, quia Deus habet vitam, & tamen nequit mouere se ab intrinseco vlo modo propriè loquendo; motus autem improprius mouendi se per emanationem metaphysicam, non sufficit, quia conuenit non viuentibus, ut paulo ante dixi.

Probatur secundo conclusio, quoad primam partem, scilicet claudendo illud exemplum de Deo, quia non potest intelligi quid sit mouere se vitaliter, nisi intelligendo prius quid sit vita; motus enim vitalis, aut vitaliter habitus non potest declarari nisi dicendo quod sit motus, cuius principium est vita, aut qui determinatur ad vitam; ergo male explicatur vita per ordinem ad motum vitalem, aut vitaliter factum.

Probatur tertio quoad secundam partem: quia Angeli & homines & plantæ non habent principium mouendi se ad ullum terminum, qui nequeat ab alio produci, nisi principium, quo possunt mouere se ad intellectiones & partes acquisitas per nutritionem; sed Deus potest producere in illis illos terminos se solo, id quod de termino nutritionis fatentur omnes, nostroque sufficit propposito, & de intellectione tenent Scientia cum multis aliis, posteaque probabitur.

4. Quod si dicas non intelligi in predicta descriptione, quod non possit terminus, cuius principium est vita, produci ab extrinseco supernaturaliter, sed quod possit produci ab extrinseco naturaliter.

Contra, quia quoniam possint isti termini produci naturaliter, adhuc certe non sequeretur inde quin homines & Angeli & plantæ viuerent tam bene quam de facto viuunt; ergo non habent vivere ex hoc quod possunt producere terminum aliud in ipsis non producibilem.

Deinde substantia materialis, quæ immediate subiecta quantitatem

718 De ANIMA. De substantia animæ,

quantitatem, habet virtutem in se producendi illa quantitatem, & illa quantitas nequit naturaliter per alia causam extrinsecā in illa produci, sed tamen non vivit; ergo conceptus vita non consistit in principio producendi terminum, qui ab extrinseco naturaliter nequit produci.

Probatur *tertia pars*, quia substantia quantitatua, quæ potest in se producere quantitatem, non potest illam producere in extrinseco, & tamen non vivit; & quia licet homo per oculum, aut intellectum posset etiam producere visionem in alio oculo, & intellectum in alio intellectu, hoc non tolleret quin vivaret. Et denique quia Deus non habet principium producendi perfectionem in se illa ratione sufficiente ad vitam, ut patet ex dictis supra.

CONCLV SIO III.

non est principiu[m] producēti[us] ad perfectionem maiorem, quam illa, qua debetur sibi in instanti generationis.

Probatur *primo*, quia Deus non habet tale principium, quare debetur, ut patet.

Probatur *secundo*, quia quamvis Angeli non possint producere in se intellectiones, aut volitiones, nec ullam aliam perfectionem, modo tamen possint recipere intellectiones, & volitiones, & per eas intelligere & velle, vivent sine dubio: & qui authores dubitant utrum intellectiones aliisque actus vitales potentiarum sensitivarum prouenant actus ab illis potentibus, non dubitant, quin habentes tales potentias vivant; nec solent impugnari per hoc principium, quod alias homines & animalia non vivent.

CONCLV SIO IV.

Non datur ullus conceptus unus viuore communis omnibus & solis viuentibus, & speciem Deo, Angelis, Animalibus, & Arboribus. Hanc cum docuissim multis ab hinc annis, reperio iam tamen apud Arriagan disp. 2. de anima num. 20. & est contra Hurtadum hic disp. 3. §. 5. & 6.

Probatur: quia si esset assignabilis, maxime esset aliquis ex predictis iam refutatis.

Dices cum Hurtado, conceptum illis omnibus communem esse ita habere perfectionem ab extrinseco, ut non possint naturaliter illam habere ab extrinseco, hoc enim competit in primis Deo, neque enim ullam perfectionem intrinsecam suam potest naturaliter habere ab extrinseco: competit etiam plantis, & animalibus quantum ad intellectiones, & sensationes, & terminum nutritionis: naturaliter enim habent haec ita ab extrinseco, ut non possint illa habere naturaliter ab extrinseco.

Hanc doctrinam impugnat Arriaga: quia Deum habere perfectionem ab extrinseco non est Deum habere perfectionem à se productam in se, sed eum habere perfectionem suam improductam ab extrinseco: sed hic conceptus non potest esse conceptus vita, communis Deo & ceteris viuentibus, quia inde sequetur duo absurdum: Primum quod Deum esse viuentem non esset aliud quam Deum esse improductum; unde si per impossibile nec intelligeret, nec amaret, nec aliquid produceret, esset viuens, quod est contra communissima acceptiōem vita: & præterea si per impossibile lapis esset improductus ab illo alio, esset viuens, quod est absurdum. Secundum absurdum esset, quod planta non esset viuens, contra hunc authorem, quia non haberet perfectionem improductam.

Contra hanc impugnationem facit *primo*, quod nullo modo sequuntur secundum absurdum, quod præcedit Arriaga: nam planta licet non haberet perfectionem suam improductam, haberet tamen illam improductam ab extrinseco, & ratio vita ut sic, non consistit, secundum Hurtadum in habendo perfectionem improductam, sed in habendo perfectionem improductam ab alio, & in hoc sine dubio conuenit Deus, ut habet suas perfectiones, cum plantis, & aliis viuentibus, quidquid dicat Arriaga, qui non videtur bene intellexisse doctrinam Hurtadi.

Secundo, facit contra illam, quod nec primum etiam

absurdum sequatur: nam Deum esse viuentem non est Deum non esse improductum ab alio, sed Deum habere perfectionem aliquam à se aliquo modo distinctam, ab alio improductam; nec consequenter lapis eo ipso quo esset improductus ab alio, esset viuens, sed ad hoc deberet habere aliquam perfectionem à se improductam ab alio.

7. Melius ergo impugnatur doctrina Hurtadi, primo: quia inde sequetur quod Deus ut habens immensitatem, & æternitatem esset vivens, quia ut sic habet perfectionem, quam ab extrinseco nequit habere: sed hoc est falsum; quia alias substantia omnes ut habent suas proprietates essent viuentes, quia ut sic habent perfectiones, quas ab extrinseco nequeunt habere.

Per quod directe impugnatur Hurtadus *secundo*: habere perfectionem, quam non potest habere ab extrinseco, conuenit non viuentibus, conuenit enim omnibus substantiis respectu suarum propriarum passionum: ergo non est conceptus vita.

Impugnatur *tertio*: quia si intellectio connaturaliter loquendo produceretur in Angelo effectiæ ab extrinseco, & ipsius nullo modo haberet vim effectiæ producendi ipsam, adhuc viueret, modo per eam posset intelligere formaliter: ergo conceptus vita, ut sic, communis omnibus viuentibus secundum omnem rationem, secundum quam viuunt, non dicit negationem productionis ab extrinseco, & consequenter male dicitur, quod conceptus vita ut sic, sit habere perfectionem, quæ non possit naturaliter haberi ab extrinseco.

Confirmatur: quia omnes substantiae corporeæ, in quibus subiectæ sunt quantitas, habent perfectionem quantitatis ab intrinseco in hoc sensu, & tamen non omnes viuunt: ergo habere perfectionem ab intrinseco in hoc sensu non est conceptus vita.

8. Obiciunt cum Hurtado: Deus magis conuenit cum plantis in ratione aliqua, quam cum aliis ullis rebus inanimatis, & hinc tam deo, quam de plantis dicitur quod viuant, cum id tamen non dicatur de ullis inanimatis: sed illa ratio, in qua sic conuenit cum plantis, est ratio aliqua una communis vita ut sic, ergo datur alia talis ratio.

Rspondeo negando maiorem, nec inde dicitur de Deo, & illis, quod viuant, nam viuere conuenit illi mereæquiuoce, aut analogice, sicut Gallus conuenit hominato in Gallia, & Gallo gallinaceo, aut sicut risus conuenit homini & prato viententi.

CONCLV SIO V.

9. Datur conceptus communis viuocè Deo, & omnibus, *Datur conceptus communis viuocè Deo, & omnibus, ac solis animalibus, qui conceptus potest vocari vita. Hac est communissima.*

Probatur: quia posse percipere aliquid est ipsis omnibus, & solis communis; Deus enim percipit, dum cognoscit & vult; & nullum est animal, quod etiam non percipiat dum sentit, nec aliquid aliud potest agniti, quod percipiat; ergo omnia illa sunt perceptiva, & nulla alia, & consequenter esse perceptuum est commune ipsis omnibus, & solis.

CONCLV SIO VI.

10. Datur conceptus vita, ut sic, communis omnibus viuentibus creatis, & soli. Hac est communior contra Arriagan num. 73.

Probatur: quia nullum est viuens creatum, quod non habeat in se virtutem acquirendi sibi aliquam perfectionem absolutam sibi intrinsecam de novo ultra illam, quam connaturaliter debet, aut exigit habere pro instanti generationis, & nullum aliud, quod non est viuens habet talam virtutem, & præterea illa virtus potest commodissime vocari vita, & soler etiam: ergo datur conceptus vita ut sic, communis omnibus, & solis viuentibus creatis. Tertia pars antecedentis non habet difficultatem, nisi de nomine, nec credo ullum contrauenturum in ipso nomine, si concedat duas illas partes.

Probatur ergo antecedens, quod primam partem, nempe

nempe quod nullum sit viens creatum, quod non habeat talē virtutem: quia imprimis Angelus potest in se producere nouas, & nouas intellectiones, quæ non debentur ipsi in instanti generationis connaturaliter, & idem est de hominibus quanquam ad intellectiones, & de hominibus ac animalibus quantum ad præceptiones, seu sensations.

Deinde plantæ & cætera etiam viuentia corporea possunt in se de novo producere per nutritionē, & augmentationem nouas partes substanciales, quas non exigunt habere pro instanti generationis, ut pater.

Præbatur minor quoad secundam partē, nempe quod nihil aliud præter viens habeat talē virtutem: quia si aliquid aliud illam haberet, maximè aqua, quæ si calefacit potest producere in se frigus de novo; aut grauia & leuia, quæ de novo post instanti generationis possunt se mouere localiter, illa deorsum, hæc sursum; aut ignis qui potest augere se substancialiter producendo nouum igne, eumque sibi adiungendo: sed hæc non habent talē virtutem: ergo nihil aliud non viens habet illam virtutē.

11. Probatur hæc vltima minor primo, quoad aquam, quatenus frigefactua est sui: quia licet posset de novo frigefacere se, nō potest tamē producere in se perfectionem vltra illam, quam potest habere in instanti generationis, quia in illo instanti debetur ipsi frigus connaturaliter, vnde ipsummet in se producere frigus pro illo instanti, nisi poneretur impedimentū, & si derelinqueretur in illo statu, nūquā postea posset producere in se frigus: ergo non habet virtutem producendi in se perfectionem vltra illam, quæ debetur ipsi in instanti generationis, ex hoc quod possit reducere se ad frigus quando calefacit.

Hinc probatur eadem minor, quoad secundam partē de graib⁹, & leuib⁹: quia si hæc producerentur in loco connaturaliter suo, in quo pertinet connaturaliter produci, non possunt ulterius se mouere; vnde non possunt producere in se perfectionem vltra illam, quam exigunt habere pro instanti generationis.

Probatur denique minor quoad tertiam partem de igne: quia ignis non habet virtutem producendi in se alium ignem, sed extra se; & licet ignis ille alius vniatur sibi, non tamen intra ipsum, aut in ipso recipitur; ergo non habet virtutem producendi in se perfectionem vltra illam, quæ debetur ipsi in instanti generationis, seu quod idem est, vltra illam, quam ipsomet necessario producet in se in instanti generationis, si non impeditur, & poneretur in loco suo naturali.

12. Dicet: haber virtutem producendi in se vniōnem cum altero igne, quam vniōnem non deberet in se producere, aut habere in instanti generationis: ergo adhuc manet difficultas de igne.

Contra: quia vniō non est perfectio absoluta, quandoquidem sit respectus in nostra sententia. Quod si tenetur cum aduersariis, quod esset modus absolutus, magis vrgeret replica. Sed responderi tamen posset non esse perfectionem absolutam simpliciter, quia talis non est, nisi perfectio, quæ non est modus.

Replicabis adhuc ex Arriaga, contra doctrinam datam de aqua & graib⁹, ac leuib⁹. Hominibus, ac plantis est debita augmentatio pro complemento naturali suo, & tamen hoc non obstante dicuntur viuentia per hoc, quod quando non datur ipsi in instanti generationis, possint illam acquirere: ergo quamvis aqua debetur connaturaliter frigus, & graib⁹ vbi deorsum, adhuc debent dici viuere per hoc, quod possint ea acquirere, quando non habent illa.

Respondet falsum esse, quod hominibus, & plantis debetur pro instanti generationis connaturaliter illa magnitudo, quam postea acquirunt, alias aliquando illam haberent in instanti generationis, & alia media generandi homines, & plantas darentur à natura, quam de facto data sunt.

13. Melius replicari posset: quod si homines, & plantæ deberent ab initio produci iuxta magnitudinem, qua maiorem postea acquirere non possent, adhuc diceretur viuere, per hoc quod per nutritionem restaurare possint

partes desperditas actione caloris naturalis, sed tamen tamen non haberent virtutem producendi perfectionem vllam vltra illam, quam peterent habere pro instanti generationis, nam licet alias partes producent, non tamen nisi similes illis partibus, quas haberent ab initio productas, nec illas ipsas possent producere de novo, nisi desperditis aliis; quod si hoc sufficeret, ut dicerentur posse producere perfectionem vltra illam, quam peterent habere in instanti generationis, aqua posset dici habere virtutem producendi perfectionem vltra illam, quam peterent habere in instanti generationis, quia potest producere in se aliud frigus ab illo, quod habet in instanti generationis quando priuat illo frigore.

Hac replica mihi confirmat maxime probabilitatem sententiae tenentis, quod non detur conceptus communis viæ viuentibus creatis, quatenus viuunt vita vegetativa, & sensuia.

Responderi tamen posset distinguendo maiorem: adhuc viueret conceptu communis viæ, ut sic communi omnibus viuentibus creatis, nego: alio conceptu, qui non est communis omnibus viuentibus creatis, transeat. Et concessa minori nego consequentiam.

Si vero queras, quis sit conceptus ille particularis, à quo haberent viuere in hypothesis hac, qui conceptus non esset communis omnibus viuentibus;

Respondeo, quod esset virrus illa producendi in se perfectionem substancialē modo illo particulari, quo viudemus homines, & plantas producere in se talē perfectionem, scilicet per intrā susceptionem pabuli, & conversionem illius in substantiam rati modo admirabilis, quem cernimus fieri in illis corporibus, quæ vocamus viuentia.

14. Pro complemento autem huius rei aduertendum, licet aliqui requirant ad conceptū viæ creatæ communis omnibus viuentibus, quod sit principiū producendi perfectionem in se, quæ non potest in alio producere, ut hac ratione excludant igne à ratione viuentis, quæ, licet in se producat aliquando igne, eum sibi aggerando, non potest tamen in alio etiam ignem producere, hoc tamen nec verum est, nec necessarium, quia quamvis intellectus posset producere naturaliter intellectiōnē talem in alio, qualem potest in se producere (vt tenent multi Scotisti, quibus multum faverit ipse Scotus de intellectu Angelico, putant enim vnum Angelum loqui alteri Angelo producendo per suum intellectum intellectiōnē in intellectu ipsius) tamen sine dubio esset viuens per hoc, quod produceret intellectiōnē in se: & eodem modo licet posset unus homo nutritre alium hominem, non propterea deberet dici non viuere per hoc quod posset se ipsum nutriti, neque sane ad hoc quod intelligimus aut homines viuere, aut arbores, examinamus vtrum possit producere talē perfectionem in aliis, qualem videmus quid producant in se: vnde ille conceptus est omnino impertinens ad rationem viæ.

Deinde aqua ex sua substantia habet virtutem producendi in se frigus, & non habet virtutem producendi frigus in alio per eandem suam substantiam, ut communiter tenetur; nec tamen dicitur viuere: & substantia quantitatua habet virtutem productiū quantitatis in se, qualem non potest producere in extrinseco. Et quamvis calor non esset aetius, & ignis haberet virtutem producendi illius in se, non diceretur viuere: ergo ille conceptus est omnino impertinens ad conceptum viæ.

15. Alij existimant ad conceptum viæ communis omnibus viuentibus creatis requiri, quod sit virtus producendi perfectionis talis in se, qualis in ipso non possit produci ab extrinseco.

Sed neque hoc etiam verum est propter easdem rationes: nam substantia quantitatua potest producere in se quantitatē, quæ non potest ab extrinseco in illa produci, & si per impossibile aut possibile posset arbor ab extrinseco nutriti, & homo ab extrinseco habere intellectiōnē: non tamē propter ea negari deberent viuere, mōdū haberent ex se ipsiis virtutē se nutriti, & intelligēdi, neque etiā ut cognoscamus an viuat nec ne, examinamus

an possint per virtutem extrinsecam nutriti, sed indagamus an ipsamet se ipsa possint nutritre, & hoc reperio, iudicamus ea vivere. Deinde etiam si aqua non posset ab extrinseco frigesceri, neque graue ab extrinseco moueri deorsum, non propterea dicerentur vivere: ergo ille conceptus non est conceptus vita, sed omnino ad illam impertinens; & hoc valde notandum est.

16. Ex his habetur primo, viventia vocari, & esse omnes illas substatiæ, quæ possint aliquo modo percipere, eo ipso quo possint percipere, easque vivere in actu primo per hoc quod habeant virtutem, per quam percipere possint; in actu vero secundo per hoc, quod actu percipiatur, habeantque actualem perceptionem; & in hoc conceptu conuenire vniuoce Deum, Angelos, animalia, & animam rationalem separatam. Ad hunc autem conceptum impertinens est, quod quæ percipere possint habeant virtutem actuam producendi illum actum, quo mediante percipiunt: tum quia Deus ipse habet talum conceptum absque tali virtute, tum quia, modò haberent actu in se subiectatum, ab eoque determinarentur formaliter ad percipiendum, sive ille actu produceretur ab ipsis, sive non, adhuc per hoc ipsum deberent dici vivere, quod per illum perciperent, & sane eo ipso iudicamus homines, & animalia vivere, quo videmus eos videre sine consideratione vltiori de productione istius visionis. Ad eundem etiam quæ impertinens est, quod illa perceptio aut non possit produci ab extrinseco in illis, quæ per ipsam percipiunt, est quod & propterea dicuntur vivere; aut non possit produci ab producitur à vi- illis in extrinseco alio, nec illa perceptio dicitur propte- niente, & rea vitalis, sed ex eo quod sit actus secundus constitutus quod non possit illud, quod vivit in actu primo, vivens in actu secundo, vnde non recte Thomista negat intellectuonem aut posse produci ab ipso in aliо duci a solo Deo absq[ue] concursu effectu intellectus; aut posse produci ab uno intellectu in alio, ex eo, quod sit vitalis. Deniq[ue] impertinens est ad hunc conceptum, quod perceptio illa, in ordine ad quæ describitur vita sic accepta, sit debita in instanti generationis, aut non sit debita.

17. Habetur secundo, quod viventia vocentur omnia illa, quæ possunt nutritre se & augmentare per intus susceptionem eo modo quo arbores, & animalia nutritur & augmentant se, non respiciendo utrum per illam nutritionem recipiant partem indebitam in instanti generationis, aut debitam; & in hoc sensu non conuenit Angelis vivere nec animalibus, quatenus sunt perceptiua, aut etiam loco motiva.

Habetur tertio probabiliter, sed non tam certo, quod omnia illa dicuntur viventia, quæ possunt acquirere perfectionem aliquam in se ultra illam, quam petunt habere in instanti generationis, & quod in hoc sensu de facto conuenient vniuoce Angeli, homines, animalia, plantæ. Vnde homo habet ex triplici capite vivere. Primo quatenus percipit; Deinde quatenus potest acquirere perfectionem ultra illam, quam petit habere pro instanti generationis; & Tertio, quatenus potest nutritre se, & augmentare per intra susceptionem. Angelus vero non habet vivere nisi ex duplice capite, quatenus scilicet est perceptiua, & quatenus acquisitionis perfectionis vltioris, quam debet habere pro instanti generationis: & similiter Plantæ non habent vivere nisi ex duplice capite, nempe quatenus possunt nutritre se per intra susceptionem, seu acquiri nouas partes subtantiales per intra susceptionem, & quatenus possunt acquirere perfectionem ultra illam, quam sunt habere in instanti generationis.

Quis conceptus vivere nisi ex uno capite, quatenus scilicet perceptiua, vnde vltius sequitur quod hic conceptus vivendi sit perfectissimus, & solus ille qui ex ratione formalis sua non inuoluit imperfectionem; & præterea quod ex dubiis aliis conceptibus ille, qui est acquirendi perfectione ultra illam, quæ debetur in instanti generationis, licet inuoluat illam imperfectionem, quod supponat carētiām istius perfectionis pro instanti generationis, sit tamen perfectior conceptu illo vita, qui consistit in acquirendo perfectionem per nutritionem & augmentationem; quod colligitur tum quia ille conuenit Angelis,

quibus alter ille conceptus non conuenit: tum quia ille alter supponit carētiām aliquarū perfectionū substantiarium, aut defectibilitatem illarū in iis, que sic vivunt; conceptus vero ille acquirendi perfectionem ultra illam, quæ debetur in instanti generationis, non inuoluit carētiām carētiām seu defectibilitatem, sed potest stare cum carētiā perfectionis accidentalis.

19. Quæsan intellexus sit potentia vitalis?

Respondeo, si consideremus intellectum, vt est productus cognitionis, esse sine dubio vitalis, si vitalis potētia dicatur, quæ in se ipsa producit intellectione; sed multo melius dicitur vitalis ex eo, quod mediante actu possit percipere; nam si per impossibile posset in se producere intellectuē absque eo quod per ipsam posset percipere, non esset vitalis, hoc est, arguens vitam: si vero percipere, quamus non producet, nec posset producere, esset vitalis secundum conceptū magis perfectum vitæ, Deo, Angelis & hominibus communè: posset tamē esse vitalis, vt productius præcise, secundū conceptū vita communè omnibus creatis viventibus. Si vero loquamur de intellectu agente, hoc est illo, qui potest in intellectu possibili producere species intelligibiles: Respondeo nō esse vitalem secundum conceptum illum vitæ communem Deo, Angelis & animalibus; posset tamen dicti vitalis secundum conceptum illum acquirendæ perfectionis ultra illam quæ debetur in instanti generationis.

20. Quæsan habitus intellectualis sit vitalis?

Respondeo, sine dubio esse vitalem, quatenus talis dicitur ille qui spectat ad potentiam vitalem, & posset concurre ad actum vitalem: & hoc sive loquendo de habitu naturali, sive de supernaturali, de quibus quadam hoc cadem est ratio; & in hoc etiam sensu species intelligibiles sunt vitales, & idem est de aliis speciebus externis, & internis. Non est autem nec habitus, nec species vitalis aut vivens, quatenus virale, aut vivens dicitur quod potest percipere, aut quod est perceptio; nec quatenus vivens dicitur illud quod potest in se producere perfectionem ultra illam quam debet habere pro instanti generationis.

21. Quæsan tertio, quid significatur per vivens positum in prædicamento substantiæ sub corpore.

Respondeo, per illud vivens posse intelligi substantiam corpoream constantem corpore, & anima ut sic, communem vegetatiæ, sensitivæ, & rationali; vel etiam substantiam completam potentem acquirere sibi partes substantiales, eas intra se producendo. Vel denique substantiam corpoream completam potētem acquirere sibi perfections ultra illam, quam petit habere pro instanti generationis, si tamen omnis substantia talis sit vivens. Ex his autem explicationibus prima est magis physica, alia duæ magis metaphysica.

Quæsan quarto, An potentia loca motuæ sit vitalis, seu an eo ipso, quo aliqua substantia habet virtutem loci motiuam, debeat dici quod sit vivens. Per potentiam autem loco motiuam intelligi potentiam, non quamcumque, quæ possit produci motus localis, quia alias graviæ, & levia possent dici viventia, ut patet; sed illam, quæ possit produci motus localis progressiuus, quæque non determinatur ad certum motum, sed potest habere varios.

Respondeo primo, illam potentiam per se formaliter non esse vitalem, quatenus vitalis diceretur illa, quæ est perceptiua, quia revera illa non est perceptiua, quanvis, quia illa subordinatur potentiae perceptiua, & nūquam reperitur in aliquo, in quo non est potentia perceptiua, possit ex ea colligi quod habens illam sit vivens vita perceptiua, & in hoc sensu possit dici vitalis, id est dependens à vita, & arguens vitam.

Respondeo secundo, illam non esse potentiam vitalem formaliter, quatenus talis appellatur illa, per quam aliquid potest acquirere perfectionem absolutam ultra illam, quam natum est habere pro instanti generationis, quia habens illam per eam non potest acquirere nisi diversa vbi, quæ non debebantur ipsis in instanti generationis; sed illa diversa vbi non sunt perfectiones absolute, sed respectus: ergo.

Respondeo

*Homo
haber vi-
tare ex
triplici
capite.*

*Quis con-
ceptus vi-
vendi per-
feci-
tus.*

Disput. I. Quæst. II.

721

Respondeo tertio, eam esse vitalem, ut talis dicitur illa, per quam aliquid potest se mouere modo tali, quo videamus animalia posse se mouere; qui motus vocari solet motus organicus, nam certe communiter homines non minus vocant viventia illa, quæ se nutriunt; sicut nutrit se solent animalia, quamquam quæ hoc modo se mouent, & omnino videtur quod motus ille & motus nutritionis habent aliquam similitudinem inter se, qualem non habent cum motibus aliis sive prouenientibus ab animalibus, sive ab inanimatis.

Q V A E S T I O II.

Quid sit corpus, & quid spiritus.

23. *Q*vandoquidem ponatur in prima definitione *Q*uaniæ, quod sit actus corporis organici; & postea etiam resolutar de anima rationali quod sit spiritalis forma, hic examinandum censui, quid sit esse corruptus, & quid esse spiritum; ubi aduentum est quæstionis, hanc esse de corpore, & spiritu, prout opponuntur sic, ut illud quod est corpus, non sit, nec possit esse spiritus, nec è contra, unde patet agi hic de spiritu prout capitul, non pro vento, & aëre, sicut accipitur Genes. 8. *Adduxit spiritum super terram, & immixtæ sunt aquæ, id est, aëre, & vēto siccauit Deus terram; nec pro humore animalis, ut Proverb. 17. Spiritus tristis exsiccat ossa, id est humor melancholicus; nec pro spiritibus vitalibus aut animalibus, ut satis communiter accipi solet; nec pro anima sensitiva, ut Ecclesi. 3. Quis nouit, si spiritus filiorum Adam ascendat sursum, & spiritus iumentorum descendat deorsum? In quo etiam sensu, quæ animalia moriuntur, dicuntur emittere spiritum; non inquam agitur de spiritu hic in illa ex his acceptionibus, quia que sic sunt spiritus, sunt etiam corpora; sed agitur, ut dixi, de eo, ut opponitur corpori sic, ut illud, quod est spiritus non sit corpus, in quo sensu sumitur spiritus in eo loco Lucae 24. Palpate, & videte, quia spiritus carnem, & ossa non habet.*

C O N C L V S I O I.

Corpus vero non est substantia naturaliter petens habere trinam dimensionem. Hæc est contra Hurtaðum discept. 2. scilicet 3.

Probatur: quia superficies est corpus, prout corpus opponitur spiritui, secundum omnes, & tamen non habet nec petit habere trinam dimensionem. Et idem dicendum est de linea, ac puncto substantiali, ergo corpus ut sic non bene sic describitur.

Confirmatur: si daretur aliqua substantia indiuisibilis potens occupare locum diuisibilem impenetrabiliter, ut secundum multos est possibile, esset corpus, & tamen non esset trinæ dimensionis.

Deinde si daretur substantia trinæ dimensionis, quæ esset nata occupare locum diuisibilem, ita ut esset tota in toto, & tota in qualibet parte, ut aliqui philosophantur de facto Angelos esse, non esset corpus.

Obiectio, secundum Augustinum de quantitate anima non potest concipi corpus, quod non habeat longitudinem, latitudinem, & profunditatem: ergo ratio corporis consistit in habendo illam trinam dimensionem.

Respondeo, distinguendo antecedens: prout corpus opponitur spiritui, nego antecedens; prout opponitur superficie, linea, & puncto, transcat antecedens. Et similiter distinguo consequens: ratione corporis ut sic, prout corpus opponitur spiritui, nego consequentiam; prout opponitur superficie & linea, transcat consequentia.

C O N C L V S I O II.

Alio de scriptio nes cor poris rei: 25. Non bene describitur corpus ut sic, esse illud quod exigit connaturaliter quantitatem; neque quod est impenetrabile cum alio eiusdem specie; neque quod dicit ordinem ad materiam; neque quod habet partes integrantes.

Probatur quod primam partem; quia anima rationalis exigit connaturaliter quantitatem, & tamen non est corpus.

Et si dicas quod non exigit ita, quin naturaliter possit esse absque quantitate.

Quæst. II.

Contra, hinc non sequitur quin mala sit praedicta descriptione, quæ solum ponit exigentiam connaturalem, & non specificat illam particularē exigentiam, quæ ponitur in responsione.

Probatur secundo, eadem pars: quia si darent aliqua substantia diuisibilis, quæ non exigeret quantitatem, ut multi ex Antiquis Patribus philosophati sunt de angelis, & exigeret tamen esse in loco diuisibili cum proportione partis ad partem, illa substantia esset corpus; & ideo illi Patres dixerunt consequenter Angelos esse corporeos; ergo ratio corporis, ut sic non infert exigentiam quantitatis.

Confirmatur, quia cœli absque dubio sunt corpora, & tamen non adeò certum est, quod habeant aut exigit quantitatem: ergo conceptus corporis potest haberi absque exigentia quantitatis.

Probatur secunda pars conclusionis, quæ est contra Arriaganum quia si Deus crearet substantias habentes partes extensas, quæ pterent ex natura sua esse penetrabiles, nō minus quam corpora gloriose exigunt, beneficio dotis gloriose penetrabilitatis, in quo difficulter potest dari implicantia, illæ essent corpora non minus quā corpora gloriose de facto sunt, etiam ut gloriose ergo ratio corporis ut sic non includit illam impenetrabilitatem.

Confirmatur, per illam sententiam Patrum de Angelis corporeis, quos tamen non putabant impenetrabiles.

Confirmatur secundo, quia Arriaga non habet ullam rationem pro sua sententia, nisi quod non possit explicari ratio corporis melius: sed hoc est falsum, ut postea patet: ergo.

26. Probatur tercia pars: quia si non detinet de facto corpus simplex completum, ut multi afferunt dari, certe potest de potentia absoluta dari tale corpus, ut ostensum est in libro de Cœlo.

Probatur denique quarta pars: quia punctum substantiale quale datur de facto secundum multos, & possibile est dari, saltem de potentia absoluta, est corpus, & tamen non habet partes integrantes, & idem est de substantia indiuisibili potenti occupare locum diuisibilem cum impenetrabilitate.

Deinde substantia spiritualis diuisibilis potest dari, ut postea.

Adverte autem hic pro solutione obiecctionum, quæ opponi possunt contra quamecumque partem huius Conclusionis, non velle me quin substantia exigens quantitatem aut impenetrabilitatem sic, ut non possit esse naturaliter absque quantitate & impenetrabilitate, sit corpus, immo existimo quod omnis talis sit corpus, & in hoc fundatur illud Christi argumentum: Palpare, & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, quia scilicet ex palpatione, quæ absque quantitate & impenetrabilitate fieri non poterat, optimè sequebatur quod Christus, qui palpari poterat, non esset spiritus, cum hic propter defectum quantitatis, & impenetrabilitatis palpari nequeat. Sed contendo hic rationem corporis ut sic, in hoc non confistere, quamvis ratio corporis particularis possit hoc habere vñā cum ratione corporis ut sic.

C O N C L V S I O III.

27. Corpus, seu substantia corporea ut sic, prout opponitur substantia spirituali, bene describitur esse substantia connaturalis, ut valuer impotens occupare locum diuisibilem indiuisibiliter, ita ut possit esse tota in toto, & tota in qualibet parte illius loci, saltem sic, ut possit aliquando plus, aliquando minus loci occupare, nec determinetur ad determinatum locum. Hæc est nullius, quod sciām.

Probatur tamen: tum quia alia melior explicatio nequit dari; tum quia omnis substantia, quæ de facto est corporeo, etiam punctum substantiale, habet hanc rationem, & nulla ex iis, quæ de facto dicuntur spiritualis habent illam nec potest assignari ullus conceptus substantiae corporæ possibilis, cui nō possit hæc ratio cōpetere, aut ullus conceptus substantiae spiritualis possibilis, cui competit. Addidi autem illam ultimam particulam: Saltem sic, ut non determinetur naturaliter ad determinatum locum,

P.P. propter

722 De ANIMA. De substantia Animæ,

propter sententiam eorum, qui putant possibile esse aliud quod materiale indivisibile, quod possit occupare spatiū indivisibile, sed ita ut semper determinetur ad tantū spatij; quæ sententia si vera est, necessario adiungenda erat illa particula, alias descriptio competenter isti rei materiali indivisibili. Quod si non sit vera illa sententia, non erit illa particula necessaria, sed reliquæ sufficien̄t.

Obiectio: Anima brutorum perfectiorum, ut equi, bovis, leonis, est indivisibilis, & occupans locum indivisibilem indivisibiliter, secundum Thomistam, & tamen non est corporeæ: ergo non est bona illa descriptio.

Respondeo: quamvis ita teneant Thomistæ, negandam tamen esse maiorem: de quo postea suo loco.

C O N C L V S I O . I V .

Omnis forma corporea **28.** *De facto omnis forma, tam substantialis, quam accidentialis corporea, ita dependet a substantia corporea, tanquam dependet à subiecto, sive inmediate, sive mediato; ut non possit connaturaliter esse absque illo; nec tamen illa dependentia inuoluitur ex eo, sed necessario in conceptu forma corporea ut sic, que opponitur illa dependencia ne forma spiritualis ut sic. Hæc quoad primam partem est est ipsi ei communissima.*

Probatur: quia omnis forma substantialis præter animam rationalem, educitur è potentia materiæ, aut corporis, ut probatum est primo Physicorum: ergo omnis forma substantialis corporea habet talem connaturalitatem dependentiam à substantia corporea.

Deinde nulla forma accidentalis potest reperi nisi naturaliter absque subiecto substantiali: sed nullum est subiectum substantiali, nisi quod sit, vel spirituale, vel corporeæ, sed omnis forma, quæ solum habet dependentiam à spirituali subiecto est spiritualis; ergo omnis forma corporea, quæ non est spiritualis, debet habere dependentiam de facto à corpore.

Confirmatur: quia nulla potest assignari forma corporea, sive accidentalis, sive substantialis, quæ non dependet sic à corpore: ergo dicendum est, quod omnis talis sic dependeat.

Probatur secunda pars, quam apud nullum authorem reperio, & videtur esse contra communiorum modum loquendi, est tamen conformis ad principia communia Scotistarum, & aliorum, qui arguunt ex indivisibili modo existendi, quem tribuant Thomistæ animabus brutorum perfectiorum, quod esset spiritualis, quamvis non dependet in esse & fieri à corpore.

Probatur, inquam, quoad hanc partem: quia quamvis per impossibile anima rationalis esset dependens in esse, & fieri à corpore, sanè non propterea sequeretur, quod non esset spiritualis, modo esset tota in toto, & tota in qualibet parte, & hinc non obstante, quod animæ brutorum haberent talem dependentiam, benè adhuc inferunt Scotistæ, & alii quod essent spirituales, si essent indivisibilis, & totæ in toto, ac totæ in qualibet parte corporis: ergo illa dependentia non inuoluitur in conceptu formæ corporeæ.

29. Probatur secundo: quia quamvis albedo non haberet dependentiam à corpore, aut subiecto vlo magis, quam anima rationalis haberet à corpore, non propterea perderet rationem formæ corporeæ, & gratis omnino ac absque vlo fundamento diceretur, quod non esset corporeæ, si sic non dependet; ergo illa dependentia non inuoluitur in conceptu formæ corporeæ ut sic.

Confirmatur: quia, vel inuolueretur tanquam prædicatum esse, & vel tanquam proprietatem, (loquitur de dependentia aptitudinali aut radicali, nam certum est dependentiam actualem posse separari à forma corporeæ tam substantiali, quam accidentalis absoluta, ut patet in accidentibus separatis. Sed neutro modo inuoluitur: ergo.

Probatur minor quoad primam partem: quia si tanquam prædicatum esset, & vel tanquam prædicatum essentiale commune ipsi, & aliis formis, sicut animal includitur, tanquam prædicatum essentiale in homine; vel tanquam prædicatum essentiale proprium, & constitutus ipsam formaliter in esse corporeæ, non tanquam prædicatum commune, quia deberet competere aliis formis

spiritualibus, quod manifestè falsum est; non etiam tanquam proprium, & formaliter constitutum in esse tali, tum quia hoc gratis diceretur, tum quia sic non possemus concipere vllam formam spiritualem per modum sic dependentis, quod manifestè pater falsum; tum denique, quia ideo haberet vna forma dependentiam ad corpus potius quam alia, quia haberet aliquam formalitatem distinctam rationis à formalitatibus inclusis in altera forma: ergo ante dependentiam illam quomodo cumque consideratam debet assignari aliqua alia formalitas, ad quam sequitur dependentia, & sic dependentia illa non erit formalitas essentialiter constitutiva.

Probatur eadem minor, quoad secundam partem, neimè quod non inuoluitur illa dependentia tanquam proprietas: quia si sic inuolueretur, posset in forma corporeæ assignari aliquod prædicatum essentiale, per quod tanquam per medium posset inferri illam proprietatem competere formæ corporeæ, ut corporeæ est. Sed hoc est falsum: ergo.

C O N C L V S I O . V .

30. Forma corporea absolute bene describitur esse, que non potest connaturaliter esse in pluribus locis simul secundum se totam aut eisdem partes. *Forma vero corporea respectiva bene describitur esse, que habet determinare substantiam aut formam absolute & respectivam ab solutam corpoream, tanquam subiectum cui inhaereat.*

Hæc probatur quoad primam partem: tum quia omnis & sola forma, quæ soler aut potest vocari corporeæ, habet hanc rationem; tum quia in haec explicacione habet proportionem cum substantia corporea, prout ante ipsam explicauit; tum denique, quia non potest assignari melior explicatio.

Dices posse explicari formam corpoream per hoc quod dicatur esse illa, quæ connaturaliter exigit esse impenetrabilis cum aliis formis eiusdem rationis.

Contra primo, quia illæ ipsæ rationes propter quas supra reieci similem explicacionem substantiæ corporeæ ut sic, deferunt etiam ad impugnandam hanc explicacionem.

Contra secundo, quia duo gradus intentionis caloris, verbi gratia, sunt eiusdem speciei & corporei, nec tamen expellunt se inuicem ab eodem loco, sicut nec expellunt se ab eodem subiecto.

Probatur eadem Conclusio, quoad secundam partem: quia omnis forma, quæ habet talem vim determinandi rem corpoream, qualiter habet accidentis respectiuum in ordine ad suum subiectum, habet essentiale connexionem cum ipso, ratione cuius nec de potentia absoluta posset esset absque ipso; sed hoc abunde sufficit, ut dicatur corporeum, & differat ab omnibus illis formis respectiuis, quæ non dicunt talem ordinem ad corporeum: ergo bene describitur per hoc formam respectiua corporeæ ut sic.

Si autem quaras, cur illi non sufficiebat descriptio assignata pro forma corporeæ absoluta.

Respondeo, quia secundum multos Scotistarum aliqua forma spiritualis respectiua habet non posse esse naturaliter in pluribus locis, quamvis sit in subiecto existente in pluribus locis, verbi gratia Vbi, quod habet anima ad locum, in quo est caput, & quam habet ad caput, non est, nec potest naturaliter esse in loco pedis, aut simul cum unione quam habet anima in pede propter essentiale dependentiam ad terminum: quæ doctrina si sit vera, descriptio illa formæ absolutæ corporeæ non posset esse bona descriptio formæ respectiua corporeæ, quandoquidem conuenienter unioni spirituali subiectatæ in anima. Ut ergo vel conformarem me huic doctrinæ Scotistarum, vel certe abstraherem ab illa, consultius videbar aliam assignare descriptionem formæ corporeæ respectiue.

C O N C L V S I O . VI .

31. Spiritus seu substantia spiritualis non corporeæ, ut sic, optime describitur esse substantia, potens connaturaliter occupare

Quid sub occupare locum diuisibilem indiuisibiliter, saltem sine necessaria exigentia loci determinati sic, quin possit esse in maiori vel minori, & similiter potest describi forma spiritualis abstracta; forma vero spiritualis respectiva potest describi esse forma per se subiectum spirituale ex natura sua extrinseca essentialiter. Hæc debet esse omnium eorum, qui tenent præcedentes conclusiones.

Probatur ex dictis; quia ad explicandas substantias & formas spirituales tam absolutas quam respectivas, sufficit conceptus, quo distinguntur à substantiis & formis corporeis quibuscumque, habeantque oppositionem cum ipsis. Sed hoc sit per has descriptions, ut patet, ergo haec descriptions sunt bona: nec in hoc potest esse villa difficultas præter illas, que militant contra præcedentes Conclusiones, quarum probations maxime confirmant hanc conclusionem.

C O N C L U S I O VII.

Indiuisibilitas partium integralium non est de ratione accidentis spiritualis, nec ulla ratione necessario connexa cum illo. Hæc est iam communior Scotistarum & recentiorum, & nominatim Suarez. Met. par. 1. Arriaga hic disput. 1. num. 61. contra Huriadum disput. 2. sect. 3. Vasq. & alios.

Probatur manifeste: quia Fides, Spes, & Charitas tam supernaturales quam naturales, sunt accidentia spiritualia secundum omnes: sed sunt diuisibiles in plures gradus; quandoquidem intendi possint; intensio enim non sit, quidquid dicant Thosista in libris de Generatione impugnati, absque additione gradus ad gradum.

Hæc probatio efficaciter facit contra Thomistas, qui nequeunt respondere nisi iuxta sua principia de intensione, quorum impugnatio ad supradictam locum remittenda est.

Hurtadus vero non conueniens cum Thomista in illis principiis,

Responde: diuisibilitatem partium integralium intentionis non repugnare accidenti spirituali, sed diuisibilitatem partium extensionis, quemadmodum ipsum habet vno anima ad corpus si esset diuisibilis, ac una pars ipsius correspondet vni parti corporis, altera alteri, & idem tener de vbi Angelico, quo est præsens loco diuisibili, vnde putat tam vniōne anima ad corpus diuisibile, quam vbi Angelicum terminatum ad locum diuisibilem, necessario esse indiuisibilia, & alias illa non fore spiritualia.

Contra primo, quia quoties diuisibilitas extensiva non exigit diuisibilitatem subiecti, non magis repugnat accidenti spirituali, quam diuisibilitas intensiva; nulla enim ratio adferri potest, cur magis repugnaret: sed diuisibilitas, quæ esset in vniōibus & vbi predictis, non exigeret diuisibilitatem subiecti, imo potius exigeret indiuisibilitatem eius, quandoquidem idem ipsum subiectum secundum se totum, quod deberet vniōi vni parti corporis & ponit in una parte loci, deberet vniōi alias partibus corporis & ponit in aliis partibus loci.

Contra secundo, & sic etiam secunda probatio Conclusionis: vno anima ad corpus est diuisibilis in plures partes integrantes non intentionis, sed extensionis: sed illa vno est spiritualis, vt fatentur aduersarij, & patet ex Conclusione sexta: ergo diuisibilitas in partes integrantes etiam extensivas, non repugnat accidenti spirituali.

Probatur maior quoad illam partem, quia dicit quod illa vno sit diuisibilis, in qua sola esse potest difficultas: nam quoad alteram partem, in qua dicit, quod sit diuisibilis in partes extensionis, cedetur ab aduersariis si concederent vnlam diuisibilitatem in vniōne, & patet quia per illas plures partes non magis intensè vnitur anima corpori, quam per unam partem ex illis.

Probatur inquit, maior quoad illam primam partem: quia alias, quoties acquireret homo aliquam partem corporis nouam per quamcumque nutritionem, etiam si illam solum acquireret ad manum, vno anima præcedens, etiam illa qua vniēbatur pedi, deberet destrui, & deberet de novo vniōi pedi, ac reliquis corporis partibus; sed hoc

est falsum; tum quia id gratis diceretur accidere, tum quia apparet tam incredibile ex terminis, vt absque magno fundamento non debeat asserti, quale non habent aduersarij; tum denique, & præcipue quia pro instanti, quo homo nutrit se mediante anima, manet vno præcedens: ergo non destruitur, nec aduenit alia vno totalis. Consequientia quoad primam partem est evidens: probatur quoad secundam: quia sic dupli vniōne vniētur simul & semel eidem parti corporis, quod omnes fatentur absurdum propter superfluitatem.

Probatur ergo antecedens: quia in quocumque instanti producitur effectus realis, debet existere causa realis istius effectus, nec sufficit quod existerit ante, alias quod non esset, posset aliquid producere: sed homo est causa istius vniōnis, quæ producitur in instanti nutritionis, non vero homo constitutus per illam ipsam vniōnem: ergo homo constitutus per vniōnem præcedentem, & consequenter in illo instanti debet esse vno præcedens.

Confirmatur: quia causa debet esse prius natura, quam effectus: ergo homo causans illam vniōnem acquiritam per nutritionem debet esse prius natura, quam illa vno: sed non potest esse homo absque aliqua vniōne: ergo debet habere pro priori illo naturæ in eodem instanti temporis alteram vniōnem.

Confirmatur secundo: quia non est ipsa anima sola, & vt non vniā corpori, quæ potest causare illā vniōnē: ergo causat illam vt vniā, & consequenter vno ad corpus alia quæ antecedit in anima anterioritate naturæ pro eodem instanti temporis illam aliam vniōnē, quod est intentum.

34. Alij probant maiorem, quia inde sequeretur quod ad singulas nutritiones, seu ad singulas partes corporis, quas perderet, homo moreretur, quia ad singulas illas tolleretur tota vno præcedens, quia etiam ad singulas illas produceretur noua vno.

Verum hæc probatio mihi non satis placet, quia aduersarij dicent, mortem non consistere in ablitione quacunque vniōnis, sed in ablitione tali, à qua fieret vt pro aliquo tempore, vel instanti temporis non haberet vniōnē villam, nec illam quæ anseratur, nec aliam succendentem, talis autem ablatio vniōnis non fieret secundum aduersarios; vnde secundum ipsos non sequeretur mors hominis ad singulas nutritiones, quamvis ad singulas illas tolleretur tota vno præcedens, quia etiam ad singulas illas produceretur noua vno.

35. Alij probant eandem maiorem: quia quandoquidem nutritio fieri debeat continue, & in tempore, in quo sunt infinita instantia, deberent produci infinitæ vniōnes totales sibi inuicem succidentes.

Hæc etiam probatio nihil prorsus virget, tum quia sic in tempore illo non dantur infinita instantia simpliciter, sed syncategoretice; ita etiam nec in vniōibus ipsi correspondentibus debet dari infinitus numerus simpliciter, sed tantum syncategoretice. Tum quia quæ militat contra admittentes diuisibilitatem vniōnis, nam tam sequeretur in ipsorum sententiâ, quod acquirerentur infinitæ partes vniōnis, quam infinitæ vniōnes totales in aliis; & ex alio capite tam repugnat infinitæ partes vniōnis quam infinitæ vniōnes, quantum ad infinitatem, vt manifestum est.

35. Probatur tertio conclusio: quia si requireretur indiuisibilitas in forma accidentalis spirituali, nec posset ipsi competere diuisibilitas, maxime quia alias non posset distinguiri à forma corporae accidentalis: sed hoc est falsum: ergo. Probatur minor: quia posset distinguiri per conceptum illum, per quem descripta est conclusione sexta: in illo autem non ponitur indiuisibilitas, aut aliquid, ex quo necessario sequatur.

Probatur secundo: quia indiuisibilia materialia accidentalia, quæ admittuntur in quantitate, & qualitatibus, sunt formæ accidentiales corporæ: ergo forma accidentalis corporæ non habet distinguiri à spirituali per diuisibilitatem præcisè.

Confirmatur in sententia Thomistarum ad hominem, quia ipsi dicunt animas perfectorum brutorum esse corporeas, & indiuisibiles.

Confirmatur secundo: quia dantur aliquæ formæ corporeæ diuisibiles, aliquæ indiuisibiles; ergo possunt dari aliquæ formæ spirituales diuisibiles, & indiuisibiles ablique præiudicio spiritualitatis.

Ex his patet spiritum, seu substantiam spiritualem, ut sic, quæ ponitur directè in prædicamento substantiæ finitæ, esse substantiam completam potentem naturaliter quid substantia occupare locum diuisibilem indiuisibiliter. Et corpus ut spirituæ posita in prædicamento, esse substantiam completam, non potenter sic occupare locum. Hæc autem substantia completa potest diuidi in eam, quæ petit quantitatem connaturaliter; & eam quæ non petet, modo tamen possibilis sit talis substantia; & conceptus substantiæ corporeæ perentis quantitatē est magis notus & vulgaris, ut pote qui competit omnibus substantiis, quas de facto cognoscimus esse corporeas.

In hac autem ita vulgari acceptance potest diuidi corpus in organicum, & non organicum. Organicum est, quod habet partes diuersæ rationis ordinatas ad operationes diuersas sibi mutuo subordinatas, & talia sunt corpora omnium substantiarum corporearum viuentium, quæ viuent vita, sive vegetativa, sive sensitiva, sive rationali.

Non organicum est quod non habet partes huiusmodi, sed vel eiusdem rationis, ut est corpus aquæ, ignis, aeris, vel si habeat partes diuersæ rationis, illæ tamen non sibi inuicem subordinantur in suis operationibus, & talia corpora sunt corpora cælestia, si habeat partes subtiliores & densiores, & lapides etiam aliqui, in quibus repetitur quædam diuersitas in suis partibus.

Q V A E S T I O III.

Vtrum in viuentibus corporeis detur alia forma substantialis præter animam.

37. *S*uppono iam ex dicendis dari animam in quolibet viuente corporeo, quod de facto datur, quidquid sit an possit dari de potentia absoluta aliquid viuens corporeum, quod esset substantia simplex atque adeo quod non constaret anima.

*Queritur ergo, an præter animam detur in illis aliis forma substantialis, cum qua questione in re coinecidit alia quæ solet examinari lib. 1. *Physicorum*, an possint dari naturaliter duæ formæ substantiales subordinatae in eodem compagno substantiali; nam si præter animam in viuentibus detur alia forma substantialis, sine dubio poterunt dari duæ tales formæ; & si non detur, non poterunt dari, quia nullibi possunt potius quam in viuentibus dari.*

Communior sententia Thomistarum & recentiorum cum D. Thoma 1. qu. 76. art. 3. Suarez disp. 15. Met. Hart. disp. 4. Phys. Avera q. 20. s. 3. est negativa, quam sententiam tanta acrimoniam defendendam suscepit Arriaga disp. 3. Phys. num. 50. & deinceps, ut non contentus oppositæ sententia impugnatione, vterius etiam ei inuidiam cœiliare nitatur, assertens non solum nullum in Hispania eam docere, paucos in Italia, & Germania rarissimos, sed præterea in Hispania nullum eam ex professo impugnare dignari, tanquam rem sine solido fundamento.

Sed, ut ab hoc ipso incipiam, certum est quotidiana experientia omnium fere professorum, eos non dediti nisi sententias solidi fundamento carentes impugnare, immo eas potius impugnare deberent; & sane aliæ maxima pars opinionum particularium ipsiusmet Arriaga, & inter ceteras hæc ipsa, quam in hac controværsia tenet, ab omni esset impugnatione secura, ut pote quæ sine dubio minus solido caret fundamento quam sententia opposita.

Deinde cum in Hispania, Gallia, Germania, Italia præter quamplurimos Professores nullius se authoris sententiæ alligantes, tantus numerus Scientifica doctrina Professorum sit, hanc sententiam affirmatiuam tenentium, ut vix dubitem quin & Thomistarum & Jesuitarum

numerum adæquent, nisi eos hic Author tam paruifaciat, ut pro nihilo reputandos existimet, non video quomodo ex veritate stare possit, quod de paucitate eorum, qui eam sententiam profitentur, tam libere pronunciat. Quod si de iis ipse tam humiliter sentiat, dabit nobis, si modestia aliam vetet comparationem, ipsius ea de te censuram, ut & de hac ipsa controværsia opinionem, contemnere.

Secunda sententia est affirmativa, quam tenet Scotus in 4. dist. 12. qu. 3. cum omnibus suis, nominatim Fabro theorem. 37. Caello hic disp. 1. s. 4. Mastrio disp. 2. Phys. qu. 4. art. 2. & disp. 5. art. 1. quos sequuntur Zabarellus, Murcia, Dandinus, Piccolominus, Coninch. de Sacram. qu. 76. art. 2. Camerarius 2. par. q. 27.

C O N C L V S I O.

18. *Dantur in substantiis corporeis viuentibus alia forma substantialis præter animam quamcumque. Hæc est iuxta secundam sententiam contra primam.*

Probat Camerarius hanc conclusionem fusæ ex variis authoritatibus Philosophi, quas apud ipsum videndas relingo, quia non tam authoritati quam rationi in hac re fidem cœso: sufficit unus locus ipsius ex 1. de anima tex. 72. vbi probat animam non esse corpus, quia alias duo corpora essent naturaliter in eodem loco: Si enim non daretur aliud corpus in viuentibus præter ipsum animam, hæc sequela non valeret; ergo secundum Philosophum datur corpus in homine distinctum ab anima, cum quo est simul in eodem loco anima: sed illud aliud corpus debet esse quid constitutum substantialiter per aliquam formam substantialiem: ergo præter animam in viuentibus datur talis forma: & illa ipsa est, quam vocant Scotiæ formam corporeitatis, quia scilicet constituit illud corpus, ex quo & ex anima constituitur viuens.

Respondere possunt aduersarij, illud corpus, cum quo simili in eodem loco est anima, esse materiam primam, sive secundum se sumptam, ut volunt aliqui, sive ut afficit diuersis accidentibus organizantibus illam, ut volunt alii.

Sed contra: quia qua ratione materia prima potest vocari corpus, ex eo scilicet, quod sit substantia non spiritualis, eadem ratione anima qualibet præter rationalem est etiam corpus; neque in hoc sensu accipiendo corpus, est inconveniens quod duo corpora sint in eodem loco, imo de facto debent esse: ergo non intellexit Philosophus corpus in hoc sensu, sed in alio. Quod si materia prima per se non est corpus in sensu Philosophi, profecto nec ab accidentibus illis potest accipere esse corpus: ergo Philosophus non intellexit in prædicto loco per corpus, aut materiam primam secundum se, aut materiam primam cum accidentibus.

Probatur secundo argumento Theologico desumpto ex Scoto supra: quia si in triduo mortis Christi Domini aliquis Apostolorum consecraset Panem, posuisse sit sub speciebus Panis corpus Christi Domini, qui est terminus per se istius conuersationis; sed hoc esset falsum, si corpus Christi Domini non diceret formam substantialiem distinctam ab anima; ergo dicit talem formam.

Probatur minor: quia non ponetur tum corpus Christi Domini, quatenus est constitutum per animam, alias reduceret Christum ad vitam; ergo quatenus constituitur per aliquam aliam formam substantialiem, non per formam cadaveris, quod de nouo fingunt aduersarij produci post separationem animæ, quia corpus constitutum per illam formam, non est corpus Christi magis, quam ignis generatus ex ligno est corpus ignis, ut patet.

Dicunt, corpus, quod est terminus conuersationis, esse vel materiam primam solam, vel materiam primam cum accidentibus disponentibus ad esse carnis, ossis, & reliquarum partium corporearum Christi; unde quia in triduo mortis existebat materia Christi cum illis accidentibus, propterea poterat panis conuerti in corpus Christi.

41. *Contra primò, quia nemo dicit corpus ligni esse sub forma ignis, quāvis materia prima ligni maneat sub illa forma: ergo quāvis materia prima Christi ponetur sub speciebus*

speciebus panis, non recte diceretur corpus Christi esse sub illis speciebus. Deinde si idem esset corpus Christi, ac materia Christi, posset quis æquè consecrare cum hac forma, hæc est materia mea, ac cum hac alia, hoc est corpus meum, quod est falsum secundum omnes.

Contra secundo: quia secundum Thomistam, qui dicunt accidentia subiectari in toto composito, non possunt in triduo mortis accidentia eadem numero, quæ erant in Christo, esse in materia Christi, neque in cadavere eius: ergo non poterat tum poni sub speciebus panis corpus Christi, vt dicit materiam Christi, & accidentia Christi. Nec refert quod essent accidentia similia: nam illud quod vi consecrationis debet poni sub speciebus panis, non est corpus simile corpori Christi, sed verum, & proprium corpus Christi, vt puto esse de fide.

Contra tertio, contra recentiores putantes accidentia subiectari in materia prima, & consequenter eadem numero accidentia Christi manere in cadavere eius, quamvis cadavere illud constituerit per aliam formam substantialiem. Contra, inquam, hos est non solum, quod illa sententia sit falsa: sed quod terminus per se transubstantiationis sit substantia, & quod accidentia Christi ponantur sub speciebus panis per concomitantiam solummodo: ergo corpus, quod per se ponitur sub illis, non debet per se dicere illa accidentia, & consequenter corpus Christi, quod poni debet sub illis speciebus, non est materia prima cum accidentibus Christi.

Confirmatur specialiter contra Suarezum: corpus, quod est per se terminus transubstantiationis secundum ipsum, est materia prima, vt accipit esse corporeum ab anima: sed in triduo non posset materia Christi accipere esse vulnus ab anima, quia supponitur separata tum ab illa materia: ergo falsum est, quod terminus transubstantiationis sit corpus illo modo acceptum.

41. Possent alio modo respondere aduersarij, in triduo illo, vel Apofolos non potuisse consecrare, quia non existebat corpus Christi proprium & verum; vel si non existente corpore Christi posset fieri consecratio, per consecrationem illam produci corpus Christi, ipsumq; consequenter Christum, quatenus homo est, reduci posse ad vitam, nec esse inconveniens, quod esset mortuus extra Sacramentum, & viuus in Sacramento.

Sed contra primum est, quod falsum sit, tum non extiste verum corpus Christi, vt statim dicetur: & præterea aduersarij communius concedunt tum fieri consecrationem.

Contra secundum est, quod in illo triduo supponatur Christus simpliciter mortuus, quod non esset verum si viveret vlibi.

Fateor tamen hanc responsonem quantum ad præsentem difficultatem vix posse bene impugnari, supposita alia doctrina non improbabili, nepe quod materia prima replicata posset habere formam substantialiem in uno loco, & ea carere in altero. Sed tamen potest saluari, quomodo posset consecratio fieri alio modo, & si potest per corpus Christi aliud intelligi, quam materia constituta per animam, non est sine dubio recurrendum ad illam doctrinam ad saluandam consecrationem, vt ipsimet aduersarij fabebuntur; sed potest id fieri, vt patet ex dicendis.

Confirmatur: quia non potest corpus, quod ponitur per se sub speciebus panis, esse aliquid constitutum ex anima, & materia prima: ergo, & habetur intentum principale, & præterea non deberet in triduo mortis, facta consecratione, anima Christi vñiri materiae eius.

Probatur antecedens: quia secundum Trid. 3. anima Christi ponitur vi naturalis connexionis, quæ habet cum corpore, & sanguine, quæ per se ponuntur vi verborum, & non ponuntur directe sub illis: sed hoc esset falsum, si corpus constitueretur per animam: ergo non constituitur.

Probatur minor: quia quidquid per se producit aliquid, verbi gratia hominem, per se producit omnia constitutiva eius, quæ tum producentur, animam, verbi gratia & corpus ipsius: ergo si corpus constituitur in esse tali per animam, quidquid per se ponit corpus, ponit etiam per se animam sub speciebus.

Dices: animam ponit per concomitantiam, quaterius est constitutua in esse viuentis sensitiui, & rationalis; vt si vero non esse constitutuam corporis, sed sub aliæ ratione v.g. quatenus est forma substantialis.

Contra: quia concomitantia, quam habent formaliter omnes animas inter se, est concomitantia realis identitatis secundum omnes: sed concomitantia, de qua loquitur Concilium, non est talis; sed concomitantia naturalis fundata in connexione naturali, quæ partes Christi, qui iam ex mortuis resurrexit, non amplius morituras, inter se copulantur, vt ait Concilium; unde supponit, quod si esset morituras, non deberet esse talis concomitantia; ergo loquimur de concomitantia, quam habent res realiter separabiles: sed concomitantia quam habent illæ formalitates, est concomitantia necessaria, & inseparabilis de potentia absoluta: ergo de ea non agit Concilium.

Contra secundo: quia anima intrinsecè, & essentialiter includit formalitates illas, à qua habet esse forma substantialis, & constitueret corpus, non minus, quam homo includit per se animalitatem: ergo nisi ponantur illæ formalitates per concomitantiam, anima non potest ponit per concomitantiam, sicut nisi ponetur animalitas, non ponetur homo, in quo per se essentialiter includitur.

43. Probatur tertio etiam theologice conclusio, & simul confirmatur utraque præcedens probatio. Idem corpus Christi Domini, quod fuit natum de Virgine, fuit passum, & sepultum secundum S. Ambrosium, vt refertur dist. 2. de consecratione, quod etiam sequitur ex articulo fideli, quo tenemur credere quod Christus sit sepultus, neque enim totus Christus quoad corpus & animam fuit sepultus: neque quoad animam, ergo quoad corpus: sed non fuisse sepultus quoad corpus, si aliud corpus fuisse sepultum, quam quod erat aliquando suum, & quod ipse accepit à B. Virgine: ergo idem corpus, quod natum est de Virgine fuit sepultum; sed hoc esset falsum, nisi datur in Christo præter animam alia forma substantialis, quæ cum materia constitueret corpus illud: ergo datur talis forma.

Probatur minor: quia corpus sepultum non est aliquid constitutum per animam sive ratione, quandoquidem anima ab ipso fuerit separata, & vt sic non poterit constitueri illud corpus sub illa ratione, vt est euidenter: nec est materia prima secundum se, alias posset dici, quod corpus ligni esset in igne, qui ex ipso generatur, & quod ignis constaret corpore & forma substantiali, quod nemo dicit: nec etiam materia prima cum accidentibus iisdem numero: tum quia secundum Thomistam non manent eadē numero accidentia in cadavere Christi, quæ fuerint in ipsomet: tum quia corpus, quo constare dicitur Christus simili cum anima, quatenus homo, non involuit accidentia, alias hæc essent de substâ Christi, tum quia si materia prima cum accidentibus diuersa rationis esset corpus organicum, eadem materia cum accidentibus eiusdem rationis esset corpus non organicum, & sic ignis posset dici constare corpore & forma ignis contra communem modum loquendi: sed aliud, quod sit corpus Christi assignari non potest, nisi datur corpus Christi esse aliquid constitutum ex materia & forma substantiali distincta ab anima: ergo nisi id dicatur, & asservatur consequenter talis forma, non potest esse verum quod idem corpus Christi, quod fuit natum de Virgine, sit sepultum.

44. Responde Caietanum, quem sequitur Suarez & alij, quod quidam dicitur idem corpus Christi sepultum fuisse, quod fuit natum de Virgine, & quod fuit viuum, hoc debere intelligi non de eodem corpore formaliter, sed de eodem corpore suppositaliter, quatenus scilicet illud corpus, quod fuit sepultum, suppositabatur eadem suppositalitate Verbi æterni, qua suppositabatur corpus viuum Christi, quod erat natum de Virgine.

Addit: ad hoc Suarez posse dici idem corpus sepultum, quod erat natum de Virgine, quatenus erat idem sensibiliter, hoc est, affectum iisdem accidentibus sensibilibus, forma, figura, colore, &c.

Sed contra Caietanum primo, quia quæcumvis in triduo mortis

P P P 3

mortis Verbum Diuinum dimitteret animam & corpus, adhuc verum esset dicere, quod corpus Christi natum de Virgine esset sepultum, & tamen in tali casu, non esset idem corpus suppositaliter: ergo inutiliter recurrerit ad illam distinctionem de eodem suppositaliter, & formaliter, quæ sine dubio exagitata est ad euadendam difficultatem potius, quam superandam.

Secundo, quia si verbum assumeret aliam naturam humana non posset dici simpliciter, quod esset idem Christus, qui de facto est, nec posset dici simpliciter quod haberet eandem humanitatem, aut eandem animam, aut idem corpus: & tamen haberet eandem humanitatem suppositaliter, & eandem animam, idemque corpus; ergo non sufficit ad hoc, quod dicatur idem corpus esse fultum, quod fuit natum, quod sit idem suppositaliter in sensu *Caietani*.

Tertio, quia falsum esset, illud corpus quod fuit sepultum esse assumptum à Verbo; ergo non esset idem suppositaliter cum Corpore Christi nato de Virgine.

Probatur antecedens: quia Verbum non assumpsit de facto nisi humanitatem Christi, & spectantia ad illam, tanquam partes, aut proprietates, aut accidentia: sed illud corpus sepultum, ac constitutum per formam cadaveris prorsus non spectabat ad humanitatem Christi vlla ratione, cum nec de potentia Dei absoluta secundum aduersarios posset esse pars humanitatis Christi, aut proprietas aut accidens eius; ergo non debebat assumi à Verbo.

45. *Et si dicas*, materiam primam eius spectare ad Christum, & consequenter ratione huius debuisse illud cadaver assumi à Verbo.

Contra, quia materia prima partiū Christi, quæ actione caloris naturalis consumebantur, & quarum loco successerunt alia partes per nutritionem acquisita, aequo spectabat ad Christum, & tamen substantia illa, quæ de novo ex consumptione partium Christi generabatur, non consumebatur, nec assumi debebat à Verbo, quia illa substantia fuit pars Christi, nec spectans ad ipsum, quævis componebatur intrinsece ex materia prima, quæ erat pars Christi: ergo nec totum compositum ex materia Christi & forma cadaveris, debebat assumi à Christo; nec etiam materia prima eius, à paritate rationis, quæ mihi videtur esse maxima.

Confirmatur: quia ut optime aduertit *P. Higuau*, meus Praeceptor, qui doctissime hanc questionem tractat in *Commentario ad Scotum citatum*, Patres statuerunt, idem corpus, quod fuit natum de Virgine, fuisse sepultum, ut conuincerent Hæreticorum varios errores de corpore Christi, quorum aliqui putauerunt Christi corpus in morte eius fuisse resolutum in elementa. Sed hic error non redargueretur bene à Patribus, per hoc quod dixerunt idem corpus fuisse sepultum, quod fuit natum de Virgine, intelligendo per idem corpus, idem corpus suppositaliter & non formaliter, nam quamvis resolueretur corpus in elementa, & sucederet aliud corpus phantasticum, seu aëreum, ut alij hæretici solum habant, adhuc posset dici, quod esset idem corpus Christi suppositaliter, quod fuit sepultum & natum de Virgine.

46. *Dices cum Ioanne à S. Thoma*: Scotus ipse non potest maiorem identitatem in Corpore Christi fernare, quam suppositi, quia ablata anima tollitur esse specificum corporis, & manet tantum esse genericum, desumptum à forma generica corporis: remanente: ergo non manet idem individuum specificum, quod ante fuit, nisi ratione identitatis suppositi.

Respondeo hanc replicam supponere multa principia absurdia, nec in se vera, nec à *Scoto* asserta: vt quod forma corporis tribueret esse genericum, & anima esse specificum: & quod esse genericum possit absque esse specifico ac individuali reperi in rerum natura: & quod ipsum esse individuale proprium, ac formale corporis Christi non manerit in triduo mortis.

Vnde in forma respondeo negando assumptum, & ad probationem dico, quod ablata anima, destruatur esse genericum & specificum, ac individuali corporis, quod

poterit dici de Christo in recto, sicut destruebatur ipse Christus, ac humanitas eius; illud enim corpus identificatur realiter Christo ac humanitati eius, nec poterat consequenter manere destruēta humanitate ac Christo, nec constituebatur illud corpus per formam corporeitatis solam cum materia, sed ad ipsum constitendum realiter concurrebat etiam anima. Nec illud corpus est, quod dicunt Patres sepultum fuisse ac manisse in sepulchro, aut quod est subiectum animæ, ac pars physica hominis. Ablata vero anima manet adhuc corpus, quod est altera pars physica Christi secundum esse genericum, specificum, ac individuale suum proprium, & huius corporis multo maiorem identitatem potest saluare *Scotus* in triduo mortis, quam ratione identitatis suppositi, ut cuius manifestum est.

Contra additionem Suarj primo facit, quod falsum sit manere eadem accidentia sensibilia, nisi maneat eadem forma. Secundo, quod si sufficeret ad hoc quod diceretur corpus Christi esse in sepulchro, esse in sepulchro accidentia sensibilia eius, posset dici quod substantia panis maneat in Eucharistia, quia manent ibi accidentia sensibilia eius omnia: sed hoc est falsum: ergo & illud.

Confirmatur utraque impugnatio: quia si potest com mode explicari quomodo idem corpus Christi formaliter & proprie sit sepultum, quod fuit natum de Virgine, sic melius & proprius intelligitur iste locus *Ambrosij*, & modus communis loquendi; & non erit consequenter recurrendum ad illas explicationes difficiles & omnino impropias: sed potest, tenendo nostram sententiam, quæ nullā prorsus habet difficultatē huic æquivalēte: ergo.

47. *Probatur quarto conclusio*, ex definitione prima animæ à Philosopho assignata & ab aduersariis admissa, quæ est quod *Animæ sit actua corporis organici potentia vitam habentis*, & ex communissimo modo loquendi, quod viventia corporea omnia constent corpore & anima: illud corpus, per ordinem ad quod describitur hæc anima, & quo dicitur constare viuens, non potest esse aliud nisi compositum ex materia prima & forma substantiali: ergo datur talis forma.

Probatur minor: quia non materia prima nuda; nec materia prima cum accidentibus; nec compositum ex materia prima & ipsa anima secundum ullam considerationem: sed aliud præter hæc assignati non potest, quod sit corpus organicum: ergo.

Probatur maior quoad primam partem de materia sola, quia si materia prima vocaretur corpus, posset dici quod ignis constaret corpore & forma substanciali ignis.

Probatur etiam, quoad secundam partem de materia & accidentibus quibuscumque sive eiusdem, sive diversæ rationis; quia anima non actuat materiam cum accidentibus, & viuens constat essentialiter corpore & anima; non constat vero essentialiter accidentibus: & præterea sicut materia cum accidentibus diversæ rationis esset corpus organicum, ita materia cum accidentibus eiusdem rationis esset corpus non organicum, & sic ignis constaret corpore & forma substanciali.

48. *Respondet Arriaga*, quamvis viuens dicatur constare essentialiter anima & corpore, tamen inde non sequi, quod corpus non sit materia prima cum accidentibus, quia corpus non debet esse de essentia hominis secundum totum illud, quod dicit, sed secundum materiam primam tantum, quam in recto dicit, non vero secundum accidentia, quæ solum dicit in oblique.

Addit etiam, hoc argumento nos etiam premi, & necessario recurrendum nobis ad similem Responzionem. Nam si materia prima cum accidentibus externis divinitus conservaretur unita anima, absque forma corporis, vere esset homo, & tamen non esset forma corporis, qua constituitur corpus, quo constare debet homo: ergo corpus secundum totum, quod dicit, non debet esse, etiam secundum nos, de essentia hominis.

Contra, quia si corpus sit de essentia hominis, impossibile est, quod illud, quo constituitur in esse talis, non sit de essentia eius: ergo si materia constituit in esse corporis per accidentia, accidentia debet esse de essentia hominis.

Deinde

Deinde si sola materia est de essentia hominis: ergo ex materia sola absque accidentibus & anima resultaret homo. Tum sic: vel constaret corpore & anima, vel non. Si constaret, ergo sola materia est corpus, & non dicit vlla ratione accidentia, contra *Arriagam*. Si non, ergo potest dari homo absque corpore, & sic falsum est dicere quod constet corpore.

Ad illud, quod ait retorquendo argumentum contra nos, *Respondeo* falsum esse, quod in eo casu esset homo, & ut verum fatetur, non possum satis mirari quod *Arriaga* putauerit, id à nobis concedendum, aut ab illo vllijs iudicij. Fortassis quidem tum appareret nobis esse homo, quia deciperemur ex accidentibus externis, sicut decipimur quando Angelus assumit corpus & loquitur nobis instar hominis: sed tamen reuera non esset homo.

49. *Probatur* denique minor principalis, quod tertiam partem, qui, si sic caperetur corpus, non bene diceretur quod viuens constaret corpore & anima, si enim ipsum corpus constitutatur intrinsecè per animam, eo ipso quo dicitur constare corpore, dicitur etiam constare anima; imo si corpus nihil aliud est quam constitutum per animam, non potest dici quod viuens constet corpore, sed quod sit corpus.

Confirmatur hoc: quia non potest dici quod res alba constet albo & albedine, quia ipsum album constitutur formaliter in esse talis per albedinem; ergo nec potest dici quod viuens corporeum constet corpore & anima, si constitutatur corpus in esse talis formaliter per ipsam met animam.

Et si dicas, quod materia prima constitutatur in esse corporis per animam, non secundum omnem formalitatem animæ, sed secundum vllam formalitatem constituit formaliter corpus. *Probatur* consequentia: quia quando dicitur quod viuens constat corpore & anima, sensus est, quod dicat & corpus, & præter corpus animam: sed si anima dicat omnes formalitates suas, & ex illis vlla constitutat intrinsecè corpus, falsum esset quod præter corpus diceret animam.

50. *Confirmatur hoc*: quia illæ aliae formalitates, quas includit anima, non sunt anima sed partes metaphysicae animæ, sicut rationalitas non est homo, sed pars metaphysicae hominis; sed anima est totum conflatum ex omnibus suis formalitatibus, sicut homo est totum conflatum ex animalitate & rationalitate: ergo illud, quod præter corpus dicit viuens, non est anima, si aliqua formalitas animæ constitutat formaliter corpus.

Contra secundo, quia non potest dici quod illud, quod est coloratum constet colorato & albedine, quia per aliquam formalitatem inclusam essentialiter in albedine constitutur in esse colorati, licet albedo præter illam formalitatem dicat alias formalitates, verbi gratia, illa, per quam ratio coloris ut sic contrahitur ad esse talis coloris: ergo non potest dici, quod homo constet corpore & anima, si corpus constitutatur per vllam formalitatem animæ quamvis anima includeret alias formalitates præter illam formalitatem.

Contra tertium: quia non solum viuens ut sic, potest dici constare ex anima & corpore ut sic, sed viuens tale potest dici constare & corpore & anima tali; sed illud corpus tale debet constitui per ultimam differentiam animæ talis tam bene, quam viuens ut sic per vllam formalitatem eius: sed non posset sic dici iuxta responsionem prædictam, quia non diceret vllam formalitatem præter formalitates constituentes tale corpus: omnes autem formalitates eius concurrent ad illud constitutendum: ergo non potest dici habere in se corpus tale, & aliquam formalitatem ulteriore, ratione cuius dicitur etiam constare anima.

Probatur secundo eadem tercia pars: quia licet posset ve-

re dici quod aliqua forma sit actus compositi per ipsam constituti, sicut lux dicitur actus lucidi, & calor calidi, & forma substantialis ignis actus ignis; & consequenter posset dici verè quod anima esset actus corporis, quāvis intrinsecè constitueret corpus, nec præter illam datur alia forma, per quam constitueretur; tamen non potest bene describi forma per ordinem ad illud compositum, quod intrinsecè constituit; sicut nec bene describeretur calor, dicendo quod esset actus calidi; aut lux, dicendo quod esset actus, aut forma, aut constitutuum lucidi; cuius ratio est, quia ad hoc, ut describatur aliquid per ordinem ad aliud, illud aliud debet esse notius quam illud quod describitur, sive ex natura rei, sive in ordine ad intellectum illius, cuius sit descriptio: alias per illam descriptionem non magis cognoscetur res, quæ describitur quam ante: sed illud quod cōstituitur intrinsecè, & formaliter, per aliquam formam, non potest esse notius illa forma, & quicumque ignorat formam, ignorat illud constitutum, ut constitutum est: ergo non potest forma per ordinem ad illud describi bene, & consequenter si corpus sit constitutum per animam, non potest anima per ordinem ad illud bene describi.

Forma
male defi-
cibilis
per ordi-
nem ad
subiectum
quod con-
stituit in-
trinsecè

Confirmatur: quicumque ignorat naturam caloris, profecto ignorare debet naturam calidi, quia hoc nihil aliud est, quam constitutum per calorem, & constitutum per calorem nequit intelligi non intellecto calore: ergo quicumque ignorat naturam animæ, non potest intelligere naturam corporis, si corpus sit constitutum per animam, & nihil aliud sit quam materia prima informata ab anima: ergo per intellectum corporis non potest aliquis deduci in cognitionem animæ, & consequenter pessimè describitur anima per ordinem ad corpus.

52. *Hec probatio* solet valde virgeri à Scotistis: & sane in sensu iam proposito, quod scilicet constitutum per formam, seu actum non potest intelligi vlla ratione, nisi ut constitutum per formam, seu actum formaliter, est evidens; sed si constitutum per formam posset intelligi aliquo conceptu, in quo non inuolueretur conceptus formæ explicitè, quique posset haberi absque conceptu formæ, tum forma optime posset explicari per ordinem ad illud constitutum: vnde quandoquidem posset haberi conceptus corporis de viuente corporeo independenter à conceptu animæ, aut formæ substantialis vllijs, quamvis à parte rei constitueretur per animam, posset tamen anima describi per ordinem ad illud sub tali conceptu.

Itaque possent respondere aduersarij, quod quando definitur anima per ordinem ad corpus, per corpus intelligatur substantia habens partes integrales diuersæ rationis & diuersarum functionum subordinatarum sibi inuicem, ut habens tales partes præcise, non vero ut constituit per aliquam formam in esse tali; & quod optime declarari possit anima per ordinem ad corpus hoc modo, dicendo quod sit illud, quo intrinsecè constitutur res illa, quæ habet illas partes, & à qua tanquam à forma physica habet illas partes.

Quæ mihi responsio satis bona videtur, & tollere prædictam difficultatem, si aliunde non posset probari quod corpus non habeat ab anima illas diuersas partes, vnde prædicta probatio nostra dependet ab alijs principijs, ex quibus id constat, de quibus statim.

Confirmatur, bonitas huius responsionis, quia Philosophus explicat animam in secunda descriptione per ordinem ad nos qui componimur intrinsecè ex ipsa anima; dicendo quod anima sit illud *quæ vivimus*, &c, ergo forma aliqua potest describi per ordinem ad illud quod constitutur formaliter per ipsam.

53. *Probatur quintò conclusio*, quia, quando moritur homo, remanent in corpore eius eadem accidentia numero, quæ erant antecedenter: ergo remanet aliquod compositum conflatum ex materia prima & forma substantiali, quia fuit antecedenter in homine, dum viueret.

Probatur consequentia contra Thomistas, quia ipsi cum Scotistis tenent, incidentia non subiectari in materia prima sed in toto aliquo composito ex materia prima &

P. P. 4. forma

728 De ANIMA. De substantia Animæ,

forma substanciali; & præterea tenent cum omnibus Philosophis eadem numero accidentia non transire de subiecto in subiectum; ergo si sint eadem numero accidentia post mortem hominis, quæ fuerunt ante mortem, debet esse aliquod unum compositum idem numero post & ante mortem, & consequenter debet esse aliqua forma substantialis in cadavere post mortem, quæ fuit ante. Probatur antecedens ad sensum: apparent enim esse eadem figura, longitudo, color pro maiori parte, cicatrices, delineamenta externa cadaveris post mortem, quæ fuerunt ante.

Nec valet dicere, quod sensus decipiatur, & quod reuera non sint eadem accidentia, sed similia de nouo producta, idque colligi non per experientiam sensus, sed per discursum, quo sapienter corrigendi sunt errores sensus. Non valet, inquam, hoc, tum quia non est illus discursus sufficiens, ex quo possit colligi quod decipiatur sensus: tum quia si essent alia accidentia similia, & non illa ipsa, quæ erant antecedenter, deberet esse aliqua causa, à qua de nouo producerentur: sed non est; ergo non sunt alia accidentia, sed eadem ipsa.

Probatur minor: quia nec causa interficiens hominem habet virtutem producentem omnia illa accidentia; neque enim aqua suffocans, aut gladius perfodiens, aut laqueus suspendens, aut infirmitas habent virtutem illam, ut evidens est; neque est applicata vlla causa particularis, qua possit illa producere, neque potest recurriri ad aliquā causam vniuersalem, qua causa vniuersales non magis determinatur ad illa accidentia, quam ad alias ex se; unde nec possunt hæc ex se potius producere, quam alia, nisi determinentur per causas secundas particulares: sed non est vlla causa secunda particularis, quæ determinet ad illa accidentia potius, quam ad alias ergo.

54. Dices determinari causas vniuersales ad hæc accidentia tum producenda, per accidentia similia, quæ antecedenter fuerunt subiectata in materia.

Contra: quia prolsus absurdum est, quod unum accidens est dispositio determinans per desitionem sui ad producendum aliud accidens eiusdem rationis: ergo quandoquidem accidentia definita non sint in instanti, quo producitur cadaver, non possunt tum determinare causas, quæ producunt cadaver ad ipsa producenda; quod enim fuerint antecedenter, nihil prolsus facit ad rem magis quam si non fuissent.

Præterea, si accidentia præexistentia determinarent ad similia producenda, semper in composite generato ex alio composite deberent esse accidentia similia accidentibus composite destructi, quod manifeste falsum est.

Dices accidentia similia non semper debere esse in producto, sed solum quando productum ex se non habet petere accidentia dissimilia.

Contra, quia in casu nostro cadaver deberet petere accidentia dissimilia accidentibus hominis, quandoquidem sit substantia distinctissima rationis ab illo: ergo non deberet habere accidentia similia.

Rursus quando aqua generaretur ex vino, deberet habere accidentia illa vini, verbi gratia, acedinem & dulcedinem, quandoquidem aqua non petat ex se accidentia illius dissimilia.

Confirmatur: quia non debent esse accidentia similia, sed eadem, nisi sit forma substantialis de nouo producta. Sed non est: ergo. Probatur minor, quia non datur causa productiva talis formæ, vt statim probabitur.

Probatur consequentia principialis contra Recentiores primo quia accidentia subiectantur in toto composite & non in materia prima, vt suo loco probatum est: ergo si sint eadem numero accidentia, debet esse idem numero compositum in quo sint, & consequenter eadem numero forma substantialis.

Probatur secunda eadem consequentia, dando quod accidentia subiectantur in prima materia: quia accidentia eadem numero licet subiectantur in materia prima non tamen possunt manere eadem numero cum eadem forma ac figura, nisi forma substantialis maneat eadem numero, aut similis in specie: sed forma cadaveris quam

ipsi fingunt produci in morte hominis, non est eiusdem speciei cum forma præcedenti: ergo accidentia non debent esse eadem numero & consequenter si sint eadem numero debet esse eadem numero forma, aut saltem debet forma post mortem adueniens esse eiusdem speciei cū forma præcedenti, quod esset falsum nisi ante mortem simul cum anima daretur forma aliqua alia substantialis.

55. Probatur sexto concluso, & simul confirmatur prædens probatio: datur in cadavere hominis aliqua forma substantialis: sed non alia, quam quæ fuit ante mortem hominis: ergo datur præter animam forma substantialis corporeitatis in homine. Maiorem cōcedunt communiter omnes Philosophi: quia putant impossibile esse naturaliter, quod materia prima existeter absq; aliqua forma substantiali. Consequētia est evidens. Probatur ergo minor: quia non potest assignari aliqua causa, quæ in morte hominis produceret illam formam; non quidem particularis, vt patet ex dictis supra de accidentibus: non etiam vniuersalis, quia hæc non producit aliquā formam particularē, nisi quatenus determinatur à causis vel dispositionibus particularibus: sed non dantur vllæ dispositiones aut causæ particulares, quæ determinent ad formam aliquam nouam cadaveris: si enim essent aliquæ maximè accidentia illa, quæ sunt in cadavere, & subiectantur in materia prima, vt supponunt aduersarij: sed illa non subiectantur in materia prima, & si subiectarentur, adhuc non deberent determinare ad aliam formam omnino dissimilem formam præcedenti. Nam formæ dissimiles exigunt dispositiones, & causas determinatiuas dissimiles.

Confirmatur: si accidentia omnia illa eadem numero, quæ respiuntur in homine, & hominis cadavere, prædunt natura tanquam dispositiones, formam substantialiem cadaveris introducendam, nullus prolsus est vsus formæ cadaveris: ergo non debet dici quod detur. Probatur antecedens: quia si esset aliquis vsus, maximè vt caufaret, aut conseruaret illas dispositiones, sed illæ dispositiones possent causari à forma substantiali præcedenti, & conseruari quandiu manet illa forma, & etiam postea absq; influxu vlli formæ substantialis, eodem modo, quo conservatur calor in aqua, ad quem conseruandum non est verisimile quod cōcurrat forma substantialis aquæ, quæ ab illo abhorret & destruit ipsum producendo frigus.

56. Dices, dari formam cadaveris de nouo productam, ne materia prima sit absque vlla forma substantiali.

Contra: quia si non sit inconveniens quod materia prima habeat in se dispositiones tales accidentales, quales sunt in cadavere absque influxu formæ substantialis aliius, non est inconveniens quod materia prima sit absque vlla forma substantiali, supponendo præsertim ex Physica veriore sententiam, quod materia prima habeat suam propriam existentiam distinctam ab existentia formæ, & quod non dependeat in esse, aut conseruari ab illo influxu formæ.

Ei si dicas cum Ariaga potius admittendum materiam esse in morte animaliis absque vlla forma substantiali, quam dari formam corporeitatis.

Contra: quia si admittatur cadaver esse absque forma substantiali, poterit etiam idem admitti de aqua, & quicumque substantia non viuente, nullum enim est principium probans formam substantialiem in aliis non viuentibus potius quam in cadavere: ergo non potest admitti cadaver absque forma substantiali.

57. Probatur septimo cōcluso, & cōfirmantur vltius præcedentes probationes: in homine deberet dari aliqua forma substantialis præter animam rationalem: ergo datur forma corporeitatis: nam illam aliam formam vocamus hoc nomine. Probatur antecedens: quia accidentia illa diversa rationis, quae sunt in homine, à quibus habet partes integrales heterogeneas, debent habere aliquod principium substantialis intrinsecum, ratione cuius vel emanent à toto composite in quo subiectantur, (si accidentia dicantur subiectari in toto) vel cōueniant materia prima (si dicantur in ipsa subiectari) alias nullū esset principiū colligendi formam substantialiem: sed non haberent, nisi datur alia forma præter animam rationalem; neque enim materia

materia prima potest esse illud principium, qua ex se est & que indifferens ad omnes formas accidentales; neque etiā anima rationalis, quia hæc etiam est ex se indiuisibilis formaliter, & & que indifferens ad omnia illa accidentia, quæ conueniunt homini: ergo non potest principiare in una parte materiae accidentia diuersæ rationis ab illis, quæ principiant in altera parte, nisi aliunde determinetur. Cuius ratio est, quod causa naturalis eadem applicata eodem modo passo eiudem rationis, debet habere effectum eiudem rationis, iuxta illud: Idem manens idem, semper facit idem.

Nec refer quod anima rationalis dicatur virtualiter extensa, & continere in se perfectionem formarum extensarum; neque enim ex hoc aut vlo capite imaginabili potest fieri quod in hac parte materiae cauerit accidentia spectantia ad oculum, & in alia parte materiae accidentia spectantia ad os, aut carnem; nisi ponatur aliquid determinatiū, impossibile est enim quod possit ab aliqua causa prouenire naturaliter, & non liberè aliquis effectus hic distinctæ rationis ab effectu, qui producitur ibi, nisi ponatur aliqua ratio particularis, ratione caius hoc competat ipsi hic, & non competit ipsi ibi.

58. *Scotista cum Scoto probant ulterius alia ratione, quod non producatur de nouo forma cadaueris in morte animalis, & consequenter quod maneat aliqua forma substantialis quæ fuit ante, quia impossibile est quod ad dispositiones quascumque diuersas producatur forma eiusdem rationis: sed si producetur forma cadaueris de nouo quories interit homo, id esset falsum, nam quomodocumque pereat homo, sive suspedio, sive submersio, sive sclopeto, sive pugione, sive veneno, sive infirmitate, semper remanet cadauer eiusdem rationis, & consequenter, si constituitur in eis cadaueris per formam cadaueris de nouo productam, forma eiusdem rationis produci deberet ad dispositiones diuersissimas.*

Caietanus, Landinus, & ali respondent formam cadaueris eiusdem rationis non produci ad illas diuersas dispositiones, sed formam vnius rationis ad unam dispositionem, alterius ad alteram.

Verum quantum ad sensum attinet & ad omnem difficultatem, apparet forma cadaueris esse eiusdem semper rationis: quamvis enim sit aliqua diversitas in accidentibus, non tamen sufficiens ad distinctionem specificam, quia talis diversitas reperitur in ipso eodem viuente pro diuersis temporibus.

59 *Iohannes à Santo Thoma addit ad hanc responsionem, quod quamvis omnia illa cadauera essent eiusdem speciei, adhuc restat eadem difficultas, quia vel sūt omnia eiusdem speciei infinitæ, & sic præter formam genericam corporis necesse erit producere formam specialem cadaueris, & de illa manet difficultas, à qua causa producatur; vel forma cadaueris est sola forma genericæ corporeitatis remota anima, & sic homo ante mortem habet in se formam cadaueris; unde per mortem non fier generatio aliqua, & consequenter mors non erit corruptio substantialis, quia corruptio vnius est generatio alterius.*

Deinde addit formam cadaueris, quia est via ad diuersas formas, posse produci à diuersis agentibus.

Contra: quia falsu est manere difficultatem huius probationis, si statuarit forma corporeitatis; hac enim statuta, omnia cadauera illa erunt eiusdem speciei infinitæ, & ad hoc nō est necesse produci aliquam formam specificam de nouo; nec verū est, quod forma corporeitatis sit forma genericæ, ut hic satis absurdè supponit. Quādō etiā moritur homo, licet tū fiat vera corruptio substantialis hominis, tamen non sit generatio aliqua noua; & quando dicitur quod corruptio vnius sit generatio alterius, hoc intelligendū est de corruptione, in qua omnes formas substance inclusæ in re corrupta separantur à materia, nō vero de illa, in qua vna tātum separatur, manēte altera.

Ad illud quod addit, posse formam cadaueris produci per plures causas diuersas, quia est via ad diuersas formas

Respondeo imprimis, quod sit via ad diuersas formas, non facere ad rem, & perinde eam posse produci à diuersis, sive esset talis via, sive non.

Deinde nō responderet ad difficultatem, quæ non consistit in hoc, quod eadem forma possit produci à diuersis causis; sed quod eadem forma nō possit produci ad diuersas dispositiones omnes dissimiles, ac disparatas.

60. *Melius respondetur, quotiescumque producuntur formæ cadaueris eiusdem rationis, sive manere in materia prima dispositiones eiusdem rationis determinantes ad illas formas: quamvis enim accedant aliqua accidentia diuersæ rationis, dum ex diuersis causis interit homo, tamen semper remanent accidentia aliqua similia, quæ ex suppositione destructionis animæ possunt determinare ad formas nonas eiusdem rationis; illa autem accidentia diuersæ rationis, que superueniunt, non disponunt positivè, neque exigunt connaturaliter formas illas nouas per se, sed solum iuabant ad separationem animæ: hac autem separata, alia accidentia, que sunt eiusdem rationis in viuente & cadauere, disponunt positive ad formam cadaueris.*

Confirmatur hoc valde quia si illæ dispositiones, quæ reperiuntur post mortem hominis, ex quantumcumque diuersis causis ortæ, exigunt connaturaliter formas corporeitatis eiusdem rationis, quam non asserimus; ita possent exigere formam nouam cadaueris eiusdem rationis: & sicut diuersitas accidentiæ, que producuntur ex diuersis causis interfectiæ hominem, verbi gratia, non inducit diuersitatem formarum substantialium, quia non obstante illa diuersitate remanent accidentia sufficiencia ad conservationem formæ corporeitatis; ita etiā nō obstante illa diuersitate possunt produci formæ nouæ cadaueris eiusdem rationis, quia remanere possunt accidentia eiusdem rationis sufficienter disponentia ad hoc.

Vnde in forma potest responderi ad argumentum præmissum numero 55. distinguendo maiorem: ad dispositiones quartuimus diuersas, quæ quatenus diuersæ sunt disponant ad illas formas positive, secundum quod diuersæ sunt, nego maiorem: & similiter distinguo minorem, & nego consequentiam. Potest etiam distinguo eadem maior alio modo: quando in dispositionibus illis diuersis includitur dispositio eiusdem rationis sufficiens ad aliquam formam secundum se, nego maiorem: quando non, concedo maiorem. In casu autem nostro, dum interficitur homo per diuersas causas, licet reperiatur dispositio diuersæ rationis; tamen in omnibus illis dispositionibus diuersis reperitur inclusa dispositio eiusdem rationis, quæ sicut potest in sententia nostra sufficere ad conservandam formam corporeitatis eiusdem rationis, ita posset quantum ad hoc sufficere ad formam cadaueris nouam producendam.

Verum ex alio capite, nō debet dici quod dispositio illa positiva omnis, quæ connaturaliter ordinabatur ad animam, exigit connaturaliter formam cadaueris nouæ, quia non ordinabatur ex natura sua ad animam, nec habet similitudinem cum anima quantum ad functiones illas, ad quas deseruebant illa accidentia & dispositiones: & nisi ipsa forma corporeitatis, quam nos asserimus, esset ordinata ad animam ipsi subordinatam, non deberet dici quod dispositiones illæ, quæ conducebant ad introductionem animæ, possente exigere illam formam.

61. *Obiectio: vnum entis vnum est esse, ergo & vna forma, quia forma est, quæ dat esse; ergo si viuens habeat plures formas, non erit vnum ens per se.*

Respondeo distinguendo primum consequens: vna forma completa & adæquata, ita ut nō debeat habere duas formas non subordinatas sibi inuicem, concedo consequentiam; ita ut non possit habere duas formas subordinatas sibi inuicem, nego consequentiam. Et iuxta hoc distinguo secundum cœlequens: si habeat plures formas non subordinatas: concedo consequentiam; si habeat plures formas, sed subordinatas, nego consequentiam.

Confirmatur hæc responsio: quia ens vnum per se unitate metaphysica, debet habere vnum esse metaphysicum, & consequenter vnam formam metaphysicam, tam bene, quam ens per se vnum physicæ debet habere vnu esse, & consequenter vnam formam physicam: sed unitatem per

se metaphysicam non tollit pluralitas formarum metaphysicarum subordinatarum sibi inuicem: unde homo est vnum per se metaphysicum, quamvis includat sensituitatem & rationalitatem, aliasque differentias metaphysicas: ergo unitatem per se physicam non tollit pluralitas formarum physicarum per se subordinatarum.

62. *Obiectio secunda*, quod aduenirent enti in actu est accidentis: sed si daretur forma corporeitatis, anima aduenirent enti in actu, aduenirent enim materiae informatæ per illam formam corporeitatis, materia autem ut sic informata est ens in actu ergo non datur talis forma.

Respondeo distinguendo maiorem: quod aduenirent enti in actu completo, seu enti ultimæ completo, transeat maior; quod aduenirent enti in actu incompleto, seu non completo ultimæ, nego maiorem, & similiter distinguo minor: anima aduenirent enti in actu completo, nego minor; in actu incompleto, concedo minor: nam totu[m] constitutu[m] ex materia & forma corporeitatis est ens incompletu[m], quia ulterius compleibile substantialiter per animam.

Dicere: si illud totum esset substantialiter incompletu[m], & ulterius per se perfectibile per animam, non posset naturaliter existere absque aliqua anima aut alia forma substantiali supplete defectum animam. Sed hoc est falsum secundum nos: ergo. Probatur sequela: quia ideo materia prima nequit naturaliter esse absque aliqua forma substantiali, quia est ens per se incompletum, & per se perfectibile per aliquam formam substantialiem; ergo si totum conflatum ex materia prima & forma substantiali corporeitatis sit quid incompletum, & per se perfectibile per ulteriorem formam substantialiem, non poterit naturaliter esse absque aliqua forma.

Respondeo, negando sequelam cum sua probatione: sed potius ratio est, quia materia prima est ex se semper sufficienter disposita ad aliquam formam substantialiem, & semper applicatur aliqua causa sufficiens ad producendam aliquam formam talem in illa; ac propterea necessario debet habere aliquam formam, naturaliter loquendo. Totum autem illud, quod est constitutum ex materia & forma corporeitatis, non semper haber dispositiones requiras ad animam, aut aliam ulteriorem formam, & propterea non debent semper naturaliter loquendo habere animam, aut talem aliam formam.

63. *Dicē secundo*, secundum Philosophum s. *Physicorum*, *text. 8.*, quod mouetur est, quod generatur non est: id est, quidquid mouetur quocumq[ue] alio motu præter motum generationis, est compositum substantialie; quod autem mouetur motu generationis, non est compositum substantialie: Sed hoc est falsum, si forma substantialis animæ posset aduenire materiae actuæ per formam corporeitatis: ergo non potest, & consequenter non datur talis forma: & præterea male respondum est ad obiectiōnem.

Probatur minor: quia si aduenirent anima materia sic actuata, totum compositum ex materia & forma corporeitatis mutaretur motu generationis, quo generetur viens. Nec valer dicere quod loquatur Philosophus de composito completo: quia univertim capit esse, & non esse in eo loco; sed per esse non intelligit compositum incompletum, sed potius compositum abstractum à completo & incompleto; neque enim quod mouetur aliis motibus, debet esse semper completum compositum, aut incompletum compositum: sed aliquando est completum, ut quando mouetur ignis; aliquando incompletum, ut quando mouetur corpus hominis post mortem.

Respondeatur breuiter, sensum istius loci esse, quod quidquid mouetur aliis motibus à generatione, debeat ita esse independens à motibus illis, ut non recipiat aliquid esse simpliciter per illos motus, quia per illos non recipit aliquam formam substantialiem, quæ sola posset dare esse simpliciter in sensu Philosophi; quod vero mouetur motu generationis debet non esse, quantum ad hoc quod caret aliquo esse simpliciter, quod per generationem possit acquirere, hoc autem nihil facit contra nos. Vnde in forma nego explicationem axiomatis potita in maiori replicare; & si assumatur explicatio iā data in maiori, concedenda est maior, & neganda minor.

Ioannes à sancto Thoma q. 1. a. 3. hanc obiectiōnem proponit alio modo, aut potius proponit aliam obiectiōnem huic in re affinem hoc modo: de natura formæ substantialis est dare esse simpliciter, & accidentalis dare esse secundum quid: sed nulla forma superueniens formæ substantialis potest dare esse simpliciter: ergo omnis forma superueniens debet esse accidentalis, & consequenter, quod aduenirent enti in actu, siue completo siue incompleto, hoc est, enti includenti formam substantialiem siue completam siue incompletam, debet esse accidentis, & sic anima esset accidens, quod est absurdum.

Probat minorem: quia dare esse simpliciter est facere rem esse extra suas causas, & simpliciter ac absque addito existentem: sed per primam formam substantialiem redditur tam materia quam totum compositum ex ipsa, & illa prima forma absolute, & simpliciter existens & extra causas: ergo non potest reddi sic existens per villam formam aduenientem, & consequenter nulla forma adueniens potest dare esse simpliciter.

Respondeatur negando maiorem intelligendo per dare esse simpliciter illud, quod intelligit hic Author quia, ut suppono ex dictis primo *Physicorum*, forma substantialis non dat materiae existere, aut esse extra suas causas, habet enim materia suam propriam existentiam, per quam formaliter existit, & est extra suas causas, etiam prius natura quam adueniat ipsi villa forma.

65. Vedit ipsomet hanc solutionem posse dari, & propterea fundat se principaliter in principiis, quibus *Thomista* concordant probare, quod materia prima non existat simpliciter nisi per formam. Addit tamen, ne alligetur probatio prædicta illi sententiæ de materia prima, quod est contra rationem formæ substantialis dare esse incompletum, quod sit in potentia ad ulterius esse; quia vel illud esse, quod præberet prima forma, que dicetur incomplete, esset sufficiens ad ponendam rem, quam constituit extra causas, vel non sufficit. Si non sufficit, non est esse formæ substantialis, quia non est principium aliquiæ esse sufficiens existere per se, si sufficit, illa forma est complete substantialis, & non incompletæ, quod est contra nos.

Sed contra hanc doctrinam facit, quod licet forma substantialis daret esse simpliciter in hoc sensu materia prima, si haec esset pura potentia, ut putant *Thomisti*, tamen adhuc non sequeretur esse de conceptu forma substantialis dare esse simpliciter ita, ut nihil posset esse forma substantialis, quod non daret esse simpliciter, sed solum hoc deberet conuenire forma substantiali immediate receptibili in materia prima, & sic corrigit tota vis huius fundamenti. Et potest responderi secundo ad obiectiōnem distinguendo maiorem, de ratione formæ substantialis immediate receptibilis in materia prima est dare esse simpliciter, concedo maiorem; formæ substantialis non immediate receptibilis, aut formæ substantialis, ut sic, nego maiorem, & concessa minori, nego consequentiam.

Deinde ad additionem ipsius *Respondeo*, negando assumptum, ad cuius probationem dico primo quod supponat doctrinam illam ipsam, à qua dicit se abstrahere, nepe de ratione forma substantialis esse, quod det esse simpliciter, hoc est, quod faciat rem, cui aduenit existere & esse extra suas causas. Dico secundo, si forma faceret illud, quod informatur ab ipsa, esset extra suas causas, illud esse quod daret, esset sufficiens ad hoc; nec materiam indigere ad existendum extra suas causas alia villa forma, & consequenter illam primam formam esse completam in ordine ad hoc; sed tamen inde non sequeretur quin posset ulterius compleri substantialiter, & esse substantialiter incomplete, quia non deberet ulterius compleri quantum ad hoc quod haberet existere ab illo alio, quo completeretur; sed compleretur per ulteriorem formam quantum ad hoc, quod per aduentum ulterioris formæ posset melius conseruari in rerum natura, & exercere operationes multas, quas sine ulteriori illo complemento non posset exercere.

66. *Idem Author* addit ulterius ad idem probandum:

illa prima forma, quæ diceretur incompleta secundum nos, vel diceretur talis, quia habet potentiam ut ulterius informetur, vel quia relinqueret in materia lucem ut ulterius compleri possit. Primum dici non potest, quia nulla forma quantumvis imperfecta, est informabilis ab ulteriori forma substantiali, quia nihil habet de materia, nisi hil autem est informabile à forma substantiali nisi materia; hæc enim sola potest componere cum forma substantiali. Cuius ratio, inquit est, quod illud quod componit substantialiter cum forma, debeat esse in potentia ad talem formam ita, quod educatur ex illa, vel infundatur illi; non potest autem una forma substantialis educi ex potentia alterius. Secundum etiam probat non posse dici, sed quia responso non spectabit eo, omissio proponere probationem eius.

Respondeo, dici posse incompletam, quia ulterius informabilis est per aliam formam, quæ informatum constitutum ex materia prima, & prima forma incompleta. Et ad improbationem huius dico formam substantialem habere aliquid materiae in hoc sensu, quod possit recipere aliquid ulterius: sicut enim una forma accidentalis, verbi gratia, quantitas potest recipere alias formas accidentales, ut albedinem, nigredinem, dulcedinem; & in hoc sensu habet aliquid materialitatis, idem potest conuenire formæ substantiali. Dicere autem quod nihil sit informabile à forma substantiali, & quod nihil possit componere cum forma substantiali nisi materia; & quod forma substantialis non possit educi nisi ex materia, aut infundi nisi materia, est directè petere principium, & tam facile à nobis negantur omnia illa, quam ab ipso supponuntur.

67. *Obiicies tertio*: Aut illæ plures formæ educerentur ex eadem potentia materiae, aut ex diuersis: non primum, quia secundum Commentatorem numerus potentiarum est secundum numerum specierum; ergo una potentia nequit correspondere pluribus formis diuersæ speciei. Non etiam secundum, quia illæ plures potentiae inessent materiae sine ordine, & consequenter ipsæ formæ non essent subordinatae.

Respondeo animas (excipio animam rationalem, quæ non educitur vlo modo) non educi proximè ex potentia materiae primæ, sed ex potentia corporis conflati ex materia & forma corporeitatis, quæ forma educitur proximè ex potentia materiae: vnde negari potest maioris suppositum, quod scilicet vtraque forma educatur ex potentia materiae primæ immediatè. Quod si supponatur solum vtramque educi, sed unam immediatè ex sola materia, alteram vero mediatè ex toto conflato ex materia, & forma corporeitatis; tum concessa maiori neganda est minor, & potest dici quod vtraque educatur ex eadem potentia materiae, sed una immediatè, altera mediatè, nec hoc est contra Commentatorem, qui non potest negare quin una potentia possit respicere diuersas species formas, nam ipsam materia prima respicit omnes formas substantiales etiam diuersæ speciei; & intellectus respicit assensum & dissensum, voluntas amorem & odium, lac albedinem, & dulcedinem, quas etiam simul potest recipere. Vnde quando dicit numerum potentiarum esse secundum numerum specierum, intelligi debet, vel de potentia obiectiva, ita ut sensus sit, quod quorū sunt species acti existentes, tot sunt in potentia obiectiva, ut possint existere; vel in aliquo alio sensu, qui non faciat ad propositum; quem curantibus auctoritatem Commentatoris indagandum relinquere.

68. *Obiicies quarto*, sequeretur quod caro viua & mortua essent vniuoca vniuocata, quod videtur absurdum. Confirmatur: quia secundum Philosophum 2. gen. animalium c. 1. Neque facies, nisi animam habeat, neque caro, sed corrupta equiuoce dicitur facies aut caro, perinde quasi lignea, aut lapidea facta sit.

Respondeo, negando sequelam: quamvis enim illa pars corporis, quæ vocatur caro, dum informatur ab anima, sit eiusdem speciei cum parte cadaveris non informatæ ab anima; tamen nomen carnis possit simpliciter imponi ad significandum illam partem corporis solum, ut af-

ficeretur ab anima, & pars corporis eadem non affecta anima non potest vocari caro simpliciter in hoc sensu, sed solum æquiuoce: vnde caro viua, & mortua non essent vniuoca vniuocata; sed æquiuoca analogæ. Quod si nomen caro esset impositum ad significandam illam partem corporis, quæ dicitur caro, absque ordine ad animatum certum est quod caro viua, & mortua in ratione carnis essent vniuoca, non minus quam homo albus, & homo niger essent vniuoca ratione hominis, eadem enim est ratio: sicut enim idem homo potest affici nunc albedine, & propterea dici albus, & nunc nigredine, & propterea dici niger; ita etiam eadem caro potest dici nunc affici anima, & propterea dici viua, & nunc carere anima, ac propterea dici mortua, id est, priuata anima, non vero mortua in eo sensu, quo dicitur homo mortuus, quia homo dicitur mortuus ex eo, quod ipsem homo definat existere in rerum natura, caro vero non dicitur mortua ex eo quod definat existere, sed ex eo quod definat informari ab anima, quamvis non definat existere.

Ad confirmationem respondeo breviter, Philosophum intelligere per faciem & carnem illas partes corporis sic dictas, ut informatas ab anima; vnde quamvis separata anima remaneant illæ exædem partes, tamen non debent habere illam denominationem carnis & faciei, nisi æquiuoce, quod non facit ad propositum.

Adde totam hanc difficultatem esse de nomine, ac propterea parui momenti ad determinandum quomodo se habeat ipsa res.

69. *Obiicies quinto ex Arriaga*, frustra multiplicati formam corporeitatis supra animam: quia ipsa varietas organorum, ac dispositionum diuersarum, quæ sunt in viuente, potest oriiri ab ipsam anima. Quod probat suo iudicio evidenter: quia per nos ipsa anima petit immediate illam varietatem formarum partialium substantialium, quia precedunt animam, & organizant materiam: ergo poterit immediate petere ipsam varietatem dispositionum sine illa forma substantiali.

Confirmat: quia illæ formæ partiales nihil operantur: ergo frustra ponuntur.

Respondeo, negando antecedens cum sua probatione: quamvis enim anima connaturaliter petere posset tanquam subiectum sibi proportionatum totum integrale substantiale conflatum ex pluribus partibus substantialibus diuersæ rationis, tamen non potest petere tanquam subiectum sibi proportionatum materia solam cum accidentibus. Deinde accidentia diuersa connaturaliter conuenientia alicui substantiae, debent habere principium intrinsecum, ratione cuius conuenient ipsi, ex quo principio proflueret seu emanaret debet: anima vero non potest esse tale principiū, ut patet ex probatione septima Conclusionis, forma vero substantialis non debet presupporre aliquod principium intrinsecum, ratione cuius conueniat rei, vnde anima bene posset exigere formam substantialiem præsumam, licet non posset accidentalē.

Ad confirmationem respondeo, formas illas substantialies tantum operari in viuentibus, quantum operatur in igne forma ignis, aut in aqua forma aquæ: constituit enim corpus, quod est subiectum animæ, & est radix dispositionum accidentialium, quæ reperiuntur in viuentibus maxima ex parte.

70. *Obiicies sexto ex eodem: illæ formæ, quæ antecedunt animam non essent substantiales, & essent: ergo impllicant*. Probatur antecedens: essent quidem ex hypothesi; non essent vero, quia substantia conceptus non consistit in eo quod prius antecedit, nam quantitas, ac dispositiones sunt priores natura quam forma substantialis, & tamen non sunt formæ substantiales; sed conceptus substantia consistit in eo, quod sit prima radix non effectiva tantum, sed finalis: sed illa forma corporeitatis non est talis, quandoquidem ordinetur ad animam.

Respondeo, negando antecedens, ad eius probationem dic conceptum formæ substantialis consistere in hoc, quod sit forma, quæ non præsupponit aliquam aliam formam, ex qua sequatur, & est principium aliquarum formarum conseruatuarum istius rei, cuius est forma constitu-

732 De ANIMA. De substantia Animæ,

constituita, ut dictum est suo loco 1. *Physicorum*. Quod vero conceptus substancialis formæ non cōsistat in hoc quod sit illa formæ, ad quam tanquam ad finem ceteræ formæ ordinatur, patet; quia certe intellectiones, & voluntates, & habitus & species intelligibiles, ac impressæ non ordinantur ad animam tanquam ad finem; & tamen sunt accidentales & anima est forma substancialis. Vnde in forma negatur major probationis pro secunda parte.

71. *Obiectio septima ex Joanne à sancto Thoma*: omnes gradus genericæ, & specifici prædicantur essentialiter de quol bēt inferiori: sed non potest essentialis prædicatio de eadē re sicut à diversis formis: ergo debet provenire ab eadem. Probatur minor: quia quæ sumuntur à diversis formis prædicantur de aliquo, cui conueniunt iuxta modum, quo tales formæ in eo sunt: formæ autem quæ sunt in aliquo, vel subordinantur inter se, vel non. Si non, solum sequitur prædicatio per accidens; si sic, prædicatio potest esse per se, sed in secundo modo dicendi.

Hoc obiectio in re nullius est momenti, & continet obscuriūm doctrinam: sed quomodo cumque

Respondeo ut, negalo minorem, ad cuius probationem dico, si sensus sit quod prædicta desumpta à formis diversis habeant prædicari de re iuxta modum, quo tales formæ in ea sunt, quatenus debeant prædicari essentialiter de illa, si formæ constituant ipsa essentialiter, & accidentaliter, si non transcat; si vero sensus sit quod prædicta illa debeant prædicari de re tanquam realiter distincta; si formæ sint realiter distinctæ à re, est manifeste falsum.

Ad illud de subordinatione formatum dico quod formæ illæ, de quibus loquimur sicut subordinatæ, nec tamē inde sequitur quod prædicta ab ipsis desumpta non prædicent essentialiter: quando enim prædicta desumuntur à formis subordinatis, quarum quilibet pars essentialis rei, in qua includitur prædicabuntur essentialiter, quia non est maior ratio, cur una prædicetur essentialiter quam altera.

Confirmatur primo, quia in oculo debet esse aliquod principium intrinsecum substantiale, ratione cuius habeat illa accidentia, quæ habet, potius quam accidentia alia diversæ rationis, verbi gratia, accidentia similia accidentibus manus: sed nisi pars forma corporeitatis, quam habet, esset diversæ rationis à parte formæ correspondente manu, non haberet tale principium: ergo illa pars est distinctæ rationis.

Confirmatur secundo, quia habemus tantam rationem quoad sensum, & discursum distinguendi specie formam substancialē oculi, à forma substanciali manus, & formam substancialē carnis à forma substanciali ossis, quam habemus ad distinguendam aquam à vino, aut lapidem à ligno; neque enim habemus principia distinguendi hæc, nisi quod videamus ea exigere accidentia distinctæ: sed certè oculus, & manus, caro, & os exigunt accidentia notabilissime distinctæ: ergo debet dici quod distinguuntur specie.

75. *Quæres secundo*, an corpus quod constituitur ex materia & hac forma corporeitatis, sit illud corpus, quod ponitur directe in prædicamento substantiæ, aut aliqua species contenta sub illo corpe.

Respondeo negative, illud enim corpus quod ponitur directe in prædicamento substantiæ, debet esse quid complectum physicè, aut conceptus abstractus à rebus complectis physicè: & idem est de qualunque specie sub illo contenta: hoc enim corpus est quid incompletum physicè non minus quam materia prima, quia est pars physica viuentis: nulla autem talis pars ponitur directe in prædicamento vlo; & valde cauenda est virtusque corporis æquiuocatio, quæ fundamentum præbet Thomistis præfertim *Joan. à S. Thoma*, non semel impingendi in hac materia.

Q V A E S T I O . IV.

De prima definitione Animæ.

An formæ corporis substantia sit heterogenea.

73. *Quæres primo*, an forma corporeitatis, quam iam asserimus antecedere animam, & ea ablata manu, cōstiteret partibus integralibus heterogeneis, aut homogeneis.

Arriaga sapta putat, *S. oīm* tenere quod derur unica tantum forma corporeitatis, & quod in hoc dissident à recentioribus additribus cum ipso plures formas substanciales in viuentibus, quæd hi putent dari plures formas partiales corporeitatis in viuentibus, unam correspondentem vni parti corporis, & alteram alteri parti, diversæ rationis; & ultera addit sibi placere magis sententiam *Scotii*. Vrtrum cum *Scotii* non possit ponere formam corporeitatis indivisiabilem iuxta animæ rationem.

lis, necessario debet asserere eam constare pluribus partibus integralibus, quarum una sit forma manus, veibi gratia, altera pedis, &c. non minus quam isti recentiores; vnde non potest habere dissidium quantum ad hoc cum recentioribus aut vllis; vnde dissidium tantum esset, si ipse putaret illas partes, ex quibus integratur forma totalis corporeitatis viuentis, verbi gratia, esse eiusdem rationis, recentiores vero existimarent, eas esse diversæ rationis; quare credo *Arriagam*, *Scotum* intelligere in hoc sensu.

Respondetur tamen, formam corporeitatis integrum totius hominis constare pluribus partibus integrantibus heterogenes, ac diuersa rationis; nec *Scotus* aliter se sit.

Probatur secunda pars: quia licet *Scotus* magis inclinet quod detur unica tantum forma corporeitatis, loquitur tamen de unica integraliter diuisibili, quæ sicut unica posset vocari, quia constat pluribus partibus homogeneis: ita etiam unica posset vocari, quamvis constaret pluribus partibus heterogenes: ergo ex eo quod dicat *Scotus* dari unicam formam corporeitatis, non sequitur quod voluerit illam formam non constare ex partibus integralibus diuersæ rationis.

74. *Probatur ergo prima pars*, quæ est solutio huius quæsti: quia si pars illa formæ, quæ est in oculo, esset eiusdem rationis cum parte, que est in aure aut manu, deberet habere accidentia eiusdem rationis in utraque parte: sed hoc est falsum: ergo.

Confirmatur primo, quia in oculo debet esse aliquod principium intrinsecum substantiale, ratione cuius habeat illa accidentia, quæ habet, potius quam accidentia alia diversæ rationis, verbi gratia, accidentia similia accidentibus manus: sed nisi pars forma corporeitatis, quam habet, esset diversæ rationis à parte formæ correspondente manu, non haberet tale principium: ergo illa pars est distinctæ rationis.

Confirmatur secundo, quia habemus tantam rationem quoad sensum, & discursum distinguendi specie formam substancialē oculi, à forma substanciali manus, & formam substancialē carnis à forma substanciali ossis, quam habemus ad distinguendam aquam à vino, aut lapidem à ligno; neque enim habemus principia distinguendi hæc, nisi quod videamus ea exigere accidentia distinctæ: sed certè oculus, & manus, caro, & os exigunt accidentia notabilissime distinctæ: ergo debet dici quod distinguuntur specie.

75. *Quæres secundo*, an corpus quod constituitur ex materia & hac forma corporeitatis, sit illud corpus, quod ponitur directe in prædicamento substantiæ, aut aliqua species contenta sub illo corpe.

Respondeo negative, illud enim corpus quod ponitur directe in prædicamento substantiæ, debet esse quid complectum physicè, aut conceptus abstractus à rebus complectis physicè: & idem est de qualunque specie sub illo contenta: hoc enim corpus est quid incompletum physicè non minus quam materia prima, quia est pars physica viuentis: nulla autem talis pars ponitur directe in prædicamento vlo; & valde cauenda est virtusque corporis æquiuocatio, quæ fundamentum præbet Thomistis præfertim *Joan. à S. Thoma*, non semel impingendi in hac materia.

*R*efutatis variis, iisque sat absurdis antiquorum Philosophorum de animæ natura sententiis, quorum aliqui eam ex atomis sphærica figura compositis, qui continuo egredentur & ingredentur per respirationem; alij ex vnitatibus constitutam putauerunt; nonnulli existimabant eam esse unum ex elementis: plerique harmoniam seu temperamentum quoddam resultans ex contrariis. His, inquam, vel ex hoc ipso, quod nulli inniterentur fundamento, facile reiectis opinionibus, *Philosophus lib. 2.* duas proponit animæ definitiones. Primam cap. 1.

cap. i. quod *Anima sit actus primus corporis organicus physici potesta vitam habentis.* Secunda vero cap. 2. nempe quod *Anima sit quo vivimus, sentimus, loco mouemur, & intelligimus primo.* Quas definitiones hac & sequentia quæstione examinabimus, ut quid sit anima intelligatur.

Supponendum autem per animam intelligi formam illam, à qua viuentia omnia corporea habent viuere secundum quemcumque conceptum, quem communiter habemus de viuentibus, & à cuius separatione dñeatur, quæ antea viuebant, mori.

C O N C L V S I O . I.

77. *Bona est prima descriptio anima qua dicitur, quod sit actus primus corporis organicus physici potentia vitam habentis.* Hæc est communissima apud omnes interpres Philosophi, quamvis non eodem modo ab omnibus explicetur.

Probatur: quia omni, & soli conuenit absque superfluitate, aut defectu, ut patebit ex eius explicatione. Dicitur *actus*, quia est forma adueniens materia primæ aut corpori organico, omnis autem forma est actus, quia informat, & actualiter determinando illud, cui aduenit, ad constitutandam certam speciem aut ad facandas certas operationes, quas ex se non magis poteret facere quam oppositas, si opposita forma adueniret illi. Dicitur *primus*, quia est forma substantialis, & in hoc distinguitur à formis accidentalibus, quæ dicuntur *actus secundi*, quatenus comparantur ad formas substantialias, quamvis ex formis accidentalibus una soleat etiam dici *actus primus* in comparatione ad alias formas accidentiales, v.g. calor in comparatione ad calefactionem, & habitus in comparatione ad actus, & intellectus (in sententia Thomistarum putantium quod sit accidens) in comparatione ad intellectuonem. Dicitur *corporis organicus*, ut distinguatur ab aliis formis substantialibus, quæ non sunt *actus* corporis. Additur *physici*, ut significetur *corpus illud*, cuius anima est *actus*, non esse *corpus mathematicum*, hoc est, quantitatatem triuæ dimensionis, aut *corpus artificiosum* mediante arte confectum. Et quamvis hoc ipsum significatum fuerit sufficienter per illud, quod dicebatur ante, nempe animam esse actum primū, hoc est formam substantialē, neque enim illa forma substantialis potest esse *actus* per se corporis mathematici, aut artificiosi, quia artificiosum est, tamen addi poterat majoris claritatis causa in ordine ad illos qui non cognoscerent statim an *actus primus*, seu forma substantialis posset informare talia corpora. Dicitur denique *potentia vitam habentis*, ut intelligatur quale corpus censi erit organicum illud, in ordine ad quod descripta est anima; solum enim censi erit tale corpus illud quod potest exercere operationes vita, quales sunt illæ, ex quantum processu ab aliqua re cognoscimus illam rem viuere, ut sunt operationes vegetationis, nutritio-nis, sensationis, intellectuonis, volitionis.

Hic est sensus primæ descriptionis à Philosopho traditæ. Ut melius autem appareat quod omni, & soli animæ conueniat, proponendæ sunt aliae Conclusiones spe-stantes ad naturam animæ declarandam.

C O N C L V S I O . II.

Anima est forma substantialis informans materiam, seu corpus organicum. Hæc est omnium Peripateticorum contra eos, sum qui putauerunt eam esse formam assistente, & non informantem, nec vniuersalem physicè corpori; tum qui dixerunt eam esse temperamentum quoddam resul-tans ex contrariis, aut elementum, aut conflatum ex elementis, aut atomos egredientes ac ingredientes.

Probatur autem theologice: quia anima rationalis est talis forma: ergo & omnis, quia nulla potius debret non esse talis, quam rationalis; nec hæc potius debebat esse quam omnis alia anima, ut omnes fatentur. Probatur antecedens ex Concilio Vieronenſi Clement. de summa Tri-nitate, ac fide catholica, vbi damnantur tanquam heretici, negantes animam rationalem esse veram corporis formam.

Probatur ratione: quia anima est substantialia; sed non est materia prima, nec corpus, nec *actus* substantialis comple-

tus instar Angelii: ergo est forma substantialis informans. Consequens est evidens: quia non datur aliqua alia substantialia media inter has substantialias. Probatur maior: quia viuens & non viuens substantialiter differunt, non minus quam ignis, & aqua: ergo illud, à quo habet viuens per se primo differre à non viuente, est substantialia, si enim non esset, non posset substantialiter differre à non viuentibus quatenus viuens. Sed illud, quo per se primo differt, est anima: ergo anima est substantialia. Probatur secundo eadem maior: quia illud, quo per se primo constituuntur non viuentia corporea in esse tali, est substantialia: ergo & illud, quo constituuntur per se primo viuentia debet esse substantialia. Neque enim viuentia debent habere imperfectiora constitutiva quam non viuentia.

79. *Probatur minor quoad primam partem: quia alias omnes substantialia materia constantes deberent esse viuentes, ac animata, quod est absurdum.* Probatur eadem minor quoad secundam partem primo: quia anima rationalis non est corpus, cum sit spiritualis, ut postea videbitur: ergo anima ut sic non est corpus, ratio enim animæ ut sic includitur in anima rationali. Secundo, quia si esset corpus, vel esset corpus compositum ex materia & forma, vel esset corpus simplex completum, scilicet aliqui philosophantur de Cœlo; vel esset corpus simplex incompletum. Non corpus compositū ex materia, quia sic repetitur in viuentibus duæ materia, quod est absurdum, tum quia una superflueret, tum quia nullum indicium est alterius. Nō corpus simplex completum, quia non deberet recipi in materia. Non est etiam corpus incompletum simplex, quatenus corpus distinguitur à forma substantiali corporeā, quia sic non deberet recipi in materia, aut alio corpore. Et dico; in quanum corpus distinguitur a forma substantiali corporeā, quia capiendo corpus pro substantia non spirituali, sed opposita substantia spirituali, anima posset esse corpus, quantum ad hanc rationem; sed hic non capimus corpus hoc modo.

80. *Probatur denique eadem minor quoad tertiam partem: quia non est forma substantialis.* Secundo, quia non deberet indigere corpore in ordine ad suas operationes. Tertio, quia corpus vivētis indiget conaturaliter aliquo complemento substantiali, & secundum se est quid substantialiter incompletum, ut patet, quia nō potest aut exercere functiones suorum organorum, aut perseverare in esse; sed vergit statim ad corruptionem, nisi habeat animam; sed hoc non esset verum, si anima esset substantia completa assistēt ipsi, eo modo quo Angeli assistunt corporibus, quæ aslumunt. Quarto, quia quādoquidem sunt aliqua operationes, quae producuntur à viuentibus, ad quas concurret tam anima quam corpus vivētum, ut sensationes internæ & externæ, potius dicendum est, quod illæ prouenant ab anima tanquam à forma informante, sicut operationes aliarum substantialium corporum prouenant à tali forma, quā quod prouenant ab ipsa tanquam ab assistente. Quinto, si fuisset substantia assistēt, non deberet illa anima depedere in conservari ac produci à corpore, quod falsum est de sensitiva & vegetativa; nec dependeret illa anima, etiam rationalis, ab illis determinatis dispositionibus, ut maneret in corpore, sed posset ad nutum exire & redire quando vellet, quod manifeste falsū est. Sexto denique: quia omnes rationes, quæ probant alias formas substantialia esse informantem & non assistentes, & que idem concludunt de anima sensitiva & vegetativa; sed ex suppositione quod hæc sint formas informantēs, sequitur corpora, quæ informant esse ex se substantialiter incompleta, & posse ultius compleri; sed si corpora aliorum viuentium sint incompleta, idem dicendum est de corporibus humanis à parte rationis; hæc vero non essent sic complete nisi anima rationalis esset forma informantēs: ergo talis dicenda est.

Ex hac Conclusione patet vere dici de anima in præmissa definitione, quod sit *actus primus* in sensu, in quo id explicatum est in primæ Conclusionis probatione.

81. *Obiectio primo:* dissoluto temperamento corporis tali vel tali, perit vita eius, & eo maneat ergo vita eius consistit formaliter in tali temperamento, & consequen-

/34 De ANIMA. De substantia Animæ,

ter anima, quæ est vita physica corporis in actu primo.

Respondeo negando consequentiam, quia potest vita ac anima dependere à temperamento illo sic, ut eo ablato naturaliter manere non possit, quamvis non confisteret formaliter in illo temperamento, & de facto alia formæ substancialia scilicet dependent à dispositionibus accidentali bus aliquibus, in quibus eam non consistunt, ac vniuersaliter omnis effectus est per se deponens, in fieri & cōsiderari ab aliqua causa taliter applicata, eaque applicata naturaliter existit, & ea ablata non existit, nec tamen inde sequitur quod constitutus effectus formaliter in illa causa.

Obliges secundo: Aug. 22. ciuit. cap. 11. docet secundum Aristotelem animam esse substantiam compositam ex materia, & forma: ergo est corpus, & consequenter non est forma informans.

Confirmatur: quia Philosophus 2. de gen. animalium c. 3. ait animam participare corpus quoddam elementis diuinis.

Respondeo, Augustinum ita docuisse ex Cicerone, qui eam sententiam Philosopho imponit 1. Tusculanarum questionum.

Ad confirmationem Respondeo: Philosophum solum velle quod corpus constitutum per animam in esse viuentis, sit diuinus quam corpus elementare, propter maiorem similitudinem, quam habet cum Deo in ratione viuentis.

C O N C L V S I O III.

Quid intelligitur per corpus possum in definitione viuentis: 82. Per corpus organicum positum in definitione viuentis potest intelligi quantum ad rem ipsam vel corpus, quod est altera pars viuentis, constitutum ex materia prima, & forma corporeitate; vel corpus, cuius anima est pars essentialis intrinseca; sed ex mente Philosophi per corpus intelligi debet altera pars viuentis. Hæc quantum ad primam, & tertiam est Scotistarum communiter, quantum ad secundam vero Thomistarum.

Probatur prima pars: quia omnis actus informans potest definiti per ordinem ad subiectum, quod natum est ab eo informari: sed corpus, quod est altera pars viuentis, est subiectum natum informati ab anima: ergo anima potest definiri per ordinem ad tale corpus, & consequenter, ly corpus positum in eius definitione, potest intelligi de illo corpore, etenim enim non potest, quatenus non bene describi posset anima in ordine ad ipsum.

Confirmatur, illud corpus quod est altera pars viuentis, est ad sensum notissimum, nec minus etiam est notum, quod nulla substantia corporea positus informari ab anima nisi tale corpus, ex suppositione quod detur, & quod omne tale possit informari ab anima: ergo optimus potest describi anima per ordinem ad tale corpus.

Probatur secunda pars ex dictis supra in explicatione definitionis: quia quotiescumque constitutum essentialiter per aliquam formam potest concepi aliquo conceptu, in quo non involuitur ipsa forma, qua constituitur, potest forma describi per ordinem ad illud, ut sic conceptu: sed corpus constitutum essentialiter per animam potest concepi sub ratione substanciali viuentis, id est potentis sentire, aut crescere; & in hoc conceptu non involuitur anima aut illa forma physica, potest enim de viuentibus corporeis haberi hic conceptus antequam cognoscatur quod constent materia, & forma, aut corpore, & anima: ergo quandoquidem revera anima sit illud quod ultimum constituit illud in esse tali, potest describi in ordine ad illud.

83. *Probatur denique tercia pars*; quia Philosophus post traditam prædictam definitionem subiungit, anima & corpus (illud scilicet corpus de quo ante fecit mentionem) est homo, sed hoc est falsum de corpore per animam constituto essentialiter, sicut est falsum dicere quod animal constaret animalitate & sensibilitate, & homo humanitate & rationalitate, aut album albo & albedine; est autem verum de corpore, quod est altera pars viuentis: ergo secundum Philosophum per corpus debet intelligi corpus, quod est altera pars viuentis.

Confirmatur ex tex. 4. vbi habet: Atque cum tale etiam sit corpus, id est, habens vitam, corpus profecto non erit

anima, sed ut subiectum prius est & materies. Sed quod se habet ut subiectum & materia re spectu formæ; non potest constitui essentialiter per illam formam: alias posset dici quod album, ut dicit aggregatum, seu conflatum ex pariete, & albedine, est subiectum & materia albedinis, quod est absurdum: ergo corpus, de quo Philosophus mentionem faciebat, non est constitutum essentialiter per animam, sed altera pars viuentis.

C O N C L V S I O IV.

84. *Corpus iam quod est subiectum anima, quam quod corpus est constitutum intrinsece per eam*, debet esse organicum, id est, habens partes diuersæ rationis aptas ad operationes viuentes exercendas, hoc est, ad illas operationes, ex quibus colligitur res viuere, v. g. sensationes & nutritionem ac similia: non est tamen necesse addere illam particulam in descriptione animæ, quamvis poterat addi.

Probatur prima pars: tum quia anima nec subiectatur nec constituit intrinsece ullum aliud corpus, ut patet, tñm quia non potest assignari aliud corpus ab ipsa aut informatum, aut constitutum; rūm quia cum anima sit principium talium operationum & haec exigant diuersa organa, nec organum unius sufficiat ad alias, exigit sine dubio connaturaliter corpus habens diuersa illa organa; & propterea naturaliter non debebat subiectari, aut informare alia corpora, saltem modo connaturali, quod sufficit nostro intento.

Probatur secunda pars: quia eo ipso quo ponitur in definitione animæ, quod sit actus corporis potentia vitam habentis, sufficienter declaratur anima, ut distinguatur ab aliis formis, quamvis nec poneretur illa particula, nec conciperetur corpus ab anima informatum aut constitutum, ut integrum ex partibus distinctæ rationis.

Probatur denique tercia pars: quia quandoquidem nullum sit corpus aptum ad tales functiones, aut potens viuere, nisi organicum, & præterea quandoquidem diuersitas illa partium integralium corporum viuentium seu potentium viuere, sit notabiliter differens à diuersitate quacunque, quæ reperitur in aliis corporibus, non male addebet illa particula, ut facilius posset quis cognoscere quænam corpora essent apta viuere.

85. *Dicitur*: forma cadaveris est actus corporis organici non minus quam anima: ergo inutiliter additur illa particula, siue ad distinguendam animam ab aliis formis, siue ad facilius cognoscendum quænam corpora sint apta viuere.

Respondeo hanc difficultatem solum curare in sententiâ Thomistarum & recentiorum, qui assertunt dari illam formam cadaveris post recessum animæ; vnde Scotisti ad eam impugnandam wtuntur hoc argumento, nempe quod sequeretur illam formam cadaveris esse animam, quandoquidem esset actus corporis organici non minus quam anima.

Et si dicant illud corpus organicum, cuius actus est forma cadaveris, non esse potentia vitam habens, & consequenter formam illam non esse animam, quia tota descriptio animæ ipsi non conuenit.

Contra, quia saltem sequitur hanc particulam organici nihil iuare ad facilius cognoscendum quodnam corpus sit aptum ad operationes vitæ, aut quænam forma sit anima.

Dices secundo: nostra forma corporeitatis est actus corporis organici potentia vitam habens; ergo prædicta difficultas militat etiam contra nos.

Respondeo, si intelligeretur per corpus subiectum formæ, quod ab ipsa informari deberet, prout potest & debet intelligi secundum mentem Philosophi, negando antecedentes: quamvis enim constitutus corpus organicum, non tam subiectatur in ipso, sed in materia prima, quæ non est corpus organicum, ut est evidens. Si vero intelligatur per corpus organicum corpus constitutum essentialiter per illum actum, quo describitur in ordine ad ipsum, tu fatidam est, quod illa forma sit actus corporis organici & quidam potentia vitæ habet, & substantiale quam accidentalē, immo actu habens vitramque vitam quando animatur & exercet operationes vitales. Et quamvis hinc sequeretur,

Disput. I. Quæst. V.

735

sequeretur, quod per illam particulam non posset facilitati quis ad cognoscendam naturam corporis quod constituitur per animam, ut distinguitur à corpore quod constituitur per formam corporeitatis, posset tamen deseruire ad discernendum illud corpus ab aliis corporibus, & in ordine ad hoc ponit in descriptione animæ: quæ etiam responsio posset adhiberi à Thomistis ad primam replicam. Deinde posset intelligi per potentia vitam habentis, illud quod est potens vitam habere in actu secundo absque accessu ullius complementi substantialis, hoc enim modo solum corpus, quod constituitur per animam intrinsece est potens vitam habens.

CONCL V S I O V.

Vita positiva in descriptione animæ est vita in actu secundo, quam in actu primo.

Probatur, quia si intelligatur per corpus quid constitutum per ipsam animam, non recte potest dici, quod sit in potentia ad vitam in actu primo, quandoquidem vita in actu primo sit ipsam animam, sicut non bene diceretur ignis esse in potentia ad formam ignis, & homo ad rationalitatem. Si vero intelligatur per corpus altera pars viuentis quæ est subiectum animæ, licet verum sit, quod illud sit in potentia ad vitam in actu primo, tamē vita in actu primo ad quam est in potentia, est ipsam animam, nec potest intelligi anima, quin intelligatur talis vita, neque talis vita quin intelligatur anima: ergo si describeretur anima per ordinem ad talen vitam, describeretur per ordinem ad seipsum, aut ad aliquid ex quo ignotum ac obscurum ac ipsam, & consequenter definitio esset vitiosa: ergo ulterius melius intelligitur per vitam vita in actu secundo, hoc est operatio vitalis, ex qua colligitur aliquid viuere.

Per hæc explicata manet sufficenter, & prima descriptio Philosophi, & declarata natura animæ, quæ tamen breuissime, & clarissime describi posset dicendo quod sit forma substantialis, ratione cuius competit corporibus viuere. Supposito enim concepuit vita, per hanc descriptionem poterit facile quis animam distinguere ab omni alia forma, & tolluntur æquiuocations, quas pati potest communis descriptio præmissa, quæ tamen, quia communis, vspanda, & explicanda erat.

Q V A E S T I O V.

De secunda definitione Animæ.

Secunda definitio hic explicanda est, quod anima sit principium primum quo viuimus, sentimus, locomouemur, intelligimus.

CONCL V S I O I.

Secunda descriptio, si copulatim sicutantur omnia, que in animaco-pulari in intellectu est mala, ipsa ponuntur, non est bona descriptio anime ut sic. Hæc est communis, & probatur: quia alias qualibet anima deberet esse principium intelligendi, & consequenter rationalis, quod est absurdum. Probatur sequela, quia si anima ut sic esset principium intelligendi, qualibet anima deberet esse talis; definitio enim animæ ut sic debet conuenire omni animæ, sicut definitio animalis ut sic conuenit homini & bruto.

CONCL V S I O II.

Quo sensu est bona. **88.** Illa descriptio sufficit ad cognoscendam quæcumque animam, eamque ab aliis formis, quæ non est anima, discernendam, & in hoc sensu est bona.

Probatur: quia eo ipso, quo dicitur quod anima sit principium illarum operationum sic, ut quamvis omnis anima non sit principium omnium illarum, nulla tamen illatum ab alio principio primo physico procedat, quæ ab anima facile potest quis cognoscere quænam formæ sint animæ, & quænam non sint. Nec sane credo Philosophum, dum vñus est hac descriptione, aliud intèdisse quæ hoc. Vnde absolute & simpliciter existimo hanc descriptionem, quomodo cum; sumatur, non exactè describere naturam animæ ut sic, sicut nec bene describeretur ratio animalis ut sic, dicendo quod esset substantia corporæ, quæ posset sentire, & discurrere. Potest tamen ex

illa descriptione colligi descriptio animæ ut sic, dicendo, quod anima ut sic sit forma substantialis, in qua particulariter conuenient illa forme, quæ sunt principia viuendi, & sentiendi, & loco mouendi progressus, & intelligendi.

Potest etiam describi alio modo dicendo quod sit principium primum physicum, à quo substantia corporæ habet viuere, intelligendo per vitam conceptum illum, in quo diximus quæstionis prima omnia viuentia creata conuenient viuere.

Quia vero anima est principium primum physicum, à quo habent substantia corporæ viuere, & quia ex communi hominū sensu illa corpora dicuntur viuere, & quæ nutriuntur, & quæ sentiunt, & quæ loco mouentur progressus ex virtute sua intrinseca, & quæ intelligunt; propterea omnis forma, quæ est principium cuiusvis ex his operationibus, est anima; & hoc tantum, ut dixi, Philosophus voluit explicare per prædictam definitionem.

89. Porro quoniam operationes hæc vitales, ex quibus colligitur substantia viuere, sunt operationes, quæ requirunt in substantia, à qua procedunt, diuersas partes heterogeneas, optime sequitur quod anima, quæ est principium harū operationū, debeat esse actus corporis organici, quod corpus potest habere vitā, seu exigere operationes vitales, & in hoc sensu prior descriptio animæ potest per hanc posteriorem probari, quantum ad illas partes, in qua dicitur quod sit actus corporis organici.

Rursus eo ipso, quo anima sit actus corporis organici poterit exercere operationes vitales sequitur quod ipsam animam sit principium primum physicum talium operationum: nec enim corpus illud organicum habet ab alio principio quam ab anima posse illas exercere; & in hoc sensu potest per priorem descriptionem hæc posterior probari. Vrae vero definitio, si intelligatur radicaliter, est essentialis, tam bene quam quæcumque alia, quæ de illa substantia potest a nobis dari. Intelligitur autem radicaliter, si intelligatur sic, ut velit quod anima sit illa forma, quæ ex natura sua intrinseca petit actuare tale corpus, & principiante tales operationes.

90. *Obiectio.* Deus est principium primum, quo viuimus, mouemus, sentimus, & intelligimus, ergo esset anima, si illo modo bona esset prædicta descriptio.

Respondeo primo negando antecedens, nam licet dicatur in Deo viuere, non tamen potest dici propriè quod ipse sit principium, quo viuimus.

Respondeo secundo distinguendo antecedens: principiū physicum effectuum & extrinsecum; transeat maior: principiū intrinsecum formale & essentialis, nego antecedens & consequentiam: quia quando dicitur, quod anima est principium quo viuimus, hoc intelligitur de principiū intrinseco, quod sit nobis essentialis.

Dicas: materia prima nostra est principium intrinsecum & essentialis, quo elicere possumus illas operationes, neque enim sine materia potuisse illas elicere: ergo illa definitio conuenit materia.

Respondeatur distinguendo antecedens: principiū intrinsecum materiale, concedo: formale, nego antecedens & consequentiam.

Dices secundo: forma corporeitatis est principium formale intrinsecum istarum operationum, ad eas enim eliciendas concurredit non minus quam anima: ergo prædicta definitio conuenit ipsi, & consequenter non est bona.

Respondeo distinguendo antecedens: principiū intrinsecum formale, quod absque alio principio formalī superueniente possit sufficiere ad illas operationes, nego: quod non possit, concedo, & nego consequentiam: quia quando dicitur quod anima sit principium intrinsecum formale istarum operationum, hoc intelligitur de principiū intrinseco formalī non requirente aliud principiū formale superueniens.

91. *Obiectio secundo*, ut prædicta descriptio sit aliquo modo bona, nulla forma potest esse principium ullius ex illis operationibus, quæ non sit anima: sed hoc est falsum, quia forma grauium & levium est principium motus localis quo descendunt & ascendunt, & tamen illa forma non est anima: ergo.

Q q - 2

Respondeo

Respondeo negando minorem, ad cuius probationem dico, quod motus localis, per ordinem ad quem describitur anima, non est motus localis quomodo cumque, nec motus localis, qualis est motus gravium & levium; sed motus localis organicus petens procedere à substantia mediantibus partibus diversa rationis, ita ut earum diuersitas iuuet ad illum motum: huiusmodi autem motus localis non competit vili rei, nisi animatae, nec ab alio principio intrinseco potest prouenire nisi ab anima.

Q V A E S T I O VI.

De divisione Anima ut sic in quinque genera potentiarum, & quatuor gradus viuentium.

92. In hac quæstione examinabitur divisionis vulgaris animæ ut sic, in vegetatiuam, sensitivam, & rationalem; & præterea quo sensu sunt quinque genera potentiarum, & quatuor gradus viuentium.

C O N C L V S I O I.

Bene dividitur anima in vegetatiuam, sensitivam, & rationalem.

Optime diuiditur Anima ut sic tanquam in species realiter distinctas & diversa rationis, in animam vegetatiuam tantum, hoc est, illam quæ ultra operationes vegetatiuas, non habet operationes sensitivas ac rationales: & in animam sensitivam tantum, hoc est, quæ supra vegetatiuas & sensitivas non habet rationales operationes: & in rationalem; quæ scilicet ultra vegetatiuas & sensitivas habet etiam rationales.

Hæc est communis, & patet: quia renera dantur huiusmodi tres species animalium inter se realissime distinctæ, in plantis, brutis, & hominibus; nec vila prorsus anima assignari potest, quæ nō sit aut vegetativa tantum, aut sensitiva tantum, aut rationalis in sensu iam explicato: sed nihil aliud requiritur ad hoc, ut divisione illa sit bona: ergo.

93. *Aduerendum autem, quod non sit divisionis generis in species infinitas, quia anima vegetativa, quæ est unum ex membris diuidentibus, est genus respectu plurium animalium vegetatiuarum sub se comprehensarum: anima enim vegetativa cedri & cypri, sine dubio distinguuntur species; & idem est de anima sensitiva ut sic; si quidem anima ovis & leonis distinguuntur species. Non est etiam divisionis generis in species sobalternas, quia anima rationalis, ut communiter supponitur est species infinita. Est ergo divisionis generis in plures species, quæcumq; aliqua est infinita, aliqua non est, sicut divisionis animalis in brutum, & hominem.*

Quod si placet alicui hanc divisionem reducere ad bimembrem, quamvis id non sit necessarium, facile poterit, diuidendo animam, ut sic, in vegetatiuam, quæ scilicet ultra vegetationem non habet sentire, & in sensitivam, quæ ultra vegetationem habet sentire. Deinde subdividendo animam sensitivam in eam quæ ultra vegetationem, & sensationem non habet discurrere, quæ est sensitiva tantum; & in eam quæ ultra vegetationem, & sensationem habet discurrere, quæ est rationalis. Vnde potest dici quod illa divisione trimembri sit æquivalenter bimembri, quatenus scilicet est facile reducibilis ad bimembrem; sed hoc est parvus momentum.

94. *Obiiciens primo membra diuidentia bona divisionis excludere debent se inuicem, ita ut unum ex illis non possit dici de altero in recto, sicut homo non potest praedicari de bruto, nec brutum de homine: sed anima vegetativa potest dici de sensitiva, & hæc de rationali, nam sensitiva est etiam vegetativa; & rationalis est etiam sensitiva, & vegetativa; ergo illa divisione non est bona.*

Respondeo distinguendo minorem: vegetativa, quæ est membrum diuidens huius divisionis, potest dici de sensitiva; aut sensitiva, quæ est alterum membrum diuidens potest dici de rationali, nego minorem; vegetativa & sensitiva abstracta ab his membris & anima rationali, transseat minor, & nego consequentiam. Quod autem vegetativa, quæ est membrum diuidens huius divisionis, non possit praedicari de sensitiva, patet manifestè, quia quæ est membrum diuidens non est vegetativa quæcumque, sed vegetativa tantum in sensu supra explicato: talis

autem anima non potest verè praedicari de sensitiva, & eodem modo discurrendum est de sensitivo in ordine ad rationale.

95. *Obiiciens secundo: quæ ordinatim ponuntur in aliqua serie per modum superioris, & inferioris, non possent esse membra diuidentia bona divisionis; unde pessimè diuidetur substantia in animali, & hominem: sed vegetativa anima est superior ad sensitivam, & hæc ad rationalem: ergo mala est præmissa diuisione.*

Respondeo ex dictis distinguendo minorem: vegetativa tantum, quæ est membrum huius divisionis, nego: vegetativa abstracta ab illa & sensitiva, quæ non est membrum huius divisionis, concedo minorem, & nego consequentiam.

C O N C L V S I O II.

96. *Quaiesunt genera viuentium, que a se inuicem sunt separabilia, & ad quæ omnia viuentia reduci possunt ita, ut nullum sit viuens, quod non continetur sub aliquo genere ex illis. Hæc est communis cum Philosopho, & patet: quia sunt quædam quæ vegetantur & non sentiunt, nec loco mouentur progressivè, nec discurrent, ut sunt Plantæ: quædam vero quæ non vegetantur tantum, sed etiam sentiunt, sed non loco mouentur progressivè, nec discurrent, ut conchæ: quædam, quæ rupibus, ac lapidibus adhaescunt, nec vñquam ab uno in alium locum progressivè feruntur, licet moveant se localiter quoad partem sui, quando tanguntur: quædam quæ & vegetantur & sentiunt & locomouentur, sed non intelligunt, ut cætera Bruta: quædam denique quæ ultra has omnes functiones etiam intelligunt, ut homines: ergo dantur quatuor huiusmodi genera viuentium. Quod vero non dantur plura, patet: quia non potest assignari aliud genus. Quod autem omnia viuentia ad hæc quatuor genera rediuntur, aut sub illis continentur, patet etiam: quia non potest assignari ullum quod non continetur.*

Adverte autem hæc quatuor genera esse propriæ dictæ genera, si quartum tantum excipias quod est intelligens, nam alia tria continent sub se plures species, quartum vero non comprehendit nisi solos homines, qui sunt omnes eiusdem speciei. Et licet vocentur gradus viuentium, hoc non obstat, quia tales vocantur ex eo, quod conceptus abstracti ab illis possint reperiri in una & eadem anima, v.g. rationali, quæ habet omnes illas functiones.

97. *Obiiciens. Si darentur quatuor genera viuentium, dantur etiam quatuor genera animalium, & consequenter anima, ut sic deberet diuidi in quatuor animas species distinctas, & non in tres.*

Confirmatur: quia si potest sensitiva non locomotiva haberi, non magis distinguitur vegetativa à sensitiva, quam sensitiva non locomotiva à sensitiva locomotiva, & consequenter tam bene possunt sensitiva locomotiva, & non loco motiva ponit tanquam membra diuidentia animalium ut sic, quam vegetativa, & sensitiva.

Respondet breviter, omissa superflua aliquorum speculatione ad saluandum trimembrem animæ divisionem, & quartum membre generum viuentium; concedendo primam sequelam, & negando consequentiam: quia licet posset anima diuidi in tres animas, adæquate, bene explicatis illis animalibus diuidentibus, ut supra explicata sunt; hoc non impedit quo minus etiam optimè, & adæquate diuidi posset in quatuor membra, modo salutiter distinctio sufficiens membrorum, & adæquatio.

Itaque optimè diuidetur anima, ut sic in vegetatiuam non sensitivam: sensitivam non locomotivam: sensitivam locomotivam, non rationalem: & rationalem, & similiter optimè possent assignari tres tantum gradus, aut genera viuentium, nimis eorum quæ vegetantur, quæ sentiunt, & quæ intelligent. Vnde concedo totam confirmationem, nec id est inconveniens.

Quod si non daretur aliquod viuens sensitivum, quod non esset locomotivum, illa quatuor genera viuentium nō essent realiter distincta, & si sufficeret distinctio formalis, posset assignari plura genera, posset enim assignari gradus appetentium, nam appetitus elicitus tā arguit vitam,

vitam, & habet connexionem cum anima, quam motus localis qualiscumque. Vnde existimo Philosophum dum assignauit quatuor hæc genera viuentium, fuisse in opinione quod sensituitas, & loco motuitas essent separabilia realiter.

CONCLV SIO III.

Quomodo datur quatuor genera potentiarum vitalium, quae realiter reperi possunt separatae in diversis animalibus, datur vero quinque, ex quibus tamen una non est sic separabilis ab aliis sicut reliqua. Hæc in re debet esse communis ex suppositione præcedentis Conclusionis. &

Probatur prima pars: quia quolibet genus animæ habet sibi potentiam particulariter conuenientem: sed sunt quatuor genera animalium ac viuentium separabilium, ut patet ex præcedenti Conclusione: ergo.

Confirmatur: quia datur potentia vegetativa, sensitiva, loco motuæ, & intellectuæ, & ex his vegetativa reperitur sine reliquis in plantis; sensitiva sine locomotuæ & rationali, in aliis animalibus, locomotuæ sine rationali in aliis animalibus: ergo dantur quatuor genera potentiarum realiter separabilium hoc modo.

Probatur secunda pars: quia præter illas quatuor potentias datur appetituæ, qua tamen nequit esse absque sensitiva, nec hæc sine illa, si loquuntur de appetituæ sensitiva: si vero loquuntur de appetituæ rationali, hæc nequit esse absque intellectuæ, nec è contra: ergo dantur quinque potentiaæ vitales, quarum tamen una non est sic separabilis sicut reliqua.

Obiectio: potentia nutritiva & generativa sunt potentiaæ realiter separabiles, et enim una, nempe nutritiva, sine altera in mula, ac aliis fortassis animalibus, ergo dantur plura quam quatuor genera potentiarum vitalium.

Respondeo negando consequentiam, quia illæ duæ potentiaæ comprehenduntur nomine potentiaæ vegetativa, per potentiam enim vegetativam intelligitur potentia vitalis non sensitiva.

Obiectio secundo: deberent dari quinque genera animalium, si darentur quinque genera potentiarum: ergo vel hæc Conclusio est falsa, vel præcedens, aut prima.

Respondeo negando sequelam antecedentis: quia plura genera potentiarum possunt provenire ab uno genere ex generibus, aut speciebus animalium, & sic de facto genus potentiaæ sensitiva & appetituæ provenit ab anima sensitiva ut sic.

QVÆSTIO VII.

Vtrum sint plures animæ in quolibet animali.

99. Quandoquidem ex animalibus cætera præter hominem & vegetantur, quod ipsis conuenit ratione animæ, quatenus vegetativa est, & sentiunt quod ipsis conuenit ratione animæ sensitiva, homo autem ipse præterea intelligat, & hoc habeat ab anima rationali, qua talis est; non defuere qui dixerint in homine esse tres animas realiter distinctas, à quarum una haberet vegetare, ab altera sentire, & à tertia intelligere; in cæteris vero animalibus duas, vegetativam scilicet, & sensitivam. Hinc examinari solet an ita sit; an potius quodlibet animal unicam tantum animam habeat, quæ præstet omnia vitalia munera, quæ ipsi competunt.

Vt autem controversia huius quæstionis melius intelligatur, aduentendum, non queri, an sint plures animæ integrantes unam totalem animam, quarum una correspondet vni parti corporis, & altera alteri, hoc enim examinandum est quæstione sequenti de divisione animæ: sed an sint plures animæ non natae integrare unam animam totalem, & correspondentes eidem parti corporis.

CONCLV SIO I.

In homine tantum datur unica anima, quæ est rationalis, & in aliis animalibus unica anima, quæ est sensitiva. Hæc est communissima cum Philosopho 1. de anima text. 31. Scoto 4. distinct. 44. quæst. 1. num. 4. D. Thoma 1. part. q. 76.

quos sui sequuntur & recentiores contra Platonicum, Galennum, Occamnum, Mayronium & alios: & ita videtur aliquibus colligi ex Scriptura, Patribris, & Conciliis, vt oppositam sententiam hæreticam censeant; alij vero temerariam & in fide periculosam. Sed omnis Theologicis probationibus ac sensibus eas consequentibus: hic examinanda res est philosophice, & quoad rationem naturalem.

Probatur aliqui primo: quia omnis anima est forma substantialis, sed plures formæ substantialies nequeunt esse simul in eodem subiecto naturaliter: ergo.

Verum hæc probatio admittentibus formam corporeitatem in viuentibus simul cum anima non est probanda: nisi quatenus supponatur quod, qui ponunt plures animas in animalibus, putent animam vegetativam, quam in ipsis ponunt cum sensitiva, esse eiusdem speciei cum anima vegetativa plantarum; & animam sensitivam, quæ in homine ponunt præter rationalem, esse eiusdem speciei cum anima sensitiva brutorum. Hoc autem supposito hæc probatio posset esse bona hoc modo formata: Non potest formæ completae substantiali aduenire naturaliter alia forma substantialis, alias non esse cōplera: sed anima vegetativa plantarum est completa, & sensitiva etiam brutorum, alias plantæ essent entia incompleta, & bruta pariter: ergo non potest in brutis aut homine simul cum tali anima esse alia anima. At si quis putaret animam vegetativam brutorum esse distinctæ speciei à vegetativa plantarum, & hanc esse formæ completæ, illa non, hæc probatio nihil valeret contra eos. Et hinc sequitur non valere aliam probationem, qua dicitur quod alias sequeretur hominem non esse unum ens per se; nam si anima diceretur esse incompleta & subordinate, id non sequeretur magis quam sequitur de homine constituto ex forma corporeitatis.

101. *Probatur secundo Ruum; quia anima rationalis est forma substantialis informans ac tribuens materiam esse substantiali, tum corporeum, quia non est capax esse incorporei, neque datur medium inter esse corporeum & incorporeum, tum viuens, quia cum sit principium vitaæ, non potest dare esse non viuehs: sed non potest dare ipsi esse viuens insensibile: ergo sensibile, & consequenter à primo ad ultimum dat materiaæ tres gradus vitaæ, nempe vegetativum, sensitivum & rationale, & consequenter superfluerent aliae animæ.*

Hæc probatio eo tendit, vt non possit dari illa anima rationalis, quæ non tribueret esse vegetativum & sensitivum: sed certe difficile est assignare repugnantiam in hoc: & facile responderi posset ad rationem hanc Ruum, dicendo quod anima rationalis non adueniret materia, nisi iam constitutæ in esse viuentis per animam vegetativam, & in esse sensitivam per animam sensitivam, & ipsa met constitueret compositum constitutum per illas animas in esse intellectuæ; nec ab illa haberet illa ratione illud compositum, aut posse se nutritre, aut posse sentire, præsertim sensatione distincta à sensationibus rationibus.

Hinc sequitur non valere aliam probationem Toleti, nempe quod sequeretur, si anima non esset sensitiva, quod non esset forma informans, sed forma subsistens instar Angeli; quamvis enim non esset sensitiva, posset aduenire corpori sensitivo incompleto & ipsum informare.

Probatur tertio, quia sensatio & nutritio impediunt contemplationem: ergo provenient ab eadem anima, à qua provenit contemplatio: alias enim contemplatio non deberet impediari per illas: sed si omnia illa proveniant ab eadem anima, non sunt multiplicandæ plures: ideo enim essent multiplicandæ, quia non possent provenire ab una anima.

Contra: quia quoniam provenirent hæc operationes à diversis animalibus, hæc tamen animæ possent habere subordinationem talam inter se, vt una anima posset impedire operationes alterius.

102. *Melior probatio conclusionis est, quod non sint multiplicandæ entia sine necessitate; sed nulla est necessitas ponendi in animalibus plures animas, nec illa prorsus*

est

Qq 9 3

738 De ANIMA. De substantia Animæ,

est ratio, cur vna & eadem anima non posset esse in bruis principium vegetandi & sentiendi; & in hominibus principiū vegetandi, sentiendi, & intelligendi: ergo non sunt ascenda plures animæ.

Confirmatur: quia si essent plures animæ in animalibus, posset ab homine, verbi gratia, tolli dispositio sufficiens ad animam rationalem, reliqua dispositione sufficien̄t ad animam sensituum, & sic non obstante quod moreretur homo, posset esse animal & viuens, quod est contra omnem experientiam. Probatur sequela: quia sic contingit in aliis formis substancialibus subordinatis, ut ablata vna, maneat aliquando altera, ut patet de forma corporeitatis, & anima: ergo idem dicendum etiam de animabus à paritate rationis, si sunt similiter subordinatæ.

Obiectus secundo, & est fundamentum Platonis: Homo habet inclinationes oppositas: secundum enim sensum affectum, secundum rationem respuit, & è contra, & in hoc consistit rebellio carnis aduersus spiritum, de qua intelligitur illud Pauli Gal. 6. *Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem:* ergo habet diuersas animas, neque enim ab eadem anima, illæ oppositæ inclinations prouenire possunt.

Respondeo: negando consequentiam, cum sua probatio-ne, nihil enim impedit, quo minus eadem anima posset inclinari ad obiectum prosequendum propter unam considerationem in ipso repartam, v. g. quia esset dele-table, & ad idem fugiendum propter alteram considerationem, verbi gratia, quia haberet concomitantem aliquam pœnam.

Confirmatur: hac responsio ex diuersis inclinationibus colligeretur diuersitas animarum, ex quibus procedent, deberent esse duas animas sensituum in cane; nam habet diuersas inclinationes sensitivas, vnam manducandum panem propositum, & alteram ad non manducandum propter timorem castigationis: sed hoc est falsum: ergo diuersa inclinationes non necessario exigunt duas animas.

Obiectus secundo, & est fundamentum Galeni, qui lib. 7. de decrevis Aristotelis & Platonis gloriatur se demon-strasse contra Philosophum tres animas in homine: Virtus sentiendi derivatur à cerebro ad omnes alias partes corporis, in cerebrum vero non derivatur ab illa alia parte: ergo à se eam habet, & consequenter in eo ponenda est anima rationalis, quæ à sensitiva cognitione in suis operationibus dependet: sed irascibilis ponitur in corde, & concupiscibilis in iecore: ergo sunt diuersæ animæ in diuersis partibus corporis collocandæ.

Respondeo: omisso diligentiori examine doctrinæ in hac obiectione traditæ, negando consequentiam, quia eadem anima inexistens diuersis partibus corporis, potest principiare operationes illas diuersæ rationis.

Obiectus tertius: Homo habet operationes proprias animæ sensitivæ & vegetativæ non minus quam rationalis: ergo non minus debet habere animam rationalem, quam vegetativum, ac sensitivum.

Confirmatur: quia una anima dat tantum unum esse: sed homo habet tria esse, nimirum esse vegetativum, esse sensitivum, & esse rationale: ergo debet habere tres animas.

104. Respondeo distinguendo antecedens: operationes proprias animæ sensitivæ & vegetativæ distinctæ realiter à rationali, nego antecedens: anima sensitivæ & vegetativæ ut sic, in qua conuenit anima rationalis cum aliis animabus sensitivis & vegetativis, concedo antecedens; & similiter distinguo consequens: animam vegetativum & sensitivum distinctam realiter à rationali, nego consequentiam: animam vegetativum & sensitivum ut sic, identificatam realiter rationali, concedo consequentiam.

Ad confirmationem: distinguo maiorem: unum esse realiter, concedo: unum esse formaliter, nego maiorem, & distinguo etiam minorem: tria esse realiter distincta, nego: formaliter distincta, transerat minor, & nego consequentiam. Itaque in homine non magis distinguitur

esse viuens, esse sensitivum, & esse rationale, quam in lapide esse substantiam & esse corporeum, & consequenter sicut ab eadem forma lapis habet esse substantiam & corporeum, ita ab eadem anima, homo habere potest esse viuens, sensitivum, & rationale.

105. Obiectus quartus: corruptibile & incorruptibile differunt genere: ergo non possunt identificari, & consequenter anima intellectiva, quæ est incorruptibilis, nequit identificari vegetativa aut sensitivæ, quæ sunt corruptibiles.

Respondeo: quidquid sit de antecedentis veritate & honestate consequentia, negando suppositum ultimi consequentis, nempe quod intellectiva identificetur animæ sensitivæ aut vegetativa corruptibili; sola enim animæ plantarum & brutorum sunt corruptibles, & haec non identificantur animæ rationali; anima autem vegetativa & sensitiva ut sic abstrahit à corruptibilitate & incorruptibilitate non minus, quam ratio substantia ut sic, ut autem contrahitur ad animam rationalem, recipit incorruptibilitatem simul cum differentia rationalitatis.

106. Obiectus quintus: Homo seu potius embrionis hominis prius vivit vita plantæ, deinde vita sensitiva, & postea rationalis: ergo prius informatur ab anima vegetativa, tum anima sensitiva, & denique rationali; ac consequenter haec tres animæ admittendæ sunt in homine.

Respondere solent Thomistæ cum Diuo Thoma 1. p. q. 118. art. 2. concedendo antecedens & primam consequentiam, & negando consequentiam secundam, quia ad introductionem animæ sensitivæ destruitur vegetativa, & haec destruitur ad introductionem rationalis; ac consequenter non manent tres haec animæ in homine. *Et si dicatur* hinc secuturum, mediante semine hominis prius produci plantam aliquam, & postea brutum aliquod, & denique hominem, quod videtur absurdum; negam secundum, quia secundum ipsos anima vegetativa & sensitiva, que producuntur prius quam rationalis, sunt animæ distinctæ specie ab animabus plantarum & brutorum; & eorum distinctionem specificam colligunt ex eo, quod illæ ordinantur ad animam rationalem, & non habent esse permanens, sed vel statim, vel paulo postquam producuntur, debeat connaturaliter interire.

Sed certe haec responsio reducit difficultatem ad quæ- Nō prius
stionem de nomine, nec dat ullam rationem cur constitutum ex corpore & anima quacunque vegetativa tantum, non sit planta, aut cur constitutum ex anima qua-
introduc-tur ani-
ma vegetati-
væ, aut
sensiti-
væ in mate-
ria semi-
ni huma-
ni quæ ra-
tionalis.
tionem, quod sit ordinata ad aliam animam, non facit propositus ad rem.

Confirmatur: quia in conceptu, ac definitione animalis aut plantæ ut sic, non ponitur quod sit quid permanentes, aut non ordinatum ad aliud, quod ex ipso generari debet: sed id fieri deberet, si valeret praedicta responsio: ergo non valeret.

Confirmatur secundum: quia gratis assertur produci illas tres animas sibi inuicem subordinatas, eo modo quo afferunt authores huius responsionis.

107. Dices cum Ruio: animam rationalem esse perfectissimam formam, ac exigere perfectissimam dispositionem, quæ naturaliter non potest produci statim, sed paulatim, procedendo ab imperfecto ad perfectum, vnde cum producatur aliquando dispositio illa in semine in tali gradu imperfecto, ut non sufficiat ad introductionem animæ rationalis, nec tamen possit naturaliter consistere cum forma seminis, debet haec forma destrui & introduci alia forma, quæ non est anima rationalis, & prima quæ producitur est vegetativa: deinde producuntur perfectiores dispositiones incompatibilis cum anima illa vegetativa, & insufficientes pro rationali, & propterea introduci debet alia forma, nempe anima sensitiva; ac deinde productis perfectioribus dispositionibus incompatibilibus cum hac forma, & sufficientibus pro rationali, introducitur anima rationalis.

Contra: quia quamvis anima rationalis sit perfectissima, ac exigat perfectissimas dispositiones successivæ produ-

producedas in materia seminis, non constat eas produci in illa materia in gradu aliquo incompatibili cum forma seminis, qui gradus non sufficiat ad introductionem animæ rationalis: sed nisi hoc constet, tota illa doctrina *Ruini* corruit: ergo supponit probatum. Probatur maior: quia si id constaret, maxime ex perfectione animæ, sed inde non constat; quia quemadmodum anima vegetativa, licet excedat omnes formas quæ non sunt animæ, non tamen exigit, ut producatur in semine ante se dispositio requirens villam aliam formam: ita etiam anima rationalis licet excederet in perfectione alias animas, non tamen exigere deberet, ut prius produceretur alia anima in materia seminis quam ipsam. Imo omnino absurdum videtur quod aliqua forma completa substantialis ordinetur ex natura sua ad introductionem alterius formæ, qua introducta, destrueretur illa altera forma: hoc autem sequeretur in sententia horum authorum.

Deinde, quemadmodum in materialiamenti mediæ virtute nutritiæ hominis prius introducitur ipsam anima rationalis, quam illa alia forma, cum tamea illa materia debeat perfectissime disponi; ita etiam quævis materia seminis debeat perfectissime disponi, non debet prius produci illa alia forma quam anima rationalis. Nec refert prorsus id, quod pro disparitate adferat *Ruini*, nempe primam introductionem animæ rationalis esse longe perfectiorem quam sit nutritio, seu introductione in ipsius partes acquisitas per nutritionem: nam illa maior perfectio non infert productionem priorem alterius formæ ante animam.

Melior? 108. *Itaque Respondeo alter* ad obiectionem præmissam, distingundo antecedens: prius vivit vita plantæ, ac vita sensitiva in actu secundo, quam rationali, hoc est, prius habet operationes vitales ac sensitivas quam rationales, concedo antecedens; in actu primo, hoc est, prius habet animam vegetativam, aut sensitivam, quæ anima est vita in actu primo, nego antecedens & consequentiam. Prima igitur anima, quæ in semine humano per generationem humanam introducitur est anima rationalis. Sed hæc, quia prius inuenit aut principiat dispositiones. Sufficientes ad operationes vegetativas quam sensitivas, & ad has quam ad rationales: propterea prius constitutum per ipsam exercet operationes vegetativas, quam sensitivas, & has quam rationales.

Confirmatur hæc doctrina, & simul impugnatur præcedens doctrina: Sic ut paulatim introducuntur dispositiones ad animam, ita paulatim etiam expelluntur: ergo in illa successiva destructione dispositionis pecuniri debet ad gradum talè, qui est incompatibilis cum anima rationali, & sufficiens ad sensitivam, & rursus perueniret ad gradum incompatibilem cum sensitivam, & sufficientem ad vegetativam, non secus, ac in prima productione dispositionum perueniri debebat prius ad gradum sufficientem pro vegetativa, & insufficientem pro sensitiva; & postea ad gradum sufficientem pro hac, & insufficientem pro rationali. Est enim prorsus eadem ratio: sed hoc est falsum: quia alias quando moreretur homo, produceretur sensitiva, & quando moreretur aut destrueretur compositum ex illa anima, produceretur vegetativa, quod est contra omnem sensum & experientiam.

109. *Dices*: si embrion statim ac incipit habere operationes vegetativas, haberet in se animam rationalem, esset irregularis, qui cum destrueret: sed hoc est falsum secundum Theologos communiter: ergo non habet tam animam, sed aliquam aliam distinctam.

Respondeo primo, ac hinc difficultatem, quæ mere Theologica est, negando sequelam maioris, quia irregularitas hæc oritur ex lege positiva, quæ poterat determinare ut non incurreretur, nisi destrueretur fœtus, postquam haberet operationes alias determinatas: vnde si destrueretur embrion antequam posset habere tales operationes, quamvis haberet animam rationalem, non incurreretur irregularitas.

Respondet secundo, ante illos dies, quibus propter destructionem embrionis non incurritur irregularitas, pos-

se dici quod nulla sit anima in ipso, sed solum forma corporeitatis, quæ paulatim introduci posset iuxta materię applicationem, ac dispositiones: nec ullus motus aut augmentum ipsius intra tempus illud habitum arguit animam villam: nam augmentum posset ab extrinseco advenire, & motus quicunque quem experientur matres, posset habere pro causa spiritus vitales ipsius matris.

110. *Quæres*, an unica illa anima, quæ in homine ponitur iuxta resolutionem huius questionis, & à qua habet homo, tanquam à principio formalis physico, vegetative & sensitiva non minus quam intelligere, sit dicenda vegetativa & sensitiva formaliter, sicut anima plantarum & brutorum dicuntur, an vero virtualiter tantum?

Respondeo ad hanc difficultatem, quæ meo iudicio est solummodo de nomine, ac propterea breviter expedientia, animam rationalem esse formaliter vegetativam, & sensitivam. Ita communior iam sententia cum *Conimbricensibus*, & *Complutensis*, *Ruino*, *Suario* hic, contra *Caietanum*, *Toletum*, & paucos alios hic.

Probatur primò, quia esse formaliter vegetativam & sensitivam, non est aliud quam esse formam substantiam, à qua habet compositum per ipsam constitutum posse elicere operationes vegetativas & sensitivas: sed hoc competit anima rationali, si sola reperitur in homine: ergo.

Confirmatur: quia non aliam ob rationem dicitur anima brutorum esse formaliter sensitiva, aut anima plantarum formaliter vegetativa, quam quæ sunt formæ, à quibus habet compositum ex ipsis exercere illas operationes: ergo cum hoc competat anima rationali, debet dici formaliter vegetativa, ac sensitiva.

Probatur secundò: homo est formaliter viuens vita vegetativa, & est formaliter animal, seu viuens sensitivum: ergo habet formam, quæ est formaliter vegetativa & sensitiva: non aliam quam anima rationalis: ergo.

Confirmatur. Ideo dicitur homo formaliter animal, & sensitivus, & non virtualiter, nec eminenter formaliter, quia conuenit cum aliis animalibus, quæ formaliter dicuntur animalia in conceptu animalis ut sic, qui conceptus intrinseco repertus in homine secundum propriam rationem formalem ipsius, licet contractus per differentiationem nobiliorem, quam sint differentiae quibus contrahitur ad alia animalia: sed anima rationalis conuenit non solum in ratione animæ, ut sic, sed in ratione animæ vegetativæ ut sic, cum omnibus animabus vegetatiis, & in ratione animæ sensitivæ ut sic cum omnibus animabus sensitivis, & ille conceptus, in quo cum illis conuenit, repertus secundum rationem suam propriam & formalem in ipsa, licet contractus per differentiationem perfectiore quam sunt differentiae aliarum animalium: ergo est formaliter vegetativa ac sensitiva; & sane qui hoc negarer, posset ac deberet etiam negare consequenter hominem esse animal formaliter, sed virtualiter, aut eminenter.

111. *Obiiciens*. Anima vegetativa formaliter debet esse materialis, & crescere secundum se, hoc repugnat animæ rationali: ergo non est vegetativa formaliter.

Respondeo negando antecedens, quamvis enim verum sit de omnibus animabus præter rationalem, hoc tamen non competit ipsis ex ratione animæ vegetativa ut sic, sed ex differentia contrahente illam rationem ad alias animas.

Obiiciens secundo: Differentia superior non includit formaliter in inferiori: ergo nec anima vegetativa ut sic includit formaliter in anima rationali.

Respondeo negando consequentiam, quia non sunt tales rationes utroque ad idem probandum de ipsis quamcum ad hoc. Imo si argumentum valeret, etiam probaret quod anima vegetativa plantarum non esset formaliter vegetativa, quia eadem est ratio de ipsis, ac de anima rationali quantum ad hoc. *Deinde* probaret quod anima rationalis non esset virtualiter vegetativa contra aduersarios, quia differentia superior non includit etiam virtualiter in inferiori.

740 De ANIMA. De substantia Animæ,

112. *Pro resolutione aliarum difficultatum, quæ opponi possent, aduerte:* quando dicimus animam rationale esse formaliter vegetatiuam & sensitivam, non loqui nos de anima vegetativa plantarum, aut sensitiva brutorum secundum rationem specificam istarum animarum, aut secundum etiam rationem genericam in qua possent inter se inuicem particulariter conuenire, & distinguiri ab anima rationali: certum est enim, quod secundum illas rationes non continentur formaliter in anima rationali; sed loquimur de conceptu formaliter animæ vegetatiuæ, & sensitivæ ut sic communissimo, & hunc contendimus reperiri formaliter in anima rationali, ab eoque eam dici formaliter vegetatiuam, ac sensitivam.

Anima rationalis habet formaliter gradus communissimus animæ vegetatiuæ, ac sensitivæ, sed ulterius etiam formalitas particularis contrahens illum gradum communem, & perficiens ipsum in ratione vegetatiuæ ac sensitivæ. Hoc patet: quia operationes particulares vegetatiuæ, & sensitivæ proveniunt ab anima hominis distinctæ rationib[us] ab operationibus, quæ proveniunt ab ipsa ut rationalis est, & etiam ab illis, quæ proveniunt à plantis, & animalibus: ergo debet anima habere formalitatem specialem in se, quatenus vegetatiuæ & sensitivæ, distinctam à formalitate animæ vegetatiuæ, & sensitivæ ut sic, & à formalitate à qua dicitur rationalis, quæ formalitas sit principium illarum operationum.

Confirmatur: quia si per impossibile homo non haberet intelligere, & haberet tamen ceteras operationes, quas de facto haberet, deberet habere principium aliquod particulae illarum operationum: sed illud ipsum principium habet de facto, & non est formaliter loquendo principium intelligendi, quia potest concepi homo ut habens tale principium, qui intelligatur habere principium discurrendi formaliter loquendo: ergo reuera habet homo formalitates alias in se inclusas, distinctas formaliter à rationalitate, seu formalitate, à qua habet intelligere, & à formalitate animæ vegetatiuæ, & sensitivæ ut sic, quod est intentum. Hinc habetur quod anima rationalis non solum sit vegetatiua & sensitivæ formaliter à conceptu animæ vegetatiuæ, & sensitivæ ut sic, sed etiam à conceptu animæ vegetatiuæ, & sensitivæ talis, sicut dicitur de plantis, & brutis.

113. *Dices pro Suario, qui hic cap. 6. num. 7. oppositum huius doctrinæ docere videatur: si datur in anima rationali aliqua huiusmodi differentia, qua distingueretur in esse animæ vegetatiuæ à ceteris animabus vegetatiuis, quæ differentia esset distincta à differentia illa, à qua habet esse rationalis formaliter, sequeretur quod totum constitutum ex illa differentia & anima vegetatiuæ ut sic, esset species atoma completa animæ vegetatiuæ ut sic, non minus quam anima cuiusvis plantæ, v. g. rosa, aut cedri: sed hoc est falsum, quia sic non posset accedere ipsi formalitas sensitivitatis aut rationalitatis, sicut non potest accedere talis formalitas animæ rosa aut cedri, quia sunt species atomæ animæ vegetatiuæ, ut sic.*

Confirmatur: quia sub viuente quod est genus communne omnibus viuentibus creatis, & cuius constitutum physicum est anima vegetativa secundum gradum communem animæ vegetatiuæ ut sic, non continetur aliud genus immediatus quam animal: ergo nulla differentia contrahit rationem illam viuentis ut sic ad animam, præter differentiam sensitivitatis. Deinde sub animali non continetur aliiquid immediatus quam homo: ergo differentia qua contrahitur ad hominem, non est alia quam rationalitas: sed hoc est falsum, si vera esset nostra doctrina ergo non est vera.

Confirmatur secundo: quia alias in homine essent tres differentiae atomæ, nimirum illa particularis, qua contraheret animam vegetatiuam in esse tali; & alia quæ ob eandem rationem contraheret animam sensitivam in esse tali; & præterea rationalitas, à qua habetur intelligere: sed hoc videtur absurdum: ergo.

114. *Respondeo distinguendo sequelam majoris: esset species atoma completa realiter, nego antecedens; com-*

pleta formaliter in esse vegetatiui, concedo sequelam & nego minorem, ad cuius probationem dico: quod quando species aliqua atoma est completa tantu formaliter & non realiter, optimè potest aduenire ipsi alia formalitas, quæ non debet determinare illam formaliter in illa ratione, in qua est completa, sed secundum aliquā alia rationem. Deinde potest negari simpliciter, quod sit completa illa species; quāvis enim non perficiatur ulterius in ordine ad operationes vegetatiuas aut sensitivas, perfici tamen potest per formalitatem rationalitatis in ordine ad productionem aliarum operationum, v. g. intellectuarum.

Ad primam confirmationem respondeo negando consequiam, quia in ipsomet animali possunt reperiiri plures differentiae æque immediate contrahentes viuens ut sic ad animal, à quarum una habeat esse tale viuens vita vegetativa, & ab altera esse animal; & idem est de animali respectu hominis. Et per hoc patet ad secundam confirmationem, cuius minor est neganda.

Q V Ä S T I O VIII.

Vtrum anima ut sic sit diuisibilis.

115. *R* Esoluto huius quæstionis dependet à declaratione diuisibilitatis animarum in particulari: si enim quævis species animæ sit diuisibilis, anima ut sic diuisibilis dicenda est; si autem quævis species animæ est indiuisibilis, idem dicendum est de anima ut sic; quod si denique aliqua species animæ sit diuisibilis, aliqua indiuisibilis, anima ut sic abstrahere debet à diuisibilitate & indiuisibilitate, hoc est, nec esse diuisibilis, nec diuisibilis, sicut abstrahit à corporeitate & spiritualitate ex eo, quod aliqua animæ sint corporeæ, & aliqua spiritualiæ. Difficultas autem est non de diuisibilitate in partes metaphysicas, nam anima ut sic, cum constet genere, & differentia, est sic diuisibilis; nec de diuisibilitate in partes physicas, hoc est, materiam, & formam realiter distinctas; est enim sic diuisibilis, ut postea ostendetur. Difficultas igitur est de diuisibilitate in partes integrantes, quarum una correspondet vni parti corporis, altera alteri.

Prima sententia est omnem animant esse diuisibilem, etiam rationalem, si solum spectetur ratio naturalis. Ita post Cleanthem, & Chrysippum tenet Landinus, & Pomponatus.

Secunda sententia est omnem animam esse diuisibilem. Ita Simplicius, & Thienensis hic.

Tertia sententia ait animam rationalem, & etiam animas perfectorum animalium, ut equi, bouis, leonis, ac similiūm esse indiuisibilis; animas vero aliorum animalium imperfectorum, ut sunt angues, vermes, & similia, quorum partes diversæ à se inuicem separatis viuunt, esse diuisibilis. Ita D. Thomas i. p. q. 76. a. 8. & sui communiter, quos citant, & sequuntur Complutenses hic disp. 5. & Joannes à S. Thoma q. 2. art. 2.

Quarta sententia est animam rationalem esse indiuisibilem, ceteras omnes diuisibilis. Hæc est Scoti in 4. d. 1. q. 5. n. 8. & d. 44. q. 1. cum omnibus suis, quos sequuntur Recensione communiter, Snares, Hurtadus, Rannius, Arriaga.

C O N C L U S I O I.

116. *Animæ rationalis est indiuisibilis. Hæc est secunda, rationis est indiuisibilis, & quartæ sententia contra primam.*

Probant aliqui: quia alias non esset spiritualis, contra dicenda postea.

Contra, quia ut dictum est, q. 2. non repugnat diuisibilitas in partes integrantes substantię spirituali, & præfertim ei, quæ est forma.

Melius probatur: quia si esset diuisibilis: aut ita esset diuisibilis, ut pars parti corporis, & alia alteri parti correspondet, & nulla pars correspondet pluribus partibus secundum se totam indiuisibiliter; aut ita, ut quāvis esset indiuisibilis, ramen secundi se totam, & omnes illas partes, in qua esset diuisibilis, correspondet omnibus partibus corporis indiuisibiliter. Si primum dicatur,

tur, sequitur manifeste quod non esset spiritualis, ut patet ex dictis de conceptu substantia spiritualis. Si secundum, sequeretur plures partes eiusdem formæ substantialis ponit in eadem parte corporis; sed hoc est absurdum, quia superflueret altera pars.

Probatur ulterius, quia sequeretur quod quando perdeatur aliqua pars corporis, aut abscederetur manus & pes, pars animæ correspondens illi desineret, & sic anima non esset immortalis. Probatur sequela, quia illa pars, aut posset intelligere, aut operari, aut non posset. Si posset: ergo deberet esse in inferno, si separaretur in statu peccati mortalis; & alia pars animæ separata in statu gratiæ deberet esse in Cœlo, aut Purgatorio, quod est absurdum. Si non posset intelligere aut operari: ergo non deberet conseruari, sicut nec conseruantur alias formatæ qua separatae nequeunt operari: & sic anima non esset immortalis.

Confirmatur: quia vel partes separatæ conseruantur, vel non, si non, sequitur mortalitas animæ: si sic: ergo aliquando deberent viri iterum, saltem in resurrectione, alii partibus, & sic post resurrectionem homo haberet omnes partes animæ, quas aliquando habuit: sed hoc est absurdum, quia non habebit tum omnes partes corporis quas aliquando habuit, & non debet habere plures partes animæ, quæ corporis; & sane maxima est impropositio inter animam & corpus in resurrectione, si omnes partes, quotquot vñquam perdidit & acquisivit animæ deberet simul habere, & non haberet forte mediæ partem partium corporis, quas perdidit & acquisivit.

117. Arriaga ad argumentum de separabilitate partium, & existentia vnius in Cœlo, ac alterius in inferno, Respondet negando, quod deberent separari ab aliis partibus animæ conseruari, quia quamvis separarentur ab aliis partibus corporis, possent tamen esse unitæ aliis partibus animæ: & præterea posset dici, inquit, quod omnes partes eius informarent omnes partes corporis indiuisibiliter.

Sed vtraque hac responso ex dictis facile refutatur, quia inutiliter plures partes eiusdem animæ informarent eandem partem corporis; & præterea si forma diuisibilis posset esse indiuisibiliter in corpore extenso, aque bene forma indiuisibilis posset sic esse, nec est vlla difficultas contra hanc, quæ non posset vrgeri contra illam.

Deinde non minus inutiliter conseruaretur unita aliis partibus animæ, quando non vniiretur partibus corporis, & præsertim cum numquam posseant omnes partes quæ acquirerentur & perderentur, post resurrectionem vñiri simul aut successivæ partibus corporis.

Obiicis. Quidquid recipitur, per modum recipientis recipitur: sed anima recipitur in corpore extenso: ergo debet esse extensa.

Confirmatur: quia quantitas recipitur in toto composito conflato ex anima & corpore, aut materia prima: ergo debet extendere totum illud corpus quod vitramque partem, non minus quam extendit alia composita, quibus aduenit.

Respondetur distinguendo maiorem: id est, recipitur iuxta capacitatem recipientis, concedorid est, debet habere talē modum, qualem habet recipiens, nego maiorem; & concessa minori, nego consequentiam. Quod si argumentum valeret, probaret etiam animam rationalem esse corpoream, quia illud, in quo recipitur, est corporeum. Quod si intelligatur per maiorem, quod debeat recipi habere partes, si recipiens habeat partes, aut carere partibus, si recipiens caret partibus, negari debet absolute, & in ea petitur manifeste principium.

Confirmatur hoc: quia non est inconveniens quod aliquid indiuisibile commensaretur rei diuisibili sic, ut sit totum in toto, & totum in qualibet parte: ergo ita potest dici de anima. Probatur antecedens, tum exemplo Angeli, qui potest occupare locum diuisibilem, quoniam ipse sit diuisibilis; tum etiam exemplo Dei, qui secundum se totum est vbiique indiuisibiliter.

Ad confirmationem, admisso gratis quod quantitas subjectari deberet in toto composito ex anima & corpore,

quod tamen falsum est in nostra sententia. Respondeo negando consequentiam, quia non potest extendere nisi subiecta, quæ extendi possunt: anima autem rationalis extendi nequit.

Et si dicas inde secuturum quod quantitas in anima recipi nequirit, quia non potest recipi, nisi in eo cui possit tribuere extensionem. Respondeo negando sequelam cum sua probatione, sufficit enim quod tribueret ipsi impenetrabilitatem, hanc autem posset tribuere absque extensione partium.

Obiicis secundo, sequeretur quod idem posset moueri motibus contrariis secundum easdem partes, anima enim vt in pede posset moueri sursum, & vt in manu deorsum, & quod anima, quæ est in manu configiat ad alias partes corporis, abscessa manu, neque enim desinit esse, nec separata manet extra corpus: ergo retrahit se ad alias partes corporis.

Respondeo, non esse inconveniens quod idem collocatum in diversis locis possit, vt in illis locis existens, moueri motibus talibus; & etiam moueri vt in una parte existens, ac quiescere vt in altera.

Deinde non configureret anima abscessa una parte ad alias partes, sed solum tolleretur unio illius ad illam partem, quæ abscederetur.

Obiicis tertio: quia vtraque pars hominis mouet se simul, quando separantur: ergo quilibet ex illis habet partem animæ sibi correspondentem, neque enim una numero forma potest esse in diversis subiectis separatis.

Respondetur negando antecedens naturaliter loquendos quod si naturaliter contingat, vt una pars moueatur ab anima, si altera etiam pars videatur moueri, motus ille non animæ tribuendus est, sed spiritibus vitalibus, unde non solet nisi exiguo tempore durare.

C O N C L V S I O II.

120. Ceteræ animæ sunt diuisibilis. Est prima, & quartæ sententia: contra secundam & tertiam.

Probatur primo de animalibus vegetatiis, & sensitivis imperfectiorum animalium: quia partes ipsorum separatæ exercent operationes vita, vt patet experientia, qua constat quod ramus abscessus ab arbore vitescat, & reliqua etiam arbor; & quod partes vermium oblongorum per medium sectæ moueantur, & sentiant longissimo tempore, & quidam tali motu, qui non possit adscribi spiritibus vitalibus. Quod si etiam motus ille localis adscribi posset illis spiritibus, certe sensatio non potest illæ autem partes separatæ sentiunt si tangantur.

Probatur secundo generaliter de omnibus animalibus aliis à rationali: quia non adiungunt motuia vlla, quæ arguant indiuisibilitatem in illis, sicut in anima rationali: sed quotiescumque reperitur forma in subiecto extenso, potius debet dici quod sit extensa quam inextensa, nisi aliunde constet contrarium, sic enim magis proportionabitur suo subiecto: ergo. Maior probatur solutione obiectionum, Minor ab aduersariis conceditur.

Probatur tertio generaliter: quia si esset vlla anima indiuisibilis præter animam rationalem, quæ esset tota in toto, & tota in qualibet parte alicuius rei diuisibilis, & præsertim ita, vt posset nunc esse in paucioribus, nunc in pluribus partibus, sicut secundum aduersarios competenter animalibus animalium perfectorum, illa forma esset spiritualis, vt patet ex dictis quæstione secunda: sed fatetur ipsi aduersarij nullas animas esse spirituales præter rationalem: ergo nullæ erunt sic indiuisibilis præter illam.

121. Probari solet quaro generaliter: quia omnis anima præter rationalem educitur è potentia sui subiecti, vt fatentur aduersarij, & consequenter dependet ab ipso in esse, & conseruari: sed anima indiuisibilis non sic educeretur: ergo nulla datur talis. Probatur minor: quia anima bruti, v. g. non dependet à partibus corporis deperditis per calorem naturalem, aut acquisitis per nutritionem, aut vllis aliis, sine quibus naturaliter existere posset,

posset, sed deberet secundum se totam subiectari in illis partibus, si esset indiuisibilis: ergo anima indiuisibilis non educeretur à potentia subiecti, nec dependeret ab ipso in esse, & conseruari.

Confirmatur: quia sequeretur quod anima bruti, v. g. esset principium quo eductuum sui ipsius ex parte illa materia; quæ de nouo per nutrionem acquiritur, quod omnino videtur absurdum.

Ad hoc argumentum de eductione animæ respondet *Daniel Semertus*, qui suo vel ingenio, vel diligentie nimium confisus, in suis *Hypothematisbus physicis* merito prohibitus, multa contra communem Scholasticorum doctrinam persuadere conatur; Responderet, inquam, ad hoc argumentum iuxta doctrinam ab eo statutam. *Hypothemata 4. cap. 4.* negando expresse formas vias educi à potentia materiae. De qua re quamvis *primo physicorum*, vbi de eductione formarum agitur, disserendum est; tamen quia *vic anchorum* ad meas manus non peruenit, iam quod de ipsius doctrina sentiam exponendum videbatur.

Itague imprimis in sua sententia confirmationem affert, quod eductores formarum portius ad suam sententiam stabilendam aduersarios conentur ad absurdum deducere, quam evidentes rationes pro se adducere; quem modum procedendi valde suspectum putat *hic Author*.

Sed in hoc ipso valde fallitur: nam hoc ipsum argumentum est efficacissimum, ad probandum quamcumque sententiam; quod si non teneatur illa, sed opposita, sequentur absurdia, quæ non sequerentur, neque alia similia, aut æquivalentia, si eam quis amplecti velleret.

Deinde §. *Primo ergo*, conatur soluere primum Scholasticorum argumentum, quo probant eductionem, quia forma dependeat in esse, & conseruari à materia. Quod sane argumentum & ipse reieci *primo Physicorum*, non quia non sequeretur intentum, si constaret antecedens; sed quia non satis probatur antecedens nisi recurrendo ad aliud fundamentum.

Sed *hic Author* in sua responsione non videtur intelligere quid Scholastici velint per eductionem à materia; & dum ait materiam mere se passum habere ad formas omnes eo modo (sic intelligentis est, ut dicat aliquid ad propositum) sicut secundum Scholasticos mere se passum se habet ad animam rationalem, petitionis principij, cuius alias accusat, ipsem peccat vitio.

Quando porro queritur an formæ educantur ex potentia materiæ, queritur quidem unde originem ducant, non tanquam à causa materiali: quod hic author si sapere velleret ad sobrietatem, animaduertiret debet, antequam sententiam ferret contra Scholasticos, quos non intellexit, vt paulo ante dixi.

§. *Secundo que an sit, &c.* Proponit secundum argumentum in hoc confitit, quod nisi educerentur formæ vel non producerentur de nouo, vel crearentur, & sic non fieret generatio; nam vel existent antequam apparet, & sic non producerentur de nouo; vel si non existent ante, sed producentur de nouo absque dependencia à materia, eo modo quo Theologi philosophantur de anima rationali, sine dubio crearentur sicut anima rationalis dicitur creari. Hoc argumentum eleuat tamquam nullius momenti; sed fatus imperio ac inepto discursu, dicens Theologos, à quibus hoc argumentum proponitur, perpendere debuisse illud sacræ paginae: *Crescite, & multiplicamini;* & illud Philosophi axioma, *Omnem formam esse sui multiplicatum.* Si enim, inquit, hoc intelligenter, intelligenter etiam, cum individuum aliquod vivens generatur de nouo animam non creari, sed multiplicari, atque iis multiplicatis non auferri generationem, sed stabiliti.

Vero hac response verba obtudit hic author; & nullo modo satisfacit argumento quod forte non intellexit: nam quamvis verum sit animas se multiplicare, tamen dum se multiplicante producunt animam de nouo, quæ ante non fuit eadem numero, licet fuerit ante alia eiusdem speciei; quod hic ipse author non negat, nec potest negari nisi dicendo absurdissime quod eadem nu-

mero anima esset omnium individuorum. Illa ergo anima distincta numero ab anima se multiplicante, aut producitur independenter à materia, aut corpore; & sic creatur, hoc est enim quod per creationem intelligitur: aut producitur dependenter à corpore & materia; & hoc est quod intelligent Theologi per eductionem: ergo cum non possit per creationem produci à causa secunda, sequitur evidenter quod educatur, quod est intentum huius argumenti, & nullo modo solvit à *Senzoro*; nec certe solvi potest nisi admittendo causâ secundâ creare posse.

Præterea §. *Vi vero isti, &c.* ad infirmandam eandem communem sententiam de eductione formarum, conatur ostendere non posse explicari quomodo fiat ista eductione. Sed quam hoc verum non sit, patet ex iis quæ dixi primo *Physicorum*; vbi ni fallor satis clare id explicatum est; nec hic author videtur ipsos terminos in hac materia intelligere.

Item etiam cap. 6. vbi videtur tenere indiuisibilitatem animatum, dicit eandem animam qua primo partu surculi corpus replet, postea vbi surculus ille in proceram quercum excrevit, illud ipsum corpus nihil auctam implore.

*Quæ doctrina & in se falsa est & contraria videtur alij doctrinæ ab ipso metu paulo post eodem capite proposita: dicit enim in arborebus, v. g. salice, animam multiplicari absciso ramo: sed in animalibus, vbi per semen fit propagatio, anima in corpore suo, etiam parte abscissa, integra manet. Est quidem doctrina in se falsa; quia certum est quod non eadem numero anima sit in corpore querco, ac in ramis quia sine dubio est eadem anima in ramo absciso, quæ erat in ipso coniuncto: neque enim dicendum est quod ob abscissionem producatur in ipso noua anima: sed non est eadem anima in ipso absciso, ac in querco à quo evulsus est, alias eadem numero anima efficit in duobus corporibus distinctis numero, ac localiter separatis, quorum unum posset esse in India, & alterum in Hybernia; & sic posset dici, quod una numero anima efficit omnium queruum, & alia omnium asinorum, quo nihil absurdius excogitari potest. Verum quidem est quod in qualibet arbore possit, & debet dici esse una anima, sed non tamen alia unitate, quam unitate aggregationis, & continuationis plurium partium: sicut dicitur *vnum ignis* qui constat ex pluribus partibus; sed non potest dici quod sit eadem ipsa pars animæ, quæ est in una parte arboris, ac in alia; sicut non potest dici quod una pars ignis vienii totalis integralis, sit alia pars eiusdem ignis. Et licet hic author supponat sola corpora quanta esse proprie diuisibilia, & habere partes, id tamen non probat, nec probari potest; quacunque enim ratione potest dici quod ignis constet pluribus partibus, potest idem dici de anima arboris cuiuscunq; nisi quis velit inutilissimam questionem de nomine excitare, cuius etiam ipse qui negaret animæ partes, peiorum haberet parrem, quia minus communem, & minus rationabilem.*

Est etiam eadem doctrina contraria illi alteri, quia si multiplicatur anima in ramo absciso hoc fieri non posset, nisi quatenus in ramo absciso produceretur anima de nouo diuersa numero ab anima, quæ prius erat in ipso; vel quatenus maneret anima eadem ipsa quæ prius inerat; non quatenus produceretur de nouo, vt ante dixi: ergo quatenus maneret anima quæ præfuit: sed non manet anima, quæ præfuit, nisi anima totius arboris ex ramo absciso, & reliquo corpore integrata efficit diuisibilis in plures partes, quarum una correspondet ramo, & altera reliquo corpori. Nec hoc posset fieri, nisi anima arboris per aggenerationem rami aucta, major esset quam anima, quæ erat in ipsa, antequam sic aucta fuisset.

Confirmatur totum hoc, & simul probatur hic auctor, rem debere admittere eductionem: illa anima quæ est in ramo absciso, est numero distincta ab anima arboris cui abscissa est, vt est evidens, & ipsem fateretur; & non erat producta ab alia causa quam ab arbore illa, mediata sua anima; nec ab hac etiam erat producta ante ipsa ramu.

Ex

Ex hoc quod videretur manifestum, sequitur primo animam arboris post productionem rami fuisse auctam non minus quam ipsa arbor, & consequenter animam totius arboris esse diuisibilem.

Sequitur secundo dati educationem, quia arbor non poterat producere illam animam nisi cum dependentia à corpore istius rami, & talis dependentia non potest salvare absque educatione, ex suppositione quod arbor non habet virtutem creativam; imo si haberet virtutem creativam, non posset cum illa probabilitate dici quod haberet illam respectu illius animæ: si enim illa anima non haberet dependentiam ab illo corpore in fieri, sed posset produci per creationem absque concurso ipsius, nihil impediret quin posset produci extra illud corpus, imo deberet sic producitur arbor enim est causa naturalis, & consequenter quidquid potest tanquam causa totalis adæquata producere absque illo, nisi eo; à quo in actione dependet.

Dices: anima rationalis creatur, & tamen non producitur nisi in subiecto: ergo idem in proposito dici posset.

Respondeo negando consequentiam, quia anima rationalis producitur à Deo, qui est causa libera, atque adeo potens producere animam prout voluerit: unde quia dispositus eam non producere nisi in subiecto, propterea non producitur nisi in illo: sed arbor non est causa libera unde deberet producere quidquid potest producere absque dependentia à subiecto, quamvis non adsit subiectum.

Per hæc autem reliqua huius Authoris hac de re doctrina impugnari potest, & responsiones ipsius ad obiecta sibi proposta refutari, nec opus est specialius id facere.

122. Complutenses respondent animas indiuisibiles materiales, ex eo quod sint media inter animas diuisibiles materiales, & animam rationalem, participare de virtute aliiquid; de illis quidem, quod dependant à materia; de hac vero, quod possint informare alias partes materiae absque dependentia, & educatione: unde negant animas omnes materiales dependere ab omni parte subiecti, in quo existunt, licet dependant ab aliquibus. Et si queratur, à quibus partibus dependet potius quam ab aliis; respondent quod ab illis, in quibus in prima sui productione producebatur. Et si dicas quod etiam possit esse absque aliqua ex illis partibus, ut si scindatur manus, aut pes animalis, tum enim scinditur sine dubio pars aliqua ex illis, in quibus primo producebatur; nec etiam est illa pars corporis primo producta & informati ab anima, quæ non perdit aliud sui per actionem caloris naturalis, aut aliarum causarum; unde necesse est animam posse esse absque aliqua parte ex illis, in quibus primò producitur.

Respondent, animas illas ex sua perfectione supra alias animas imperfectas, & accessu ad perfectionem animæ rationalem habere, quod licet in fieri dependant ab illis partibus, in quibus primo producebantur, in conservari tamen non dependant ab illa determinata parte materiae, sed ab illis partibus sine quibus naturaliter consistere nequeunt, quæcumque illæ sint.

123. Contra hanc responsionem primo facit, quod illud de mediatione animarum perfectarum inter imperfectas & rationales in ratione illa ibi assignata, sit petitio principij: id enim à nobis negatur, & est quod modo examinatur.

Secundo, quod non nisi effigium merum sit, quod gratissime singunt esse particulare animabus illis, nempe posse educi & dependere in fieri à subiecto, à quo non dependent in facto esse, seu conservari, cuius nec experimentum habent in illa alia forma, nec etiam in his animabus, nec rationem ullam ob quam id assertant. Sed nec videtur posse fieri quia non potest aliud dependere per se in fieri ab aliquo, conservari absque illo, nisi sit aliud aliud supplens influxum illius, à quo dependebat in fieri ut manifestum est, sed non est assignabile aliud, quod supplet defecum influxus partium à quibus dependebat anima in fieri, quando conservatur sine illis,

nisi quis velit recurrere ad Deum aut ad causas superiores ad quas absque necessitate non est recurredum, quælis necessitas non est hic. Quod si quis etiam recurreret ad illas partes, posset æque dicere quod animæ illæ non dependant in conservari ab illis partibus, sed quod quemadmodum conservantur absque influxu partiū pertinientium, à quibus dependebant in fieri, Deo, vel causis aliis superioribus illarum partium concursu supplētibus; ita etiam conservantur absque concursu illius partis.

Et sane quod ad me artinet, si tenerem aduersariorum sententiam, dicerem illas animas potius creari quam educi de potentia subiecti, & sic longe facilius tollerem vim huius difficultatis, & magis consequenter philosophari me existimarem.

124. Tercio facit contra eandem, quod anima bruti in hoc instanti, in quo conservatur, habeat dependentiam ab aliquibus partibus materia determinabilibus à Deo, sine quibus non potest consistere pro illo instanti, nisi succederent earum loco aliae partes; sed ut dixi in arguimento, aliquæ partes inclusæ in illis partibus possunt perire, non perirent anima: ergo anima non dependet etiam ab illis partibus in conservari magis quæ à manu.

Dices animam dependere in conservari ab aliquibus partibus corporis ita, ut non possit esse sine illis, Deumque videre quot & quænam sint partes ad animæ conservationem requisitæ, sed illas partes non esse determinate has: sed vel has vel alias æquivalentes & succedentes illis; unde in hoc instanti potest dependere ab hoc corde, v.g. cum illis omnibus partibus, quas includit, & in alio instanti à corde constante aliis partibus.

Contra: quia sic aliqua forma naturalis non creata migraret de subiecto in subiectum cum dependentia; quod omnino nouum est, & non dicendum absque urgenti causa. Deinde ipsa anima, ut dictum est in confirmatione, est principium quo physicum & effectuum yniendi se ad partes quascumque acquisitas per nutritionem: sed non potest esse principium quo yniendi se cum dependentia: ergo non potest habere dependentiam à partibus illis nouis. Probatur minor: quia in illo instanti in quo vnitri debet partibus nouis, debet ipsamet prius natura existere quam producat vniōem, sed non posset si dependeret in illo instanti ab illa vniōne aut influxu materiae, cui per eam vnitur: ergo.

125. Obiectus primus, non repugnat aliquam formam materialem esse indiuisibilem: ergo cum nulla experientia constet quod id non conueniat animabus brutorum perfectorum, ita dicendum est.

Respondeo negando consequentiam, quia quamvis experientia non habetur de contrario, haberi posset ratio, & habetur etiam de facto, ut patet ex probationibus Conclusionis.

Respondit secundo, distinguendo antecedens: non repugnat forma materialis indiuisibilis, petens occupare locum aut subiectum diuisibile indiuisibiliter, & ita ut possit esse quandoque in maiori, quandoque in minori, nego antecedens, cuius ratio patet ex dictis quæst. 2. non repugnat forma materialis indiuisibilis alio modo, concedo antecedens.

Quod si etiam non repugnaret talis forma, absoluē adhuc reprugnaret forma talis, quæ connaturaliter dependet à subiecto extenso, sicut aduersarij dicunt animas dependere.

126. Obiectus secundus: si animæ illæ essent diuisibles, deberent conservari partes earum separatae, sicut conservantur partes aliarum animarum diuisibilium: sed hoc est falsum: ergo non sunt sic diuisibles.

Confirmant Complutenses: quia non est necesse ut forma extensa pereat per solam diuisiōnem, neque enim videatur natura prouidisse extensionem formarum, nisi ut partes separatae possint existere, & tales formæ exigere videntur dispositiones tales, ut saltem parvo aliquo tempore possint conservari in partibus abscissis ac separatis.

Respondetur negando sequelam majoris, potest enim forma esse diuisibilis, & tamen talis naturæ, ut connaturaliter

744 De ANIMA. De substantia Animæ,

raliter exigat ad sui conseruationem talem particularem dispositionem subiecti, ut non possit sine illa naturaliter conseruari: talis autem posset esse hæc dispositio, ut non reperiatur in pluribus partibus diuisis simul: & licet aliquando reperiatur in una ex partibus, in quas possit diuidi subiectum formæ, aliquando tamen diuisio posset esse talis, ut non reperiatur in illa ex illis.

Quomo-
do animæ
perfe-
ctorum ani-
malium
sunt magis
diuisibilis
imperfe-
torum.

Et per hoc patet, ad locum Philosophi de inventu, & sententia cap. i. vbi dicit quod animæ perfectorum animalium sint magis unæ & indiuisibiles quam imperfectorum: per hoc enim vult tantum quod sint magis indiuisibiles quantum ad hoc, quod partes earum non possunt separari: conseruari diuisæ, aut quod non sint diuisibiles in partes, quæ separatae conseruari possunt, sicut sunt diuisibiles animæ imperfectæ.

Confirmatur hoc primo: quia licet animæ animalium imperfectorum sint diuisibiles quaqua versum ex omni parte, si tamen anguilla, aut lacerta diuidetur penes longitudinem à capite ad caudam, nulla pars vivere, & tamen inde non sequeretur, quin in qualibet ex illis partibus fuerit pars animæ ante diuisiōnem: ergo ex eo quod non possint conseruari partes, animæ perfectorum animalium in partibus cogitatis separatis, non sequitur quin fuerint ante diuisiōnem diuersæ partes animæ in illis partibus.

Ex hoc patet, ad confirmationem negandum esse quod diuisibilitas, ac extensio tribuantur omni formæ, ut possint partes eius separatae conseruari, & quod non possit per solam diuisiōnem forma extensa deficere; & denique quod omnis forma extensa perat conaturaliter dispositiones, quæ possint sufficere ad conseruationem partium quando separarentur pro modico tempore.

Confirmatur secundo: quia forma indiuisibilis licet informet quamcumque partem sui subiecti secundum se totam, non potest tamen conseruari in omni parte, nisi illa pars coniungatur cum aliis partibus determinatis habentibus certam dispositionem, & organizationem: ergo similiter posset pars formæ diuisibilis esse talis naturæ, ut licet possit informare subiectum suum quando coniungeretur cum aliis partibus, non posset tamen ipsum informare, quando non coniungeretur cum illis.

127. Obiectus tertio: si una pars animalis perfecti doleat verbi gratia, pes, alia partes, nempè caput, sentit dolorem, & non est tam habilis ad suas functiones quam alias esset: sed hoc fieri non posset, nisi esset eadem anima in omnibus illis partibus: ergo est.

Respondet negando minorem. Et si argumentum quidquam concluderet, probaret etiam animas imperfectorum animalium esse indiuisibiles contra aduersarios: nā si lædatur cauda anguillæ, & lacertæ, sentient dolorem in capite non minus quam animalia perfecta. Quod ergo sentiatur ille dolor in capite, non oritur ex indiuisibilitate, sed ex eo quod à parte læsa species immitigatur ad caput ad phantasiæ qua percipit partem illam fuisse læsam: quod si ex diuisibilitate animæ id oriretur, quando doleret pes hominis, non solum deberet sentiri dolor ille in capite, sed etiam in manu, quod falsum est.

128. Obiectus quarto: Iohannes à S. Thoma ex eodem S. Thom. quando forma perit corpus organicum integratum ex partibus diuersæ rationis, est indiuisibilis in informando, sed quæ est sic indiuisibilis, non recipit extensionem à quantitate, aliunde autem nequit habere extensionem: ergo nulla talis forma potest habere partes extensas. Sed anima brutorum perfectorum est talis forma: ergo.

Respondet distinguendo maiorem: indiuisibilis in informando, id est, requirit tale corpus, ut simul informet ipsum, & non potest prius informare partem, ac postea aliam, & ita torum, transfat maior: id est secundum se totam informat torum illud, & omnem partem eius, non vero cum proportione partis ad partem, nego maiorem, & minorem etiam (si tamen illa forma recipiat extensionem à quantitate, de quo in Logica actum est).

Et si argumentum hoc valeret, probaret etiam quod

animæ imperfectorum animalium essent indiuisibiles, nam petit corpus organicum. Quam replicam licet sibi opponat dictus autor, nullo tam modo eam soluit.

Obiectus quinto ex Caietano: si haec animæ essent diuisibiles, per nutritionem acquirerentur nouæ partes: sed hoc est falsum, quia alias animalia, quo maiora, co-essent fortiora contra experientiam.

Respondet negando minorem cum sua probatione: ratio autem cur maiora non deberent esse semper fortiora, est, quia partes eorum non essent tam bona dispositionis ad fortitudinem: ex qua etiam ratione oritur quod ex animalibus eiusdem magnitudinis unum altero sit fortius.

Q V A E S T I O IX.

Vivæ partes integrantes animalium sint heterogeneæ, an homogeneæ.

129. *S*upposito quod animæ omnes, præter rationalem, sint diuisibiles in plures partes integrantes, quarum una correspondet vni parti corporis, altera alterius: quæritur iam an illæ partes in quas diuidi potest, & à quibus integratur, sint eiusdem rationis, an diuersæ. Non est autem difficultas de partibus correspondéntibus partibus corporis, quæ sunt eiusdem rationis, omnes enim fatentur omnes partes animæ, quæ subiectantur in carne esse eiusdem rationis, sicut partes carnis, nulla enim est ratio unde colligatur diuersitas talium partium: sed controversia est de partibus, quæ correspondunt partibus diuersæ rationis, v.g. an pars animæ, quæ correspondet carni, sit diuersa rationis ab illa, quæ correspondet ossi, & haec diuersa rationis ab illa, quæ correspondet oculo, &c.

Prima sententia est eas esse homogeneæ: ita Thomistæ communius, quos sequuntur Coimbricenses 1. de generat. c. 4. q. 22. a. 2. Arriaga hic n. 204.

Secunda sententia est eas esse heterogeneæ: ita Suarez disp. 15. met. scilicet 10. Hurtad. disp. 5. de anima scilicet. aliquæ plures.

C O N C L U S I O I.

130. Probabilis est illas partes esse homogeneæ. Est iuxta primam sententiam, & patet: quia non sunt diuersæ, scilicet illæ partes absque necessitate, nulla autem est necessitas id faciendo: ergo. Probatur minor: quia si esset illa, maxime diuersitas illa quæ est in partibus corporis: sed haec non sufficit, quia illa prouenit ex diuersis partibus formæ corporalitatis, quæ supra dixi fuisse heterogeneæ.

Dicitur illa pars animæ, quæ petit subiectum distinctæ rationis à subiecto alterius partis, debet distingui specie ab alia parte, alias non posset tale subiectum ex natura sua requirere: sed pars animæ, quæ est in oculo, exigit subiectum distinctum à subiecto partis, quæ est in carne aut osse: ergo.

Respondet negando minorem: illa enim pars est ex natura sua indifferens, ut sit in hac aut illa parte, & determinatur ut sit hic potius, quam ibi ab extrinseco, eodem modo, quo pars carnis, quæ est in capite, quâuis sit eiusdem rationis cum illa, quæ est in pede, determinatur, ut sit potius in capite quam pede. Et per hoc etiam patet ad aliam rationem, quæ posset affiri, nimis quod pars animæ, quæ est in oculo, habet elicere operationes distinctas ab illis, quas potest elicere pars animæ existentes in carne; hoc enim nō oritur ex vi istius partis, sed ex coniunctione eius cum illa parte corporis, unde si eadē pars ponetur in aure, non videret ibi, sed potius audiret.

Confirmatur totum hoc, & probatur Conclusio secunda: quia anima rationalis eiusdem rationis indifferens est ad plures partes corporis, & iuxta diuersitatem eorum, diuersas elicere cum illis operationes: ergo similiter animæ aliae, quâuis essent constantes partibus eiusdem rationis, possent esse ex se indifferentes ad plures partes corporis diuersæ rationis, & ad elicendæ cum illis diuersas operationes.

131. Alij probant hanc Conclusionem: quia si partes animæ essent diuersæ, etiam partes bruti essent diuersæ speciei, & consequenter non possent inter se continuari quod est absurdum.

Hæc

Hæc probatio nihil valet: neganda enim est ultima consequentia, nihil enim impedit quo minus, qua sunt diuersæ speciei possint continuari inter se, modo ex natura sua essent ad hoc ordinata, ut bene posset esse, & de facto est in partibus brati, qua sunt diuersæ speciei ob diuersitatem partium formæ corporeitatis, quibus constat, quamvis partes animæ sint eiusdem speciei. Nec hinc sequeretur quod omnia, qua sunt diuersæ speciei, possint continuari: sicut enim quamvis aliqua eiusdem speciei possint continuari, non tamen omnia: ita etiam de rebus diuersæ speciei dicendum est.

132. *Difficilis potest Conclusio* hac probari in sententia *Arriaga & aliorum*, qui non tenent dari formas corporeitatis; nam ex suppositione quod non daretur talis forma, qua esset principium illarum variarum dispositionum accidentalium, qua reperiuntur in diuersis partibus brati, iisdem principiis, ex quibus colligitur forma corporeitatis habere partes heterogeneas, haberetur etiæ quod anima quæcumque diuisibilis deberet habere partes heterogeneas; neq; enim alias posset exigere & principiare illas dispositiones diuersas; & si semel concederetur quod anima constans partibus eiusdem rationis posset esse principium quo dispositionem diuersum in diuersis partibus corporis, posset etiam dici quod forma substantialis lapidis & ignis essent eiusdem speciei.

Nec refert, si dicatur quod anima rationalis posset principiare illas diuersas dispositiones in diuersis partibus corporis, quamvis non habeat partes diuersæ rationis, nam ex uno capite sequeretur quidem quod id esset verum de anima illa, si non daretur præter anima alia forma in viventibus, & consequenter etiam sequeretur posse dici de aliis animabus, quod absque heterogeneity partium, possent in diuersis partibus principiare diuersas dispositiones: sed ex alio capite sequeretur oppositum de virtutisque: neque enim intelligibile est, quomodo possit forma eiusdem rationis principiare naturaliter ex se in subiecto eiusdem rationis, vnde implicat animam rationalem indiuisibilem solam esse in corpore heterogeneo absque alia forma substantiali.

133. *Nec etiam refert, si dicatur* partes homogeneas formæ spectantes ad idem suppositum posse principiare accidentia diuersæ rationis, licet formæ substantiales spectantes ad diuersa supposita id præstare non possint; ac consequenter non sequi, quod forma substantialis lapidis, ac ligni esset eiusdem speciei, licet formæ substantiales oculi, carnis, & ossis essent eiusdem speciei. Nam quod spectent ad idem, vel ad diuersum suppositum, nihil prouersit facit ad rem; neque enim ex eo, quod formæ spectent ad diuersa supposita, colligitur quod sint distinctæ speciei: nam etiam formæ eiusdem speciei spectant quandoq; ad diuersa supposita, vt forma Ioannis & forma Pauli: sed ex eo, quod principient diuersa accidentia, & se solis sicut principia quo diuersarum operationum: vnde si hoc competit diuersi partibus eiusdem suppositi, debent dici esse diuersæ rationis.

Ex quo patet impugnationes *Arriaga* contra sententiam aduersiorum nihil concludere.

Dicet: quamvis diuersæ partes eiusdem animæ spectantes ad idem suppositum, & informantæ partes corporis diuersæ rationis, sint eiusdem speciei, tamen animæ exigentes corpora diuersæ rationis in diuersis suppositis non possunt esse eiusdem rationis; ergo quamvis partes animæ exigentes diuersa accidentia ac dispositiones spectantes ad idem suppositum, non sunt diuersæ rationis, sed eiusdem tamen animæ exigentes diuersa accidentia, ac dispositiones in diuersis suppositis debent dici distinctæ speciei; & consequenter spectare ad diuersa supposita, aut ad idem, est magni momenti ad colligendam diuersitatem specificam formatum.

134. *Respondeo* distinguo consequens: si exigeret illa presupposita, & ita ut ipsam non esset principiū quo elicitiū eorum, concedo consequentiam; si vero exigeret illa sic, ut ipsam non esset principiū quo productiū eorum, nego consequentiam: & ad secundam consequentiam dico spectare ad idem suppositum, vel

diuersa supposita distinctæ rationis, facere multum ad cognoscendam diuersitatem formatum, quando ipsam non oritur ex ipsam formis; quando vero oritur, nihil prouersit facit ad rem.

Et si quares, cur colligatur anima equi & bouis esse diuersa rationis, & anima oculi & carnis non esse.

Respondeo rationem esse, quod anima equi & bouis non habent ullam attributionem ad se inuicem, ratione cuius deberent dici esse una forma, & consequenter quandoquidem praexigunt corpora distinctæ rationis non integrabilia, debent dici esse distinctæ speciei; neque enim ullum indicium est identitatis specificæ ipsarum; at partes animæ correspondentes oculo, ac carni bouis, sunt compates spectantes ad eandem formam, & exigentes unum corpus: vnde si non constat ex aliquo capite quod sint diuersæ speciei, potius dici debet quod sint eiusdem.

Fundamentum aduersæ sententia est, quod non implicet partes animæ esse diuersæ rationis: sed hoc supposito facilius saluatuerit diuersitas partium corporis organici, si dicatur anima constare talibus partibus: ergo.

Confirmatur: quia anima habet in diuersis partibus corporis diuersas operationes, ac dispositiones: ergo ipsam habet diuersas specie partes.

Respondeo ex dictis negando minorem, quia illa diuersitas saluatuerit proper diuersas partes formæ corporeitatis tam bene absq; diuersitate partium animæ, ac cum illa.

Respondeo etiam ad confirmationem negando consequentiam, quia potest habere illas ob diuersitatem partium corporis, qua concurrent cum ipsa ad illas operationes.

Q V A S T I O X.

Quasnam partes corporis informat Anima.

*P*artes, de quibus hæc quæstio potissimum examinatur, sunt caro, ossa, nervi, vngues, dentes, capilli, sanguis, ac tres alii humores animalium.

C O N C L V S I O . I.

135. *Anima* quæcumq; informat omnes partes corporis, que aliquam operationem vitalem exercet, taliter: ut sit diuisibilis, tota omnes, & pars partoris: si vero sit irdivisibilis, tota omnes, & tota etiam quantibet partem informat: Est omnium Philosophorum, & Théologorum cum Philosopho lib. 2. de anima c. 3. contra quosdam antiquos, præsertim Xenocratem, qui in vertice; Hippocratem, qui in cerebro; Hierophilum, qui in cerebri concauo, Stratorum, qui in membranulis; Epicurum, qui in solo, & toto pectori; Stoicos, qui in corde, vel circa cor, animam tanquam imperatricem in regia collocatam esse voluerunt.

Probatur: quia omnes illæ partes viuunt: ergo informantur ab anima.

Confirmatur: quia inde colligitur ullam partem corporis infotinari ab anima, quia in illa parte exercentur operationes vitales: ergo omnes partes exercentes operationes vitales informantur ab anima.

Confirmatur secundo: quia operatio vitalis, connaturaliter loquendo, exigit prouenire à principio intrinseco suo subiecto: sed non aliud principium intrinsecum formale potest habere quam animam: ergo omnes partes exercentes tales operationes informantur ab anima.

Obliges primo Philosophum lib. de animali motu dicentem non opotere animam esse in unaquaque parte corporis, sed in aliqua parte præcipua.

Respondet primus, solum, velle quod non sit in qualibet parte corporis cum tanta dependencia, ac est in certa quadam parte nimirum in corde, vel in capite: quod verum est, quia ita est in corde, vt eo transfixo anima relinquit corpus: non est autem ita in manu aut pede.

Respondet secundo, eum velle quod non sit in qualibet parte corporis exercente operationes vitales per modum motricis, nam sic solum secundum Philosophum est in corde, quia inde transmitti spiritus vitales ad reliquias partes corporis: licet sic in qualibet parte tali per modum informantis.

Obliges secundo, anima est actus corporis organici: ergo non actuat partes similares, seu homogeneas, quæ non sunt organicæ.

Rer

Respon

Respondeatur distinguendo consequens: non actuat illas per se separatis existentes, concedo: existentes in membris exercentibus actus vitales, seu coniunctas cum aliis partibus cum quibus constituunt corpus organicum, nego consequētiam. Quod si hoc argumentum valeret, probaret quod non esset in illa parte corporis, quia nulla est in qua non sint partes aliqua homogenea.

137. *Obiectio tertio:* Sequeretur quod intellectus esset in pede, & consequenter intellectio, quod est absurdum, quia sic pes intelligeret.

Respondeatur concedendo sequelam cum consequentia, & negando id esse absurdum. An autem sequeretur quod pes intelligeret, est questione de nomine, melius autem dicitur quod non sequatur, quia denominatio illa intelligendi & volendi conuenit roti homini & non parti, secundum communem loquendi modum fundatum forte in eo, quod potentia intellectiva (& idem est de voluntate) non determinet sibi determinatam aliquam partem, sicut potentia visiva & auditiva, & consequenter ista denominatio non debeat competere alicui parti.

Quod si dicatur caput aliquando scire & recordari, illa denominatio tribuitur capiti non ratione intellectionis praeceps, sed ex eo, quod alij sensus, quorum operationibus medianibus quis intelligit, in capite potissimum videntur: quae etiam est ratio, ob quam videatur nobis experiri quod habeamus intellectionem & voluntatem in capite, non autem in aliis partibus.

Obiectio quarto: Sequeretur quod anima rationalis, quae est indimisibilis, esset in duobus locis, scilicet in loco corporis & pedis simul: ergo, &c.

Respondeatur non esse absurdum quod anima, quae est illimitata ad corpus, posset esse simul in pluribus locis inadæquatis constituentibus unum locum adæquatum; sicut non est absurdum quod Angelus indivisibilis occuparet locum diuisibilem huius aulae ita, ut nulla pars ipsius esset, cui Angelus secundum se totum non esset presentes.

Ex his sequitur catena & ossa, nervosque ac cartilagini, membraque ex illis coalescentia informari ab anima, quia omnes haec partes exercent operationes vita aut nutritiæ, aut sensitivæ, aut virtuæ.

CONCLUSIO II.

Sanguis non animatur. & idem est de aliis humoribus animatur, animalium, vi aera, flava, bile, pumila, que vocantur parvum, nec alijs humores, res fluida animalium, ad differentiam aliarum partium, quæ vocantur solidæ. Hæc est Galeni lib. 4. de usu parvum. Scoti in 3. diff. q. 2. & in 4. d. 10. q. 4. n. 3. D. Tb. 1. q. 10. art. 1. quos præter suos sequuntur Suarez, Ruinus, & alij contra Hurtadium, Toletum, Arriagam hic.

Secunda autem pars sequitur ex prima, quia nullus humor potius deberet animari, quam sanguis, ut omnes factentur: ergo si hic non animatur, nec alij humores animabantur.

Probatur ergo prima pars primo: quia si sanguis ullius animalis animaretur, maximè humanus: sed hic non: ergo.

Probatur minor: quia anima indivisibilis non potest animare partes discretas, non continuatas: sed sanguis non continuatur cum aliis partibus solidis hominis: ergo non animatur anima rationali indivisibili, quia aliæ illæ partes animantur.

Probatur minor ex Philosopho 3. Hist. animalium c. 14. vbi expresse docet sanguinem esse dispersum per omnes partes corporis, ac in illis moueri. Et 2. de partibus animalium c. 3. vbi ait quod sanguis non sit continuus carni, sed in corde, ac venis continetur quasi in vase, hoc autem non est verum si esset continuus ulli parti corporis, nulli enim potius deberet continuari quam carni, aut venis, aut cordi: nec viderit quomodo posset res fluida, quæ secundum se totam moueri potest, continuari cum re solida, quæ ad motum eius non mouetur.

139. *Probatur* secundo eadem pars: quia sanguis est alimentum viventiæ: sed absurdum videtur aliquam partem integralem viventiæ esse à natura institutam pro alimento eiusdem viventiæ, ac aliarum partium eius.

Confirmatur: quia quando per nutritionem sanguis convertitur in substantiam viventiæ, debet perdere formam

substantialem, quam habet, & acquirere formam viventiæ: ergo ante non habuit formam viventiæ, & consequenter non habuit animam, quia alias deberet perdere animam, ut acquireret illam, quod videtur ridiculum.

Hec confirmatio est satis apparentis contra aduersarios non admittentes formas corporeitatem, quod si haec admittentur, non esset adeo vrgens, qui possent respondere sanguinem debere per se perdere illam partem formæ corporeitatis, à qua habet esse sanguis, ac consequenter etiam perdere vñionem, quam habet ad animam, aut partem animæ correspondente illi formæ, quod non est adeo inconveniens, ut primum.

Dices cum Hurtadi: vnum vivens potest esse alimentum alterius viventiæ, v. g. vnum piscis alterius piscis, & ouis lupi, ac hominum: ergo sanguis animatus posset esse alimentum alterius animati.

Confirmatur: quia caro animata convertitur in os animatum.

Respondeo distinguendo antecedens: quod non sit pars istius alterius viventiæ, concedo: quod sit nego.

Ad confirmationem nego antecedens tā facile quā asservitur.

140. *Dices secundo*, duplum esse sanguinem in homine, ^{Distinctio} vnum perfectum, & non nutritiale, alterum imperfictum, & nutritiale; priorem vero animari, & non ^{sanguinis} nutritiale, & non nutritiale est inuidius.

Contra, quia haec distinctio de duplice sanguine est gratis ex cogitata absque illa experientia, vel ratione ad effugiendam difficultatem p̄missam; & vel hoc ipso capite recidēda est. Deinde ceteræ probationes quæ probantur de vitro hoc sanguine, quod non animantur.

Arriaga negat nutritiæ actionem esse substantiam, per quam vna substantia convertatur in aliam, & dicit nutriti hominem per hoc, quod sanguinem mutet accidentaliter, ab accidentalibus, quæ habet, dum vocatur sanguis ad accidentia, quæ habet dum est caro, aut os.

Contra: quia hic modus dicendi est contra communem omnium Philosophorum sensum de nutritione: Deinde supponit carnem, ossa & sanguinem non esse substantia, littera diversa, quod est falsum. Rursus absurdum videtur quod vna pars viventiæ ordinaretur à natura, ut converteretur totaliter in aliam partem, siue illa conversione sit substantialis, siue accidentalis.

141. *Probatur tertio conclusio*, nullus sanguis exercet ullam operationem vita, nec enim sentit, nec nutritur, nec augerit vitaliter alio modo, quā augerit aqua per iuxta positionem. Et quamvis *Arriaga* hoc neget, fatetur nulla experientia sibi constare oppositum, ait tamen nos etiam non habere ullam experientiam pro nostra parte. Sed quandoquidem non videmus illa alia liquida sic augeri, & præterea videamus sanguinem posse augeri per mearam iuxta positionem naturaliter, quod tamen non competit aliis rebus, quæ crescunt vitaliter, profecto longe verisimilius est sanguinem non augeri vitaliter.

142. *Probatur quarto Theologice:* quia ex vi consecrationis aduenit sub speciebus panis totum corpus Christi quoad omnes partes per se primo spectantes ad primariam constitutionem ipsius: sed secundum Tridem. sess. 3. cap. 3. non aduenit sanguis nisi concomitante: ergo sanguis non spectat ad primariam constitutionem corporis; sed nihil debet animari nisi quod sic spectat: ergo sanguis non debet animari.

Hurtadi responderet, alias partes Christi non animatas, vt capillos, aduenire primario sub istis speciebus & non tantum concomitante.

Sed quidquid sit de veritate huius, non facit ad propostum Hurtadi, sed potius confirmat probationem: quia si aliquæ partes corporis non animatae per se primo ponantur sub illis speciebus, & non tantum ex concomitantia, multo magis omnes partes corporis animatae debent sic aduenire: vnde si sanguis non sic adueniat, si gnus est, quod non sit animatus.

Arriaga

Arriaga dicit corpus aliquando accipi, prout opponitur sanguini ac partibus fluidis, vt scilicet significat conflatum ex partibus solidis; & sic capi, prout dicitur ponit sub speciebus panis per se; ac propterea sanguinem non ponit sub illis primario, sed concomitanter tantum.

Contra: quia si sanguis non spectat ad constitutionem corporis hoc modo accepti, non debet animari, nec illa est ratio, ob quam dicatur animari.

143. *Obiectus primus:* sanguis est vera pars hominis pertinens ad veram eius constitutionem: ergo animatur.

Probatur consequentia: quia partes totius debent forma totius informari.

Probatur antecedens, ex *Innocent. III. extraag. de celebrazione Missar.* vbi dicit aquam & sanguinem fluxisse de latere Christi, vt ostenderetur Christum habuisse quatuor humores qui pertinent ad veram hominis constitutionem. Item ex *Trident. sess. 13. c. 3.* Vbi docet per concomitantiam, qua partes Domini inter se copulantur, sanguinem esse sub speciebus panis, & corpus sub speciebus vini; ergo secundum Concilium sanguis & caro sunt veræ compartes. Item ex *Concilio Ephesino*, vbi dicitur Verbum factum esse hominem assumptione carnis & sanguinis, quibus verbis clare sentit carnem & sanguinem esse partes hominis.

Confirmatur, quia Verbum Divinum non assumeret sanguinem, nisi sanguis esset informatus anima, alias assumeret duas naturas, unam animatam, & alteram non animatam.

Confirmatur secundus, quia si assumeret sanguinem non animatum nec animabilem, posset dici quod sanguis esset Deus, sicut diceretur de aqua, si assumeretur a Verbo.

Confirmatur tertius, quia *Leuit. 17.* dicitur quod anima carnis sit in sanguine, & *August. quæst. 57. in Leuit.* dicit quod anima, quia spiritus est, nequit habitare in secco, & ideo in sanguine habitare dicitur.

144. *Respondeo* distinguendo antecedens: est vera pars hominis spectans ad primariam eius constitutionem; aut talis, quæ debet informari ab anima hominis, nego antecedens; est pars hominis, hoc est, aliqua substantia reperita in homine, & ad ipsum non solum conseruationem, sed etiam ad operationes vitales eius elicendas necessaria, concedo antecedens, & nego consequentiam: ad culsum probationem dico non omnes, quæ dicuntur partes hominis, informari debere ab anima hominis.

Ad probationem antecedentis respondeo, sanguinem spectare ad constitutionem hominis secundariam, non primariam, & cum esse compararem cum carne licet non eodem modo, quia hæc est de primaria constitutione, sanguis solum de secundaria constitutione; & ob hanc ipsam rationem fuit assumptus sanguis à Verbo, non ex eo, quod esset de primaria constitutione hominis.

Nec refiri quod Concilium non faciat differentiam inter modum, quo caro est pars, & sanguis, aut modum quo assumerentur, quia sufficiat intento ipsius, quod Verbum assumperit veram carnem & sanguinem, sive utrumque per se primario, sive unum primario & alterum secundario assumperit; & præterea eo quod sanguis repetiatur in homine connaturaliter, & requiratur ad conseruationem & operationes ipsius exercendas, ponentur concomitanter sub speciebus panis, & corpus sub speciebus vini.

Dices cù Arriaga: si sanguis diceretur pars, quia necessarius esset ad conseruationem hominis aliaq; eius operationes, calor etiā posset talis dici: sed hoc est falsū: ergo.

145. *Respondeo* negando suppositionem maioris, quod scilicet ideo solum dicatur sanguis pars, sed quia est etiā aliquid substantiale se habens intra alias partes hominis, hoc autem non competit calor, nec vili accidenti.

Ad primam confirmationem respondeo negando sequelam, & distinguendo eius probationem: affirmeret duas naturas, quarum una spectaret & ordinaretur ex natura sua intrinseca ad alteram, concedo; quæ non essent sic subordinatae, nego.

Ad secundam confirmationem Arriaga admittit posse dici in rigore quod sanguis esset Deus, quamvis etiam sanguis esset pars animata hominis, sicut dicitur quod

sit caro. Sed quidquid sit de hoc, quod ad modum loquendi spectat:

Respondeo, iuxta communiorum modum loquendi, negando sequelam, quia non debet dici Deus absolute & proprie de illa natura assumpta, nisi de natura omnino completa, quæ non spectat ad constitutionem primariam, aut secundariam alterius naturæ. Sic autem sanguis non est natura completa, aqua vero est; vnde quamvis de aqua assumpta potest dici, quod est Deus, non tamen de sanguine assumpto.

Ad tertiam confirmationem respondeo, animam carnis esse in sanguine non informatum, sed causaliter, quatenus scilicet sanguis est alimentum carnis, & necessarius ad conseruationem animæ, ac vita in carne eodem modo quo solet dici quod anima hominis sit in cibo, & potu, quo modo Scriptura dicit quod non in solo pane vivit homo: & iuxta hoc intelligendus est *Augustinus*, qui propterea non potest intelligi ad sensum adueltariorum nisi satis inepit: nam si vellit, quod anima non posset habitare in secco informatum, sed quod sic deberet habitare in sanguine, id falsum est, quia etiam informatum habitat in carne & ossibus quæ non sunt sanguis.

Addo, quamvis ille locus *Augustinus* non faciat contrarios, eum tamen in se esse obscurum satis; nam illa ratio ob quam dicit quod non possit anima habitare in secco, nempe quod sit spiritus, non videret esse satis apta; quodquidem nihil propterea obster spiritui, qua spiritus est, habitare in secco potius quam in humido; & quandoquidem alia animæ, quæ non sunt spiritus, æque exigant habitare in sanguine, ac anima rationalis secundum omnes. Itaque glossandus est sine dubio ille locus, vt veras sit.

Obiectus secundus, sine sanguine homo esset mutilus, ac magis imperfectus ad vitæ functiones, quam si perderet manus: ergo est pars integralis ipsius.

146. *Respondeo* negando consequentiam, solum enim sequitur quod sanguis spectet ad aliquam constitutionem hominis, & quod sit magis necessarius ad vita conseruationem; hoc autem posset esse verum, quamvis non spectaret ad primariam constitutionem hominis, tum quia calor etiā magis necessarius est ad vita conseruationem, quam manus, nec tamen est pars integralis; tū quia maior illa dependet vita à sanguine non oritur ex eo, quod sit pars integralis; alias alia partes integrales essent sic necessaria, quod est falsum; sed ex eo quod ob humiditatem ac fluiditatem suam peruatad omnes partes corporis, & deseruat pro vehiculo ad deferendos spiritus vitales, & quod habeat in se qualitates alias deseruientes ad conseruationem carnis in illa dispositione, in qua apta esse possit ad exercendas operationes vitales, quod totum posset competere illi, quamvis non animaret; neque enim ex anihilatione hoc habet, maxime secundum *Arriagam*, sed ex accidentibus particularibus suis, quæ non competunt ipsi ratione anima.

Obiectus tertius Philosophum 3. de Historia animalium cap. 19. vbi ait, quod semper quamdiu vita seruatur, sanguis animatur, & feruet.

Respondeo eum velle quod semper animetur, non dum persistit in esse sanguinis, sed dum convertitur in substanciali alii, quod semper fit dum viimus in hac vita.

147. *Obiectus quartus ex Complutensib: sicut comparantur* quatuor elementa ad mundum, ita quatuor humores ad hominem: sed quatuor elementa ita spectant ad mundum, vt & secundum se sint partes integrantes ipsum, & præterea alia partes integrantes ipsum, nempe mixta, ex illis sicut sanguis & reliqui homores & sunt partes integrantes hominem, & præterea deseruire possunt ad alium partium nutrientum.

Confirmatur primo, quia sanguis habet & plures & diversos mortis in animali, ita vt modo versus unam partem, modo versus alteram media apprehensione & appetitu moueat, nunc in faciem in erubescientibus, nuc ad cor in timentibus: ergo animatur, quia ex vi apprehensionis, & appetitus solum moueri possunt, quæ eadem forma substanciali informatur.

Rer. 2 Confirmatur

Confirmatur secundo: quia est instrumentum animalis ad exercendas operationes vitales; ergo habet vitam substantialem ab anima formaliter prouenientem, non minus quam cætera organa, ut manus, pes, oculi, quæ hoc ipso quod sunt organa ad exercendas operationes vitales viuent.

Confirmatur tertio, quia elementa informantur particliter forma totius vniuersi: ergo & humores forma totius animalis.

Refondetur illam comparationem humorum respectu hominis, ad elementa respectu mundi, nihil facere ad propositum aduersariorum; quia solum consitit in hoc, quod quemadmodum in mundo magno reperiuntur elementa quatuor, ita in homine reperiuntur quatuor humores, quod nihil facit ad rem. Imò si comparatio illa valeat, ex ea sequitur intentum nostrum contra aduersarios, quia ita se habent quatuor elementa ad mundum, ut non informantur forma illa, qua reliquæ partes mundi informantur; ergo si eodem modo habeant se humores quatuor ad hominem, non debent animati ea anima, qua reliquæ partes hominis animantur.

Ei si dicunt aduersarij non eodem modo quoad omnia se habere humores ad hominem, quo elementa ad mundum, quemadmodum ipsi dabunt aliquam disparitatem ad suum intentum; debent nobis permittere, dare etiam disparitatem ad nostrum intentum, & consequenter obiectio hæc est meo iudicio nullius momenti.

148. *Vnde Respondeo* in forma distinguendo maiorem: quantum ad hoc, quod homo continet intra se quatuor humores, sicut mundus quatuor elementa, & quod non possit confundere absque illis, sicut nec mundus absque his, transeat; quantum ad hoc quod, quemadmodum elementa sunt partes principales integrales mundi de prima constitutione ipsius, non minus quam mixta; ita humores sunt partes integrales hominis de prima constitutione ipsius, negatur, & concessa minori distinguo consequens: sunt partes integrales de prima constitutione ipsius, negatur, de secundaria, transeat.

Ei si quatas, quænam partes sint de prima constitutione hominis, & quæna de secunda. Respondeo illas partes, quæ informantur anima hominis, esse de primaria constitutione, quæ vero non animantur anima, esse de secundaria.

Ad primam confirmationem respondeo distinguendo antecedens: ex virtute sua intrinseca, negatur; ex causa aliqua extrinseca mouente & impellente, concedo antecedens, & nego consequentiam; solum enim illa, quæ mouentur ex virtute sua intrinseca, debent dici animari; non vero, quæ mouentur ab extrinseco.

149. *Ad secundam confirmationem respondeo* distinguendo antecedens: est instrumentum deseruens ad illas operationes exercendas virtute sua effectiva, ac alias ex illis producens in semetipso, nego antecedens; alio modo, transeat antecedens, & nego consequentiam; nec enim cætera illa organa animati dicuntur ex eo, quod sunt instrumenta deseruientia quomodocumq; ad operationes vitales, sed ex eo, quod tales operationes in se ipsis producant, seu ex eo, quod operentur per illas operationes.

Ad tertiam confirmationem respondeo negando consequentiam, quia forma totius vniuersi est aggregatum ex omnibus formis partialibus, quibus constant omnes partes vniuersi, & æque primo omnes illas includēs. Vnde quædoquidem elementa sunt partes integrales æque primo spectantes ad integratatem vniuersi, ac aliae quæcumque partes, nec ex eo præcisè spectant ad vniuersum, quia reperiuntur inclusæ in aliis partibus vniuersi, aut quod deseruiat ad conservationem aliarum partium; propter ea necessaria debent particulariter informari forma totius vniuersi, id est, habere in se partem istius totius formæ: sed humores spectant ad animalia, quatenus reperiuntur intra alias partes illius, & quatenus conducent ad conservationem aliarum partium & ad exercendas operationes vitales competentes animalibus, vnde non debent informari forma totius animalis, nec esse partes integrales de primaria constitutione ipsius.

Ex his habetur à fortiori, quod semen & lac anima-

lium non informantur, quod etiam authores, qui negant ^{Non in-} præcedentem Conclusionem, faciuntur dantes pro dispensatione ^{formatur} anima ^{re-} & istius individui in quo sunt, sed alterius individui generandi ex semine & nutriendi per lac: quidquid autem animatur anima debet spectare ad bonum individui constantis illa anima. At revera hæc ratio non mihi visetur magni momenti, tum quia semen & lac quomodo haberent illum usum extrinsecum, possent etiam spectare ad bonum ipsiusmet individui in quo sunt.

C O N C L U S I O III.

150. *Dentes animantur*. Hæc est sententia communior ^{Dentes} cum Philosopho 2. de generatione animalium c. 4. & D. Thom. ^{animantur} 4. dist. 44. q. 1.

Probatur propter magnam similitudinem eorum cum reliquis ossibus, quæ secundum omnes animantur, & ex modo quo augmentantur secundum omnem dimensionem, qualis augmentatio non potest commode dici fieri per iuxta positionem, quia partes exteriores, quæ in pueris sunt minus a se distantes, in adolescentibus & hominibus sunt magis distantes, quod fieri non posset nisi attraherent nutritum intra se ipsos & nutritire se vitaliter.

Obicius, secundum Philosophum supra, dentes non continuantur cum reliquis partibus corporis: ergo non animantur anima totius; nam anima rationalis nequit informare partes non continuatas.

Confirmatur primo, quia per totam vitam crescunt; sed hoc non competit illis aliis partibus informatis anima totius: ergo signum est, quod illi non animantur illa anima.

Confirmatur secundo, quia sponte deciduntur; hoc autem non est verum si animarentur.

Respondeo Philosophum velle, quod dentes non continuantur immediate cum aliis ossibus, cum quo tamen stant, quod possint cum ipsis mediate continuari, quod sufficit, ut animetur eadem anima; alias ipsa ossa non animantur, quia non omnia immediate inter se continuantur.

Ad primam confirmationem respondeo augmentum tam patrum ac exile, quod recipiunt dentes ad reparacionem iacturæ, quam patiuntur ex comedione, non obstatre animationi.

Ad secundam confirmationem respondeo eos cadere ob indispositionem non prouenientem ex natura animalis, sed ab extrinseco; hoc autem non potest impeditre animationem.

C O N C L U S I O IV.

151. *Vngues & capilli non animantur anima totius animalis*, nec etiam alia distincta ab ipsa. Hæc est Galeni lib. artis medicinae, Ferneli, Achillini, Fracastorii, Toleti, & quod primam partem D. Bonaventura in 4. dist. 44. q. 2. Durandi 4. quæ sequitur Aversa, contra D. Thomam 4. distin. 44. q. 1. quem præter plures ex suis sequitur Ruinus & Arriaga. Quod secundam vero partem est contra eosdem, & etiam D. Bonaventuram, Durandum ac Avergam, qui putant ea non animari anima totius animalis, sed alia anima distincta, quæ manet quandoque destructio animali.

Probatur prima pars, quia nullum est indicium quod animantur, nisi quod crescant, sed experientia confitit eos crescere post mortem animalis: ergo non habent crescere ab anima totius, & consequenter non informantur anima totius.

Confirmatur: quia capilli & vngues crescunt ad nimiam magnitudinem, ac prorsus improportionatam animali, adeo ut necesse sit eos absindere; sed prorsus non videatur animam totius habere ex se conaturaliter vim augmentativam partium, quas informat ad tam improportionatam magnitudinem: ergo non est dicendum quod animantur anima totius.

Probatur secunda pars primo quia alias ponentur plures anima in animalibus; sed hoc est inconveniens; quæ admodum enim una anima sufficit ad informandas cæteras partes, quæ apinatur; ita etiam deberet habere virtutem animandi has partes, si animarentur illo modo.

Arriaga

Disput. I.

Quæst. XI.

Secundò quia augmentum harum partium potest dici fieri per iuxta positionem, nec est nullum indicium, quod fiat per vitalem intra susceptionem, ac conuersationem alimenti: sed nullum aliud indicium est, quod animetur: ergo non animantur.

Confirmatur de vnguis: quia signatis duobus punctis in medio eorum, semper reperiuntur inter se cum eadem distantia; sed hoc esset falsum, si augmentarentur organicae ac vitaliter per intra susceptionem & conuersationem alimenti: ergo non sic augmentantur.

Hinc confirmatur quoad capillos quia si vngues non animantur, nec animabuntur capilli, ut omnes concedunt.

152. Arriaga quamvis concedat vngues non augmentari vitaliter, negat tamen inde sequi, quod non vivant: sicut enim, inquit, ossa animantur anima sensitiva licet non sentiant, ita vngues possent animari anima vegetativa, quamvis non exercerent ullam operationem vitalem.

Sed contra, ideo ossa dicuntur animari anima sensitiva, quia haec identificatur realiter vegetativa, & quia constat ex modo quo augmentantur ossa, quod animentur anima vegetativa: quod si non constaret ossa animari villa anima, cui identificaretur sensitiva, & præterea non haberent villas operationes sensitivas, omnino dicendum esset quod non animarentur anima sensitiva: sed si vngues non habent operationes vegetativas, certe non habent villas operationes alias vitales, ratione quarum deberent diei animari villa alia anima, cui identificaretur vegetativa: ergo non debent dici animari villa anima, nisi habeant operationes vegetativas.

153. Obiectio vngues & capilli crescunt secundum omnem dimensionem, non secus ac grumen, quod secundum omnes vivit: ergo animantur anima totius, aut alia particuliari propria. Probatur antecedens: quia non solum iuuenibus longiores sunt capilli, sed crassiores quam in pueris, & vngues in iisdem sunt longiores, latiores, ac crassiores: hoc autem est signum quod augmentantur vitaliter, sicut grumen: ergo.

Respondeo negando antecedens, cum minori probatio- nis, nec enim omne augmentatum, eriam quod omnem dimensionem, sit vitaliter; potest enim aqua quoad omnem partem augeri per metam iuxta positionem non vitalem; sed debet talis augmentatio fieri per intra susceptionem & conuersationem alimenti. Quod autem augmentatio capillorum & vnguum non fiat hoc modo, sicut augmentatio graminis, patet: quia, signatis duobus punctis in gramine, videbuntur magis a se iniuicem distare post augmentum, & non est villa pars graminis, quæ non appetit augeri secundum omnem dimensionem; sed signatis duobus punctis in capillis aut vnguis, semper reperiuntur æquæ distare, & præterea numquam repertitur quod illa eadem pars capilli sit crassior quam semel fuit, licet partibus minus crassis in pueris, succedant in iuuenibus partes magis crassæ ob augmentum porti & materiae ex qua sunt, ex quo patet magnum discrimen esse inter capillorum & graminis augmentum.

154. Obiectio secundo ex Arriaga: experientia constat aliquos vehementer consernatos metu canescere intra vnius noctis spatium. Sed hoc fieri non posset nisi capilli haberent intra se poros, per quos vitaliter qualitates & humores sigerent, ex quibus causatur illa canities: ergo habent virtutem tam attractivam & consequenter animantur.

Respondeo negando minorem, posset enim humor pulsus vi merus ad radices capillorum ob eorundem dispositionem per totos capillos paruo tempore serpere, eosque canos facere, absque villa vitali virtute, sicut oleum peruidit chartam ac per eam paulatim extenditur.

Dice: si applicarentur capilli abscissi capiti hominis canescerent: ergo signum est, quod non canescant capilli absque attractione vitali.

Respondeo primo, non constare antecedens, nec credo Arriaga vnuquam fecisse experientiam ea de re.

Respondeo secundo, negando consequentiam; nam ideo non canescerent capilli abscissi, quia non applicarentur

sufficienter ad partes interiores capitis, in quibus humores infecti reperiuntur.

Q V A E S T I O XI.

Quomodo distinguitur anima à suis potentiis.

155. Q uælibet anima in particulari habet suas proprias potentias, *Vegetativa* enim habet potentiam nutritiæ, augmentatiæ, & generatiæ, *Sensitiva*, habet quinque potentias externas, & alias internas; *Rationalis* habet intellectum & voluntatem. *Quæritur* ergo hic in genere, quia difficultas est communis, quomodo haec potentia ab anima distinguantur.

Advertendum autem, si per potentias vegetatiæ & sensitivæ intelligatur facultas coalescens ex anima facultate & corporis, etiam sine dubio illas potentias distinguere ab anima, quia anima potest esse absque corpore, & consequenter absque facultate conflata ex sua & facultate corporis, nec in hoc esse potest illa difficultas.

At si per potentias illas intelligatur facultas propria correspondens ipsi anima, & connaturaliter concomitans ipsa, sive sit in corpore, sive extra corpus, eadē erit ratio de his potentiis sic acceptis, ac de potentiis spiritualibus anima, nempe de intellectu & voluntate, ut omnes fatentur; unde resoluenda est quæstio claritatis causa de solo intellectu & voluntate, & inde solutio transferenda ad alias potentias anima concomitantes ipsam animam.

C O N C L U S I O I .

156. Anima rationalis non distinguitur realiter ab intellectu anima rationalis & consequenter potentia cuiuslibet anima concordantes ipsam & non includentes aliquid corporis, id est, sive distincte distinguitur ipsi. Hæc est Doctoris in 2. dist. 16. cum suis omnibus, quos præter Nominales omnes sequuntur Hurtadus & Arriaga hic contra D. Thom. 3. p. q. 77. quem sui sequuntur, & præterea Conimbricenses, Suarez, Vasquez, Ruyum.

*Probatur primo, auctoritate sanctorum Patronum, Augustini tractat. 15. in Ioannem dicentis intellectum non esse aliud quam animam Iesu lib. 11. Etymologiarum, ubi ait: *Anima dum vivificat corpus, anima est: dum vult, voluntas; dum intelligit, mens: dum recolit, memoria; dum aliquid sentit, sensus: & Bernardi serm. 11. in Cantico dicentis: In anima tria inueniuntur, rationem, memoriam & voluntatem, & hoc tria eandem esse animam.**

Probatur ratione fundamentali; quia non sunt multiplicanda entia sine necessitate, ut omnes fatentur: sed nulla prorsus est necessitas distinguendi realiter potentiam intellectuam, ac voluntiam ab anima, ut patet ex solutione obiectionum.

Probatur secundo, quia anima ipsa immediate concurreat ad intellectiones & volitiones: sed ex suppositione quod sic concurrat, non indiget potentias realiter distinctas, quibus mediantibus concurrat ad illas, ut fatentur aduersarij, qui ideo distinguunt realiter potentias ab anima; quia putant animam ipsam non posse immediate ad illas concurrere: ergo non distinguunt realiter intellectus & voluntas ab anima.

Probatur maior: quia ut probatum est 2. Physicorum, substantia possunt immediate agere: ergo & anima. Sed nihil potius debet posse immediate producere, quia has operationes: ergo potest illas producere immediate, & consequenter de facto illas producit: si enim potest producere illas, quandoquidem sufficienter applicetur & nullum ponatur impedimentum, debet dici quod actu producat illas, non minus quam dicitur quod calor calefacit.

157. Arriaga probat eandem maiorem ex eo, quod si anima non concurret immediate ad volitiones, non peccaret; nec digna esset odio aut amore, pena aut præmio, de quo fulsum discutitur.

Sed facile negabunt aduersarij segnem, sicut enim ignis calefacit, quāvis calefactio ab ipso immediate non egrediatur, sed a calore ipsi inhærente, ita anima peccaret & bene ageret, quāvis actus peccaminosus & bonus ab ipsa inmediate non procederet, sed à voluntate ipsi inhærente, & codem modo esset odiosa & grata ratione operatio

De ANIMA. De substantia Animæ,

operationis bonæ aut malæ procedentis immediate, non ab ipsa, sed à sua voluntate; & hoc esset verum, siue voluntas emanaret ab ipsa, siue produceretur in ipsa à Deo.

Dices, esset inconveniens, quod anima puniretur ob actionem, quam non posset impedire.

Respondeo primo id non esse inconveniens, sicut non est inconveniens quod manus puniatur in inferno propter actiones alias voluntatis, quas non potuit impetrare.

Respondeo secundo consequenter ad principia aduersariorum, animam non puniri nisi eodem modo, quo concurrevit ad illas operationes, sicut enim non concurrevit immediate ad illas, ita nec illæ operationes immediate subiectantur in anima, sed in potentia eius: vnde cum pœna consistat formaliter in operationibus, aut passionibus vitalibus, anima non punitur immediate, sed solum mediantebus potentiarum, in quibus solis immediate recipiuntur illæ operationes.

Melius probari posset illa maior ex doctrina in præcedenti probatione insinuata, quia omnino absurdum videatur quod ipsa anima non lentiat voluntatem & gaudium, aut tristitiam, aut dolorem, aut intellectionem, aut volitionem; sed quod hoc totum competat accidentibus: hoc autem sequeretur ex sententia aduersariorum: ergo est falsa.

158. *Prabat Ariaga* candide maiorem aliter quia si voluntas sola sine concurso animæ produceretur volitionem, ferretur in incognitu, contra omnes, neq; enim cognitio intellectus posset sufficere, vt voluntas cognosceret, sicut nec cognitio Petri potest sufficere, vt Paulus cognoscat.

Hoc probatio non habet vim contra eos, qui licet distinguenter potentias realiter ab anima, non tamen distinguenter illas inter se: quemadmodum enim eadem anima posset moueri ad volendum ex cognitione, quam haberet de obiecto aliquo, & sic volendo non ferretur in incognitum: ita etiam eadem potentia posset ex cognitione obiecti ferri in amorem, aut odium ipsius.

Hoc ergo probatio solum habere potest locum in sententia aduersariorum, qui vt distinguunt potentias ab anima, ita ipsas etiam inter se distinguunt.

159. *Solen tamen respondere primo, ob radicationem earum potentiarum in eadem anima, posse voluntatem moueri ab obiecto proposito per intellectum, licet hic realiter ab illa distinguatur. Sed certe illa radicatio nihil facit ad rem, quia per eam voluntas non percipit rem propositam ab alia potentia realiter distincta, sicut potentia olfactus non percipit res perceptas ab aliis potentiis, & sicut voluntas humana Christi, licet reperiatur in eodem supposito cum intellectu Diuino, non percipit res positas per illum intellectum.*

Respondere possent secundo, voluntatem posse moueri per cognitionem potentia distinctæ realiter, sicut una pars corporis potest moueri supposita sensatione alterius, sicut, v.g. caput potest moueri ad laevionem pedis.

Sed respondetur facile non moueri immediate propter illam sensationem, sed quatenus ab illa sensatione producitur species in potentia cognitionis, per quam cognoscit illam laevionem, & quatenus postea potentia appetitiva mouet alias partes sibi subordinatas ad auxilium istius partis: quod si una pars moueretur naturaliter ad motum alterius propter subordinationem aut connectionem, modo non moueatur mediate cognitione, non facit ad rem: hic enim agimus de motione, qua mouetur per excitationem obiecti propositi per cognitionem, & continebitur nihil posse sic moueri quod non cognoscit.

160. *Obiicies primo actus & potentia spectant ad idem prædicamentum; sed actus vitales, qui producuntur per potentias vitales, sunt qualitates & accidentia: ergo & potentia vitale: sed hoc esset falsum, si illæ potentiae identificarentur animæ, nullum enim accidens est identificatum substantia, nihil enim identificatum substantia est aptum inhærere, & omne accidens debet esse aptum inhærere, in hoc quippe differt à substantia.*

Respondeo distinguendo maiorem: actus qui producuntur, & potentia, que producit, nego maiorem; actus entitatis & potentia obiectiva, hoc est res possibilis & res actu existens sunt eiusdem prædicamenti, concedo

maiorem, & concessa minori nego consequentia. Quod autem maior non sit vera in sensu, in quo negata est patet; tum quia nulla prorsus est ratio, ob quam colligatur eius veritas, sed gratis omnino asservatur; tum quia ipsa met anima principiat potentias, haec enim emanant ab anima secundum aduersarios, cum tamen non sit eiusdem prædicamenti cum illis secundum eosdem aduersarios: sed nulla prorsus est ratio, ob quam res vnius generis possit emanare à re alterius generis, & non possit ab illa produci; tum quia Vbi producitur à substantia vel qualitate rei mouentis aliam rem, & tamen non est eiusdem praedicamenti cum substantia aut qualitate.

Quod si loquantur in maiori de potentia susceptiva actus, & actus, qui recipiunt in illa, etiam falsa est, vt patet ex iisdem fere rationibus & præcipue ex instantia ipsius animæ, quæ recipiunt ipsas potentias immediatas, cum tamen non sit eiusdem prædicamenti cum illis; & quia sicut potest forma spiritualis recipi in subiecto materiali, v.g. anima in corpore: ita etiam poterit forma accidentalis recipi in subiecto substanciali immediate: nec enim magis requirit forma accidentalis subiectum accidentale, quam forma spiritualis subiectum spirituale.

161. *Obiicies secundum: anima semper intelligeret si haberet sibi identificatum intellectum.*

Respondeo negando sequelam; sicut enim ipse intellectus non semper debet intelligere, si ponatur realiter distinctus; ita etiam nec debet semper intelligere, si ponatur realiter identificatus animæ: neque enim quod intelligat aut non intelligat semper, oritur ex identificatione aut distinctione ipsius; sed ex eo, quod non sit causa totalis intellecationis, sed requirat alias causas ac conditio-nes, quæ non semper adsumt.

Obiicies tertio, idem non potest esse susceptuum aut actuum diuersarum formarum, quales sunt intellectus & volitus; ergo voluntas, quæ est susceptiva & productiva volitionis, debet distinguere realiter ab intellectu, qui est susceptivus & productivus intellecationis: sed si intellectus, & voluntas distinguuntur realiter inter se, sine dubio distinguuntur realiter ab anima; nam saltem in creaturis, quæ sunt realiter identificatae vni tertios, sunt realiter identificatae inter se.

Confirmatur ex Suario: quia habitus perficientes animam, & actus ab illis procedentes, sunt realiter distincti: ergo & subiecta immediatae eorum.

162. *Respondeo negando antecedens, quia quemadmodum eadem anima potest recipere voluntatem & intellectum immediate, licet sint diuersæ rationis; ita etiam posset recipere intellecationem & volitionem immediatae, non obstante sua diuersitate, & quemadmodum eadem voluntas potest producere & recipere volitionem & notitiam, quæ sunt magis opposita, quam intelleccio & volitus, ita eadem anima potest producere, & recipere intellecationem & volitionem, & quidem simul, cum non habeant oppositionem inter se, quo minus simul existeret possint in eodem subiecto magis, quam albedo & dulcedo: & cum volitus exigat simultatem cognitionis.*

Ad confirmationem nego consequentiam, sicut enim potentia realiter distincta, & habentes actus & habitus realiter distinctos non debent habere subiecta immediata distinta: ita nec habitus distincti habentes actus distinctos, à paritate rationis.

Confirmatur. Habitus Speci & Charitatis sunt habitus distincti & exigentes actus realiter distinctos, & tamen subiectantur immediate in eadem voluntate, secundum Aduersarium: ergo habitus distincti non exigunt subiecta immediata realiter distincta.

163. *Obiicies quarto, operari per suam substantiam immediate sine potentia realiter distincta est summus gradus operandi: ergo non est conveniens creaturæ.*

Respondeo negando antecedens, summus enim gradus operandi est operari sine dependencia ab alia causa superiori, aut sine dependencia à subiecto non vero operari sine concurso potentiae realiter distinctæ, vt patet euidenter ex eo, quod sic operari conueniat accidenti creato, v.g. calori, hic enim calefacit per suam entitatem absque potentia

Disput. I. Quæst. XII. 751

potentia realiter distincta. Quod si formæ accidentali conueniat hæc perfectio operandi immediate absque potentia realiter distincta, satis inconuenienter negatur formæ substantiali longe perfectiori, præsertim absque causa sufficienti.

164. **Obiicies quinto:** Alia substantiæ operantur mediante accidentibus realiter distinctis, ut ignis mediante calore, aqua mediante frigore: ergo idem dicendum de anima.

Respondeo primo negando consequentiam, quia si id est verum de aliis substantiis, habentur aliqua principia id colligendi de ipsis, qualia non habentur ad dicendum idem de anima; unde non debet dici de anima, quod dicitur de illis aliis.

Respondeo secundo distinguendo antecedens: in subiecto externo, transseat; in scipis, nego antecedens, & similiter distinguo consequens: ergo anima debet operari mediante accidentibus in scipis, nego; in subiecto externo, transseat. Nec id est contra nos, quia iam agimus de distinctione intellectus & voluntatis, quæ sunt potentia, quibus operatur immanenter.

Respondeo tertio distinguendo antecedens: operatur mediante accidentibus in productione accidentium similiū illis accidentibus, concedo: in productione aliarum formarum, quæ ab ipsam produci possunt absque concursu talium accidentium, nego antecedens; & similiter distinguo consequens: ergo idem dicendum de anima quantum ad accidentia similia suis accidentibus propriis, transseat; quantum ad alia accidentia non similia illis, & quæ ab ipsam produci possunt, nego consequentiam. Itaque anima non producit per illa accidentia sua alia accidentia similia illis, sicut ignis producit calorem similem calori suo, & aqua frigorem; unde quamvis ignis dicatur producere calorem per calorem, qui est sibi accidentis, anima non debet dici producere operationes vitales per alia accidentia: neque enim vnas operationes producit per alias ut omnes fatentur.

165. **Obiicies sexto:** anima non concurrit immediate absque potentia realiter distincta ad actus supernaturales: ergo nec ad naturales.

Probatur antecedens: quia non, ut causa principalis, cum sit inferioris ordinis, nec ut instrumentalis, cum sit perfectior illis.

Respondeo negando antecedens, ad cuius probationem dico, animam esse causam principalem partiam istorum actuum, nec id impediri per hoc quod sit inferioris ordinis, ut in Theologia pluribus locis ostendi solet.

Obiicies septimo: lequeretur quod intellectus velit, & voluntas intelligat.

Respondeatur hoc esse verum realiter loquendo, non vero formaliter. Et exemplum manifestum est, quod hoc non sit inconveniens in Diuinis, in quibus idem omnino sequitur.

Quare, an potentia animæ distinguantur formaliter ab ipsa & inter se.

Respondeo imprimis quod, eodem modo quo distinguuntur inter se, distinguantur ab anima, & eodem modo quo distinguuntur ab anima, distinguantur etiam inter se; an autem distinguantur formaliter ab anima, aut inter se, dependet ex principiis ex quibus colligitur dari distinctio formalis, de qua in Metaphysica.

Q V A E S T I O XII.

Quomodo specificantur potentiae Anima, seu à quo sumunt suam specificationem.

166. **H**ec quæstio perinde habet locum, sive potentia animalis distinguitur ab ipsa realiter, sive non; & verus sensus est, non à quo habent suam specificationem intrinsecæ, & formaliter: omnes enim concedunt quod hanc habeant ex suis prædicatis essentialibus intrinsecis, sicut homo habet ab animalitate & rationalitate; sed à quo habeant suam specificationem extrinsecæ, hoc est, per ordinem ad quæ extrinsecæ, possumus colligere potentias

esse talis speciei, & vnam ab altera distingui.

Communis sententia est potentias immediate specificari peractus, & quia actus specificantur per obiecta, etiam potentias ab obiectis immediate sumere suam specificacionem. Verum non potest hæc sententia sic intelligi, ut possit colligi semper ex diuersis specie actibus, quos anima possit producere, potentias animæ per quas producit illos, esse diuersæ speciei, nam eadem potentia potest actus diuersæ speciei producere, ut intellectus assensum & dissensum, apprehensionem & iudicium, voluntas amorem & odium, oculus visionem albedinis, & nigredinis.

Itaque in hoc sensu per actus & obiecta possumus specificare potentias, seu colligere quod sint eiusdem vel diuersæ speciei, si videamus quod vna potentia ex illis determinat sibi certos actus & certa obiecta, & quod alia potentia determinat sibi alios actus diuersæ rationis, aut alia obiecta, tunc enim ex distinctione actuum & obiectorum, ad quæ determinatur vna potentia, ab actibus, & obiectis, ad quæ determinatur altera, possumus colligere quod distinguantur specie illæ potentia: quod si ex potentis distinctis neutra possit habere viros actus, quibus similes non possit habere altera, nec versari circa vbia obiecta, circa quæ non possit versari altera; tum possumus colligere quod erunt eiusdem speciei.

167. **Hoc patet**, cum quia hac ratione distinguimus specie potentiam visivam & auditivam, & identificamus specie duas potentias visivas duorum hominum: tū quia si non essent distinctæ speciei, nō posset fieri, quod vna ex illis ad tales actus, & obiecta determinaretur, potius quam alia; & si essent distinctæ speciei, non posset fieri quod vna nō haberet actus aliquos distinctæ rationis ab actibus, quos altera posset habere. Dixi: **præterum si non identificentur rebus specie distinctis**, quia si sic identificantur, ut in sententiâ nostra potentia visiva hominis identificatur homini, & brati bruto, non improbabiliter ex hoc capite possent distinguiri specie inter se quemadmodum enim potest colligi distinctio eorum ex eo, quod respiciant diuersa obiecta aut actus in sensu explicato, ita etiā specifica-
ri possente
potentia
ex subiec-
tis cui
iden-
ti-
carentur.

Quod si deniq; ex diuersis potentias vna respiciat omnian obiecta alterius ita, ut quidquid percipitur per vnam potentiam, possit etiam percipi ab altera, sicut quidquid percipit visus, percipit phantasia, & quidquid hæc percipit, percipitur ab intellectu; modo tamen altera non possit etiam tendere in omnia obiecta ipsius, sufficit ad distinctionem specificam utriusque, ut patet principiis iam positis: at si vicissim utraque in quocumque obiectum alterius tendere possit, ut si potentia intellectiva Angeli possit tendere in quocumque obiectum potentia intellectiva humana, & è contra; modo tamen actus quibus tenderent essent diuersæ naturæ, ut bene possit contingere absque illa implicantia; adhuc ex diuersitate actuum possit colligi distinctio potentiarum: immo quamvis actus non haberent diuersitatem specificam in natura sua intrinseca, sed diuerso modo producebantur, ut si vna potentia produceret libere actum, & altera sic illum libere non posset producere, aut si vna posset producere actum absque diuersa, & altera non posset; ex hoc etiam capite possit colligi distinctio specifica potentiarum, ob easdem rationes, quas supra posui.

Et si queras, quomodo possit colligi diuersitas in actibus, si non esset diuersitas in obiectis.

Respondeo id posse colligi ex experientia illius, qui vtrumque actu perciperet, aut per visionem intuituam, veriusque actus, aut per aliquem discursum.

168. Nullo vero modo admitti debet, quod dicunt Thomistæ, ex diuersitate quacumque actuum, aut obiectorum posse colligi potentias distinguiri realiter, nā null-

Non di illa quæ est inter obiecta, & actus voluntatis, & intellectus ut fatentur Thomistæ: sed ex dictis quæstione præcedenti patet intellectum & voluntatem non distinguere per distinctionem reali obiectorum.

Itaque distinctio realis potentiarum debet colligi ex principiis generalibus, ex quibus aliarum rerum talis distinctio argui solet, ut ex separabilitate mutua, aut non mutua, aut ex processione reali unius ab altera, aut ex subiectuatione in subiectis realiter distinctis.

Et per hoc patet responso ad fundamentum Thomistarum à Complutensibus his diff. 7. propositum, nempe quod non sit aliud principium ad colligendum distinctionem realis potentiarum in eodem subiecto, quam ex distinctione actuum, ac obiectorum formalium; nam si non sit aliud principium, cum dicendum erit quod non distinguantur realiter: aut si distinguantur realiter, certè aliud principium erit ad colligendum, quod sic distinguantur, quam actum, aut obiectorum distinctio.

Confirmatur hoc: quia si quis non cognoscet autem, & oculos separari loco, aut posse etiam separari realiter, sed in eadem parte corporis aut experiret ipse se audire sonos, & videre colores, aut putaret alios id facere, profecto nullo, vel probabili discursu posset deducere, quod potentia auditiva, & visiva essent distinctæ realiter; sed potius deberet excludere quod una, & eadem potentia realiter, & audire sonos, & videre colores: quoniam visus videt sonum, & colorem, actusque quibus perciperentur, tum esse tam distinctæ, quam modo sunt.

An à Potentia distinctis specie possint prouenire actus vitales eiusdem speciei.

Respondeo, si loquiamur de potentia realiter distinctis, quarum distinctio specifica colligitur ex distinctione actuum, & obiectorum, ut sunt potentia sensitiva exterior, & interna, ac potentia intellectiva, non posse naturaliter loquendo, ullam ex ipsis producere actus eiusdem speciei cum actibus alterius potentiae: hoc patet inductione, quia oculus non potest producere ullum actum eiusdem rationis cum actibus auris, nec sensus internus ullum actum eiusdem rationis cum vlo actu ullius potentiae externæ, nec intellectus ullum actum eiusdem rationis cum vlo actu ullius potentiae sensitivæ.

Si vero loquamur de potentia, quarum distinctio non defumeretur ex actibus, sed ex identitate cum re specie distinctæ, ut sunt potentia visiva hominis, & bruti.

Respondeo mihi incertum esse, an possint elicere actus eiusdem rationis, quia nescio an visio ocularis bonis, & visio ocularis hominis sint eiusdem speciei nec ne.

171. Quod si loquamur de eo quod possit fieri de potentia absoluta, non video repugnantiam cur non possit dari aliqua una potentia sive identificata animæ aliqui, qua posset produci à Deo, sive non identificata, quæ potentia posset, & audire auditione eiusdem speciei cum audizione nostra, & videre visione eiusdem speciei cum visione nostra, illa autem potentia esset distinctæ speciei à potentia auditiva, & visiva nostra, distinctione etiam desumpta ab actibus, & obiectis, quia posset habere aliquos actus, quos neutra ex nostris posset habere; & tamen produceret actus eiusdem speciei cum actibus nostris, taliter, ut habens illam potentiam, & actus visuosi ipsius, si etiam haberet actus nostros, non posset colligere experientia ullam differentiam inter illos magis quam inter duas visiones Petri & Pauli. Et si actus illi ex natura sua essent determinati essentialiter ad subiecta sua ita, ut actus unius potentiae non posset, nec produci ab alia potentia, nec subiectari in illa, quoniam ex hoc capite posset colligi distinctio specifica illorum actuum: hoc tamen non prajudicat huius resolutioni, quia loquor de distinctione, quam posset aliquis habens utrumque actum, aut videns utrumque actu intuitu, ut nati sunt representare sua obiecta, & secundum omnem rationem, præter illum essentiali ordinem ad tale subiectum & causam effectuam, cognoscere, & dico quod nullam talem distinctionem necessario deberent habere.

An à Potentia distinctis specie possint prouenire actus vitales eiusdem speciei.

Et si queras iterum, an ex potentias realiter, & specie distinctis, quæ de facto dantur, una possit de potentia absoluta producere actus similes actibus alterius potentiae, v.g. an oculus de potentia absoluta possit audire, aut intelligere, vel auris videre, resolutionem remittit ad tractationem de visione beata, in qua solet examinari occasione quæstionis ibi propositæ, an scilicet oculus corporeus possit videre Deum.

Q VÆ S T I O XIII.

Ipso quoniam subiectantur potentiae Animæ.

172. Hec quæstio habet locum directè in sententia Thomistarum distinguente potentias ab anima; quia in illa sola potentia possunt subiectari propriæ locundos: sed ex resolutione eius facile etiam poterit colligi cuianam subiecto identificantur, quod quæcum solum deberet in nostra sententia, qui non distinguimus potentias realiter à re habentes illas.

Non est autem dubium de potentias spiritualibus, quæ animam ubique concomitantur, ut est intellectus & voluntas, quia omnes concedunt, quod illæ habeant animam pro subiecto, sive cui inhærent, si distinguantur realiter ab illa; sive cui identificantur, si non distinguantur sic. Sed difficultas tota est de potentias materialibus totalibus, ut de visu, auditu, imaginatu, appetitu, quæ communes sunt hominibus, & brutis.

Dixi autem: *potentias materiales totales*, quia quandoquidem non sola anima videt, aut audit aut appetit, nec solum corpus, quod est altera pars animalis, sed totum compositum ex anima, & corpore, per potentiam vitalem totalem, qua exercet illas operationes, intelligi debet potentia concomitans totum illud compositum, non vero pars vlla illius, quæ concomitaretur animam, aut corpus.

Alio modo potest explicari potentia totalis de qua fit quæstio, quod sit illa, quæ immediate in se recipit actus illorum vitales, v.g. visionem, auditum, etc.

Gregorius in 2. diff. 17. q. 3. dicit has potentias subiectari in sola anima, quem sequitur Arriga hic diff. 3. n. 56. quoad sensations brutorum.

Corinbr. 2. de anima c. 1. q. 9. Suas ibidem, cap. 2. Aversa 9. 47. tenent illas potentias subiectari in ipso corpore solo.

D. Thom. 1. p. q. 77. art. 5. cum suis communiter, ac specificatim Complutensibus diff. 7. num. 36. opinantur potentias materiales subiectari in toto composite, quod cum secundum ipsum nihil aliud sit, quam corpus, & anima unita, illæ potentias debent immediate recipi partim in anima, & partim in corpore.

Doctor vero noster, quia putat totum distinguiri realiter à partibus simul sumptus, & vnitis, propterea quoniam teneret cum Thomistæ has potentias, si distinguierentur realiter à subiectis, subiectari in toto composite, diceret tamen eas non immediate subiectari, nec in anima nec in corpore, sed in toto resultante ex anima, & corpore.

C O N C L U S I O I.

173. Potentia animæ materiales non subiectantur in solo corpore immediate. Hæc est reliquarum sententiarum conclusiones non subiectantur in solo corpore.

Probatur: quia illud est subiectum immediatum potentiae visus, v.g. quod videt, & mediante potentia immediate in se recipit visionem ocularem, sed non est solum corpus, quod est altera pars animalis, sive illud dicatur esse materia prima sola, sive materia prima cum accidentibus, sive conflatum ex materia prima, & forma corporeitatis, quod videt immediate per visionem mediante potentia visus: ergo potentia visus non subiectatur in illo corpore solo.

Probatur minor: quia si corpus illud, quatenus includit animam, seu quatenus est aliquid non constitutum per animam videret immediate, ut sic esset vicens sensitum, & sic anima non esset principium physicum dans formaliter substantiæ materiali vivere vita sensitiva, contra omnes.

Probatur

Probatur sequens: quia revera ceterus aliqua substantia potest vivere vita sensitiva, quatenus potest sentire per visionem, aut alios actus vitales.

Confirmatur: quia potentia visiva est in oculo, sed non in oculo, quatenus dicit partem illam corporis, quæ vocatur oculus, absque animatione, sed in oculo animato, & hinc, ablata anima, illa pars non habet illam potentiam, etiam positis quibuscumque dispositionibus, in quibus non inveniuntur quod inferetur ab anima: ergo non in solo corpore residet potentia vitalis.

Probatur secundum: quia si potentia visiva est in corpore, vel emanat ab ipso corpore, vel producitur ab anima in corpore. Si primum, ergo non est vitalis, nec potentia animæ, & præterea deberet esse in corpore, quanvis separaretur anima, quod profus est absurdum. Si secundum: ergo non habet dependentiam ab anima, nisi in genere cause efficientis, & sic posset conseruari in corpore saltem de potentia Dei absoluta, absque anima; quod ab aliquibus saltem ex aduersariis, & merito putatur absurdum.

Confirmatur: quia sic anima nullo modo diceretur videre formaliter, etiam ut quo, neque enim illo modo videt, nisi quatenus efficit potentiam in corpore: sed hoc non sufficit, ut dicatur videre formaliter ut quo, alias ignis producens calorem in manu posset dici esse calidus ut quo ab illo calore.

174. **Obliges primo, ex Averroë:** omnia alia accidentia materialia subiectantur in materia, & non in toto composite, aut anima: ergo idem dicendum de his accidentibus, ac actibus vitalibus ab illis productis.

Respondeo primo, negando antecedens; ut patet ex dictis in Physica.

Respondeo secundo, negando consequentiam, quia quantum id esset verum de aliis accidentibus, non posset esse verum de accidentibus vitalibus propter fundamenta huius conclusionis, ex quibus colligitur maxima disparitas accidentium vitalium quantum ad hoc, ab aliis accidentibus non vitalibus.

Obliges secundo, potentia sensitiva in aliis animalibus sunt corporeæ: ergo & in hominibus: sed si sint corporeæ, non possunt subiectari in anima sola, nec etiam partialiter: ergo necessario debent subiectari in corpore solo: sed si subiectantur in corpore hominis, eodem modo possent subiectari in corpore solo reliquum animalium, ut omnes fatebuntur.

Respondeo primo, si non possent istæ potentiae esse corporeæ in hominibus, quin subiectantur in solo corpore, negari potius deberet consequentiam, quam id esset admittendum; nec tam facile probari posset ab aduersariis: nam ex diversitate animæ rationalis ab aliis animalibus, si illæ operationes subiectari deberent in anima, posset dici quod, quanvis illæ operationes essent corporeæ in aliis animalibus, quorum animæ sunt corporeæ, quod essent spirituales in hominibus, quorum anima est spiritualis.

Respondeo secundo concedendo consequentiam, & distinguendo antecedens subsumpti: immediate, transacta, mediante toto composite ex ipsa, & corpore resultante, negator.

175. **Obliges tertio,** actus vitalis visionibus non elicetur à sola anima, quasi per se operante, sicut intellectio, & volitio, sed mediante organo corporeo, igitur potentia elicitorum talium actuum non residet in sola anima: ergo residet in organo corporeo, neque enim sinit illæ operationes per organum corporeum, nisi quatenus organum corporeum habet in se potentiam elicitorum istarum operationum.

Respondeo negando consequentiam cum sua probacione, residet enim in toto conflato ex organo corporeo & anima, & ad eam concurrit tam anima quam corpus, quatenus habent virtutem constitutum totum composite in quo residet, & à quo immediate emanat illa potentia.

Potest autem argumentum retorqueri contra aduersarium, quia operatio illa non sit à corpore solo, nisi

mediante anima: igitur potentia elicitorum ipsius debet esse in anima, tanquam in subiecto, & non in corpore solo: hæc consequentia est omnino talis, qualis est consequentia obiectionis; unde si non valet hæc, nec illa valeat debet; & si illa valet, hæc etiam bona est.

C O N C L V S I O II.

176. **Potentia huiusmodi non subiectantur in sola anima.**
Hæc est reliquarum sententiarum contra primam.

Probari solei: quia non potest accidens corporeum, extensum præstans, qualis est omnis huiusmodi actus, recipi in subiecto spirituali solo: ergo.

Verum imprimis hæc probatio difficulter potest virgeri à Thomistis, qui admittunt huiusmodi operationes subiectari particulariter in anima: nam reuera eadem profus ratio, quæ probat non posse subiectari tale accidens in solo subiecto spirituali, videtur aquæ probare quod non possit recipi in subiecto spirituali partialiter. Unde meo iudicio tam bene potest negari antecedens, quam ipsi negarent illud, si adderetur partialiter.

**Sed nec ab omnibus probatur illud antecedens satis An acci-
sufficienter. Aliqui probant illud, quia alias non haberet dens cor-
porum subiectari possit in sola ani-
ma.**

Contra, quia licet non possit habere extensionem in subiecto spirituali determinato ad locum individuabilem, posset tamen in subiecto spirituali, quod propter diuisibilitatem virtutalem suam posset occupare locum diuisibilem, nec video cur corporeum extensum possit coniungi physicè cum anima individuabiliter, retenta sua extensione, & non possit qualitas extensa unum ipsi per inhalationem, retenta sua extensione.

Alii probant illud: quia non potest forma extensa inhætere vili, cui non tribuat extensionem, quia extensio est effectus formalis eius: ergo.

177. **Contra**, quia facile negari potest antecedens cum sua probatione, neque enim accidens extensum facit formaliter suum subiectum extensem, absurdum enim esset albedinem facere quantitatem extensem. Quod si ficeret etiam subiectum extensem, non tamen omne subiectum, sed subiectū capax extensionis, quale subiectum non esset anima: quemadmodum enim licet qualitas extendat formaliter omnes formas, cū quibus coniungitur, sive in ipsam recipiatur, sive recipiatur in illis, sive tā illa, quā illæ recipiatur in eodem subiecto, non tamen extendit animam rationalem, quæ est incapax extensionis: ita etiam licet forma extensa faceret omnia subiecta sua extensa, quæ essent capacia extensis, non tamen deberet facere extensa subiecta sua, quia essent incapacia extensionis.

Deinde posset etiā dici quod accidens extensum extenderet animam virtualiter, quatenus scilicet esset ratio, cur anima occuparet tantum loci actualiter, quantum exigeret illud accidens occupare, quandoquidem accidens non posset occupare tantum loci, nisi subiectum ipsius etiam tantum loci occuparet, quod valde adhucendum est.

Melius ergo probatur illud antecedens: quia partes istius accidentis connaturaliter essent in eodem loco; nam naturaliter loquendo omnis forma absoluta, quæ est in aliquo subiecto, debet esse ubique, est illud subiectum, quidquid sit de potentia absoluta: ergo illa pars accidentis extensi, quæ esset in anima in hoc loco, in quo esset extra aliam partem, deberet esse simul cum anima in alio loco, in quo esset altera pars ipsius, & sic illæ duæ partes extensionis deberent esse connaturaliter in eodem loco: quod est absurdum.

Dives: forma spiritualis potest esse in subiecto corporeo, ut patet de anima rationali: ergo & corporeæ in subiecto spirituali.

Respondeo negando consequentiam, quia sequitur inconveniens connaturalis ex consequenti, non vero ex antecedenti.

178. **Probatur conclusio secunda,** quia sequeretur quod illæ potentia essent spirituales, emanaret enim connaturaliter à subiecto spirituali, in eoque reciperentur: sed quod sic emanat & recipitur, dicendum est spirituali: ergo.

Probatur tertio, quia lequeretur quod anima separata haberet illas potentias; nec posset ostendti, cur anima quo-

ad

742 De ANIMA. De Potentiis animæ sensitivæ,

ad illarum actus habeat dependentiam à corpore: sed hoc est absurdum.

Conformatur: quia si potentia visiva sit in sola anima etiam sensitiva, non est illa ratio cur visio ocularis non esset in pede tam bene, quam in anima.

Dices: licet illa esset in anima, tamen oculus corporeus deberet concurre ad productionem ipsius.

Contra: quia nulla potentia debet concurre ad visionem, nisi potentia visiva: ergo si potentia visiva non sit in oculo, oculus non debet concurre efficienter ad ipsam.

Conformatur: quia si oculus debet concurre eum anima: ergo debet habere potentiam visivam effectuam tam bene, quam anima: sed in ipsam potentia, quæ est visiva effectiva, debet produci visio: ergo tam debet produci in oculo, quam in anima.

Probatur minor: quia hæc est natura actus creati, immanentis, vitalis, intentionalis, ut debeat produci in ipsam potentia vitali, quæ nata est ipsam producere connaturaliter loquendo.

C O N C L V S I O III.

Potentia 179. Potentia vitalis non subiectatur in corpore & anima vitalis, sed in toto composite ex ipsis. Hæc quoad primam partem est primæ, & secundæ sententiae, & quartæ sententiae contra tertiam Thomistorum; & quoad secundam anima si. est quartæ contra reliquæ sententias.

Probatur prima pars: quia unum numero accidens non potest subiectari naturaliter in subiectis realiter distinctis immediate.

Probatur secunda pars: tum quia nihil aliud assignari potest, in quo subiectetur; tum quia ex suppositione, quod derit, totum realiter distinctum à partibus, erit subiectum proportionatissimum, & effectuum, & receptuum istarum potentiarum & actuum vitalium ab ipsis productorum; tum quia difficultates aliarum sentientiarum tolluntur per hanc sententiam; nec habet aliam difficultatem, quam illam, quæ est de distinctione totius à partibus simul sumptis, & vnitis, quas difficultates solutimus i. *Physicorum suo loco.*

Si nō datur terrena entitas, potest etiam sensitiva in anima subiectari. Quod si hæc sententia non esset vera, ex his aliis sententiis præferenda esset illa, quæ dicit, quod potentia vitalis sensitiva passiva recipiatur, aut identificetur soli animæ, cumque concomitetur, nam reuera anima debet per illas operationes sentire, corpus autem nequit per illas sentire, neque anima etiam posset per illas sentire, si in solo corpore recipiatur. Ideo vero requireretur organum, quia deberet concurre efficiens cum anima ad illas sensationes producendus connaturaliter loquendo.

180: Ad difficultates autem alias contra positas dicendum est, ad primam, quæ est de subiectatione formæ corporalis in subiecto spirituali, quod potentia visiva receptiva visionis, quæ est in anima rationali, sit spiritualis, & licet potentia vitalis productiva totalis sit partim spiritualis, partim corporalis, & propterea absolute vocari possit corporalis, aut corporea, sicut homo dicitur absolute substantia corpora, quamvis includat partem corpoream, & partem spiritualem, illa autem pars corporea potest dici non esse potentia immanenter agens, nec arguens vitam in re cuius est, nisi quatenus diceretur potentia immanenter agens illa, quæ non est nata agere, nisi in forma in se, aut suo subiecto recepta.

Et si obiciatur contra hoc, quod visio corporalis hominis sit extesa; Altero ex duobus modis potest responderi, tenendo hanc sententiam, vel id negando; nec credo adeo facile id probari posse: vel dicendo non esse inconveniens, quod forma extensa recipiat in subiecto inextenso formaliter, sed virtualiter extenso, & occupante locum diuisibilem. Et ad id, quod contra obicietur, barur supra dici, quod non omnis forma absoluta debeat connaturaliter ponri in quocunque loco, in quo ponitur suum subiectum; sed id solum dici debeat de formis absolutis, ex quarum positione in omnibus locis, in quibus ponetur suum subiectum, non sequeretur superfluitas in ordine ad subiectum, & locum; hoc autem sequeretur ex eo, quod forma extensa ponetur in om-

nibus locis, in quibus ponetur suum subiectum, quia sequeretur quod illud subiectum, ut in uno loco, haberet duas partes eiusdem formæ, quod esset omnino superfluum. Et hæc doctrina confirmari potest per ea, quæ dicta sunt in Physica in Disputatione de Loco.

D I S P V T . II.

De Potentiis animæ Sensitivæ in communi.

ANTE hanc disputationem agendum esset, & de anima vegetativa, suisque potentis, & etiam de anima sensitiva quoad substantiam, quia anima vegetativa est vniuersalior, quam sensitiva, & substantia huius est radix potentiarum suarum. Verum quia non nisi paucissima tractanda sunt, non videbatur disputatio particularis de iis instituenda; sed hic breuiter quod opus erat proponendum.

Itaque de ipsam anima vegetativa, quoad substantiam, nihil aliud particulariter dicendum est, quæ quoddam actus corporis organici potentia vitam vegetativam habent, seu quod sit illud, a quo substantia corporeæ vienit, & vegetativa, habent sic vienire.

Tres autem principales potentiæ eius numerari solent; Tres eius nutritiva, qua huiusmodi viuentia se nutriendo conservant; augmentaria, qua se augent, & perducunt à statu minus perfecto ad perfectum integraliter; & generativa, potentia qua possunt sibi similia producere.

2. Harum autem potentiarum, & actuum ipsis comprehendentium naturam ex dictis in libris de generatione, & corruptione facile cognoscere est, nec hic addendum aliquid remanet, nisi

Primo, quod non distinguantur realiter à toto composite ex corpore, & anima; propter rationes illas, ob quas idem conclusum est de potentias corporeis animæ in genere. Quod si etiam potentia sensitiva receptiva operationum vitalium identificarentur soli animæ, aut soli corpori, vel in sola anima, aut solo corpore subiectarentur; idem tamen non esset dicendum de his potentias, hæc enim sunt mere actus, & non suscepti, & consequenter non esset eadem ratio de ipsis, ac illis aliis quantum ad hoc.

Secondo nutritiæ ac augmentatiæ potentiam non distingui realiter inter se, tum quia ita sentit Philosophus 2. de anima cap. 4. tam quia nulla est necessitas ea distingendi; entia autem non sunt multiplicanda sine necessitate.

Dices: sequeretur quod viens sicut semper nutritur: ita semper cresceret contra experientiam.

Respondeo negando sequelam, quia licet per eandem potentiam realiter iudicemus, & discutamus, nō tamen est necesse, quod quoties iudicamus, toties discutamus; & quia non est necesse, ut applicetur semper sufficiens materia augmentationis, quoties applicatur sufficiens materia nutritionis; nec etiam est necesse, ut illa ipsa potentia semper sit æque disposita ad utrumque actum, nec erat conueniens ut esset, quia sic viuentia excrecerent ad maiorem, quam ipsis esset conueniens, magnitudinem; & denique, cur homo non semper exerceat quemadmodum semper nutritur perinde difficultatem habet, siue augmentatiæ dicatur distingui realiter à nutritiæ, siue non; neque enim perdit tum augmentatiæ quando definit augmentari.

3. Tertijs potentiam generatinam non consequi animam vegetativam ut sic, nec ipsis identificari, quandoquidem reperiantur aliqua animalia, quæ ipsam non habeant, ut in ictu: & sicut hoc est verum de aliquibus animalibus, ita etiæ verum esse posset, & fortassis de facto est de aliquibus plantis: & quemadmodum, non omnes potentia corporeæ animæ sensitivæ sequuntur animæ sensitivam ut est,

Hic, nec in quolibet animali omnes reperiuntur: ita etiam non est necesse ut omnes potentia animæ vegetativa sequantur animam vegetativam ut sic , aut reperiuntur in qualibet specie eius; sed sufficit, quod non reperiuntur in aliqua anima, quæ non sit vegetativa.

Nō idem
sufficiat
generativa & for-
mula

Quarto, in iis viuentibus in quibus generativa & nutritiva reperiuntur, eas non identificari realiter.

Probatur hoc: quia nutritiva per totum viens spargitur, generativa vero residet in determinata parte: ergo distinguuntur realiter.

Probatur consequentia: quia idem gustativa, & tactiva dicuntur distinguiri realiter, quia gustativa est in determinata parte, v.g. in lingua, tactiva vero per totum corpus, aut saltem in aliis partibus.

Aetus nu-
tritius nō
sunt tam
imman-
tes quam
actus po-
tentiarum
sensitivum

Nec valet dicere generativam esse in toto corpore, licet habeat actum in determinata tantum parte propter dispositiones particulares quas inuenit in illa parte; quia idem posset dici de gustativa contra omnes; & quia si nunquam habeat dispositiones in aliis partibus sufficienter ad illos actus, frustra ponetur à natura in illis: ergo debet dici quod ponatur in illa parte, in qua habere potest suum actum. Quænam autem sit illa pars, est res incerta etiam ipsis medicis, qui exactius de hac re agere solent; vnde inter se circa hoc dissentunt, aliquibus dicentibus quod resideat in corde, aliis in hepate, aliis in arteria renum, aliis alibi.

4. Quinto, actus harum potentiarum non esse tam immanentes ac actus potentiarum animæ sensitivæ, ac rationalis, quia terminus per se est productus non recipitur in ipsis metis potentias, quod maxime verum est de actu potentia generativa, cuius terminus est alia substantia à generante, possunt tamen dici immanentes, quatenus intra partes viuentis aut ipsius termini, aut principium ipsorum ex quo sunt, producuntur sic, ut naturaliter alio modo ab ipsis produci non possint, nec ab aliis similibus causis. Et hæc de prima anima ut sic species, sufficiente quoad suam naturam & potentias.

Quoad animam autem sensitivam, quoad substantiam non desideratur aliud, quam ipsis definitio, que est, Quid sit actus corporis organici potentia vitam sensibilem habentis; aut quod sit actus primus, à quo habent substantia materiales exercere operationes sensitivas omnes, præter rationales spectantes ad animam rationalem, qua rationales.

Q V A E S T I O I .

Vtrum potentia animæ sensitivæ sint actiue & passiue, & an detur sensus agens.

5. Potentia animæ sensitivæ, de quibus hic agimus, quædam sunt externæ, illæ scilicet, quarum organa apparent exterius in corpore, vel quarum actus sentiuntur in exterioribus partibus corporis, aut quarum actus non presupponunt alios actus, vt sunt quinque sensus corporis, visus, auditus, gustus, odoratus, tactus. Quædam sunt internæ, quarum actus interius percipiuntur, & presupponunt actus illarum aliarum potentiarum, vt imaginativa, & appetitiva. De his ergo quaritutu hic vtrum habeant virtutem productivam suorum actuum; & præterea vtrum in se istos actus recipiant.

C O N C L V S I O I .

6. Quilibet potentia sensitiva materialis est receptio sui actus, neque adeo passiua. Hæc est communissima contra quosdam antiquos, & Probatur primo, quia illi actus debent recipi in aliquo: sed in nullo potius, quam in illa sit actus, potentia.

Probatur secundo, quia dicuntur sensitivæ potissimum per hoc, quod experimentaliter per suos actus sentiant obiecta, & ferantur in ipsa; sed non posset hoc ipsis competere, nisi reciperent suos actus.

Confirmatur: quia experimunt intrinsecè in potentia nostris illos actus, v.g. in oculo visionem, auditionem in aere, &c. Sed oculus, & auris sunt potentia sensitivæ: ergo potentia sensitivæ sunt receptivæ actuum suorum.

Advertendum tamen hic, quod qui dicunt sensationes, seu actus sensitivos materiales subiectari in sola anima, & corpus ad illos producendos effectu tantum concurre, aut in solo corpore, anima effectu tantum concurrente, non posse dicere quod potentia materiales secundum quod constant ex anima & corpore, sint receptivæ, seu passiue, nec id est necesse ad veritatem huius conclusionis.

C O N C L V S I O I I .

7. Potentia sensitiva sunt productiva suorum actuum, & Potentia consequenter sunt actiua. Hæc est communissima iam cum illæ sunt
producti-
væ Doctore in 1. dist. 3. q. 7. n. 20. & hic q. 12. contra aliquos, ux suorum actuum, qui existimauerunt actus sensitivos non distinguiri à species impressis, & consequenter à solis obiectis produci. Et contra alios, qui quamvis concederint actus illos à speciebus impressis distinguiri, tamen putauerunt eos produci à solis speciebus potentis mere passiue se habentibus, & quoad species & quoad actus.

Probatur: quia non potest alia aliqua causa assignari, Probatio
comunis quæ sufficiat: ergo debet dici quod sensus habeat actuitatem respectu suorum actuum.

Probatur antecedens: quia non potest produci à sola specie impressa, tum quia actus vitalis, quo sensitivus, est perfectior quam illa species; tum quia illa species reperiatur in potentia absque actu: hoc autem non est verum, si est causa totalis actus istius speciei. Nec etiam à solo obiecto, aut ab obiecto, & specie impressa simul potest produci iste actus propter rationem iam dictam, quia scilicet, & obiectum, & species non sunt tam perfectum, quam est actus vitalis, secundum plurimos; & quia obiectum, & species proponuntur oculo sufficienter, quin producatur visus, v.g. vt patet in dormientibus oculis aperitis: sed hoc est falsum, si essent causæ totales effectiva istius visionis: ergo non sunt.

Dices: quamvis obiectum, & species sint causæ actiue adæquatas visionis, ea tamen requiri aduercentiam potentia, que à dormiente præstari nequit.

Contra, quia illa aduentitia, vel consistit in productione, vel in receptione alicuius distincti à specie impressa: si in productione: ergo quandoquidem præstari debet à potentia, potentia debet esse actiua: si in receptione: ergo quandoquidem illud aliud quod recipere, non producatur ab obiecto, & specie solis, vt patet ex eo, quod non producuntur in oculo aperto dormientis, sequitur aliquid aliud actiue concurre ad visionem præter obiectum, & speciem, quod est intentum.

8. Melius replicari posset contra hanc communem probationem, quod eodem modo, quo hic probamus obiectum, & speciem non esse causas adæquatas visionis, probari etiam possit, ipsam potentiam cum specie, & obiecto non esse causam adæquatam contra communem sententiam: ergo sicut non bene probaret hoc, ita neque illud.

Probatur antecedens: quia oculus dormientis habens speciem in se receptam, & consequenter obiectum per ipsum applicatum eo modo, quo potest applicari, non producit visionem: ergo sicut ex eo, quod obiectum cum specie non producit visionem in oculo dormientis, colligitur, quod non sit causa totalis, etiam ex eo, quod oculus ipse cum specie & obiecto non producit visionem, sequitur quod non sit causa totalis, sed quod requiratur aliqua alia causa.

Et si dicas requiri quidem aliud aliud, sed non quod sit causa, sed quod sit conditio, aut dispositio potentia in ordine ad recipiendam, aut producendam visionem; Similiter posset dici quod aliud aliud requireretur præter obiectum, & speciem eius, non tamen tanquam causæ sed tanquam conditio, aut dispositio potentia ad recipiendam visionem.

Hac replica mihi eneruat totam vim prædictæ probationis, quatenus ex eo, quod obiectum, & species possint esse sufficienter applicata absque visione, inferbarū, quod requireretur actiuitas potentia, nisi ulterius perficiatur.

9. Probat alijs: quia de ratione potentiarum vitalium est

756 De ANIMA. De Potentiis animæ sensitiuæ,

est, quod sint actiuæ; & actuum vitalium, quod producantur effectiuæ à principio immanentib; ergo obiectum, & species non possunt esse causæ totales; sed necessario deber admitti concursus actiuæ potentiaæ.

Hac probatio manifeste petit principium, assumitur enim in antecedenti conclusio hic probanda.

Probatur ergo alter: quia habere virtutem actiuam est perfectionis, & illa perfectio conuenit aliis potentia; nō vitalibus, & potentia; etiam vitalibus inferioris ordinis quam sint sensitiuæ, vt nutritiæ, ac augmentatiuæ: nec est inconveniens quod tribuatur potentia; sensitiuæ; ergo debet his tribui, quæ enim perfectio tribuitur rebus inferioribus, debet etiam perfectioribus tribui, si non constet oppositum.

Confirmatur hoc: quia nisi potentia; vitales sensitiuæ essent actiuæ, animalia non conuenirent cum plantis in ratione viuentis creati vt sic contra dicta disp. q. 1.

Venit hæc confirmatio non est magni momenti, nisi ad hominem, si quis scilicet aduerteriorum concederet creata viuentia omnia conuenire in ratione viuentis vt sic; quia quod dicitur in illa quaestione de conuenientia omnium viuentium creatorum in una ratione, supponebat omnia illa viuentia, vt talia, esse actiuæ; quod negari deberet ab his, qui negarent hanc conclusionem: vnde id assumere contra ipsos ad probandam hanc conclusionem esset petere principium.

Confirmatur melius: quia intellectus, & voluntas sunt actiuæ potentia; vt postea probabitur: ergo potentia; sensitiuæ, à patitate rationis.

10. Obiectus primo, Philosophus vocat sensu; passiuum, & non vocat ipsum actiuum, ergo non est actiuum.

Confirmatur: quia dicit eundem esse actum obiecti sensibilis, & sensu; eumque recipi in sensu; & esse passiuum, quatenus in sensu recipitur; actionem vero, quatenus ab obiecto producitur: ergo.

Confirmatur secundo: quia secundum Aug. 11. Trin. c. 2. forma ab obiecto impressa sensu; est visio: sed illa forma est species impressa, & ad hanc non concurredit potentia; visiva; & consequenter non est actiuæ; non enim est actiuæ, nisi respectu visionis.

Respondeo negando consequentiam, quia per hoc quod vocavit passiuum, non negavit actiuum; & propterea vocavit passiuum potius, quam actiuum, quia habet sentire magis formaliter ex receptione actus, quam ex productione ipsius.

Ad confirmationem primam nego etiam consequentiam, quia quamvis sensatio, v.g. visio, sit actus obiecti, à quo partialiter producitur, & sensu; in quo recipitur, & qui per ipsum sentit; & quamvis sit passio, quatenus recipitur in sensu; ac actio, quatenus producitur ab obiecto; non sequitur quin etiam idem ille actus producatur etiam partialiter à sensu; & sit etiam actio, quatenus sic producitur.

Deinde posset explicari Philosophus de specie impressa, qui est actus sensu; & obiecti, & solum recipitur in sensu; absque concursu actiuo eius, ac ab obiecto solo producitur; ex hoc autem nihil sequitur ad propositum.

Ad secundam confirmationem, respondeo distinguendo minorem: illa forma sola est species impressa, nego, nam species etiæ expressa imprimitur ab obiecto, quatenus obiectum partialiter concurredit ad productionem ipsius: forma que imprimitur ab obiecto, est species impressa, sed non sola, concedo minorem: & nego consequentiam.

Ceteræ obiectiones, quæ communiter opponuntur, fundantur in hoc, quod idem non possit aliquid producere in seipso; sed hoc esse falsum patet ex dictis in Physica.

Obiectus præterea: si sensu; est actiuæ, semper produceretur viuo saltē quoties applicaretur ipsi obiectum per speciem impressam: sed hoc est falsum, vt patet ex experientia illa oculi dormientis, in quo aperto recipiuntur species absque productione visionis: ergo.

Respondeo negando maiorem, quia potentia; sensitio externa, præter speciem obiecti requirit etiam concursu spirituum animalium, aut vitalium, quorum accessus ad potentiam impeditur per somnum.

CONCLUSIO III.

11. Non datur sensu; agens distinctus realiter, aut forma; litter à sensu patiente, seu a sensu, qui recipit sensationem, & sensu; agens per eam percipit obiectum. Hæc est communis.

Probatur: quia nulla est necessitas talis sensu; nec in dicium aliquod experientia, aut rationis, quod detur.

Confirmatur: quia si datur sensu; agens distinctus à patiente, vel quia deberet producere aliquid distinctum à sensatione requisitum ad ipsius productionem: vel quia eadem potentia non posset aliquid in se producere, neque enim aliud munus eius assignari potest. Non prium, quia nihil tale assignari potest, quod à sensu; viuo produci potest: non secundum, quia, vt sapere dixi, idem potest aliquid in se producere.

Confirmatur secundo, quia non ideo datur intellectus agens distinctus à patiente, quod intellectus, & habeat virtutem productivam, & receptivam intellectionis; sed quod necessarium sit, vt anima possit producere species intelligibiles, impressas, vt postea ostendetur: sed sensu non debet producere species sensibiles impressas, vt etiam postea videbitur: ergo non datur sensu; agens.

Ex hæc autem confirmatione patet solutio ad obiectum, quæ hic proponi solet: nempe, datur intellectus agens distinctus à patiente: ergo & sensu; agens. Negatur enim consequentia, quia est aliquid munus, ad quod requiritur intellectus agens; nempe productio species intelligibiles; non datur vero munus, ad quod requiratur sensu; agens.

12. Obiectus præterea: sensu; vt est productivus, est agens, & vt est receptivus, est patiente; sed vt est productivus distinguitur formaliter à seipso, vt est patiente: ergo datur sensu; agens distinctus formaliter saltē à sensu patiente.

Respondeo distinguendo maiorem: est agens, vt hic agitur de sensu; agente, nego maiorem: in alio sensu; concedo maiorem, & concessa minori distinguo consequens: datur sensu; agens, vt hic agitur de sensu; agente, nego consequentiam, in alio sensu; concedo consequentiam.

Quod autem quando negatur sensu; agens communiter, non capiatur pro sensu, qui habet virtutem productivam, patet: quia alias non posset communiter negari, quandoquidem communiter tribuatur sensu; vis actiuæ iuxta secundam conclusionem.

Capitur ergo sensu; agens, prout negatur communiter ab omnibus, & in hac conclusione, pro sensu, qui habet aliquam actitatem respectu alii alterius distincti à sensu; & maxime speciei impressæ.

Et hinc aduertendum conclusionem potissimum intelligentiam de sensibus externis: autem extendi debeat etiam ad sensus internos, dependet ab alia difficultate inferiori examinanda, an scilicet sensu; interni producatur in seipso; aliquas species impressas necessarias ad producendas sensationes, quibus sentiantur: si enim producantur, admittunt sensu; agentes interni; si non producantur, non debent tales sensu; asseri.

QVÆSTIO II.

¶rum sensu; decipiatur circa suum sensibile.

13. Hæc difficultas præcipue locum habet in sensibus externis, pro cuius solutione.

Aduertendum est, sensibile esse, quod potest percipi per sensum, & ipsam sensibilitatem esse ordinem aptitudinalem ipsius ad sensum, quem ordinem dicit non tantum, vt est productivum speciei sensibili, vt vult Averroë; sed etiam vt est terminativum sensationis, seu actus quo percipitur; imo hic ordo multo magis pertinet ad ipsum, quia sensibile est, quam alter ordo; quia ab hoc solo haberet esse sensibile sine illo, & ab illo non haberet esse sensibile sine hoc, alias Deus esset sensibilis, quia potest producere speciem impressam obiecti sensibili.

Sensibile per sensum externum est duplex, proprium, & commune: sensibile proprium est, quod ab uno solo sensu; comune.

Obiectum
sensibile
magis ha-
bete esse
terminatio-
ne, quam
ad produc-
tionem se-
ntiationis.

Quid sensi-
bile pro-
prium, quid
comune.

su

sensu percipi potest, ut color à solo oculo, sonus à sola aure. *Sensibile commune* est, non quod ab omnibus sensibus externis percipi potest, ut volunt aliqui, tum quia alias figura non est sensibile commune, quandoquidem nec ab aure, nec ab odorato percipiatur; tum quia potest habere rationem sensibilis communis per hoc, quod habeat rationem sensibilis proprii, hanc autem rationem haberet, modo posset percipi à pluribus sensibus, quamvis non posset percipi ab omnibus.

Est ergo sensibile commune illud quod potest à pluribus sensibus externis percipi, ut motus, quietus, numerus, figura, magnitudo: quae non solum per visum apprehendi possunt, sed per tactum. Hoc supposito,

Variet. sententia. Prima sententia est sensum nequamquam decipi posse circa vulum sensibile. Ita Epicurey teste S. Aug. 8. de ciuit. cap. 7. & Cicerone in questionibus Academicis.

Secunda sententia erat quorundam Academicorum, qui semper errasse sensum in omnibus suis operationibus existimauerunt.

Tertia sententia est Peripateticorum communiter, sensus aliquando errare, aliquando vero non errare, & hoc tam circa proprium sensibile, quam circa commune.

Sunt tamen autores huius sententiae inter se diuisi: nam quidam ex ipsis dicunt sensum non decipi proprie, nec vila ratione, nisi quatenus præbet occasionem deceptionis ac erroris intellectui. Ita Comimbricenses 2. de anima cap. 6. quæst. 6. Alij vero dicunt sensum in seipso decipi, ac actum ipsum esse erroneum, ac falsum, non quidem falsitate iudicatiua, qua solum reperi potest in actibus iudicatiuis, quales non sunt actus potentiarum materialium, saltem externalium: sed falso ac consitente in difformitate apprehensionis simplicis ad obiectum.

CONCL V S I O N I .

Sensus sic
versatur
circa
sensibile
proprium
& com-
mune, &
decipi-
intel-
lectum.

14. *Sensus tali modo farinam tam circa sensibile proprium quam circa commune, ut quandoque tribuat occasionem errandi intellectui, quandoque non tribuat.* Hæc est tertia sententia contra vtramque primam, &

Quando-
que non
decipi-
intel-
lectum.

Probatur prima pars: ex apprehensione, quam habet visus de baculo aquæ in faxo, intellectus nonnumquam iudicat baculum esse fractum, qui reuera non est fractus; & ex apprehensione, quam habet de terra, dum quis iuxta terram nauigat, & de Sole, iudicat intellectus quandoque terram moueri, & Solem esse parvæ magnitudinis: ergo sensus ita versatur quandoque circa sensibile commune, ut det occasionem erroris intellectui. *Rursum ex modo, quo percipit gustus male dispositus cibum dulcem, iudicat intellectus quod non sit dulcis: & ex apprehensione quam habet visus de coloribus iridis, iudicat intellectus esse veros colores in iride, cum tamen cibus sit dulcis, & non sint veri colores in iride, sed apparen-tes, ergo ita versatur sensus circa sensibilia propria, ut det occasionem errandi intellectui.*

Probatur Conclusio quoad secundam partem; quia quando visus percipit veram albedinem subiectatam in corpore quadro, non det occasionem intellectui errandi circa albedinem aut figuram eius, nam si intellectus iudicauerit conformiter ad apparentiam sensus albedinem esse quadratum non errabit: ergo ita versatur aliquando sensus circa sensibile proprium & commune, ut non det occasionem erroris intellectui.

15. *Obiicias pro prima sententia contra primam partem* si sensus hoc modo erraret tribuendo ex perceptione sua occasionem erroris intellectui, non potuissemus habere villam certitudinem in intellectu, quia omnis cognitione intellectiva dependet à cognitione sensitiva.

Respondeo negando sequelam, quia per discursum & alias reflexiones facile posset intellectus intelligere vtrum ita se habeat, ac appareat sibi ad primam perceptionem eius, & sic poterit mediante illo discursu acquirere sibi certitudinem cognitionis suæ, aut cognoscere illam insesse aut non insesse: v. g. licer ex modo quo videt oculus baculum in aqua, intellectus posset decipi iudicando quod baculum sit fractus: tamen per discursum poterit facile cauere sibi & corriger illud iudicium extrahendo baculum & reperiendo ipsum non fractum, & considerando

naturam aquæ ac baculi, ex qua videbit non posse aquam tam facile frangere baculum, nec baculum, si fractus esset in aqua, per extractionem posse reddi integrum.

16. *Quod si queras quænam sit causa, ratione cuius vnde ori-
tur, ut non semper eodem modo feratur sensus in ob-
jectu: at propterea quandoque deducat intellectum in
cipientiis de
telleatu.*

Respondeo, causam esse, vel quod organum sit male dispositum, ut contingit in infirmis, qui indicant cibum dulcem esse amarum, vel medium interiacens, quod impedit trajectiōnem debitam specierum, ut contingit in casu baculi qui in aqua appetet fractus: vel distantiam magnam obiecti sensibilis, ratione enim talis distantiae illud quod est magnum, appetet parvum, ut patet de Sole: vel variatio sensationum, quibus aliter ac alter ap- paret obiectum, ut contingit in experientia nauigantis iuxta terram, cui appetet terra moueri, cum tamen non moueat.

C O N C L V S I O N I I .

17. *Sensus errat quandoque circa sensibile commune.* Hæc est communis cum Philosofo 2. de anima tex. 63. & quantum ad rem ipsam non potest esse in controvèrsia,

Sensus
quando-
que errat
circa sen-
sibile
com-
mune.

Probatur: quia apprehendit visus motum in terra, dum iuxta eam nauigari, & magnitudinem parvam in Sole, & curvitudinem in baculo, cuius pars existit in aqua, sed hoc est errare circa illa sensibilia communia: ergo sensus circa illa errat, ac decipiatur.

Confriveratur: quia errare non est aliud quam habere apprehensionem de re aliter quam est: sed talem habet sensus in experientiis praemitis, ac aliis similibus: ergo decipiatur ac errat.

Confirmatur secundo: quia sensus præbet occasionem erroris intellectui conformanti se ipsi per apprehensionem quam habet de sensibili communi; sed hoc esset falsum, nisi apprehensio illa esset difformis obiecto, si enim esset conformis, intellectus conformando se non deciperetur: ergo illa apprehensio est difformis, & conserueretur erronea.

Obiicias pro Comimbricensibus: qui putant sensum non decipi, nec errare. Veritas & falsitas solum conuenit actibus iudicatiuis, quibus aliquid prædicatur, aut negatur de aliquo: sed potentia materiale non habent huiusmodi actus: ergo.

Respondeo distinguendo maiorem: veritas & falsitas iudicativa, concedo maiorem; non iudicativa, nego maiorem; & concessa minori, nego consequentiam.

18. Aduerte autem hic, ad vitandam questionem de nomine, aliquos vocare veritatem formalem & propriam dictam illam, quæ est in actu iudicativo, & eodem modo etiam capiunt errorem propriæ dictum ac deceptionem: sic autem acceptis his vocabulis, tam certū esset sensum non posse errare aut decipi, aut habere actum falsum, quam constat dum non habere actum iudicatum, nec in hoc sensu asservitur in Conclusione quod possit decipi aut habere actum falsum; sed quatenus actus falsus, ac erroneous dicitur omnis ille, quo vel apprehenditur, vel iudicatur aliquod obiectum aliter quam est.

Ilaque verus sensus Conclusionis est, quod in quounque sensu potest actus potentia externa, quo percipit rem ut est, esse verus, ac non erroneous, in eodem sensu alii actus, quibus percipiuntur obiecta aliter, quam sunt, possint dici falsi, ac erroneous. In hoc autem sensu non credo vilum posse negare Conclusionem.

C O N C L V S I O N I I I .

19. *Sensus errat circa sensibile proprium.* Hæc etiam est sensus communis. *Ex probari sole:* quia gustus hominis infirmi erat circa sensibile proprium.

Verum non videtur sufficere hæc probatio, quia reuera illud quod percipitur à gusto tum, est amarum. Nec refert quod potius, aut cibus, quem sumit infirmus, non sit secundum se amarus, nec enim gustus apprehendit potum aut cibum secundum se: sed solum apprehendit amaritudinem, & reuera datur amaritudo illa quam ap-

prehendit

758 De ANIMA. De Potent. anim. sensit.

prehendit, nam ille sapor cibi illius & potus qui est dulcis respectu organi bene affecti, est amarus respectu organi male affecti, siue secundum se, siue quatenus coniungitur aut afficitur qualitatibus aliquibus gustus male dispositi.

Melius probari potest: quia apprehendit ypsilon lucem aut lumen, quod est in illa parte aeris, vbi cernitur iris per modum colorum, cum tamen reuera illa lux non sit color, nec includat colores, & propterea tum dicitur videare colores apparentes, & Iris dicitur consistere ex coloribus apparentibus, & non ex vetis, ac realibus.

Deinde color albus appetet in aliqua distantiâ esse flavus, & in alia niger, & ita etiam percipitur a sensu, tanquam si esset alius color, cum ratiōne à parte rei ita non sit: ergo contingit deceptio in sensu ipso circa sensibile proprium, non minus quam circa sensibile commune.

Obiectus Philosophum, qui *text. 63.* ait sensum errare circa commune, non vero circa proprium sensibile.

Respondeo, illum per hoc tantum velle quod ratiōne contingat error circa proprium quam circa commune, non quod nunquam contingat error circa proprium, quemadmodum contingit circa commune.

Q V A E S T I O III.

Vtrum sensus possit sentire sensibile supra se possum?

20. *S*ensus huius questionis est an ut potentia sensitiva externa percipiat aliquid obiectum sensibile, debeat interiacere spatium aliquid inter ipsum, & obiectum illud; & soleat eadem questione hoc alio modo proponi: an sensibile supra sensum possum faciat sensationem, aut impedit illam.

Prima sententia est solam potentiam visum indigere medio & non posse videre sensibile supra se immediate possum. Ita *Scotus q.4. de anima. Caneius ibidem. Toleinus 3. de anima cap. 10. & alijs.*

Secunda sententia putat præter visum etiam auditum & odoratum indigere medio. Ita *Comimbricenses 2. de anima cap. 11. q. 1.*

Tertia sententia defendit solum visum & auditum require medium. Ita *Ruinus lib. 3. cap. 1. q. 3.*

Quarta denique sententia omnibus his contraria assertorū omnes sensus extētū indigere ad sentientium medio. Hanc tenet *Complutenses diff. 11. n. 43.* alias *Thomistas* pro ea citantes.

C O N C L U S I O I.

Sensibile possum
supra visu
impedit
sensatio
nem.

21. *V*isus ita indiget medio, ut non possit sensibile supra se immediate possum sentire. Hac est communis omnium predictarum sententiarum: & patet experientia qua constat nos non videre nisi res distantes: cuius experientia ratio à priori ultra naturam potentiae visuæ, erit forte, quod obiectum visibile, ut immutet potentiam, debet illuminari; non posset autem illuminari si immediate ponetur supra sensum.

Obiectus: compresa oculi pupilla, etiam in ipsis tenebris appareret quidam fulgor in oculo, & reperiuntur aliqui, qui ob male affectum organum videntur sibi videre intra oculum telas aranearium, & muscas volantes: ergo sensibile indistans videri potest.

Respondeo negando consequentiam, nam quæ videntur sic intra oculum, sunt distantes ab ipso sensorio, hoc est, a parte oculi, in qua producitur visio.

C O N C L V S I O II.

Tactus
potest
percipere
sensibile
supra se
possum.

22. *A*liquis sensus, nempe tactus, potest sentire sensibile immediate applicatum. Hac est ceterarum sententiarum contra quartam, & patet: tum, quia nulla experientia aut ratione constat oppositum, tum quia sensorum tactus, hoc est illa pars, in qua producitur sensatio tactuæ, seu actus ille vitalis quo percipiuntur tangibilia, vel est ipsa caro, vel nervus aliquis in carne existens: sed patet experientia quod caro, etiam distracta pelle, sentiat obiectum sibi immediate applicatum, & idem constat de nervo quocumque. Nec valer dicere quod sensatio non fiat

in parte carnis, aut nervi immediate tacta, sed in alia parte vicina: quia id gratissime dicitur, & quantum ad sensum potius appetit perceptio in ipsam partem que tangitur; & certe absurdum videtur quod ipsam partem laesa non sentiat, sed alia pars non laesa.

Obiectus Philosophum, cuius axioma est quod sensibile supra sensum possum non faciat sensationem: ergo.

Respondeo primo id verum esse de aliquo sensu; ueste à Philosopho vniuersaliter de omni sensu pronunciat: & quoniam indefinite loquatur, propositiones tamen indefinita non debent vniuersaliter semper intelligi, etiam in materia doctrinali, nisi sit eadem ratio.

Respondeo secundo cum Doctore supra, sensum axiomatis illius posse esse, quod sensibile ex eo quod sit realiter supra sensum non faciat sensationem; nisi etiam immutet ipsum intentionaliter per productionem speciei impressæ, hoc autem posset esse verum vniuersaliter de omni sensu, quoniam quisquis sensus non indigeret medium. Unde in forma concessio antecedenti in hoc sensu, nego consequiam. Quod si Philosophus expresse tenet contrariam sententiam, nisi adduci posset aliqua ratio ad id probandum, potius experientia adhærendum est, quam ipsius nudæ autoritati.

23. *Obiectus secundo*, ex *Complutensis*: sensus non sunt in infinito immaterialitatis gradu: ergo neque species, quibus vntuntur, debent habere infinitum immaterialitatis gradum, sed eundem gradum cum ipsis sensibus, cum quibus debent habere proportionem: sed species immediate productæ ab obiecto sensibili non habent immaterialitatem sufficientem, & proportionatam, immaterialitati sensuum: ergo debet intercedere medium, ut alia species magis immateriales, ac proportionatae producantur. Probat minorem: quia species primo exiens ab obiecto immediate est admodum crassa, quia obiectum non parum materialitatis habet, & consequenter non habet immaterialitatem proportionatam potentia.

Hæc doctrina de crassitudine maiori, ac minori species, & de maiori, ac minori immaterialitate propter multa semper mihi displacebit, & certe verbis magis quam re, aut sensu, satisfactionis ullius speciem prese fert. Sed quantum ad propositum,

Impugnat primo: quia gratis assertit speciem primo exiens ab obiecto non esse sufficientis immaterialitatis ad hoc, vt cum potentia possit producere sensatio-
nem; & gratis dicit quod sit tam crassa, vt ad hoc non possit sufficere.

24. *Impugnat secundo*, quia si species primo producta non est sufficientis immaterialitatis, aut subtilitatis, alia species deinceps productæ non essent sufficientes, & sic nunquam perciperetur obiectum. Probatur sequela: quia obiectum non est natum producere perfectiorem speciem in parte remotiori, quam in proximiore: sed si sit aliqua differencia, certè species vicinior debet esse perfectior, sicut calor vicinior igni est intensior quam remotior.

Quod si dicas cum *Complutensis* speciem productam in remotiori parte esse magis proportionatam, quia est tenuior, ac remissior.

Contra, ex hoc non haber, quod sit magis immaterialis, nec magis perfecta, alias postea dici quod calor remissior est magis immaterialis, ac perfectior calore intenso, quod est absurdissimum.

Impugnat tertio, nulla species impressa est possibilis quae non possit producere aliquam speciem expressam, seu sensationem, neque enim alium effectum habet, aut ad aliud est institutum, quam ad hoc, maximè secundum aduersarios, & omnes qui negant naturaliter posse produci sensationem ullam, absque specie, & speciem ipsam non posse sentiri: ergo prima species, quae producitur ab obiecto, potest concurrere ex se immediate ad sensationem aliquam, & consequenter habet sufficientem immaterialitatem ad hoc.

25. *Impugnat quartio*, quia species producta in remotiori parte medijs non potest habere aliam differentiam ab ea, quæ productur in parte vicina, quam quod sit minus intensa; nec imaginabile est quomodo possit explicari, maior

major subtilitas eius, aut immaterialitas, aut minor crassitudo, quam per hoc: sed vel non esset minus intensa; vel si esset, hoc non deberet impedire quo minus altera species, qua esset magis intensa, sufficeret: ergo si species producta in parte remota habet sufficientem proportionem, etiam illa, qua producitur in parte proximiori, taliter habebit. Probatur minor, quia si esset minus intensa, altera species magis intensa deberet posse efficere quidquid ipsa posset, nisi posset efficere aliquid amplius, nam calor ut tria, quamvis impeditur a producendo calore ut tria, non tamen impeditur necessariatio a producendo calore ut duo: ergo, quamvis species intensa, ut tria, v.g. non potest producere visionem meliorem quam species ut duo, poterit tamen producere visionem talem, quam potest species ut duo. Quod si per excessum illum intentionis non possit aliquid producere species intensior, certè obiectum non debet dici habere virtutem productivam talis excessus, qui ad nihil prorsus deseruit, & consequenter falsum esset quod species remota est minus intensa quam proximior.

26. *Confirmatur*: quia tertius gradus intentionis non potest impeditre effectum aliorum duorum, nisi quartenus produceret aliquid aliud incompatibile cū ipso, aut saltem quartenus produceret aliquid aliud simile cū ipso, alias enim perinde esset quantum ad productionem illius effectus, quod esset, ant quod non esset: ego nisi intensio specie producta immediate ab obiecto facit, ut illa species aliquid produceret, quod non produceret sine illa intentione, non potest impeditre quin producatur ille effectus, qui produceretur ab illa, si non haberet illam intentionem: sed species illa intensa, qua producitur ab obiecto, nihil prorsus producit in illa parte sensus, in qua immediate producitur secundum aduersarios: ergo illa intensio non debet impeditre quo minus producatur illud, quod alias produceretur, si non esset illa intensio: sed si non esset illa intensio, species esset satis subtilis, & immaterialis, ac proportionata, & consequenter posset concurrens ad sensationem producendam: ergo non obstante illa intentione posset sic concurrens.

Quod si queras, de aliis sensibus quid sit dicendum.

Respondeo, si sonus ipse immediate deferretur ad sensum auris, & odor ad sensorium odoratus, & gustabile ad sensorium gustus, ea posse percipi, neque enim, aut ratio, aut experientia vlla est in contrarium. Vnde absolute prima sententia *Doctoris* est tenenda, quamvis contrarium insinuare videatur *Philosophus*, cui, vt dixi, absque ratione non est adhærendum, præsertim contra experientiam; & sanè mihi consilius videatur autoritatem ipsius negligere, quam in eo explicando multum temporis impendere ad nullam utilitatem.

Q V A E S T I O I V .

Vtrum sensus lèdatur à sensibili excellenti.

27. *C*ertum est experientia oculos offendit aspectu lucis Solaris, qua est sensibile excellens; & ræcum offendit nimio calore, qui etiam est sensibile magnæ intentionis. At cum hoc duobus modis contingere possit: primo ita, ut organum lèdatur à sensibili, quartenus sensibile est præcise, separata quacunque alia ratione: secundo ita, ut lèdatur à sensibili, non tamen quartenus sensibile est, sed quartenus præter sensibilitatem illam habet virtutem productivam alterius qualitatis per quam lèdatur organum; Hinc modo examinatur quoniam ex his modis sensibile lèderet possit sensum, nam quod absolute quandoque lèdatur, omnes concedere debent propriæ prædictas experientias.

Prima sententia est quod lèdatur sensus à sensibili priori modo, hoc est, quartenus sensibile est præcise. Ita *Complutenses* dispu. 11. n. 62. post D. Thomam, Cajet. & alios Thomistas.

Secunda sententia tenet sensum lèdi à sensibili, posteriori modo, non scilicet quartenus sensibile est, sed qua-

tenus est productivum aliarum qualitatum præter qualitates defensuantes ad sensationem. Hanc tenet *Ruinus lib. 2.c. 12. q. vn. & alii recentiores*. Et ex *Thomistis* Ioannes à S. Thoma q. 4. art. 3.

C O N C L U S I O.

28. *Sensu non lèdatur à sensibili excellenti quatenus sensus lèdatur à sensibili excellenti*.

Probatur: quia sensibile, qua tale, non habet aliud munus, quam terminare sensationem & producere speciem impressam, ac ipsammet sensationem: sed per hoc non potest lèdere sensum aut ipsum corrumpere: ergo quartenus sensibile, non potest ipsum lèdere. Probatur minor, quia non quartenus terminat: illa enim terminatio est ex parte obiecti & non ex parte sensus: neque etiam quartenus est productivum speciei impressæ, quia species impressæ nec sentitur à sensu, nec tollit vllam qualitatem ex qualitatibus connaturalibus eius, cum non habeat vllam incompatibilitatem cum vlla ex illis, ut manifestum est: nec denique quartenus productivum speciei expressæ seu sensationis, propter eandem rationem, quia scilicet sensatio non tollit vllam ex qualitatibus connaturalibus sensus, neque enim cum vlla haberet incompatibilitatem: nec est eiusdem ordinis cum illis quandoquidem sit qualitas intentionalis, illæ vero sint qualitates physicae ac reales.

29. *Confirmatur hoc*: quia oculus cæci offendit à Sole non minus quam oculus videntis: sed non offendit ratione sensationis, hoc est visionis: ergo neque videns etiam sic offendit; & consequenter lèsio organi, qua oritur à Sole non oritur à Sole quartenus visibilis, sed quartenus est productivus aut terminatius visionis.

Confirmatur secundo: quia quando sentimus nos lèdi, dum aspiciamus Solem, non sentimus displicentiam in ipsam visione, sed potius ex parte tactus, quo percipimus dolorem aliquem, aut molestiam, sed ille dolor non causatur à Sole, quartenus visibilis est, ut est evidens: ergo.

Confirmatur tertio: quia si calor intensus, quartenus est sensibile excellens, lèderet tactum, etiam albedo intensa parietis, aut cartæ lèderet oculum: sed hoc est falsum, ut patet experientia: ergo & illud.

Confirmatur quartu: quia non est verisimile, quod magnæ intensa species visibilis producatur in oculo à Sole tam distante quam ab igne vicino: sed non tam lèdatur oculus ab igne quam à Sole: ergo lèsio Solis non prouenit ex intentione speciei ab ipso productæ, & consequenter non prouenit ab ipso ut est visibilis.

30. *Obiectus primo* experientias præmissas, & alias similares, ex quibus videtur colligi quod ipsum sensibile ut sensibile lèdat sensum.

Respondet, ex illis experientiis id non recte deduci, nam illæ falsari possunt per hoc, quod lèdatur sensus, siue lèdatur à sensibus quartenus sensibilia sunt, siue quartenus sunt productiva aliarum qualitatum in sensibus, quibus lèdantur: & quod hoc secundo modo lèdant potius, quam primo, patet ex fundamento Conclusionis iā propposito: & iuxta hoc potest explicari *Philosophus*, quando dicit à sensibili excellenti lèdi sensum.

Obiectus secundo ex Completis suis. Tunc sensus per se & ab intrinseco habet esse connaturaliter commensuratum & proportionatum cum sensibili, quando est redactus ad aliquam mediocritatem seu temperiem, non vero quartenus est vehemens aut excedens sensibile: ergo quoties per species intentionales immutatur ab eodem sensibili secundum mediocritatem, talis mutatio erit iuxta naturam eius, quando vero immutatur secundum excellentias, immutatio erit contra naturam eius, & consequenter lèderet & corrumpi poterit præcise per tales mutationes. Proabant antecedens: quia experientia constat ex perceptione obiecti sensibilis secundum sua extrema, seu secundum excellentias, subsequi in nobis molestiam, sicut sequitur delectatio ex perceptione eius secundum mediocritatem: ergo signum est quod illud obiectum non sit connaturale potentie secundaria sua extrema, seu excellentias, & consequenter quod ut sic possit lèdere ipsum.

Confirmatur hoc: quia ideo aer non laedit per species intentionales vehementis sensibili, quia non habet ab intrinseco connaturalem coaptationem cum ipso, ut pertinet ad ordinem intentionalem: ergo quandoquidem sensus habeat talam coaptationem cum ipso, debet immutari ab ipso contra suam naturam, quoties secundum excellentias immutatur, & consequenter debet laedi, ut sic immutetur. Alia huius farina addunt circa hoc, sed tota substantia in his consistit.

31. *Respondetur*, omitendo petitionem principii, quae fit in antecedente, sensum habere sufficientem harmoniam & proportionem cum sensibili, quoties haber virtutem sufficientem ad ipsum percipiendum: unde si sit aliquod sensibile, quod non potest perfecte ab illo percipi, non habebit proportionem, nec symphoniam sufficientem cum ipso, nec tamen inde sequitur quod possit ab ipso laedi, quia oculus non potest laedi a sono, & tamen non habet sufficientem proportionem ad percipiendum sonum.

Deinde, quoties sensus non habet magis intensam speiem impressam à sensibili, quam possit sufficere ad percipiendum ipsum sensibile, non tollitur harmonia ipsius, quod adeo verum est, ut potius tolleretur harmonia sufficiens & proportio ipsius cum sensibili, quoties non haberet tam intensam speciem: & hinc si oculus habeat tam intensam speciem, quam potest haber de albedine, habebit sufficientem proportionem cum albedine, & si minus intensam habeat speciem, quam requiratur ad hoc, non habebit sufficientem proportionem & harmoniam ad videndum ipsam tam perfecte, quam possit ab ipso videri: ergo per quamcumque intensionem species impressae à sensibili quantumuis vehementi non potest tolli symphonia, seu proportio potentiae ad ipsum, sed potius confirmatur & perficitur.

32. *Ex his respondetur in forma* (quamvis id difficile sit clare facere propter defectum boni sensus in antecedenti) distinguendo antecedens: si sensus sit, quod habeat commensurationem & proportionem cum sensibili quando redigitur ad aliquam mediocritatem in intensione speciei, seu quando non habet species nimis intensas iuxta excellentiam sensibilis, nego antecedens; imo quando habet tales species est magis commensuratus & proportionatus. Si sensus sit, quod tunc sit commensuratus & proportionatus, quando est ita redactus ad mediocritatem, ut non habeat species magis intensas quam requiratur ad percipiendum sensibile, concedo antecedens, & similiter distinguo consequens: quando immutatur secundum mediocritatem & non secundum excellentias, id est, quando immutatur per species minus intensas quam sensibile exigat producere, nego consequentiam: quando immutatur per species quae non sunt ita infra mediocritatem, ut non excedant intensionem requisitam ad videndum sensibile, concedo consequentiam, & nego secundam consequentiam (quamvis consequens non sit ad propositum) quia licet species excederet intensionem debitam, quia tamen est intentionalis, non corrumperet nec laederet sensum, sicut non laedit aerem aut quocunque aliud subiectum in quo est.

Ad probationem antecedentis respondeo iuxta responsionem ad primam obiectionem laedi sensum ad propositionem obiecti sensibilis excellentis, propter alias causas concomitantes, non ex vi ipsiusmet obiecti, ut sensibile est.

Addo ad hoc, si sit aliqua impropositio inter sensibile excellens, & sensum, & consequenter si non sit symphonia inter illa, quamvis id concedatur, tamen inde solum sequi potest, quod sensus non possit percipere illud sensibile, sed non sequitur quod possit ab illo, quatenus sensibile est, laedi quod mihi videtur evidens.

Ad confirmationem respondeo supponi falsum, quod magis laeditur sensus per species sensibilis vehementis, quatenus tale est, quam aer: Deinde nego antecedens. Sed ratio est, quia illæ species non habent virtutem physicam destructivam aeris, aut ullius subiecti; & ob hanc ipsam rationem non laedunt etiam sensum.

Q V A E S T I O V.

Vtrum potentiae sensitiae possint percipere aliquod obiectum spirituale, aut non existens.

33. *Quod* Vantum ad experientiam omnem, quam possit mutus habere de facto, certum est potentias sensitivas non posse percipere res spirituales, aut res non existentes actu, vel quoad se, vel quoad suas species: quod addo propter sonum, qui secundum aliquos mediante specie sua auditur, etiam quando iam desinit existere quoad esse suum reale. Unde difficultas tantum est, vtrum possit de potentia absoluta huiusmodi percipere.

Quamvis ad primam partem, sententia communis est, potentias materiales non posse etiam de potentia absoluta obiecta spiritualia percipere. Quod tamen Arriaga limitat ad potentias illas, quae de facto dantur, nam putat posse à Deo creari aliquam potentiam materialis distinctæ rationis ab illis, quæ possit etiam obiectum spirituale percipere.

Fundamentum communis sententiaz est, quod nulla potentia vitalis potest tendere in obiectum aliquod, in quo non reperitur ratio obiecti proprii ipsius: sed ratio propria obiecti potentiarum sensituarum, scilicet harum, quae de facto dantur, non reperitur in aliquo spirituali; obiectum enim propriu[m] potentiae visuæ, verbi gratia, est color aut lux, sed nullum spirituali est color, aut lux: ergo nullum spirituali potest attingi ob oculo. Et eodem modo discurre potest de ceteris potentias, de quibus est eadem ratio quantum ad hoc, ac de oculo secundum omnes.

Hac ratio coincidit cum alia communis, nempe quod diuinus fieri nequeat, ut aliqua potentia transcendat suum obiectum adæquatum, quia alias esset & nos esset obiectum adæquatum eius: sed obiectum adæquatum potentiarum materialium est aliquod materiale, v.g. oculari lux & coloris sonus, odoratus odor: ergo non possunt attingere aliquod spirituale.

34. *Verum* in utraque ratione petitur principium, aut non concludunt: nam quando dicunt quod proprium obiectum, seu adæquatum obiectum potentiae, verbi gratia visuæ, sit color & lux, vel intelligentia hoc de proprio & adæquo obiecto eius naturali, ac naturaliter per vires naturales attingibili; & quamvis hoc concedatur ut verum, ac notum experientia, non sequitur inde, quin supernaturaliter possit videre aliquod aliud; res enim sine dubio potest aliquid supernaturaliter facere, quod nequit facere naturaliter. Vel intelligunt quod color & lux sint obiectum proprium & adæquatum eius, tam quoad naturalem, quam quoad supernaturalem attingentiam, & hoc est petere principium, est enim directe quod negant aduersarij, & quod iam examinatur.

Arriaga aliter probat hanc sententiam: quia lapis non potest de potentia absoluta cognoscere, & id colligitur ex eo quod naturaliter nihil cognoscatur, & consequenter quod non sit cognoscitius: ergo si sensus non possit cognoscere naturaliter aliquid spirituale, non habebit potentiam cognoscitiam ipsius, & consequenter nec supernaturaliter poterit illud percipere.

35. *Hac etiam ratio non multum probat*, consequentia enim facile negatur: nam cum constet sensum habere potentiam vitalem sensitiam, non reperitur in ipso ex natura sua tanta impropositio ad cognitionem sensitiam quamcumque, quanta reperitur in eo quod non habet potentiam cognoscitiam aut vitalem ullo modo. *Deinde*, quamvis intellectus non possit naturaliter habere cognitionem intuitivam Dei, potest tamen supernaturaliter: ergo quamvis sensus non possit naturaliter habere cognitionem obiecti spiritualis, potest tamen supernaturaliter talem habere.

Idem Arriaga probat possibilem esse potentiam materialis, qua percipere possit obiectum spirituale; quia in hoc nulla est repugnantia; & hoc probat soliendo repugnantias communiter adductas. *Sed certe* si non sit repugnantia, quod illa potentia materialis percipiat obiecta spiritualia, non erit repugnantia quod visus de facto existens

existens id facere possit: nam quod de facto non perciptiat illa, non arguit hoc, quandoquidem possit Deus ob eandem ipsam rationem, ob quam non voluit producere potentiam materialis possibilem, quæ possit sentire obiecta spiritualia, non concurrens cum potentias de facto existentibus ad illa percipienda; & si hoc faceret, quamvis possent percipere talia obiecta, de facto illa non perciperent.

C O N C L U S I O . I.

Non est *sædem ratio* *colligendi* *quod* *potentia* *materia-*
lis *possit* *eleuari* *ad* *videndum* *obiectum* *spirituale*, *ac* *colligen-*
tio *de* *po-*
di *quod* *intellectus* *possit* *videre* *Deum* *intuitivè* *per* *eleuatio-*
nem *ad* *nem* *supernaturalem*, & *consequenter* *male* *argumentantur*,
perciplie-
qui ex *possibilitate* *buiusmodi* *eleuacionis* *intellectus* *inferunt*
etiam *spi-*
possibilitatem *eleuacionis* *potentia* *materialis*.
rituale, *ac*
de *inven-*
te *in*
ordine *ad*
videndum
Deum.

Secunda pars *sequitur* *ex* *prima*. *Probatur* *prima pars*: *quia* *intellectus* *pote*
st habere aliquem actum circa *Deum* *naturaliter*, *v.g.* *non* *pote*
st habere *naturaliter* *vllum* *actum* *circa* *obiectum* *spirituale*; *facilius* *autem* *est* *concipere* *quomodo* *aliqua* *potentia* *pote*
st habere *perfectiore* *actum* *circa* *obiectum* *aliquid* *per auxilium* *supernaturale*, *quam* *possit* *naturaliter* *ha*
bere, *si* *habeat* *naturaliter* *vllum* *actum* *circa* *ipsum*, *quam* *quod* *possit* *habere* *aliquem* *actum* *per eleuacio-*
nem *circa* *obiectum*, *circa* *quod* *nullum* *actum* *pote*
st habere *naturaliter*: *absque* *eleuacione*: *ergo* *non* *est* *eadem* *ratio* *de* *intellectu*, *&* *visu* *quantum* *ad* *hoc*.

Rursus *intellectus* *atttingit* *formalitatem* *entis* *seorsim* *sumptam*, *qua* *formalitas* *reperi*
tur *intrinsecè* *in Deo* *non* *minus* *quam* *in* *creaturis*; *visus* *autem* *non* *atttingit*
intrinsecè *vlla* *formalitatem* *seorsim* *sumptam*, *qua* *reperi*
tur *in* *obiecto* *spirituale*; *sed* *facilius* *est* *concipere*
quomodo *possit* *potentia* *eleuari* *ad* *videnda* *ea* *qua* *continentur* *sub* *quacunque* *formalitate* *quam* *atttingit*
secundum *se*, *quam* *ad* *videndas* *res* *qua* *non* *continen-*
tur *sub* *vlla* *formalitate* *quam* *atttingit*.

C O N C L U S I O . II.

Repugnat *vlla* *potentiam* *materiale* *dari*, *qua* *pos-*
fit *naturaliter* *percipere* *rem* *spirituale*. *Hæc* *est* *contra*
Arriagam. *Probatur*: *quia* *repugnat* *aliqua* *virtus* *natura-*
lis *naturaliter* *tendens* *ad* *superfluum* & *inutile*, & *hac*
ratione *repugnat*, *quod* *duæ* *quantitates* *naturaliter* *pote-*
nt *poni* *in* *eodem* *obiecto*, *aut* *duo* *calores* *non* *facien-*
tes *intensionem*, *sed* *si* *obiectum* *spirituale* *posset* *moue-*
re *naturaliter* *potentiam* *materiale* *ad* *sensationem*, *hoc* *contingeret*: *ergo*. *Probatur* *minor* *supponendo*,
quod *potentia* *materialis*, *de* *qua* *hic agimus*, *debet* *esse*
diuisibilis *extensio*, & *quod* *obiectum* *spirituale*, *debet* *esse*
individuabile; *nam* *in* *obiectum* *illud* *debet* *impingere*
speciem *sui* *toti* *illi* *potentie*: *sed* *non* *posset* *imprimere*
speciem *individuabilem*, *quia* *deberet* *esse* *tota* *in* *toto*, &
tota *in* *qualibet* *parte* *istius* *potentie*; & *hoc ipsum* *est* *super-*
fluum & *implicatorum*, *quia* *est* *spiritualis*, &
non *esset* *in* *hypothesi*; *est* *autem* *propter* *in-*
divisibilitem & *aptitudinem* *ad* *occupandum* *locum*
individuabilem *individuabiliter*: *ergo* *deberet* *producre* *spe-*
ciam *individuabilem*; *sed* *est* *illa species* *fi* *individuabilis*, *qua-*
libet *pars* *ipius* *debet* *posse* *repræsentare* *totum* *obie-*
ctum, *tam* *bene* *quam* *aliæ* *partes* *aut* *omnes* *simul*: *er-*
go *aliæ* *partes* *essent* *superflua*.

Non po-
test *affi-*
gnari re-
pugnare *re-*
quod vi-
in obie-
ctum *spirituale*: *neque enim* *vlla* *ratio* *adduci* *pote*
st, *ex* *in obiecta* *qua* *sequatur* *contradiccio*, *quin* *in ea* *petatur* *manife-*
st

Et hæc *sufficiant* *ad* *solutiōem* *questionis* *pro* *prima* *parte*.

Quantum *ad* *secundam* *partem* *questionis*, *supposito*
quod *sensationes*, *sicut* & *intellections*, *sunt* *qualitates*
absolutæ *ut* *postea* *offendetur*, *sit*

C O N C L U S I O . III.

39. Sensationes *possunt* *conseruari* *in* *potentia* *absque* *exi-*

stentia *obiectorum* *aut* *specierum*; *sed* *potentia* *tamen* *non* *pote*
st *per* *ipfas* *videre*.

Prima pars *paret*: *quia* *non* *dependent* *ab* *obiectis* *aut*
speciebus *nisi* *in* *genere* *causa* *efficientis*: *Deus autem*
pote
st *supplere* *omnem* *causalitatem* *causa* *efficientis*
præstum *extrinsecè*, *qualis* *est* *obiectum* & *species* *re-*
spetuum *visionis*.

Confirmatur: *quia* *nulla* *pote**st* *assignari* *ratio* *necessaria*
connexio
nem *poisue*
conferunt
ri no
ext
stencibus
obiectis.

Probatur secunda pars: *quia* *visio* *obiecti* *talis* *non* *pote*
st *facere* *oculum* *formaliter* *videntem*; *nisi* *tales* *obie-*
ctum *secundum* *modum*, *secundum* *quem* *nata* *est* *ipsum*
repræsentare, *si* *intuitivæ*, *intuitivæ*, *si* *abstractive*, *abstra-*
ctivæ, *et* *hoc* *habet* *visio* *ex* *natura* *sua* *formali*, *non* *qua-*
tenus *prodicatur* *ab* *obiecto*, *quia* *quamvis* *ab* *ipso* *non* *pote*
st *producere*, *haberet* *hanc* *naturam*, & *ad* *hoc* *imper-*
tinens *est*, *quod* *ab* *ipso* *producatur* *aut* *non*: *sed* *non* *pote*
st *repræsentare* *obiectum* *secundum* *esse* *reale* *pró-*
prium *et* *videtur* *intuitivæ*, *nisi* *existat* *realiter* *secun-*
dum *esse* *suum* *proprium*, *nec* *pote**st* *videre* *speciem*
ipius, *nisi* *species* *ipius* *sic* *existat*; *ergo* *non* *pote*
st *constituere* *potentiam* *per* *plente**ri* *quando* *conseruaretur*
in *ipsa*, *non* *existente* *obiecto* *aut* *specie* *eius*.

Confirmari *sollet* *hoc*: *quia* *si* *posset* *cognitio* *señus* *in-*
tuativa, *ac* *experimentalis* *conseruari* & *reddere* *poten-*
tiam *videntem* *absque* *obiecto*, *non* *possemus* *ex* *ea* *col-*
ligere *quod* *obiecta* *existant*, *quia* *possemus* *dubitare*, *an*
à *Deo* *conseruaretur* *absque* *obiecto*.

Sed *hæc confirmatio* *nón* *admodum* *fauer*: *nam* *licet*
non *potuimus* *cum* *evidenti* *certitudine* *probare*
existentiam *obiectorum* *ex* *illis* *actibus*, *tamen* *per* *dis-*
cursum *sufficientem* *possemus* *id colligere*, *quia* *señus*
hui *constaret* *oppositum* *authoritate* *aut* *ratione*, *potius*
deberemus *dicere* *quod illud*, *quod appareret* *nobis* *actu*
existere *actu* *existeret*, *quam* *quod* *non* *actu* *existeret*: *si*
licet *Deus* *se* *solo* *posset* *producre* *ad* *præsentiam*
ignis calore, *nisi* *ramen* *constaret* *nobis* *quod ita face-*
ret, *longe* *melius* *diceretur* *quod* *non* *ita* *facet*, *sed*
quod permitteret *igni* *agere iuxta suam naturam*.

40. Confirmari *posset* *vt* *in* *sententia* *multorum*
Scotistarum: *quia* *visio* *non* *facit* *videntem* *nisi* *ultra* *qua-*
litatem *absolutam* *suam* *sequatur* *ad* *ipsum* *respectus*
actualis *tendentia*, *sive* *ille* *respectus* *si* *intrinsecus* *ad-*
ueniens, *sive* *extrinsecus*: *sed* *ille* *respectus* *nequit* *esse*
absque *termīno* *suo* *realiter* *existente*, *ille* *autem* *termīnus* *est* *vel* *obiectum*, *vel* *species* *eius*: *ergo* *nequit* *po-*
tentia *videre* *absque* *existentia* *obiecti* *aut* *speciei*. *In* *hac confirmatione*, *illud* *de respectu* *tendentia* *super-*
addito *actu* *fuit* *mihi* *semper* *difficile*; *&* *de eo* *postea*
agari.

Confirmari *posset* *tertio*: *quia* *non* *implicat* *quod visio*
habet *ex* *natura* *sua* *talem* *dependentiam* *ab* *existentia*
obiecti *in* *ordine* *ad* *constitutam* *potentiam* *formaliter*
videntem; *vt* *id* *non* *pote**st* *facere*; *nisi* *obiectum*
existat *in* *se* *aut* *sua* *specie*. *Sed* *hæc supposito* *etiam* *de*
potentia *absoluta*, *non* *posset* *constituere* *videntem* *abs-*
que *existentia* *obiecti* *aut* *speciei*, *quātūmuis* *existeret*
in intellectu *absque* *illis*; *ergo* *ita dicendum*.

Sed *vt* *verum* *fatear*, *non* *inuenio* *etiam* *in* *hac resolu-*
tione *aliquid* *motiuum* *conuincens* *iynde* *satis* *probabi-*
le *indico* *oppositum*, *&* *magis* *artidei* *si* *dicatur* *incer-*
tum *est*, *an* *videaret* *potentia* *per* *visionem*; *quæ conser-*
uaretur *in* *illa* *absque* *existentia* *obiecti* *aut* *speciei* *eius*,
illumique *solum* *posse* *ea* *de* *te* *sententiam ferre*, *in* *quod*
sic *conseruaretur*.

Q V Ä S T I O . VI.

An *potentia* *materiale* *indigent* *speciebus* *ad*
percipienda *sua* *obiecta*.

*C*ertum est *potentias* *materiales* *sensitivas* *indigent*
speciebus *expressis*: *nam* *ipsem* *sensitivas*
SS 3 *quibus*

quibus formaliter pereipiunt sua obiecta, sunt quae vocantur species expressæ. Sed difficultas est de aliis qualitatibus, quæ producerentur ab obiectis in potentia sensitiva, ad hoc ut concurvant cum potentia ad producendas istas species expressas, quæ qualitates vocantur species, quia aliquo modo representant obiectum; & vocantur impressæ, tum quia imprimuntur ab obiectis, tam ad differentiam specierum expressarum. Inter utrasque autem species est hæc notabilis differentia, quod per species impressas potentia nihil formaliter percipiat, per species autem expressas sic.

Prima sententia est, quod non requirantur species humi modi impressæ in villa potentia sensitiva externa, ita *Nominales cum Occano in 1. q.14. & 17.*

Secunda sententia est eas requiri in omnibus potentia externis. Hanc amplectitur D. Thomas 1. p. q. 73. art. 1. cum suis communiter, quos citant & sequuntur *Complutenses disput. 18. n. 7. & Auensia q. 5. sect. 1.*

Tertia sententia eas requirit in visu, auditu & olfactu, hanc sequitur *Toletus 2. de anima q. 2.*

Quarta sententia ait visum & auditum speciebus indigere, reliquas non, ita *Huriadus disp. 12. de anima, & Arriaga disp. 4.*

CONCLUSIO I.

Visus in- 42. *Visus indiget speciebus impressis adeo, ut absque illis indiget spe naturaliter nihil prouersus videre posse.* Hæc est reliquarum ciebus impressis. sententiarum contra primam.

Probant Complutenses: quia sensus habet rationem præpotentia in ordine sensibili ergo nisi prius actuatur per formas sibi proportionatas, hoc est, per species impressas non poterit producere sensationes. Probant consequiam ex proportione ad materiam primam, quæ quia pura potentia est, non potest concurrere ad operationem sibi propriam, hoc est, constituendo suppositum, nisi actuatur per formam. Probatur antecedens: quia sit in ordine naturali datur aliquid, quod sit pura potentia, ita etiam in ordine intelligibili, ac sensibili debet repetiri aliquid, quod sit pura potentia.

Confirmant: quia anima mediante sensus debet fieri suum sensibile, v.g. visus videns colorem debet fieri quodam modo color, sed hoc non potest fieri, nisi quatenus recipit imaginem ipsius, v.g. speciem impressam.

Hac probatio nullo modo placet. Responderi enim potest distinguendo antecedens: puræ potentiae, quatenus ex se non includat ullum actum aut formam sensibilem; concedo: quatenus ex se non habet potentiam productivam formæ sensibilis, qua sensibilitas actuaretur, nego antecedens & consequiam, & iuxta hoc respondetur ad probationem antecedentis.

43. *Responderi potest secundo negando consequiam, & negando esse paritatem inter materiam primam & sensum, quantum ad hoc: sed solum est paritas in quantum utraque excludit ex se formam, materia quidem formam physicam, sensus autem formam intentionalem.*

Confirmatur: non licet arguere secundum aduersarios ex paritate sensus ad materiam, quod ut materia nequit existere absque forma, qua actuatur in genere physico, etiam sensus non possit existere absque forma, qua actuatur in genere intentionalis: ergo non est seruanda proportio quod omnia inter illa.

Confirmatur secunde: ideo materia non potest concurrere ad operationem sibi propriam absque forma, quia ipsa non est causa totalis constituendi suppositum; neque aliqua alia causa præter formam ad hoc sufficiens adesse: sed aliqua alia causa posset adesse, quæ cum sensu posset sufficere ad sensationem, nempe obiectum ipsum, nisi aliunde quam ex hac ratione constaret quod obiectum non posset concurrere: ergo non est eadem ratio de sensu & materia.

Ad confirmationem Complutensem respondetur sensum fieri potius obiectum per speciem expressam, quam per impressam: vnde ex hoc quod fieri debeat obiectum, non sequitur necessitas speciei impressæ. Itaque in forma negoti minor, quam debet Complutenses probare potius, quam maiorem.

44. *Probant idem Authores secundo*, quia potentia est indifferens ad plura obiecta, ergo debet intrinsecce determinari ad hoc, ut possit producere unum præ alio; quia si non determinaretur intrinsecce per aliquid in ipsa receptu esset aquæ indeterminata intrinsecce ac ante.

Hec etiam probatio non valet, negari enim potest consequiam; nam sufficit quod determinetur extrinsecce per ipsum obiectum applicatum ipsi; quemadmodum enim obiectum potest determinare ipsam ad habendam unam speciem præ alia, ita posset determinare ipsam ad unam sensationem præ alia, si haberet virtutem immediate concursum cum potentia ad sensationem producendam, quam virtutem posset habere non obstante hactenatione.

Dices: potentiae vitales passiuæ quales sunt sensitivæ, in hoc distinguuntur à vitalibus actiuis quales sunt nutritivæ, augmentatiuæ, quod illæ antequam agant recipiant aliquam formam, & non possint agere ea non recepta, hæc vero non requirant formam villam in se recipere, vt agant: ergo potentiae sensitivæ requirunt talem formam, sed illa est species, & consequenter non poterunt agere nisi determinentur intrinsecce.

45. *Contra*: hæc differentia utraturque potentiarum à negantibus species tam facile negari potest quam asseritur; & certe probari non potest, nisi prius probetur necessitas specierum, vnde non recte adducitur ad eas probandas: nec etiam ex eo, quod sensitivæ sint passiuæ, & aliae illæ potentiae sint actiuæ, colligi potest illa differentia, quia sensitivæ possent esse passiuæ per hoc quod actus, quem producunt, recipiatur subiectuè in ipsis, cum tamen actus aliarum illarum potentiarum non producatur in ipsis subiectuè.

Dices secundo: species expressa vitalis, seu sensatio, est pars potentiae, & hæc habet se instar matris: ergo debet fecundari ab obiecto, prius quam pariat seu producat illam speciem, sed non fecundatur, nisi quatenus recipit ab ipso speciem impressam.

Contra: quia si quando dicitur speciem esse partum potentiae & obiecti, intelligitur quod sit aliquid productum à potentia prius immutata per formam aliquam productam ab obiecto in illa, peccatum principium in antecedenti, & facile negari potest: si aliquid aliud intelligatur per hoc, concessio antecedenti, consequentia neganda est: & nisi aliunde probetur necessitas speciei impressæ, dici potest speciem expressam vocari partum, quatenus productur à potentia in seipso mediante cursu obiecti, & quia est ulterius representatio obiecti.

46. *Alij probant Conclusionem ex eo* quod obiectum visibile si nimis materiale, ac improportionatum ad producendam visionem intentionalem, quæ minus est materialis quam obiectum.

Sed hæc etiam probatio non sufficit: quia quamvis effet obiectum magis materiale quam visio; & quamvis propria non posset producere visionem, tanquam causa totalis; tamen posset sine dubio quantum ad hoc concurrere ad ipsam tanquam causa partialis, quemadmodum species, seu actus materiales potentiarum internalium concurrunt cum intellectu ad producendas species intelligibiles spirituales, secundum omnes qui admittunt illas species.

Confirmatur: quia species impressa, vel est magis immaterialis, quam obiectum, vel non est: si non est, ergo non obstante materialitate obiecti posset concurrere ad visionem tam bene quam illa species potest: si est, ergo materia potest concurrere ad productionem minus materiali, obiectum enim concurrit ad productionem illius speciei; imo est causa effectiva ipsius, & consequenter quamvis obiectum sit magis materiale, quam visio, poterit concurrere ad productionem ipsius.

47. *Quod si dicas visionem esse magis immaterialem quam species, & consequenter licet obiectum habeat virtutem productivam speciei impressæ, non tamen visionem.*

Contra: quia imprimitur difficulter aut nullo modo potest ostendti quomodo visio sit magis immaterialis quam sit magis species.

immaterialis quæ species. species : & deinde licet esset, adhuc non potest ostendi, cur actinitas obiecti non possit extendere se ad ipsius productionem , si potest attingere productionem aliquius quod est minus materiale quam ipsummet. Deinde, licet ex suppositione quod, si detur species impressa, possit colligi quod visio sit minus materialis quam species, & quod ex illa maiori immaterialitate possit prouenire quod non producatur immediate ab obiecto; tamen nisi probetur dari speciem impressam aliunde, non poterit probari, quod visio habeat minorem materialitatem, quam de facto attribuitur speciei, & consequenter non potest probari quin ab obiecto possit produci, quemadmodum producitur ab ipso species impressa.

48. Alij probant : quia alias posset obiectum videri in quacunque distantia & per medium vacuum.

Hæc ratio etiam non placet, quia quantum ad secundam partem, id non esset absurdum secundum aduersarios, nec poterit sane inconuenientia ipsius ostendti, nisi aliunde probetur necessitas specierum.

Quantum ad primam vero partem, quæ est contra experientiam, negati potest optime sequela: quemadmodum enim asserentes speciem ponunt limitatam virtutem in obiecto adeo, ut non possit æque perfectas species in quacunque distantia producere, aut villas in aliqua: ita etiam eas negantes possunt dicere, quod obiectum habeat limitatam virtutem adeo, ut non possit æque perfectam visionem in quacunque distantia producere, aut villam in aliqua: sed cum proportione ad modum, quo potest species impressas producere.

Probatur ab aliis experientia illa, quæ habetur quotidie de speciebus rerum apparentibus in speculo & aliis corporibus. Sed quamvis hæc experientia conuincat forte dari species impressas visibiles aliquas, non tamen sufficit ad probandas species impressas, quæ cum potentia necessaria sint semper ad omnes visiones elicendas, & propter ea recipi debeant in ipsam potentia: potest enim dici quod illæ species, quæ reluent in speculo, ac similibus corporibus, requirantur ad determinandam potentiam obiectivam ad videnda obiecta, quando ipsam obiecta non proponuntur secundum se directe: inde vero non sequitur, quod requirantur species ex parte potentia ad producendam cum ipsa visionem; & licet in oculo ipso appareant species rerum obiectarum, tamē dubitari potest, an requirantur illæ species ad concurrendum cum ipsam potentia, an vero ad hoc vt concurredat obiectum cum alia potentia aspiciente ipsas.

49. Melius ergo probatur Conclusio; quia oculus ad visionem hanc præ alia producendam debet determinari ab obiecto, vel immediate concurrente cum ipsa, vel mediate, quatenus scilicet producit aliquid aliud quod determinat potentiam, neque alter potest determinari potentias: sed non potest determinari ab obiecto immediate: ergo determinatur mediate, & consequenter datum species impressa necessario requisita ad omnem visionem illud quo mediante obiectum determinat, est, quod vocatur species impressa. Probatur minor, in qua est principalis difficultas huius rationis: quia obiectum, quod videtur, est semper distans à potentia: sed non potest immediate agere in distans: ergo non potest immediate determinare potentiam distante. Probatur ultimam minor, quam omnes concedunt præter Stoicas, qui putant agens creatum posse agere in distans: quia quamvis non repugnet actio in distans, & quamvis etiam fortassis de facto dentur aliquæ actiones tales, tamen obiectum visus non habet virtutem sic agendi, vt colligitur ex eo quod, si interponatur aliquod corpus opacum inter ipsum & oculum non possit determinare oculum: sed certe si posset agere immediate in oculum distante non agendo in medium, nulla prorsus esset ratio, cur non determinaret ipsum interposito illo corpore tam bene, quam non interposito; nec concipi potest quomodo interpositio corporis ullius possit impeditre actionem, nisi quatenus actio aut aliqua dispositio ad actionem, per ipsum transire deberet, & non posset.

Probatur secundo, conclusio experientiis illis perspicisci-

liorum, quibus applicatis melius videri possunt ab ocu-
lo aliqua obiecta, quam sine illis: neque enim huius ra-
tio villa potest dari nisi quod in illis producuntur spe-
cies diversa rationis sive essentialis sive accidentalis ab
illis, quæ producuntur iu aere: ergo dantur species im-
pressæ concurrentes cum potentia alio modo quam
obiectivæ.

C O N C L U S I O II.

50. Probabilis est auditum indigere speciebus impressis. Auditus etiam odoratum. Hæc est communis reliquatum sententia, & odoratus indistinctus contra primam, tertiam, & quartam.

Probatur prima pars portissimum, quia sonus distans ciebus audit: ergo sicut ex eo, quod color distans videatur; colligitur visum indigere speciebus, idem dicendum erit de auditu.

Probari solet secundo: quia datur reflexio soni, vt quan-
do fit echo: sed illa reflexio non fieret, nisi darentur spe-
cies impressæ soni: ergo dantur tales species.

Aliquis respondet negando minorem, dicunt enim
ipsum sonum realem reflecti.

Hæc responso refutatur ab Arriaga primo, quia alias to-
tus aer, per quem sentitur sonus, est plenus solo reali.
Secundo, quia similiter posset quis dicere, quod colo-
rum species non reflecterent, nec producerentur in me-
dio, sed ipsius colores, quod est absurdum.

Sed neutra ex his impugnationibus placet: non primæ, quæ
qui dant prædictam responsonem, id concedunt, & sup-
ponere contra ipsos id esse falsum, absque probatione
ulteriori, est petere principium. Non secunda, quia si co-
lores veri producerentur per medium, viderentur in
medio contra experientiam.

Melius impugnat prædictam responsonem ex eo, quod
si sonus realis reflecteret, tum ipsomet sonus, qui per-
tingeret ad aures auditetur, & non sonus aliquis di-
stans; sed experientia constat, cum sit reflexio, audiatur so-
num distans; & discerni aliqualiter, vnde sit reflexio:
ergo quod defertur ad aures non est sonus realis, qui
auditur, sed sonus intentionalis, seu species, per quam
auditur sonus absens.

Secunda pars probatur: quia non est verisimile quod ex-
tendantur exhalationes odoriferæ à corpore odorifero
ad tantam distantiam, quanta intercedit inter locum,
quo vultures sentiunt odorem cadaveris, & ipsum cada-
ueris: sed hoc esset necesse, nisi darentur species intentionales
odoris: ergo dantur, & requiruntur, vt in tanta di-
stantia percipiatur corpus odoriferum. Dixi autem re-
quiruntur ad hoc, quia quæc ipsam exhalationes
odoriferæ applicantur, non est necessitas villa specie:
quod melius intelligetur ex dicendis infra de odo-
rato.

C O N C L U S I O III.

51. Non sunt necessaria species pro gustu, aut tactu. Hæc Gustus, & tactus non inserviant species.

Probatur: quia hæc potentia non percipiunt, nisi obiecta præsentia, nec est consequenter villa ratio, aut experientia, vnde colligitur, quod indigent speciebus; nec valet argumentari à potentia visua ad ipsas, quia deficit in illis ratio, ob quam colligitur necessitas specierum in potentia visua: quoties autem ob aliquam rationem speciale colligitur aliquid cōvenire alicui rei, non potest bene inferri, quod illud competit alteri rei, cui non co-
nuenit illa ratio specialis, & præsentum si competat ipsi opposita ratio, vt contingit in proposito, nam non solū gustus, & tactus non percipiunt obiecta absentia, sed percipiunt obiecta præsens.

Objectiones principales, quæ contra hanc Conclusionem opponi possunt, sunt rationes illæ, quibus aliqui probant præcedentem Conclusionem, quas reieci, & per refutationem illam solvi possunt etiam, vt contra hanc Conclusionem faciunt:

Obiectio præterea ex Aversa: obiectum tangibile, & ga-
stabile non ita potentia iungitur, vt illi insit, vel illi in-
timè vniatur: sed omnis potentia cognoscitur suum
actum elicere nata est, vel quia per se afficitur forma.

Sff 4 determin

determinante, vel quia est ipsi intimè unitum suum obiectum ergo requiritur species præter hæc obiecta.

Confirmatur: quia quamvis qualitas sensibilis inhæret organo sensitivo, adhuc non sufficeret, quia omnis actus cognitionis est quodammodo à materia elevatus: sed obiectum per se est maximè materiale: ergo per se non sufficit.

Respondeo: negando minorem, neque enim debet magis coniungi quam per applicationem contiguam, nisi natum sentire formam in se subiectatam.

Ad confirmationem respondeo: negando antecedens, si potest sentire qualitatem sibi inhærentem: & ad probationem dico, quod actus cognitionis non sit ita à materia elevatus, ut obiectum sensibile non possit ipsam saltem partialiter causare: nam quacumque ratione potest evulsiari à specie impressa causata ab obiecto, posset ab ipsomet obiecto causari.

CONCLVSION IV.

Potentia
internæ
requiriens
species

52. *Potentia internæ requiriens species:* Hæc est communissima omnium Doctorum, & probatur: quia possunt sentire quando ipsum obiectum non existit, & quando non existit nullus actus potentiae externæ: sed non possunt sentire absque specie: ergo requiriens species. Probatur antecedens experientia, qua constat quod sentiamus dormientes. Probatur consequentia, quia ex scipis non habent sentire, quandoquidem sint indiferentes ad omnes sensationes, sed in absentia obiectorum, & actuam sensum extenorū non est aliud, quod determinet ipsas præter species.

Dicere: hinc sequi quod non requirantur species semper, sed non haberi quia aliquando requirantur. *Contra primo:* quia hoc sufficit ad intentum Conclusionis. *Contra secundum:* quia eodem modo sentiuntur tum, quo ante, nisi perfectius sentiantur: ergo si tum producent sensaciones suas medianibus speciebus, semper debet dici, quod producent illas iis medianibus.

QVÆSTIO VII.

De natura, & essentia specierum sensibilium materialium.

Hec quæstio mouetur non solum, ut sciatur natura specierum, quas dari iam probatum est: sed etiam ut soluantur obiectiones, quas specierum aduersari mouent contra sententiam eas afferentem ex eo, quod non possit ostendti qualis sint naturæ.

CONCLVSION I.

Species
impressa
non sunt
eiudem naturæ
cum obiecto.

53. *Species impressa non sunt eiudem naturæ cum obiecto:* Hæc est communissima quoad rem ipsam, & licet Complutenses disp. 18. n. 40. afferant eas esse eiudem rationis ex parte formæ cum obiectis, addunt tamen id non esse intelligendum absolutè, & simpliciter, seu sub modo essendi naturali, sed quodammodo, seu in esse intentionali, & representatiue, unde in re non sunt contra Conclusionem, nec consequenter contra autores, quos impugnant; nullus enim author admittens species, negat illas esse eiudem rationis representatiue & intentionali cum suis obiectis, quantum ad hoc quod possint concurrere ac determinare potentiam ad cognoscendum obiectum non minus quam si ipsummet obiectum immediate concurreret cum potentia.

Probatur Conclusio: quia si essent eiudem naturæ cum obiectis, non compaterentur simul species albedinis, & nigredinis, quemadmodum albedo, & nigredo non compatiuntur: sed hoc est falsum.

Probatur secundum: quia sequeretur quod aer, in quo sunt species albedinis, esset albus, quod est absurdum.

Probatur tertio: quia species albedinis est qualitas intentionalis, albedo vero ipsa non est talis qualitas, sed physica & realis.

Obiectus: sunt similes formaliter obiectis: ergo sunt eiudem naturæ cum ipsis: similitudo enim fundatur in identitate.

Respondeo distinguendo antecedens: intentionaliter, & representatiue, transcat: realiter & physice, nego ante-

cedens, & similiter distinguo consequens: sunt eiudem natura representatiue & intentionaliter, transcat, physice & realiter, nego consequentiam.

CONCLVSION II.

54. *Species non facit unum per se cum potentia, nec potentia fit per identitatem species impressa aut obiectum representatiu non facit per speciem.* Hæc etiam est communis contra Runium tract. unum per de species q. 8. Complutenses disp. 18. n. 51. qui plures pro potentia, sua sententia Thomistæ citant.

Probatur prima pars: quia est qualitas de prædicamento qualitatibus, & potentia est de prædicamento substantiæ sed accidens & substantia non faciunt unum per se. Antecedens quoad primam partem conceditur ab omnibus; quoad secundam vero supponendum ex dictis supra disput. præcedenti, vbi probatum est potentias animæ esse identificatas ipsi animæ.

Probatur secundo independenter ab illa controversia de identificatione potentiarum cum suis subiectis: species inhæret potentiam, & educitur ex ipsius potentia non minus, quam quocunque aliud accidens inhæret suo subiecto, & educitur ex ipsius potentia: sed accidens inhæret alteri accidenti non facit unum per se cum ipso: ergo species non facit unum per se cum potentia.

Confirmatur: quia albedo non facit unum per se cum quantitate, quamvis inhæret ipsi: ergo neque species cum potentia. *Probatur consequentia:* quia eadem prorsus est ratio, nec impedit paritatem, quod species fit quid intentionale & representatiuum, & supplens locum obiecti: hoc enim totum nihil facit ad propositum.

55. *Dicere:* species, quatenus est accidens, non facit unum per se cum potentia, sed quatenus representatiuum.

Contraprimo: quia quod realiter est accidens non potest illa ratione facere unum per se cum substantia, aut cum subiecto cui inhæret, alias posset quis dicere quod albedo vt accidens, non faceret unum per se cum subiecto, sed vt ens, & vt disaggregatum virüs, quod est absurdum.

Contra secundum: quia habet esse representatiuum à differentia per quam contrahitut accidentis vt sic ad esse talis accidentis: sed illa differentia est accidentalis: ergo neque etiam vt representatiuum potest facere unum per se cum potentia, si non potest facere tale unum cum ipsa vt accidentis.

Confirmatur: quia non solum accidentis vt sic nequit facere unum per se cum subiecto, sed nec illum accidentis tale qua tale, potest facere tale unum cum illo; sed species vt representatiua est accidentis tale, hoc est talis species distincta ab aliis accidentibus, quæ non sunt representativa: ergo vt sic nequit facere unum per se cum potentia.

Contra tertio: quia non potest facere unum per se cum potentia secundum villam rationem, secundum quam non coniungitur physicæ cum potentia nisi per inhalationem; & vt sic coniungitur, non potest facere unum per se cum illa: ergo non potest secundum villam rationem facere unum per se cum ipsa.

56. *Probatur secunda pars:* quia potentia & species realiter distinguuntur; ergo potentia non fit unum per identitatem cum ipsis secundum villam rationem.

Confirmatur: quia secundum omnem rationem species est accidentis, & inhærentis potentiae: ergo secundum nullam rationem fit unum per identitatem cum potentia, quatenus unum per identitatem opponitur vni per inhalationem.

Confirmitur secundo: quia prorsus est intelligibile quomodo hanc unum per identitatem, & prætere a potest potentia elicere sensationem absque tali unitate: ergo non est afferenda.

57. *Obiectus pro Complutensibus:* in specie intelligibili (& idem cum proportione dicendum de sensibili) per accidens est, & de materiali, si consideretur sub formalissima ratione speciei, quod sit accidentis vel substantia in esse entitatu, & naturali, vel quod inhæreat, aut informeret, aut quod vniatur intellectui per modum subiecti substantialiter ipsum sustentantis: ergo si sumatur secundum propriissimam rationem speciei, debet vniuersitatem cum ipso per identitatem.

Potentia
non fit
unum per
identitatem
cum
speciebus.

identitatem in esse intelligibili. Probat antecedens: quia species intelligibilis aliquando est accidens, ut in nobis, aliquando est substantia, ut in Deo, & in Angelis, ut cognoscunt suam propriam essentiam: nec perdit speciem suam atomam aut propriam rationem per hoc quod sit substantia vel accidens, vnde speciem qua Michael, verbi gratia, intelligit Gabrielem, quamvis sit accidens, est eiusdem rationis in esse speciei cum specie qua Gabriel intelligit seipsum, quamvis hæc sit substantia.

58. Respondeo primo, negando antecedens, tam bene enim est essentiale speciei intelligibili esse accidens, quam colori. Et ad probationem dico essentiam Angeli non habere se per modum speciei intelligibilis, ut determinat intellectum Angelicum ad cognitionem sui, sed per modum obiecti immediate determinantis; & idem est de essentia diuina respectu intellectus diuini, quidquid dicant Thomista, gratilimè, & sine ullo prorsus fundamento fingentes rationem speciei intelligibilis, vbi non est necessaria.

Respondeo secundo admittendo gratis, quod aliquando species intelligibilis sit substantia, aliquando accidens hoc inquam gratis dato, Respondeo, distinguendo antecedens: per accidens est ad rationem speciei intelligibilis ut sic, translatum ad rationem speciei intelligibilis talis, aut talis in particulari, nego antecedens, nec oppositum probatur in probatione antecedentis. Itaque quemadmodum licet aliqua sapientia sit substantialis, nempe diuina, & aliqua accidentalis, nempe creata, & licet propterea sapientia ut sic abstrahat ab utraque ratione, nec per se alterutram determinat includat, tamen non est per accidens ad sapientiam creatam, quod sit accidens: ita licet aliqua species intelligibilis sit substantia, & aliqua accidens, ac propterea species intelligibilis ut sic abstrahat ab utraque ratione: tamen species intelligibilis obiecti realiter distincti, quæque nata est inhaerere realiter, est essentialiter accidens, & non est per accidens illi, quod sit talis.

Respondeo tertio, admisso gratis antecedenti, negando consequentiam, quia licet species non debet potentia in viri per modum accidentis, aut informare ipsam; tamen non debet ipsi identificari, quia impossibilis est identificatio illa.

Dic: non potest determinare potentiam per modum speciei, nisi vel inhaeret, vel informet, vel identificetur; ergo si quatenus species non debeat inhaerere, nec informare, debet identificari.

Respondeo negando antecedens, si enim ut species non informet nec inhaeret, determinabit ut species absque informatione, aut inhaesione, aut identificatione, & si hoc sit impossibile, impossibile est quod ut species determinet non inhaerendo, aut informando.

Iuxta hæc potest responderi ad discursum satis obscurum, quo Iohannes à S. Thoma probat eandem sententiam Complutensem q. 6. art. 3.

CONCLVSION III.

An spe-
cies sit
simili-
do forma-
lis obie-
cti.

59. Si species ipsa videatur, aut percipiatur per modum obiecti visore, qua appareat ipsum obiectum videris, est similitudo formalis intentionalis obiecti; sed si sic non videatur, aut percipiatur, non est nisi similitudo virtualis. Hæc conclusio hoc modo proposita est nullius in terminis, videtur tamen esse conformis principiis eorum autorum, qui absolute dicunt quod non sit similitudo formalis obiecti, ut sunt Tolet, Suan, Ruinus, Arriaga hic, & contra eos autores, qui absolute dicunt quod sit similitudo formalis obiecti, ut sunt Thomista communis quos citant, & sequuntur Complutenses disq. 18. n. 26.

Probatur manifestè: quia, nisi possit sic videri, nulla prorsus est ratio, vnde colligatur quod sit similitudo formalis obiecti; & fructu habet talem rationem, nam ad rationem speciei impressa sufficeret quod esset quid impressum ab obiecto potentiae, & natum determinante ipsam ad visionem obiecti: hanc autem rationem habere posset absque eo quod esset similitudo formalis, per hoc solum quod esset similitudo virtualis, seu quid poterat

concurrere physicè cum potentia loco obiecti ad visionem ipsius obiecti.

60. Dices: si sufficeret ad rationem speciei impressæ, quod esset quid determinatiuum potentiarum concentrando physicè cum ipsa ad visionem obiecti per modum causæ efficientis, Deus posset esse species impressa, quia sic posset determinare: sed hoc est absurdum.

Respondeo negando sequelam, quia non posset determinare per modum alius impressi ab obiecto, & recepti in potentia.

Dices secundo: Philosophus vocat species impressas, similitudines obiecti. Respondeo, nisi species videri possint, hoc intelligendum de similitudine virtuali, quatenus scilicet species est nata loco obiecti producere similitudinem expressam obiecti, hoc est, ipsam perceptionem, seu sensationem.

Ex his patet, quod quamvis species albedinis, v.g. con-
tare cum potentia visiva ad visionem intuituam al-
bedinis, est similitudo formalis obiecti, quia est talis impre-
ssio entitas, quae videri posset per modum obiecti intentio-
naliter similis albedini, illa tamen ratio sit impetrans
ad rationem speciei impressæ & ad causandam illam vi-
sionem intuituam albedinis, & in hoc credo, potius
punctum difficultatis, ac controversiae cum Thomistis
consistere, quod hi patent speciem non posse concurre-
re cum potentia ad visionem obiecti, nisi esset similitudo
formalis intentionalis ipsius, quod omnino falsum
existimo.

Alij probant Conclusionem: quia species albedinis est distincta rationis ab albedine ergo non potest esse similitudo formalis obiectua ipsius.

Vixit hæc probatio parum arguit, quia facile distingui potest consequens: non potest esse similitudo formalis physice & realis ipsius conceditur, intentionalis, negatur. Itaque quamvis species non posset esse similis physice, quia reuera non potest illas operationes physicas elicere, quas albedo; posset tamen esse similis intentionaliter, quia posset apparere similis sine physica illa similitudine.

61. Obiectus ex Conscientiis: species est per se primo instituta ad representandum: ergo primum quod competit ipsi est esse representativum sui obiecti, sed quod competit virtualiter alicui non est primum quod competit ipsi, sed esse formaliter tale: ergo species debet esse formaliter representativum & non virtualiter tantu. Probatur minor: quia ex eo quod lux Solis est virtualiter calida, primum quod conuenit ipsi, non est esse virtualiter calidam, sed esse formaliter lucem.

Respondeo admissa prima consequentia, negando secundam consequentiam. Nam quamvis quod virtualiter competere alicui, non competit ipsi per se primo, sed quidquid competit per se primo debet competere formaliter, tamen non inde sequitur quin esse representativum virtualiter competit per se primo species; quia hoc ipsum potest competit ipsi formaliter: aliud enim est, quod esse representativum conueniens speciei sit esse representativum virtualiter; & aliud, quod illud esse representativum virtualiter, competit ipsi virtualiter: primum est verum, secundum falso, & sic corrueris obiectio, quæ solaciosa est in aquilonatione. Quod si velint Complutenses, omne praedicatum, quod primo competit alicui rei, debere posse dici de ipsa cum additione istius particulae formaliter, & consequenter quandoquidem esse representativum competit per se primo speciei, posse dici de ipsa quod sit representativum formaliter, omnino decipiuntur; nam esse impenetrabile conuenit per se primo quantitat, & tamen non potest dici, quod sit per se primo impenetrabilis, formaliter, quia impenetrabilitas formalis est proprietas ipsius, sed solum potest dici de ipsa per se primo quod sit impenetrabilis fundamentaliter.

Respondeo secundo, distinguendo primam consequentiam: esse representativum, prout esse representativum dicit aptitudinem, quam habet ad determinandum potentiam ad sensationem, nego consequentiam: quia illa aptitudo

766 De ANIMA. De Potentiis animæ sensitiuæ,

est proprietas speciei; prout dicit radicem, ad quam sequitur illa aptitudo, transeat consequentia; & nego secundam consequentiam, quia illa radix conuenit formaliter, & non virtualiter speciei: quomodo ab ea non habeat esse formaliter representatiuum, sed virtualiter tantum.

Confirmatur hoc: primum, quod potest competere speciei, est vel aptitudo ad determinandam potentiam, vel radix ad quam sequitur illa aptitudo: sed nec ab ipsa aptitudine, nec a radice habet esse formaliter representatiuum: ergo si primum quod competit speciei, sit esse representatiuum, non potest esse representatiua formaliter.

62. *Objiciens secundo, productio Verbi creati est generatio quedam vitalis;* & Verbum, hoc est species expressa procedit, ut Filius, aliquo modo, hoc est secundum esse intentionale: ergo species impressa, qua mediante producitur verbum illud, debet esse similitudo formalis obiecti. *Probat consequentiam:* quia id, quod procedit tanquam quid vitaliter genitum, & ut filius, debet esse simile suo principio, realiter quidem si procedat realiter, & in esse naturali, intentionaliter vero si procedat tantum intentionaliter: ergo cum species impressa sit principium verbi faciens intellectum in ordine de eius generatione, verbum, & species debent esse eiusdem naturae intentionaliter: sed verbum est similitudo formalis expressa obiecti: ergo species debet esse similitudo formalis impressa eius.

Respondeo negando consequentiam, ad cuius probacionem dico, quod illud, quod procedit ut Filius intentionalis, non debet esse simile formaliter omni suo principio, ut evidens est, quia sensatio non est similis potentiae, quæ tamen est principium ipsius: debet ergo id esse simile suo principio principaliter determinatio, & hoc est ipsum obiectum, non vero species; neque enim species determinat, nisi quatenus supplet vicem obiecti. Quod si notitia genita non posset habere rationem verbi, aut filii intentionalis, nisi esset similis intellectui ut affectus est specie impressa, profecto prius deberet constare, quod species illa impressa est similitudo formalis obiecti, quam posset constare, quod notitia genita esset verbum: unde reuera in hac probatione petitur principium, si bene res examinetur.

CONCL V S I O N E IV.

63. *Species impressa materialis est similitudo formalis obiecti.* Hæc deducitur ex Scoto in 2. d. 3. queſt. 9. vbi dicit quod si species Trinitatis esset Angelo ratio ut quæ videndi Trinitatem, posset etiam alteri videnti ipsam esse ratio videndi Trinitatem: nam hoc non esset verum nisi esset similitudo formalis obiectua Trinitatis. *Et quodlib. 14.* expressè ait quod species intelligibili impressa sit formale representatiuum obiecti. Sed est eadem ratio de specie impressa materiali, ac intelligibili. *Rursum in 2. d. 2. num. 14.* expressè ait species coloris videri instar coloris in parte, ut quando per vitrum rubrum trahit radius solaris usque ad murum, & quando reflectitur à plantis viridibus idem radius. Conclusionem hanc sequuntur etiam Complutenses supra, & plures alij Thomistæ quos citant. *Est autem contra Combricenses 2. de anima, cap. 7. q. 8. Arriagam disq. 4. s. 3. & alios.*

Probari potest primo: quia sensus internus in absentia reali obiecti vider ipsum visione abstractiuæ, quæ visio terminatur ad aliquid, quod est simile obiecto absenti, non realiter, sed intentionaliter; sed illud non est aliud quam species istius obiecti: ergo species impressa obiecti est similis illi formaliter similitudine formalis obiectua.

Hæc probatio efficaciter convinceret Conclusionem, si visio illa abstractiuæ terminaretur ad aliquid, quod realiter existaret; quia certè aliud assignari non posset, aut deberet potius, quam species. Sed non est adeo certum quin visio realis, & intellectio abstractiuæ possit terminari ad aliquid non existens, ipsum representando: & licet hoc non posse fieri naturaliter abque specie, tamen posset dici quod illa species requiretur, non ad terminandam illam visionem, sed ad producendam ipsam

simul cum intellectu, aut potentia vidente, sicut requiritur ad producendam visionem intuituam ocularem, quam sine dubio non terminat. Itaque ut valeat hæc probatio, ostendendi debet visionem abstractiuam non habere ex natura sua representare suum obiectum immediatè, sive existat, sive non existat, seu facere ipsum intentionaliter praesens potentia cognoscenti, quæ intentionalis præsentia consideret in hoc, quod percipetur, aut cognoscatur: ad quod ostendendum mihi certè non occurunt principia urgentia. Verum quidem est, si cognitione dicat respectum actualem attingentiam actualis ad obiectum, ut existimant Scotisti, inde securum quod obiectum deberet actualiter existere secundum aliquid esse reale. Sed hoc ipsum est æque difficile probatu, ac illud alterum, & de eo postea agam.

Probari solet secundo: quia in speculo videtur species obiecti ipsa appareat tam similis obiecto, ut ipsum obiectum dicatur communiter in eo appareat: ergo species sensitiua est similitudo formalis obiectua rei, cuius est species. Hæc probatio etiam conuinceret Conclusionem si verum esset antecedens, circa quod est magna controversia: nam non solum Ruinus, Averroës, Arraga, & quotquot aduersantur Conclusioni, negant illud antecedens: sed Scotus ipse supra in 2. dist. 13. num. 4. ait ipsam rem videri in speculo, non vero speciem eius, quod etiam docet in 4. dist. 10. queſt. 9. ad finem vbi ait: *Et hæc est ratio quare non videtur in speculo imago ipsa corporis multiplicata usque ad speculum, sed ipsum corpus cuius est imago.* Vnde non solum non concedendum, sed impugnandum est illud antecedens, & consequenter reficienda hæc probatio.

Itaque impugnat primo à Ruino & Averroës: quia obiectum adequatum potentiae visus est color & lux ac lumen: sed species colorum non est lux, nec lumen, nec color: ergo nequit videri ab oculo.

Hæc probatio minoris non placet, quia prius debet colligi quod species non possit videri; quam cognosci possit obiectum adæquatum visus comprehendere solum lumen, lucem & colores, & qui assenseret speciem videri, tam facile negaret maiorem quam ab his authoribus assenserit, ut & negari debet à Scotisti, quia *Scotus expresse affirmit in 2. dist. 13. §. ex hoc patet, speciem coloris quandoque videri:* nec probari poterit ab aduersariis, nisi aliunde probauerint species non videri, quam ex hac probacione. Quod si vtatur auctoritate deducta ex commun modo loquendi, quo dicitur quod obiectum adæquatum visus sit color, lux & lumen, responderi potest, id intelligi de luce & colore comprehendente lumen & colorem non solum realem, & physicum, sed etiam intentionalem; vel certè communis ille modus loquendi corrigendus est.

Impugnat secundo idem antecedens Canellus, & Averroës, quia, quod videatur appetere esse maius speculo, & in profunditate eius, sed species est minor speculo, & in superficie eius tantum: ergo non viderur species.

Hæc etiam probatio non sufficit, quia ex hac experientia non habetur aliud, quam quod species reflectens habeat talam naturam, ut ostendar speciem à qua sit reflexio cum illa magnitudine, & profunditate, non quod habeat talam magnitudinem, aut quod sit in illa profunditate. Et quemadmodum species representat obiectum quandoque minus quam in se est, quia talam habet naturam, cur etiam non posset representare aliquando obiectum minus quam in se est?

Impugnat tertio illud antecedens Arriaga: quia si quod videatur in speculo esset species, non obiectum, illa species esset eiusdem rationis, & speciei cum obiecto, appetat enim ipsi valde similis quoad colores & figuram, ut patet experientia.

Hæc etiam probatio non placet, quia non sequeretur aliud quam quod esset eiusdem rationis intentionaliter, quantum ad representandum ipsum obiectum, hoc autem non esset inconveniens secundum aduersarios.

66. Ideo Arriaga impugnat illud antecedens alio modo,

do, quia si species viderentur, quandoquidem in qualibet parte speculi, aut obiecti, in quo viderentur species, sint species omnium partium obiecti; deberent in qualibet parte videri species omnium partium obiecti, & non deberet potius in una parte videri una pars obiecti quam reliqua partes: ergo non viderit species, sed obiectum.

Contra: quia haec difficultas militat etiam contra visionem obiecti tam bene quam contra visionem specierum: nam si ex eo quod in qualibet parte speculi sit species cuiuslibet partis obiecti, deberet videri cuiuslibet partis obiecti species in qualibet parte speculi, modo species videri posset, similiter quandoquidem in qualibet parte speculi sit species representativa cuiuslibet partis obiecti, deberet videri in qualibet parte qualibet pars obiecti.

Videt Arriaga replicam, & responderet disparitatem esse, quod species representant obiectum secundum suum & dispositiones suarum partium, unde non debent videri partes omnes quasi penetratae, sed extra se inuicem, at si species ipsa viderentur, deberent videri omnes quasi penetratae in qualcumque parte speculi.

Contra: quia sicut species ex eo quod representant partes obiecti, sicut sunt, non debent representare ipsius partes in eodem loco: ita etiam ex eo quod essent representationes obiectuum obiecti, & formaliter similes illi similitudine intentionalis, non deberent videri in omni parte speculi confusa, sed quasi essent extra se inuicem cum proportione ad partes obiecti, & hinc etiam representant distantiam obiectorum inter se: per quod patet ad aliam probacionem eiusdem.

67. *Melius ergo impugnatur antecedens, ut ante illud impugnauit in commentator ad Scotum supra in 2. dist. 13. quia nihil impedit quo minus ipsum obiectum videatur, & præterea quantum ad sensum & experientiam omnino appetit ipsum videri. Nec potest dici quod ipsum quidem videatur, sed simul cum ipso species: quia nulla ratio aut experientia probat videri speciem, si videatur obiectum; aut obiectum, si videatur species, sed potius omnis experientia ostendit unicum tantum obiectum videri, sive illud sit obiectum, sive species obiecti.*

Sed dices cum aduersariis: obiectum in speculo appetit multo minus quam in se est, ac in diverso situ, & figura: ergo non ipsum viderit sed species eius.

Respondeo negando consequentiam: sicut enim quando viderit obiectum directe, propter tamen diversitatem medij aliquando viderit maius, aliquando minus, aliquando ut in se est, cum tamen tum secundum omnes ipsum videretur, & non species eius: ita propter diversam applicationem eius per speciem rectam & reflexam, oritur ut in alio situ, figura ac magnitudine videatur, quanvis ipsum viderit semper videatur.

68. *Dices secundum secundum Doctorem 2. d. 13. n. 14. species colorum & non ipsam colores aliquando videntur, ut quando lumen reflectitur ad plantas virides, tunc enim in parietibus, ad quos fit reflexio, appetit color viridis, non quidem realis sed intentionalis: ergo etiam in speculo non ipsum obiectum reale, sed species eius videntur, eadem enim est ratio.*

Respondeo negando consequentiam, & ratio disparitatis est, quod quando videntur species coloris non videntur per species reflexas, sed per directas, unde ipsam videri debet, non vero obiectum: colligitur autem quod videantur per species directas, & non reflexas: quia non representant distantiam obiecti a loco in quo apparent, nec enim videntur intra illum locum, sed in ipsa superficie extima. Quod si quis bene rem perpendere, videbit tantam differentiam inter modum quo apparent colorres in speculo, & in pariete, ut non mirabitur, sed probabile valde iudicabit colores ipsos videri in speculo, species vero colorum in pariete, in casu praedictæ experientia ac simili.

Et hinc probatur conclusio: videntur species colorum taliter ut apparent esse similes ipsi coloribus: ergo habent similitudinem formalem obiectuum cum ipsis coloribus, non realem tamen, sed intentionalem. Conse-

quentia videtur euvidens. Antecedens probatur ex illis experientiis.

69. *Obiectum: si species essent visibles, deberent semper videri quoties proponeretur oculo, & sic videretur quod obiectum ipsum intuitu videtur, contra experientiam.*

Respondeo ex Doctore, negando sequelam: non enim debent videri, nisi quando contiguantr corpori opaco: neque enim habent virtutem producendi alias species, quibus ipsam videantur, nisi quando applicantur tali corpori. Nec haec doctrina deberet mira videri aduersariis, quia ipsam debet recurrere ad ipsam aut similem, quæ nobis etiam sufficeret, quando queritur ab ipsis, cur color appetit in pariete, quando transit radius per vitrum rubrum, & non appetit in aere intermedio.

Ex hac probatione sequitur probabile esse, quod quando viderit obiectum abstractum, tum terminetur cognitio immediate ad speciem impressam, quia si species possit cognosci & habeat similitudinem formalem obiectuum cum re cuius est species, quandoquidem tum habeatur species, melius dicitur quod cognoscatur actus, quam quod nihil sit realiter existens, ad quod actu terminetur cognitionis.

Sequitur secundo, non esse inconveniens quod deruit Dari p. aliqua species impressa Dei, per quam abstractum video. isti species im- tur, quæ est sententia Scotti: quia si esset inconveniens pressa Dei, quod daretur, maximè quia deberet esse similitudo formalis ipsius; sed non esset inconveniens quod esset similitudo formalis obiectua ac intentionalis ipsius, modo non inde sequeretur quod deberet esse similitudo realis & physica ipsius: sed non deberer, vt patet ex speciesbus colorum, quæ sunt similes obiectuum intentionaliter coloribus, cum tamen non sint similes illis realiter & physice. Et quemadmodum non repugnat cognitione creativa intuitu Dei, quæ est similitudo expressa ipsius, ita non repugnat species, quæ sit similitudo impressa ipsius. Sed de hoc in Theologia agendum erit.

70. *Hæc autem omnia dicta in gratiam Dolori. Quantum autem ad proprium meum sensum attinet, existimatorem, vel in speculo etiam videri species obiecti immediate & non ipsum obiectum; vel si in speculo videatur obiectum, etiam in pariete videri colores & non species colorum. Et universaliter loquendo, in utroque casu putaret species videri immediate & non obiectum, quia notabilissima proposita est differentia inter visionem viramque, illam scilicet, quæ habetur de obiecto immediate, & quæ habetur de ipso in speculo aut in pariete, ad quem extendit suas species; & illa varietas non videatur mihi posse prouenire ab alio quam à diversitate obiectuum non enim a medio, hoc est, aere, suppono enim utrobius esse eiusdem rationis: nec ei in specie, quia etiam illa videntur esse eiusdem rationis, si representet obiectum immediate, & causetur immediate ab ipso, ut tenent autores huius opinionis præter Rumum: ergo à sola diversitate obiecti oritur.*

Confirmatur hoc: reflexio oritur à causa principali ex eo quod quidquid natum esset producere actione directa, quando impeditur, producat illud actione reflexa, ut communiter tenuerit: sed illa species, quas produceret actione directa, essent species eiusdem rationis, & naturæ representante rem in suo situ, ac alio proposito modo, quæ videatur in speculo: ergo etiam species reflexæ immediate procedentes ab obiecto deberent esse eiusdem rationis, & similiter ipsum representare.

Confirmatur secundo, quia difficile est percipere, si species illa reflexa immediate oritur ab obiecto, & est eiusdem rationis cum aliis speciesbus, quomodo ostendat obiectum in speculo.

Dices speciem esse talis naturæ, ut ostendat obiectum in illo loco, à quo prouenit ipsam.

Contra: non prouenit illa species à speculo, nisi quatenus procedit ab obiecto principali immediate, p. est quatenus producit ultimam partem speciei directæ, quæ producitur vel in speculo, vel in parte aeris ipsi contingua: sed species non debet representare obiectum suum in parte aere, est species, postquam ipsam producitur, alias obiectum.

768 De ANIMA. De Potent. Anim. sensit.

Atum principale visum visione directa videretur propè oculum, aut saltē non videretur tam distans, quam aliquando videret, sed videretur ubi est aliqua species postquam producitur species, quae est in oculo. Sed hæc propono examinanda magis quam amplectenda.

CONCLV S I O V.

Species
sensibiles
externæ
sunt diui-
sibilis &
in essendo
& in re-
præsen-
tando.

71. Species sensibiles externe non solum sunt diuisibiles sub-
iecti, & in essendo, sed etiam obiecti, & in repre-
sentando.

Hæc conclusio quoad primā partem est communis &
probatur: quia est accidens materiale subiectum aut in
corpo, aut toto composito ex anima, & corpore, ut
probabilitas existimat: ergo constat pluribus partibus in-
tegralibus correspondentibus pluribus partibus istius
corporis, aut totius in quo subiectatur, & consequenter
est diuisibilis in se subiectuè & in essendo, seu entitati-
nè, nihil enim aliud per hoc volumus, quam quod con-
stet pluribus partibus integralibus.

Secunda pars est Cœilli nostri & Ruti hic contra Auer-
sam, & Toletum. Ut autem intelligatur controværia, ad-
vertendum, speciem esse indiuisibilem in repræsentando, nihil aliud esse, quam quod sit talis naturæ, ut quæcumque pars species, quæ repræsentat totum obiectum, pos-
sit totum repræsentare, non vero possit pars istius spe-
ciei partem obiecti repræsentare & alia pars aliam par-
tem, sed quod tota species secundum omnes suas partes
repræsentet indiuisibiliter totum obiectum & omnes
partes eiusesse vero diuisibilem in repræsentando, est
esse talis naturæ, ut pars ipsius possit repræsentare par-
tem obiecti, & alia pars alteram, & hoc, totaliter, ut quæcumque tolleretur una pars, altera pars adhuc partem sibi
correspondentem posset repræsentare. In hoc ergo sensu
secunda pars Conclusionis

72. Probatur primo: pars speciei nequit repræsentare nisi partem obiecti, à qua producita est: sed totum obie-
ctum quoad omnes partes suas non producit omnem
partem speciei: ergo omnis pars speciei non potest re-
præsentare totum obiectum. Maior patet, quia species est
essentialiter determinata ad repræsentandum solum illud
obiectum, à quo producitur. Probatur minor, quia nulla
pars obiecti est, quæ adæquata non potest producere
speciem sui sine consortio alterius partis: ergo cum sit
causa naturalis non libera, etiam quædo conjugitur cum
alia parte, producit specie sui adæquata, & consequenter
quæcumque pars speciei totalis productæ ab obiecto totali
non debet produci ab omnibus partibus istius obiecti.

Confirmatur: quia per coniunctionem cum alia parte
non perdit activitatem suam, ut manifestum est: ergo si-
cuit produceret adæquata speciem sibi corresponden-
tem, si non coniungeretur cum alia parte, ita etiam
quando coniungitur producit talē speciem.

Probatur secundo: quando videmus parietem palmarum
totum, potest regi pars ipsius manente specie alterius
partis: ergo species totius parietis istius est diuisibilis in
repræsentando, tum enim est sic diuisibilis, quando se-
condum unam partem sui potest repræsentare unam
partem obiecti, & secundum aliam alteram. Quia ratione
etiam probatur minor præcedentis probationis & ma-
xime contra Auersam: quia illa pars remanens recta par-
te obiecti non causabatur à parte recta, quia alias non
potuisset manere ea recta: ergo obiectum quoad omnes
partes sui non concurredit ad productionem cuiuscumque
partis speciei.

73. Obiectus: si species visibilis non esset indiuisibilis in
repræsentando totum obiectum non posset videri ex
quacumque parte medij, sed in una parte eius videtur
una pars obiecti, & in alia altera contra experientiam.

Confirmatur: quia per quamlibet partem speciei totalis,
qua producitur à toto obiecto in toto medio, videtur
totum obiectum: ergo qualibet pars ipsius causatur à
toto obiecto.

Respondeo negando sequelam, obiectum enim secun-
dum omnem partem sui per totum medium intra sphæ-
ram activitatis sua producit quaque verum speciem
repræsentatinam sui secundum se totum & omnes suas

partes; & hinc sit ut in qualibet parte medij possit tota-
ter videri: nec hoc debet videri mirum aduerfari: nam
sicut secundum ipsos potest qualibet pars obiecti con-
currere ad producendam in qualibet parte medij unam
speciem totalē indiuisibiliter repræsentatiuam istarum
partium; cui similiter non posset qualibet pars ipsius
concurrere ad producendam in qualibet parte medij
speciem partiale sibi tantum correspondentem.

Ad confirmationem respondeo distinguendo antecedens:
per quamlibet partem totalem, concedo, per quamlibet
partem partiale inclusum in parte totali, nego anteceden-
tis & consequentiam. Per partem autem totalem in-
telligo aggregatum ex omnibus speciebus partialibus
productis ab omnibus partibus obiecti in qualibet parte
medij, quod aggregatum vocatur pars in comparatione
ad omnia similia aggregata, quæ sunt in toto illo medio:
per partem autem partiale intelligo partem correspon-
dentem vni tantum parti obiecti, & inclusum in aggredi-
gato correspondenti toti obiecto. Neque est absurdum
quod tot partes recipiantur in qualibet minima parte
medij, & in pupilla oculi, quæ est tam parua, quia non
sunt impenetrabiles nisi ratione quantitatis subiecti, si-
c ut nec albedo & dulcedo, nec etiam sunt omnino eius-
dem rationis, quia una pars est determinata essentialiter
ad repræsentandam partem obiecti, quam altera repræ-
sentare non potest.

74. Dices: istæ plures partes vel facerent in eodem
subiecto intensionem, vel extensionem, non intensionem,
quia ordinantur ad diversos effectus, & quia visio pro-
ducibilis per omnes illas partes non est nisi extensio
perfectior, quam quæ producibilis est per unam partem:
non extensiæ, quia non sunt extra se inuicem.

Respondeo primo negando maiorem, quemadmodum
enim albedo & dulcedo in eodem subiecto non faciunt
intensionem, & extensionem, ita etiam de illis speciebus
posset dici.

Respondeo secundo negando minorem pro secunda
parte, quia quemadmodum uniores, partiales petentes
existere in eodem indiuisibili subiecto, id est, anima ra-
tionali, faciunt extensionem eo quod ordinantur ad co-
iungendam animam cum pluribus partibus corporis ex-
tra se inuicem positam, ita etiam istæ partes speciei, licet
non recipientur in eodem subiecto, possunt facere ex-
tensionem, eo quod ordinantur ad repræsentandas di-
uersas partes obiecti extra se inuicem positas.

CONCLV S I O VI.

Species impressæ possunt esse diuisibiles intensiæ secundum plures gradus intensionis. Est Ruby supra q. 9.

Probatur: quia albedo intensa ut unum, est causa na-
turaliter productiva speciei repræsentantis ipsam secun-
dum illam rationem: ergo & albedo ut duo: sed hoc non
posset fieri, nisi species albedinis, ut duo haberet inten-
tionem: ergo.

Confirmatur: distantes ab obiecto valde albo non vi-
dent illud tam perfectè quam cum sunt propinquiores:
ergo species, quas habent cum sunt propinquiores sunt
intensiores.

Q V Ä S T I O VIII.

De causis specierum materialium.

75. N On est difficultas de causa materiali, nam ea est
subiectum in quo inhærent, inhærent autem in
variis subiectis, & in aëre, aqua, speculo: & si loquamus
de subiecto illius speciei quæ immediatè concurreat ad
sensationem, illud erit ipsum subiectum in quo reci-
pitur sensatio, tam enim capax erit speciei impressæ quæ
sensationis, & quandoquidem producat in se sensatio-
nem mediante specie, magis congenitum videtur ponere.
illam speciem in illo quam in vlo alio subiecto. Quæri-
tur ergo de causa efficienti.

CONCLV S I O I.

Solum illud obiectum quod mediante specie impressæ ex-
terna percipitur, causat illam speciem, & quidem immediate.
Hæc colligitur ex Scoto in 2. d. 13., quem præter suos se-
quantur Comimbrenses, & Auerfa. Est autem contra
Ruum hi que st. 10. quatenus affectus speciem, per quam exerce-

Obiectum
percipi
et causa
efficiens
totalis
speciei
sensibilis
exercere.

per quam videtur obiectū reflexē, ut in speculo produci à specie, quæ est in ipso speculo, & non ab obiectō quod in speculo videtur. Est etiam contra *Arriagan* quatenus afferit, quod ab obiectō immediate producantur species in parte medi obiectō immediata, & ab illis speciebus alia species, & ita donec perueniant ad potentiam.

Probatur conclusio, qui ipsum obiectum est potens se solo producere alias species, per' quas percipi possit, ut fatetur tam *Ruuius* de speciebus directe productis, quam *Arriaga* de speciebus productis in parte viciniori medijs: sed est sufficiens applicatum à quæ ad producendas ex- teras species ac illas, nec constat alias causas esse tum applicatas, quæ cum ipso concurrent possint: ergo debet dici quod omnes species, quibus percipitur ab ipsomet immediate producantur.

Confirmatur contra Arriagan de speciebus potentiae vi- suæ, quia omnes illæ in instanti per totum medium pro- ducentur & dependunt in fieri & cōseruati ab ipso obiectō: ergo quanvis propter experientias alias, que ha- berentur de speciebus soni, colligeretur quod non pro- ducentur instantiæ, & quod existant, cum sonus ipse non existit, & consequenter quod non producerentur à sono immediate; non tamen idem deberet dici de spe- ciebus potentiae vi- suæ.

Co- confirmatur etiam contra Ruuium: quia ipse fatetur quod obiectum sit causa principalis speciei reflexæ: ergo non indiget concursum vlli alterius; quia qua ratione potest adhibere influxum principalem, potest totalem & ad- quatum.

Adiuvare autem non afferi hic, quin species una impressa causet aliam impressam, hoc enim est fallum, si vlla species videri possit; sed quod negatur, est, species vllas exteriores, per quas aliquod obiectum videtur, sive illud obiectum sit species, sive non sit species, produci ab alio quam ab illo obiecto quod per eas videtur, vnde si vi- deatur in speculo species, & non obiectum principale, species per quas habebit oculus illam visionem, produ- centur à specie visa tanquam à causa totali: si vero non videatur species, sed obiectum principale, tum illa spe- cies, per quam habetur visio obiecti in speculo, produ- cetur ab ipsomet obiecto & non à specie, quæ est in spe- culo, à qua fit reflexio.

Ex hac conclusione sequitur speciem impressam exter- nam non posse esse perfectiorem obiecto quod per illā viderit, quia effectus nequit exceedere perfectionem causæ efficientis adæquatae. An autem debet esse imper- fectior, dependet à difficultate discussa in Logica, an scilicet possint dari duas entitates specie distinctæ æqualis perfectionis: cuius qui partem negatiuam tenuerit, debet consequenter dicere species exteriores impressas debere esse imperfectiores obiecto, quandoquidem non possunt esse perfectiores: qui vero defendit partem affirmati- uam, non tenentur eo ipso dicere quod species sint im- perfectiores, sed debent ad hoc habere alia principia, ex quibus id colligant: & quod ad me attinet, non occur- sunt mihi vlla; vnde incertum puto, supposita illa sententia an species sint imperfectiores obiectis, an vero æque perfectæ.

77. *Dices*: species externa est immaterialior, ac magis subtilis quam sit obiectum: ergo est perfectior, & conse- querter non potest produci ab ipso.

Respondeo breviter negando antecedens, loquendo de immaterialitate aut subtilitate vlla, quæ arguat maiorē perfectionem: & certe *Thomistæ*, qui vtuntur communiter isto modo loquendi, nunquam satis bene explicare possunt in quonam consistit illa maior immaterialitas aut subtilitas, nisi reducendo rem ad questionem inuti- lem de nomine.

Et præterea patiuntur difficultatem secundæ conse- quentiæ. Ad quam respondet *Ioannes à S. Thoma* quæst. 6. art. 3, posse dici cum aliquibus, quod obiecta producant illas species virtute participata à cœlo & intelligèria mo- uente, dñmodo tamen illa virtus non dependeat à motu cœli. Sed prorsus gratis & sine vlo fundamento dicitur re- quiriri ad hoc virtutem illam participatam, distinctam à na-

tura ipsius obiecti, quod si existeret sine cœlis aut intel- ligentiis, posset sine dubio, non minus quam iam, spe- ciem sui in potentia applicata producere.

C O N C L V S I O II.

78. *Species impressa sensu interni non producuntur neque ab ipsa potentia interna, neque à potentia externa, neque à speciebus impressis potentiarum externalium, neque ab omnibus simul.* Hæc est *Fons fe 1. Metaphys. c. 1. q. 3. Adolin. I. p. g. 1. a. 2. disp. 4. Averr. supr. & aliorum contra Suarum existen- tiam illas produci à potentia interna, & contra Ca- uellum disp. 2. sect. i. qui eas probabilitate purat produci à potentia externis, sed probabilius ab interna.*

Probatur prima pars: quia potentia interna est indiffe- rentis ad omnes illas species: ergo se sola non potest vnas potius, quam alias producere, & consequenter debet de- terminari ad illas producendas ab aliquo alio: sed illud aliud, quodcumque assignabitur, potest habere causalita- tem respectu earum, & quidem totalem, non minus quam obiectum habet causalitatem totalem respectu specierum impressarum externalium: ergo potentia interna non de- bet habere vllam causalitatem respectu earum, & multo minus potest habere causalitatem totalem.

Confirmatur: quia si potentia interna haberet causalita- tem totalem respectu earum, debet semper eas pro- duce absque dependencia ab illo alio: sed hoc est fal- sum: ergo.

Co- confirmatur secundo: quia non habet maiorem actiuitatem lensus interius respectu sua speciei, quam intelle- ctus agens respectu sue: sed intellectus non est causa adæquata sive speciei, neque eam producit nisi concur- rente causa ipsi intimè applicata: ergo neque internus sensus potest alio modo producere speciem suam; sed potentia tactuæ residens in pede, v.g. non est intimè ap- plicata sensu interno, nec sensatio eius: ergo debet aliud aliud applicari sensui interno: sed nihil aliud assig- nari potest: ergo.

79. *Dices* si nihil aliud assignari potest quod intimè applicetur, non poterit vnapam habere speciem, quia non poterit illam habere ab aliquo distanti.

Respondeo posse assignari aliud, quod intimè applice- tur, nempe speciem impressam per totum medium inter potentiam tactuam, & sensum internum diffusam: hæc autem non producitur à potentia interna in illo medio, vt pater: ergo ab aliquo alio: sed illud aliud quod potest illam producere per totum medium, poterit etiam illam producere in potentia interna, absque concurso eius: ergo non producitur species impressa sensus interni nec partialiter quidem ab ipso sensu interno. Quæ sanè ra- tio mili conuinet hanc partem conclusionis.

Probatur secunda pars, ob eandem rationem: quia po- tentia externa est etiam indifferens ad quascumque spe- cies internas ex variis, quibus diversa obiecta ab illa per- ceptuilibus representari possunt potentiæ internæ, & quia necessario produceret omnes illas absq; aliquo alio de- terminatio. Nec valet dicere quod requirat species im- pressas & sensationem, tanquam conditiones sine quibus non, non vero tanquam concausas concurrentes: tum quia hoc gratis diceretur, tum quia non potest ostendi quomodo habere possint rationem conditionis tantum.

Confirmatur quia potentia externa non repræsentatur per species internas: ergo non producitur adæquata per illas, quia species debet repræsentare illud, à quo adæ- quata producitur: quæ ratio militat particulariter contra *Canellum*, quia ideo negat ipse illas species produci per sensations exteriores, quia non repræsentant illas, debet autem repræsentare illud, à quo producuntur.

80. *Dices*: species impressa intelligibilis non repræsen- tat intellectum agentem à quo producitur: ergo non de- bent species materialis internæ repræsentare potentiam externam, quanvis producantur ab ipsa.

Contra primo, quia hinc eodem modo sequeretur quod non deberent repræsentare sensationem externam, quâ- quis ab illa producerentur.

Contra secundo, quia non producuntur illæ species adæquatae ab illo intellectu, sicut species internæ sensitiæ dicentes produci

770 De ANIMA. De Potentiis animæ sensit.

produci à potentia externa: quamvis autem species non deberent repræsentare causam partialem, tamen deberent repræsentare causam adæquatam, aut aliquam partem eius: ergo si producerentur à potentia externa adæquatè, deberent repræsentare ipsam.

Contra tertio, quia ideo species intelligibiles producuntur ab intellectu agente, quia sunt spiritualis, & nulla alia causa potest dare ipsis spiritualitatem, & ideo non repræsentant ipsum, quia non producuntur ab ipso, vt recipiant ab ipso repræsentationem, sed spiritualitatem repræsentationis. Sed species internæ non habent ullam rationem ob quam possint aut debeant produci ab illo, nisi ab eo, quod debent repræsentare: ergo debent repræsentare omne illud, à quo producuntur, & consequenter non est idem dicendum de illis, ac de speciebus intelligibilibus impressis quantum ad hoc.

Probatur tertia pars: quia potest esse species externa in potentia externa, quin causetur species interna, vt patet in cæcis, & dormientibus, in quorum potentias externas producuntur species externæ non causatis speciebus internis.

Confirmatur: quia si quis videret colorem absque specie impressa, causaretur species interna tam bene, quam modo: ergo, non causantur à specie externa.

Probatur denique quarta pars: quia omnia illa simul possunt esse absque productione speciei internæ.

81. *Obiectus primo*, ex Cauello: videtur sensus internus se habere ad suam speciem, sicut intellectus ad suam: sed intellectus agens producit suam speciem: ergo & sensus suam.

Respondeo primo, argumentum hoc esse ad oppositum; quia intellectus agens non producit suam speciem tanquam causa totalis, ergo nec sensus internus.

Respondeo secundo, negando consequentiam, quia ideo requiritur concursus intellectus ad speciem suam, quia illa est spiritualis, & debet habere aliquam causam spiritualis, qualis non haberetur, prater intellectum: species autem sensus interni non est spiritualis, nec habet ullam conditionem, ob quam requirit concursum sensus interni magis, quam species externa requirit concursum sensus externi.

Obiectus secundo, ex eodem; non satis capi potest, quomodo sensus, vel sensatio externa possit illam producere: ergo debet produci à potentia interna.

Respondeo, tam capi posse, quomodo possit produci à sensu, & sensatione externa, quam à potentia interna.

C O N C L V S I O III.

Species interna
obiectum
externi
non producitur
obiecto
supposita
sensatione
externa,

82. Species interna, qua mediane percipitur obiectum sensu externi, non producitur ab ipsis obiecto, supposita sensatione externa tanquam conditione sine qua non. Hæc est Cauelli disp. 2. fct. 1. & Arriaga contra Molinam, & Fonsecam *sppra*.

Probatur: quia non potest explicari quomodo sensatio externa haberet rationem conditionis sine qua non, neque enim tollit aliquod impedimentum, neque disponit sensum internum, aut partem illam vicinam sensui externo, in qua species interna primo produci debet, quandoquidem non subiectatur in illis, sed in sensu externo; neque proponit obiectum illi parti vicina, quia illa non est cognoscitiva, aut appetitiva; neque applicat, aut approximat obiectum isti parti magis, quam antea erat applicatum per speciem impressam externam: ergo non potest habere rationem conditionis sine qua non.

83. *Dices*, eam posse habere rationem talis conditionis; quia obiectum ex se habet talam naturam, vt non possit producere speciem internam impressam in parte vicina sensu externo, v.g. oculo, nisi prius producat sensationem.

Contra: quia ideo haberet talam naturam, quia illa species haberet à sensatione aliquam dependentiam, vel tanquam à causa, vel tanquam à conditione sine qua non. Si tanquam à causa, habetur intentum. Si tanquam à conditione: ergo debet ostendi, quomodo habeat rationem conditionis.

Confirmatur: non potest dici, quod potentia produca-

habitum immediatè, & totaliter, supposito actu tanquam conditione, sed potius debet dici, quod actus ipse, vel totaliter, vel partialiter producat illum habitum: sed certè id posset dici tam benè ac diceretur, quod sensatio externa habetur se per modum conditionis tantum, & non causa: ergo hoc non debet dici.

Confirmatur secundo: ex dicendis sequenti Conclusione.

C O N C L V S I O IV.

84. Species interna impressa producitur à sensatione externa. Hæc est contra Suarium & Cauellum.

Probatur: quia nihil aliud assignati potest, à quo producatur.

Probatur secundo: quia quamvis obiectum non daretur à parte rei quando perciperetur à potentia externa, vt multi putant possibile esse de potentia saltem Dei absolute, adhuc produceretur species impressa eius in potentia interna: sed tum non esset aliquid aliud, à quo producetur quam sensatio externa: ergo sensatio externa habet ex natura sua producere talem speciem se sola: sed hoc supposito omnino dicendum est quod de facto illam producat, nam propterea id non diceretur, quia non habet talam virtutem.

Confirmatur: quia certum videtur potentiam internam percipere sensationem externam, potest enim differentiam cognoscere inter disagregationem visus, quæ fit per albedinem, & congregationem quæ fit per nigredinem, alias certè intellectus non posset illas cognoscere; neq; enim per discursum peruenit ad cognitionem differentiæ istarum sensationum, sed per experientiam: nihil autem potest per experientiam cognoscere pro hoc statu, quod non proponitur à sensu aliquo interno: ergo ipsa sensatio producit speciem impressam internam, quia mediatae percipi possit; neq; enim aliud id potest facere: sed eo ipso quo producit illam speciem, producit speciem internam, quia percipi possit obiectum istius sensationis, neque enim sensatio percipi potest, nisi percepto obiecto, sine obiectum existat, sine non existat.

85. *Obiectus primo*, species interna non debet repræsentare, nisi illud à quo producitur: ergo non debet repræsentare obiectum, nisi ab ipso producatur.

Respondeo negando antecedens, debet enim etiam representare illud, sine quo non posset repræsentare illud, à quo producitur, & maximè si sit obiectum illius, à quo producitur.

Obiectus secundo ex Cauello. Sapè habetur sensatio, quando non producitur species interna: ergo non producitur species interna à sensatione.

Probatur antecedens in casu, quo nimis occupatur interna potentia in consideratione alicuius obiecti, tum enim non recipiuntur species aliorum obiectorum à sensibus externis.

Respondeo primo, quod hæc probatio æquè probaret quod species interna non producatur à potentia externa, media sensatione, sive tanquam conditione, sive tanquam concusa; quod est contra ipsummet conclusionem tertiam.

Respondeo secundo, negando consequentiam: quia intercederet aliquod impedimentum, nempe defectus spiritus animalis in parte vicina propè sensationem, in qua debetur produci species interna, ne daretur actio in distractis in hoc proposito.

Respondeo tertio, facilius, negando antecedens, quia in illo casu, licet non posset potentia interna sic occupata percipere obiectum illius speciei, posset tamen bene recipere illam speciem & ea vt in aliis occasionibus.

86. *Obiectus tertio*, si produceretur species à sensatione sive partialiter, sive totaliter, deberet etiam in conservari dependere ab illa: sed hoc est falsum, vt patet experientia.

Respondeo, negando sequelam, quia multæ qualitates dependet in fieri ab aliqua causa, à qua non dependet in conservari: & licet species externæ dependant in fieri & conservari ab obiecto à quo causatur, vt patet experientia, qua

Species
internæ
produc-
tur à sen-
tatione
externæ.

qua constat quod eo ablatu, habeant etiam species; tamen id non est dicendum de speciebus internis, de quibus non habetur similis experientia.

Confirmatio: quia species intelligibiles impressæ dependent in fieri à phantasmibus, & non dependent ab illis in conservari, ut tuncum communiter: ergo idem dico potest de speciebus internis phantasticis.

Obligatio quarto: sensatio pedis est nimis remota à potentia interna: ergo nequit speciem in illa producere.

Hoc etiam obiectio æqu probat quod potentia exterior cum sensatione, & obiecto etiam, nequeat producere speciem internam. Sed

Respondens distinguendo consequens: non potest immediate, transeat; mediate, nego. Itaque producit illa sensatio speciem in spiritu vitali, aut aliquo alio sibi applicato, & ita succellat donec perueniatur ad potentiam internam.

Ex hac conclusione sequitur species internas posse esse perfectiores speciebus externis impressis, non vero speciebus externis expressis, hoc est, sensationibus.

QVÆSTIO IX.

Vixim sensibile commune imprimit speciem propriam.

87. *S*uppono dari sensibilia communia, quæ scilicet percipiuntur à pluribus sensibus externis, ut motum, quietem, numerum, figuram, & magnitudinem. Et hoc non solum propter authoritatem Philosophi, & communis sententia, sed etiam quia experientia constat eas à nobis concipi absque discursu: non possent autem concipi nisi perciperentur à sensibus externis, nihil enim, præterea politum, concipi potest intellectus noster, nisi quod concipitur à sensu interno, aut mediante discursu; nec aliquid potest concipi à sensu interno, nisi quod percipitur à sensu externo, nisi habeat aliquem discursum imperfectum saltem: certum autem est, quod non concipiat hæc sensibilia mediante vlo discursu, sed propter diuersam immutationem quam percipit in sensu externo.

Prima sententia est hæc sensibilia communia non imprimere species proprias, sed ea percipi per species proprias sensibilium proprietatum, modificatas tamen tali, vel tali modo. Hanc tenet D.Thom. i. part. q. 78. art. 3. Et Thomista ac recentiores communiter, quos citant & sequuntur Complutenses dist. 9. n. 24.

Secunda sententia est, sensibilia communia imprimere species proprias, sed subordinatas tamen sensibilibus propriis, taliter ut non possint imprimere illas, nisi sensibile proprium imprimat simul suas. Hanc amplectuntur Aegidius, Landanus, Gaudenſis, & eam æque proportionalem ac priorem sentit Canell. in annot. q. 6. de anima. n. 18. Tribuitur etiam scito in 4. dist. 12. q. 3. n. 33. Sed nihil proflsus ibi resoluti, tantum proponit vtramque sententiam, vnde potius problematicus videri deberet.

C O N C L V S I O I.

88. *P*robabilius est non imprimi species proprias à sensibilibus communibus, sed ea percipi per species sensibilium proprietatum modificatas proportionaliter ad modum, quo sensibilia propria modificantur à sensibilibus communibus. Hac est iuxta primam sententiam.

*P*robatur primo à Complutensibus ex D.Thoma: sensibilia propria distinguuntur in ratione sensibilis à sensibilibus communibus: sed sensibilia propria, qua talia habent immutare sensum per speciem propriam conditam à specie alterius sensibilis proprii: ergo sensibilia communia non habent immutare sensum per speciem propriam conditam à specie sensibilis proprii.

*M*inor probatur: quia quemadmodum intellectus non immutatus per propriam speciem, nisi à proprio obiecto per quod specificatur: ita sensus externus non erit immutabilis per propriam speciem, nisi tantum à sensibili proprio, a quo specificatur.

*P*robatur secundo eadem minor: sensus distinguuntur penes diuersos modos immutandi per proprias species, quas recipient: ergo sicut sensibilia propria sola specificant, ita pariter sola illa impriment species proprias.

*P*robatur tertio, quia quod per propriam speciem omnino conditam attingitur à sensu, potest per se primo ab eodem attingi: ergo cum sensibilibus propriis competit per se primo attingi à sensu, illos solos competet producere species proprias omnino conditam.

*C*onfirmatur: quia sensibile commune nequit producere speciem propriam, quia sit aut eiusdem rationis in omnibus sensibus, aut diuersa: ergo non potest speciem propriam vla ratione imprimer.

*P*robatur antecedens pro prima parte: quia sensus diversi requirunt species diuersas.

*P*robatur etiam pro secunda parte, quandoquidem idem sensibile nequit species diuersas rationis producere.

*H*ec probatio nulla ratione arridet, cuius ratio ex responsione patebit. Itaque respondens distinguendo minorem: sensibilia propria, quæ propria habent immutare sensum, ita, vt non possit competere illis, nisi quatenus propria sunt, nec vlti alii consequeretur, nisi quæ propria sunt, nego minorem: nam quamvis sensibilia communia, etiam producent proprias species, adhuc distinguuntur à propriis non quidem per productionem specieum propriarum, sed per hoc quod propria sensibilia ab uno sensu sunt perceptibilia, communia vero à pluribus: sensibilia propria, quæ propria immittunt species proprias distinctas, id est, quæ propria immittunt species representatiuas iporum secundum propriam rationem, concedo minorem, & nego consequentiam.

*A*d primam probationem minoris, quæ procedit in sensu, in quo negatur. *R*espondens negando consequentiam: & ratio dispartitis est, quod obiectum intellectus, non percipitur ab ipso ut percipitur ab aliqua alia potentia, & consequenter quodcumque obiectum ab ipso perceptum, potest participare rationem obiecti specificatiui ipsius; sed aliquid obiectum perceptibile à sensu externo potest percipi secundum eandem rationem ab alio externo sensu, nempe sensibile commune, vnde potest illud sensibile immutare sensum per speciem propriam, quamvis non participet rationem obiecti proprij, & specificatiui istius sensus.

90. *A*d secundam probationem respondens distinguendo consequens: proprias species, per quarum actus, & obiecta sensus distinguuntur, transeat consequentia; per quarum actus, & obiecta sensus non distinguuntur, nego consequentiam.

*A*d tertiam probationem respondens, per se primo attinigi sensibile commune, tam bene quam proprium, sic producat speciem propriam, sic non; vnde negatur in forma suppositum consequentis. Quod si etiam sensibile commune non attingatur per se primo, *R*espondens secundo negando antecedens.

*A*d confirmationem nego antecedens, & ad probacionem dico posse dici, quod illa species sic diuersæ rationis nec est inconveniens, quod idem obiectum producat species diuersas in diuersis potentiis; sicut eadem albedo potest producere speciem visibilem in oculo, & intelligibilem in intellectu separato. Potest etiam dici, quod sit eiusdem rationis, neque enim est inconveniens, quod potentiae diuersæ habeant species eiusdem rationis, quando possint percipere idem obiectum, nisi aliunde ostendatur id repugnare.

*P*robam secundo idem. *A*uthores conclusionem: quia nulla potentia potest ferri in obiectum omnino distinctum à suo obiecto adæquato, sed obiectum adæquatum cuiusvis sensus externi est sensibile proprium: ergo non potest ferri in aliquid aliud sensibile, nec immutari ab illo per speciem propriam.

*R*espondens negando minorem, quia etiam sensibile commune percipitur ab ipso, & consequenter continetur sub obiecto adæquato. Verum quidem est quod sensibile proprium sit obiectum adæquatum eius, quatum ad æquum distinguendum ipsum ab aliis potentiis, eni quiibus conuenit in perceptione sensibilis communis: sed potentia potest bene ferri in aliquod obiectum quod non continetur sub obiecto adæquato eius hoc modo accepto.

91. *Aeternis ergo probatur conclusio*: quia numerus, quod est sensibile commune quatenus percipitur à sensu, nihil aliud dicit, quam plura sensibilia propria non continua, quantum ad perceptionem sensus, unde non dicit formaliter, nisi negationem illius continuationis: sed evidens est istam negationem non producere posse speciem aliquam propriam: ergo sensibilia communia non producent speciem propriam, eadem enim est ratio de uno sensibili communi, ac de omnibus.

Confirmatur: quia figura, quae est aliud sensibile commune, nihil aliud dicit supra sensibile proprium prater ordinem talium partium inter se, vel in ordine ad locum, qui ordo est relatio: sed relatio non potest causare speciem, quae est qualitas absoluta, ergo sensibile commune non potest causare speciem propriam.

Probatur secundo, si sensibile commune produceret speciem propriam distinctam realiter à specie sensibiliis propriis, posset Deus concurrens ad speciem sensibilis proprii non concurrendo ad speciem sensibilis communis: sed in tali casu adhuc videretur color, v.g. cum tali magnitudine, & figura: ergo videretur sensibile commune per speciem sensibilis proprii, & consequenter superfluit species sensibilis communis.

Confirmatur: quia posset Deus de potentia saltem absoluta producere speciem sensibilis communis, non producta specie sensibilis proprii: sed tum deberet aliquid videri per ipsam ex uno capite, quia omnis species distincta ab alia, & dabilis absque illa potest representare aliquid: ex alio vero capite, nihil posset representare, implicat enim visum posse videre figuram per se sumptam absque colore, aut luce: ergo implicat illa species propria.

Probatur tertio: quia non sunt multiplicanda entia sine necessitate, sed una species sensibilis proprii producta ab ipso, vt habet talem figuram, aut magnitudinem, omnino sufficit, vt sic percipiatur: ergo non est afferenda alia species.

91. *Obiectum*: sensibile commune imprimit speciem aliquando, cum sensibile proprium non adest, nec immittit speciem propriam: ergo etiam quando adest proprium talem speciem imprimit, neque enim presentia sensibilis proprii diminuit vires eius.

Probatur antecedens: quia si quis esset propè cælum, percipere posset magnitudinem, & figuram eius per manum: sed in cælo non est sensibile aliquod proprium: ergo sensibile commune percipitur non percepto proprio; & consequenter immittit species, non immisces species sensibilis proprii.

Respondeatur negando antecedens: & ad eius probationem respondent *Complutenses*, in cælo reperiuntur qualitates tangibles, quia tales qualitates non sunt solum qualitates primæ, & mediae ex illis ortæ, sed aliae etiam, vt soliditas, molleitas, certitudo. Et quia potest responderi, quod Deus omnes illas qualitates possit à cælo separare, & tamen quod adhuc posset manus tangere cælum, & percipere eius magnitudinem, & figuram,

Respondetur secundo, quod non possit tangi tactu vitali, & consequenter quod non possit sensus percipere magnitudinem, aut figuram eius; licet forte intellectus id posset facere per discursum. Quæ doctrina est bona, si tamen sola qualitas percipi possit. At si non sola qualitas sint perceptibiles, tum dicendum est, quod licet in tali casu tactus perciperet qualitatem cæli, propter impenetrabilitatem, tamen illa quantitas non est sensibile commune, sed proprium tactui: quando vero dicitur quod magnitudo sit sensibile commune, hoc non debet intelligi de magnitudine quantitativa, ac impenetrabili, sed de magnitudine extensionis partium extra partes, hanc enim sola est, quæ à visu, & auditu potest percipi, & etiam à tactu simul cum illa alia magnitudine quantitativa impenetrabili, quæ est unum ex sensibilibus propriis eius.

Q V A E S T I O X.

An denatur species insensata.

93. *P*er series insensatas intelliguntur illæ, quæ representant obiectum potentia internæ secundum

aliquam rationem, secundum quam non percipitur sensu villo externo, sive illa species, quæ sic repræsentat obiectum, etiam repræsenter ipsum secundum rationes perceptibiles à sensu interno, sive non. Quod si cognoscatur à sensu interno obiectum sub tali ratione, non est dubium quin detur species insensata, quia sub nulla ratione potest percipere obiectum, nisi sub ratione, secundum quam nata est ipsi repræsentari per aliquam speciem. Quare tota difficultas reducitur ēd; an sensus internus cognoscatur obiectum sub aliqua ratione, sub qua non percipitur à sensu externo, v.g. an ouis non solum cognoscatur lupum sub ratione alicuius habentis tales colores externos, & talem figuram, ac magnitudinem, qualia apparent sensu externo, sed etiam sub ratione inimici, aut disconuenientis, sub qua ratione certum est quod à sensu externo non percipitur.

Aduerter autem, non esse dubium hic, quoniam sensus internus multa percipiunt, quæ non sunt obiecta sensuum externorum, nam percipit ipsos met actus sensuum externorum, & delectationes, ac dolores ipsos consequentes, & hoc quidem per species distinctas à species obiectorum illorum, que species possunt vocari species insensatae, quia sunt species rerum quæ non obiciuntur sensibus externis; sed dubium præcise est, ut dixi, an percipiat obiecta sensuum externorum sub aliqua ratione, sub qua ab ipsis sensibus externis non percipiuntur.

Prima sententia est dari huiusmodi species insensatae, quibus cognoscatur obiectum secundum rationes aliquas non perceptas à sensibus externis. Ita *D. Thom. i. p. q. 78. cum suis communiter, quos sequuntur Ruinius, Complutenses, Averroës, Arriaga & alij hic.*

Secunda sententia est non dari tales species. Hanc tenet *Scotus in 1. dist. q. 2. & in 3. dist. 15. num. 7. cum suis communiter, quos sequitur Hurtadus hic disp. 13.*

C O N C L V S I O I.

94. *Non datur huiusmodi species. Est secunda sententia contra primam.* Non datur species insensatae.

Probatur primo: quia ipsem intelleximus non potest absque discursu considerare obiectum sub vila ratione, sub qua non percipitur à sensibus huius subordinatis: ergo neque potentia materialis interna, sed hæc non potest discurrere secundum aduersarios; & quamvis possit, certe non discurrit roribus quiores elicere actus illos, ob quos ponuntur in illo species insensata: ergo.

Probatur secundo: vt darentur tales species, vt cognoscere obiectum à potentia interna sub tali ratione non sensata, deberet dari aliquid quod ipsam ad hoc determinaret, vt est evidens: sed non potest, ergo.

Probatur minor: quia nihil potest ad hoc determinare potentiam præter obiectum quod percipitur à sensu externo, aut specie sensata eius expressam & impressam, aut ipsam potentiam internam, aut omnia simul: sed neutrum ex his, nec omnia simul possunt determinare potentiam internam ad illam speciem aut perceptionem insensata: non quidem potentia se sola, quia illa est indeterminata, nec species sensata se sola, sive expressa sive impressa; aut obiectum solum, quia species sensata expressa & impressa lopi haberur ab alio lupo, quoniam determinatus potentia interna eius ad percipiendum ipsum per modum inimici aut disconuenientis, quæ est ratio insensata, sub qua dicunt aduersarij ipsum apprehendere ab one; & similiiter ipsum obiectum, nempe lupus aut accidia externa ipsius proponuntur æque alteri lupo ac ovi, nec tamen determinant potentiam alterius lupi ad cognitionem illam insensata. Nec etiam omnia illa simul, quia alias quoties omnia simul applicarentur, deberet causari in potentia interna species insensata vel expressa, vel impressa: quod est falsum, quia si ouis educaretur cum lupo, non perciperet lupum sub ratione disconuenientis aut inimici.

95. *Probatur tertio*: quia potentia interna aeternata verbi gratia non potest percipere lupum per modum inimici, nisi per modum inimici actualis, hoc est actualiter offendens, vel per modum inimici aptitudinalis, hoc est

est potentis aut solentis offendere: sed neutrum dici potest; aut si potest, non debet dici fieri per species insensatas, sed per sensatas: ergo.

Probatur minor quoad primam partem: quia non per modum inimici actualis, nisi actualiter offendat: sed actualiter non offendit, nisi quatenus ex perceptione externa ipsius sequeretur aliqua molestia; illa autem molestia si sit in sensu externo, non percipitur per speciem insensatam de qua hic agimus, ut pater ex dictis in initio questionis; si vero sit in potentia interna debet antecedere ipsam perceptionem eius, & tunc debet caufari ab obiecto secundum rationem sensatam sensu aliquo extero, ut pater: ergo non est necessaria species insensata.

Probatur etiam eadem quoad secundam partem, nempe quod non per modum inimici aptitudinalis, aut potentis offendere: quia non potest aliquid apprehendere per modum calefactui, nisi expertus est quod aliquando calefecerit, aut ipsum, aut aliquid aliud simile: ergo non potest percipere aliquid per modum apti, aut potentis nocere, nisi aliquando expertus est quod nocuerit. Sed imprimis experientia in quibus se fundant aduersarij ad ponendas perceptiones insensatas, habentur in casibus in quibus non praecessit actualis experientia documentum. Et deinde, si actuale documentum debuit praecessisse, illud cognosci debebat per species sensatas: ergo & aptitudinalis inimicitia per easdem cognosci poterat, & consequenter non dantur species insensatae.

Probatur denique conclusio: quia non sunt multiplicanda entia sine necessitate; sed nulla propositus est necessitas speciem insensatarum: ergo non dantur.

Probatur minor ex solutione obiectorum.

96. *Obiectus:* ovis fugit lupum non propter indecentiam coloris, aut figuræ, sed quia inimicus est naturæ suæ; & avis congregat paleas, non quia id delectat sensum, sed quia est vtile ad nidificandum: ergo percipit ovis inimicitiam lupi, & avis utilitatem paleæ: sed illa non percipiunt à sensibus externis: ergo sensus internus percipit in obiecto alias rationes insensatas.

Confirmatio: quia natura non deficit in necessariis: deficeret autem, nisi communicaret animalibus facultatem perceptuam istarum rationum non sensatarum; sine enim illa, nec ovis fugeret lupum, nec avis nidificaret, nec animalia cognosceret herbas sibi viles, & nocivæ.

Respondeo: unde fit ut ovis fugiat lupum. Ratione: quia naturæ moueri ad colligendas paleas, & nidificandum sine vila cognitione utilitatis, aut alterius rationis non sese fat. Ad illud, de avibus dico, eas etiam instinctu naturali instinctu vila, præter cognitionem vila, præter cognitionem obiecti externi sic molestantis. Facile vero percipi potest cur alteri lupo, aut aliis animalibus non inferatur talis molestia, nec consequenter fugiant; quia propter diversitatem complexionum accidentia illa externa lupi possunt bene caufare molestiam in animali talis speciei, quamvis non causarent ipsa in animalibus alterius speciei, sicut aliquibus hominibus odores dispergunt, qui aliis placent. Ad illud, de avibus dico, eas etiam instinctu naturali moueri ad colligendas paleas, & nidificandum sine vila cognitione utilitatis, aut alterius rationis non sese fat.

97. *Ad confirmationem respondeo* prouidisse naturam sufficienter animalibus tribuendo ipsis illum instinctum, ratione cuius exerceant illas operationes, sive exerceant ipsas mediante specie, aut cognitione sensata, sive non. Vnde in forma, nego minorem.

Dico: si accidentia lupi percepta à sensibus externis ovis causarent illam molestiam in ovi, ratione cuius fugeret, etiam si educaretur cum lupo deberet fugere: sed hoc est falsum: ergo.

Probatur sequela maioris: quia simili probatione videntur ad ostendendum, quod non caufetur species insensata per lupum, aut sua accidentia, aut species externas.

Respondeo negando sequelam maioris, quia ex consuetudine accommodari posset ipsius complexio taliter, ut non offenderetur presentia lupi, sicut odores, & cibi

ingrati redduntur aliquando grati, aut saltem non integrati per consuetudinem, & è contra, qui grati sunt hinc ingrati.

Deinde fuga illa potest impediti per metum, & modestiam illatam ab eo, qui cogit ouem ad coabitandum cum lupo.

Ad probationem sequelæ, nego paritatem, quia species intentionalis cuiuscumque obiecti applicata sufficieret debet semper determinare ad cognitionem illam, ad quam est determinata, nec hoc potest impediti illa consuetudine, aut mutatione complexionis, sicut possunt alia alterationes naturales, & physicae, & etiam delectationes, ac molestiae.

98. *Obiectus secundo,* ex Arriaga, sensus internus percipit concordiam vocum, in qua consistit musica, & proportionem colorum in qua consistit pulchritudo: sed sensus externus non percipit illa: ergo dantur species insensatae.

Respondeo distinguendo maiorem: percipit illam concordiam & proportionem formaliter, quatenus dicit respectum, aut ullam rationem, quæ non percipitur à sensu externo, nego maiorem; fundamentaliter, id est, percipit ipsasmet voces, & colores, quæ habent illam concordiam, & proportionem, concedo maiorem, & similiter distinguo minorem: sensus non percipit illa formaliter, concedo, fundamentaliter, nego minorem, & consequentiam: & dico, quacumque ratione percipiuntur illa à sensu interno, eadem ratione ea percipi ab externo.

Obiectus tertio, ex codem. Bruta agunt propriæ finem applicando media ad eam acquisitionem: ergo cognoscunt utilitatem mediæ respectu finis: sed hanc non percipit sensus internus: ergo.

Respondeo distinguendo antecedens: formaliter loquendo, aut cognoscendo finem, & media allo modo, quam cognoscuntur à potentis externis, nego, materialiter, applicando ea quæ reuera sunt media ad finem, concedo maiorem. Et similiter distinguo minorem, & nego consequentiam.

Vbi adverte, quod brutum si cognosceret media, & finem formaliter loquendo, omnino deberet discurrere, & ex effectu procedere ad causam, neque enim ipsem homo potest alia via cognoscere media apta ad finem. Quod si concedatur semel brutis vis discurrendi, non est dubium, quin possint sibi acquirere species insensatas; unde Conclusio nostra, & tota controversia hæc supponit bruta non discurrere: quare hæc obiectio non est ad propositum, quia est contra hypothesis conclusionis, & controversiarum.

DISPVT. III.

De potentiis externis in particulari.

PO TENTIA EXTERNÆ, de quibus hic tractandum est, sunt quinque omnibus notæ, nempe Visus, Auditus, Gustus, Odoratus, & Tactus, quas dari certum est experientia.

QVÆSTIO I.

Quid sit organum, & obiectum potentie visus.

1. **O**RGANUM seu sensorium visus, est illa pars oculi STRUCTURA OCULI. in qua producitur, ac recipitur ipsa visus. Ut autem decernatur quænam sit illa pars, supponendum ex anatomia oculum constare, ac componi ex variis partibus diversæ rationis, nempe ex tribus humoribus, ac quatuor tunicis. Ex his humoribus, qui in centro oculi residet, vocatur crystallinus, seu glaucus: hunc circumdat secundus, quem vocant virium, circumdatus vicissim ipse à tertio humore, qui dicitur aqueus, seu albugineus. Porro quatuor tunicarum prima dicta sacularis, & ar-

774 De ANIMA. De Potentiis externis,

nea, proxime ambit humorem crystallinum : secunda dicta reticularis circumdat humorem vitreum, & ipsa ambitur à tertia quæ vocatur *vnea*, & est in diuersis hominibus diversi coloris ; quarta denique, quam vocant *corneam*, amplectitur totum oculum.

Præterea reperiuntur duo nervi à cerebro usque ad oculum protracti, qui paululum postquam à cerebro recedunt, inter se vniuntur, & postea separantur, uno ad unum oculum, altero ad alterum directo. Hos nervos appellant *opticos*, seu *visorios*.

Ex his ergo partibus diuersis, *Anicenna* existimat sensorum vias esse nervos opticos in ea parte, qua conueniunt : *Toletus* tunicam araneam : Communior sententia pupillam oculi, seu humorum crystallinum ; *Complutensis* denique, & humorum crystallinum, & nervos opticos, præcipue in ea parte qua conueniunt.

CONCLVSION I.

Sensorium *visus* *est* *pupilla* *oculi*, seu *humor* *crystallinus*. Hæc est, ut dixi, communissima cum *Galen* lib. 8. de *visa* *partium* cap. 6. *Complutensis*. *Suacio*, *Ranvios*, *Averja*, *Arringa* hic contra reliquias sententias.

Probatur : quia quantum ad experientiam nostram attinet, omnino magis apparet visionem produci in aliqua parte ipsiusmet oculi, quam intra oculum in nervis viis, & hinc etiam oculus dicitur videre, sed ex suppositione, quod producatur in oculo, nullibi inclusus, quam in humore illo crystallino, qui in centro oculi ponitur, velut ceterarum omnium partium præcipua, ad quam ordinantur.

Confirmatur contra Anicennam : quia ideo ipse sensorium visus ponit in nervis opticos qua parte conueniunt, quia alias obiectum videtur duplicatum : sed hoc est falso : ergo.

Probatur minor, tum quia *Vesalius* lib. 4. de fabrica corporis humani, c. 4. affirmit se reperiisse quendam hominem Patauij, in quo isti nervi non conueniebant, qui tamen nunquam conquesitus est vidisse se semper obiecta duplicata ; tum quia quamvis visus produceretur in pupilla, quandoquidem idem videtur visione vniuersique pupillæ, non deberet videri duplicatum, nisi poneretur impedimentum aliquod.

Confirmatur secundo contra Toletum, quia ideo ipso non ponit sensorium visus in humore illo, sed in tunica, quia humor non est animatus : sed hoc est falso, quamvis enim alii humores fluidi, qui decurrent hinc inde per corpus, non sint animati, hic tamen, qui non est sic fluidus animari potest, & debet.

3. Confirmatur tertio contra Complutensium, quorum sententia hac de re ceteris minus habet probabilitatis, quia illi præcipue mouentur ad ponendum sensorium visus partim in nervis opticos, ut visio sit una, & potentia visua una, quia altera visio est superflua.

Contra, inquam, *hanc doctrinam primo* : quia multo magis esset una illa visio, si in solis nervis opticos qua parte conueniunt, produceretur, quam si etiam produceretur in oculis : & si produceretur ibi una ratione, nihil prorsus impeditur quo minus ibi solummodo producatur : ergo, vel tenendum est, quod ibi solum producatur, vel quod non producatur ibi una ratione.

Contra secundo, quia quamvis visio extendetur à pupillis ad nervos, adhuc essent duas visiones, nam certe visio vnius distinguuntur realiter à visione alterius oculi, & potentia illa productiva visionis, quæ est in uno oculo distinguuntur realiter à potentia productiva visionis, quæ est in altero oculo.

Nec refert, quod secundum sententiam Complutensium continuarentur inter se per illam extensionem ad nervos opticos qua parte conueniunt, quia illa continuatio non impedit quo minus, quæ continuantur visiones, sint realiter distinctæ, & separabiles à se inuicem.

Contra tertio, quia plura ponuntur in sententia Complutensium quām communi : ergo ad superfluitatem videntiam nou est tenenda illa sententia, sed porius communis.

Probatur antecedens : quia communis non ponit, nisi visionem unam in una pupilla, & alteram in altera : sed illi & hoc ponunt, & præterea alias visiones, seu partes visionis extensas per totum medium interiacens inter pupillam, & partem illam capitum, in qua nervi optici conueniunt.

4. Contra quartu : quia superflue ponitur illa extensio visionis, neque enim illa prorsus est necessitas ipsius.

Dices, necessitatem esse, ut visio sit una.

Contra, quia si non sit una omnino simplex, & exclusas partes loco notabiliter separatas, non debet esse una illa ratione : ergo non est afferenda illa extensio ob illam unitatem conferuandam.

Confirmatur hoc ex paulo ante dictis : quotiescumque unitas aliquis rei non potest teneri absque multiplicatione maiori entium, quam alias esset afferenda, non debet afferri illa unitas ; propter principium commune, quod non sunt multiplicanda entia sine necessitate : sed non potest teneri unitas visionis, quin plures partes eius afferantur, quam deberent afferri, si non teneretur, ut est evidens : ergo non est afferenda illa unitas.

Obiectus primo, pro *Anicenna*, quem sequitur *Iohannes à S. Thoma*. Nervi optici, seu visorij propterea tales videntur, quia in ipsis præducitur visio : ergo sunt sensorium visus.

Respondeo negando antecedens : sed ratio iudici istius nominis est quod per eos ad oculum deferuntur spiritus animalis, sine quibus oculus videre nequit, & quod per eos etiam species deferantur ab oculo ad potentiam interiorum.

5. Obiectus secundo : sufficit una visio, & superfluit duplex eiusdem rationis de eodem obiecto : sed si producatur in pupillis, essent duas visiones, si vero in nervis in illa parte qua conueniunt, esset una tantum.

Respondeo, sicut non sufficit naturæ prouidere unum oculum, nec superfluent duo, quamvis sufficit ipsi prouidisse unam linguam pro gusto, ita etiam non sufficeret ipsi prouidisse unam visionem, nec superfluere duas.

Confirmatur : secundum aduersarios, species similes speciebus delatis per unum oculum deferuntur per alterum etiam ad nervos opticos, sine superfluitate : ergo etiam sine superfluitate potest produci in uno oculo visio similis visioni alterius oculi, ad quamcumque enim utilitatem deseruerit illa multiplicatio specierum eiusdem rationis, poterit deseruire multiplicatio visionum.

6. Obiectus pro Complutensibus. *Philosophus lib. de sensu & sensibili* postquam dixisset visionem esse in oculo, ut denotaret illum non esse in superficie oculi, sed interior in nervis opticos, ait : *Non enim in ultimo oculi anima, aut anima sensitum est, sed manifestum quoddam interius*.

Confirmatur : quia in eodem libro dixit : *Si autem quemadmodum oculi duo sunt, dicat quis nihil prohibere ; sic etiam in anima dicendum, quod forte ex his unum aliquid sit & una operatio ipsorum* : ergo non sunt duas visiones non continuatae.

Respondeo, ex hoc loco, neque cum conjectura posse colligi aliquid de nervis opticos, solum enim exprefit dicitur quod visio non producatur in superficie oculi, hoc est in humore, aut tunica exteriori, sed interior, hoc est in pupilla, quæ est intima pars oculi : quod si etiam loqueretur de superficie ipsius pupillæ, adhuc posset esse verum, quod non esset producta visio in illa superficie, sed interior in parte interiori pupillæ, nec hinc sequeretur, quod deberet esse producta in nervis.

Ad confirmationem respondes imprimis, *Philosophum nihil* hic determinare, ut patet ex particula forte. Deinde illud de una operatione potest intelligi de una quantum ad aequivalentiam, non quod reuera sint duas, unde nego consequentiam in forma.

7. Hæc quantum ad primam partem questionis ; nunc secunda pars resoluenda est. Ad quod aduertendum, illud esse obiectum visus, quod percipitur per visum, seu ad quod terminatur visio, unde quandoquidem visio ocularis terminetur quandoque ad colorem, quandoque ad lucem & lumen, non est dubium quia tam color, quam lux & lumen

Quid est obiectum eius; & quandoquidem etiam nihil aliud videar oculus, quod percipi non possit per alias potentias externas, aut omnes, aut aliquas, si caperetur pro obiecto adaequato visus aggregatus ex omnibus obiectis in qua posset visus tendere, & in qua non posset tendere vila alia potentia externa, obiectum adaequatum visus sine dubio esset aggregatum ex omnibus coloribus, & ex omni luce, ac lumine. Sed si capiatur pro obiecto adaequato aliquod unum ex pluribus obiectis, quae percipere potest visus, non potest assignari aliquod una obiectum, per ordinem ad quod posset explicari bene potentia visiva, tanquam ad obiectum adaequatum; nam illud unum, vel esset lux, vel color, vel aliquid abstractum ab illis: sed non potest esse lux, quandoquidem posset videri praeter lucem color, & color nullo modo spectat ad lucem; neque potest esse color, quia praeter colorem potest lux videri, quae non spectat ad colorem; neque aliquid abstractum ab illis, tum quia visus non tendit in rationes abstractas; debet autem tendere in obiectum adaequatum; tum quia non potest explicari quoniam sit illa ratio abstracta.

Dicere posset explicari dicendo quod sit illud quod potest videri, in hoc enim conueniunt lux, & color.

Contra, quia non potest intelligi ut sic, quin intelligatur ipsam potentia visiva ergo illa explicatio non est sufficiens explicatio eius in ordine ad peruenientium ad cognitionem potentiae visiva.

Itaque nihil ulterius circa obiectum visus declarandum manet, quam ut ostendatur quid sit color, quid lux, & lumen, & quomodo requiritur lux, & lumen ad videndum colorem; de qua re quamvis egerim in commentario ad distinctionem decimam tertiam Secundi, tamen hic etiam iterum tractanda videbatur.

C O N C L V S I O . II.

*Lux non
est sub-
stantia.*

8. Nec lux nec lumen est substantia. Hac est communissima sententia cum Philosopho 2. de anima texti. 69. Doctore in 2. diff. 13. D. Thom. 1. part. q. 79. ac ceteris Peripateticis hic contra Empedoclem, Lucretium, Simplicium, quos ex recentioribus sequitur Sebastianus Bassonus 2. de caelo, intentione 2.

Probatur primo ex Doctore, quia utrumque est per se sensibile, ut patet experientia: ergo neutrum est substantia, nulla enim substantia est per se sensibilis sensu externo, nisi ratione accidentis. Hac probatione utrumque Conimbricensis & Ruini: & quamvis negari posset consequentia cum sua probatione; tamen quandoquidem non possit assignari vila alia substantia, quae sit per se sensibilis, & omnia alia quae per se sentiuntur a sensu externo, sunt accidentia, omnino verisimilium est, quod lux ac lumen sint accidentia & non substantia.

Probatur secundo quoad primam partem etiam ex Doctore, quia lux in aliquo est accidentis, ergo in omni. Consequentia est evidens, quia quod in aliquo est accidentis est aptum natum inhaerere, & quod est tale non est aptum natum per se existere, & consequenter non est substantia. Probatur antecedens: quia in igne est accidentis, neque enim est tota substantia ignis, nec materia prima nec forma substantialis eius non quidem materia prima, quia alias omnia corpora esent lucida, cestant enim materia prima: non tota substantia ignis, quia sic lux stellae esset tota substantia istius stellae, & consequenter stella & ignis & quodcumque aliud lucidum esset eiusdem speciei, non etiam forma substantialis ignis, propter eadem ratione.

9. Dicere: quamvis ignis aut forma ipsius esset lux, & eodem modo stella, & quodcumque aliud lucidum, vel forma eius esset lux, tamen non lequeretur quod essent eiusdem speciei, quia licet conuenirent in ratione lucidi, tamen disconvenirent in ratione lucidi talis aut talis lucis, non quasi esset differentia in ratione ipsius lucis, quatenus lux est, seu quatenus perceptibilis a sensu externo, sed quod lux celestis, v.g. haberet alias operationes & influxus quos non haberet lux ignis, aut alia terrestris; aut quod lux celestis esset substantia simplex aut incorruptibilis, & lux terrestris esset substantia composita & corruptibilis.

Confirmatur hoc: quia corpora celestia conueniunt cum sublunaribus in ratione substantiae ut sic; & etiam conueniunt cum igne in ratione exigentis lucem connaturaliter ex suppositione quod lux sit qualitas: ergo similiter possent conuenire in ratione lucis aut lucidi, quoniam illa ratio esset substantialis utrisque.

Quod ad me attinet, sincere fateor hac responsene enerari posse vim praeditam probationis: unde potius innundent primam.

*10. Probatur facilius conclusio, quoad secundam partem Lumen
de lumine: quia lumen in aere est accidentis: ergo ubi
non est substantia.*

Probatur aut antecedens: quia non est substantia, aut forma, aut materia aeris, ut est evidens; neque est alia substantia, aut materia aut forma substantialis: non quidem materia, quia alias omnia constantia materia essent luminosa: non etiam substantia, quia sic duae substantiae essent in eodem loco, nimirum substantia luminis & aeris; neque forma substantialis, quia haec non datur nisi in aliqua materia & substantia composita: ergo si non datur cum aere aliqua composita substantia, neque dabatur cum ipso aliqua forma substantialis.

Hec probatio efficaciter probat lumen esse accidentis, & si lumen esset eiusdem speciei cum luce, con sequenter probaret lucem esse accidentem, unde Thomisti tenentes esse eiusdem speciei, merito videntur hac probatione ad probandum lucem esse accidentem. At Scotisti, quia sunt in opposita opinione, delerire non potest ad probandum lucem esse accidentem.

Dicit cum Bassono, lumen non esse eodem loco cum aere; sed esse particulas aliquas tenues substanciales immixtas a corpore lucido, & immixtas aeri.

Contra primo: quia incredibile videtur tot particulas substanciales immixtari per totum acrem quin aer moueat; ex illuminatione autem constat experientia ipsum non moueri.

11. Contra secundo: quia illae particulae immixtæ aeri, & egredientes a corpore lucido, v.g. Sole, vel egredentur ab illo corpore eo modo, quo vapores egrediuntur a corporibus humidis, & exhalationes a fuscis, & calidis; vel producentur de novo in ipso aere. Neutrum dici potest: ergo non dantur tales particulae.

Probatur minor, quoad primam partem, nempe quae dicit, quod non egrediantur ut vapores, aut exhalationes: tum quia non possunt exire in instanti, illuminatio autem fit in instanti; tum quia darentur porti in celis, per quos transirent istae particulae, quod absurdum est, quia exuentibus illis particulis, nihil succederet; tum quia corpora celestia lucida esent corruptibilia, & exuentur paulatim per egressum quotidianum tot corpusculorum.

Probatur eadem minor quoad secundam partem, neque quod non esent corpuscula de novo in aere generata; quia, vel generarentur ex materia aeris, vel ex alia. Si ex materia aeris, ergo gemit corrumperetur quod maximum sui partem, quod est absurdissimum; ino quoad omnem, quia non est portio ratio de aliquibus particulis eius, quam de omnibus; si ex alia materia, praterquam quod assignari non possit, ergo in instanti quo fit illuminatio in cubiculo magno, v.g. ad apertiones fenestrarum, fieret generatio istarum particularum, & destructio aliorum corporum ex quorum materia generarentur, & rursus clausa fenestra hieret destructio illarum particularum, & productio altarium succendentium, quod totum est absurdissimum.

12. Obiectio Philosophum sect. 11. problematum 13, vbi radios solares, ac lumen vocat corpora.

Deinde Augustinus 2. de lib. arb. dicit lumen primorum locum tenere inter corpora. Et Theodoretus 9.7. in Genesi seruit lucem esse substantiam per se cohaerentem. Et demique Damascenus 2. de fide. Neque enim, inquit, ex ignorantia sententia ignis quidquam aliud est quam lux: & cap. 8. dicit substantiam luminis esse diversam ab aere.

Respondeo, Philosophum eo loci nihil determinare, sed dubitatu tantum procedere, sicut solet plerumque in

problematis. *Augustinus*, & *Theodoretus* capitit lumen, & lucem pro corpore luminoso, & lucido, quod sine dubio est substantia *Damascenus*, autem primo loco loquitur in sententia aliorum. Et in secundo capitulo substantiam pro natura, ac entitate; ita ut sensus sit, quod lux habeat entitatem & naturam distinctam ab entitate ac natura aeris; ex hoc vero non sequitur quod sit substantia, aut quod non sit accidentis.

13. *Obiectus secundo fundamentum Bassoni*: radij Solaris incidentes in foramen camini notabiliter impedirent egressum fumi, sed hoc fieri non posset nisi illuminatio fieret per intermixtionem corpusculorum; ergo *Confirmatur* per rationem, quam *Philosophus* in problematis supra dat, cur nox aptior ad audiendum sit quam dies: nempe, quia aer de die densior est ob radios solares ac lumen, quam noctu, & vox facilius fertur per minus densum: neque enim de die deberet esse densior ob radios, nisi illuminatio fieret per corpusculorum intrareceptione nem.

Respondeo negando minorem: nam aer ipse affectus qualitatibus quibus afficitur, sic illuminans posset resistere fumo, tam bene quam cum illis corporibus; si tamen vera est illa experientia, de qua sane dubito, nisi tum spicere ventus impediens fumum: quod si spicere tum ventus, experientia illa nihil facit ad propositum.

Ad *Confirmationem* *respondeo*, veram rationem non esse illam sed potius, quia noctu minus vocis excitatur per aerem, quiescentibus scilicet magna ex parte animalibus: nec refert quod illa ratio proponatur a *Philosopho*; quia non omnes rationes, quas proponit in problematis, sunt sufficietes.

CONCLV SIO III.

Lux male
describi-
tur esse
actus per-
specui aur
illumina-
ti.

14. Non bene definitur lux aut lumen esse actus perspicui, ut illustrati aut illuminati. Hæc est contra *Complutenses* dis-
put. 10. num. 11. & patet, quia qui non cognoscit lumen aut lucem, non potest cognoscere quid sit esse illustratum aut illuminatum; ergo alicui non cognoscenti lumen aut lucem, pessime descripteretur per ordinem ad illuminatum, aut illustratum, quod mihi tam evidens est, ut mirer oppositum ab illo teneri.

CONCLV SIO II.

Descri-
ptio lucis.

15. Lux optime describitur esse qualitas ex se visibilis independenter ab alia qualitate, que non sit species intentionalis eius, consequens naturam sui subiecti, ita ut connaturaliter nequeat produci, aut destruci, nisi eo destruendo aut producendo. Hæc est in terminis nullius.

Probatur rater: quia omni & soli luci conuenit hæc descriptio, & potest deducere ignoranter quid sit lux, ad cognitionem naturæ eius, & ad ipsam ab omnibus aliis formis discernendam, ut magis patebit ex eius explicatione. Dicitur *quæras*, quia si non sit substantia, certum est quod debeat esse qualitas, neque enim esse potest qualitas, aut relatio. Dicitur *ex se visibilis independenter ab alia qualitatibus*, ut excludantur colores, quoniam sine lumine nequeunt videri. Dicitur, quia non sit species intentionalis, quia tam certum est, quod requirantur species intentionales ad videndum quocumque aliud. Dicitur *consequens naturam subiecti*, &c. ut excludatur lumen, quod distinguunt specie à luce, ut patebit statim. Quod si lux & lumen essent eiusdem speciei, ut tenent *Thomisti*, non esset necessaria hæc particula, nec vera.

Hinc patet bonam etiam esse illam descriptionem lucis, qua dicitur quod sit qualitas, à qua quæ ex natura sua perspicua sunt, independenter ab aliena qualitate, que non sit species intentionalis ipsorum, habent esse perspicua, hoc est, habent posse videri, quia nulla qualitas trahit ipsi hoc nisi qualitas concomitans connaturaliter eorum naturam, & quæ videri possit absque dependencia ab alia qualitate.

CONCLV SIO V.

Lumen est
species
visibilis
lucis

16. Lumen est species visibilis lucis. Hæc est Doctoris in 2. distinct. 13. sive undeque, quos sequitur *Egidius de anima* 481-76. *Thiennen* ad text. 71. *Buridanus* qnest. 73. & alijs

eamque probabilem existimat *S. Thomas* in 4.d. 1. q. 1. est autem contra *eundem* 1.p. q. 67. *Ruuum*, *Averianum*, & *Con-* pluten's hic.

Probatur: quia si lumen non esset species visibilis, sed qualitas intentionalis, deberet impeditre sensationem, sensibile enim reale non intentionale positum supra sensum, vilus praesertim, impedit sensationem; sed certum est lumen non impedit visionem sive alterius lumen, sive lucis, sive coloris, sed potius conducere ad illum habendam: ergo est qualitas intentionalis, & consequenter species visibilis.

Hæc probatio, quamvis *Caietano* difficilis appareat, cuius responsio & impugnatio ipsius videri potest in *Commentario* meo ad *Scotum* n. 11. mihi tamen se sola non sufficit, quia responderi facile potest, sensibile positum supra sensum impedit sensationem sui, non tamen alterius: & licet aliqua sensibilia posita supra sensum impedit etiam sensations aliorum obiectorum; tamen id negari posset de omni sensibili, nec facile posset probari viuenter falter quod omne sensibile impedit sensationem.

Melius ergo probatio, quia omnes conditiones speciei impressæ visibilis lucis conueniunt lumini: ergo est talis species.

Probatur antecedens: quia dependet à luce in fieri & conservari; caret contrario, producitur in instanti, defert & omnino necessarium est ad videndum lumen.

Confirmatur: quia non sunt multiplicanda entia sine necessitate; sed non est necessitas ponendi alias species lucis præter lumen: ergo solum est species lucis.

17. *Obiectus primo*: lumen viderit: ergo non est species visibilis impressa, quia hæc est ratio videndi non visa.

Respondeo negando consequentiam, ad cuius probationem dico quod species impressa sit ratio videndi non visa, quatenus illa species quæ est in oculo & eum determinat ad visionem non viderit ab ipso oculo; non vero quatenus non possit illa species, aut alia eiusdem rationis videri quando esset remota ab oculo.

Dices: si species visibilis remota ab oculo possent videri, deberent semper videri quoties proponerentur in oculo; hoc autem est fallum: ergo nūquam possunt videri.

Respondeo cum Doctore negando sequelam: nam quæ admodum ipsum lumen diffusum per medium non potest semper videri, secundum aduersarios, etiam si non esset species visibilis secundum ipsos, sed tum solum quando contiguit corpori opaco: ita etiam quamvis sit species visibilis, & possit videri, non debet semper videri, sed tum quando contiguit corpori opaco.

18. *Obiectus secundo*: lumen denominat medium luminosum, sed species visibilis non denominat medium, ut patet de speciebus colorum, quæ non denominant medium: ergo lumen non est species visibilis.

Respondeo negando minorem, impossibile enim est ali- species sensibiles quam formam esse in subiecto, quin ipsum denominet, denomi- nat: lumen subiectum.

Confirmatur hoc: quia si imponeretur hoc nomen *Albedo* ad significandum speciem visibilem albedinis, & *al-
bum* ad significandum subiectum in quo esset illa species, profecto non minus albedo tribueret suo subiecto esse album formaliter, nec magis denominaret ipsum albū, quam *albedo* denominaret *lumen* subiectum *album*: ergo illa species realiter denominat à parte rei suum subiectū, tam bene quam albedo, aut lumen, licet non sit nomen de facto impositū ad significandum istam denominationē speciei, sicut est ad significandum denominationē albedinis. De quo meo iudicio non potest esse controversia.

19. Si autem queras, cur non sit impositum nomen ad significandum effectum formalem, quem tribuant species colorum suis subiectis, sicut est ad significandum effectum formalem quem tribuant species lucis, neque lu- men.

Respondeo ratione principalem esse, quia homines id noluerunt, & forsitan sunt ad hoc adducti, quia lumen haber alium effectum valde principalem, & sensibiliter notum: præter illum effectum quem habet, ut est species visibilis

Disput. III. Quæst. I.

777

visibilis præcise: nam ut species habet tantum determinare potentiam ad visionem lucis; sed præterea habet posse cauare visionem per modum obiecti; & deseruire ad vindendos colores; species autem colorum non habent alii effectum communiter notum, quam determinare potentiam ad visionem colorum producendam.

Obiectus tertius, lumen habet effectus reales, potest enim producere calorem, & corrumpere physicè oculum. Sed huiusmodi effectus non competit specie visibili, aut qualitatæ intentionalis: ergo.

Lumen nō
produci-
catorem.

Respondeo, si maior sit vera, negando minorem, neque enim est illa ratio cur qualitas intentionalis non possit habere effectus reales non intentionales, modo simul habere etiā possit effectus intentionales. Dixi autem, si maior sit vera, quia existimò probabilis esse cum Durando, Auersa, & aliis contra Corimbricenses 2. de calo cap. 7. q. 5. Lumen non esse productuum caloris; sed calorem, qui producitur simul cū lumine, produci à causa illuminante per calorem; aut formalē, si illa causa sit calida formaliter, ut est ignis, aut virtualem, si illa causa non sit calida formaliter, ut non est Sol. Ratio autē huius est, tum quia nulla prorsus est ratio, vnde colligatur inesse talē virtutem lumini, aut etiam luci: tum quia si per lumen producerent corpora cælestia calorē, per aliam aliquam qualitatē similiter diffusam deberent producere frigus quādo frigefaciunt: talis autē qualitas assignari nō potest, & gratissime fingeretur; tum denique quia si per lumen producetur calor à Sole, iuxta proportionem luminis debet esse proporcio caloris: sed hoc est falsum, quia certum est non esse tantam differentiam inter lumen aëstatis, & hyemis, quanta est inter calores vtriusque. Vnde in forma Respondeo secundo, negando maiorem.

10. Obiectus quartus, si lumen esset species lucis, à qua procedit, verbi gratia, Solis, quoties proponeretur sufficienter lumen sic, ut visio ad ipsum terminari possit, deberet videri illa lux in eadem forma, & figura, quam habet, sicut quādo proponitur species hominis in speculo, ipse me homo in sua forma & figura appetet: sed hoc est falsum pater experientia: ergo.

Respondeo negando maiorem, neque enim obiectum, à quo producuntur species, deberet videri in loco ubi est species, nisi quando ipsummet producit species reflexā: Sol autem non habet vim producendi speciem reflexam ab omni loco in quo potest videri lumen.

Hinc patet lumen posse optime describi per hoc ipsū, quod sit species visibilis lucis: sed quia non solum competit lumini esse talem speciem formaliter loquendo, sed etiā ulterius alij effectus conperunt ipsis, qui & possunt considerari in lumine, quin consideretur lumen esse species visibilis, nec colligatur inesse ipsis ex eo quod sit species visibilis lucis; & verisimile est, quod hoc nomen lumen sit impostum ad significandum illam qualitatē, quæ vocatur lumen, secundum quod est apta nata habere illos alios effectus: ideo describi potest secundum hanc aliam rationem esse qualitatem per se visibilem independentē ab alia qualitate non intentionalis, & non consequentem vnum subiectum ex natura talis subiecti connaturaliter; cuius descriptionis sensus & bonitas patet ex iis, quæ dicta sunt circa descriptionem lucis, à qua per ultimam particulam, & non consequentem, &c. differt.

C O N C L U S I O VI.

De serip-
tio colo-
ris.

21. Color bene describitur esse qualitas non intentionalis, quæ potest videri; sed non sine dependentia ab alia qualitate, quæ non sit species intentionalis eius. Hæc etiam in terminis est nullius: sed in re vix negari potest.

Probatur autem: quia omni & fôli conuenit, & absque superfluitate declarare potest naturam coloris ignorantis quid sit, ita quod possit ipsum discernere à quacunque alia qualitate sibi proposita. Dicitur, *Qualitas, que videri potest, quia omnis color videri potest, & in hoc conuenit cū luce & lumine.* Dicitur *non intentionalis, ut distinguatur à specie coloris, quæ probabiliter videri potest.* Dicitur, *sine dependentia ab alia qualitate, &c.* quia non potest videri sine luce aut lumine, & in hoc differt à luce & lumine.

Alij solent colorem describere esse qualitatem qua mouet actu perspicuum, hoc est, quæ potest videri per mediū transpatens & lucidum seu luminosum, cum tamen non constituerit istud medium lucidum ac luminosum. Quam descriptionem nō improbo; sed magis placet altera, quia hæc non potest intelligi quin intelligatur quid sit lux aut lumen, illa autem altera potest.

C O N C L U S I O VII.

Colores
veri di-
stinguon-
tur à luce
& lumen.

22. Colores veri, & sensibiles, qui scilicet semper ad quamcumque illuminationem lucis in eadem distanția apparent ne. **idem, distinguuntur à luce & lumine.** Hæc est communis contra Platonem in Timeo. Et probatnr manifestè: quia si non distinguenter à lumine, non deberent semper apparet eodem modo ad quamcumque illuminationem lucis aut luminis, contra experientiam.

Confirmatur: quia colores apparentes, quia, non d. stin-
guuntur à luce aut lumine, non sunt stabiles, & ad diuer-
sam applicationem lucis apparent diuersi: ergo, qui non
apparent diuersi ex quamcumque applicatione diuersa lu-
cis, erunt distincti à luce & lumine.

Obiectus, secundum Philosophum 3. de anima tex. 38. lu-
men quodammodo facit, ut qui sunt potentia colores,
sint actu colores: ergo non distinguuntur actuales colo-
res à lumine.

Respondeo negando consequentiam, quia non faciunt actu colores constituendo ipsos formaliter in esse colo-
ris, sed quatenus qui sunt colores actu, nec tamen pos-
sunt proxime actu videri absque lumine, antecedente
lumine actu posunt: qui est verus sensus Philosophi,
& insinuat etiam aliqualiter per particulam quo-
dammodo.

**23. Quæres primos, an requiratur lumen ad videndum
objectum aliquod tam ex parte obiecti, quam medij.**

Huriadus & Arriga hic existimant lumen requiri ex parte obiecti tantum. **Ruarius** existimat ipsum requiri etiam ex parte medij, ad vindendos colores, non vero ad videndum lucem. **Complutensis** existimant non requiri lu-
men ex parte obiecti colorati, ut videatur color, sed so-
lum ex parte medij: explicant autem necessitatem lumini-
nis ex parte obiecti, quam negant, confistere in hoc, quod
necessarium esset ad dandam actuitatem coloribus, ad
producendas species in medio illuminato, & ad deter-
minandam visionem.

Ad hanc difficultatem dico primo, ex suppositione quod lumen sit species sensibilis lucis, ipsum sine dubio requiri ex parte totius medij, tam ut videatur color, quam ut videatur lumen. Patet manifeste, quia quotiescumque applicatur lux taliter ut possit videri, applicatur etiam sufficienter ad hoc ut possit producere speciem sui usque ad potentiam videntem, alias videri non posset; & quo-
tiescumque etiam proponitur color sufficienter ut possit producere species, debet illuminari: sed quotiescumque illuminatur, lux vel lumen, per quod illuminatur, applicatur sufficienter ad producendas species visibles sup-
sus per totum medium: ergo non potest nec color nec lux videri quin illuminetur totum medium. Si lumen sit species sensibilis seu visibilis lucis.

24. Dices cum **Huriadus & Arriga**, aliquando videatur lux remota, aut color remotus ex loco obscenissimo, in quo non videntur colores proximiore: ergo non potest esse lumen productum per totum medium, quia alias vi-
derentur colores illi proximiore: ergo non requiritur lumen ex parte medij.

Respondeo negando sequelam cum sua probatione: quamvis euī lumen sit diffusum per totum illud me-
dium, tamen est tam exiguum, ut non possit sufficere ad vindendos colores alios quam remotos magis perfice il-
luminatos per lucem aut lumen, se tenens ex parte ipso-
rum. Hæc tamen experientia ostendit sufficienter plus lu-
minis requiri ex parte obiecti, quam sit necessarium ex parte medij, imo existimo ex ea haberi quod lumen requiri-
ratur ex parte obiecti, non ut est species visibilis præcise, sed ut habet aliam rationem; ex parte vero medij ipsum requiri solum, ut habet rationem speciei visibilis; vnde &
non est species talis, non requireretur.

Dices

Dico cum Ruyio, corpora quædam lucida videntur in tenebris, ut oculi felium, fungi, capita quorundam pismium: ergo non requiritur lumen ex parte medijs.

Confirmatur: quia si esset lumen aliquid in medio, per quod viderentur ista corpora, maximè lumen ab ipsiusmet productum: fed secundum Philosophum de sensu & sensibili cap. 2. illa non producunt lumen: ergo.

Confirmatur secundo: constat non solum corpora lucida videntur in tenebris, sed quo magis est obscurum medium, eo magis perfectè ex videri: ergo non requiritur lumen ex parte medijs.

Respondeo distinguendo antecedens: in tenebris, hoc est, ubi nihil est lumen, nego antecedens; in tenebris, hoc est, ubi non est sufficiens lumen ad videndos alias colores intermedios, concedo antecedens, & nego consequiam.

25. Ad primam confirmationem respondeo explicando Philosophum cum distinctione minoris: illa corpora non prout sunt lumen sufficiens ad videndos colores intermedios, concedo minorem, non producunt aliquid omnino laminis, nego minorem & consequiam.

Ad secundam confirmationem respondeo primo, illam militare contra Ruyum nam similis experientia est, quod quo magis medium sit obscurum, eo magis videantur colores remotus: ergo non requiritur lumen ex parte medijs ad videndos colores contra ipsum.

Respondeo secundo distinguendo antecedens: quo magis est obscurum per negationem omnis luminis, nego: per negationem luminis sufficientis ad videndos colores alias intermedios, concedo antecedens. Cuius etiam ratio est, quod quando non est lumen sufficiens ad videnda aliqua obiecta, totus conatus poterit adhiberi videndis coloribus, aut lucidis remotis; unde perfectius videri poterunt, quam si esset tantum lumen in medio, ut alii obiectis videndis deberet potentia attendere.

26. Dico secundo: si lumen sit causa realis & non intentionalis, nec species visibilis lucis, ipsum non requiri ex parte medijs, nec ad videndos colores, nec ad videnda corpora lucida. Si autem requireretur ad colores videndos, requireretur pariter ad videnda lucida. Hæc est directe contra Ruyum quantum ad vitramque partem, & etiam ut videtur, contra Complutenses: est quoque contra Conimbricenses quantum ad primam partem, eam intendunt sine dubio Hieronimus & Ariagia.

Probatur anima prima pars: experientia illa supra obiecta priori resolutioni, qua scilicet constat quod ex obscurissimo loco videantur lucida ac colorata remota, non videantur vero viciniora ex parte medijs: nam in illo casu non constat experientia illa quod sit lumen in medio, sed potius constat oppositum; & ex suppositione quod lumen non sit species lucis, non est illa ratio unde suadeatur esse lumen sparsum per totum medium; ergo non est afferendum quod sit lumen in toto illo medio, & consequenter lumen non requiritur ex parte medijs.

27. Dices, color describitur à Philosopho esse id quod mouet actum perspicuum, id est, corpus transparens illuminatum: ergo non potest producere species in medio non illuminato: & consequenter ut videantur colores requirunt lumen.

Respondeo explicando Philosophum per distinctionem antecedentis; mouet actu perspicuum, hoc est, aliquid corpus transparens quod est illuminatum ex aliqua parte, nempe ex parte obiecti colorati, concedo antecedens, quod est illuminatum ex omni parte medijs, per quod videtur, nego antecedens, & similiter distinguo vitrumque consequens. Ratio autem huius explicationis desumitur ex eo, quod non possit veritas istius descriptionis ostendendi, si intelligatur in lenu aduersariorum; possit autem in sensu iam dato: ergo melius sic explicatur, quam ut explicant aduersarii.

Dices, non magis debet requiri lumen ex parte aliqua medijs, quam ex omni: ergo si ex illa requiritur, requiretur ex omni.

Respondeo, negando antecedens: tum quia experientia constat requiri ex aliqua, non vero ex omni; tum quia

requiritur ex parte medijs vicina obiecto colorato, v.g. quia alias coloratum non est illuminatum; non potest autem producere species, nisi illuminetur, ut patet experientia; potest autem illuminati posito lumine in parte medijs sibi vicina, quamvis non ponatur lumen in omni parte medijs.

Confirmatur hoc, & simul etiam ipsa principalis resolutio: secundum ipsos aduersarios requiritur plus luminis ex parte obiecti quam ex quacunque parte medijs, ex qua videri potest; id quod & colligitur etiam experientia supra proposta: ergo non est eadem ratio requiri lumen ex omni parte medijs, ac ex aliqua parte Itaque quemadmodum plus potest ex una parte medijs desiderari lumen, quam ex omni, bene potest lumen requiri ex una parte, quamvis ex ceteris non requiratur, nisi aliunde probetur id fieri non posse quam ex hoc argumento requiritur ex una parte: ergo ex omni.

28. Dices tertio: lumen requiritur ex parte obiecti secundum Scotum, quia lumen est prius visibile quam color, ut patet ex eo, quod lumen possit videri non viso colore, color autem videri non possit, non viso lumine; & quia consequenter non potest color producere speciem sui, quin lumen etiam sui producat: sed si color nequit producere speciem sui absque lumine, nec species coloris potest producere speciem aliam sui absque lumine, & consequenter quandoquidem color videri nequeat, quin diffundatur species eius per totum medium, lumen etiam debet diffundi per totum medium: quo argumento vtuntur Conimbricenses.

Respondeo negando minorē (ex suppositione quod lumen non sit species visibilis) quia hoc sit quod non possit species coloris producere aliam speciem, nisi vbi species luminis producit aliam speciem. Itaque dependetia coloris à lumine consistit in hoc, quod non possit color nec per speciem sui producere speciem visibilem in illa parte medijs, vbi lux vel lumen producunt speciem sui; hoc autem potest fieri, quamvis possit producere speciem vbi non esset lux ait lumen, ut est euides, ipsa species lucis non sit lumen.

Probatur iam resolutio presens quantum ad secundam partem: quia eadem prouersus est ratio, & eadem experientia de lucidis & coloratis, quantum ad hoc: ergo si requiritur lumen ex parte medijs ad videnda colorata, requiritur etiam ad videnda lucida.

29. Dices cum Ruyio, disparitatem esse, quod lumen eo quod sit qualitas perfectior, mouere possit medium non illuminatum, color vero imperfectior non possit.

Contra: quia quamvis esset perfectior, ex hoc non sequeretur quod possit mouere actu non perspicuum, seu non illuminatum: nam perfectio maior ipsius non desumitur ex hoc; sed ex aliis capitibus, quæ non habent necessariam connexionem cum huiusmodi motione: ergo ex perfectione maiori ipsius non recte arguitur, quod possit mouere actu non perspicuum. Quod si perfectio maior ipsius, partim defumeretur ex hoc, omnino neganda esset, nec probari posset, nisi prius probaretur, quod competenter ipsi actu mouere perspicuum, & quod id non competenter colori.

Confirmatur hoc: quia aliquid aliud non magis perfectum quam color potest mouere medium actu non perspicuum, ut sonus, v.g. ergo non mouere actu non perspicuum, non arguit maiorem perfectionem; neque ex maiori perfectione oritur quod possit lux mouere actu non perspicuum.

Dices secundo, lumen non requirit actu perspicuum tanquam subiectum; constituit enim actu perspicuum: ergo non requirit actu perspicuum medium, ut moueat intentionaliter.

Respondeo, negando consequiam, quia si valeret, sequeretur etiam quod color non requireret medium actu perspicuum ut moueat intentionaliter, quia non requirit aliquid actu perspicuum tanquam subiectum.

30. Dices tertio, lumen requiritur ex parte obiecti colorati sic, ut absque concursu activo luminis non possit color producere speciem sui. Hæc videtur esse cuncta

Compla-

*Quomodo
requiritur
lumen ex
parte ob-
iecti.*

Disput. III. Quæst. II.

779

Complutenses, & patet: quia quandoquidem color non possit producere speciem sui quin illuminetur, potius est dicendum quod id oriatur ex eo, quod indiget concursus actio luminis, quam ex eo, quod lumen esset conditio sine qua non; neque enim potest ostendi quomodo haberet rationem conditionis, quandoquidem non applicet colorem, nec tollat impedimentum aliquod specierum eius.

Dicer: color per se est visibilis: ergo non redditur visibilis per lucem.

Respondeo, distinguendo antecedens: est visibilis secundum se, ita ut se solo absque concurso effectu luminis possit producere speciem sui, nego antecedens: est visibilis per se, id est, ita ut visio possit ad ipsummet immediate terminari, concedo antecedens, & nego consequentiam.

Dices, in hoc distinguitur sensibile proprium à communi, quod proprium per se primo attingitur à potentia, & non ratione alterius; commune vero attingatur non per se primo, sed secundario & ratione alterius: sed color est sensibile proprium: ergo per se primo & non ratione alterius est visibilis, & consequenter erit visibilis sine dependencia à concurso effectu luminis.

Respondeo primo negando maiorem, sed potius differunt in hoc, quod sensibile proprium percipiatur ab uno solo sensu; commune vero percipiatur à pluribus, unde si solus oculus videret motum, motus esset sensibile proprium, quantumvis non videretur nisi mediante colore, aut lumine.

Respondeo secundo, distinguendo maiorem: non ratione alterius, cuius ipsum sit modus, transeat; non ratione alterius, id est mediante concurso effectu alterius, cuius tamen ipsum non sit modus, nego maiorem: & similiiter distinguo primum consequens, & nego secundam consequentiam.

An color sit obiectum materiale visus, an vero formale.

Respondeo, hic non posse esse questionem ullam nisi de nomine, nam si per obiectum materiale intelligatur obiectum, quod terminat quidem immediate visionem, sed tamen non nisi cum dependentia ab alio, quod aliud potest videri sine ipso, color sine dubio erit obiectum materiale, & lux seu lumen erit obiectum formale. At si per obiectum materiale intelligatur illud, ad quod visio immediate non terminatur, color non erit obiectum materiale, sed formalissimum. Et quia hic modus loquendi est sine dubio melior, & propriior, propterea absolute dicendum existimo quod color sit obiectum formale visus tam bene quam lux: nec refert quod inde sequatur dari plura obiecta formalia visus, hoc enim non est inconveniens de pluribus obiectis partialibus attingibiliibus per diversos actus.

Alia de lumine & luce possunt videri in *Commentario ad distinct. 13. supra*. Hæc ad propositum praesens sufficiunt.

Q V A E S T I O N E I I .

De organo & obiecto Auditus.

32. *N* aure reperiuntur plura quemadmodum in oculo, de quibus dubitari potest in quoniam ex illis producatur & recipiatur auditio. Intra enim partem externam aurium, quam oculis videmus, & foramen earum, reperiatur membrana quedam, qua miringa, seu tympanum dicitur, & intra illam substantia quedam aerea, hoc est, similis aeris, sed animata: ipsa porro membrana subinvenitur tribus officiis: quorum unum simile est incidi, alterum malleolo, tertium stapedæ; & ad eam à cerebro duo nervi descendunt, qui auditorij possunt vocari, sicut nervi pertingentes ad oculos visorij appellantur.

C O N C L V S I O I .

*O*rganum auditus est aer in tympano aeris similis intra tympanum inclusa. Hæc est communis nissima cum *Philosopho 2. de partibus animalium* con-

tra *Vesalium*, qui in ossibus; *Themistium*, qui in spiritibus: & *Complutenses*, qui non solum in aëre illo, sed etiam in nervis auditionem produci putant.

Probatur, quia nulla alia pars magis ad hoc accommodata videatur: ergo cum communiter ita teneatur, nec aliqua ratio sit in contrarium, dicendum est quod illa pars sit organum auditus.

Conferatur primo, contra *Vesalium*, quia illa tria ossicula non continuantur immediate: ergo in illis tribus auditio non sit.

Conferatur secundo contra *Themistium*, quia spiritus illi non remanent stabiliter in aure: sed organum debet esse quid stabile: ergo.

Conferatur tertio, contra *Complutenses*, per ea, quæ dicta sunt contra illos quæstione precedenti de organo visus: & præterea quia illi duo nervi non continuantur inter se, sicut nervi optici, seu visorij.

C O N C L V S I O I I .

*S*onus est obiectum adequatum auditus, & non bene describitur esse qualitas sensibilis resultans ex forti percussione corporum sonorum, & medij resiliencia: sed bene describatur esse qualitas illa, quæ sentitur per aurum solum.

*P*rima pars est omnium, & patet, quia omnem sonum potest percipere, & nihil aliud, tanquam obiectum proprium, quod non sit sonus.

*S*econda pars est contra *Complutenses*, & patet breuiter, quia ignoras sonum non potest intelligere quid sit corpus sonorum, quandoquidem hoc ipsum explicetur præsertim ab aduersariis esse corpus aptum efficere sonum: ergo pessime explicatur sonus per ordinem ad corpus sonorum. Omitto alias imperfectiones illius descriptio- nis, quia hæc sola sufficit ad illam reiciendam.

*P*robatur tercia pars: quia quicumque ignoraret quid esset sonus, per hoc, quod diceretur ipsi esse talis qualitas, posset ipsam distinguere ab omnibus aliis qualitatibus & rebus: ergo bene sic describireretur.

33. Dices non constare quod id, quod auditur sit qualitas: ergo supponitur in definitione aliquid competere sono, de quo non habetur illa certitudo.

*C*ontra, quia illud quod auditur debet esse aliquid: non substantia, nec quantitas, quia hæc manere possent quando nihil auditur, & que ac quando quidpiam auditur: non etiam relatio, quia hæc nequit producere speciem absolutam, nec per se primo percipi potest: ergo debet esse qualitas, quia nihil aliud relinquitur in quo possit consistere.

Dices esse motum.

*C*ontra primo, quia potest esse motus vehementissimus, & nihil auditus. Secundo, quia motus est sensibile communis non proprium. Tertio, quia sonus causatur per motum secundum *Philosophum* tex. 78. Quartio, quia motus formaliter est relatio: ergo non potest percipi per se directe ab illa potentia externa, nisi simul percipiatur ab ea aliquid aliud. Quando autem *Philosophus* dicit 2. de anima c. 8. sonum esse motum; intelligendus est in sensu causal, non formal, ita scilicet, ut non velit sonum esse formaliter motum, sed eum mediante motu causari.

C O N C L V S I O I I .

*S*onus non defertur ad auditum quoad esse reale suum, sed medianibus speciebus impressum. Hæc est communis; & probatur: quia si sonus quoad esse reale suum deferretur ad auditum, vel idem ipse sonus, qui primo productus non potest deferriri absque subiecto in quo primo producebatur; quia alias accidens migraret de subiecto in subiectum, neque potest deferriri cum subiecto, tum quia aer ille, in quo primo producebatur non potest esse tantus, ut possit sufficiere ad hoc ut realiter spargatur per omnes illas partes in quibus auditur vox; tum quia si aer ille cu sono in se producto deferretur ad organum auditus, quemodmodum odor defertur ad odoratum: non percipitur sonus vt distans, sed vt praesens, contra experientiam.

Non

780 De ANIMA. De Potentiis externis.

Non etiam secundum, quia alias primus sonus non audiatur, sed alius ille sonus qui deferretur ad auditum, id est enim deberet deferri ad auditum realiter, ut posset audiri: ergo primus sonus, si non deferretur realiter, non audietur.

Confirmatur: quia ille altus sonus qui deferretur realiter, vel produceretur simul cum primo sono, vel postea. Si simul: ergo frustra producetur, quia sufficeret ipsenam primus sonus: si postea, ergo non audiatur sonus ab iis qui sunt vicini statim ac productus, contra experientiam.

Probatur secundo conclusio: quia color potest videri à visu, quin defecatur realiter ad ipsum, per hoc quod defecatur intentionaliter: ergo & sonus, à paritate rationis.

C O N C L U S I O . IV.

Sonus nō defertur ad auditum per species intentionales successives productas post transactum sonum. Hec est contra Arriagam, qui post sonum statim ac productus similares productas transactas ostendit.

37. Sonus non defertur ad auditum per species intentionales successives productas post transactum sonum. Hec est contra Arriagam, qui post sonum statim ac productus similares productas transactas ostendit.

Probatur: quia species externae intentionales dependent in sieri & continentur a suo obiecto: ergo species soni nequeant existere non existente ipso sono. Probatur antecedens, cum autoritate communione omnium Philosophorum, uno Arriaga excepto; nam quia sic dependent reliqua species praeter species soni, ut ipsenem faciunt; nec est illa specialis ratio de sono, ob quam dicteretur non habere talern dependentiam: cum denique quia ideo dantur iste species ut possit ipsum obiectum, quoad esse reale suum percipi: sed non potest percipi quoad esse reale suum, nisi quando existit: ergo nec species eius debet perseverare nisi dum ipsum existit.

Probatur secundo, quin auditio non potest percipere nisi aliquid realiter existens, sicut nec illa alia potentia externa: sed poterit secundum sententiam Arriaga: ergo.

Confirmatur: utraque hæc probatio: quia experientia, ob quas mouetur hic author ad tenendam hanc singularem doctrinam de natura specierum & auditionis, possunt salnari absque ea: ergo male recurrunt ad ipsam. Antecedens patebit ex dendis inferius.

Probatur tertio, quia si species productæ in prima sphæra durarent post sonum & primæ auditionem eius, ut teneat aduersariis, deberet iterum medianibus illis species bus audiari idem sonus, contra experientiam. Probatur sequela: quia sicut transacto sono illæ species possunt producere in alia sphæra alias species, quibus audiatur sonus transactus, ita in eadem sphæra in qua ipsæ sunt, poterunt determinare auditum ad auditionem soni transacti.

38. Confirmatur horum species productæ in alia sphæra determinant auditum existentem in illa alia sphæra ad auditionem soni transacti, secundum ipsum ergo & primæ species similiiter determinabunt auditum existentem in prima sphæra, quia sunt eiusdem rationis cum species bus secundis; nec illa proorsus est ratio disparitatis.

Confirmatur secundo: quia propterea ipse negat sonum realem deferri ad auditum, quia deberet bis audiari in eodem loco: sed non magis hoc sequeretur de sono, quam de specie, si ponatur species eo modo quo hic auditor. ergo non debet sic ponni.

Probatur quartio: quia illæ species primo productæ, si essent aptæ natæ producere species in altera distantia transacto sono, essent etiam natæ illas producere existente sono, neque enim existentia soni potest eas impeditre, sed potius deberet eas adiuuare: ergo in illo instanti in quo producentur, causulent species in altera illa distantia, & sic audiatur sonus & quod citio in ulteriori distantia, ac in proximiiori contra experientiam. Probatur prima consequentia: quia causa naturalis debite applicata debet producere effectum: sed illæ species essent cause naturales & & quod bene applicatae pro primo instanti, ac pro secundo: ergo.

C O N C L U S I O . V.

39. Quocumque sonus aliquis audiatur bis, prius à vicinibus, & postea à remotoribus, ipsenam sonus realis deberet multiplicari per medium. Hæc videtur esse communior i sententia cum Dno Thoma 2. de anima sect. 16. contra Arriagam & Ruriū.

Probatur: quia sine tali multiplicatione non posset ab illis posterius audiari, quam ab aliis: ergo. Probatur antecedens; quia non posset sic audiari si maneret in eodem loco quo prius audiebatur, quin audiatur bis ab iis à quibus primo audiebatur, semel quidem, cum primo producetur, & postea etiam cum auditur à remotoribus, à quibus posterius auditur: neque enim possibile est, quod sonus realis existens hic pro secundo instanti posset determinate sive mediate sive immediate remotores ad audiendum, quin etiam determininet proximiores. ergo debet sonus reperiri in alio loco quando postea auditur, in quo non fuit quando primo audiebatur: sed idem ipse sonus, qui primo producebatur, non est qui reperitur in illo alio loco: ergo alius, & consequenter multiplicatus sonus per medium in illo casu. Probatur minor, quia nō est verisimile quod idem ipse exiguis aer, in quo primo producitur vox aut sonus possit dispergi in tot partes, vt possit accederi ad omnes illas partes, ex quibus auditus potest ab illis, à quibus omnium ultimo potest audiri.

40. Obiectio: non potest explicari quomodo hæc multiplicatio fieret: ergo non est asserenda.

Respondeo: negando antecedens; facile enim fieri potest per agitationem illam aeris sequentem primum motum, per quem primus sonus producebatur. Itaque sicut sonus primus producitur per motum aeris resiliens ex percussione duorum corporum, & sicut iste primus sonus producit in eodem ipso tempore quo existit, species usque ad determinatam sphæram, per quas statim potest intra illam sphæram audiari: ita alius aer in aliqua distânia motus cum proportione ad motum prioris aeris, causat postea alium sonum similem, qui etiam alias species ad aliam sphæram ultra se immitit, per quas in illa sphæra audiatur, & ita successue.

Obiectio secundo: si sonus alius produceretur ultra illam distantiam, in qua audiebatur primus sonus, deberet postea audiari in eadem distantia.

Respondeo primo: hanc difficultatem aequa valere contra omnes alios modos dicendi, & quidem magis contra aliquos.

Respondeo secundo negando sequelam, quia ille sonus non debet audiari nisi ubi transfundit species; non transfundit autem species nisi ad partes illas ultiores, ad quas motus dirigitur, ut patet experientia, & certe sicut impulsus impressus projecto non mouet ipsum nisi ad partem ad quam dirigitur motus: ita non est mirum quod sonus non deberet producere suas species nisi ad partem ad quam antpellitur; cuius ratio a priori potest esse, quod ille aer sit dispositus ad recipiendas illas species, aer vero contentus intra primâ sphæram non sit sic dispositus.

Obiectio tertio: sonus potest causari intra vas æneum, sed non potest extra vas illud aer moueri per motum illum factum intra illud vas: ergo non debet multiplicari sonus extra vas.

Respondeo: hanc obiectiōē, quæ est Ruby, aequa facere contra ipsummet, quia si non potest aer extra illud vas per motum intra factum moueri, profecto nec poterit aer intra ipsum moueri extra ipsum.

Dico ergo si sonus ille audiatur ab aliquibus prius, & ab aliis posterius, necessario moueri, debere aerem extra ipsum positum, postquam mouetur aer intra ipsum inclusus, idque fieri potest sive per hoc quod aer inclusus motus perpellat aerem intra poros ipsius refertum, & hinc aerem exteriorem; sive per impulsum impressum isti vasi, & mediante ipso aere exteriōti.

Hinc sequitur primo, nunquam auditi sonum, qui non existit cum audiatur, nec manere speciem impressam absque suo obiecto, nec causam naturalem debite applicatā pro illo instanti aut tempore suspensi à suo effectu, quas omnes inconvenientias incurrit Arriaga.

42. Sequitur secundo, sonum non esse qualitatem permanentem & partim successuam, secundum eadem partes reales & formales, cuius oppositum enī va.

Rurius

Ruimus: quia ideo esset huiusmodi qualitas, quia nisi esset successivus, non posset successivè produci, nec definere contra experientiam; & nisi esset aliquantulum permanens idem sonus quando primo auditur debaret desinere, & sic non posset postea audiiri à remotoribus: sed ex conclusione habetur quod non sit idem ipse sonus realis formaliter loquendo & propriè, qui auditur postea, sed alius omnino distinctus. Dixi autem, secundum eadem parties reales & formales, quia posset dici esse idem sonus æquivalenter & moraliter, sicut dicitur idem fluuius esse hodie & heri; & in hoc sensu etiam posset dici quod sonus habeat aliquam permanentiam moralem.

Sonus non
producit
species
sui prius
in uno lo-
co & po-
stea in
alio.

43. *Sequitur tertius, species soni non produci successivè ab eodem sono, ita scilicet, ut prius producat species in una parte medi; & postea in altera parte: nam cum idem ipse non sit postea, non potest producere species: itaque omnes species quas potest producere idem sonus, æquacito illas producit per totam suam sphæram, & consequenter etiam æquacito auditur in tota illa sphæra, neque quoad hoc est aliqua differentia inter species visibilis & audibiles, quamvis possit esse differentia quantum ad hoc, quod visibilia possint transfundere species ad longiorem distantiam quam audibilia; & hinc oritur quod color aut lux existens in aliquo loco possit videri in alio loco, in quo sonus quantumvis magnus, excitatus in eodem loco in quo existunt isti colores, non posset audiiri.*

Cur lux
eius vi-
deatur
quam so-
nus au-
diatur.

44. *Sequitur quartus, ratione cur lux etiam successivè producta simul cum sono, citius multo videatur in aliqua distantiā quam audiaturs sonus, quia scilicet per totam illam distantiam potest transfundere species, sonus vero cum ipsa productus non potest, alius autem sonus, qui postea auditur in illa distantiā productus post lumen, unde non potest audiiri æquacito, ac lux videtur.*

Quomo-
do sit
echo.

45. *Sequitur quintus, echo fieri mediante progressu soni, & reflexione specierum ab ipso causatarum ob oppositum obfuscum, estq; verisimile quod ipse etiam sonus aliquando reflectatur, præferrim quādū sunt variæ specierum reflexiones. Propterea autem audiuntur ultimæ voces, & non omnes per hanc reflexionem, quia quando reflexebantur primæ voces, audiebantur ultimæ voces per species directas, his autem per illas species auditis, non est impedimentum aliquod quominus eadem iterum per illas species reflexas audiantur.*

Sonus
produc-
tus in æ-
re tanquā
in subje-
cto.

Sequitur sexto, sonum produci in ære, tanquam in subiecto, neque enim alia corpora, que ad productionem soni concurrent, mouentur localiter ad tantum spacijs, ad quantum sonus extenditur & multiplicatur: ergo debet necessaria produci in ære.

Aqua etiā
recipi-
species
soni.

46. *Non solum ær, sed etiam aqua est medium aptum ad recipiendas species soni. Hæc est communis contra Hurtaianum hic.*

Probatur: quia experientia constat pisces sonos in ære apud nos excitatos audire, nosque pariter motus sub aquis ab iis editos, & fragorem lapidum sub aquis se mutuo collidentium audire. Dicere autem quod hoc accidat ratione æris in poris aquæ inclusi, est diuinare absque fundamento.

Confirmatur: quia nihil impedit, quo minus aqua sit subiectum sufficiens ad recipientum speciem soni; & quemadmodum species coloris non solum per ærem, sed per vitrum defertur, non est ullum inconveniens, quin similiter species soni per ærem, & aqua deferti possint. Nec refert quod Philosophus dicat medium, in quo fieri debet sonus, esse ærem; nam loquitur de medio magis accommodato, & per quod communius defertur.

Tria cor-
pora rea-
liter di-
stincta re-
quiruntur
ad sonum.

47. *Tria corpora realiter distincta requiruntur ad productionem soni, que tamen non debent esse semper discontinua. Hæc est communis, & probatur: quia si aliquando non requirentur, maxime, quando excitatur sonus percutiendo ærem virga, hoc enim exemplo vtum aduersarij ad probandum oppositum: sed tum concurrunt tria realiter distincta, nempe virga, & duæ partes æris,*

quæ diuiduntur. Et ex hoc ipso probatur secunda pars, nam illæ duæ partes æris, quæ cum virga concurrunt, continuantur inter se. Quod vero aliquando etiam currat tria corpora realiter discontinuata, patet quando excitatur per collisionem duorum lapidum, v.g. tum enim illi duo lapides, & aët concurrunt, quæ omnia inter se non solum distincta, sed discontinuata sunt.

Q V A E S T I O III.

De Olfactu.

In interiori parte nasi reperiuntur duæ carunculae similes extremitatibus mammillarum, quas propter ea carunculas mammillares appellant, seu processus mammillaris, præterea sunt ibi rami nervorum, quos vocant membranam natum. Hoc supposito, aliqui putant sensorium olfactus esse ventriculos, seu sinus anteriores cerebri, à quibus derivantur prædictæ partes reperta intras. Alij patant illud sensorium esse neruos descendentes à cerebro. Communiter vero tenetur carunculas mammillares esse sensorium odoratum.

C O N C L V S I O I.

48. *Probabilitas est carunculas mammillares esse sensorium olfactus. Hæc, ut dixi, est communis cum Philosopho 2. de mammillares sunt sensorium olfactus anima test. 10.*

Probatur: quia nihil aliud conuenientius assignari potest.

Confirmatur primo, contra primam sententiam: quia si cut cæteri sensus externi habet suum sensorium in parte aliqua inclusa in toto organo deseruente ad sensationem; ita etiam de olfactu dicendum est: ergo non debet collocari in vlla parte cerebri.

Confirmatur secundo, contra secundam sententiam: quia nerui illi extunduntur ad exteriōres partes nasi, in quibus non sentimus odores; & quia quemadmodum visus, & auditus non habent sensorium in neruis procedentibus à cerebro, ita nec olfactus in illis collocari debet, præferrim cum nulla sit ratio, quæ ad id vrgeat, vel experientia.

49. *Obiicias primo: cerebrum recreatur odoribus: ergo est organum olfactus.*

Répondo negando consequentiam, quia non recreatur per odores percipiendo ipsos, sed quatenus ipsi habent, vel secundum se, vel secundum qualitates concomitantes conuenientiam aliquam physicam cum cerebro.

Obiicias secundo: secundum Philosophum nates sunt organum odoratum.

Respondeo ipsum non intelligendum de organo, in quo immediatè sit olfactus, sed de instrumento, per quod defertur odor ad sensorium, vel certè caput nates pro integrō naso quatenus constituitur ex omnibus partibus interioribus, & exterioribus, & sic potest vocari organū olfactus, sicut oculus organum visus, quamvis non in omni parte ipsius sit olfactio immediate, sed in mammillis, sicut non in omni parte oculi sit visio, sed in pupilla, aut aliqua alia parte eius.

C O N C L V S I O II.

50. *Odor est obiectum proprium olfactus, & Odor est optimè de irribus esse qualitas perceptibilis à solo sensu olfactus. Hæc est communis, & solum negari potest quoad secundam partem, ab illis, qui eum putant esse substantiam.*

objectum
adequatū
olfactus.
Bius def-
criptio.

Probatur autem prima pars: quia omnis odor potest percipi ab olfactu, & nihil aliud potest olfactus percipere præter odorē, quod non possit ab aliis sensibus percipi: ergo. Dixi autem, quod non possit percipi ab aliis sensibus, quia sensibile commune aliquod potest percipi ab odoratu, quod non est odor, at illud potest ab aliis sensibus percipi.

Probatur secunda pars: quia per illam descriptionem potest distinguiri ab aliis sensibilibus: à propriis quidem, per hoc quod percipiatur ab odoratu, à communibus vero per hoc quod à solo odoratu sit perceptibilis. Quod autem

Vnu autem

autem sit qualitas patet, tum quia obiectum cuiusvis alterius sensus externi est qualitas, tu quia nulla alia substantia est per se sensibilis: nec dici debet absque ratione evidenter quod obiectum huius sensus sit substantia, aut quod haec sola substantia sit sensibilis; tum quia quando magna Ecclesia repletur odore ex vnguento aliquo auro fumo odorifero vel electro, non est verisimile substantiam aliquam per totam Ecclesiam produci.

51. *Dices*: non debere totam repleri substantia odorifera, quia sufficit illam substantiam esse in parte Ecclesiae, unde emitat species intentionales.

Contra, quia ablata illa substantia odorifera, v. g. electro, adhuc maneret odor: ergo odor ille non causatur a speciebus intentionalibus, quia haec nequeunt esse absentia obiecto.

Dices secundo: posse manere odorem in eo casu, quia licet auferretur substantia principalis odorifera, manerent tamen exhalationes odoriferæ ab ipsa, per aërem transfusæ.

Contra: quia non est verisimile quod tot exhalationes a corpore odorifero emittantur absq[ue] notabilis extenuatio nione ipsius, quot essent necessariæ ut tantus odor maneret, eo ablato, in tot locis in quibus ponit posset.

52. *Obiectio*: Philosophus *I. de sens. & sensib. c. 1.* ait odorem esse vaporem, sed vapor est substantia: ergo & odor.

Respondeo, enim intelligendum de odoris subiecto, qui aliquando potest esse vapor.

Confirmatur haec explicatio: quia negat *c. 5. eiusdem libri* odorem esse vaporem: ergo quando dixit quod esset vapor, non loquebatur in eodem sensu in quo negabat eum esse vaporem, sed in alio sensu, quando autem negat eum esse vaporem, hoc intelligendum est in sensu formalis, propter fundamenta Conclusionis, & consequenter quando assertum eum esse vaporem, intelligendus est non in sensu formalis, sed in alio aliquo.

C O N C L V S I O III.

Odor est qualitas secunda non productiva alterius odoris sibi similis, deferri argu per medium aërem aut aquam aliquando realiter, aliquando solum intentionaliter. Haec quoad primam partem est omnium, & probatur: quia alias aliquod ex elementis, in quibus prime qualitates sunt diuersæ, esset odoriferum, contra experientiam.

Secunda pars est communis contra *Arriagam & probatur*: quia nulla alia qualitas sensibilis secunda est actiu sibi similis: ergo nec odor debet dici sic actiu, nisi constet aliqua ratione particulari, quod sit sic actiu; id autem non constat: ergo.

Confirmatur: quia si esset aliqua ratio, ob quam deberet illa actiuas odoribus attribui, maximè esset experientia, quam proponit *Arriaga de electro* relinquente odorem in manibus & vase, in quo conseruatur tam tenaciter, ut etiam si lauentur, remaneat. Sed haec experientia non sufficit: ergo.

Probatur minor: quia ille odor non potest esse qualitas producta in manu, sed exhalatio adhaerens ipso; quia si esset talis qualitas, non desineret successu temporis absque qualitatibus contraria productione, aut mutatione aliqua facta ex parte subiecti, quemcumque enim qualitas potest manere in subiecto naturaliter per aliquod tempus, deberet in ipso manere semper, nisi mutetur subiectum aliquo modo, vel intrinsecè vel extrinsecè, ut patet ex principio vulgaris: idem manens idem semper facit idem. Quod intelligi debet de causa naturaliter agente. Quod autem remaneat odor lauatis manibus, oritur ex nimis firma adhesione exhalationum odoriferarum, non ex alio capite.

Terter pars est communior, contra eundem putantem non deferri odorem intentionaliter per ullum medium.

Probatur autem: quia sapientia aëris, qui est medium per quod deferatur odor, retinet odorem ablato obiecto odoriferi principali: sed hoc non potest fieri nisi deferatur realiter per medium: neque enim species intentionales exteriores manere possunt absque suo obiecto.

Deinde non est verisimile quod odores deferantur realiter ad tantam distantiam ad quantam percipiuntur à

vulturibus, qui ad multa millia absentes cadaverum mortuorum sentiunt odores: ergo per aliquam partem istius medijs deferuntur intentionaliter tantum. Quod autem deferantur per aërem tanquam medium, ex eadem experientia constat, & non minus constat quod deferantur per aquam, experientia piscium accedentium ad ripam fluuij quando afferuntur cibi grati, quos nec dum vident.

Advertendum autem, quod quando dictum est, odores deferri per medium realiter, id intelligi debeat sic, ut non producatur in medio qualitas odorifera, sicut vultus *Arriaga*; sed quod exhalationes odoriferæ excent à corpore odoriferi per medium.

54. *Dices*, si odores diffunderentur per medium mediante exhalationibus huiusmodi, deberet extenuari corpus odoriferum post exitum plurimarum exhalationum: sed hoc est contra experientiam.

Respondeo, negando minorem, nam quamvis non tam cito appareat extenuatio, tamen reuera accidit aliqua iuxta proportionem exhalationum, & naturam corporis.

Obiectio contra tertiam partem; si odores deferrentur per medium intentionaliter, sentirentur ut distantes: sed hoc est falsum.

Respondeo negando minorem, in casu enim quo deferuntur per species solummodo, sentiuntur ut distantes, licet imperfectiori forte modo, quam sentitur sonus ut absens, sicut sonus minus perfectè sentitur ut distans, quam color.

55. *Quare solet hic*, an sensus odoratus sit perfectior in *An sensus ex parte exterius* brutis, quam in hominibus, & id quare posset de aliis sensibus. Ratio autem dubitandi est, quia *pro parte affirmativa* facit illud vulgare Carmen,

Nos aper auditu, lynx visu, simia gustu,

Vultur odoratu, præcedit avana tactu.

& præterea: *authoritas Philosophi 2. de anima c. 9.*

Pro altera vero parte facit, quod anima in hominibus sit perfectior quam in brutis, & quod consequenter videatur exigere perfectiores potentias sensitivæ.

Circa hanc difficultatem aliqui putant potentias sensitivas omnes esse simpliciter perfectiores in hominibus, sed aliquas tamen esse secundum quid perfectiores in aliquibus brutis, quatenus scilicet ad longiorem distantiam & maiori cum facilitate possint operari, & iuxta hoc intelligunt prædictum carmen & *Philosophum*.

Ego tamen existimo, sicut conceditur potentias brutorum major perfectio quantum ad percipiendum obiectum in maiori distantia, & minori cum difficultate: ita etiam concedi ipsis posse maiorem perfectionem simpliciter in ratione potentia sensitiva, modo non considerare id, quod materialiter dicunt potentia sensitiva, nimirum esse potentiam exigentem animam talem vel talem; quod addo, quia si sic considerarentur, absque dubio potentiae sensitivæ humanæ deberent esse perfectiores, quia exigunt perfectorem animam, cui etiam in nostra sententia ex parte idenficantur. Itaque in hac controversia abstractum est ab illa consideratione & solum considerandæ sunt potentiae in ordine ad actus & obiecta, & etiam ipsum actus non debet considerari ut actus naturaliter subiecti in tali subiecto, sed solum considerari debet ut perceptio talis obiecti, abstracto ab aliis rationibus in ipso inclusis. Sic autem si res consideretur, potius dicendum est, quod excedant potentiae aliquorum brutorum potentias sensitivæ humanæ: nec est illo modo necessarium quod homo, quamvis sit perfectior brutis, & habeat animam perfectiorem, habeat etiam omnes facultates perfectiores; sed sufficit quod habeat plures, aut unam excedentem cæteras facultates in quibus exceditur.

Quare secundo, ex qua mixtione primarum qualitatum resultat odor.

56. *Respondere solet* communiter cum *Philosopho de sensu, & sensibili cap. 5.* quod ex mixtione in qua siccum vinum cit humidum, & calor dominatur: idque colligitur experientia, quia odorifera parum spirant odoris in frigore, odo r, quod procedit ex defectu dominantis caloris: deinde quando

quando nimis humida sunt, aut organum ipsum nimis distillatione humescit, vix percipiuntur ob defectum præalentis siccitatis.

Quando autem opponitur alia experientia, quod idem cibus sit quandoque boni odoris & saporis, sapor autem non minus requiriat dominum humiditatis, quam odor siccitatis, nec possit fieri, ut in eodem cibo utraque qualitas dominetur.

Responsio melior adhiberi solita est quod idem cibus sit sapidus & boni odoris, non secundum easdem partes, propter objectionem, sed secundum diuersas. Hæc est communis doctrina.

Ego tamen puto rem esse incertam, & potius inclinor ad existimandum quod odores omnes non exigant prædominium siccitatis in omni corpore, & quod aliqua humida possint esse odorifera sicut aliqua secca. Motus ad hoc, cum prædicta experientia de cibo, cui non satisfit per recursum ad diuersas partes: tum quia illa diuersitas partium non apparentia quia quamvis adsclet, reuera, nulla pars esse potest, quæ non sit aut possit esse humiditatem etiam quia odores extremi, hoc est maxime oppositi non videntur exigere posse prædominium eiusdem qualitatis; sed potius virus deberet exigere prædominiū virus v. g. humiditatis, & alter alterius oppositæ y. g. siccitatis: & quod dico de siccitate, intelligi potest etiam de calore seruata proportione.

57. Ad experientias autem, quibus communis sententia innititur, responderi potest ad primam, defectum spirandi odoris in frigore non oriñ necessario, ex eo, quod diminutus calor corporis odoriferi: cuius signum esse potest, quod si introducatur in locum frigidum subito non spiraret odorem tantum quantum alias, sed ex eo potius quod aer frigidus non tam facile admittat exhalationes odoriferas. Posset etiam contingere, ut corpus tantum spiraret tum odoris, quantum alias, sed quod organum frigidum non esset tam dispositum ad illos percipiendos: hinc autem non sequitur vlla ratione quod odor ipse exigat prædominium caloris.

Ad secundam experientiam dico imprimis, impedimentum ortum ex humiditate organi non facere ad rē, quia inde non sequitur quia odor possit provenire ex humiditate aliquo sicut ex siccitate; sed solum sequitur quod humiditas tollerat dispositionem requisitam ex parte organi, dispositio autem requisita ex parte organi, nō debet esse dispositio requisita ad productionem obiecti, quod ab organo sentiri debet. Alterum eram impedimentum ex parte humiditatis obiecti, quod magis facit ad rem, non concludit, quia possit provenire non ex eo, quod requiretur siccitas ad odorem, sed quod humiditas impedit egressum exhalationum.

Deinde illa experientia licet quandoque habeatur de aliquibus odoribus, non tamen de omnibus, imo opposita videtur haberi in cibo sapido & odorifero.

Ad autoritatem Philosophi, qui ea mouetur, responderi poterit, cum loqui ut plurimum, non vniuersaliter.

Q V A E S T I O I V .

De Gustu, & Tactu.

58. Lingua, quam instrumentum esse gustandi experientia docet, ex duabus potissimum partibus consistit, nempe ex duobus nervis derivatis à cerebro per medium linguam, hinc atque inde in utraque parte alios minores, à statu muscularorum, nervos à se extendentibus ad utramque linguæ partem, & ex carne rata spongiosa ac porosa: unde difficultas est, in quanam ex his partibus constat sensorium gustus.

C O N C L V S I O I .

Sensorium gustus sunt nervi prædicti. Hæc est communis cum Philosopho hic l.2. text.100. & probatur magis auctoritate, quam ratione vlla; quantum enim ad rationem attinet, tam possit sensorium illud collocari in carne, quam in nervis: imo fortassis potius in carne, quia illi nervi non magis requiri debet ad gustum, quam alij nervi.

ui correspondentes requirantur ad auditum, & visum: sed nervi correspondentes istis aliis potentias non sunt sensorium illarum, sed requiruntur ad hoc, ut per eos transmittantur species ab illis potentias ad potentias internas, & ut à cerebro descendant spiritus animales: ergo similiter posset dici de nervis linguae. Sed quia non est necesse ut omnes potentiae habeant convenientiam in sensorio, & quia etiam est aliqua disparitas inter nervos linguae, & nervos auditus, ac visus, quia nervi linguae intra ipsam linguam reperiuntur, alij autem isti nervi non includuntur intra oculum, aut aurem, licet pertingant ad ipsa, propterea tenenda est Conclusio. Posset etiam fieri quod seniorum huius potentiae sit non solum nervi illi, sed etiam caro, propter similitudinem quam habet hæc potentia cum tactu, cuius sensoriorum non solum in nervis, sed in carne reperitur diffusum.

C O N C L V S I O I I .

59. Sapor, qui est obiectum adequatum Gustus, bene describitur esse qualitas perceptibilis à gustu: ex quoniam autem temperamento primarum qualitatum oritur omnino incertum est, & quoniam communiter dicatur resultante ex mixtione, quæ caloris & humiditas vincunt. Hæc est quoad primam partem communis, & quoad utramque partem patet ex dictis de odore, de quo ac de sapore, quantum ad hanc resolutionem, eadem prolsus est ratio.

C O N C L V S I O I I I .

60. Organum Tactus non solum diffunditur per nervos per totum corpus extensos undeque sed etiam per carnem. Hæc tactus diffunditur Suaq' hic cap.7. Auerse qu.54. sett.13. Arriaga, & alio cum plurimorum, contra Complutenses disp.14. n.72. plures & nervos, alios pro se citantes.

Probatur autem experientia quæ constat sentire nos tam bene in carne, quia in nervis: ergo cum nulla ratio propter oppositionem, debet dici quod in utroque fiat sensatio, & consequenter, quod utramque sit sensorium tactus.

Probari etiam solet auctoritate Philosophi 1. de historia animalium cap.4. & 2. de partibus animalium cap.1, ubi dicit carnem esse sensorium tactus: sed si caro sit sensorium eius, non dubium quin etiam nervi sentiant: ergo utrumque erit sensorium tactus.

Verum, quandoquidem hic l.2. text.116. dicat carnem non esse sensorium, propterea existimo eum fuisse dubium de hac re, atque aliunde, quam ex eius auctoritate utramque sententiam confirmari debere.

61. Obiectus primo, auctoritatem Scotti q.2. de anima, ubi nervos solos videtur proponere tanquam sensorium tactus.

Respondeo eum ita sensisse probabiliter cu Philosopher.

Obiectus secundo, organum tactus debet esse continuum cum organo sensus communis, qui est in cerebro, sed caro non est sic continua: ergo caro non est organum tactus.

Confirmatur i quia alias tactus haberet plura organa distinctæ rationis. Sed hoc est inconveniens: ergo.

Respondeo negando minorem, caro enim continuatur cum nervis, & hi cum sensu communi, & ita caro mediante continuatur cum sensu communi, quod sufficit.

Ad confirmationem respondeo distinguendo maiorem: diuersa rationis materialiter, concedo maiorem: formaliter & in esse potentiae tactus, nego maiorem, & similariter distincta minore negatur consequentia.

62. Obiectus tertius ex Complutensis: sensibile supra sensum positum impedit sentationem; sed obiectum tactus debet poni supra carnem, ut sentiat: ergo caro non est sensorium tactus.

Confirmatur: quia organum tactus debet esse terreum, caro autem non est terra, sed aerea; ergo.

Respondeo, quidquid sit de maiori, quam negauit supra, quatenus extenditur ad omnes sensus, & præsertim ad sensum gustus, ac tactus; sed quidquid inquam sit de hoc, Respondeo negando consequentiam, quia solum sequitur quod caro illa supra quam immediate ponitur tangibile, non percipiat illud, non vero sequitur quod alia caro vicina non percipiat ipsum. Et argumentum retorqueri potest, quia si incidetur caro, & tangeretur immediate nervus, non est dubium, quin sentiretur illud

V u u z   quod

quod tangeret ipsam, & tamen immediate supra neruum poneretur: ergo nerius non est sensorium tactus, si va-

leret praedictus discursus.

Ad confirmationem respondeo sensorium tactus non debere esse magis terreum quam sit caro: vnde, vel non debet esse terreum omnino & sic negari debet maior; vel caro est terrea, & sic negari debet minor.

C O N C L V S I O IV.

Tactus, & gustus sunt potentia realiter, & specie distincta. Hæc est communis, & probatur, quia habent actus distinctæ rationis, vt patet ad sensum, & vna potest haberi absque altera: nam quamvis potentia gustativa nequeat esse absque tactu, tamen tactu potest esse absque gustativa, est enim in manu, vbi non est gustus.

Dico, potentiam gustativam simul cum tactu esse diffusam per totum corpus, licet non exerceat actus, nisi in lingua, quia in lingua sola reperit dispositiones ad tactum requisitas.

Contra, quia nulla est ratio, ob quam deberet tam inutiliter diffundi per reliquias partes corporis, in quibus nunquam in vlo calu debet, aut potest habere dispositiones requisitas ad gustandum. Et eodem sane modo posset dici, quod auditus, visus, ac odoratus deberent diffundi per totum corpus, & identificari tactui, quod est absurdum.

Dico secundo: quamvis hinc sequatur quod distinguatur realiter à sensu tactus residente in reliquo corpore, tamen non sequitur quod distinguatur realiter à sensu tactus residente in lingua.

Et si respondeas sensum tactus residentem in lingua esse eiusdem rationis cum sensu tactus aliarum partium, & consequenter sensum gustus, sicut non identificatur realiter tactui in aliis partibus, ita nec identificari posse in lingua.

Contra, quia non est necesse, vt omnes partes sensus tactus sint eiusdem rationis materialiter loquendo, vt patet ex dictis conclusione præcedenti: hoc autem suppositio posset illa pars tactus, quæ est in lingua, esse diversæ rationis materialiter ab omnibus aliis partibus, & ratione illius diuersitatis materialis oriri posset vt vterque sensus in ea parte identificarentur realiter, quamvis formaliter distinguerentur.

Confirmatur hoc: quia siue ponamus sensorium gustus esse carnem linguae, siue neruos, siue vtrisque, certum est, quod tam nervi, quam caro linguae possint tangere tam bene quam possunt alii nervi corporis, & alia caro: ergo non sunt ibi duas substantias realiter distinctæ, quarum una esset tactu, altera gustativa; sed vna & eadem substantia, quæ est gustativa, est etiam tactu, & consequenter potentia illa ea in parte debet esse realiter identificata, maximè in nostra sententia, qui identificamus potentias substantias, sed & in Thomistica etiæ sententia distinguente potentias ab anima, quia eadem substantia eiusdem omnino rationis non debet habere potentias diuersas non subordinatas.

64. Proper hanc replicam existimo, probabile esse quod gustus, & tactus in lingua identificantur, quantum ad partem in qua sit tactus; nec credo posse solui hanc rationem bene, nisi dicatur quod gustatio, & tactus non siant in eadem parte linguae, sed quod per totam linguae reperiantur dispersæ partes carnæ diuersæ rationis, ita immixta inter se, vt non possint facile discerni à se invicem, in quatum aliquibus sit tactus, & in aliis gustatio: hoc autem supposito distinguerentur realiter sine dubio. At hoc ipsum cum non constet experientia, nec ratione, est prolsus divinare, & multiplicare entia sine necessitate: vnde mihi probabilius videtur gustum & tactum identificari in sensorio linguae, quodcumque illud sit.

Ne referat quod remaneat aliquando facultas tactuina in lingua, definita gustativa. Nam potest dici quod hoc non sit verum de tactu, & gustativa in actu primo, quæ semper manent, sed de gustativa, & tactu quantum ad actu secundum. Ratio autem cur posset esse tactuina expedita ad actu secundum, absque eo, quod gustativa esset sic expedita, esse posset, quod desinerent dispositio-

nes aliqua requisita ad gustandum, quando non desinet dispositions ad tangendum.

Quod maxime confirmatur, tum quia aliquando non possumus audire, aut videre ob aliquas indispositiones, absque iactura tamen potentia vissim, aut auditiva in actu primo: ergo similiter possemus non posse gustare ob similes indispositiones, manente integra potentia tactuina in actu primo, tum quia quando perditur potentia gustativa, non perditur ipsa substantia carnis, aut nerorum linguae, nec tollitur ab illis anima: ergo nihil substantia illius, quæ est gustativa, perditur: sed quamdiu nihil ipsius perditur, non potest deperdi potentia ipsi identificata: ergo non deperditur tum potentia tactuina in actu primo, sed solum perduntur dispositions ad habendum gustationem requisita.

C O N C L V S I O V.

65. Non sunt duo tactus realiter distincti, quorum unus habetur pro obiecto vnam contrarietatem, nempe humiditatem, & siccitatem, alter alteram, nempe calorem, & frigus: Hæc est communiter contra Averroem, & Aegidium 2. de anima text. 108. Aucteman 6. nat. de tactu. Landunum quest. 27. Tolem ad predictum textum Philosophi. Quorum sententia attribuitur Scoto quest. 1. de anima. Sed prolsus immerito, quia ille non ait esse plures tactus realiter, sed tantum formaliter distinctos, vt patet ex propriis verbis ipsius. Respondeo, inquit, quod sensus tactus sunt formaliter duo.

Probatur conclusio: quia nulla est necessitas eos multiplicandi, quandoquidem non sint separabiles, nec quoad organum, nec quoad actum; sed quandoquidem nulla pars corporis sit quæ possit tangere vnam contrarietatem, quæ non possit tangere alteram, nec vnguam potest esse apta ad percipiendam vnam, quin pariter apta sit ad percipiendam alteram.

Confirmatur efficaciter per ea que dicta sunt paulo ante de identificatione gustus, & tactus; nam sine dubio omnes tactus debent realiter potius identificari quam gustus, & tactus vllus, quod credo omnes concessuros.

66. Obiectus: tactus percipit simul humidum, & calidum in eadem parte subiecti simul & semel, vt patet, si quis immittat manu suam in aquam calidam; tum enim sentiet calorem, & humiditatem aquæ: sed vnum sensus non potest habere duos actus simul circa obiecta dispara ta præsertim non subordinatos: ergo debent necessario esse duo tactus in illa parte, quibus percipientur iste qualitates.

Quod si dicas non esse tum duos actus, sed vnum. Contra est primo, quod vnum sensus nequeat etiam habere vnum actu circa duo obiecta disparata. Secundo, quia si remoueretur humiditas, maneret eadem sensatio caloris; & si remoueretur calor, maneret eadem sensatio humiditatis: ergo sunt duas sensations.

Confirmatur, quia intellectus ipse non potest habere duos actus simul circa obiecta disparata præseriat, nisi conferendo illa ad se inicem: ergo multo minus id competere potest sensui materiali imperfectiori.

Confirmatur secundo, quia secundum Philosophum 2. de anima text. 107. vnum sensus vnius tantum est contrarietas, hoc est, vnum tantum sensus potest extender se ad qualites vnius contrarietas, verbi gratia, ad calorem, & frigus, non vero ad has, & etiam ad humiditatem, & siccitatem.

Respondetur negando minorem: sicut enim vna potentia vissua realiter potest simul videre albedinem, & nigredinem, vt patet experientia, ita vna tactus realiter potest simul & semel percipere calorem, & humiditatem.

Quod si dicas vissum per vnum actu non videre illa, aut si videt per duos, vtrumque non esse perfectissimum actu, aut vtrumque non haberi in vna parte oculi, sed vnum in vna parte, & alterum in altera.

Similiter prolsus discurri potest de tactu, dum sentit illas duas qualitates: neque ratio aut experientia aliquid quantum ad hoc magis probat de tactu, quam de visu, aut è contra.

Ad primam confirmationem respondeo primo, intellectum simul

simil & semel posse apprehendere duo obiecta dispara-ta, vnde nego antecedens. Quod si hoc non esset verum, neganda esset consequentia, quia non est necesse ut omnis perfectio competens inferiori, competit etiam superiori seu perfectiori rei: sicut nec aurum potest producere aliud aurum sibi simile, quoniam calor imperfectior possit producere alium calorem sibi similem.

Ad secundam confirmationem respondet Philosophum intelligendum de uno sensu formaliter, non de uno realiter.

C O N C L V S I O VI.

68. Obiectum adæquatum tactus est illud quod potest percipi per illum, illud autem non habet unum nomen ab solutum, sicut habet obiectum gustus & auditus, & odoratus; nec comprehendit solas qualitates primas. Hæc conclusio quoad duas primas partes debet esse communis omnium; sed quoad tertiam videtur esse contra communem.

Probatur prima pars: quia sine dubio potest percipere quicquid est perceptibile per ipsum, & non potest percipere aliquid aliud: ergo illud est obiectum adæquatum eius.

Probatur secunda pars: quia non potest assignari nomen unum impositum ad significandum ipsum; nec hoc est mirum, quia neque etiam est impositum nomen ad significandum obiectum adæquatum visus, quod dicatur de omnibus obiectis quæ ab ipso percipi possunt.

Probatur tercia pars: quia sentit tactus dolorem ex compressione facta per applicationem alterius corporis duri, nec tum experitus se percipere villam ex primis qualitatibus: imo si tale corpus priuaret omnibus qualitatibus primis, non minus causaret illum dolor: ergo dolor ille non causatur per perceptionem qualitatū primarum.

Confirmatur, quia sentit duritatem, & mollicitem, quæ secundum plurimos sunt qualitates secundæ: ergo non solum sentit primas qualitates.

C O N C L V S I O VII.

Non solum 69. Non solum qualitas tangibilis inherens ipsius animali percipitur a potentia tactu eius; sed etiam illa, quæ inheret obiecto externo, quando applicatur debite, non vero sentitur qualitas obiecti exterini per qualitatem inherentem. Hæc est communis.

Probatur prima pars: quia sentimus frigus & calorem nobis ipsis inherentes etiam quando accedimus ad locum calidum, in quo non est frigus, & calor extrinsecus, quæ sentiremus. Nec in hoc potest esse difficultas: sed dubitari posset, an frigus inherens percipiatur ab eadem parte, cui inheret, an vero ab alia parte continua & vicina.

Ad quam dubitationem respondent Complutenses disp. 14. n. 7. ea percipi ab alia parte, propter duas rationes, prima est quod sensibile contiguum sensui impedit sensationem: ergo multo magis sensibile inherens illam impediet. Secunda, quia qualitas sensibilis non potest sentiri à tactu, nisi alterer ipsum prius physica, & reali alteratione: sed qualitas inherens nequit sic alterare partem cui inheret: ergo non potest sentiri ab illa parte.

Verum neutra ex his rationibus subsistit: non quidem prima quia illud axioma non est verum in omnibus sensibus: non etiam secunda, quia aut falsa est maior, aut tam dubia, quam hoc ipsum quod per hanc rationem probatur, ut postea magis apparebit.

Confirmatur hoc breviter: quia duæ manus æquæ calidæ applicatæ sibi innicem sentiunt calorem suum mutuum, & tamen neutra alteram mutat alteratione reali, & physica: ergo talis alteratio non requiritur ad tactum.

70. *Nobis omnino probabilius existimo non percipi qualitates primas inherentes ab eadem parte subiecti, cui inherentes: cuius ratio à priori non est alia, quam quod non habeat virtutem immutandi intentionaliter illam partem, ut colligitur à posteriori ex eo quod non sentiamus qualitates nobis inherentes, in eo gradu in quo sentimus qualitates extrinsecas nobis applicatas.*

Probatur secunda pars conclusionis: experientia quotidiana, qua constat nos percipere obiecta aliqua nobis applicata, esse valde calida ac frigida, etiam antequam possint in nobis tantum caloris producere, quantum in nobis sentimus.

Confirmatur prædicto exemplo de duabus manibus æquæ calidis aut frigidis, quæ sentiunt se mutuo esse sic frigidas aut calidas, & tamen non calefaciunt, nec frigescunt se mutuo.

Probatur tertia pars conclusionis: quia qualitas inherens non est nec principium elicendi sensationem respectu qualitatis externæ, nec dispositio ad recipiendam illam sensationem necessaria; nec potest assignari in quo genere causæ, aut conditionis requireretur.

Confirmatur, quia calor externus si sentiatur, habet ex se virtutem sufficientem ad hoc ut determinet potentiam ad sensationem sui, sive dicatur determinare ipsam per speciem, sive sine specie impressa: ergo calor internus non requiritur ad ipsum sentiendum.

Confirmatur secundo, quia manus calida sentit vehementissimum frigus corporis alterius antequam ipsam posset frigescere cum proportione sufficienti ad frigus quod sentit: ergo frigus intrinsecum non requiritur ad percipiendum frigus extrinsecum.

71. *Obiicies contra secundam partem:* si quis esset applicatus immediatè Soli, sentiret vehementissimum calorem non minus quam si esset applicatus immediatè igni, & tum videretur sibi sentire calorem externum, non minus quam quando applicatur igni: sed tamen non sentiret calorem externum, sed internum, quandoquidem Sol non sit formaliter, sed virtualiter calidus: ergo quando applicatur igni non lentit calorem externum sed internum, & consequenter non sentit calorem externum, quia si vñquam sentiret, maximè quando applicatur igni.

Respondeo posset ex Suario, in tali casu sensurum quidem tactum calorem externum, sed decipiendum tamen, quia reuera talis calor non existet: proueniret autem illa sensatio à calore virtuali Solis, quia natus est producere species intentionales, quibus representari possit calor formalis, sicut lumen natum est producere species representativa coloris, ut patet in Itide, in qua apparent oculo colores, & non sunt.

Sed haec responso non placet primo, quia non est illa ratio vnde colligatur quod calor virtualis Solis habeat illam virtutem; nec bene sequitur ex eo quod lumen habeat virtutem determinatiuam in aliqua dispositione ad visionem apparentium colorum, quod calor virtualis Solis habeat similem virtutem dereminatiuam ad sensationem caloris apparentis. *Secundo,* quia obiectio facilius solni potest alio modo, ut statim patet. *Tertio,* quia sensatio externa debet terminari ad aliquod obiectum realiter existens, & sic etiam visio colorum apparentium terminatur ad lumen, seu lucem: ergo illa sensatio qua perciperetur calor in Sole, debet habere aliquod obiectum reale, sed non haberet: ergo non daretur talis sensatio. Probatur minor, quia non potest assignari aliquod obiectum aliud ab ipso calore virtuali: sed calor virtualis Solis non est accidentis, sed ipsam substantiam Solis, quatenus productiuam caloris. Substantia autem nulla est per se sensibilis sensu extero, ut faceretur ipsam Suaro cum communissima sententia.

72. *Iaque responderi potest melius,* negando quod statim ad tactum Solis sentiretur calor, sicut sentitur ad tactum ignis: sed solum sentiretur calor tum iuxta proportionem caloris qui produceretur à Sole in ipsam re tangentem; & facile posset quis ex diuersitate mutationis, quam in se sentiret, colligere non habere se idem fundamentum ad indicandum quod Sol est formaliter calidus, quod habet ad id indicandum de igne.

Hæc eadem experientia adduci solet ad probandum quod calor inherens sentiatur; sed si hoc intelligatur sic, ut velit calorem inherente sentiri in eadem parte in qua inheret, id non sequitur; neque ex experientia quamcum habetur, aliud colligi potest, quam quod sentiatur calor inherens: at autem sentiatur ab eadem parte, an ab alia parte distincta vicina, aliunde deduci debet.

C O N C L V S I O VIII.

73. *Tactus potest sentire qualitatem primam equalitatem rationis cum qualitate sibi inherente, non tamen sensatio-* Tactus
potest sentire
qualitate
genitalis
intentionis
et
qualita e
inherente
sibi.

à qualitate quæ tangitur quam à qualitate rei tangentis quam cum ad experientiam ad hunc modum enim sensationem requiriatur quod qualitas, que sentitur excedat in intensione qualitatem organi sentientis. Hæc quoad primam partem est minus communis, & quoad tertiam communissima.

Probatur prima pars, experientia duarum manuum aquæ calidaram, quæ sentiunt se mutuo affectas calore & duritie, aut molitie.

Probatur secunda pars, etiam experientia, quia nūquam possimus experiri quantum ad sensum nostrum mouerinos ad sensationem à qualitate alicuius obiecti, nisi quando obiectum in illa qualitate excedit qualitatem nobis inhærentem.

Sollet probari haec pars ratione: quia organum tactus debet esse in potentia ad qualitates quas tangere potest, sed non est in potentia ad qualitates eiusdem intensionis: ergo non potest sentire qualitates eiusdem intensionis.

Confirmatur: quia primæ qualitates non possunt intentionaliter immutare organum, nisi prius immutent illud physicæ & realiter: sed qualitates eiusdem intensionis non possunt si mouere ergo.

74. Haec probatio opponi posset contra primam Conclusionis partem: sed responderi facile potest distinguendo maiorem: quas potest tangere tactu quo discerni posset ex qua parte esset qualitas tacta, transacta; alio tactu, nego: & similiter distinguere potest maior confirmationis: non potest mouere intentionaliter producendo sensationem, in qua perciperetur distincte in qua parte esset qualitas tacta, ceddo; in qua id non perciperetur, nego.

Sed neque valer propterea ad probandum hanc ipsam secundam partem, quia manifeste pericul principium in veraque maiori tam probationis quam confirmationis, & quicunque negaret hanc partem conclusionis, ex quæ illas deberet negare.

Dices cum Complutensibus: Organum sensus debet pati ab obiecto sensibili: ergo oportet organum esse in potentia ad sensibile, & consequenter non debet habere in se qualitatem quam sentit.

Confirmatur: quia secundum Philosophum libro 2. de anima: Oportet sicut debens sentire album & nigrum neutrum ipsorum habere actu, potentia vero virtutemque; sic autem & in aliis & in tactu neque calidum neque frigidum.

Respondeo distinguendo primum consequens secundum quod debet pati ab ipso, concedo: secundum aliam rationem, nego consequentiam. Itaque sensus non debet esse in potentia ad sensibile, nisi quatenus à sensibili posset recipere sensationem; ad hoc autem impertinet quod habeat in se qualitatem similem qualitatibus illi sensibili, aut quod non habeat, quoniam enim haberet illam, adhuc non haberet sensationem alterius qualitatis, & consequenter esset in potentia ad illam.

Ad confirmationem respondeo, si esset propria inter sensum viitus & tactus, quantum ad non habendum in se obiectum, quod percipere possunt, quod sequeretur tactu nullo modo posse habere qualitates tangibles, neque quidein in gradu remisso, sicut pupilla non habet in se villo modo colores visibiles.

Itaque versus sensus istius loci est, quod sensus non debet habere in se illud ipsum obiectum quod sentit, licet habeat aliam qualitatem eiusdem speciei cum ipso; & hoc est probabilius, vt dixi inter probandum primam partem Conclusionis precedentis: sed inde non sequitur, quod qualitas, quæ sentiri possit, debet esse majoris intentionis.

75. Melior ergo probatio conclusionis à priori desumitur ex eo, quod non possit calor vt duo obiecta extrinseci magis perfectam sensationem producere in parte organi libi applicata, quam calor vt duo organi in alia parte, & consequenter ad hoc vt sit differentia inter sensationem prouenientem ab obiecto extrinseco, & illam quæ prouenit ab ipsomet organo, debet obiectum extrinsecum habere magis intensum calorem.

Obiectio contra primam partem conclusionis: si qualitas eiusdem intensionis cum qualitate inhærente sensu-

posset mouere sensum, sequeretur quod in omnibus partibus corporis sentiremus qualitates nobis inhærentes, quilibet enim pars aliam partem determinare deberet ad sensationem sui. Sed hoc est contra experientiam: ergo.

Respondeo negando minorem, licet enim non aduertamus fortassis qualitatem nobis inhærentem, nisi quod est in excessu in aliqua parte, tamen inde non sequitur quin sit sensatio in nobis. Ratio vero cur non aduertamus illam, est, quia illa sensatio est semper uniformis in nobis, & sensations non afferentes voluntatem aut dolorem non solent aduerti, nisi cum incipiunt de nouo, aut cum habetur memoria de statu, quæ habuimus ante illarum productionem.

Dices, quando aliquis evigilat producuntur de novo sensations omnes quotquot sunt: sed tum non aduentuntur sensations illæ prouenientes à qualitatibus non excedentibus: ergo non sunt tales sensations.

Respondeo, negando consequentiam: quia licet tum producantur de novo non debent aduerti, quandoquidem non possit haberi cognitione de statu antecedenti, unde quantum ad experientiam, pertinde est quod tum incipiunt, ac quod inciperent, sed fuissent antecedenter.

CONCLUSIO IX.

76. Quod obiectum sensibile mutet realiter sensum tactus, est impertinent in ordine ad mouendum ipsum intentionaliter, & hoc sine loquacur de qualitatibus primis tangibilibus, fine ad modum intensionis, ut est duritas ac molitie. Haec est Ruynghe questionis 3. contra Complutenses disp. 14. num. 42. Sensus autem eius est quod calor, verbi gratia, ad hoc vt sentiantur à manu, non debet calefacere manum; & si calefaciat, id omnino impertinet sit in ordine ad hoc quod sentiatur, adeo vt si per impossibile non caleficeret manus à calore obiecti applicati, adhuc sentire posset illum calorem.

Probatur manifeste de duritate, & molitie, quia haec qualitates non sunt actiua, nec producunt qualitates sibi similes in sensu percipiente illas, vt patet experientia; ergo saltem haec qualitates non debent necessario immutare sensum realiter producendo qualitatem aliquam, quæ non sit intentionalis, ad hoc vt immutent ipsum intentionaliter producendo in ipso sensationem, aut speciem impressam. Sed certè qualitates primæ, v.g. calor & frigus non debent esse minus actiua intentionaliter, nec magis dependentes ab alteratione physica & reali, quam qualitates illæ secundæ: ergo etiam qualitates primæ possunt mouere sensum intentionaliter, quoniam non mutant ipsum realiter, & si de facto mutant etiam realiter, id tamen impertinet est ad mutationem realem.

Dices cum Complutensibus duritatem & molitatem non esse actiua quoniam ad productionem qualitatum sibi similius, sed eas tamen esse productivas alteriarum qualitatum innominatarum, quæ etiam producunt in sensu à quo percipiuntur.

Contra, quia nec ratione nec experientia constat eas producere illas tales qualitates: ergo gratissime id dicitur, & consequenter contra principium de non multiplicandis entibus sine necessitate.

Dices, experientia patet durum contactum exacerbare manum molleum.

Respondeo, si hoc intelligatur de exasperatione aliqua, quæ sit formaliter per qualitatem, id esse falsum, & potius contrarium constare experientia; si vero intelligatur de exasperatione qua fieret per compressionem partium substantialium & quantitatuarum, & contritionem aliquarum partium, unde sequeretur inæqualitas in partibus istius rei molles, transacta, sed non facit ad rem.

77. Probatur secundo conclusio, universaliter: quia ad sensationem non requiritur aliud quam applicatio, secundum: quam obiectum quod sentitur, possit concurrere vel secundum se immediatè, vel secundum speciem in sensu ad producendum sensationem; sed potest sic applicari absque immutatione reali sensus: neque enim per illam immutationem realem magis applicatur, quæ si non fuisset facta, vt est evidens.

Confirmatur, quia non potest ostendi in quo genere causæ vel

vel conditionis dependeret immutatio intentionalis facta à sensibili immutatione reali ab eodem facta.

Confirmatur secundo, experientia, qua constat duas manus aque calidas sentire se mutuo, cum tamen non possit alterare se mutuo alteratione reali calefactiva, quia alias simile ageret in simile.

Confirmatur tertio, quia manus frigida applicata subito rei valde calida, sentit maiorem calorem quam in ipsam tam subito producatur, ut patet experientia: ergo immutatio realis non requiritur ad intentionalis.

78. *Obiectus*, quo magis manus calet ab igne, eo magis sentit calorem: ergo lignum est quod calor tunc habeat producere intensiorem speciem, & consequenter quod habeat dependentiam in producendis suis speciebus ab alteratione calefactiva, adeo ut sicut non posset producere species intenses, nisi produceret calorem intensem, ita non posset producere species vlo modo, nisi producere calorem.

Respondet distinguendo antecedens: calorem ipsum met ignis nego, calorem in se productum, concedo antecedens, & nego consequentiam. Itaque quo magis calet, eo magis recipit intra se calorem, & ille calor receptus eo magis natus est producere species perfectiores in partibus aliis in quibus sentitur, si requirantur species; aut si non requirantur, eo magis natus est producere sensationem perfectiorem suipius; sed inde non sequitur vla ratione quod calor, qui sentitur, debeat producere calorem alium in parte sentiente.

79. *Obiectus* secundo ad probandum quod etiam durities & mollescere debent mutare realiter sensum, ut percipiuntur: est vna & eadem potentia tactu, quæ percipit durum & molle, ac calidum & frigidum: ergo debet ab omnibus his qualitatibus eodem modo immutari, quo petit tactus ex sua ratione peculiari immutari ab obiecto tangibili; sed proprius & peculiaris modus quo tactus petit immutari a suo obiecto est, quod simul intentionaliter & realiter immutetur: ergo debeat sic immutari à duritate & mollescere, si percipiat ipsas.

Probatur minor, quia in hoc distinguuntur tactus ab aliis sensibus, quod auditus, visus, odoratus, non petant immutationem materialē ex parte organi faciendā à visibili, audibili, odorabili; gustus vero sicut petat talem immutationem, non tamen à re gustabili. ut gustabilis est; hoc est, quatenus sapida est; sed quatenus humida. Tactus vero petat immutationem materialē à tangibili, ut tangibilis est.

80. *Confirmans hoc Complutense* prolixo satis discutit: cuius summa est, quod sensus quo minus est perfectus, eo magis ad sensationem requiri immutationem physicam sive ex parte sua, sive ex parte obiecti: sed tactus est imperfectissimus sensus: ergo requirit aliquam maiorem immutationem realē quam ceteri sensus; sed non requireret nisi requireret immutationem realē fui a qualitate sensibili: ergo requirit talem.

Confirmatur secundo candem doctrinam quod qualitates secundas tangibiles, ex suppositione, quod qualitates prima tangibiles debent mutare realiter ut mutant intentionaliter: quia si idem non diceretur etiam de qualitatibus secundis, sensus tactus non esset unus, sed duplex: nam tactus qui posset mutari intentionaliter absque mutatione realē a qualitatibus secundis, deberet esse distinctus a tactu, qui non posset mutari intentionaliter a qualitatibus primis absque mutatione realē.

81. *Respondet* negando minorem cum sua probacione, in qua directe petitur principium (quod familiare est his authoribus) distinguunt enim tactus sufficienter ab aliis sensibus per hoc, quod habeat distinctionem obiectum, quod ab aliis percipi nequeat, & quod sensatio ipsius sit distincta ratione à sensationibus cōrum, ut patet experientia: & sane omnibus nota est manifesta differentia inter tactum & alios sensus, quanvis omnibus non sit notum, quod debeat magis immutari realiter ab obiecto suo, quam alij sensus: ergo differentia illius ab aliis potest aliunde colligi quam ex tali immutatione: & si Deus reuelaret quod non possint sic realiter immuta-

ri, adhuc colligeretur sufficienter esse distinctus ab aliis omnibus sensibus externis. Nec sane colligi potest differentia visus & auditus ex diuersa immutazione reali, quam habent obiecta ipsorum; unde si sonus esset quid permanentis, quod non deberet moueri localiter, quemadmodum est color, adhuc distinguetur à visu: sicut etiam distinguuntur inter se, quatenus obiectum visus esset quid successivum & mobile localiter, tam bene quam sonus. Vnde hæc differentia quoad immutationem diuersam ex parte obiecti, est omnino impertinens ad distinctionem harum potentiarum.

Ad confirmationem responderi potest primo negando minorem: & sane valde difficile est probare quod tactus sit imperfectior quam gustus.

Respondet secundo negando maiorem; nam quanvis sensus tactus magis petat realiter mutari ab obiecto suo, quam vllus aliis sensus, tamen hoc omnino per accidens competit ipsi, quatenus est sensus & potens sentire suum obiectum, ut sic enim non magis petit mutari realiter, quam sensus visus.

Ad secundam confirmationem nego sequelam cum probatione; quemadmodum enim idem tactus sufficit ad percipiendas qualitates primas cum mutatione reali ad qualitates eiusdem rationis, & ad percipiendas secundas qualitates sine tali mutatione, sed cum mutatione reali ad qualitates distinctas rationis secundum aduersarios: ita etiam posset sufficere ad percipiendas aliquas qualitates cum mutatione reali aliqua, & alias sine tali mutatione reali.

C O N C L U S I O X.

81. *Datur dolor & delectatio in sensu extero tactus, quæ sunt qualitates particulares, quas percipi talius sine actione vitali distincta, & quibus medianis, non percipit aliquid aliud obiectum.*

Prima pars est communis cum Doc. in 3. dist. 15. q. 1 & D. Thoma 1. a. q. 35.

Secunda pars est contra eos qui putat dolorem esse sensationem, seu perceptionem obiecti disconvenientis, voluptatem vero esse perceptionem obiecti convenientis, & colligitur ex Scoto supra, ubi dicit quod dolor sit coniunctio obiecti disconvenientis cum potentia non formaliter, sed causaliter, quia scilicet ex illa coniunctione, quæ consistit in apprehensione obiecti, sequitur dolor.

Tertia denique pars est conformis Scoto, quatenus dicit voluntatem mere passus se habere ad passiones delectationis & tristitia, in 3. dist. 15. q. vn. eamque sequitur Aversa hic expresse dicens eas esse qualitates, quæ seipsis sentiuntur absque aliquo actu, seu sensatione distincta ab illis & potentia.

Probatur prima pars, quia ad sensum ipsum apparet esse dolor & delectatio in carne externa, & præterea appetitus interius non dolet aut delectatur nisi ob aliud obiectum propositum ipsi ut convenientis aut disconvenientis: sed compressio carnis tanta vel tanta non proponitur ipsi ut convenientis aut disconvenientis, nisi quatenus cognoscitur illa compressio esse convenientis aut disconvenientis carni; nec cognoscitur esse convenientis, aut disconvenientis carni, nisi quatenus inferre dolem aut voloptatem carni: ergo in ipsa carne est delectatio & dolor, & non tantum in appetitu aut potentia vla interna.

Probatur secunda pars primo, quia idem obiectum potest aliquando placere, & delectare, aliquando displicere, & inferre dolorem: sed si delectatio, & dolor consisterent in perceptione obiecti, hoc esset falsum; quod enim est dolor formaliter, semper debet esse dolor, & quod est delectatio formaliter, semper debet esse delectatio: sed perceptio siudem obiecta ab eadem potentia, est semper eadem perceptio: ergo non potest esse nunc dolor, nunc delectatio, & consequenter si dolor, & delectatio essent perceptio obiecti, idem obiectum non posset nunc inferre dolorem, nunc voloptatem, seu delectationem.

Probatur secundo, quia dolemus, quando non percipimus aliquid præter ipsum dolorem, ut patet in mortis articulis, & renalibus, & quando scinditur caro

788 De ANIMA. De Potentiis internis sensit.

peracta scissione remanet dolor, nec appetet illud tum percipi.

83. Probatur tertia pars, quod scilicet non sentiantur actus aliquo vitali distinctori; quia possunt se ipsis percipi, nec est illa necessitas multiplicandi duas qualitates ad hoc, quod alius doleat. Et præterea actus ille alius, qui sentiremus qualitatem doloris, potius esset dolor, quia obiectum eius, quia illo mediante doleremus formulariter.

Confirmatur, quia per visionem percipimus obiectum, & ipsam visionem, non quod ipsa visio sit reflexa supra se, aut quod habeat se tanquam obiectum, quod videtur; sed quod scilicet percipiatur: ergo illa qualitas doloris potest habere similem rationem.

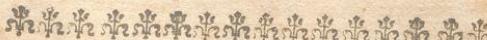
Obiectus: sensus non potest aliquid vitaliter percipere, nisi mediante sensatione, nam ipsam perceptio est sensatio: ergo illa qualitas vel deberet sentiri per sensationem, & perceptionem distinctam, & sic habetur intentum, vel deberet esse sensatio, sed non potest esse sensatio: quia omnis sensatio est alius obiectus, per dolorem autem, aut delectationem nullum sentimus obiectum: ergo non sunt sensiones.

Respondeo, distinguendo antecedens: mediante sensatione, qua aliquid aliud obiectum percipiatur, nego; qua percipiatur aliquid aliud obiectum, vel ipsam sola percipiatur, concedo antecedens, & distinguo consequens, quoad ultimam partem: debet esse sensatio, qua aliquid aliud sentiretur, nego: qua ipsam sentiretur, concedo consequentiam, & nego subsumptum cum sua probatione.

Quarto, ex qua causa proueniat dolor.

Respondeo, quod non solus proueniat ex divisione continui, ut volunt aliqui, quia dolemus ob vehementem calorem, & frigus, cum nulla pars nostri discontinuatur: nec etiam ex excessu aliquorum supra mensuram debitam, ut putant alii; quia quando dolemus ob incisionem, aut compressionem carnis, non est verisimile tantam alterationem fieri in qualitatibus nostris tam subito, ut fiat talis excessus in illis ultra debitam mensuram; & quamvis fieret talis alteratio, tamen non est verisimile illam esse causam istius doloris; quia posset esse tantus, & maior excessus in qualitatibus illis, quin esset tantus dolor.

Itaque potius dicendum est, quod non proueniat semper ab eadem causa, sed aliquando ex divisione continui, ut cum scinditur caro; aliquando ex intemperie qualitatum, ut sit in febribus; aliquando ex compressione, aliquando ex aliis causis. Credo tamen quod ipsa divisione continui non sit causa effectiva eius, sed potius conditio sine qua non, & idem credo de compressione: vnde qualitates primæ in aliqua dispositione particulari sunt cause effectivæ ipsius, que dispositio particularis non est semper eadem, sed diuersissima.

DISPVT. IV.

De Potentiis internis Sensitivis.

Ac disputatione claudetur tractatus de Anima, qua sensitiva est. Potentia autem, de quibus hic agendum est, sunt, *Sensus communis*, *Phantasia*, seu *Imaginatio*, *Etimatina*, *Memoratina*, & *Appetitua*.

QVÆSTIO I.

An, & quotuplex sit sensus internus cognoscitus.

Varij
actus in-
terni
quos ha-
bent ani-
malia.

1. Experiencia constare videtur, homines & animalia habere varios actus internos cognoscitivos, qui non producuntur a sensibus externis, & consequenter necessario debent prouenire a potentia aliqua cognoscitiva interna distincta ab externis; nam *imprimis* habent actus, quibus discernunt inter obiecta sensuum externo-

rum, & cognoscunt colores percipi a visu, & sapores a lingua; & potentia quæ potest elicere huiusmodi actus, vocatur *sensus communis*; quia scilicet est communis omnibus obiectis sensuum particularium, quatenus omnia illa percipit.

Secunda, percipimus nos, & bruta res absentes dum sunt absentes, ac etiam destructa; & si percipiamus illa prout aliquando illa perceperimus per sensus externos, potentia quia id facimus, vocatur *phantasia*: si vero non percipiamus ea sic, sed alio modo, quo nunquam externè nobis proponebantur, ut cum apprehendimus montes aureos ac similia, potentia quæ ea sic proponit, vocatur *imaginatio*.

Tertia, appetere esse in nobis, & brutis actum, quo percipimus obiecta sub ratione insensata, ut quando apprehenditur sub ratione conuenientiae, aut disconuenientiae, quæ non oritur ex disiplinientia aliqua, aut voluptate causa in sensu externo, sicut, verbi gratia, ouis apprehendit lupum, & propterea ab ipso fugit; potentia autem, quæ elicit hunc actum, quatenus illum elicit, seu potest elicere, vocatur *etimatina*.

Quarto, denique experientia patet bruta repetere loca in quibus ante fuerunt, & cognoscere homines ante viros; & potentia quia id faciunt, vocatur *memoria*.

2. De his omnibus actibus non est dubium, quin dentur in hominibus & brutis, si excipiatis duos ultimos, nam qui negant species insensatas, negabunt consequenter actus illos, qui dicuntur prouenire ab estimatiua, & consequenter negabunt dari estimatiua. Quid autem in re dicendum sit, pater ex dictis supra de istis speciebus.

Præterea, sunt qui negant brutis actus memoriarum, & Doctor in 4. d. 45. 3. utramque partem tenet problematicè. Tamen quamvis difficultè sit quod bruta cognoscant præterita, aut quod possint cognoscere se habuisse aliquando cognitionem talcm ut talcm, quod necessarium videtur ad memoriam propriæ dictam: & licet etiam possint omnes actus quos habent, ex quibus colligitur ea habere memoriam, saluari probabiliter non ponendo memoriam in ipsis, ut saluat Doctor *supra*. Tamen, ut ipsomet *ibid.* assert *n. 12.* facilius saluantur pondendo in eis memoriam.

Hoc ergo supposito, quantum ad existentiam, & numerum potentiarum cognitiuarum internarum, duæ restant difficultates examinandæ.

Vna, an ex suppositione quod dentur omnes isti actus; dentur etiam plures potentiae internæ correspondentes illis realiter distinctæ: an vero vna & eadem potentia realiter sufficiat pro omnibus, quæ potentia sortitur diuersa nomina, quatenus habet virtutem producendam istorum diuersorum actuum. Secunda est de organo sensus interni.

CONCLV S IO. I.

3. Quamvis darentur omnes predicti actus in hominibus & animalibus, non deberet tamen ponni in illis, nisi unica potentia interna sensitiva, realiter loquendo. Hæc est Alensis 2. p. quest. 70. Tartarei 2. de anima, Cauelli quest. 2. de anima, num. 16. qui eam magis conformem asserti principis Scoti, Suarj, Ruyj, Harradi, Arriaga, contra D. Thomam 1. parti. quest. 78. art. 4. Comimbricensis, & Complutensis hic.

Probatur, quia non sunt multiplicanda entia sine necessitate: nulla autem est necessitas multiplicandi has potentias: vna enim & eadem realis potest omnes illos actus elicere, & habere diuersa nomina, secundum quod respicit illos actus.

Confirmatur, quia non magis disconueniunt inter se illi actus quam intellectio & volitio: sed intellectio & volitio proueniunt ab eadem reali potentia, quæ vocatur intellectus, quatenus potest producere intellectionem: & voluntas quatenus potest producere volitionem.

Confirmatur secundo, quia Angelus per vnam potentiam cognoscitum intelligit obiecta sensuum externorum, eaque inter se distinguunt non solum cum sunt praesentia, sed etiam absentia; & præterea potest apprehendere illa prout proponuntur extrema, & alio etiam modo,

vna
eum po-
tentiæ
sensu in-
terna po-
nenda in
animali-
bus.

que

quo non proponuntur. Deinde potest cognoscere illa, obiecta esse nociva vel proficia, & potest cognoscere quod talia obiecta fuerint ante se cognita; neque illus, quod sciam, posuit in Angelo plures potentias cognoscentias realiter distinctas correspondentes his actibus: ergo unica potentia realis potest habere omnes illos actus, & consequenter ad eos habendos non sunt ponente plures potentiae realiter distinctæ.

Nec diuersitas actuum, aut obiectorum protinus sufficit ad illam multiplicationem faciendam: quamvis enim potentia specificentur ab obiectis, & actibus, hoc tamē non ita intelligitur quasi eadē realis potentia nō posset per plures actus diuersissimæ rationis tendere in plura obiecta: sed ita, vt si sit aliqua potentia tendens in obiectum in quod altera potentia realiter distincta tendere nequeat, ex hoc distinctio illatum specifica colligi possit.

4. Obiectus primo: Philosophus agit de sensu communi, & Phantasia tanquam de potentis distinctis: prius enim agit de Sensu communi, & postea de Phantasia: ergo secundum ipsum sunt potentiae distinctæ.

Respondeo distinguendo antecedens: tanquam de potentia distinctis realiter nego, formaliter, transeat; & nego cōsequentiū. Fator tamen, aliqua loca Philosophi fauere aduersariis; & si authoritatem specieis, eorum sententiam esse probabilem: quantum autem ad rationem, quæ præcipue spectanda est Philosopho in rerum naturalium indaganda natura, Conclusio nostra longe probabilius est.

Obiectus secundo: in aliquibus animalibus reperitur sensus communis sine memoria, ergo saltem haec potentiae sensitivæ distinguuntur realiter.

Respondeo distinguendo consequens: secundum suas rationes formales, ut sic, nego consequentiā: secundum rationes particulates alius sensus communis & alius memoriae, concedo consequentiā. Itaque non dubitatur, quin sensus communis in aliquo animali possit esse distinctus realiter ab omni memoria, quando nulla memoria reperiatur posset in illo animali; sed difficultas est, an sensus communis reperitus in eodem animali cum memoria, distinguatur realiter ab illa memoria: & nos tenemus partem negatiā. Et sicut non valet inferre ex eo, quod animalitas possit reperiari absque rationalitate, quod animalitas, & rationalitas in homine distinguuntur realiter: ita non valet inferre ex eo, quod sensus communis in aliquo animali non habente memoriam reperiatur absque memoria, & distinguatur realiter à memoria; quod sensus communis hominis aut bruti habentis memoriam distinguatur realiter à memoria.

5. Obiectus tertius: in eodē animali sèpè lreditur una potentia, illa altera, hinc enim oritur, quod absque defecitu vlo in sensu communi memoria deterior quandoque reddatur, & quandoque totaliter perdatur: ergo sicutum est quod illa potentia distinguuntur realiter.

Respondeo negando consequentiā: sed id oritur ex eo, quod dispositiones aliquæ requirantur ad exercendos actus memoriae, v.g. quæ non requiruntur ad exercendos actus sensus communis, quæ dispositiones possint desperdi per oppositos; & ita potentia, quamvis remaneat secundum sè integræ, tamen non poterit habere actus illos, quos alias habere posset.

C O N C L V S I O II.

6. Organum potentia interna cognoscitiva est cerebrum. Hæc est Gal. 8. de usu parvum. 8. quem sequitur Doctor q. 10. de anima. D. Thomas 1. p. q. 8. ac Doctores communius, contra aliquos, qui illud collocant in corde, quibus faveat videtur Philosoph. in lib. de somno & vigilia.

Probamus autem sufficienter: quia quantum ad omnem experientiam nostram, apparent actus sensus interni esse in capite, & non in corde, aut alia parte; nec est vlla inconveniens in hoc, quod dicantur esse producti in capite solo, aut vlla ratio, ex qua colligatur quod decipiatur dñ videtur nobis eos experiri in capite: ergo dicendum est, quod in eo producantur, & consequenter quod sensus internus habeat organum suum in capite. Quod

si dicatur semel esse in capite, nulla pars capitinis magis apta est quam cerebrum pro hoc munere: ergo signum est quod sit in cerebro.

Confirmatur: quia læso capite minus habiles sumus ad illos actus elicendos, & qui vehementer speculantur, solent dolere potius capite, quam corde, aut alia parte: ergo verisimilis est illas operationes produci in capite quam in corde, aut vlla alia parte.

7. Confirmatur secundo: quia non est verisimile, quod refideat in Meningis, hoc est, in duabus membranulis circumdatibus cerebrum, horum enim vslis videatur esse tantum conseruare, ac continere cerebrum; nec etiam in concavitatibus, quæ reperiuntur in cerebro, quia illæ concavitates repleri solent excrementis cerebri, nec est verisimile potentiam tantæ perfectionis residere in excrementis: ergo debet collocari in ipsomet cerebro. Quia autem parte cerebri collocanda sit, non credo vlla experientia nostra, aut ratione sufficienter colligi posse.

Obiectus Philosophum, qui vatis locis ait sensus internos residere in corde.

Confirmatur: quia cerebrum non continuatur cum reliquo corpore, nec haber motionem vllam sensitivam: ergo non est organum sensus interni.

Respondeo Philosophum sic explicandum, ut velit sensus internos residere in corde, quatenus habent dependentiam à spiritibus vitalibus generatis in corde, & inde communicatis sensibus internis. Quod si hæc explicatio non placet, præferendum est eius authoritati fundamentali Conclusionis, & authoritas eorum qui eā tenent.

Ad confirmationem respondeo negando antecedens pro prima parte & pro secunda ipsum distinguendo: nullam habet motionem sensitivam internam, nego antecedens, habet enim motum actuum cognoscitorum internorum; nullam habet motionem sensitivam externam, quæ scilicet correspondeat vlli sensui externo, concedo antecedens, & nego consequentiā.

Q V Æ S T I O III.

De appetitu sensitivo.

8. Non agitur hic de appetitu innato, qui non est datus aliquis elicitus, nec principium eius; nec supponit cognitionem rei circa quam fertur; sed est inclinatio rei ad suam perfectionem; nec minus competit animantibus, quam inanimatis; sed de appetitu elicito, quæ est potentia illa sensitiva materialis, à qua prosequitur bonum sensibile propositum nobis per cognitionem, & fugimus malum sensibile, similiter propositum; quale datur in animalibus irrationalibus certum est experientia quotidiana, & in hominibus etiæ cum patet tum quia sunt animalia non minus quam alia, & huc appetitus conuenit animali, quia animalium quia pueri ante vsum rationis appetunt aliqua, & aliqui fugiunt; tum quia sentimus in nobis desideria quædam boni delectabilis in parte sensitiva contrariante voluntate; tum denique quia sicut datur in nobis sensus internus cognoscitius distinctus à ratione, non potest esse dubium quin detur etiam in nobis potentia appetitiva conformis ipsi, distincta à voluntate rationali. De hoc ergo appetitu hic examinandum præcipue, an vnu sit tantum realiter; an vero plures in quolibet homine. Qui diuidunt appetitum sensitivum in duas partes, concupiscentib[em] scilicet & irascib[em], & virtutem parti organum distinctum assignant, debent consequenter asserer duos esse ad minus appetitus sensitivus realiter distinctos; quam sententiam docere videtur Doct. in 3. dist. 3. q. 1. 2. quem in eo secutus sum in Comm. civ. sicut etiam quæst. Eam tener etiam Thom. 1. 2. q. 81. art. 3. cum suis ibidem, & Toledo, 3. de anima q. 26.

Qui vero non distinguunt has duas partes realiter, consequenter negat dari plures appetitus realiter distinctos, & ita sentiunt expresse Suarez, 3. de anima, & in tract. de habitibus, Averroë q. 56. Philosophie, Hurtadius hic.

C O N C L V .

790 De ANIMA. De Potentiis intern. sensit.

CONCLUSIO II.

Vnus tan-
rum est
appetitus
elicitus
in homi-
nus, & fugae est vnus tantum in homine, & quolibet animali.
Hæc est conformis secundæ sententiae contra primam,
non tamen contra Scorum, ut patet paulo post.

Probatur sufficiens, quia non sunt multiplicandae
potentia vllæ animæ sine necessitate, sed nulla est ne-
cessitas ponendi plures huiusmodi appetitus realiter di-
stinctos : ergo.

Probatur minor, tum quia nulla est ratio, cur vna rea-
lis potentia non possit sufficere ad omnes actus elicien-
dos, qui attribuuntur potentia appetitiva ; tum quia
eadem voluntas potest habere tot actus & tam diuersos,
ac disparatos, quod potest habere appetitus sensitivus,
& propterea potest considerari ut concupiscibilis, & vt
irascibilis ; concupiscibilis quidem ut principiat certos
quosdam actus, irascibilis autem ut principiat alios : er-
go similiter appetitus sensitivus vnu realiter posset
principiare omnes diuersos actus quotquot reperiuntur
in parte sensitiva, & ut principiat aliquos, vocari con-
cupiscibilis ; ut alios, irascibilis.

Probatur secundo, quia ut suppono ex dictis, sensus
internus cognoscitius, cuius est proponere appetitum
obiectum suum, est vnu etiam secundum aduersarios:
nam quamvis Thomistæ putent dari varios sensus cogno-
scitius internos realiter distinctos, tamen per eundem
omnino sensum existimant proponi appetitui concupis-
cibili bonum, quod putant esse obiectum eius, & appeti-
tui irascibili bonum arduum, circa quod versari debet : ergo etiam appetitus sensitivus debet esse vnu
tantum realiter.

Probatur consequentia, tum quia non potius deberet
multiplicari appetitus quam sensus internus cognoscitius, tum & præcipue, quia sicut voluntas & intellectus,
licet distinguenter realiter ab anima, deberent tamen
identificari inter se, ut postea dicetur; ita etiam appetitus
sensitivus & potentia sibi correspondens similiter iden-
tificari debet, propter easdem omnino rationes, que
et vtrbiique currunt, ut consideranti patet.

10. Obiectes primo, ex Thomistis appetitus concupisci-
bilis & irascibilis habent diuersa obiecta & actus omni-
no dissimiles : ergo sunt distincti realiter.

Respondeo negando consequentiam, quia nihil impe-
dit quominus vna & eadem potentia possit versari circa
tam diuersa obiecta & per tam dissimiles actus, ut patet
manifeste de voluntate & intellectu, ac sensu cogniti-
uo interno.

Obiectes secundo, non solum autoritatem Scori supra
expressæ tribuentis diuersa organa vtrique appetitui: sed
rationem etiam eius, nempe quod idem organum non
possit moueri motibus diuersis simul & semel v.g. cale-
factionis & frigefactionis, dilatationis & constrictio-
nis: sed, quando irascitur quis mediante appetitu sensitivo
irascibili, dolor, quem sentit tum in parte concupiscibili,
fit cum restrictione & frigefactione : ergo isti dolores
non sunt in eadem parte, sed in distinctis partibus reali-
ter: sed partes corporis, in quibus isti dolores sunt, sunt
organa appetituum istorum : ergo habent distincta or-
gana realiter, & consequenter ipsi simili sunt sic distin-
cti, sicut visus & gustus distinguuntur realiter ex eo,
quod habent diuersa organa.

11. Ut solvatur hæc obiectio, & aperiatur mens Scori,
aduertendum appetitum sensitivum in homine habere
duo munera, vnum prosequendi & fugiendi aliqua ob-
iecta per actum elicitem, & alium sentiendi molestiam
aut voluptatem ex propositione intentionali aliquorum
obiectorum. Quod si delectatio huiusmodi & molestia
sentiuntur aut in corde, aut circa cor, & non in capite,
vbi residet sensus cognoscitius internus, tum admittendi
sunt duo appetitus realiter distincti, vnu in corde,
aut circa cor, cuius sit delectari, & dolere, seu tri-
stari; non vero velle aut nolle, sive prosequi aut fugere
vllum obiectum ; alius vero in capite identificatus sen-
sus interno, cuius est prosequi conuenientia, & fugere

inconvenientia. Scors ergo & ratio ipsius, solum intel-
ligi debent de appetitu, cuius est delectari & dolere sen-
sibiliter ; & possint esse plures inter se distincti, si di-
uersæ sint partes corporis, in quibus molestia illa & de-
lectatio sentitur; nec hoc est contra Conclusionem, qua
loquitur de appetitu elicito operationis, qua prosequi-
tur quis aut fugit obiectum sibi propositum. An autem
datur huiusmodi appetitus interni sensitivi, in quibus
sentitur dolor & voluntas, non aliunde magis quam ex-
perientia colligi potest, & satis faciet parti affirmatiuæ
experientia, quam habemus de motibus, quos sentimus
in corde, aut circa cor, quando proponuntur certa ob-
iecta.

Quod si non sentiatur dolor aut delectatio vlla circa
cor præter dolorem aut delectationem sensus tactus,
qualem habemus etiam in manu aut pede, tum vnicus
omnino appetitus ponendus est, quo & elicit appeti-
tus, & moueat à passionibus molestia & voluntas, &
solum possint admitti diuersa organa appetitus irascibili-
& concupiscibili, quatenus diuersæ sint partes cor-
poris, in quibus sentiuntur per sensum tactus alteratio-
nes diuersæ, quando proponuntur obiecta appetitus
conuenientia aut inconvenientia, nec aliud velle cen-
sundus est Scors, sicut nec aliud concludit eius ratio.

12. Vnde in forma Respondeo primo, iuxta primum
modum dicendi distinguendo subsumptum : Sunt organa
appetitus, qui mouent passionibus; non vero
operationibus prosecutionis & fugæ, concedo subsum-
ptum : sunt organa appetitus operativi, nego subsum-
ptum, & similiter distinguo vtrumque consequens, con-
cedendo consequentiam de appetitu non operativo, &
negando eam de operativo.

Respondeo secundo, iuxta secundam viam etiam distin-
guendo subsumptum: istæ partes sunt organa appetitus,
in quibus actus & passiones propriæ ipsiusmet appetitus
excentur & inharent, nego : sunt organa eius, quatenus
in iis sunt aliae alterationes consequentes actus &
passiones propriæ appetitus, concedo subsumptum : &
similiter distinguo primum consequens, & nego secun-
dum consequentiam.

Ad quam Responsonem confirmandam conducere
potest exemplum de alterationibus palloris & ruboris ;
quaæ apparent in facie ex motibus internis appetitus, cū
tamen organum appetitus non dicatur ab illo esse facies:
nō similiter quamvis ad actus seu motus interni appete-
tus, sentiremus interior in corde, aut circa cor sive in
diuersis partibus, sive in eadem, diuersas alterationes, nō
potest sequi inde, quod organum appetitus sint illæ par-
tes, aut quod actus appetitus subiectentur in illis. Solum
mibi facit difficultatem, quantum ad hanc doctrinam, ne
quid diffidemus, quod quantum ad experientiam nostri
attinet, ipsi simili motus delectationis & doloris, quos vi-
demur nobis percipere in parte nostra sensitiva, appareat
nobis in corde, aut circa cor, & nō solum apparent no-
bis ibi aliae alterationes, sed quando rubescimus aut pal-
lēmus in facie, non apparent nobis esse in facie nostra
operations, aut passiones appetitus interni, sed solum
sentimus per tactum alterationem aliquam: vnde quam-
vis non debemus dicere quod appetitus, aut motus
proprii eius sint in facie, non inde sequitur quin debemus
dicere quod sit in corde, aut circa cor.

13. Ex hac tamen ipsa difficultate, non sequitur plurimi-
cati debere appetitum, sed ad summum eum ponendum
in corde, aut circa cor, & hoc nō esset inconveniens, nisi
quatenus inconveniens esset ponere in corde sensum co-
gnoscitium internum ; quantum autem ad me attinet, vbi col-
lam le candus
lum ponere vtrumque in corde, quam eos inter se dis-
tinguer realiter; vnde quandoquidem vbi cunque de-
bet collocari vnu, debet collocari alter propter identi-
tatem ipsorum, quæ ex principiis huius Conclusionis
colligitur, cum nō sit vlla ratio, cur debeantponi in
corde, aut circa cor, quam quod ea in parte videamus
nobis sentire motus appetitus; quādoquidem etiā videa-
mus nobis sicut sese in capite motus sensus interni, nō
magis ex experientia debemus dicere, quod sint ponendi
in

in corde, quam in capite; imò potius debet dici quod in capite, quia facilius est nobis decipi ex experientia, quam videmur nobis habere de existentia motuum appetitus in corde, in quo reperiuntur aliae alterationes spectantes ad tactum; quam ex experientia, quam videmur nobis habere de existentia alium sensus interni in capite, quia non adsumt aliae alterationes ibi, quæ decipiendi occasionem dant, sicut adsumt in corde, aut circa eorū. Ex quo patet quid sit dicendum organum appetitus.

Faber in sua Metaphysica, disp. 6. identificat realiter appetitum sensitivum, tam concupisibilē, quam irascibilem potentiam cognoscitam; sed tenet tamen utrumque appetitum habere organa realiter distincta: unde videtur capere potentias animæ etiam sensitivæ pro aliquo identificato ipsiusnam animabus, non vero pro aliquo identificato tori composito ex anima, & corpore: nos autem loquimur de potentia sensitivæ convenientibus toti corpori, & vel identificatis ipsis in nostra sententiā, vel subiectatis in ipsis, si essent accidentia realiter distincta, vt tenet Thomistæ. Sed nec videtur consequenter loqui in ipsa sua sententiā: nam si isti appetitus habent organa realiter distincta, vt ipse asserit, ipsius appetitus erunt realiter distincti in omnibus animalibus præter homines; quod probo etvidenter, quia si organa illa sint distincta realiter, quandoquidem omnes animæ, præter rationalem sint diuisibiles in partes integrales correspondentes diversis partibus corporis, sequitur evidenter, quod non sit eadem realiter pars animæ, quæ correspondet utriusque isti organo, sed quod sua propria cuique parti conueniat; sed certum etiam videtur quod illa operatio, quæ est in uno organo producta ab anima, potius ab illa parte animæ, quæ inhæret isti organo, producatur, quam à parte inhærente alteri organo: ergo potentia irascibilis, etiam si identificetur animæ, debet identificari isti parti animæ, quæ inhæret suo organo; & similiter potentia concupisibilis debet identificari isti parti animæ, quæ inhæret suo organo; & consequenter, sicut illæ duas partes realiter distinguuntur, ita etiam appetitus illi identificati ipsis, debent realiter distinguiri. Quod si velit, quod appetitus utrumque in homine, in quo est unica tantum anima rationalis, indiuisibilis, identificetur, sicut identificatur anima, id quidem verum est qua parte ille appetitus concomitatus animam. Sed ipse videtur universaliter loqui de omni appetitu concupisibili, & irascibili, tam hominis quam brutorum.

CONCLVSIONE II.

Datur in appetitu sensitivo pars concupisibilis, & irascibilis, que tamen non distinguuntur realiter, sed unus. *& idem realis appetitus vocatur concupisibilis, quatenus principiare potest aliquos actus: irascibilis vero quatenus principiari alios diversæ rationes.*

Hæc quoad primam partem est communissima cum *D. Augustino de spiritu & litera, D. Hieronymo super cap. 13.* *Matt. Damasceno lib. 2. de fide, Aristot. 3. de anima, text. 46.*

Probatur autem, quia in appetitu est aliquid, per quod fertur in bonum, & in bonum arduum, & in impedimentum boni; sed illud, à quo haber ferri in bonum, est pars concupisibilis; & illud, à quo fertur in bonum arduum, seu in impedimentum boni, est pars irascibilis: ergo datur in appetitu pars concupisibilis, & irascibilis.

Secunda pars, quæ est contra aduersarios præcedentis conclusionis, probatur ex dictis in eadem conclusione.

Probatur denique tertia pars: quia ex suppositione secundæ partis idem ipsum, quod est concupisibile, est irascibile, nec potest dici concupisibile & non irascibile, nisi vt principiatiuum aliquorum particularium actuum; nec irascibile, & non concupisibile, nisi vt principiatiuum aliorum actuum determinatorum, quod omnes fatentur.

CONCLVSIONE III.

15. Non bene describitur pars concupisibilis esse illa, que fertur in bonum, & irascibilis, que fertur in bonum ar-

*dum. Hæc est Doctoris supra cum suis contata D. Thomam quæ fer-
tur in bonum, & irascibilis in bonum arduum.*

Probatur, pars concupisibilis tendere potest in obiectum virtutis, sed obiectum virtutis est bonum arduum: ergo pars concupisibilis tendit in bonum arduum, & consequenter male distinguitur ab irascibili per hoc quod hæc rendat in bonum arduum, illa non item.

Confirmatur: quia pars concupisibilis tendit in omne illud, in quo virtus in ipso subiectata tendere potest: sed virtus aliqua subiectata in parte concupisibili tendit in bonum arduum: ergo.

Probatur minor, tum quia omnis virtus videtur versari circa difficultatem, alia facile esset acquirere virtutes; tum quia Charitas, & Temperantia, quæ spectant ad partem concupisibilis, sine dubio versantur circa bonum difficultate, vt pater experientia, intemperato enim valde difficile est temperare vivere; & diligere Deum super omnia & proximum, sicut se ipsum, & maxime inimicum, est difficile cucumque; & ex illa difficultate oritur, vt sape committatur defectus contra utramque virtutem.

Nec refert si dicas cum Thomistæ. Charitatem & Temperantiam non spectare ad partem concupisibilis, quia spectant ad voluntatem, in qua non est pars concupisibilis.

Nam in primis, falsum est quod non sit utraque illa pars concupisibilis, etiam in voluntate, potest enim voluntas ferri circa bonum, & bonum arduum, & impedimentum boni: ergo non minus in illa, quam in parte sensitiva, ponendæ sunt illæ parres. Nec enim potius dicendæ sunt ponî in parte sensitiva illæ partes ex eo quod feratur in bonum sensibile quandoque, & quandoque in bonum sensibile arduum, aut in impedimentum boni sensibilis ardui, quam in voluntate ex eo quod feratur in bonum non sensibile, & in bonum non sensibile arduum, ac impedimentum eius, ut videtur manifestum.

Deinde, quamvis ex hac doctrina exemplum Charitatis non esset ad propositum, manet adhuc exemplum Temperantie, quæ spectat ad partem sensitivam.

CONCLVSIONE IV.

16. Melius describitur pars concupisibilis illa, que fertur in bonum, sive arduum, sive non, illud prosequendo quibuscumque actibus illud prosequitur, exceptis actibus, quæ irascibilis est illa, que prosequitur impedimenta eius vindicative. Hæc est Doctoris supra, & suorum contra Thomistæ.

Patet autem, tum quia ex suppositione conclusionis præcedentis, non possunt haec partes melius explicari; tum quia per hanc distinctionem sufficienter distinguuntur haec partes inter se; tum denique, quia ex ipso nomine irascibilis satis congrue illi parti debet ascribi ferri cum vindicta in impedimentum boni, & alteri parti concupisibilis, etiam ex ipso nomine, omnis alijs actus circa bonum adscribi potest; ergo hoc modo bene describuntur. Quid totum, vt melius intelligatur, declarandum est exemplo. Quando proponitur homini quoad partem sensitivam cibis conueniens, & gratus, solet desiderare sibi illum, & applicare media ad eius consecutionem, tollere etiam consequenter impedimenta, timere ne ponatur aliquid impedimentum, sperare consecutionem, dolere de absentia; & omnes isti actus possunt prouenire à parte concupisibili, adeo, vt si distinguenter realiter concupisibili, & irascibili, & maneret in homine sola pars concupisibilis, omnes hos actus habere posset; quod mihi videtur evidens.

Præterea, potest homo, quando videt impedimentum aliquod possum, non solum desiderare, & procurare ablationem eius, sed etiam cum indignatione, & ita illud reicere, ac vindicare, quandoque etiam per destructionem eius, & desiderare, procurare, sperare talis vindictam, de eaque facta gaudere, timere ne fiat, & dolere quod non fiat: & omnes huiusmodi actus possunt dici spectare ad irascibilem, unde ex illis nullus habetur, si distinguenter realiter illæ partes, & sola concupisibilis maneret. Quia vero non solet appetitus ferri in impe-

impedimenta boni concupiti hoc modo vindicatiuo, nisi ponatur impedimentum aliquod graue, propterea potest dici quod obiectum ipsius sit bonum arduum, intelligendo per bonum arduum non bonum quomodocunque difficile, sed bonum difficile ex impedimento aliquo graui, quod solet causare huiusmodi motus vindicatiuos; & intelligendo bonum arduum hoc modo, posset concupiscibilis, & irascibilis distinguui per hoc, quod haec versari circa bonum arduum, & illa circa bonum non arduum, & in hoc sensu posset bene explicari sententia Thom. Starun, & conciliari cum nostra si neque ipsi sicut explicant illam, nec sic relecta est in conclusione praecedenti, sed in alio sensu specificato in probationibus, qui est sensus ipsorum.

Quo sensu bonum arduum possit ita circumvenire concupiscentiam, ut non possit esse circa medium acquirendi boni concupiscentiae, potest prouenire a parte concupiscibili; sed vindicta de impedimento potest esse tale medium: ergo potest prouenire a concupiscibili, nec debet necessario prouenire ab irascibili: ergo male distinguitur utraque pars per hoc.

Respondeo ex dictis in commentario ad Doctorem supra num. 69. distinguendo maiorem: ut medium formaliter, concedo maiorem: alio modo nego maiorem; & concessa minori distinguo consequens; ut est medium, concedo: alio modo, nego consequentiam, & nego ultimam consequentiam. Itaque pars irascibilis non fertur vindicatio in impedimentoa, ut media sunt, seu in ordine ad consecutionem finis, quia etiam fertur in illa sic, quando desperatur de fine: & quando non consideratur talis modus ferendi, ut necessarius ad finem, aut utilis; quando enim simplex remotio impedimenti absque destructione posset sufficere ad finem acquirendum, destructione impedimenti non esset necessaria, nec medium eius acquirendi, ut pater: ergo tum non vellet quis destructionem, ut medium. Pars autem concupiscibilis nunquam fertur in illam vindictam, nisi quantum, vel est necessaria, aut utilis, vel consideratur ut talis in ordine ad consecutionem finis. Quid vale aduentum est.

Quo modo appetitus sensitivus subdit voluntati, despoticè, an politice? Ut resolutio hoc questionis, aduentum, quod subiectio despoticè voluntas illa, qua quis ad nutrum absque resistencia obedit alteri in omnibus occasionibus, quibus alter imperat & talis deberet esse obedientia mancipiorum dominis suis, prasertim quoad omnia, que non apparerent manifestè esse contra rectam rationem, & a quorum executione non possent se defendere. Subiectio vero politica est, qua quis obedit quidem alteri, ut plurimum, sed non tamen semper ita, quin resistat aliquando, vel quia appetit, non esse obedendum, vel quia potest defendere se a coactione; & talis videtur esse obedientia Reipublicæ, ad Principem, cui nonnunquam resulit. Hoc supposito, quod ad nomen spectat,

Respondeo, subiectiō appetitus sensitivus, quantum ad actus extēnos suos, qui ab ipso & potentia locomotiva exēni, esse omnino despoticam, adeo, ut necessario deberat cessare ab illis nolente voluntate; quod actus vero intēnos, & passiones, est potius similiis politice, quantum ad hoc, quod non obedit semper.

Hac resolutio non solet hoc modo proponi sed absolute communis sententia cum Doctore 2. dīs. 19. & D. Thomas 1. 2. qu 17. art. 7. tenet quod subiectio appetitus ad voluntatem sit politica non despatica.

Probatur tamen prima pars, quia experientia constat, quod voluntas efficaciter non habere actus illos extēnos, quantumvis desiderentur à parte sensitivæ, & sensitiam dispendientiam quod non habeantur; eos non haberi. Cuius etiam ratio à priori potest esse, quod appetitus dependeat, vel ab imperio voluntatis, vel à non contrarietate ipsius, tanquam à conditione sine qua non, in ordine ad illos actus: ergo quod voluntas non vult voluntas, non poterit habere tales actus.

19. Dices: sapere fit ut percutiamus aliquem etiam usque

ad intersectionem, sine dependentia ab actu voluntatis; ergo non habet talcm subordinationem appetitus ad voluntatem.

Probatur antecedens, quia si isti motus essent dependentes à voluntate, peccaret quis; quod est contra omnes, quia omnes Theologi negant quem peccare per motus, quos vocant primo primos, qualis esset ille motus, de quo fit mentio in replica.

Respondeo, distinguendo antecedens: independenter à voluntate, quantum ad hoc, quod fiat absque illa impeditio, aut actu voluntatis, transacta; quantum ad hoc, quod non fieret si voluntas efficaciter nollet, nego antecedens, & consequentiam. Similiter distinguo antecedens probationem: si essent dependentes à voluntate volentes, aut imperante illos, saltem cum deliberatione, concedo; si essent dependentes à voluntate in hoc sensu, quod non essent, si voluntas nollet efficaciter eos esse, nego.

Vice: si voluntas posset impedire per nolitionem, peccaret non impediendo: ergo adhuc isti motus nequeunt esse absque peccato: & consequenter, vel voluntas non potest impedire per nolitionem, vel semper erunt peccata.

Respondeo, distinguendo antecedens: modo posset habere nolitionem, concedo: quando non posset, nego antecedens. Itaque aliud est, quod si voluntas habet nolitionem, cessarent isti motus, & hoc est quod intendit; aliud est, quod semper posset habere illam; & hoc non astero, quia non semper debent proponi motus ut nolendi voluntati, quodies habentur à parte sensitivæ. Quod si etiam motus ille fiat positivus à voluntate, adhuc dicendum quod non sint semper peccaminosi, quia ad hoc requireretur ut producerentur à voluntate cum deliberatione, id autem non semper esset necessarium.

Probatur iam secunda pars, quia certum est etiam experientia, quod, quamvis voluntas nolit efficacissime, ut sint motus in parte sensitivæ, non propterea eos desistere; & hinc uti debet magna diligentia ad eos sedandos, nec credo eam posse eos impeditre illa ratione, nisi auerendo obiecta, à quibus causantur; quod non est in manu eius sic, quia ea invita aliquando maneant, aut occurvant de novo illa obiecta. Quod magis patet ex dicendis de modo quo causantur motus, & actus partis sensitivæ.

21. Queres, quomodo appetitus sensitivus concurrat cum potentia locomotiva ad motum localem. Supponit tunc sensum hoc, motum localem organicum, & sensitivum, qui praeponit cognitionem, habere aliquam dependentiam ab actu appetitus, & querit qualis habeat, an dependentiam, tanquam à conditione sine qua non præsupposita, & non tanquam à causa physica partialiter concorrente, an vero tanquam à causa physica partialiter ex suppositione quod detur alia virtus locomotiva in membris externis animalis distincta ab appetitu & actu eius; & dico ex ista suppositione, quia si non supponeretur talis virtus locomotiva, tum certum est quod motus illæ localis deberet prouenire ab appetitu mediante suo actu tanquam à causa totali physica, ni forte in hominibus concurredit etiam cum illis voluntas physica, quod non facit ad præfens.

Respondeo, ergo quod appetitus cum suo actu concurrat per modum cause physice immediate ad motum hunc localem: cuius ratio est, tum quod necessario prærequisitur talis actus ad illum motum, ab eoque proueniat determinatio eius quoad hanc, vel illum partem, talis vel talem modum, tum quod nihil impedit quo minus sit causa physica tum denique, quod difficile sit assingnare quomodo se habeat per modum conditionis sine qua non tantum.

22. Quod si rursum queras, an reuera detur in membris alia virtus locomotiva partialis distincta ab appetitu.

Respondeo, mihi videri quod non, primo; quia illa ipsa virtus deberet esse vitalis, & sensitivæ: non autem esset,

quia

quia vel esset externa sensitiva, vel interna; non externa, vt patet, quia quinque tantum sunt sensus externi: non etiam interna, quia vel esset cognoscitiva, vel appetitiva: non primum, vt certum est: ergo secundum; & cōsequenter non est distincta ab appetitu interno. Secundo, quia non sunt multiplicandæ potentia sine necessitate: solas autem appetitus internus vbi cūque resideret, sive in capite, sive in corde, aut circa cor, sufficit ad principian-
dum motum localem: ergo non est ponenda alia poten-
tia, aut virtus ad eum principiandum.

Dicet, experientia constare quod non sequatur motus localis alicuius membra aliquando, etiam cum valde appetimus illum: ergo non sufficit appetitus ad ponendum illum motum, sed debet poni alia virtus in membris.

Respondeo, distinguendo antecedens: quando mem-
brum illud est dispositum in se sufficienter, & non impe-
ditum ab extrinseco, nego: quando non est in se dispo-
sum, aut est impeditum ab extrinseco, concedo ante-
dens, & nego consequentiam pro secunda parte.

*Appetitus produc-
motu lo-
cationem
distinctam*

23. Si denique queras, an appetitus per ipsummet suum actum formaliter absque ulteriori actione producat illum motum, aut per actionem distinctam;

Respondeo, quod non per suum actum solum, quia ille potest esse absque motu, vt in casu replicæ paulo ante posse, quando scilicet ponetur impedimentum ex parte membra mouendæ, & vero causæ efficientis non potest esse absque suo termino, nec illud, quod habet rationem talis actionis, vt patet: producit ergo motum illum mediante alia actione de predicatione actionis, non minus quam ceteræ causæ efficientes producent suos effectus, & illa actio subiectatur immediate in ipsomet actu, & nō in appetitu: tum quia actus requiritur ad motum, & nil impedit quomodo requiratur tanquam causa immediata; tum quia si facilius est ostendere quomodo non sequi posset actio illa in appetitu, quamvis nō esset in eo actus; si enim actus ipse non haberet influxum, difficile esset ostendere, cur non posset esse actio terminata ad motum, quamvis non esset actus. Dicere autem quod ratio huius esset, quod actio terminata ad motum, & actus appetitus haberent subordinationem talem inter se, vt actio non possit esse absque appetitu, est inconveniens, nisi possit inter actum appetitus, & actionem illam ostendi aliqua ratio particularis ex natura sua, ratione cuius haberent illam subordinationem.

*Item &
voluntas.*

Eodem autem modo, quo discurritur de concursu appetitus cum potentia locomotiva ad motū, debet discurri de concursu voluntatis cum appetitu ad motum localem omnem appetitus, qui non possit haberi sine imperio vol-
luntatis propter eandem rationem; sed si sit aliquis motus localis in hominibus, qui possit haberi absque actu voluntatis, vt est motus ille fortassis, quo dormientes se quādoque mouent, dicendum est quod ille motus non de-
pendat à voluntate, nisi quatenus voluntas per nolitionem possit impedire illum; & existimo quod nec sic etiā impediatur per nolitionem præcisè, sed quatenus ad illā nolitionem sequitur productio, vel conseruatio physica alicuius alterius effectus incompossibilis cum illo motu.

QVÆSTIO III.

De passionibus, & motibus appetitus sensitivi.

24. Experientia compertum est reperi-
ti in nobis quos-
dam motus interiores gaudij, timoris, & similes
alios, quos in parte etiam corporea nostra excitari colli-
gitur, quia similes reperiuntur in aliis animalibus, cum
quibus conuenimus in ratione animalis. De his ergo moti-
bus in generali, eorumque diuisione hic agendum; sed
ante omnia aduentendum, quod quamvis non solum omnes
huiusmodi motus possint appellari passiones, quia iis
mediantibus patimur sine eo, quod feramur in obiecta
aliqua quasi actiū volendo, aut fugiendo ipsa; sed etiam
similes motus, qui in parte rationali etiam reperiuntur:
quis enim neget animam separatam, & Angelos moueri
posse suis delectationibus, & timoribus? tamen ex com-

muniore acceptatione soli illi, qui in parte corporea sen-
tientur, passiones nuncupantur; imo secundum multos,
non omnes motus huiusmodi corporei censendi sunt
passiones, sed qui impellunt ad malum; & iuxta hoc
solui posset illa quæstio, an passio possit esse cum virtute <sup>An passio
possit esse
cū virtute
moralis.</sup>
moralis: nam si per passionem intelligetur motus incli-
nans ad malum, virtus moralis perfecta cum ea cōsistere
nequit, quia hæc tolleret omnem difficultatem, & conse-
quenter non relinquaret inclinationem ad oppositum,
quia illa inclinatio faceret exercitium virtutis difficile;
posset tamen cum passione esse virtus imperfecta: loquit
autem de virtute habituali, quia actualis virtus valde per-
fecta posset esse cum summa difficultate, imd actus virtu-
tis ceteris paribus magis est meritorius, & bonus quo
magis fit cum difficultate. Si autem loquamur de passio-
nibus in latiori significatione, vt comprehendunt omnes
motus partis sensitivæ aut voluntatis, qui non sunt actus
aut operationes, quibus tendit in obiectum aut recedit
ab ipso, possum sine dubio ij, qui non inclinant ad ma-
lum, nec reddit difficulte exercitium virtutis, esse cum
virtute. Quod totum confirmatur, & ex eo quod aliquis pos-
sit absque peccato irasci, iuxta illud Psal 4. Iraſcim⁹ &
nolite peccare, & ex tristitia Christi Domini, cuius anima
erat tristis usque ad mortem.

Ex quo etiam colligitur hos motus omnes non esse
vituperabiles, sed & licet quandoque eos excitare, tum
ad impellendos nos ad exereendos actus virtutum; tum
etiam ad acquirendum habitum iis resistendi, quando
nobis iniurias excitarentur, unde merito Plato igniculus,
Aristoteles arma virtutum eos appellat, & Plutarchus asse-
rit non esse sapientias eos radicibus quelli re.

25. Hi ergo motus varie ab authoribus dividuntur, & <sup>Varie di-
uisiones
passionis.</sup>
primo quidem in eos, qui spectant ad partem conceipi-
scibilem, vt amor, desiderium, delectatio, odium, fuga, tristi-
tia, & in eos qui spectant ad partem irascibilem, vt spes,
desperatio, timor, audacia, ira. Sed quamvis non dubitemus,
qui satis adæquate diuidi possint passiones omnes in
spectantes ad concepiscibilem, & irascibilem; tamen
quod assignetur amor & odium ac delectatio, &c. parti
concepiscibili, & spes, timor & desperatio ad partem <sup>spes spe-
iraſcibilem, non placet illa ratione, quia quandoquidem
concepiscibilis si que versetur circa bonum quod
non est impeditiu[m], & irascibilis circa impedimentum,</sup>
irascibilem, non placet illa ratione, quia quandoquidem
concepiscibilis si que versetur circa bonum quod
non est impeditiu[m], & irascibilis circa impedimentum,
certum est quod spes & timor possit esse in concepisci-
bili; nam etiam timemus malum oppositum bono, quod
est impedimentum, & speramus nos tale bonum conse-
cuturos.

Deinde sicut per partem irascibilem volumus cum in- <sup>Deleſa-
dignatione remouere impedimentum, & id speramus, ac
dat ad</sup>
dignatione remouere impedimentum, & id speramus, ac
timemus ne non possimus ipsum remouere, ita etiam irascibile
quoties sic remouemus ipsum, deleſamur, sicut & quando-
do cognoscimus certo, quod sic remouendum.

Alia divisione est in eas, quæ à bono, & eas, quæ à malo
proposito per cognitionem causantur sive immediate,
sive mediante actu. Hæc diuisio est bona & adæquata,
sed non in species infinitas, verum in subalternas diui-
siones ulterius in variis alias species.

26. Tertio, possunt diuidi adæquate tanquam in spe-
cies subalternas non infinitas, in voluptatem & dolorem,
intelligendo per voluptatem omnem passionem gratam,
& per dolorem, omnem passionem, aut motum, qui esset
ingratius.

Quarto, possunt diuidi in bonos, & malos, intelligendo
per bonos, qui iuvant, seu impellunt ad bonum, & per
malos, qui iuvant ad malum. Quæ diuisio est quidem
adæquata, sed non in membra necessario essentialiter ita
distincta, quin eadem passio possit quandoque esse bona,
quandoque mala; nam motus voluptatis, quem cibis
propositus causat in sensu, impelleret ad bonum quando
bonum esset comedere, & ad malum quando non esset id
bonum, sed prohibitum.

Variis etiā aliis modis diuidi possunt, quos inutile esset
propondere: sufficit enim naturam passionum cognoscere,
& hoc poterit fieri agendo de illis in particulari: ex hoc
autem facile poterit quis eas varie diuidere, & discernere

ex omnibus diuisionibus, quæ proponentur, quæ bona sit, quæ mala, & qualis sit quælibet bona.

Suppono autem per passiones intelligi aliquos motus, quos sentimus, distinctos ab actibus, quibus positivè præsequimur, aut fugimus aliqua obiecta volendo, aut nolendo illa.

*Quid
Amor.*

27. Ex his autem motibus, seu passionibus *primus* vocatur *Amor*. Hunc satis communiter explicant authores esse volitionem, seu appetitum boni secundum se sumptu: et similiiter cæteras etiam passiones per volitiones, & nolitiones cum particuliari aliqua differentia descripte soleant. Sed si loquantur in sensu formalí, pessima est hæc explicatio, quia quandoquidem per passiones intelligamus motus distinctos ab actibus, quibus fertur potentia in obiectum prosecutivè, aut fugitivè, ut ita loquar, non potest esse verum quod illa passio sit formaliter volitio, aut nolitio illa. Si autem intelligent illas descriptiones in sensu causali, intelligendo quod passiones sint volitiones, aut nolitiones, quatenus vel causant nolitiones, aut volitiones aliquo modo, vel causantur ab illis, quamvis id esset verum, melius tamen explicarentur ponendo in ipsiusmet explicationibus illud, quod formaliter dicunt.

Itaque melius describitur *Amor sensitivus* esse illa passio, quam sentimus in nobis, dum proponitur nobis aliquod obiectum sub ratione boni, ex quo fit ut si illud obiectum esset absens, desideraremus illud acquirere, & si esset praesens ac possessionem à nobis desideraremus continuationem istius possessionis: quod si non detur huiusmodi motus distinctus ab actu appetitus, quo fertur in bonum sic propositum, tum non dabitur passio illa in appetitu, quæ debeat vocari amor formaliter, sed amor appetitus erit actuus vitalis ipsius, quo prosequitur obiectum sic propositum, quem actu non possumus melius describere, quam quod sit actu ille, quo prosequimur bonum secundum se propositum absque consideratione absentie, vel praesentie, aut aliarum circumstantiarum, quæ quando considerantur sunt causa, vel conditio cur alii actus distincti sint in appetitu.

28. An vero sint in appetitu, & passio distincta ab appetitione, & appetitio, non est tam facile ostendere, nec potest melius cognosci quam per experientiam, quam ego fateor me nunquam in me percipere potuisse, etiam facta diligentissima reflexione & quidem data opera: unde proplus existimo, si posito bono delectabili fertur in ipsum aliqua ratione appetitus, non produci in eo præterea passionem villam. Et certe ex communi sensu amor potius in actu consistere debet, quam in passione aliqua, quæ non sit actuus; nam per amorem dicitur quis ferri in obiectum, ipsumque amare, quod denotat aliquem actu: nec hoc potius intelligi debet de amore rationali, quam de appetitu, seruata proportione. Nec refert etiam quod amor sensitivus præseruit, vocetur passio satis communiter; hoc enim potest satis commodè intelligi non de passione, quatenus est aliiquid distinctum ab actu vitali appetitus, sed quatenus sit cum alteratione corporis, & saxe trahit voluntatem etiam contra ordinem rationis ad male agendum.

29. *Vulpes* parte 2. diff. 79. art. 2. satis mirabilem proponit doctrinam de amore, dicit enim amorem voluntatis rationalis consistere in actu vitali de prædicamento qualitatis, qui non sit actio, nec passio de prædicamento actionis & passionis, nisi præsuppositivè, quatenus scilicet producit per talem actionem.

Deinde dicit amorem partis sensitivæ esse passionem in vitroque genere qualitatis & passionis, & ad hoc probandum dicit appetitum sensitivum non esse vitaliter operatum.

Sed quidquid sit de prima parte, contra quam opponi posset quod si detur amor in potentia sensitiva, qui non sit actuus vitalis, similiter detur in parte rationali à parte rationis & experientia, quæ habetur æquè de una ac altera parte. Quidquid, inquam, sit de hoc, non potest esse dubium, quin potentia appetitiva sit vitaliter operativa non minus quam intellectus, nec illius inquam negare

potest quin eliciat etiam effectivè aliquas operationes nō minus quam potètia cognoscitiva sensitiva tam externa, quam interna. Deinde, quamvis non eliceret actuū illū nec consequenter amorem, sed ad hunc mere passiuè se haberet: tamē non sequeretur quod amor sensitivus esset passio de prædicamento qualitatis & passionis, alio modo quam actu amoris rationalis; nam illa passio sensitiva, quæ est de prædicamento qualitatis, non dicit passionem, quæ est de prædicamento passionis, alio modo quā præsuppositivè, sic autem dicit illam passionem actuus omnis, ac consequenter amor rationalis. Nec refert, quod appetitus sensitivus ducatur ab obiecto: hinc enim non sequitur quin etiam actiū concurrat ad illum effectum, ad quem ducitur: sicut ex eo, quod obiectum determinet potentias cognoscitivas, tam externas, quam internas, & moueat ipsas, non sequitur quod non habeant se actiū ad illos actus, ad quos determinantur.

30. *Odium* quæ est secunda passio, vel versatur circa malum disconueniens, vel oritur ex ipso, & de eo eodem prorsus modo quoad omnia discurrendum, proportione seruata, ac de amore. Solum addendum, quod quamvis Non omne odium sequatur quandoque ex amore, non quidem respectu eiusdem obiecti, sed respectu alterius obiecti, quod esset impeditum obiecti amati, aut contrarium ipsi aliquo modo; meo tamen iudicio, non est necessarium, vt omne odium in particulari præsupponat amorem; nam si proponeretur appetitui obiectum, vt disconueniens præcisè, non video cur appetitus non possit tam ditecè fuggere ipsum, quam direcè potest prosequi obiectum conueniens. Non video cur non possit sensus cognoscere combustionem, vt disconuenientem sensu externo, & corpori, quamvis non consideraret aliquod aliud obiectum sub ratione contraria conuenientia.

Quando autem Secundus in 2. diff. 6. q. 2. dividens actu voluntatis vt si in velle, & nolle, dicere videtur quod omne nolle præsupponat necessarium velle, quod huic doctrinæ aduersari videtur, quandoquidem omne odium supponatur esse nolle, vel saltu coniunctum cum nolle;

Respondeo ipsum intelligendam; vel de omni nolle, quod esset circa obiectum, quatenus impeditum alterius obiecti, vel ipsi contrarium; hoc autem non esset contra doctrinam præmissam. Vel loquitur de omni nolle, quod actu ordinaretur à nolente ad aliquem finem amatum: talis enim deberet necessario præsupponere amorem finis: nec hoc etiam esset contra nos. Vel denique vult tantum, quod omne odium, seu nolle debeat præsupponere amorem, seu velle aliquod, quatenus versari debet circa aliquod disconueniens alicui rei, quæ si proponeretur tum actu quando proponitur obiectum disconueniens, amaretur actu, & amor ipsius esset optimæ ratio ob quam aliquis odio haberet obiectum disconueniens, aut contrarium: non vero quod necessario semper debeat odium præsupponere amorem actualem: nec enim est verisimile, quod quoties refugimus aliquam obiecta disconuenientia nobis, toties actualiter etiam nos ipsos alio amore amemus: & dico alio amore, quia illud ipsum odium obiecti nobis disconuenientis potest dici virtualiter amor nostri, quatenus est actus cedens in emolumenntum nostrum.

31. *Teria* passio vocatur *concupiscentia*, quæ versatur circa bonum propositum vt absens, quod consequi desideramus, sive nobis, sive aliis. Hanc etiam puto non esse passionem oppositam actuui, sed actu omnino elicita propter rationes propositas de amore.

Quarta passio vocatur *fuga*, seu *abominatio*, quæ respicit Quid fuga & abominationem? Quid de lectione? malum absens, & est nolitio, qua nolumus illud esse præsens, & eodem modo ponenda est in actu, & non in passione, quo concupiscentia.

Deletatio est quinta passio, & est motus ille placens, quæ sentimus in appetitu ex possessione boni amati, cuius presentiam conciperemus, si esset absens, vel etiā ex cognitione certa, aut probabili de possessione ipsius, neque enim existimo deletionem, qua oritur ex possessione boni, esse distincta rationis specificæ à deletione, quæ oritur ex eo quod cognoscatur illa possessio esse

esse futura. Hanc puto esse propriam passionem, quæ non sic actus, quia non appetitum per se tamendimus in obiectum aliquod, unde dicitur communiter delectari de obiecto, qui modus loquendi non denotat tendentiam vllam in obiectum: & quamvis soleat semper fortassis habere secum annexum amorem; tamen id mihi non videtur necessarium: vnde si Dens non concurret cum voluntate aut appetitu ad amorem, tamen adhuc obiectum conueniens possidit posse causare illam delectationem, & fortassis seipsum de facto delectatio presupponitur amoris; praesertim quando obiectum non possidetur per ipsum amorem, quod addo; quia aliquando non possidetur obiectum ad appetitum nisi per ipsum amorem, ut patet in Beatis, qui non alio modo possident Deum per voluntatem, quam quatenus amant ipsum tali amore particulari, nempe beatifico: quando autem possidetur per ipsum amorem, delectatio orta ex possessione debet presupponere amorem, sicut tamen sit quid distinctum ab amore tali; de quo quis merito dubitare posset: nec quod ad me attinet, concurret illa ratio magis fauens distinctionem eorum, quam si Christus Dominus qua homo de facto, non obstante amore beatifico quem habuit in via de Deo, non habuerit summant illam consolationem & declarationem, quam ex illo amore habuit post mortem. De quo in materia de Incarnatione.

Quid tri-
fluita. 32. Iuxta hoc proportione seruata discurrentum de sexta passione, quæ est tristitia, quam sentimus de malo præsenti ac imminentि.

Quid spes 33. *Sepima passio est flos, quam etiam puto non esse passionem, sed actum vitalem, sive spectet ad appetitum, ut communius tenetur, sive ad potentiam cognoscitiam, ut aliqui existimant, quia apparer nos dum speramus tendere in aliquod obiectum; concomitari quidem solet illam aliquis motus placens, qui est passio proprie dicta, quam non puto esse specie distinctam à motu delectationis, sed accidentaliter tantum, quatenus scilicet in se non est tanta intensionis, quæ est delectatio de obiecto possesso, & quatenus sequitur ad spem, quæ est actus tendens in bonum absens; alia vero delectatio sequitur ad possessionem boni.*

Despera-
tio quid? 34. *Ottava passio est desperatio, quæ est motus ille, quem experimur in nobis, quando iudicamus nos non consecuturos bonum, quod optaremus consequi. Existimo autem quod tam non habeamus alium motum, quam illum displicentem, qui est passio eiusdem rationis cum tristitia, & accidentaliter tantum distincta, sicut dixi de eo motu, qui concomitatur spem; & præterea opinionem, seu cognitionem iudicavimus de non consequendo bono.*

Quid ti-
mor. 35. *Nona passio est timor, qui est motus, quem sentimus quando dubitamus de consecutione boni concupiti, & est propria passio, indistincta tamen verisimiliter rationis à motu illo, quem sentiunt desperantes.*

Quid au-
dacia. 36. *Dicima passio vocatur andacia; & est motus ille, quo impelluntur aliqui ad prosecutionem alicuius obiecti, non obstantibus magnis periculis. Hanc existimo non esse passionem, sed actum positivum voluntatis, quo de- siderat obiectum non obstantibus impedimentis.*

Quid ex-
condece-
dencia &
furo. 37. *Vndecima passio est ira, & est ille motus, quem sentimus, quando proponuntur impedimenta rei, quam facimus aut vellemus facere aut fieri; qui quando est tam vehementis, ut quis exrudescat, vocatur excandescens; & quando est talis, ut quis se gerat tanquam si esset priuatus usu rationis, dicitur furor. Hanc credo esse propriam passionem, quia est quædam displicentia de impedimento posito.*

Quid pu-
dor. 38. *Duodecima passio est pudor, qui est motus ille internus quem sentimus ex consideratione alicuius actionis nobis indignæ, factæ vel facienda, vel obiectæ nobis.*

Quid in-
digitation. 39. *Decimatercius est indignatio, seu motus, quem percipi- mus quando fit nobis alicuius modo aliquo indigniori.*

Decimaquarta est emulatio, seu motus, quem sentimus ex eo, quod videamus alicuius alium quem superare vellemus, acquirere alicuius bonum, quod ad hoc im- pedendum posset conducere.

Hæ sunt passiones, quas communiter explicare solent

authores, & si quæ aliæ sunt facile explicari possunt iuxta dicta de his, aduertendo semper ad experientiam nostram.

QVÆSTIO IV.

Quomodo causentur passiones in appetitu.

34. *S*vpposito ex quæstione præcedenti quod sint alii quæ qualitates placent, & displicentes in appetitu & voluntate, quæ non sunt operationes, quibus fertur in obiectum propositum per potentiam cognoscitiam, quæritur iam, à qua causa effectiæ producuntur illæ qualitates: & quidem quod obiectum concurrat est extra controversiam, sed dubium est, an sit causa adæqua productiva ira, ut ipsa potentia, quæ patitur illos motus, hoc est, quæ delectatur aut tristatur, non concurret effectiæ ad illos, sed mere passiæ se habeat.

*P*rima sententia est, passiones produci partialiter à potentia vitali, in qua subiectantur non minus quam intellectio, & quæcumque alia sensatio. Ita Suarez 1.2. diff. 7. sent. 1.

*S*ecunda sententia tenet eas non produci effectiæ à potentia etiam partialiter. Hanc sequuntur Scovilla communiter cum Lectori in 1.d.1.q.3. & variis aliis locis, & etiam sequitur Averroë 1.2.q.22.

CONCLUSIO I.

35. *S*ine passiones producantur effectiæ à potentia, sine non, sunt motus vitales, ex quibus potest argui quod qui mouetur per illas sit vivens conceptus vite communis Deo, hominibus & Angelis; nec ex hoc sufficienter colligi potest, quod producuntur à potentia effectiæ villa ratione. Hæc modo proposita est nullius, est tamen conformis principiis Doctoris.

*P*ater prima pars: quia per illas potentia sensibiliter mouetur: sed sic moueri non potest, nisi quod viuit tali vita: ergo.

*C*onfirmatur secundo, quia hæc est qui si cognosceret quod aliquis delectaretur aut tristaretur, non statim ex hoc ipso, quamvis nullam aliam operationem haberet, non iudicaret ipsum viuire.

*C*onfirmatur tertio, quia Deus ipse viuit per hoc quod percipiat & velit sensibiliter obiecta, quamvis non producat suam perceptionem aut volitionem: ergo etiam homo per hoc, quod percipiat aliquid, debet dici viuire, sive producat suam perceptionem, sive non.

*F*inc pater secunda pars, quia si potest viuire per hoc quod sic percipiat, absque eo quod producat perceptio- nem, male colligitur ex eo, quod sic viuat, & quod perce- pto sit motus vitalis, eam ab ipsa produci, & consequen- ter etiam fundamentum Suarey pro prima sententia non valere, nempe quod illi motus sint vitales: quod si intel- ligeret illos motus esse vitales in sensu aliquo, in quo re- quirerent ad motum vitalem quod produceretur à po- tentia, quæ mouetur: pateretur manifestè principium quia asserueret quod erat probandum.

CONCLUSIO II.

36. *S*i delectatio & tristitia sit perceptio alicuius qualita- tis conuenientis, aut disconvenientis producitur in ipsam per- potentia ab obiecto proposito, effectiæ se habet ad illam non minus quam potentia visiva ad visionem, si vero non sit talis percep- tio, sed qualitas sive percepia à potentia, sine eo quod poten- tia percipiat aliquid aliud per ipsam, probabilis est quod poten- tia non concurrat ad ipsam effectiæ. Hæc etiam est nullius, quod sciäm.

*P*robatur prima pars, quia eadem prorsus est ratio, quod illa perceptio sit producitur à potentia, ac quilibet alia, per quam percipitur alicuius obiectum.

*P*robatur secunda pars: quia nihil impedit quo minus ipsummet obiectum producat illam qualitatem, nec est necessarium recurrere ad concursum potentiarum.

CONCLUSIO III.

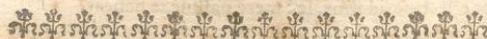
37. *A*bsolute probabilis est dicere, quod delectatio & tri- stitia, & similes passiones non producantur effectiæ à potentia partialiter.

Quid èz-
militatio.
Passiones
sunt motus
vitales.

Ex eo
quod sint
vitales,
non recè-
colliguntur
ex eo
quod pro-
ducantur
percep-
tiæ à
suo sub-
iecto.

Passiones
non pro-
ducuntur
effectiæ à
obiecto.

Probatur: quia ut dixi supra disputatione precedenti num. 83. de dolore, probabilius est, quod delectatio & tristitia sint qualitates, que se ipsi percipiuntur: & hoc supposito nihil cogit ad dicendum quod effectuè producantur à potentia. Deinde sic melius saluatorum quomodo voluntas non producat in se aliquid vitale, quod non est liberum ipsi; & quemadmodum postea naturaliter necessitari ad actum, quo perciperet qualitatem doloris, non obstante quod concurreret effectuè; ita posset dici quod necessitari posset ad alios actus vitales volitionis, & nolitionis: & præterea delectationes & tristitia non essent passiones, sed operationes: nam illæ actus, quo sentire voluntas qualitates illius, esset operatio non minus quam intellectio, aut volitio, & sic haberer voluntas actum aliquem elicitem a se, qui non esset volitio, aut nolitio, quod est contra omnes.

DISPUT. V.

De Anima rationali.

SUPEREST consideratio Animæ, quatenus rationalem est, & potentiarum ac actuum ipsi, qua talis est, competentium. Et quidem, quantum ad substantiam ipsius attinet, solum examinandum est, an sit spiritualis, ac immortalis, & quando, ac a quo producatur, nam diffinitio ipsius ex dictis de anima ut sic, & animabus vegetatibus, ac sensitiis, facile colligi potest esse, quod sit altera corporis organicæ potentia vitam rationalem habentis, seu principium quo physicum, ratione cuius competit substantia corporeis diu carere; qualem animam dari omni illa experientia constat, qua colligere possumus nos discurrere.

QVÆSTIO I.

An Anima rationalis sit spiritualis.

I. *V*arij erant antiquorum errores circa natum animæ rationalis. Ex quibus aliqui putarunt eam esse ignem cum Zenone; alij aërem cum Anaxagora: alij sanguinem cum Empedocle.

CONCLUSIO I.

Animæ rationalis est spiritualis.

Animæ rationalis est spiritualis. Hæc est communis omnium Philosophorum, & Theologorum præter paucos antiquos, quorum sententiam paulo ante proposui.

Probatur primo ex Scriptura Eccles. vimo: Reuertatur puluis in terram suam, unde erat: & spiritus redat ad Deum, qui dedit illum. Et Luce: In manus tuas commendabo spiritum meum. Quibus verbis anima dicitur spiritus: & quamus in Scriptura spiritus aliquando capiatur pro re corpora, ut Genesis 8. Adduxit spiritum super terram, & immunita sunt aquæ: ubi spiritus capitur pro aere, ac vento, quibus Deus exciscavit terram; tamen in locis prædictis spiritum capi, prout opponitur corpori, constans est Patron ac Theologorum sententia, & patet vterius ex Concil. Lateranen. sub Innocent. III. relato in cap. firmiter de summa Trinitate, ubi dicitur natura humana constituta ex spiritu, & corpore: & ex cap. quidam aurem breviorum, ubi refutatur inter haereses sententia tenens animam intellectuam non esse spiritum, prout spiritus opponitur corpori.

2. Probant Complutenses ex S. Thoma 1. part. qn. 75. art. 2. Omne quod est in potentia ad aliquid caret eo: sed intellectus est in potentia ad intelligibilia omnia recipienda in se per intellectuonem eorum: ergo caret ex se omnibus illis intelligibilibus; sed sensibilis ac corporalia sunt intelligibilia: ergo caret omni materia ac corporeitate, & consequenter est spiritualis; sed si intellectus sit spiritualis, anima cui conuenit connaturaliter, debet esse spiritualis.

Confirmant primo: si visus haberet in se aliquem colo-

*rem, ille impediret quo minus ullos alios colores vide-
ret: ergo si intellectus esset materialis, seu haberet in se
materialitatem, non posset intelligere alia materialia.*

Confirmatur secundo, quia intellectus est pura potentia in ordine intelligibili, quatenus ex se non includit aliud actum istius ordinis, seu aliquod obiectum intelligibile quod habeat se ratione sui, vel ratione speciei, vt forma, & actus in ordine intelligibili, vt constitutus ipsi in actu primo & completo ad intelligendum: ergo non habet aliquam quidditatem materiale, quia obiectum intellectus pro hoc statu est quidditas rei materialis, & consequenter si intellectus ex se non habet obiectum aliquod intelligibile, non debet habere talem quidditatem.

3. Hac probato, prorsus est insufficiens cum suis probationibus, quia si valeret, sequeretur manifestè quod intellectus non esset spiritualis: intelligit enim spiritualia: ergo si deberet carere omni illo quod potest intelligere, deberet carere spiritualitate, quia spiritualitatem potest intelligere.

Viderunt Complutenses hanc replicam, quæ satis obvia est, & ad eam soluendam præmittunt longum discursum, cuius tota vis consistit in hoc, quod potentia materiale co ipso, quo materiale, non possint concipere res vniuersales; intellectus vero possit, vnde necessarium est quod non sit materialis. Quia doctrina supposita;

Respondent, negando sequelam replicæ, & rationem disparitatis assignant, quod quidditas spiritualis non tollit indeterminationem & indifferentiam, per quam natura aliqua in esse repræsentatiuo potest fieri vniuersalitatem; sequens vero est de materiali quidditate.

4. Sed contra, quia quamvis forte ex intellectione rei vniuersalitatis sequeretur quod intellectus sic intelligens esset spiritualis; tamen ex hoc non sequitur quod ex eo quod possit intelligere rem materiale, debeat non esse materialis magis, quam ex eo quod possit intelligere rem spirituale, debeat esse materialis. Et præterea in disparate pertinet principium, quia afferentes intellectum esse materiale, dicent vel non intelligi ab ipso rem vniuersalem ut vniuersalitatem est, vel potentiam materiale posse talem rem intelligere.

Deinde, ut dixi, quamvis potentia deberet carere materialitate, ut intelligeret vniuersale, & ex hoc directè posset probari conclusio; tamen ex hoc non sequitur veram esse hanc propositionem, quod intellectus ut intelligat debeat ex se carere quam intelligit. Itaque in forma ad prædictam probationem, ut magis clare pareat quod non sufficiat.

Respondeo primo, negando minorē: nam non est in potentia ad semetipsum, cum tamen sit intelligibilis a seipso.

Respondeo secundo, distinguendo maiorem, quidquid est in potentia ad aliqua recipienda secundum suam entitatem physicam, caret illis secundum illam entitatem: quidquid est in potentia ad aliqua recipienda secundum esse intentionale, caret illis ex se secundum illud esse intentionale, concedo maiorem; quidquid est in potentia ad aliqua recipienda secundum esse intentionale caret illis secundum esse reale, nego maiorem: nam, ut dixi, intellectus est potentia ad seipsum recipiendum secundum esse intentionale, & etiam ad recipiendas qualitates, & species sibi inharentes, quoad esse intentionale, quia potest & se & illas intelligere, & nihil aliud est esse in potentia ad recipiendum aliquid quoad esse intentionale, quam posse illud intelligere, & tamen intellectus non caret seipso nec illis habitibus aut speciebus quoad esse reale, sed habet necessarium se & potest habere illa alia in se realiter subiectata. Iuxta hoc distinguo minorē: quoad esse intentionale, concedo, quoad esse reale, nego, & distinguo similiter consequens: quoad esse reale, nego, quoad intentionale, concedo consequentiam, & concessum subsumpto, nego consequentiam.

5. Ad primam confirmationem respondeo, negando consequentiam: visui enim ex ratione particulari sua competit quod color in ipso inharentis impedit ipsum, quo minus possit videre alium colorem, ut colligitur experientia, hæc autem ratio cur erit in aliis potentissimis?

Confir-

Disput. V. Quæst. I & II. 797

Confirmatur hoc: quia licet visus per colorem impeditur, quo minus videat aliud coloratum, tamen per materialitatē non impeditur quo minus possit videre aliud materiale; ergo neque intellectus per materialitatem debet impediri à videndiis aliis rebus materialibus.

Ad confirmationem secundam respondeo, intellectus non esse ex se in pura potentia in ordine intelligibili, nisi quatenus ex se non habet cognitionem vlliū intelligibili absque concursu aliiū obiecti determinantis ipsum sive per se, sive per speciem impressam, sic autem esset pura potentia: quamvis esset materialis.

Et quamvis eriam quidditas materialis esset obiectum per se ipsius. Sicut enim intellectus Angelicus est in pura potentia in ordine intelligibili, quamvis sit spiritualis, & obiectum per se ipsius sit quidditas spiritualis, tā bene quā obiectum adēquatum intellectus coniuncti sit quidditas materialis; quia scilicet ex se non habet intellectum vlliū rei, quatenus est potentia; ita in proposito dicendum.

6. Probant idem Autores, alio modo, quod intellectus, & consequenter anima sit spiritualis: quia non lēditur ab ullo intelligibili, quantumvis vehementi, sicut sensus lēditur à vehementi sensibili: sed huius non est alia ratio, nisi quod non sit materialis sicut sensus: ergo.

Hoc etiam ratio non sufficit, quia facile negari potest minor, & assignari pro ratione, quod nullum intelligibile habeat ex se offendere intellectum quamvis materialē, līcer aliquod sensibile habeat ex se offendere sensum, quod tamen ipsum omnino incertum est.

Confirmari potest hoc quia ut faciuntur aduersarii, imaginativa quantumvis sit materialis non lēditur à vehementi imaginabili: ergo nec intellectus quantumvis esset materialis deberet lādi à vehementi intelligibili.

Dicē cum aduersariis, per accidens esse quod imaginativa non lēdatur à vehementi imaginabili, quia scilicet non datur tale.

Contra, quia eodem modo posset dici, quod per accidens esset intellectum non lādi à vehementi intelligibili, quia non daretur tale: & confirmari posset hoc, quia ideo potest colligi quod non detur vehementis seu excellens imaginabile, quia non datur aliquod tale, quod lēdat imaginativam: ergo si non detur aliquod intelligibile lēdens intellectum debet dici quod non detur vehementi intelligibile.

7. Ali probant Conclusionem: quia anima est indivisiibilis, & carēns partibus. Hoc probatio non debet admitti nec à Thomistis, quia assertunt animam perfectorum brutorum esse indivisiibilem & tamen materialē; nec etiam à Scottis, quia putant puncta quantitativa esse indivisiibilia & tamen materialia.

Arraga probat eam; quia est independens à materia. Sed neque huc etiam probatio sufficit, quia quamvis dependet à materia, ut bene posset de potentia absoluta, adhuc tamen esse posset spiritualis, ut supra dixi. 2. de anima.

Probatur idem secundo ex inclinationibus contrariis, quas habet homo ad virtutes & vitia, quia hinc sequitur quod habeat principium spirituale, quod inclinat ad virtutem & materiale quod inclinat ad vitia.

Verum neque huc etiam sufficit, quia potest habere illas inclinationes secundum diuersas considerationes bonitatis, quae essent in obiecto, ut inclinationem ad virtutem, secundum quod obiectum esset bonum honestū, & ad vitia, secundum quod essent bona utilia; & certe verisimile est Angelum in via posse habere huiusmodi diuersas inclinationes, quamvis esset totaliter spiritualis: vnde ex illis inclinationibus non sequuntur duo principia, in nobis, virtutem spirituale, & alterum corporale.

8. Probatur ergo melius: ex dictis in disputatione prima de anima; quia anima est tota in toto, ac tota in qualibet parte corporis, & consequenter petet occupare conaturaliter locum ac subiectum diuisibile: sed in hoc consistit conceptus rei spiritualis, ut ibi dictum est: ergo est spiritualis.

Obiectio. In septima Synodo generali act. 2. refertur

testimonium cuiusdam Ioannis Thessalonicensis Episcopi dicentis, animam esse corpoream: quod dictum ipsius potius approbatum quam improbatum à Concilio.

Respondeo Concilium illam doctrinam non approbase, quamvis approbauerit conclusionem, ad quam confirmandam adducatur, nempe Angelos & animas posse depingi instar corporum, quia alio modo non poterant depingi, neque enim omnes rationes adductæ ad probandas conclusiones definitas in Concilio aliquo approbabantur à Concilio, ut multis exemplis ostendi potest. Ioannes autem ille non est tantæ autoritatis, quia facile errasse admitti possit.

Q V A E S T I O I I .

Vtrum Anima rationalis constet materia prima, & forma substantiali.

Non defuerunt aliqui, qui existimauerunt Angelos & animas rationales constare materia & formam, pro qua opinione citari solet S. Bonaventura in 2. distin. 3. & Scotus etiam in questionibus de anima q. 15. problematicus in ea quibusdam visus, speciatim Cauellus eodem loci: quos nonnullos recentiores Scotis sequuntur. Itaque quomodo se res habeat de anima hic examinabo, & ex resolutione quid etiam de Angelis dicendum sit facile innotescet.

C O N C L U S I O I .

9. Anima rationalis non constat materia prima. Hec est iam communissima sententia contra S. Bonaventuram & nonnullos alios, quos citat Cauellus sapra.

Probatur primo, quia anima esset corruptibilis; posset enim Deus separare unionem, quæ esset inter materiam & formam, & si hoc fecisset corrumperetur.

Verum huc probatio non sufficit, quia quamvis Deus posset ipsam corrumperere, tamen causa secunda non posset; non esset autem inconveniens in sententia opposita, quod Deus eam posset corrumperere. Confirmatur, quia cæli quamvis constent materia & forma secundum communiorē sententiam non sunt corruptibles dicendi, quia quamvis Deus de potentia absoluta posset eos corrumperere, tamen neque ipse, neque causa secunda potest corrumperere illos de potentia ordinaria: ergo idem dici posset de anima, quamvis constaret materia & forma: nec proflus est illa ratio quare debeat dici magis incorruptibilis quam cælum, nisi quatenus aliunde constaret, quod non includeret materiam.

10. Probatur secundo, quia sequeretur quod anima non esset actus primus corporis organici potentia vitam habentis, contra definitionem Philosophi, quia constaret alio actu, qui potius deberet dici actus primus.

Hoc etiam probatio non est magni momenti secundum se considerata. Responderi enim facile potest primo, nisi posset esse actus primus, si esset composita ex materia & forma, illam definitionem Philosophi non esse bonā, nec eam datam à Philosopho, nisi quatenus putauit animam non esse sic compositam, vnde ut constet illam definitionem esse bonam, debet aliunde probari quod anima non sit sic composta.

Responderi potest secundo negando sequelam, quia esse actum primum corporis, non est aliud quam esse actū, qui possit cum corpore facere unum per se substantialē: hoc autem posset facere anima quamvis esset composita ex materia & alio actu: quemadmodum enim corpus organicum potest facere unum per se cū anima, quamvis constet alio actu; & alio subiecto in nostra sententia: ita anima posset facere unum per se cum corpore, quamvis constet alio actu, & materia. Quod si quis velit invenire per actum primum, actum qui non constaret alio actu, dicendo animam esse actum primum corporis, perteret principium, ut patet.

11. Probatur tertio: quia sequeretur materiam ex qua constaret anima, non esse materiam primam, & esse esse quidē, quia id supponitur, non esse vero, quia præsupponeret connaturaliter aliam materiam, nimirum illam

ex qua constat corpus; nam presupponit necessario corpus connaturaliter.

Non placet etiam hoc probatio, quia aduersarij facile possunt dicere materiam primam non dici primam ex eo, quod non præsupponat aliam materiam quomodo cunque, sed ex eo, quod non præsupponat materiam aliam, ex qua tanquam ex parte componenti ipsamet fiat. In hoc autem sensu materia animæ esset prima, quia quamvis præsupponeret connaturaliter materiam in qua fieret, nimirum corpus, & cōsequenter materiam ex qua constituitur corpus; tamē non præsupponeret materiam ex qua ipsamet componeretur, tanquam ex parte intrinseca. Dicere autem, quod materia prima non dicitur prima in uno, sed in altero sensu, est reducere rē ad questionem de nomine, cū difficultas realis sit, an anima constet duabus partibus, vna determinabili, & altera determinatiua, quomodo cunque vocanda sint illæ duas partes.

12. *Probatur quarto*, quia si anima constaret materia prima, vel constaret materia prima eiusdem rationis cum nostra, vel diversa: neutrum dici potest; ergo.

Aduersarij non conuenient in respondendo ad hanc probationem; nam quamvis negent minorem; tamen quidam ex illis eam negant pro prima parte, quatenus dicit materia animæ non posse esse eiusdem rationis cum nostra; quidam vero eam negant pro secunda parte, quatenus negant eam posse esse diversæ rationis. Itaque minor est probandi pro vtrique parte; & imprimis.

Probatur pro prima parte primo: si constaret materia eiusdem rationis cum nostra, deberet constare materia corporali, & sic anima non esset spiritualis, sicut nec homo dicitur spiritualis, quia quamvis constet vna parte spirituali; tamen constat alia corporali. *Probatur sequentia*, quia materia nostra est corporalis: ergo si illa materia est eiusdem rationis cum nostra, esset corporalis.

Respondens aduersarij negando sequelam cum antecedente probationis, dicunt enim materiam primam quamcunque esse indifferentem ex se vt sit spiritualis, vel corporalis, & habere tantum esse corporalem à forma corporali, & spiritualem à forma spirituali non præsupponente formam corporalem.

Contra, quia diuisio substantiarum vt sic in spiritualem, & corporalem est diuisio adæquata, qua diuiditur totū potentiale metaphysicum in species metaphysicas, ad quas per differentias metaphysicas contrahitur, non minus quā diuisio animalis in animal rationale, & irrationale: ergo implicat dari aliquā vnam singularem substantiam, quā non sit vel spiritualis vel corporea; aut quā possit esse indifferentem ad vtrumque, & nunc spiritualis, nunc corporalis; sicut implicat dari aliquod vnum singulare animal quod non sit vel irrationale vel rationale, aut quod sit indifferens ad vtrumque.

Confirmatur hoc, quia materia secundum se considerata conuenit conceptus substantiarum corporalis, vt sic, vel non conuenit; si conuenit, est corporalis; & si falsa est responsio aduersariorum; si non conuenit, conueniet ipsi necessario conceptus substantiarum spiritualis, & sic erit spiritualis, quod æque facit contra eandem responsionem.

Confirmatur hoc etiam ulterius per dicta supra q. i.

13. *Probatur secundo eadem minor pro eadem prima parte*; quia si illa materia sit eiusdem speciei cum nostra, debet esse diuisibilis in plures partes integrales: sed hoc nequit dici. *Probatur minor primo*; quia si esset diuisibilis deberet forma animæ ipsi correspondens esse etiam diuisibilis, vel indiuisibilis; non diuisibilis, tum quia sic anima rationalis non esset indiuisibilis, quandoquidem constaret pluribus partibus integralibus, tum quia qualibet anima rationalis constaret pluribus partibus, quorum qualibet esset anima rationalis æque bene ac tota anima ex illis composita, sicut qualibet aqua constat pluribus partibus, quarū qualibet est aqua tā bene, quam tota aqua ex illis composita; partes enim illæ animæ effent homogeneæ: sed hoc est absurdū, quia qualibet pars ex illis haberet sibi identificatum intellectum, & conse-

quenter darentur plures intellectus in homine, & plures intellectiones eiusdem rationis, quo nihil absurdius ex cogitari potest: tum denique, quia in qualibet parte corporis humani essent plures partes eiusdem rationis, quod est etiam absurdum, quia connaturaliter loquendo non possunt esse simili duas formæ eiusdem rationis non facientes unionem; cuius etiam ratio est quia altera superflueret. Nō etiā esset indiuisibilis illa forma, quia si esset indiuisibilis, nō deberet exigere connaturaliter subiectū diuisibile, nisi in ordine ad operationes diuersas, quas posset habere in illis partibus diuersis, sicut anima exigit corpus diuisibile, quia potest habere in partibus diuersis ipsius diuersas operationes, sed illa forma indiuisibilis non habet operationes diuersas, quarum vnas exerceret in una parte subiecti, & alias in alia parte.

Probatur secundo, quod illa materia non sit diuisibilis: quia si esset diuisibilis, omnes partes ipsius deberent esse in qualibet parte corporis, sicut tota anima reperitur in qualibet parte ipsius: sed hoc nequit dici, quia sic posserent duas partes substanciales eiusdem rationis in eodem subiecto, quod est absurdum, ut patet tum inductione, quia in nulla alia re possunt ostendit plures partes eiusdem rationis in eodem subiecto, tum quia, vt sacerdix dixi, alterutra sufficeret, & altera superflueret.

14. *Probatur iam eadem minor principali pro secunda parte*, quod nimirum materia illa, qua constaret anima, non esset diuersæ rationis à nostra, quia fundamēta aduersariorum, ex quibus probatur quod detur illa ratione, probant quod sit eiusdem rationis: ergo non debet dici quod sit diuersæ rationis.

Confirmatur quia si sit diuersæ rationis, non est nullum principium unde colligatur dari.

Probatur quinto conclusio: quia implicat animam constare materia tanquam parte essentiali physica, vt patebit ex quarta response ad ultimam obiectionem.

Probatur sexto conclusio: quia non sunt multiplicanda entia sine necessitate: sed nulla prorsus est necessitas multiplicandi plures partes physicas realiter distinctas, ex quibus constaret anima: ergo non est dicendum quod consteat talibus partibus. *Probatur minor* soluendo rationes illas, ob quas aduersarij assertant necessario concedendas plures tales partes; quas rationes proponam instar obiectionum maioris claritatis causa.

Itaque obiecies prime: materia est principium distinctionis numericae intra eandem speciem: ergo quotiescumque datur individua distincta numero intra eandem speciem, debent constare materia.

Respondeo primo: si hoc argumentum valeret, quod probaret contra aduersarios & omnes, quod formæ accidentales omnes, vt calor & albedo, constarent materia & forma, quia multiplicantur numero intra eandem speciem. Quod si dicas materiam quidem esse principium multiplicationis numericae harum formatum, sed non tamen materiam ex qua componuntur, sed materiam in qua producuntur. Similiter dici poterit quod quamvis materia esset principium multiplicationis numericae animalium rationalium, id tamen non intelligendum de materia ex qua componantur, tanquam ex parte componente intrinseca, sed de materia in qua producuntur, & ad quam dicunt ordinem aptitudinem, ex hoc autem non sequeretur, quod constarent materia & forma physica, vt patet.

Respondeo secundo, negando antecedens, si intelligatur uniuersaliter sic, vt velut nullum aliud esse principium distinctionis numericae præter materiam, aut nullas res posse distinguere numero tantum, nisi quia constant materia, nec id etiam Philosophus assertur, & si asserisset, quandoquidem nulla id ratione colligi possit à priori aut posteriori, negari deberet eius authoritas.

16. *Obiecies secundo*, ubi reperitur proprietas materiae, ibi reperitur materia: sed in animabus reperitur proprietas materiae: ergo reperitur in illis materia. *Probatur minor*, quia proprietas materia est, quod sit ingenerabilis & incorruptibilis, & quod sit producibilis solum per creationem, sed hoc competit animalibus rationalibus.

tionalibus. Deinde proprietas materiae est substare accidentibus, substantia enim corporalis habet substare accidentibus ratione materiae: sed anima rationali competit substare accidentibus: ergo competunt ipsi proprietates materiae.

Respondeo negando esse proprietatem quarto modo materiae, esse ingenerabilem & incorruptibilem, aut substare accidentibus, ita ut haec non competant illis aliis nisi aut ipsi materiae, aut constantibus materiae.

nter-
nitas &
iscor-
pabilitas
non est
proprie-
tus qua-
rio modo
materie.

Ratio autem cur hoc negem est, quia gratis asseritur ab aduersariis, & quia secundum Thomistas & Scotistas communiter, gratia est ingenerabilis, & incorruptibilis, & tamen non constat materia; & idem etiam aduersarij debent fateri de ipsam formam qua cōstatet anima, alias anima ipsa non crearetur, sicut nec homo creatur propri loquendo. Deinde etiam quantitas subest accidentibus, quæ tamen non constat materia.

Deinde, sicut materia conuenit cum forma corporea in hoc quod sit substantia & quod habeat partes extra partes tam bene, quam forma: ita etiam posset conuenire cum anima in hoc quod est substare accidentibus, & esse ingenerabile quid, ac incorruptibile: hoc autem supposito illa praedicta non essent proprietates ipsius in actu primo. Adde materiam habere alias proprietates, quibus posset distinguiri a posteriori ab animabus: ergo nec esset necesse tribuere ipsi illas proprietates, ut ab illo distinguitur.

Præterea quod non sit proprium materiae substare accidentibus, patet, quia ipsam formam, qua constaret anima, substaret accidentibus casu quo separaretur à materia, nam esset similis ac dissimilis. Nec refert quod haec sunt accidentia relativa; nam si potest illa, nihil obstat quin possit recipere absoluta accidentia.

17. *Obiectio tertio*: impossibile est aliquid agens secundum agere non agente primo agente: ergo impossibile est aliquid pati nisi in virtute primi passuum: sed anima potest pati: ergo in virtute primi passuum: sed non patetur in virtute primi passuum nisi constaret materia prima, quæ est primum passuum: ergo constat illa.

Potes-
t aliquid
par inde-
pendenter
a materia
prima.

Respondeo negando consequentiam intelligendo per primum passuum materiam primam, de qua loquimur; neque enim potest ostendti cur omne passuum deberet habere dependentiam in patiendo ab ipsa, sicut potest ostendi quod omnis causa secunda debet habere dependentiam in operando à causa prima. *Quæ responso confirmitur*, quia certum est, quod quantitas & accidentia separata possint pati sine dependentia à materia prima.

Quod si per primum passuum intelligatur primum subiectum motus, potest concedi quod nihil potest pati nisi in virtute primi passuum: nam quidquid patitur mediante motu, aut est primum subiectum istius motus & primum passuum respectu eius, aut constans alio subiecto, vel presupponens aliud subiectum, & sic dependebit ab alio subiecto; quod aliud erit primum, si non presupponat alterum, aut componatur ex altero, & iuxta hoc potest responderi secundo concedendo totam obiectiōnēm vñque ad ultimum subsumptum, quod est negandum: posset enim anima pati in virtute primi passuum, quamvis non constaret materia prima, nam ipsam est primum passuum respectu motuum sibi conuenientium in statu separationis; non tamen esset materia prima, de qua loquimur, quia non esset primum ex quo aliquid fit, cum insit primo per se & non per accidens.

Obiectio quarto: nō repugnat dari substantias spirituales physice compositas: ergo assertendum est, quod dentur tales. Probatur consequentia: quia varietas illa quæ oritur ex hoc spectaret ad maiorem decorum vniuersi. *Respondeo*: si non repugnat dari substantias compositas spirituales, non repugnare etiam substantias simplices tales; vnde si sequeretur dari substantias compositas tales sequeretur etiam dari simplices, & æque vtrumque spectaret ad decorum vniuersi; vnde habetur quod non detur materia in omnibus substantiis spiritualibus, quod est contra aduersarios.

Respondeo secundo directe, quidquid sit de antecedenti,

negando consequentiam: ad cuius probationem, nego debere asseri, quod detur quidquid spectaret quomodo. Non cōbet dati cōsiderare quidquid spectaret ad maiorem perfectiōnem vniuersi.

Non cōbet dati cōsiderare quidquid spectaret ad maiorem perfectiōnem vniuersi.

Substantia spiritualis cōposita nō augēret perle-

cumque ad decorum vniuersi, nisi aliunde constet ipsum dari quā ex eo, quod ad hoc spectaret: nam secundum communiorem sententiam, poslet Deus facere mundum perfectiōrem quam est substantialiter & accidentaliter: ergo deest ipsi aliquid, quod si daretur spectaret ad maiorem decorum ipsius & consequenter non sequitur si aliquid cederet in maiorem decorem mundi, quod debet dari à parte rei.

Respondeo tertio negando consequentiam cum sua probatio: neque enim varietas, quæ oritur ex eo, quod daretur substantia composita spirituales, cederet in decorum, aut perfectionem mundi, nisi aliquæ operationes aut aliquis vñus substantia spiritualis composita possit assignari, quæ non possent tam conuenienter in omni calo præstari & haberi per substantias spirituales simplices: non potest autem assignari illa operatio, aut vñus substantia composita spiritualis, quæ operatio & vñus exigeret compositionem ipsius, ita ut non possent haberri quamvis non esset composita.

19. *Et hinc respondeo quarto* negando antecedens; quia impossibile est ut detur aliqua pars passiuæ intrinsece, & per se inclusa in aliquo composito quin aliqua opera-

tiones illius compotiti, aut vñus aliquis ipsius per se requirant connaturaliter illam partem, ita ut non possint esse connaturaliter absque tali parte: sed nullæ prorsus assignari possunt operationes animæ separata, nec vñus vñus ipsius, quæ per se necessario presupponat in anima materiam (& idem est de Angelis) ergo impossibile est, quod anima constet materia prima, tanquam parte physica essentiali. Probatur minor, quia nullæ sunt operationes in anima separata, ut suppono, præter intellectiones, & volitiones, ac innotum localem, que potest mouere se secundum se totam, & alios: certum autem est quod ex natura sua non magis connaturaliter exigunt hanc materiam dari quam non dati in anima; & idem est de quocumque vñsu ipsius assignabili.

Q V A E S T I O III.

Vtrum Anima sit immortalis.

20. *I Mmortale, & incorruptibile potest esse aliquid tri-*

pliciter: Primo si nulla ratione possit desinere, etiā de potentia Dei absolute, & hoc modo Deus ipse est immortalis, iuxta illud, *Regi seculorum immortali*, & innisi-
ter potest
li, &c. Secundo, quod licet possit de potentia Dei absolute esse im-
potentia & etiam de ordinaria desinere, non desinet tamē vñ-
quam, sed perpetuo conseruabitur, & sic esset immorta-
lis anima bruti, si Deus decerneret perpetuo ipsam conseruare, sive unitam corpori brati, sive ab ipso separa-
tam. Tertiō denique, quod licet possit de potentia abso-
luta desinere esse, sive per corruptionem, sive per annihi-
lationem, sive per conversionem; tamen ex natura sua exigit connaturaliter in perpetuum conseruari, adeo ut miraculosum esset si desineret vñquam, & sic se ha-
bent Angeli, & cæli etiam, ac materia prima.

In præsenti ergo questione non est controvergia de immortalitate animæ primo modo, quia cum sit creatura ex natura sua intrinseca subiacet omnipotentia Creatoris, qui ut libere eam condidit, & conferuat, ita etiam penes eius potestatem est eam vñterius conseruare. Itaque dubium esse potest tantum de immortalitate eius aliis duobus sensibus.

C O N C L U S I O I.

21. *Anima rationalis est immortalis*, & quidem ex natura sua connaturaliter loquendo adeo, ut esset mira-
culum si non conseruaretur, non minus quam *Angeli* est immortalis, aut illa alia creatura absolute potest esse *immortalis*. Hæc est omniū Theologorum, & Philosophorum ferè omnium contra Sadducos, & Epicureos, qui putauerunt eam interire statim ac separatur à cor-
pore non minus, quam cæteræ animæ, ac formæ sub-
stantiales; & contra aliquos alios, qui quamvis nun-
quam

800 De ANIMA. De Anima Rationali,

quam interitum existimauerint, id tamen non ex natura sua, sed particulari dono Dei, ac gratiae, indebitae connaturaliter ipsi, adscribendum putauerunt.

Probatur prima pars de immortalitate eius, Sap. 3. Iustorum anima in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum mortis: nisi sunt oculis insipientium mori, illi autem perpetuo sunt in pace Sap. 5. Iusti autem in perpetuum vivent Matth. 20. Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Et ex articulo fidei de vita eterna, qui staret non potest absque immortalitate animae, ut est evidens. Et denique ex Concilio Lateranensi sub Leone X. sess. 8. ubi definitur haec veritas his verbis: Damnamus, & reprobamus omnes afferentes animam intellectuam mortalem esse, & hoc in dubium vertentes; cum illa non solum vere per se essentialiter humani corporis forma existat; verum & immortalis, quod manifeste constat ex Evangelio.

22. Per quam etiam autoritatem probari solet secunda pars, quia scilicet videtur dicere quod per se, & essentialiter sit immortalis. Verum quod ad me attinet, existimo id in predicta autoritate non dici, nam illud per se, & essentialiter sine dubio non coniungitur cum illa parte, qua dicitur quod sit immortalis; immo videtur non posse commode cum ea parte coniungi, quia Concilium dicit immortalitatem, quam attribuit animae, manifeste constare ex Evangelio: at certe immortalitas ex natura sua connaturaliter debita non potest manifeste colligi ex Scriptura, ad quam saluandam sufficeret immortalitas qualisunque, siue debita connaturaliter, siue data extraordinarie absque exigentia connaturali.

Pluribus rationibus solet probari haec conclusio, quarum praecipuas examinare placuit, non solum veritatis indaganda causa, sed etiam ne quis fidens aliquibus rationibus insufficientibus, si postea occurreret, qui earum vim probabiliter, aut clare eneruerat, de ipsa conclusione debitare inciperet ad summum animae suae detrimentum.

23. *Prima ratio est, quod sit forma per se subsistens, & spiritualis: ergo est immortalis. Hanc fasce proponunt Comimbricenses, & Complutenses, & aequa probat utramque partem. Sed omnino est insufficientis; quia intelligitur in antecedente, quod sit subsistens aut subsistentia completa, & hoc est falsum, aut subsistentia partiali, quam connaturaliter posset habere extra corpus, & hoc est direcete petere principium: vel intelligitur de subsistentia, quam potest habere in composite, siue illa subsistentia sit subsistentia totius, siue partialis, & in hoc sensu, quamuis concedatur antecedens, neganda est consequentia, quam non facile probabunt Comimbricenses.*

Probatur secundo, appetitus perpetuatis omnibus insitus est a natura: ergo sumus immortales: neque enim talis appetitus infereretur ad illud, quod non exigeretur connaturaliter, & quod non deberet haberi a natura nostra nisi opponeretur aliquid impedimentum.

Hac etiam ratio probat utramque partem: sed non videatur sufficere: nam si loquamus de appetitu innato non constat nobis talem inesse nobis ad immortalitatem, nisi quartenus esset in mortalitatem esse nobis connaturalis. Si vero loquamus de appetitu elicito, certum est tam posse reperi in omnibus hominibus ad aliquid, quod non conueniet ipsis vnguam, immo, & quod non possit competere, modo apprehenderetur illud ut bonum, & possibile; nam bonum appetens potest mouere voluntatem ad desiderium etiam efficax ipsius, ut est extra controversiam; & sic si aliquis conciperet vitam praesentem plenam voluptate praesenti, absque interruptione villa, siue per mortis siue per aliarum eternitatem interuentum, possibilem per hanc, aut illa media, sine dubio appeteret illam, cum tamen non esset consecutus vnguanum ipsam, nec etiam naturaliter posset eam consequi.

24. Rursus non magis appetet insitum nobis desiderium, & appetitus, siue elicitus, siue innatus perpetuatis, quam beatitudinis: & tamen Theologi communiter negant posse probari ratione naturali vnguam beatificandas: ergo similiiter negati debet ex illo appetitu perpe-

tuitatis colligi posse sufficienter nos esse immortales.

Præterea, quamvis ex appetitu beatitudinis colligatur possiblitas beatitudinis, tamen non potest colligi consecutio ipsius, cu de fide sit ob demerita plures beatitudines caluos aeterna miseria plectendos: ergo quamvis ex appetitu beatitudinis possit colligi possiblitas ipsius; tamen non potest colligi cuius consecutio; quia possit dubitari de ea admittenda, vel propter demerita, vel propter aliqua impedimenta physica.

Vnde ex his in forma respondet negando consequentiam, ad cuius probationem dico primo posse esse appetitum elicitorum in omnibus ad aliquid, & quod non essent vnguam futuri naturaliter & quod non possent etiam consequi. Dico secundo, ex ea sequi, quod perpetuitas animae sit possibilis, sed inde non sequitur quod sit habenda; quia rerum possibilium, & quae etiam connaturaliter exiguntur, multa possunt esse impedimenta, quo minus succedant. Et certe quamvis anima pateretur connaturaliter durare in aeternum ex se, quemadmodum pena aeterna staruit ipsi pro facto pro pena peccatorum, posset etiam statui ipsi pro pena loco ipsius destruere vel annihilationem, & nulla est ratio naturalis quae convincere possit quin ita sit statutum de facto.

25. *Probatur tertio, quia anima habet alias operationes independentes a corpore, ut sunt illæ quibus intelligit spiritualia v.g. Deum, Angelos, seipsum, suaque operationes, & cognitiones reflexæ: ergo non habet dependentiam a corpore, quin debeat connaturaliter existere quamvis separari a corpore, & consequenter est immortalis. Prima consequentia pater: quia ideo debet separari a corpore, quia non haberet operationes vilas, & consequenter frustra conservaretur. Probatur secunda consequentia, quia etiam non esset immortalis, quatenus posset destrui a causis secundis, sed causæ secundæ non possunt destruere aliquam formam nisi quatenus separant ipsam a subiecto, & sic separata non debet conservari ulterius a Deo.*

Hac probatio est satis communis, & currit pro vtraque parte, sed non videatur multum vrgere. Primo, quia incertissimum est antecedens, & potius apparet falsum: nam quantum ad experientiam, in omnibus nostris operationibus dependemus a phantasmatibus: & quamvis daretur aliqua operatio in nobis sic independens proxime, tamen nemo dubitet, quin quoad illam operationem dependemus a corporeis phantasmatibus quantum ad excitationem ipsius. Vnde posset dici, quod non haberetur talis operatio ab anima separata, atque adeo quod talis anima conservari non deberet.

Secundo, quia difficilis est prima consequentia: quemadmodum enim albedo quanta separata a substantia potest disgregare visum non minus quam si esset in substantia, & tamen hoc non obstante non debet connaturaliter conservari absque substantia; ita etiam quamvis anima posset habere alias operationes independentes a corpore non deberet eo ipso connaturaliter conservari absque corpore.

26. *Quarto probatur: quia certum est Deum iustissime regere, ac prudenter suas creaturas: sed nisi anima post separationem a corpore existeret, id non faceret: ergo manet separata a corpore, & consequenter non definit eo ipso quo sic separatur: sed si non definit per separationem, non definit vlo modo, & consequenter erit immortalis. Probatur minor quia non regeret iustissime, & sapienter, ac honestè mundum, nisi bonos maiori præmio afficeret, & minori pena quam malos: sed in hac vita saepe videmus sceleratissimos homines euchi ad honores, cumulari diuitias, nulla aduersitate ad extremum visque affligi, summa denique rerum omnium prosperitate gaudere; è contra vero magna virtute præditos rerum omnium in opia laborare, infirmitatibus premi, affligi persecutionibus, nulla denique voluptate, aut honore affici: ergo magis præmiantur in hac vita saepe mali quam boni, & consequenter nisi est alia vita, in qua præmium detur bonis & pena malis, Deus non regit iuste & sapienter hunc mundum.*

27. Hoc

27. *Hoc moraliter argumento videntur S. Patres. Theologi ac Philosophi communiter, & est satis probabile, sed non est evidens, nec tam seruit pro secunda parte quam pro prima. Nam imprimis posset aliquis dicere quod homines virtute prædicti ex ipsa conscientia vita recte instituta tantam habent consolationem interiorum, ut prævaleant omnibus bonis, quibus afflunt impij, quod si hoc ita esset, sufficienter præmiseretur, & mali punirentur carentia tantæ consolationis, & alii mentis perturbationibus, quibus solent esse obnoxii. Nec refert quod Complutenses dicunt contra hoc, præmium debere dari à Redctore ob virtutem, & esse ab ipsa virtute distinctum, delectationem autem virtutis concomitari ipsam virtutem, ac proinde non esse præmium. Hoc inquam non refert, quia quidquid sit an delectatio viuus actus virtutis posset dici præmium ipsius collatum à Gubernatore: non est dubium quin concursus ad alios actus virtutis posset habere omnem rationem præmij distinguisimi pro alio actu priori, & sic Deus conferendo gratias gratiam pro primo actu, & ratione istius dando tanquam præmium gratiam oro alio actu, & ita deinceps, optimè præmieret iustum, sicut & puniret impium denegando gratiam, qua bene faceret.*

Secundo, quamvis deberet anima conservari post separationem à corpore, ut pro meritis castigaretur & præmiaretur: tamen non sequitur inde quod sit immortalis, quia præmium & pena finitæ durationis, v. g. mille vel bis mille annorum, posset sufficere quantum ad rationem naturalem: & certè si conseruaretur in esse anima boni, & destrueretur anima mali, videretur esse sufficienter observata iusta gubernatio: & tamen inde non requireretur quod qualibet anima esset immortalis, quatenus immortaliter dicitur quod perpetuo sit duraturum.

28. *Probatio quinta desimitur ex communi omnium gentium, ac virorum doctrina conspicuorum consensu, qui omnes paucissimis, iisque peioris vitæ, exceptis, habent hunc conceptum de immortalitate animæ.*

Confirmatur hoc experientia multarum animalium, quæ post mortem apparuerunt in omnibus ferè seculis, viuentibus, & cum iis de statu sæculi tractauerunt.

Hec probatio est satis vrgens ad conciliandam opinionem aut fidem Conclusioni quoad primam partem, sed non sufficit ad eam reddendam omnino cerram, tum quia indocti facilè possent accipere illum conceptum à doctis, ipsi vero docti possent moueri quantum ad Christianos, & omnes qui credunt Scripturis, autoritate Scripturarum & traditione; quantum ad alios vero, poterant ab his illam doctrinam accipere.

Itaque existimo potissimum fundamentum conclusionis pro prima parte esse Scripturam, & motiuas fidei; pro secunda vero parte præter locum Concilii Lateranensis, non esse aliud solidius quam sit consensus communis Theologorum, & possibilitas alieuius forma, quæ sit ex natura sua immortalis; hinc enim probabiliter deducitur, quod si sit aliqua forma talis possibilis, quandoquidem forma, quæ de facto est, sit immortalis, quod debeat dici talis ex natura sua: quandoquidem enim Deus statuit producere formam quæ est immortalis, potius videtur congruum quod produxerit illam quæ est talis ex natura sua, quam quæ non est.

29. *Orationes primo: Eccles. 3. dicitur, vnum esse interitum hominum & iumentorum, & æquam vtriusque conditionem: ergo sicut mortuis iumentis anima eorum desinit, ita etiam dicendum de animalibus hominum.*

Respondeo primo, negando consequentiam, quia comparatio hominis & iumenti insinuata in illo loco secundum S. Hieronymum consistit tantum in hoc quod homines, ut iumenta debent mori, & quod non possint unquam naturaliter resurgere sicut nec iumenta possunt, cum quibus quoad hoc habent æqualem conditionem non tamen quoad distinctionem animæ vtriusque.

Respondeo secundus, etiam negando consequentiam, quia illa verba dicta sunt in persona impiorum, qui ut liberioris indulgenter viuis, eam doctrinam falsam, sibi & aliis proponebant.

30. *Obiicies secundo: Sophronius in 6. Synodo aff. 11. ait animas & Angelos esse immortales, non natura sed gratia: ergo falsa est secunda pars conclusionis.*

Respondeo, distinguendo antecedens: non natura, ita ut debeant necessario esse immortales absque ullo beneficio, quod Deus, si veller, posset ipsis denegare, concedo antecedens, & nego consequentiam. Ita ut non exigat connaturaliter esse immortales absque ullo beneficio indebito ipsis connaturaliter, nego antecedens,

Itaque gratia accipitur duplicitate: primo largè pro quo-cunque dono quod Deus posset negare, si veller, absque iniustitia, & in hoc sensu anima non habet esse immortalis nisi per gratiam, quia non habet esse immortalis nisi Deus conferuerit eam; posset autem non conseruare si veller, absque villa propterea iniustitia, & hoc est quod voluit Sophronius. Secundo pro beneficio extraordinario non debito etiam connaturaliter, & in hoc sensu anima nos habet per gratiam esse immortalis; nec id voluit Sophronius.

Obiicies tertio, anima non habet villas operationes independentes à corpore: ergo non perit connaturaliter conseruari extra corpus, & consequenter non est ex natura sua immortalis. Probatur antecedens; quia omnes operationes eius dependent à phantasmatibus, phantasmatum autem non erunt extra corpus, cum sint operationes corporeæ.

Confirmatur primo ex Psal. 145. In illa die (scilicet mortis) peribunt omnes cogitationes eorum.

Confirmatur secundo ex Eccles. 9. Melior est canis viuus homine mortuo: viuentes enim sciri se esse mortuorum, mortui vero nihil nouerunt. Et paulo infra, nec ratio, nec scientia, nec sapientia est apud inferos.

31. *Respondeo, distinguendo antecedens, pro hoc statu coniunctionis cum corpore, transcat antecedens: pro statu separationis, nego antecedens, & consequentiam.*

Ad primam confirmationem respondeo negando consequentiam; neque enim sensus istius loci est quod post mortem homines non sint habituri cogitationes aliquas; sed quod cogitationes, quas habebant in vita, hæc & illa faciendi pro hac i. sa vita, per mortem sint impedienda ab executione, & propterea dici possunt perire, quatenus scilicet non possunt reduci ad effectum prætentum.

Ad primum locum secundæ confirmationis respondeo ex eo non haberi quod animæ hominum mortuorum non cognoscant aliqua, sed quod ipsi homines mortui non cognoscant dum sunt mortui, quod certum est, quia tunc non sunt; sed hoc non facit ad propositum. Omitto alias explicationes illius loci, quia hæc abundè sufficiunt Philosopho ad præsens intentum.

Ad secundum locum, scilicet illum intelligendum de ratione, scientia ac sapientia proficia, quæ non sunt apud inferos, non vero sensum esse quod non sint ibi villæ cognitiones, aut rationes. Addo ex illo loco potius haberi quod anima maneat post mortem, quia supponit locus ille dari inferos: tales autem non darentur, nisi animæ manerent post mortem.

C O N C L U S I O II.

32. *Non potest demonstrari aut probari ullam ratione evidenti, quod anima sit immortalis, aut ex natura sua, aut ex ullo alio capite, per se vel per accidentem. Hæc est Doctorius in 4. diff. 43. q. 2. n. 3 quod lib. 9. art. 2. Caiet. in cap. 9. ep. 1. ad Romanos, Contimbricens. de anima separata art. 3. Arrage diff. 10. de anima num. 12. Et pars ex solutione præmissa probationum præcipuarum quibus solet probari immortalitas animæ.*

Obiicies: Concilium Lateranense sura damnat non solum afferentes animam rationalem esse mortalem, sed etiam qui ita dicunt secundum Philosophiam: ergo probari potest per Philosophiam quod sit immortalis, & consequenter falsa est nostra conclusio.

Respondeo negando consequentiam, quia aliud est dicere, quod anima sit mortaliter secundum Philosophiam, aliud vero quod non possit evidenter secundum Philosophiam.

802 De ANIMA. De Anima Rationali,

sophiam probari, quod sit immortalis: hoc secundum assertit conclusio, & non damnatur à Concilio, sed illud primum.

Quares, quid senserit Philosophus de immortalitate anima?

33. *Hanc difficultatem* plurimi fusissimè tractant, quibusdam sustinentibus quod tenuerit partem affirmatiū, quibusdam quod negantū; & aliis quod fuerit omnino dubius, nec quidpiam deciderit, aliquando in unam partem propensus, aliquando in alteram; quibus ego assentior; nec rem iudico maiori examinā dignam, quoad doctos enim, non deberent moueri autoritate Philosophi, nisi quatenus ratio etiam eam stabiliret, quoad alios vero magis sufficere debet illis autoritas Patrum, & Theologorum, ac Philosophorum aliorum, quam Aristotelis.

Q V A E S T I O . IV.

Quando primum, & à quo producitur anima rationalis.

C O N C L V S I O . I.

34. *A Nima rationales non fuerint create ante corpora, sed producuntur primum pro instanti aliquo reali, in quo corpora sunt ultimae disposita ad eas recipienda.* Hęc est communissima apud Patres, Theologos, ac Philosophos, contra Origenem ac Platonem existimantes eas productas ante, & extra corpora, & postea corpori tantum carceri inclusas in pœnam peccatorum.

Probatur conclusio theologicè autoritate. Concilij Bracharenſis primi c.6. & Leonis X. epif.31. à quibus damnatur opposita sententia.

Probatur etiam ratione quia non est indicium aliquod, unde colligatur, quod fuerint antecedenter creati: & præterea quandoquidem sint actus incompleti nati informare corpus, potius in ipso quam extra aut ante ipsum debeant produci.

Obijcies primo, secundum Philosophum 2. de generatione animalium, Anima rationalis de foris venit: ergo producitur antequam infundatur corpori.

Respondeo distinguendo antecedens: de foris venit sic, vt foris prius existeret & postea adueniret corpori, ne go antecedens: sic vt non dependeat à corpore in genere causa materialis, ex cuius potentia educeretur, concedo antecedens, & nego consequentiam.

Obijcies secundo: Augustinus lib.7. de Genesi ad litteram dubitat videtur de concreatione animæ Ad eum cum corpore ipsis: ergo dubium est an ante producatur nec ne.

Respondeo negando consequentiam, quia tempore Augustini non fuit res definita, sicut modo est; vtne licet dum dubitari potuit, non tamen iam.

C O N C L V S I O . II.

35. *Anima rationalis creatur & non producitur virtute seminis, nec Angelorum, sed à solo Deo.* Hęc est communissima Patrum, Theologorum, ac Philosophorum Christianorum.

Probatur prima pars primo autoritate Divi Hieronymi epif. 17. ad Damasum, Divi Hilarij 10. de Trinitate, Ambroſij lib. de Noë, & Arca, Chrysostomi, Gregory Nyſseni, Theodoreti, Cyrilli, & Bernardi, quos citant Conimbric. 2. de anima cap. 1. q. 3.

Probant ideo Conimbricenses hanc partem ex D. Thoma, quia non generantur neque per se, cum non sint composta; neque per accidens sicut generantur alia forma substantialis, quia sic orientur ex virtute seminali, quod falsum patet ex secunda parte conclusionis: ergo creantur.

Confirmatur, quia nobilitate præstant ceteris formis; ergo habent nobilitatem modum producendi, & consequenter debent produci per creationem.

Hac probatio non placet, facile enim negari potest antecedens pro secunda parte cum sua probatione, nam aliqua forma substantialis nata produci à solo Deo, absque concursu effectu corporis vlli causæ secundæ, potest alio

modo quam per creationem produci, vt patet de formis cœlorum, quæ non creantur, & tamen producuntur effectu à solo Deo; & quidquid sit an detur aliqua talis forma, saltem non necessario sequitur ex eo, quod aliqua forma non creetur, sed educatur ex corpore, quod dependat ab influxu effectu corporis, aut vlli causæ secundæ ex parte ipsius.

Addit committit circulum ab his autoribus, nam probant animam creari, quia alias produceretur virtute seminis, & probant non produci virtute seminis, quia creatur.

Confirmatio etiam non sufficit, quia posset habere maiorem illam nobilitatem, quamvis non peteret creari; ergo ex maiori nobilitate non sequitur, quod creetur.

Alii probant ex spiritualitate animæ, quod non educatur, & consequenter quod creetur, quia forma spiritualis non potest educi è potentia subjecti corporei. Verum hęc probatio etiam absolute non sufficit, quia si cut potest informare subjectum corporeum, profus nulla est ratio cur non posset dependere ab ipso in genere causæ materialis.

36. *Melius ergo probatur conclusio: quia anima rationalis non dependet in fieri & conseruari à suo subjecto; ergo non educitur ex illo, & consequenter non creatur.* Consequenter patet: quia quæ educuntur, dependent in fieri, & conseruari naturaliter loquendo ab eo, ex quo educuntur. Probatur antecedens ab aliquibus: quia manet separata à corpore. Sed hęc probatio antecedens non sufficit, quia tam incertum est quoad rationem naturalē, quod anima maneat separata, ac quod sit immortalis, vt patet ex dictis, quam quod non dependeat in conseruari: & præterea, quia posset manere separata, & esse immortalis quamvis dum esset in corpore dependeret in fieri, & conseruari à corpore: sicut enim Deus conseruat connaturaliter, quæ producuntur ab aliis causis, dum absunt illæ alia cauæ, supplēdo defectum ipsarum: ita etiam posset connaturaliter conseruare animam separatam supplendo concursum corporis, à quo dependebat dum erat in corpore. Probatur ergo aliter antecedens: quia anima non dependet à manu, v.g. nec à pede, nec ab illa alia parte determinata corporis in fieri, aut conseruari, vt patet euidenter primo ex eo, quod destruita manu, aut pede non desinat anima esse in corpore; & ex eo, quod non possit dependere totaliter ab omnibus partibus quas informat, nec etiam partialiter quia alias quacunque parte destruta deberet desinere, nisi aliquod aliud suppleret concursum istius partis.

Quod si dicatur Deus supplerre concursum istius partis; melius dicetur quod ipse solus producat, & conseruet eodem modo, sine concursu aliarum etiam partium, quo conseruat, & producit illam sine concursu illius partis, sic enim non debent variari concursus Dei toties quoties perduntur partes corporis, & consequenter melius dicetur, quod non dependeant in fieri, aut conseruari ab illis partibus illa ratione.

37. *Secunda pars conclusionis, quæ est contra Terullianum, & Apollinarem, quos Sennertus hypomnemate 4. sequitur, existimat enim seminis humani virtute produci hominem absque noua vlli anima creatione.* Probatur primo autoritate S. Aug. qui hæret. 84. opositam sententiam refutat inter hæretes: & ex de ret. 32. q. 2. c. Moyses.

Probatur secundo ratione a Conimbricensibus: agens corporeum nequit producere aliquid spirituale, aut perfectum se: sed semen est corporeum, & anima spiritualis, & anima est perfectior semini: ergo.

Hoc probatio suadet bene animam non produci virtute seminis tanquam causæ principialis totalis, sed non probat quin possit illam producere per modum causæ partialis, nam certum est phantasmatia corporeæ concurrere partialiter cum intellectu ad producendas species intelligibiles, si dentur, vel intellectiones, si non dentur illæ species, vt postea dicemus: nec minus certum est aliquid imperfectius posse concurrere partialiter ad effectum perfectiore.

Probant secundo: quia dissolutio corporis non causat interitum animæ, quia est immortalis: ergo nec genera-

tiō

tio eius causat ortum ipsius, quia quando generatio alii-
cuius est causa, quod aliquid sit, eius dissolutio est causa
cum non sit.

*Hec etiam non vrget, tum quia supponit immortalita-
tem animæ, quæ difficilius probari potest ratione, quam
hæc ipsa doctrina; tum quia bene potest aliquid depen-
dere à causa efficienti in fieri quod non dependeat ab
ipsa in conseruari; forma enim ignis dependet efficien-
ter ab igne producente in fieri; non tamen dependet in
conseruari, ut manifestum est: vnde in forma, nego con-
sequantiam cum sua probatione.*

37. *Melius ergo probatur hæc, & tertia pars, etiam ex pri-
ma parte, quia nulla creatura de facto concurrit physice
ad terminum creationis, ut suppono cum communis-
fima sententia ex tractatu de creatione: ergo nec Ange-
lus, nec semen, nec aliqua alia creatura concurrit effecti-
uè ad producendam animam.*

*Confirmatur: quia nullum est indicium concursus
Angelici, aut feminis ad animas rationales producen-
das, ergo male afferitur talis concursus.*

*Confirmatur secundo, quia semen non concurrit effecti-
uè ad producendas alias animas, sed solum ad produc-
tionem corporis: ergo non concurrit ad productionem
animæ rationales alio modo.*

39. *Obycies primo, attingens ultimam dispositionem at-
tingit eum physice formam, ad quam sit dispositio: sed
semen attingit ultimam dispositionem ad organizatio-
nem corporis: qua posita introducitur anima: ergo at-
tingit ipsam animam.*

*Respondeo negando maiorem, nulla enim est ratio, cur
vna causa non possit producere dispositionem ad for-
mam, non à se, sed ab alio producibilem.*

*Obycies secundo, semen humanum est animatum ani-
ma rationali: ergo potest effectiue producere hominem.
*Sennertius hypomnemate 4. fuse conatur probare, quod se-
men etiam humanum sit animatum, & hinc impedit in
errore de propagatione animæ humanae per traducē,
& non per creationem: existimat enim semen humanū
animatum anima rationali diffusum ab homine, & con-
iunctum in ventre matris cum semine eiusdem absque
creatione noua animæ formare factum in utero, &
deuenire hominem propria virtute, ad eum fere modum
quo ramus animatus excisus ab arbore, & plantatus in
terra auger se, & deuenit tandem arbor.**

40. *Respondeo, quidquid sit de consequentia, negando
antecedens. Neque sanè doctrina huius auctoris de semi-
nis humani animatione habet probabilitatem ullam
prosuis: nam dum manet in homine, si est animatum, vel
est animatum eadem numero anima, qua reliquus ho-
mo, vel diuersa. Non diuersa, quia alias essent in uno
homine plures animæ rationales realiter distinctæ, quo
nihil absurdius: ergo si sit animatum, debet animari ea-
dem anima: sed si animetur eadem anima, non deseruit
ad intentum Sennerti, ob quod principaliter afferit se-
men animari: ergo non debet dici animari. Probatur mi-
nor, in qua sola est difficultas, quia si semen animetur
eadem anima, illa non sufficiet ipse, ut exerceat opera-
tiones vitae, quas debet habere transclusum à patre in
utero matris, quandoquidem anima patris non maneat
cum semine in utero matris, ut est evidens; nisi dicamus
absurdissime eandem numero animam esse simul in di-
uersis hominibus: sed dicitur à Sennerto esse animatum,
ut possit exercere illas operationes: ergo non deseruit ad
intentum Sennerti, quod animetur eadem anima, qua
animatur reliquum corpus.*

*Deinde, quando semen effunditur, & excidit ab ho-
mine, non potest dici quod producatur in ipso, supposita
effusione, & excisione, noua anima rationalis, nec ab
homine, nec à Deo, alias tot animæ rationales produ-
cuntur quod effunduntur semina humana, sive in som-
no, sive in vigilia, sive modo naturali, sive innaturali,
quo nihil etiam absurdius excogitari potest: nec etiam
debet produci in ipso anima, quoties ex naturali coitu
coniungitur cum semine mulieris semen viri, quia alias
quoties vir, & mulier legitimè coirent, infunderentur*

plures animæ rationales, quod est etiam æquè absurdū.

*Denique: quando producitur in semine patris bene, &
debito modo commixto cum semine matris, anima di-
uersa numero ab anima patris, ac matris, illa anima non
producit à semine ipso, quia semen in illo instanti in
quo producitur anima illa, non habet aliam animam, per
quam illam produceret, quia alias haberet duas animas
simil, quod est absurdum: sed sine anima non potest illa
produceret; tum quia omnis alia forma, per quam
eam produceret esset imperfectior anima, & consequen-
ter insufficiens ad animam producendam; tum quia si
per aliam formam posset producere in se animam, non
deberet esse animatum, ut illam produceret, contra Sen-
nertium.*

41. *Addo ad hæc breuiter contra Arriagam, male ipsum
dicens n. 3. 14. quamus non possit probari naturali ra-
tione animam nō posse produci ab alia anima, posse ta-
men sic probari quod non possit produci ab Angelo,
quia licet Angelus sit perfectior anima, non sequitur
quod contineat virtualiter animam, sicut licet aurum sit
perfectius aqua, non tamen potest producere aquam.
*Hac inquam doctrina omnino mala est, nam quæcunque ra-
tio naturalis potest adduci ad probandum animam non
posse produci ab Angelo, potest etiam eadem servire ad
probandum, quod non possit produci ab alia anima.
Quod probo manifestè, quia nulla est ratio qua primum
possit probari, nisi quod anima creetur, aurum non
habeatur villa experientia, quod producatur, aut produci
possit ab Angelo, aut quod non sequatur ex maiori per-
fectione Angelii, quod illam possit producere, propter
exemplum præmissum ab Ariaga. Sed anima non ma-
gis potest attingere terminum creationis quam Ange-
lus, ut patet, nec est villa experientia, quod una anima
producatur ab alia, & sicut non sequitur ex maiori per-
fectione Angelii, quod possit animam producere, ita etiā
non sequitur ex æquali perfectione animæ cum alia
anima, aut ex identitate specifica, quod possit illam pro-
ducere, neque enim omnia, quæ sunt eiusdem speciei
possunt se inicere, ut pater de lapide, qui ne-
quit aliud producere, ergo eodem modo potest probari
de anima, ac de Angelo quod possit, vel non possit ani-
mam producere.**

*Confirmatur: quia maior perfectio Angelii non impe-
dit quo minus possit animam producere, quandoquidem
omnes causæ æquioce, vel semper, vel ut plurimum
sint perfectiores suis effectibus.*

42. *Quæres saltem, an unio animæ ad corpus produca-
tur à semine vel corpore, vel causa aliqua secunda, an ve-
ro à solo Deo.*

*Respondeo negatiuè contra Arriagam. Et probatur pri-
mo auctoritate Leonis Magni epist. 93. qui afferit animas
à nullo incorporari, nisi à Deo ipsarum Creatore: incor-
poratio autem animæ sit formaliter per unionem: ergo
unio sit à solo Deo.*

*Respondeo Ariaga, Pontificem intelligi debere sic ut
velit tantum dicere, quod incorporatio fiat à Deo, qua-
tenus producit animam in corpore disposito sic, ut ad il-
lam productionem necessario sequatur unio, quæ pro-
ducitur per animam matris. Sed hæc explicatio vel hoc
ipso sufficienter reificitur, quod difficilis sit & grati-
firma.*

*Probatur secundo: vnuones aliarum formarum produ-
cuntur à causis illas producentibus: ergo & unio ani-
mæ rationalis.*

*Confirmatur, quia non est ullum indicium, vnde colli-
gatur, quod ab villa causa secunda producatur illa vnuio:
ergo id non deberet afferi. Hoc tamen non obstante, si po-
natur duplex unio inter animam, & corpus, vrraque
educetur de potentia sui subiecti, quia in esse, & conser-
uari dependet necessario ab illo; & consequenter non
creatur; quod etiam dicendum est de vnuione vna, si vna
tantum ponatur.*

43. *Quæres secundo, quid dicendum de productione
aliarum animarum.*

*Respondeo in primis quod educantur è potentia cor-
poris,*

804 De ANIMA. De Anima Rationali,

poris, quia nec ratio, nec autoritas ostendit contrarium, & quantum ad experientiam attinet, dependent in esse & fieri à corporibus, & preterea alias crearentur, de quo vide dicta lib. I. Phyllicorum de eductione formarum.

Alia anima non producitur effectus a semine.

Respondeo secundo cum Doctore in 2. dist. 18. D. Thoma 1. p. q. i. 18. art. 2. contra Enarr. 2. de anima cap. ultimo, & Combricens. 1. de gener. cap. 4. Eas non produci effectus à semine.

Probatur primo, quia in instanti generationis semen non est, destruit enim forma feminis introducta anima secundum aduersarios. Nec dicas aliquam partem seminis manere incorruptam, eamque in materiam alterius partis producere animam, tam quia verisimilium est, totum semen concurrens ad generationem corrupti adueniente anima, si illa pars ipsius corrumpatur: tum quia non requiritur semen, nisi ut ex eo producatur corpus, & viuens: ergo semen ex quo non fit corpus, aut viuens non habet influxum in viuens, sed ex parte manente non fit corpus, aut viuens. Tum denique, quia gratissimè adscribitur illa facultas isti parti remanenti. *Hac probatio* est bona contra omnes qui tenent, quod ex semine corrupto producatur corpus: non valeret autem contra id negantes, quorum sententia mihi magis placet propter dicenda statim.

44. Probatur secundo: quia non magis requiritur semen ad producendas alias animas, quam rationalem: ergo si cut non concurredit ad producendum animam rationalem, non debet etiam concurredre ad alias animas immediatè, sed sufficit ad omnes concurredis dispositio-

Probatur tertio, quia semen non potest esse causa totalis, cum sit imperfectior anima: ergo debet adesse alia causa: sed illa alia, quæcumque sit, sufficit pro causa totali: ergo non debet causalitas aliqua immediata attribui semini. Quotiescumque enim due entitatis applicantur ad aliquem effectum, si constet quod una ex illis debeat concurrere, & non constet illam non habere virtutem totalem nec constet alteram habere virtutem partialē, debet potius dici quod illa causa, cuius concursum constat esse necessarius, sit causa totalis, quam partialis; præsertim si aliis effectus possit attribui alteri entitati, propter quem effectum possit dici esse necessarius ad alterum effectum, quamvis non concurredet immediatè ad alterum effectum.

Hec doctrina supponit semen non esse animatum: nam si esset, imperfectio ipsius non impediret quo minus posset producere animas. Quod suppositum negatur à *Sennertio*, supra. Verum ex doctrina supra posita contra animationem seminis humani deducitur satis probabile argumentum, quod nec semina aliorum animalium sint animata, quia non est necesse ut sint magis perfecta, aut activa, quam humanum; nec unum animal debet producere aliud animal alio modo, quam homo hominem.

45. Si vero queras, ad quid ergo deseruit semen? *Respondeo*, quod requiratur ad hoc, ut ex eo formetur corpus aptum pro anima.

Et si quaras rursum, quomodo concurrat ad formandum illud corpus.

Respondeo, tribus potissimum modis posse quem imaginari quod semen concurret. *Primo*, ut ex eo tanquam ex parte integrali, constitueretur corpus. *Secundo*, sic, ut ipsum tanquam principium actuum produceretur corpus. *Tertio*, sic, ut ex eo corrupto generaretur corpus. Ex his autem tribus modis examinandum hic quomodo concurrat semen.

Non determinatur semen produsso corpore.

Dic ero opus primo, quod non concurrat per modum principij passivi, ex quo corrupto generaretur corpus. *Probo hoc*, quia requiritur semen ad corpus sic, ut non quodcumque sufficiat pro quocumque, sed ad tale corpus producendum necessario requiratur tale semen: sed hoc est impossibile si solum requireretur per modum principij passivi, ex quo corrupto generaretur corpus: ergo non sic concurrat, nec requiritur.

Probatur minor: quia quod requiritur necessario ad determinatum effectum, debet vel secundum se, vel secun-

dam aliquod ratione ipsius habitum existere pro illo instanti pro quo producitur effectus: sed illud ex quo corrupto producitur effectus, non existit pro instanti pro quo producitur effectus: ergo illud non potest requiri ad determinatum illum effectum. Probatur ultima maior, quia quod non est, nec secundum se, nec secundum aliquid aliud realiter, aut intentionaliter, non potest determinare, nec efficienter, nec formaliter pro tempore, aut instanti, quo non est.

46. Dico non requiri semen ad determinandam causam pro illo instanti, sed ex suppositione præsuppositionis seminis causa seipso determinari ad effectum. *Contra* quia non potest causa pro illo instanti esse determinata ad producendum effectum, nisi pro illo instanti sint omnia necessario existentia; quibus positis sequeretur effectus: sed omnia illa, quæ sunt applicata in instanti quo producitur effectus, possent esse applicata sine præsuppositione seminis corrupti, nam nihil tum reperitur, præter causam producendum corporis, quæcumque illa sit, & materiam primam qua erat in semine (suppono enim accidentia non subiectari in materia prima) sed causa illa, & materia prima possent esse sic applicata, quamvis non præsupponeretur forma feminis, sed alia in materia prima: ergo non requiritur per se præsuppositione seminis ad determinationem talis effectus.

Confirmatur hoc, quia causa illa, quæ est determinata ad corruptendum semen, possit æquè bene corruptere alias alias substantias, quæ applicarentur, & si id faceret, æquè deberet producere formam corporis organici ex illo alio corpore, ac ex semine: & consequenter non requireretur necessario semen ad producendum corpus organicum.

47. Dico secundo, quod non requiratur semen ad immediate producendum corpus organicum. *Probatur hoc*, quia si requireretur ad producendum corpus organicum, necessario illud corpus deberet esse distinctum à seipso, neque enim se potest producere. *Tunc sic*: vel illud corpus distinctum produceret ex seipso toto, vel ex parte sui, vel ex aliquo alio corpore; non ex seipso toto, quia sic deberet esse destructum pro instanti, pro quo fieret productio, & consequenter productio non posset ab ipso prouenire; neque enim actio productiva potest immediate prouenire ab eo quod non est pro instanti, vel tempore pro quo est actio. Non etiam ex parte sui, quia pars feminis talis, ex qua generatur corpus organicum tale, necessario requiritur, ut ex ea producatur corpus tale: sed hoc est falsum, si ea corrupta produceret pars feminis non corrupta corpus organicum; Non etiam ex aliquo alio corpore; tum quia sic non produceretur corpus ex semine, sed per semen contra communem modum loquendi & experientiam, ex qua patet quod generato corpore non maneat semen totum; id quod non deberet accidere, si semen produceret corpus ex alia materia, vel subiecto.

48. Dico tertio: verisimilium est, quod semen concurrat ad corpus per modum constituentis ipsum integraliter. *Hoc patet*, quia aliquo modo concurredit, sed non alio, quā hoc, ut patet ex dictis: ergo. Itaque loquendo de semine animalium, quando semina apta commiscentur debito modo, constituant integraliter unam substantiam heterogeneam, quæ disposita per qualitates aliquas determinatas est capax talis determinatæ animæ, v.g. substantia conflata ex semine humano anima rationalis, ex equino anima equina, & ita de reliquis. Quando autem sic disponitur, producitur in ipso anima non quidem ab illa causa secunda sublunari, & celesti, quia nulla talis applicatur, quæ sit perfectior animali, aut æquè perfectior, ac ipsum: sed ab ipso Domino Deo. Producta autem anima ab illa substantia, eodem modo totum conflatum ex utraque format corpus organicum animatum, quo animalia iuniora augent suam statutam, & acquirunt partes per nutritionem. Augmentum autem istius massa conflatæ ex semine, & formatio ipsius non potest refundi in ipsam massam absque anima, quia reuera illa augmentatio, & formatio est operatio vitalis, tam præsupponens

anima, quam mutatio, aut augmentatio arborum præ-supponit.

Ex hac autem doctrina habetur verum esse, quod medi-ci dicunt, quidquid dicat Philosophus, semen matris esse actuum, sicut semen patris; quia virumque concurrevit per modum partis integralis, & consequenter neutrum per modum partis passiuæ, seu potentialis. Quod si con-currat actiuæ semen patris ad producendas effectiuæ partes illas, quæ de nouo producuntur ad augmentum corporis, pari ratione ad hoc concurrere debet semen matris.

49. Dices primo: secundum Philosophum 2. de generatione animalium, omnis anima, præter intellectuam produci-tur vi seminis: ergo.

Respondeo negando Philosophum id dicere, solum enim habet, quod omnis anima, præter intellectuam educatur ex potentia seminis: quod si etiam haberet illam ipsam doctrinam, intelligendus esset de productione non immediata, sed mediata, & dispositiva ad educationem.

Dices secundo, si semen non produceret effectiuæ animam, sequeretur, quod viuentia non producerent sibi similia: sed hoc videtur absurdum.

Respondeo alia viuentia non debere posse producere sibi similia magis, quam homo. Itaque sicut homo dicitur producere sibi simile, quamvis non producat anima hominis sibi similis, per hoc solum, quod producat dis-positiones requisitas ad introductionem animæ, ad quæ dispositionem necessariæ, connaturaliter loquendo, infunditur anima; ita de aliis viuentibus dicendum est, quod simili modo, & non alio producant sibi similia.

DISP VT. VI.

De Potentia Intellectiva.

DE hac ago primo non quia nobilior est; nam oppositum inferius ostendam contra Thomistæ; sed quia prior est in operando, prius enim intellectus debet aliquid intelligere, quam voluntas possit agere, ut experientia patet. Intelligimus autem per potentiam intellectuam illam, qua apprehendimus, judicamus, & discutimus de rebus: qualem potentiam nobis inesse, etiam experientia constat.

QVÆSTIO I.

Quænam sit obiectum intellectus adæquatum.

I. Certeum est, omne illud esse obiectum intellectus, circa quod intellectus potest versari ipsum intel-ligendo, aut uno verbo, quod potest concipi ab intellectu, sive sit quid rationis, sive realis, sive positivum, sive negativum. Sed difficultas est ex pluribus obiectis, quæ potest concipi, quodnam sit obiectum adæquatum ipsius, iuxta sensum illum, quo queritur de scientiis totalibus quodnam ex pluribus obiectis, quæ attingunt, sit obiectum adæquatum earum.

Quia vero aliqua sunt obiecta, quæ mouent intellectum ad intellectuionem, & terminant eandem; & aliqua alia sunt obiecta, quæ terminant intellectuionem, sed non mouent ad ipsam; propterea duplex assignari solet obiectum intellectus, unum motuum, & alterum terminati-vum tantum, & non motuum: & de vitroque hoc obiecto est præsens questio.

Rursum, quia aliqua obiecta sunt, quæ intellectus posset intelligere in statu separationis, quæ non potest intelligere in statu coniunctionis cum corpore, propterea obiectum adæquatum ipsius in statu separationis magis late patet, quam obiectum adæquatum in statu coniunctionis; unde etiam hic examinandum est de obiecto adæquo pro vitroque statu.

Rursum, quia sunt aliqua obiecta, quæ potest videre per

auxilium supernaturale, quæ non posset videre naturali-ter absque tali auxilio, considerari debet hic etiam, quodnam sit obiectum adæquatum naturalis attingentia ipsius; hoc est, quod possit naturaliter attingi ab illo; & quodnam supernaturalis attingentia, quod scilicet non potest naturaliter, sed potest supernaturaliter cognosci ab ipso.

CONCL V S I O I.

2. Non potest assignari aliquod unum obiectum adæqua-tum terminatiuum intellectus, quod comprehendat sub se omnia obiecta cognoscibilia ab intellectu, sic ut possit predicari de illis omnibus aut formaliter aut realiter; & sic ut possit explicari alio modo quam per respectum ad intellectum, per modum cognoscibilis. Hæc est extra controveriam in re ipsa: & pater: quia intellectus potest intelligere entia realia & entia rationis, positiva & negativa. Sed nihil unum vni- uocum potest assignari, quod de omnibus his possit for-maliter aut realiter praedicari, & quod possit explicari alia explicatione, quam per ordinem ad intellectum, vt patet: ergo.

CONCL V S I O II.

3. Potest assignari aliquod unum obiectum intellectus, ex-plicable sine ordine ad intellectum, quod comprehendat omnia, quæ possunt variatione in quocunque statu ab intellectu considerari, & illud non est verum formaliter, sed potius ens, & in hoc sensu ens potest vocari obiectum terminatiuum adæqua-tum intellectus.

Hæc est cōformis Scoto 1. d. 3. q. 3. & q. 20. de anima, vi-detur esse contra Thomistas aliquos quoad secundam partem.

Probatur prima pars, quia ens est aliquod unum subiectum, sic explicabile, & comprehendit omnia prorsus intelligibilia aliqua ratione, vel tanquam species, aut quasi species sui, vel tanquam modos aut differentias, qui-bus aut ipsum, aut contenta sub ipso contrahuntur & co-situuntur, sive physice, sive metaphysice, vel tanquam proprietates aut accidentia, vel tanquam aliquid sibi aut suis speciebus oppositum: ergo vera est prima pars.

Probatur secunda pars: tum quia verum non potest ex-plicari nisi per ordinem ad intellectum, vt dicetur in Metaphysica; tum quia cum sit passio entis, potius ens debet dici ipsum comprehendere, quam ab ipso comprehendendi; & hinc patet tertia pars.

Quod si queras, cur addiderim illam particulam in co-clusione, explicabile sine ordine ad intellectum.

Respondeo rationem esse, quia hic agitur de obiecto intellectus, secundum aliquam rationem, secundum quæ posset quis per ordinem ad ipsum explicare intellectum, & ipsum distinguere ab omnibus aliis potentissimis cognoscitiis: sic autem non assignaretur sufficienter quando non assignaretur nisi secundum rationem, secundum quam non posset intelligi, nisi intelligeretur ipsum in intellectus, vt patet.

4. Obiectio: communiter distinguitur intellectus & vo-luntas inter se, per hoc, quod intellectus feratur in obiectum sub ratione veri tantum, voluntas vero sub ratio-ne boni: ergo veritas est obiectum formale saltem adæquatum intellectus, sicut bonitas est obiectum formale voluntatis.

Respondeo distinguendo antecedens: ita vt intellectus non consideret ullam rationem in obiecto, quæ non sit vera, concedo antecedens: quæ non consideratur ab ipso sub ratione formaliter loquendo, nego antecedens, quia manifestum est, quod intellectus etiam considerat rationem boni in obiecto, alias voluntas non posset ferri in bonum sub ratione boni; neque enim potest ferri in obiectum subulla ratione, secundum quam non cognoscitur ab intellectu; manifestum etiam est quod di-stinguat intellectus rationem veri à ratione boni for-maliter, & consequenter quod cognoscatur rationem boni formaliter non sub ratione veri formaliter: si enim solù cognoscatur ipsum sub ratione veri, non posset distin-guere ipsum à ratione boni. Et similiter distinguo con-sequens: ita vt nihil cognoscatur ab ipso quod non sit verum, cōcedo: ita vt nihil consideretur ab ipso nisi sub ratione veri formaliter loquendo, nego consequentiam.

Y Y I T A Q U E

806 De ANIMA. De Potentia Intellectuia,

Iaque quando dicitur quod intellectus non cognoscit aliquid nisi sub ratione veri, sicut voluntas non fertur in aliquid nisi sub ratione boni, sensus huius est, vel quod intellectus non feratur actu iudicatio in aliquam propositionem obiectuam, que propositio non appareat ipsi habere extrema conexa, sive ex vi terminorum, si propositio sit per se nota, sive ex aliquo medio euidenti aut probabili, aut fidei: & si hoc modo explicetur, veritas propositionis, in quam tendit, est conexio illa extremonum sic apparet: nec est necesse ut cognoscat semper formaliter ipsammet apparentiam formaliter loquendo, quia illam non potest cognoscere nisi reflectendo supra actum suum, & comparando propositionem ad ipsam: non est autem necesse ut semper sic reflectatur. Quando ergo cognoscit totum esse maius sua parte, non cognoscit aliud tum quam totum esse maius: & licet tum illa propositio sit apparet, & consequenter vera, tamen non cognoscit illam ut apparentem: quando vero cognoscit illam, ut determinantem se ad cognitionem sui, aut ut potentem sic determinare, tum cognoscit illam ut veram formaliter loquendo.

Vel sensus est, quod non cognoscit aliquid, nisi quod habet intelligibilitatem, & in hoc sensu veritas formaliter consistit in intelligibilitate obiecti: & licet nihil possit intelligere, nisi quod est verum, tamen potest multa cognoscere, non cognoscendo ipsorum veritatem formaliter loquendo, quia quando apprehenditur animal ut potens sentire, non apprehenditur ut potens intelligi formaliter: ita ut ipsam potest quam habet ad intelligi, cognoscatur, aut apprehendatur in ipso, ut certum est, & valde aduentendum.

Obiectus secundo: si ens ut sic, esset obiectum adaequatum intellectus comprehendens omnia intelligibilia ab ipso, posset intellectus naturaliter intelligere quidquid comprehendenderetur sub ente ut sic, & quidem tam distincte quam potest cognoscere ens ut sic: sed hoc est falsum, quia alias posset naturaliter cognoscere Deum cognitione distincta: ergo.

Probatur maior: quia quemcumque potentia potest ferri in quocumque contentum sub obiecto adaequato suo tam naturaliter quam potest in ipsum obiectum adaequatum.

Respondeo negando maiorem cum sua probatione: licet enim potentia posset ferri in rationem aliquam superiorum, qualis est ratio entis, naturaliter & clarè ac distincte, tamen potest aliqua res contenta sub illa ratione superiori esse tantæ perfectionis, ut non possit attingi ab illa potentia, nisi eleuetur per auxilium aliquid supernaturale.

CONCLV SIO III.

Quidditas rei materialis non est obiectum adaequatum terminatiuum aut motuum intellectus humani, neque ex se, neque in statu separationis, neque in statu coniunctionis cum corpore. Hæc est Doctoris *supra n. 10.* cum omnibus suis, & videtur esse contra *D. Thom. I. p. q. 12. art. 2.*

Probatur quod non sit terminatiuum adaequatum pro vlo statu; quia si esset pro vlo, maximè pro hoc statu: sed non pro hoc statu, quia experientia constat nos concipere obiecta spiritualia, ut Deum & Angelos, quia non comprehenduntur sub quidditate materiali aut sensibili.

Probatur etiam quod non sit adaequatum motuum ex natura potentiae, quia alias intellectus separatus non posset moueri ab aliis obiectis, quod est falsum: nulla enim est ratio cur intellectus separatus non posset intelligere directe res spiritualia absque dependentia vla à rebus materialibus: & per hoc patet quod talis quidditas non sit obiectum intellectus pro statu separationis.

Probatur denique quod non sit obiectum adaequatum ipsius pro statu coniunctionis cum corpore; quia alias intellectus beatus Sanctorum post resurrectionem non posset moueri ad intelligenda spiritualia directe absque dependentia à sensibilibus, nec possent videre clare ipsum Deum.

6. *Dices, aduersarios, quando dicunt talem quidditatem esse obiectum adaequatum motuum intellectus, loqui de intellectu pro statu coniunctionis cum corpore in via.*

Contra: quia nulla est ratio cur intellectus non possit pro statu naturæ integræ quamvis esset coniunctus, ac in via intelligere directe spiritualia tam bene quam intellectus Angelicus.

Confirmatur hoc, quia nulla est ratio, ob quam etiam colligatur quod pro hoc ipso statu non possit intelligere spiritualia directe, præter experientiam; vt postea videbimus: sed quamvis sit talis experientia pro hoc statu, non necessario deberet esse pro illo alio statu; & quod intellectus sit pro hoc statu dependens à sensibili bus, posset orihi ex peccato originali, quod non habetur pro illo alio statu: ergo non est eadem ratio de hoc statu & illo statu quantum ad hoc.

Confirmatur secundo, quia si illud dicatur obiectum motuum simpliciter intellectus coniuncti pro statu via, quod de facto mouet, profecto quidditas rei materialis non potest esse obiectum motuum vla ratione, quia nulla quidditas substantialis materialis de facto mouet intellectum ad cognitionem, sed solum hoc competit quidditatibus sensibili, aut rebus sensibiliibus, vt postea dicetur.

7. *Obiectus:* debet esse proportio inter obiectum motuum, & potentiam: ergo quandoquidem intellectus coniunctus sit in materia, obiectum ipsius debet esse in materia, & consequenter res spiritualis nequit mouere intellectum coniunctum, saltem naturaliter: quod addo ne insisteret de intellectu coniuncto beati, quamvis enim intellectus moueri possit à spiritualibus, potest tamen dici id non competere ipsi naturaliter, sed supernaturaliter.

Respondeo, non debere esse proportionem in essendo inter obiectum & potentiam, alias si potentia esset accidentis, non posset intelligere substantialiam; & si esset substantialis, non posset intelligere accidentis.

Confirmatur hoc: quia non est de facto talis proportio inter intellectum & obiectum, qualis prætenditur in obiectione; nam obiectum sensibile motuum intellectus non est necessario in materia vla, vt patet in speciebus Eucharistis, quæ extra subiectum posunt mouere intellectum, intellectus autem coniunctus est in materia.

Confirmatur secundo: quia quamvis requireretur huiusmodi proportio in materialitate inter intellectu & obiectum, adhuc sequeretur quod intellectus posset intelligere aliquid spirituali; nam habet proportionem in materialitate cum alio intellectu coniuncto: ergo posset alii illum intellectum intelligere: sed alius intellectus est spiritualis ut patet: ergo. Sufficit ergo proportio in attingendo, qualem habere potest intellectus absque proportione in essendo.

CONCLV SIO IV.

8. *Quidditas rei materialis non est obiectum adaequatum motuum intellectus pro hoc statu; sed ens sensibile ut sic, comprehendens omnia, quæ apprehendi possunt per sensus externos.* *Quidditas rei materialis non est obiectum adaequatum motuum intellectus pro hoc statu, sed ens sensibile.*

Hæc est Scori *supra*, & videtur esse contra *Tomist. Complutenses disp. 17. n. 24.*

Probatur primo: quia experientia patet nos non moueri ab villis rebus nisi à sensibiliibus, & hinc est illud: quod nihil est in intellectu, quod non prius fuit in sensu: sed nec quidditas rei materialis ut sic, nec quidditas substantialis materialis est sensibilis: ergo illa non est obiectum adaequatum motuum, ac proportionatum intellectus nostri pro hoc statu, & consequenter ens sensibile erit tale obiectum.

Confirmatur: quia non cognoscimus quidditates rerum materialium substantialium, nisi per discursum, sicut cognoscimus res spiritualia, ut Deum & Angelos: ergo illa quidditas non minus erit extra obiectum adaequatum motuum intellectus nostri, quam Angeli, & Deus.

Probatur secundo prima pars, in qua sola est difficultas, impugnando fundamentum præcipuum aduersariorum, quod

quod proponitur à *Complutensibus* hoc modo: Intellectus debet conuenire cum obiecto motu in eodem gradu immaterialitatis; sed intellectus pro hoc statu solum conuenit cum quidditate materiali seu sensibili in eodem gradu immaterialitatis: ergo ab ipso solum connaturaliter moueri potest. Maior probatur: quia debet connaturaliter recipere suum obiectum proportionatum, seu con-naturale, & illi vniuersi; ergo praedictum obiectum non debet habere modum essendi per se requisitum ad rationem obiecti cognoscibilis eleuationem, quā sit modus essendi potentie cognoscitiva: alioquin erit supra naturam huius potentiae, non vero naturae ipsi: ergo cum modus essendi per se requisitus ad cognoscibilitatem obiecti sit immaterialitas, obiectum & potentia debent esse in eodem gradu immaterialitatis.

Probatur etiam minor: quia sicut quidditas rei materialis quodammodo est in materia, quia includit & concernit illā in communi sumptu, & est præterea à parte rei identificata cum individuis materialibus; & quodammodo non est in materia, quia consideratur ut præscindens à materia singulari: ita intellectus est pro hoc statu quodammodo in materia, quia est in anima, quæ est forma corporis; & quodammodo non est in materia, quia non est in organo corporeo, sed in anima, quæ quodammodo non est in corpore, quia non dependet à corpore; ergo intellectus & quidditas rei materialis conuenit in eodem gradu immaterialitatis.

Contra hoc fundamentum multa occurunt. Primo enim contra maiorem eius facit, quod falsum sit intellectus & obiectum debere conuenire in eodem gradu immaterialitatis: tum quia intellectus intelligit singulare materiale, quod tamen non est villo modo extra materiam, intellectus autem est aliquo modo extra materiam: tum quia intellectus etiam eleuator lumine gloria non est in eodem gradu immaterialitatis cum Deo, & tamen intelligit ipsum connaturaliter, clare & directe; tū quia intellectus separatus non conuenit cum materialibus in eodem gradu immaterialitatis, & idem est de intellectu Angelico, & tamen potest intelligere illa, & moueri etiā ab ipsis, ut verior *Scotistarum* sententia tenet: tum quia gratis omnino assertur, debet esse talis conuenientia; tum denique quia intellectus pro hoc statu non conuenit in eodem gradu immaterialitatis cum quidditate rei materialis, ut statim dicam; cum tamen ipsam intelligat.

Deinde contra minorem facit, quod intellectus non conueniat in eodem gradu immaterialitatis cum quidditate rei materialis; nam intellectus est omnino spiritualis & independens in esse suo à materia prima, sic autem non est quidditas rei materialis, quia essentialiter dependet à materia prima: & quamvis sit aliquo modo in materia, quatenus mediante anima informat corpus, & aliquo modo extra materiam, quatenus non dependet à corpore; tamen quidditas rei materialis non est hoc modo in materia, neque extra materiam, sed diuersissimo modo, ut patet ex ipsam explicatione *Complutensium*.

Confirmatur hoc: quia proflus ridiculum viderit, quod intellectum esse in materia prima informatum & independens ab ipsa in genere cause materialis ex qua educeretur, sit proportio sufficiens ad hoc, ut possit quidditatem rei materialis includere essentialiter materiam primam, & abstractam solum à materia singulare intelligere: quid enim potest ad intelligentiam talem quidditatem iuvare quod intellectus sit, vel non sit in corpore, & dependeat vel non dependeat à corpore?

Confirmatur secundo, quia quamvis intellectus cum anima dependet à materia prima, profecto non eo minus intelligenter quidquid intelligit de facto; neque ex intellectione rerum, quas de facto intelligit, potest colligi quod dependeat, vel non dependeat à corpore: ergo illa pars proportionis, quam assignant *Complutenses*, est omnino impertinens ad propositionem.

10. *Rursus* contra eandem misam facit, quod intellectus vnius hominis magis sit in eodem gradu immaterialitatis cum intellectu alterius, quam cum quidditate materiali, ut supra dixi, quia proflus est in eodem omni-

no gradu immaterialitatis absque illa differentia, & ramen non est quidditas rei materialis: & hinc inferri potest, quod si sufficiat conuenientia in eodem gradu materialitatis, ut intellectus possit intelligere obiectum connaturaliter pro hoc statu directe, ab eoque moueri, intellectum unum posse mouere alium intellectum, quod est absurdum & contra aduersarios.

Ex his respondeo in forma, primo negando maiorem: ad cuius probationem dico primo, quamvis vera esset consequentia, non inde sequi maioris veritatem, quia aliud est quod obiectum non possit habere eleuationem modum essendi quam potentie: aliud quod potentia & obiectum debeant habere eundem modum essendi requisitum ad intelligendum; neque hoc secundum sequitur ex illo primo: nam si obiectum haberet modum essendi minus eleuatum, quā sit modus essendi intellectus, ut si esset magis materiale, sicut reuera quandoque est; tum non haberet eundem modum immaterialitatis cum intellectu, & tamen non haberet eleuationem.

Dico secundo, consequentiam esse falsam: quamvis enim in essendo esset immaterialior, tamen non deberet esse supra naturam intellectus in cognoscibilitate sic, ut non posset mouere intellectum ad cognitionem sui, alias certe Deus non esset connaturaliter cognoscibilis ab intellectu eleuato.

Probatur secunda pars, quia illud solum est obiectum motuum intellectus, sine cuius motione non potest moueri ad intelligentium ullam rem: sed tale est ens sensible: ergo.

Probatur minor: quia ut patet experientia, intellectus pro hoc statu, ita dependet à phantasmatibus, ut nisi moueretur ab illis, nihil proflus intelligere posset: ergo sine eius motione nequit moueri ad intelligentium, sine quo non haberetur phantasma: sed nisi moueret ens sensible potentiam aliquam externam, non haberetur ullam phantasma internum, ut patet etiam experientia: ergo ens sensible ut sic est obiectum adæquatum motum intellectus pro hoc statu.

Vt autem melius intelligatur hac pars conclusionis, aduentum, non esse sensum quod solum ens sensible sensu externo moueat intellectum sic, quin aliquando moueret possit ad intelligentium absque eo, quod acte moueat sensus ullus externus per sensibile aliquod; hoc enim est manifeste falsum. Nec sensus est, quod solum ens sensible sensu externo aut etiam interno, moueat immediatè intellectum ad quacumque cognitionem, quam habeat, quia quando cognoscit se habere cognitionem intellectualem cognitione reflexa, non mouetur immediatè ad illam habendam per aliquid sensibile perceptum à sensu externo aut interno. Itaq; verus sensus est, quem insinuauit in ipsa probatione: ut ens sensible sensu externo, ita sit pro hoc statu obiectum adæquatum motum intellectus, ut possit moueri intellectus ad intelligentias alias habendas per quocumque ens sensible sensu externo; & quod non possit moueri ad ullam intellectualem habendam absque motione aliqua vel præsenti, vel præterita entis sensibilis.

CONCLUSIO V.

11. Non bene assignatur pro obiecto adequato naturalis attingentia intellectus pro hoc statu ens finitum non dicens ordinem ad supernaturale increatum, sed potius ens ut sic, quatenus comprehendit omnia, que possunt cognosci à nobis pro hoc statu. Hac videtur esse contra quidam *Scotistas*.

Probatur prima pars: quia si loquamus de cognitione confusa sive simplici, sive indicativa, cerrum est, quod possimus cognoscere ipsum Deum & Trinitatem, ac unionem hypostaticam, quæ dicit ordinem ad quid supernaturale increatum, nempe ad suppositalitatem Verbi, quæ est supernaturalis, si aliquid sit sic supernaturale.

Si vero loquamus de cognitione distincta & propria, quia videretur res intuitu aut abstractiu[m] conceptu proprio & non causato ex aliarum rerum conceptibus, non

Xyy 2 minus

808 De ANIMA. De Potentia Intellectiva,

minus certum est, quod sic non possimus cognoscere Angelos, animas, aut substantias vilas; ergo nullo modo potest assignari pro obiecto adaequato naturalis attinentiae intellectus ens finitum non dicens ordinem ad supernaturale.

Dicet: licet possimus concipere Deum trinum & uniuersum hypotheticam, non tamen naturaliter: ergo non sequitur quod illa sit obiectum naturalis attinentiae.

Contra: quia attinguntur cognitione naturali, ut patet in haereticis, quorum aliqui credunt Deum trinum, & Incarnationem, cum tamen non habeant cognitionem supernaturalem.

Confirmatur per probationem secundæ partis.

Probatur secunda pars: quia nihil aliud conuenientius assignari potest pro obiecto adaequato naturalis attinentiae, & quia omnia illa potest naturaliter cognoscere.

Dicet: illa sola naturaliter attingi possunt, quæ possunt attingi viribus naturæ absque auxilio, supernaturali vlo extinseco aut intrinseco: sed quamvis aliquis posset concipere Trinitatem & quocumque aliud intelligibile pro hoc statu absque auxilio supernaturali intrinseco, tamen non potest absque extinseco, quia non posset cognoscere Trinitatem, aut Incarnationem absque reuelatione particulari Dei, quæ est auxilium supernaturale.

Contra, quia potest absque reuelatione cognoscere quacumque potest pro hoc statu per reuelationem aliquo genere cognitionis: si enim possumus ex speciebus desumptis à rebus materialibus formare nobis conceptus chimerarum & rerum impossibilium, non est mirum quod formaremus nobis, quoctumque conceptus possibles, qui ex illis speciebus formari possunt: sed omnis conceptus, qui pro hoc statu haberi potest per reuelationem est conceptus formabilis ex illis speciebus: neque enim alias species pro hoc statu habemus, & est conceptus possibilis: ergo potest formati ex illis speciebus absque reuelatione.

Dicet posse quidem formari conceptus de Trinitate & quibuscumque aliis Fidei mysteriis absque reuelatione, sed tamen non posse haberi cognitionem illam de illis absque reuelatione, quæ habeat certitudinem aut probabilitatem.

Contra, quia præterquam quod hoc totum non sit cōtraria cōclusionem; adhuc posset quis habere cognitionem tam certam de illis, ac haber de multis aliis rebus: nam posset habere cognitionem fidei humanae prodientem de ipsis, nam si quis vir doctus, & alias bonus, conceperet Deum esse trinum, & proponeret hoc alteri tanquam verum, prudenter crederet alter ipsi, & sic haberet fidem humanam prudentem de illo mysterio absque reuelatione supernaturali.

C O N C L U S I O VI.

Quomodo potest intellectus intellegere singularia?

12. Non solum conceptus uniuersales rerum comprehenduntur sub obiecto intellectu etiam pro hoc statu, sed etiam singularia materialia: non potest tamen de vñis singularibus habere cognitionem distinctam, per quam unum posset distinguere ab omnibus aliis propostis sibi.

Hæc quod primam partem est communissima ac extra controveriam.

Probatur, quia concipimus hominem, albedinem, sonum, secundum rationem communem, quæ conuenire potest pluribus, ut patet experientia. *Secunda pars* est *Doctoris* in 4.d. 4, cum suis omnibus, quos sequuntur *Combrisces* 3. de anima cap. 8. quæst. 5. *Ruinius* ibi c. 4. quæst. 5. 5 & comm. unius sententia contra *D. Thomas* 2. part. q. 86 art. 1. *Caiet. ibidem* & *alios Thomistis*. *Tertia pars* est *Doctoris* supra, & credo non posse esse in controverbia.

Probatur secunda pars, quia cognoscimus dari à parte rei accidentia illa, quæ per sensus percipimus; & cognoscimus etiam nihil dari à parte rei, quod non sit singulare: ergo cognoscimus accidentia illa, quæ videmus per sensus esse singularia: deinde cognoscimus per discursum sub illis accidentibus esse substantiam materiale, & ulterius cognoscimus illam substantiam non posse

esse à parte rei sub illis, nisi esset singularis: ergo cognoscimus illam substantiam esse singularem.

Confirmatur: quia possumus distinguere uniuersale materiae à singulari materiali: ergo vtrumq; cognoscimus.

Confirmatur secundo, quia materialitas non impedit, alias non possemus quidditates materiales intelligere; nec etiam singularitas, quia intellectus potest secundum *Adversarios* intelligere singularia spiritualia: nec vtrumq; simili, quia id gratis omnino diceretur.

Tertia pars probatur experientia, quia nullum conceptum interiore habemus de albedine, quam videmus sensu externo, nec de Petro, v.g. aut Paulo, qui quantum ad nostram experientiam non esset omnino similis conceptui, quem haberemus de alia albedine, ac alio individuo humano eiusdem magnitudinis, figure, intensionis, ac exteriorum conditionum, quæ Deus posset facere: unde si proponeretur nobis post visam vnam albedinem singularem, alia omnino similis, non potuissemus cognoscere, an esset illa albedo, quæ ante fuit visa à nobis, necne: ergo non possumus habere cōceptum distinctum de vlo individuo sub ratione sua propria quo distinguiri possit ab omnibus aliis individuis modo iam specificatio: & sanè fortassis *D. Thomas* no aliud voluit quod hoc dum videtur negare secundam partem; & hæc ipsa videatur esse ratio cui dicat *Philosophus*, & cū eo *Dōctores* cōmuniter quod de singularibus nō detur scientia qua talia sunt, quia scilicet non possunt concipi conceptu vlo tā peculiari sibi, ut possit sufficere ad distinguendum ipsū ab omni alio individuo quod proponeretur potentia; ceterū posse dari cognitionē certissimā de aliqua rē quod sit individua, patet manifeste ex ratione secundæ partis.

14. *Obiectus contra secundam partem*: nullum materiale est actu intelligibile, sed tantum potentia: ergo vt singularia materiale sit actu intelligibile, debet abstrahi à materia, & consequenter debet abstrahi à singularitate, quia nulla alia materia abstrahi potest.

Respondendo distingendo primum consequens: debet abstrahi à materia, quatenus debet habere esse intentionale in sensibus externis ac internis, concedo consequentiam: quatenus non debeat concipi ut singulare, nego consequentiam primam & secundam. Itaque abstractio à materia, quæ debet fieri circa rem materiale pro hoc statu est, quod ponatur in sensibus intentionaliter; & hæc ipsa abstractio non est necessaria pro statu separationis, nec pro statu beatitudinis, aut etiam naturæ integræ, ut supra dixi, & multo minus pro intellectu Angelico.

Obiectus secundo: sequeretur non esse necessarium intellectum agentem.

Respondendo negando sequelam, si dentur species intelligibiles; quod si non dentur tales species, concedo sequelam. Itaque intellectus non ponitur pro abstractione quidditarum materialium à singularitatibus, quasi necessario deberent sic abstrahi ita, ut non possint intelligi ut singulares; & si hoc esset munus ipsius, non deberet poni, & male oppositum affereret *Philosophus*; sed pondens est propter aliam rationem inferioris assignandā.

15. *Querela*, an per eandem speciem representetur intellectus natura communis & singularitas.

Respondendo quod sic, licet illa species se sola non sufficiat ad hoc, ut possit cognoscere illam rem, aut ut uniuersalem formaliter, aut ut singularem.

Probatur prima pars: quia per eandem speciem representatur natura generica & specifica, quia illa in hac includitur: ergo & per eandem speciem potest representari natura uniuersalis & singularis, natura enim uniuersalis tam bene includitur in natura singulari, quam generica in specifica.

Confirmatur: quia sicut tota illa res singularis percipitur à sensu, & est per se vna, ita potest producere vnam speciem representativam sui totius in intellectu, supposito quod requiratur species; aut si non requiratur species, poterit ipsameri ut proposita per sensum internum determinare intellectum ad cognitionem sui secundum se totum.

Probatur secunda pars: quia habita illa specie potest intellectus dubitare verum res illa sit singularis aut universalis, & debet uti discursu ad colligendam veritatem: ergo virtute istius speciei non percepiebat itam rem, nec ut uniuersalem, nec ut singularem.

Q V A E S T I O II.

Quodnam sit primum cognitionis ab intellectu.

16. **N**ON est questio, quodnam ex pluribus obiectis distinctis, quæ cognosci possunt ab intellectu, primum omnium debeat cognoscere: quia omnia obiecta non habent inter se talem subordinationem, vt multa ex illis non possint indifferenter cognosci vel prius vel posterius quam alia obiecta, nec enim prius debemus cognoscere colorem quam sonum; aut albedinem quam dulcedinem: sed difficultas est de variis conceptibus, qui possunt haberi de eadem omnino re inter se inuicem subordinatis: quisnam prius haberi debeat, v.g. de Petro potest haberi conceptus quatenus est ens, & quatenus substantia, & quatenus homo, & quatenus Petrus, seu individuum humanum; & hi conceptus sunt inter se inuicem subordinati per modum minus, vel magis communis, ut pater. Quæritur ergo ex his conceptibus, quem debeat intellectus prius habere.

Potest autem hæc comparatio fieri, vel inter conceptus uniuersales & singulares, vt si queratur an prius debeat concepi Petrus sub aliqua ratione uniuersali, an vero sub ratione aliqua singulari. Vel inter ipsum et conceptus uniuersales, vt si queratur an Petrus prius debeat concepi sub ratione animalis, quam hominis, aut è contra: Vel denique inter plures conceptus singulares qui possunt haberi de ipso, vt si queratur, an prius debeat concepi per modum animalis singularis quam per modum hominis singularis.

Quæ omnes comparationes, & questiones possunt fieri in ordine ad cognitionem distinctam rei, & in ordine ad cognitionem confusa. Est autem cognitionis distincta rei in hoc proposito illa cognitionis, qua cognoscitur ut includens suas partes essentiales, qualis est cognitionis, qua cognoscitur homo, ut constans animalitate & rationalitate: cognitionis vero confusa rei est, qua cognoscitur imperfectius quam hoc modo, scilicet, ut licet cognoscatur aliqua ratione, non tamen cognoscitur secundum partes suas essentiales, aut intinsecas.

C O N C L V S I O I.

An prius cognoscatur aliqua res cognitione distincta secundum se & suas partes, non prius cognoscitur quoad gradus superiores seu magis uniuersales, quam quoad inferiores & minus uniuersales, in quibus illi gradus superiores non includuntur tanquam partes; prius tamen debet cognoscere quoad gradus superiores quam quoad inferiores, in quibus gradus superiores includuntur tanquam partes; verbis gratia ut cognoscatur homo cognitione distincta, non prius debet cognoscere quoad animalitatem, quam quoad rationalitatem; bene tamen prius debet cognoscere quoad animalitatem quam quoad humanitatem.

Hac conclusio hoc modo proposita non videtur esse posse in controversia, & iuxta eam debet explicari Scotus absolute assertens, in cognitione distincta prius cognosci debere gradus magis uniuersales.

Probatur prima pars: quia nulla est ratio cur prius ad unum gradum, quam ad alterum terminetur, siue cognoscatur illos gradus unica cognitione, siue pluribus; potest enim cogniti rationalitatis haberi absque cognitione animalitatis, & è contra, nec per cognitionem unius deueniri potest in cognitionem alterius, ut patet: ergo nulla est ratio, ob quam necessario prius debeat cognoscere unius gradus, quam alter.

Probatur secunda pars: quia impossibile est cognoscere distincte gradum inferiorem includentem gradum superiorem, quin cognoscatur superior. v.g. hominem sine animalitate: potest autem gradus superior cognosci distincte secundum suas partes absque gradu inferiori, v.

g. animal absque homine: ergo prius debet cognoscere cognitione distincta gradus superior quam inferior includens ipsum.

18. **D**icas licet posset cognosci gradus superior absque inferiori includente ipsum alia cognitione, non tamen cognitione illa distincta, qua cognoscitur gradus inferioris distincte: ergo non prius cognoscitur per illam cognitionem gradus superior quam inferior includens.

Contra, quia vel est eadem ipsa cognitionis, qua cognoscitur distincte homo v.g. & animal, vel sunt diuersae cognitiones. Si diuersa, sine dubio eadem ipsa cognitionis, qua cognoscitur animal, quando cognoscitur homo, potest haberi absque cognitione hominis, nihil enim impedit. Si sit eadem; adhuc eadem cognitionis tendens in plura obiecta, potest prius natura tendere in unum obiectum quam alterum, quando nimirum non potest intelligi tendere in alterum quin intelligatur tendere in primum: potest autem intelligi tendere in primum quin intelligatur tendere in alterum. Sic autem est in proposito: impossibile enim est quod cognitionis illa una distincta possit intelligi terminari ad gradum inferiorum, distincte ipsum representando, quin intelligatur tendere in partes ipsius: potest autem intelligi tendere in partes, distincte ipsas representando saltem seorsim sumptas; quin intelligatur tendere in ipsam tem includentem partes, & consequenter potest intelligi tendere prius in gradum superiorem quam inferiorem includentem illum.

C O N C L V S I O II.

19. **I**n cognitione confusa, qua cognoscitur res insensibilis. **Q**uis gradus debet applicari sibi ut possit determinare ad cognitionem sui secundum rationem minus uniuersalem, & magis sibi propriam: cognoscitur primum, secundum illam rationem propriam; v.g. albedo quando applicatur in illa distantia visus, ut causare possit visionem sui, quatenus albedo est, primo omnium cognoscitur secundum illam rationem ab intellectu. Hac est Doctor super, ubi dicit in cognitione confusa, prius cognosci speciem specialissimam, quam gradus uniuersaliores: quod intelligendum est iuxta conclusionem.

Probatur manifestè, quia causa naturalis debet applicata, & non impedita, necessario producit perfectissimum effectum quem potest: sed albedo applicata sensui secundum illam distantiam, secundum quam potest causare visionem sui, quatenus est albedo, est causa naturalis, & illa visus est perfectissimus effectus, quem potest tam producere, nec haber impedimentum: ergo necessario illam producere.

Rursus, producta illa visione, necessario à sensu interno concipitur sub illa ratione, & concepta ab hoc, necessario concipitur similiter ab intellectu non impedito, ob eandem rationem: ergo quando sic proponitur, primum conceptus, qui habetur de ipsa, est conceptus minus uniuersalis, & magis proprius ipsi.

Nec refert quod aliquando causa naturalis debite applicata prius producat imperfectiorum effectum, quam perfectiore. Hoc enim solum accidit, quando effectus imperfectior necessario praexigitur ad effectum perfectiorum, aut effectus perfectissimus non est producibilis ex natura sua ante imperfectiorum: sed in proposito nullus alijs effectus exigitur ante conceptum albedinis sub ratione sua minus uniuersali, & magis peculiari.

20. **D**icas albedinem per illam applicationem, qua applicatur sufficienter ad producendum visionem sui, quatenus albedo, applicari etiam sufficienter ad producendum conceptum sui, quatenus color: ergo non prius debet determinare ad cognitionem sui quatenus albedo, quam quatenus color, & consequenter conceptus minus uniuersalis non est primus cognitus necessario in cognitione confusa.

Respondeo distinguendo ultimum consequens: non est primum cognitionem positivum, sic ut prius cognoscatur illa ratio, & postea alia rationes magis communes, transfeatur; non est prius cognitionem negativum, sic scilicet, ut nulla alia ratio prius debeat cognoscere ante ipsa, nego consequentiam. Et in hoc sensu potest intelligi conclusio, & Scotus.

Respondeo secundo, distinguendo antecedens: applicatur sufficienter ad causandum conceptum sui, qua color est,

Y y 3 qui

qui conceptus esset distinctus à conceptu ipsius quatenus albedo, aut talis qualis habetur de ipso, quando non cognoscitur ut albedo, nego antecedens; qui conceptus est identificatus conceptui albedinis, transeat antecedens, & similiter distinguo consequens: quām quatenus color conceptu distinto à conceptu albedinis, nego; identificato iphi, transeat.

Dixi in conclusione: quando applicatur tali modo, quia potest applicari taliter, vt non causet conceptum sui secundum rationem minus vniuersalem, vt quando est valde remota, aut medium est male dispositum, tunc enim caufaret speciem sui quatenus color ut sic, aut quatenus aliis color, vt pater.

Dicer si posset in maiori distantia ac peiori applicatio- ne caufare speciem sui quatenus color, multo magis poterit in meliori applicatione id facere.

Respondeo negando sequelam, quia sicut ex natura sua est limitata albedo, vt non possit in illa maiori distantia caufare ullo modo speciem albedinis, per quam posset videri ut albedo, cum tamen ratio albedinis sit perfectior quam ratio coloris; ita etiam potest ex natura sua esse limitata, vt in applicatione qua producit speciem, qua representetur ut albedo, non possit producere speciem, qua representetur ut color.

CONCLV S I O III.

Per dif-
cursū co-
gnoscitur
res cogni-
tiones co-
munes ; quia
quando su-
periores
aliquando
quando in-
teriores
rationes.
21. Quando cognoscitur res cognitione confusa per discursum medianibus effectibus & operationibus, aliquando cognoscitur prius secundum rationes minus communes, aliquando secundum magis communes. Hac in re debet esse communis; quia aliquando res producit operationes, ex quibus solum possit colligi quod habet conceptum magis communem, vt quando homo producit sensations exterinas, vt visionem; aliquando vero producit operationes, ex quibus colligi potest ratio minus communis, vt quando discurrit: ergo aliquando prius cognoscitur secundum alteram.

Ex hoc patet, quād Scotus absolute dicit in cognitione confusa prius videri conceptum minus vniuersalem, ipsum limitatum ad cognitiones, quae habentur de rebus sensibilibus absque discursu, & de cognitionibus intuitiuis, quae immediatè causarentur ab obiecto.

Q V A E S T I O III.

Vtrum intellectus indigeat speciebus intelligibiliibus.

Iam diximus in superioribus dati species in aliquibus sensibibus materialibus externis, & in sensibus etiā materialibus internis, carumque naturā & causas indagauimus. Nunc de anima rationali eiusque potentia intellectua tractantes oportet videre, an eodē modo dentur species aliquæ obiectorum, quæ intelliguntur ab intellectu, quibus medianibus efficienter producunt intellectiones rerum, quas intelligit; sicut virus mediante specie visibili videt colorem ac lucem: si enim dentur huiusmodi species, dabuntur species intelligibili, tales enim species appellamus intelligibili; si vero non dentur, non dabuntur species intelligibili.

CONCLV S I O I.

Ratio non
fuerit
species
impressa
intelli-
gibili pro
hoc statu. Hac est Doctoris q. 17. de anima, & Ca-
nelli ibidem: quorum eterque tamen tenet etiam proba-
biliter alteram partem. Est etiam Thomist, Theophrasti,
Occami, Nominalium, & Baconis, qui communiter citan-
tur; & in eam inclinat Arriaga contra Thomistas recentio-
res magis communiter.

Probatur principaliter; quia non sunt multiplicanda entia sine necessitate: sed nulla est necessitas specierum intelligibili: ergo non dantur.

Probatur minor soluendo rationes quibus aduersarij probant necessitatem eatum.

Prima probatio est, quia quodcumque obiectum in-
telligitur, prius debet esse præsens potentia secundū ra-
tionem illā, secundū quam intelligitur, antequām in-
telligatur: sed intelligitur secundū rationem vniuersa-

lem, & non potest esse præsens intellectui, antequam intelligatur, secundū rationem vniuersalem, nisi se-
cundū speciem: ergo debet dari species.

Probatur minor quoad secundam partem, quia neque secundū se, neque secundū quod relucet in phantas-
mate potest esse præsens quod conceptum vniuersalem
antequam actu intelligatur; sed non potest esse præsens secundū ullam aliam rationem antequam intelligatur,
nisi secundū se, vel secundū quod relucet in phantas-
mate, vel secundū speciem: ergo si non sit præsens se-
cundū se, vel secundū quod relucet in phantasmate,
debet esse præsens secundū speciem.

Probatur maior: quia secundū se & secundū quod relucet in phantasmate, est natum repræsentare se ut sin-
gulare, ergo ut sic non est natum repræsentare se ut vni-
uersale; neque enim secundū eandem rationem potest se repræsentare ut singulare, & ut vniuersale: quia vni-
uersale & singulare sunt opposita: non potest autem idem secundū eandem rationem repræsentare se se-
cundū oppositas rationes.

23. Contra hanc rationem positivae facit, quod quacun-
que ratione idem obiectum sive secundū se, sive se-
cundū quod relucet in phantasmate, potest producere
in intellectu sive se solo, sive concurrente intellectu
aut possibili, aut agente, speciem repræsentantem se
quoad esse vniuersale & quoad esse singulare: eadem
ratione possit producere absque specie sive se solo, sive
cum intellectu cognitionem repræsentantem se quoad
esse vniuersale & singulare: eadem enim est difficultas
utroque.

Quod si diceretur cum Thomistis non intelligi obiectum
sub ratione singulari; neque ab ipso produci speciem,
qua sic ipsum repræsenteret, minor esset difficultas, quia
dicendum esset obiectum singulare natum repræsentare
se potentis materialibus sub ratione singulari, posse re-
præsentare se potentia intellectuæ per modum vni-
uersalis, & sic idem non repræsentaret se eidem poten-
tia secundū oppositas rationes.

Respondeo ergo in forme negando minorem cum ma-
iori sua probationis, ad cuius aliam probationem distin-
guo consequens: secundū eandem rationem realiter
loquendo, nego consequentiam: secundū eandem rationem
formaliter loquendo, concedo consequentiam. Itaque eadem omnino res includens in se rationes
formales diuersas, potest determinare intellectum
ad cognitiones diuersas, v.g. secundū rationes vniuersales
potest determinare ipsum ad cognitionem sui quo-
ad rationes illas vniuersales; & secundū rationes sin-
gulares ad cognitionem sui, quoad rationes particulares,
accidente maxime negotiatione intellectus, sine qua ne-
gotiatione non potest producere species vniuersales, &
particulares.

24. Secunda probatio est etiam ex Doctore: quia obiectum neque secundū se, neque secundū quod relucet in phantasmate potest mouere voluntatem: ergo ne-
que intellectum.

Probatur sequela: quia ideo nequit in voluntatem, quia
immaterialis, aut quia est libera; non quia libera, quia
alias non posset moueri ab intellectu: ergo quia immaterialis:
sed etiam intellectus est æque immaterialis: er-
go nequit pati à phantasmate.

Respondeo negando sequelam cum sua probatione; sed
ratio potius est, quia voluntas subordinatur immediate
intellectui, & huius ratio est non quia est immaterialis
quomodoque, sed quia est appetitiva immaterialis; vnde
quemadmodum appetitiva materialis, correspondet
cognoscitiva materialis: ita appetitiva spirituali, &
immateriali correspondet cognoscitiva immaterialis, at-
que ideo nequit moueri obiectus & moraliter à co-
gnoscitiva materiali: quod etiam totum colligitur aut
experiencia aut autoritate.

Alia probationes Scoti solum concludunt quod intel-
lectus non possit pati à phantasmate, aut obiecto mate-
riali tanquam à causa totali. Sed hoc nō sufficit ad impro-
badam Conclusionem, quia dici potest, quod non patiatur
ab

ab ipsis tanquam à causa totali, sed tanquam à partiali.

25. *Tertia probatio* est quod anima separata recordatur rerū quas cognovit in corpore; sed hoc nō posset facere mediātibus phantasmatibus, quæ depēdēt à corpore; neq; mediātibus obiectis, quia omnia illa obiecta nō ponuntur ipsi secundum se; ergo mediātibus speciebus.

Hoc argumentum est pūre theologicum, quia ex principiis theologicis solum constat animam post separationem recordari rerum, quas gessit in corpore; vnde non est contra conclusionem quæ solum assertit non cōstare vila ratione naturali quod detur species. Sed neq; theologicē etiam cōincidit, quia posset dici quod Deus infundat animabus species, quib⁹ mediātibus possint eārum rerum recordari, sicut dicunt Thomista Angelis in fundi species ab initio suæ creationis.

Dicēs, non esse recurrendum ad Deum absque necessitate; non esse autem necessitatem recurrendi ad ipsum ad producendas illas species, si dicerentur remanentes post separationem animæ à corpore species hic acquisita.

Contra: sicut non est recurrendum ad Deum sine necessitate, ita nō sunt multiplicanda hic entia sine necessitate: ergo non magis debet recurrī ad species pro hoc statu, quam ad Deum in statu separationis.

Præterea debet recurrī ad Deum, vel ad aliquam aliam causam pro excitatione specierum harum præ illis: ergo tam bene posset recurrī ad illum pro productione aut infusione specierum.

26. *Probatio quarta* est, quod intellectus sit ex se indiferens ad cognitiones omnes: ergo debet determinari ad has, quas iam habet, potius quam ad alias, per aliquam causam, sed non per aliam, qnam per species.

Respondeo negando subsumptum: posset enim determinari sufficiētē per phantasmata illa, sine quib⁹ nequit intelligere pro hoc statu; & quæcumque causa potest excitare has species præ illis, illa eadem causa potest sine illis species excitat̄e has cognitiones præ illis.

Nec valēt dicere phantasmata esse corporalia, & propter ea non posse determinare intellectum, qui est spiritualis, ad cognitionem spiritualem.

Quia licet non possint determinare illum per modum causæ totalis, nihil obest quo minus possint determinare ipsum per modum causæ partialis.

Quod confirmatur maxime, quia possunt concurrere ad determinationem intellectus agentis, qui est spiritualis, ad productionem speciei intelligibilis; ergo similiter possint determinare intellectum possibilem non obstante spiritualitate sua ad cognitionem.

27. *Nec valēt etiam dicere*, quod intellectus possibilis, & operatio sit magis spiritualis, quam intellectus agens, ac species intelligibilis.

Tun quia difficulter potest ostendi in quonā constat major illa spiritualitas; tū quia quamuis esset magis spiritualis, adhuc tamē nulla est ratio cur phantasmata non possint concurrere ad determinationem potentia magis spiritualis, si possunt cōcurrere ad determinationem potentia, quæ sit vlo modo spiritualis: quamuis enim quemadmodum aliqua causa posset cōcurrere ad determinationē vnius potentia materialis, quæ non posset cōcurrere ad determinationem alterius potentia materialis, vt sonus potest concurrere ad determinationē auditus, non vero ad determinationem potentia visus: ita etiā aliquid posset cōcurrere ad determinationem vnius potentia spiritualis, quæ nō posset ad determinationē alterius; tamen si non constet, quod ita sit de phantasmatibus respectu intellectus possibilis tam bene, quam respectu intellectus agentis; potius fauendum est principio de non multiplicandis entibus, quam dicendum gratis, quod non possint determinare tam bene intellectum possibilem, quam agentem.

28. *Probatio quinta* est ex Arriaga à posteriori; quia quando intellectus cognoscit voluntatem odio habere aliquid, aut amare illud, aut seipsum cognoscere aliquid, vel ante cognovisse; non cognoscit illud per discursum quemadmodum cognoscit Deum aut Angelos, quos in se non experitur: ergo non cognoscit illa per species ma-

teriales, quia hæ non concurrunt ad cognitiones rerum spiritualium, nisi mediante discursu: ergo cognoscit illa per species spirituales.

Sed facile responderetur primo, inde sequi ad summum necessitatem specierum intelligibilium ad aliqua obiecta, non ad omnia, cum tamen ad omnia intelligenda, eas requiri teneant aduersarij.

Respondetur secundo negando consequentiam, & ad probationem dicendum quod vel intelligat illa obiecta per discursum, vel species materiales possunt cōcurrere ad intelligenda obiecta spiritualia absque discursu.

Confirmatur hoc: quia non intelligit illa obiecta absque dependētia à phantasmatibus: sed si sit aliqua dependētia à phantasmatibus, bene potest esse dependētia quantum ad concurrentem ad illas cognitiones immediate: ergo non est necessario recurrendum ad species intelligibiles.

29. *Sexta probatio* est eiusdem à priori: quia nō potest voluntas spiritualis moueri ad volendum ex cognitione materiali: ergo intellectus non potest moueri ad intelligendum absque determinatiuo spirituali: sed non est aliud determinatiuum spirituale præter speciem impressam: sanguis requirit speciem impressam intelligibilem.

Respondeo negando consequentiam: & ratio disparitatis est quod voluntas sit subordinata intellectui, vt colligitur ex omnibus illis principiis, ex quibus colligitur, quod non possit ferri, nisi in cognitione: intellectus autē non subordinatur alteri potentia spirituali: sed potius materiali, vt patet experientia, vnde qnamvis voluntas nequeat determinari, nisi per intellectum, qui est potentia spiritualis; intellectus non deberet determinari per aliam potentiam spiritualem, neque consequenter per alium actum spiritualem.

Confirmatur: quia ideo voluntas nequit determinari ad volendum, nisi supposita intellectione spirituali, quia subordinatur potentia spirituali; sed intellectus non subordinatur potentia spirituali: ergo non deberet determinari per actum spiritualem.

Confirmatur secundo, quia certum est intellectum determinati à phantasmatibus materialibus ad species intelligibiles, quamvis voluntas non possit determinari ab illis obiectis materialibus: ergo similiter possit determinari ad cognitiones, &c. ergo præterea, non est eadem ratio de intellectu, ac de voluntate, quantum ad hoc.

30. Posset adduci alia probatio, ex Complutensib. disp. 19. de anima sc̄t. 2. Dantur aliquæ operationes intellectus antecedenter ad phantasmata: sed illæ operationes non possunt fieri per phantasmata: ergo debent fieri medianibus speciebus.

Contra hanc doctrinam facit primo, quod gratis, & contra communem consenſum, & experientiam assertat dari actus illos independenter à phantasmatibus.

Deinde quoque, an illæ species, quæ concurrunt ad huiusmodi actus præiūs, præducātur à phantasmatibus aliis quibus prioribus, nec ne. Si nō: ergo idem possit dici de ceteris speciebus. Si sic: potest intellectus vti specie acquisita per phantasmā non recurrendo ad ipsā, potest vti ceteris similibus speciebus, & sic nō necessario esset recursus ad phantasmata: saltem nisi quādo ipsemet intellectus imperat phantasmata, quod est absurdū. Præterea falsum est dari actus intellectus imperantes phantasmata. Vide alias impugnations huius doctrinæ in Comentario meo ad queſt. 6. disp. 3. primi sentent. num. 2.2.

31. Alias probations Thomistarum impugnati supra agendo de speciebus impressis sensibiliibus.

Alii probant positivè conclusionem alio modo; quia si darentur species in intellectu, deberet semper intelligere obiecta illarum specierum: sed hoc est falsum, vt patet experientia: ergo non dantur tales species.

Probatur maior: quia nihil aliud requiritur vt intellectus intelligat, quam quod habeat speciem intelligibilem obiecti intelligendi.

Respondent aduersarij negando maiorem cum sua probatione, & dicunt præter species requiri vt excitetur species.

At certe difficile est intelligere quomodo ex pluribus speciebus, quæ in codem intellectu indiuisibili, inhaerent immobiliter, vna præ altera excitari possit, aut quid sit illa excitatio speciei: & deinde vt supra dixi, quidquid aliud sufficit ut excitetur species, sufficiet ad determinandum intellectum ad cognitionem absque specie.

Probatur præterea etiam positiuè Conclusio: si darentur species in intellectu, intelligeret absque dependentia à phantasmatisbus: hoc est falsum, vt omnes fatentur, & pater experientia: ergo non dantur species.

Probatur sequela maioris: quia non potest assignari vlla ratio cur intellectus non intelligat independenter à phantasmatisbus, nisi quia phantasmata requirantur ad eum determinandum; nec absque illis habetur aliud sufficiens determinatum; atqui si darentur species in intellectu, illæ essent sufficienter determinati ipsius.

Hac probatio pender à solutione questionis quinta, in qua examinabitur ratio necessaria connexionis intellectus ad phantasmata.

Objectiones, quæ contra hanc Conclusionem adduci possunt, sunt probationes supra impugnatae quibus solent Doctores probare necessitatem specierum.

C O N C L V S I O . II.

Si dentur species in intellectu, & consequenter datur intellectus agens, qui non esset sufficiens si non darentur species intelligibiles; tamen intellectus non est causa totalis effectuum specierum, sed concurrit etiam cum ipso sensu internus.

Hee colligitur ex Doctore 1. distinc. 3. q. 18. n. 3. videtur communis: & probatur prima pars: quia illæ species sunt spirituales, cum subiectentur in intellectu spirituali: ergo debet esse aliqua causa spiritualis, quæ illas producat effectiva vel partialiter, vel totaliter: sed non est vlla talis causa assignabilis præter intellectum: ergo.

Probatur secunda pars: quia per intellectum agentem intelligitur potentia illa spiritualis, quæ potest producere species huiusmodi ad propositionem obiectorum corporeorum: ergo si species huiusmodi producuntur ab vlla facultate animæ effectiva, dabitur intellectus agens.

Hinc probatur tercia pars: quia si intellectus agens sit facultas productiva huiusmodi specierum, si superfluit species & propreterea non sunt ascendæ, superfluit etiam intellectus agens vt agens, & consequenter non debet assiri.

Probatur denique quarta pars, quam videtur negare Sures 4. de anima cap. 2. quia certum est intellectum non posse producere unam speciem potius quam aliam, nisi determinetur ad hoc à phantasia: sed non potest explicari bene, quomodo phantasia determinaret, nisi concurrendo physice cum ipso ad producendam speciem: ergo sic concurrit.

33. Dices, posse determinari intellectum à phantasia per hoc, quod proponat ipsi obiectum circa quod possit habere intellectuonem, sicut determinatur voluntas per intellectum ad volitionem sine concurso effectivo ad illam; sed solum quatenus proponit ipsi obiectum circa quod versetur.

Contra, quia voluntas identificatur realiter intellectui, & eo ipso, quo intellectus intelligit obiectum, voluntas etiam realiter ipsum intelligit, atque adeo potest moueri ab ipso: sed phantasia & intellectus sunt potentiae realiter distinctæ, neque eo ipso quo phantasia intelligit obiectum, intellectus ipsum intelligit aut realiter, aut formaliter: ergo per phantasiam non potest proponi ipsi sufficiens per modum obiecti, circa quod possit operari, sicut voluntati potest proponi obiectum per intellectum; & consequenter non est eadem ratio de voluntate & intellectu quantum ad hoc.

Dices secundo, posse phantasiam requiri & sufficere tanquam conditionem sine qua non, & qua posita intellectus haberet producere species, quas alias producere non posset.

Contra, quia non potest explicari quomodo posset habere rationem conditionis, & ex altera parte nihil impedit quod habeat rationem causæ; vniuersaliter autem

quotiescumque aliquid requiritur ad effectum necessario & potest habere rationem causæ, non potest autem explicari quo modo possit habere rationem conditionis, debet dici requiri per modum causæ, & non per modum conditionis.

Confirmatur hæc pars Conclusionis, quia secundum Augustinum & Autiores communiter, ab obiecto & intellectu paritur notitia; quod de obiecto motu intelligendum: sed hoc est falsum, nisi phantasia mediante suo actu concurrens physice ad speciem intelligibilem, & ea mediante ad intellectuonem, si detur species intelligibilis: ergo sic concurrit.

C O N C L V S I O . III.

34. Species intelligibiles semel acquisita & conservata aliquando inveniuntur, nunquam perduntur. Hæc est conformior communibus principiis contra Gabrielem, & Almainum, qui existimant eas si non exant in actum paulatim destruunt.

Probatur, quia nulla forma permanens & absoluta destruitur nisi per destructionem subiecti, aut introductioinem formæ contrariae, aut remotionem causa conservativa: sed species sunt formæ absolutæ, & non destruitur intellectus, qui est subiectum eorum, nec introducitur vñquam in ipsum forma ipsius contraria, nec enim habet contrarias formas; si enim specie albedinis, v.g. vlla forma est contraria maxime species nigredinis: hæc autem simul compatiuntur in intellectu, vt patet: nec etiam remouetur causa conservativa, siue illa dicatur solus intellectus (vt posset dici secundum aliquos, quia quamvis non est sola causa productiva, posset tamen esse sola conservativa); multi enim effectus conservantur ab aliquibus causis, à quibus non producuntur, vt patet in igne & calore) siue quæcumque alia; quæcumque enim assignabitur semper inuenietur eodem modo applicata, quando licet ut destruatur, aut definiatur species, quo erat, quando c. seruabantur.

Obiectus fundamentalis Almaini & Gabrieles: experientia constat nos obliuisci rerum, quas antea cognovimus, nisi repetamus sæpe memoriam ipsarum: sed hoc non posset esse, si non perderentur species: ergo dependuntur.

Respondetur communiter negando minorem: id enim accidere posset absque specierum intelligibilium iactura, ex eo, quod perderentur species phantasticæ ipsius correspondentes, à quibus in suis operationibus dependent.

Sed contra hoc: quia eadem difficultas videatur de deperditione specierum phantasticarum: quamvis enim hæc possint depredi per corruptionem subiecti, tamen non quoties obliuiscimur rerum, corruptio subiectum, alias obliuisceremur simul omnium rerum: nā certe verissime est species phantasticæ omnes reperiuntur in eodem subiecto, vnde si expeditione vnius speciei deperditur subiectum, debent omnes prosuersus simul perdendi.

Melius ergo dicitur, quod, quemadmodum licet quando primo committimus aliquid memoria habentur ad primâ lectionem species istius rei tā in intellectu quam in phantasia, & tamen non possumus recordari statim ipsius rei, nisi sapientissime legamus aut repetamus illud, non defectu speciei, sed ex eo, quod non proponantur aut excitantur istæ species subito illo ordine: ita etiam obliuio rerum ante cognitum oriatur non ex defectu speciei sufficientium, aut ex parte intellectus, aut ex parte phantasticæ; sed ex defectu excitationis eorum secundum illa rationem, secundum quam naturæ essent causare recordationem. Quænam autem sit causa illa, quæ excitat species eo ordine quo excitantur, & vnde oriatur, quod quādo volumus recordari alicuius rei, aliquando subito recordemur, aliquando vero diutissime hæreamus, & postea cum nihil minus cogitamus, occurrat nobis, milius videatur esse ex difficilioribus naturæ arcanis, & æque currit, siue admittantur species, siue non admittantur.

Quares, an species intelligibiles convergentur à solo intellectu.

Videri posset quod sic, quia nulla alia causa conservativa cum ipso concurrens assignari posset, & quia quamvis alia specierum causa

causa concurrat necessario ad productionem earum, non tamen est necesse ut illa causa concurrat ad conservatiōnem; vt patet in calore qui conservatur in aqua sine igne, quamvis sine igne in illo non producatur.

Hoc tamen non obstante, mihi videtur insistendum in principiis positis p. 2. disp. 9. num. 45. & dicendum quod intellectus non possit esse causa totalis conservatiōnē speciei, quia si esset haberet virtutem ad aquatam ipsam efficiendi pro illo instanti quo conservaretur; sed hoc falso sum: ergo.

Probatur minor; quia si posset ipsam totaliter producere pro illo instanti, posset etiam pro primo instanti; & necessario etiam produceret, quia est causa naturalis, quod est absurdum.

Probatur ultima sequela, quia ideo potest & debet in instanti quo conservatur, intellectus ipsam conservare, quia in illo instanti habet in actu primo virtutem ex qua pro illo instanti egredi possit ista species: sed eadem ipsa virtus est in omni instanti, in quo est intellectus, & non impeditur pro illo instanti magis, quam impeditur pro instanti conservatiōnis: ergo deberet egredi ab illa ista species pro primo instanti.

Quæ sane ratio mihi probat nullā causam posse conservare rem per se directe, quæ nō possit rem producere, & consequenter quancumque causam ad aquatam conservatiōnē posse esse productiūm rei conservatiōnē.

Confirmatur autem vterius: quia conservatio rei non est nisi continuata productio eius, nec inter actionem qua conservatur & illam qua producitur, est illa prorsus differentia, si sint duas actiones, quam quod una præsupponat alteram, quod conuenit ipsi accidentaliter tantum, sicut conuenit secundo filio præsupponere primum filium: ergo causa illa quæ sufficit ad conservatiōnem sufficit ad productionem, si aque bene applicetur, non minus quam causa potens producere secundum filium sufficit ad productionem primi filii. Quod si dicatur esse eadem actio, quæ sit conservatio & productio: ergo quemadmodum poterat egredi pro hoc instanti ab intellectu, poterat etiam pro primo, si tam bene applicabatur pro primo, ac applicatus pro hoc secundo, pro quo haberet denotatiōnem conservationis.

Confirmatur secundo, quia si non posset actio productiua egredi à causa, à qua egredi posset conservatiōnē, maxime quia productiua adiuuat causam ad hoc, vt egredetur ab ipsa conservatio, siue conservatio dicatur esse actio distincta, siue non, sed hoc est falsum: ergo. Probatur minor, quia pro illo instanti quo est conservatio, non est actio productiua, vt productiua, nec aliqua dispositio ab ipsa relieta, nec aliqua causa per ipsam producta, nec aliquid prorsus ab illa illo modo depēdens est in instanti conservatiōnis ad conservatiōnem deseruiens, quod non esset etiam si non esset illa actio: ergo illa actio non potest iuare ad hoc, vt actio quæ est conservatio, egreditur ab agente; absurdum enim videtur quod illud quod non est, possit iuare ad producendum aliquid pro instanti, pro quo non est, nisi in illo instanti esset aliquid ratione ipsius, quod non esset alias ad productionem conducens.

Dic: quod actio illa fuerit, est necessarium ad hoc, vt sit conservatio formaliter pro instanti conservatiōnis, quamvis actio illa nō sit in illo instanti, nec aliquid quod alias non esset: ergo quod non est, potest deseruire ad aliquid habendum pro instanti, pro quo non est, quanvis nihil sit in illo instanti, quod alias non esset.

Contra, quia licet requiri possit aliquid non existens ad denominationem aliquam desumptam ab ipsis non existentiā, in quo non est illa difficultas; tamen non potest requiri vt aliquid positiūm, non dicens necessario illam denominationem si pro illo instanti: sed actio conservatiōnē licet dicat formaliter denominationē desumptam ab actione productiua pro instanti præterito, tamen secundum se, quod esse suum positiūm non necessariō dicit illam denominationem: ergo licet non posset haberi cum illa denominatione absque actione præterita, potest tamen secundum se esse absque illa actione, quod est intentum conclusionis. Itaque existim species intelligibiles

semel productas conservati in intellectu à causa aliqua superiori, vt à Deo vel Angelis.

Cætera quæ ad naturam specierum intelligibilium sp̄eſtant, ex dictis de speciebus sensitivis facile resolvi possunt. Solum hic aduentum, quod quando dicitur intellectus agens spiritualizare obiectum corporeum relucens inphantasmate, per illud nihil aliud intelligi debet, quam quod producat speciem qua representari possit illud obiectum spiritualiter, per cognitionem scilicet intellectuam, quæ spiritualis est.

Q V A E S T I O I V .

De distinctione Intellectus agentis & possibilis, & utrum uterque in anima separata & Angelis reperiatur.

36. Pater ex dictis intellectum agentē esse facultatem illam, quæ producit speciē intelligibilem, cāmque dari, si dentur tales species, quas propterea dati supponendum est in hac quæstione, quæ alias non possit esse in controvērsia. Per intellectum vero possibilem seu patientem intelligitur facultas animæ, quia mediante potest cognoscere per cognitionem spiritualem; ad cuius productionem deseruiunt species intelligibiles, quæ producuntur per intellectum agentem. Dicitur autem possibilis seu patiens, non quod non agat producendo effectuē cognitionem, tam bene, quam intellectus agens agit producendo speciem intelligibilem; sed quod intelligat formaliter per receptionem cognitionis in se.

C O N C L V S I O I .

Intellectus agens & possibilis non distinguuntur realiter. Intellexus agens & possibilis non distinguuntur realiter.
Hæc colligitur ex Scoto expresso in 1. disp. 3. quest. 8. n. 3. & possibilis non distinguuntur realiter.

vbi de viro intellectu tanquam de realiter indistin-
ctis agit, & est conformis principiū ipsius in aliis locis
passim, vt mirum sit Complutenses inferioris citandos ipsum
citare pro opposito, & quidem in illo ipso loco iam ad-
ducto. Eam tenent præterea *Maior*, *Abuleris*, *Niphus*,
Suar, *Comibricensis*, contra *Thomistas* communiter, quos
citant & sequuntur Complutenses, disp. 10. de intellectu agente,
num. 10.

Probatur primo, quia identificantur realiter animæ, vt patet ex dictis supra disp. 1. quest. 11. ergo & inter se identificantur: quæ enim realites identificantur vni testio in creatis, sine dubio realiter identificantur inter se.

Probatur secundo, quia quamvis non identificantur animæ, nulla esset necessitas illos inter se distinguendi realiter; non sunt autem multiplicanda entia sine necessitate: ergo. Maior patet, quia si esset aliqua necessitas, maxime, quia haberent diuersos actus, quandoquidem actus intellectus agentis esset species impressa, & actus intellectus possibilis esset intellectus seu cognitionis: sed ad hoc non sunt distinguendi, quia una & eadē potentia realiter potest habere diuersos actus, & habere diuersas denominations; unam quatenus esset principium vni actus & aliam quatenus esset principium alterius, & hoc maximè verum est, quando illi actus haberent subordinationem talem, vt unus esset requisitus ad alterum, vt contingit in proposito, quia species intelligibilis est necessaria ad producendam cognitionem: propterea enim ponitur.

C O N C L V S I O I I .

37. *Intellectus agens & possibilis distinguuntur formaliter ex natura rei.* Hæc est communis inter Scotos.

Probatur, quia non implicat dati aliquem intellectum, qui possit cognoscere obiectum, & non possit producere speciem impressam: ergo conceptus intellectus agentis & possibilis, possunt separari ab invicem non minus quam conceptus animalis & rationalis: sed conceptus sic separabiles distinguuntur formaliter, vt patet ex dicendis in disputatione de distinctione formalis: ergo intellectus agens & possibilis, quæ tales, distinguuntur formaliter.

Quod si omnis intellectus agens deberet necessario esse possibilis, & è contra, difficulter posset probari distinctione formalis ex natura rei eorum; nam diuersitas actuum vix sufficit; alias posset quis dicere, quod darentur duo intelle-

814 De ANIMA. De Potent. Intellectiu,

intellectus possibles distincti formaliter, unus qui est apprehensius obiecti per simplicem apprehensionem, alter qui est iudicativus; cur enim potius deberent assignari duo intellectus respicientes speciem intelligibilem & cognitionem, quam duo intellectus respicientes simplicem apprehensionem & iudicium?

C O N C L V S I O   III.

Inelle- 38. Non solum intellectus possibilis, sed etiam intellectus agens, ut agens reperitur in anima separata, & Angelis. Hac reperitur in anima quoad primam partem de intellectu possibili est certa apud separata omnes, quia alias non intelligerent Angeli, aut animae & Angelis.

Secunda pars de intellectu agente est *Doctoris in 4. dist. 45.* quoad animam separatam; & in 2. dist. 3. quest. 11. quoad Angelos: quem præter suos sequuntur probabiliter *Corinbricensis tract. de Anima separata, & Suar. lib. 6. cap 6. contra D. Thom. 1. part. quest. 89. & quest. 55. art. 2. cum suis.*

Probatur, quia alias nec Angeli, nec animae separatae possent intelligere res absentes, præteritas aut futuras, nihil enim posset eos ad hoc determinare, nisi ponatur in illis species: sed si ponantur in illis species, debet poni aliqua causa productiva illarum ex parte Angeli & animae: illa vero causa est intellectus agens: ergo habent intellectum agentem.

Dices, ipsam obiecta, quæ determinare possunt illas ad producendas illas species, posse producere eas tanquam causas totales: ergo falsum est subsumptum.

Contra, quamvis id posset dici quando obiecta essent spiritualia, tamen nequit dici quando obiecta sunt materialia: materialia enim nequit esse causa totalis formæ spiritualis.

Dices secundo, species rerum infundi Angelis, & animabus à Deo, non vero acquiri ab ipsiusmet virtute actua propria, & consequenter falso est subsumptum.

Contra primo: quia non est recurrendum ad Deum, tanquam ad causam totalem alicuius effectus, nisi quando non potest assignari causa secunda, quæ possit ad ipsum concurrens.

Contra secundo: quia sicut recurrunt ad Deum, tanquam ad causam totalem productivam specierum intelligibilium Angelorum, & animatum separatarum: ita posset dici quod ille pariter causaret species intelligibiles animæ coniunctæ, & sic non esset ponendum intellectus agens in anima coniuncta.

39. Probatur secundo conclusio, & confirmatur ulterius recursus ille ad Deum, quod cōfugiunt aduersarij: est perfectionis in anima, & Angelis, habere intellectum agentem: ergo si ponatur in anima coniuncta, debet poni in Angelis, & anima separata; absurdum enim videtur maiorem perfectionem in ratione intellectu esse in anima coniuncta, quam separata, ac Angelis, præsertim quoad rationem aliquam independentem à corpore. Probatur antecedens: est perfectionis in cognoscitu habere virtutem non solum productivam cognitionis, sed illius, sine quo cognitione haberi non possit, verbi gratia, speciei intelligibilis, vt videtur evidens: ergo est perfectionis in eo habere intellectum agentem.

Confirmatur: imperfectio, ad quam supplendam intellectus agens ponitur in hominibus, reperitur in Angelis, & anima separata: ergo debet in illis poni ad eam tollendam non minus quam in hominibus.

Probatur antecedens: quia illa imperfectio est determinatio, quam haber ad intelligendum ex se absque speciebus intelligibilibus: sed æquè Angelus, & anima sunt sic indeterminati, ac anima coniuncta, aut homo: ergo.

Confirmatur secundo: quia intellectus agens ex dictis est idem intellectus intellectu possibili, & anima: ergo remanet necessaria in anima separata. Quod si etiā diceretur cum Thomistis, intellectum agentem esse accidentis realiter distinctum ab intellectu possibili, & anima; adhuc habetur intentum, quia illud accidentis est proprietas animæ sequens ex natura ipsius, ac pullulans ab ipsa, non vero adueniens ipsi ab extrinseco: ergo deberet pullulare ab ipsa in statu separationis: neque enim coniuncto ad

corpus habet aliquem influxum in illam pullulationem.

40. Obiectus: intellectus agens requireretur solum in anima separata, & Angelis ad producendas species rerum materialium: sed non possunt Angeli, aut animæ separatae acquirere species rerum materialium: ergo frustra poneretur in illis intellectus agens sub denominazione intellectus agentis.

Probatur minor: quia res materiales non possunt determinare intellectum, nisi mediantibus phantasmatibus, quia non sunt in Angelo, aut anima separata, ut patet.

Confirmatur hoc: quia si anima posset acquirere species rerum materialium absque corpore, aut phantasmatibus, frustra vniatur corpori, sed hoc est absurdum: ergo.

Confirmatur secundo: quia si posset immediatè acquirere species rerum materialium etiam in corpore existens, deberet illas acquirere quando applicantur: est enim causa naturalis determinata ad omnem effectum producendum, quem potest producere quando debite applicatur.

Respondetur, negando minorem cum sua probatione: sicut enim ipsam phantasmatum, quamvis materialia sint, possunt intellectum spirituale determinare ad suam speciem spirituale: ita etiam res corporales possent hoc facere absque phantasmatibus.

Ad primam confirmationem respondendo, negando sequelam: vniatur enim corpori ad habendas cognitiones sensitivas, & cognitiones intellectuales dependentes à cognitionibus sensitivis, quæ cognitiones fortassis sunt distinctæ speciei à cognitionibus, quas haberet in statu separationis, ut postea dicetur amplius.

Ad confirmationem secundam respondendo, negando etiam sequelam: quia sicut non debet habere species infusas à Deo in statu coniunctionis, quas secundum aduersarios haberet in statu separationis; ita etiam non debet posse acquirere tales species in statu coniunctionis, quamvis possit eas acquirere in statu separationis.

Et si queratur, vnde oriatur impedimentum: Respondendo ex ordinatione Dei nolentis eodem modo concurrens cum anima in statu separationis, & coniunctionis; quæ ordinatio fortassis habita est ad puniendum peccatum originale, ut postea dicam amplius.

Aduersus autem hic, me non negare, quin Deus Angelis, & animabus separatis plures species infundat; quia ad habendum subito in instanti creationis, tam varias rerum cognitiones in Angelo, quam tribuuntur ipsi, non posset sufficere actitutas intellectus agentis ad producendas omnes species ad illas cognitiones necessarias; neque enim obiecta illa omnia secundum se realiter applicabantur ipsi. Sed quod contendeo est, Angelos habere intellectum, quo possent acquirere species, si Deus non infunderet; & existimo etiam de facto Angelos, præsertim malos, dum versantur inter nos, acquirere sibi species multarum rerum, quas non infuderat illis Deus, quia non erat necessarium ex illo capite, ut eas iis infunderet.

41. Quare, an intellectus agens sit perfectior possibili? An intellectus agens sit perfectior possibili.
Respondetur communiter, si consideretur intellectus possibilis, ut est productivus intellectu, eum sine dubio esse perfectiore, quia intellectus, quam potest producere est perfectior quam species intelligibilis, quæ sola ab intellectu agente, qua talis est, potest produci. Si vero consideretur intellectus possibilis, ut receptivus intellectu, est imperfectior, quia agere est perfectius, quam pati. Verum quantum ad hanc secundam partem, res non adeo certa est, quæ prima facie videi possit: nam quamvis agere, ut sic, perfectius sit quam pati, aut recipere; tamen agere aliquid particulare non necessario est perfectius, quam recipere aliquid aliud particulare; existimo enim quod sit maioris perfectionis in anima posse recipere visione beatificam, quamvis ad eam non concurredet efficiens, quam posse producere calorem, sive in se, sive in alio, si talis facultas competenter ipsi. Et similiter existimo dicendum in proposito, quod maioris perfectionis sit in intellectu posse recipere cognitiones obiectorum, etiam si non haberet facultatem eas efficiendi, quæ posse producere

producere speciem intelligibilem; unde si essent duo intellectus realiter distincti, & separati, quorum unus esset productius speciei intelligibilis, & non receptivus cognitionis, alter vero receptivus cognitionis, & non productivus ipsius; hic illo longe perfectior censendus esset; præterim cum habet intelligere formaliter per hoc quod habeat in se receptam cognitionem, nec ad hoc requiratur per se, quod producatur productio ab ipso, ut cognoscere, ut postea dicam: nec illus est qui non mallet se cognoscere formaliter, & posse formaliter cognoscere, quam producere speciem intelligibilem, aut eam posse producere. Itaque concludo, intellectum possumibile esse perfectiorem intellectu agente non solum, ut haber virtutem productivam cognitionis, sed etiam virtutem receptivam eius, præterim talem, ut per receptionem eius possit formaliter intelligere.

Q V A E S T I O V .

Vtrum intellectus humanus, & Angelicus distinguantur specie.

42. Ex suppositione, quod intellectus id estificetur realiter animæ, & Angelis in nostra sententia, non potest esse dubium, quin realiter sint distincti specie, sicut Angelus, & anima, quibus identificantur. Vnde quæstio solum potest esse de ipsis formaliter loquendo: bene enim potest fieri quod aliquæ formalitates, quæ realiter distinguuntur specie, formaliter tamen non sic distinguuntur: sic enim animalitas in homine, & bruto realiter distinguuntur species; & tamē formaliter sunt eiusdem rationis.

C O N C L U S I O I .

Intellectus humanus, & Angelicus distinguuntur specie. Hæc est Doctoris in 2. dist. 1. quæst. vlt. Quamvis oppositum etiam proponat ibidem, ut probabile. Est etiā D. Thom. 1. p. q. 79. art. 2. & longè magis communis apud alios autores hic, & in materia de Angelis.

Probatur à Thomistis: quia intellectus Angelicus habet distinctum obiectum adæquatum ab intellectus humani obiecto adæquato: sed potentia habentes distincta obiecta adæquata distinguuntur specie: ergo.

Probatur maior: quia obiectum adæquatum motuum, præterim intellectus humani, est quidditas rei materialis: tale vero non est obiectum adæquatum motuum intellectus Angelici, sed aliquid aliud magis late patens.

Verum hoc probatio supponit maiorem, quam supra impugnauit quæst. 1. & ex dictis in illa quæstione patet, circa nihil posse versari intellectum Angelicum, circa quod non posset versari humanus, quantum est ex natura sua: unde per ordinem ad obiecta nequeunt distinguiri.

Probatur primo: quia intellectus Angelicus non est discutius, secus vero est de humano.

Hac etiam probatio, supponit veritatem antecedentis quod falsum est secundum Scotistas: de quo in materia de Angelis.

43. Melius probatur conclusio primo: quia intellectus humanus potest habere & habet de facto cognitiones alias distinctas rationis ab omnibus, quas potest habere intellectus Angelicus, nempe cognitiones rerum quatenus proponuntur in phantasia, ut quæstione sequenti magis apparebit.

Probatur secundum: quia perfectior substantia in ratione intellectui debet habere perfectiorem potentiam correspondenter illi rationi, quam imperfector, alias non est perfectior; sed substantia Angelica est perfectior in ratione substantiarum intellectuorum quam anima vel homo, & potentia correspondens illi rationi est intellectus: ergo debet habere perfectiorem intellectum.

Probatur tertio, quia intellectus humanus ex se potest intelligere res omnes independenter à phantasmatibus sicut Angelicus, vel non potest: Si non potest, certum est ipsum esse distinctæ speciei ab Angelico, qui potest. Si potest, ergo quandoquidem præterea potest intelligere res ut phantasticæ propositas, nisi esset aliqua differentia vel in cognitione Angelica, vel in modo ipsam acquirendi,

sequeretur intellectu humanum est perfectiore quam est Angelicus, quandoquidem & posset intelligere quæcumque posset Angelicus secundum eandem rationem quoad substantiam, & modum cognitionis, & præterea alias cognitiones distinctas habere, quas non posset Angelus, sed hoc est absurdum: ergo debet esse differentia inter vitræ cognitionem, vel quoad substantiam, vel quoad modum ipsam producendi, vel acquirendi: sed si sit talis differentia, eo ipso sequitur quod sint distinctæ speciei.

Confirmatur, quia potentia sensitiva externæ hominis, & bruti distinguuntur specie: ergo & potentia intellectus hominis & Angelii, à paritate rationis.

Confirmatur secundo, quia si non distinguerentur specie intellectus Angelicus ab humano, sequeretur hominem esse longe perfectiorem Angelo, quia haberet perfectiores intellectuales tam perfectas, & præterea haberet alias perfectiones plures, quales non haberet Angelus, nempe corporales, sed hoc est absurdum.

44. Obijctio: si essent distinctæ speciei, deberent esse inæqualis perfectionis, & Angelicus deberet esse perfectior, sed hoc est incōueniens: quia inde sequeretur quod cognition Angelica esset diuersa speciei, & maioris perfectionis quam humana potest esse, & consequenter quod visio beatifica Christi & Diuinae Virginis esset speciei imperfectioris, quam visio beatifica Angeli.

Respondetur concedendo maiorem, non ex eo, quod inæqualitas in perfectione inter aliqua sequatur necessario ex distinctione specifica ipsorum, sed propter secundam & tertiam probationem conclusionis. Nego vero minorem cum sequela probationis: nam quamvis intellectus ipsorum sint distinctæ speciei, non necessario cognitiones sunt distinctæ speciei, quia possunt habere distinctionem specificam ex alio capite quam per ordinem ad diversitatem specierum cognitionum, per hoc scilicet, quod unus intellectus posset plura simul cognoscere, quantum est ex natura sua: aut per hoc, quod circius aut expeditius, aut clarius posset cognoscere, quam alter intellectus.

Deinde, quamvis cognitiones ab illis prouenientes deberent esse distinctæ speciei & inæqualis perfectionis, sicut ipsius intellectus, & consequenter cognition Angelica deberet esse perfectior quam humana, etiam Christi, quantum est ex natura potentiarum, tamē de facto Deus posset supplerre per lumen gloriae, aut alia auxilia imperfectionem intellectus Christi præ intellectu Angelico, & si id faceret, Christus posset habere cognitionem etiam specie perfectiorem quam esset cognition Angelica.

Q V A E S T I O VI .

Vnde oriatur dependentia intellectus à phantasmatibus:

45. Intellectum nostrum pro hoc statu dependere à phantasmatibus patet, & auctoritate Philosophi 3. de anima, text. 12. & communī consensu Doctorum, & etiā experientia, qua constat quod impedito organo phantasia non intelligamus recte; ut patet in pheneticis, dormientibus, & infirmis. Sed valde procul difficile est assilicare rationem huius dependentiæ; qua difficultas ut magis appareat, & melius solui possit, varijs dicendi modi proponendi sunt.

Aliqui dicunt rationem esse quod non possit intelligere ab illis speciebus, & quod non possit species habere nisi à phantasmatibus.

Contra, quia hinc solum sequeretur quod dependeret à phantasmatibus, quantum ad acquisitionem specierum, non vero quod dependeret ab iis quantum ad usum eorum: nam quemadmodum ipsa potentia sensitiva interna dependet à sensibus externis, quoad acquisitionem specierum, iis tamen habitus potest habere cognitionem sensitivam per eas, cessantibus potentibus externis, eodem modo potentia intellectiva posset habere dependentiam à phantasia in ordine ad acquirendas species, quamvis iis habitus possit per illas intelligere sine ulteriori dependentia à phantasia, aut eius operatione.

Præterea

816 De ANIMA. De Potent. Intellectua,

Priuera intellectus per species potest intelligere absque dependentia à phantasia in statu separationis: ergo in statu coniunctionis idem poterit facere, nisi ostendatur aliqua ratio ob quam impediatur.

Quod si dicatur phantasmam semper requiri, ut una species præ alia excitetur.

Contra est, quod quemadmodum ex ipsis speciebus phantasticis una species præ alia excitatur ablique operatione potentiarum, à quibus species acquirebantur; ita etiam una species intelligibilis potest excitari præ alia absque dependentia à phantasia, à qua species illæ abstrahentur.

Deinde quemadmodum ex pluribus speciebus animæ separatae una præ aliis excitari possit, cur similiter non posset dici de anima coniuncta?

*46. Secundo tenui posset iuxta principia *Auicenna*, rationem istius necessaria connexionis esse, quod species intelligibiles dependant in esse & fieri à phantasmatisbus, & consequenter intellectus sicut non potest operari absque speciebus, non potest operari absque dependentia continua à phantasmatisbus, à quibus dependent illæ species.*

*Contra hanc sententiam facit primo, quod omnes, qui admittunt species intelligibiles, uno excepto *Auicenna*, tenent eas non dependere in conferuari à phantasmatisbus, quod & probat Doctor in 1. d. 2. q. 6. contra eundem pluribus rationibus à me explicatis ibidem. Quarum præcipua mihi videtur, quod phantasia habet virtutem conservandi suas species independentia à sensibus extensis, sine quibus eas producere nequit: ergo & intellectus debet habere virtutem conservatiuum suarum specimen, independentia à phantasmatisbus.*

*Contra secundo, quia intellectus non ita dependet in operationibus suis ex natura sua à phantasia, aut speciebus dependentibus in fieri, & conservari à phantasia, quin possit intelligere absque talibus species ac phantasia, vt patet in statu separationis, in quo non habet tales species nec phantasmam: ergo manet adhuc difficultas, cur in statu coniunctionis non possit habere tales operationes absque dependentia à phantasmatisbus, licet haberet dependentiam à phantasmatisbus quoad alias operationes, iuxta principia *Auicenna*.*

*Contra tertio, quia si species intellectus dependent in fieri, & conservari à phantasmatisbus, sequeretur quod non requererentur species illæ, quia ipsamet phantasma, sicut sufficiunt ad illas species, & semper deberent applicari quoties applicantur illæ species, ita etiam possent determinare ad cognitiones correspondentes illis species, & semper sufficienter ad hoc applicarentur: ergo frustra ponentur species intelligibiles; quod est contra *Auicennam*.*

*47. Tertio posset dici rationem conversionis necessariae intellectus ad phantasmata oriendi ex eo, quod non dentur species intelligibiles, vel probabilis supra docui *quest. 3.* Si enim huiusmodi species non dentur, nihil alius poterit sufficere ad determinandum intellectum præterphantasmata: sed quoties operatur, debet adesse determinatum ipsius ad operandum: ergo non potest unquam operari absque phantasmatisbus.*

Hec sane sententia optime saluat rationem necessariae conversionis ad phantasmata quantum ad operationes, quas de facto in nobis experimur. Sed non saluat cur intellectus non possit acquirere species tales, & habere operationes tales, quales haberet in statu separationis sine dependentia à phantasmatisbus.

D. Thom. 1 p. q. 8. 4. art. 7. dicit rationem huius necessariae conversionis esse, quod quidditas rei materialis sensibilis sit obiectum proprium intellectus coniuncti: sed talis quidditas debet necessario in aliquo individuo materiali existere: ergo non potest complete intelligi nisi in tali individuo, sed non possumus ipsam cognoscere vt sic, nisi per sensum, quia intellectus non ferrur in singulare: ergo non potest intellectus intelligere aliquid quin sensus operetur.

48. Hanc doctrinam, quæ reuera insufficiens est, impu-

*gnat Doctor tribus rationibus à me explicatis in 1. d. 3. quest. 6. & hic etiam breuiter *infugnatur primo*: quia non assignatur ratio cur intellectus coniunctus non possit habere tales operationes, quales habet separatus, quodcumque denum dicatur esse obiectum ipsius: sed illæ operationes essent independentes à phantasmatisbus: ergo non ostenditur ratio, cur non habeat aliquas operationes pro hoc statu absque conuersione ad phantasmatum; quamuis ostendatur ratio, cur conuertat necessario ad phantasmatum ad habendas illas operationes, quas nos experimur semper esse cum tali dependentia.*

Secundo, quia intellectus intelligit quidquid percipit phantasia: ergo si phantasia intelligat singulare, intellectus etiam illud intelligit, & certe si sola phantasia perciperet singulare, non magis perfectè intelligerer intellectus quidditatem rei materialis intellecta singularitate, quā non intellecta: ergo perceptio phantastica rei singularis vt singularis, nō iuuat vt intellectus magis complete quidditatem rei materialis intelligat, quā si non perciperetur, & sic corrūt fundamentum D. Thomæ.

Tertio, quia non obstante quod quidditas rei materialis sit necessario in aliquo singulari, Angelus & anima separata ipsam intelligunt: quero ergo an intelligent ille singulare, it quo exsistit. Si intelligent: ergo similiter posset intellectus coniunctus ipsum intelligere, & sic etiā corrūt fundamentum D. Thomæ. Si non intelligent, tum quero an cognoscant illam quidditatem complete. Si sic: ergo potest complete cognosci non cognito singulari, in quo exsistit, contra D. Thomam. Si non: ergo nec intellectus coniunctus debet ipsum complete cognoscere: & ergo ulterius quemadmodum intellectus separatus potest, non cognito singulari, cognoscere quidditatem illam sine dependentia à phantasmatisbus, similiter dici potest de intellectu coniuncto.

Quarto denique, quia non bene sequitur quod aliquid non possit intelligi non intellecto alio, ex eo, quod à parte rei necessario debeat existere in illo alio, vt patet infinitis exemplis, quæ superfluum esset proponere, cum sint obvia.

C O N C L U S I O .

49. Ratio necessariae conversionis intellectus ad phantasmata, quantum ad cognitiones, quas de facto habet, est quod non dentur species intelligibiles, vel si dentur quod sunt determinatae ad producendum cognitionem rei, secundum quod relinet in phantasmate, aut proponitur per phantasmam. Ratio vero cur non possit habere alias cognitiones independentia à phantasmatisbus, quas posset habere in statu separationis est ordinatio Divina, que ordinatio verisimiliter habita est in pœnam peccati originalis. Hæc conclusio est conformis Doctori in 2. d. 3. q. 6. ac doctrinæ à me ibidem traditæ.

Probatur prima pars: quia ut supra dixi, non dantur illæ species, & ex suppositione, quod non dentur, debet ex hoc ipso capite recurriri semper ad phantasmata tanquam determinativa intellectus ad has cognitiones potius quam ad illas.

Probatur secunda pars: quia quamvis dentur species illæ, possent esse talis naturæ, vt non sint naturæ producere cognitionem, nisi talem, quæ ex natura sua intrinseca petat obiectum propom per phantasmam, sicut voluntas est nata producere volitionem, quæ petit obiectum propom per intellectum. Quod si hoc ita esset, necessario deberet intellectus semper conuertere se ad phantasmata: quod autem ita sit de facto colligitur ex eo, quod nō possit ex suppositione speciem ostendit quomodo melius saluetur iuxta naturam rerum illa necessaria conuersio intellectus ad phantasmata, quam ita dicendo; sed melius est saluare illam iuxta rerum naturas, quam recurrente ad Deum, quoties potest commodi salvari: ergo.

Probatur denique tercia pars: quia non potest assignari ex quo alio capite illa impotentia oriatur: non enim ex coniunctione animæ cum corpore: tum quia intellectus Beatorum sic intelligit res non obstante coniunctione illa: nec hoc debet adscribi elevationi alicui particulari, quæ fieret in illo statu: tum quia non potest ostendi quomodo coniunctio,

coniuncto cum corpore posset impeditre tales operationes; quæ etiam ratio probat quod id non oriatur ex statu viae; quia status via non ponit aliquid physicum, sed solum carentiam perfectionum, quæ supradictentur in statu patriæ, quæ carentia nihil facit ad propositum.

50. *Obiectus* contra secundam partem: si species de facto acquisita mediante phantasmatibus essent determinatae ad producendas cognitiones representatiuas obiectorum reluentium in phantasmatibus solummodo, sequeretur quod species hic acquisita non remanerent in anima separata, aut saltem quod non haberent aliquas operationes in illo statu, & consequenter quod ex recordationibus, quas habet anima separata, non possint colligi tales species.

Respondeo primo, concedendo totū, nec id est inconveniens: quamvis enim recorderetur rerū gestarū in corpore, ut confitat ex Euangeliō in historia Epulonis: tamen illa recordatio posse oriri ex speciebus à Deo infusis.

Respondeo secundo, posse negari sequelā: nam quamvis illæ species possint determinare ad cognitiones terminatas ad obiecta, ut in phantasmatibus proposita: possint tamen præterea determinare ad alias cognitiones, quibus eadem obiecta cognoscerentur alio modo: & non determinarent ad illas pro hoc statu propter illā ipsam rationem, propter quam intellectus ipse non potest habere tales cognitiones, siue mediante phantasmatibus illis, siue mediante aliis speciebus, nimirum ob pœnam peccati originalis, ut dicitur in tertia parte conclusionis. Videantur dicta in commentario supra citato, ubi hæc res fuisse tractatur.

51. *Quæres*, unde oriatur quod pueri, amentes, & dormientes non discurrant, nec habeant cognitiones rationales sufficientes ad hoc ut voluntas corum possit habere operationes bonas, & malas moraliter. Ratio dubitandi est, quod quandoquidem homines pro illis tribus statibus habeant operationes phantasticas, & quidem sa-
tis perfectas in somno; nihil vero aliud videatur requiri ut determinetur intellectus agens ad species impressas, si dentur, & intellectus patiens ad intellectiones, quam quod obiectum phantasticè proponatur: videtur sequi quod necessario debeat habere operationes rationales, & consequenter discursum: ex alia vero parte supponitur quod pueri ante determinatos annos non habeant vsum rationis, nec amentes, dum sunt tales; quod etiam supponitur de dormientibus, quibus propterea nulli actus, quos exerceunt, siue boni, siue mali, adscribuntur aut laudi, aut virtutem.

Quod ad pueros attinet, posset dici quod ipsi ante illos annos, quibus dicuntur ad vsum rationis pervenire, propter non habent illum vsum; quia organum phantasticum eorum non est dispositum sufficienter, ut possit producere tam perfectas operationes phantasticas, quam esset necessarium ut determinaretur intellectus ad cognitiones rationales, nam sine dubio posset impediti vsum rationis hoc modo, & non constat quin sic impeditur; unde debet dici quod ita fiat, nisi alia melior via reperiatur.

Posset dici etiam, quod quamvis operationes phantasticæ sint etiam in pueris latè perfectæ, & generè etiam in parte intellectu species intelligibiles, & cognitiones sibi proporcionatas non tamen propterea sequitur quod habeant vsum rationis; quia non potest intellectus statim ex quibuscumque speciebus discurrere; sed indiget multis speciebus, & applicatione particulari illarum rati vel tali modo; non habent autem pueri ante aliquod determinatum tempus tot species, quod ad hoc requirentur, nec proponuntur illo particulari modo: quemadmodum enim in addiscenda lingua aliqua progradientur quis paulatim, & licet habeat in se species multorum vocabulorum, non potest tamen statim illis omnibus ut tempore opportuno, sed ad hoc requirit vsum & præxi: ita etiam in vnu specierum posset contingere in intellectu.

52. *Rwys*, quemadmodum adulti non statim acquirent, sed paulatim aliquam scientiam, & sunt aliqui conceptus obiectui, qui non nisi cum difficultate ab ipsius

percipi possunt, licet haberent omnes species simplices phantasticas ad hoc requisitas; ita etiam potest contingere quod pueri non haberent conceptus illos obiectuos cognitos qui requirerentur ad cognitionem boni præsertim honesti, & mali ipsi oppositi; ex hoc autem sequeretur quod non habent vsum rationis quantum ad propositionem requisitam ad hoc, ut agerent bene, vel male moraliter, quamvis haberent vsum rationis sufficientem ad agendum libere; quod si hoc ita esset, quando dicitur communiter, quod non habeant vsum rationis ante determinatos annos, v.g. septennium, aut circiter, hoc commode posset intelligi non de vnu rationis quocumque, sed de vnu rationis sufficienti ad bene, & male agendum.

Posset denique prouenire ille defectus in pueris ex illo principio, ex quo prouenit in dormientibus, de quo statim.

Quod ad amentes attinet, & idem est de ebris. & iis qui ob alias indispositiones perdunt vsum rationis, defectus ille posset prouenire ex principio illo iam dicto, ex quo prouenit in dormientibus; & posset ulterius prouenire ex eo quod per indispositiones organi, & partium interiorum confundantur species phantasticæ, sic ut non proponantur intellectui debito modo.

Præterea, quandoquidem potentia phantastica sit diuisibilis, qua parte includit organum corporeum, fieri posset quod operatio phantastica debeat in aliqua determinata parte produci, ut determinetur intellectus, in qua parte tum produci non possit propter indispositiones illatū infirmitatū, licet in aliqua alia parte producantur. Posset denique fieri quod amentes, ebris, & similes infirmi propter suas indispositiones non habeat tam perfectas operationes phantasticas, quam requiretur ut possit determinari intellectus, sicut supra dictum est de pueris.

53. *Maior difficultas est de dormientibus*, in quibus operationes phantasticæ sunt perfectissimæ, & ut patet experientia, videntur proponi tam sufficientes ad determinandum intellectum ad cognitionem boni & mali, quam in vigilia.

Ego certe non inuenio ullam sufficientem causam, ex qua in huiusmodi impediri possit ratio, nisi recurrendo ad aliquam causam occultam; nec id magis mirum est, quam quod non possit reperiri causa, ex qua oritur quod aliquando hæc species hoc ordine, aliquando aliae occurstant; aliquando quando volumus recordari alicuius rei, etiam adhibita magna diligentia, id facere non possumus, aliquando vero possumus sine illa difficultate.

Addendum, quod dubitari possit, an verum sit, quod ^{An dor-} _{mientes} hic supponitur, nempe dormientes non habere vsum rationis; nam quantum ad experientiam potius videtur cognitionem ^{ne integra} oppositum, videtur enim nobis discurrere in somno, & ^{lecius} fugere quandoque malum, quandoque ipsum prosequi. Nec aliquid contra hanc experientiam magis opponi posse videtur, quam quod inde sequeretur quod voluntas peccare posset inter dormiendum, & quod motus aliqui inordinati, quos tum videmur experiri in nobis, essent peccaminosi, non solum quatenus in vigilia culpabiliter applicaretur causa, ex qua oriri possent, sed secundum se directe; quod videtur esse contra sententiam communem Theologorum, & proxim fori confessionalis, in quo non habentur à Confessariis huiusmodi motus secundum se considerati pro peccatis.

Ad hoc autem dici posset, quod in somno duo genera motuum inordinatorum considerari possint: unum ebrū qui nō dependent à voluntate sic, ut ipsos impeditre possit, ut sunt delectationes partis sensitivæ, & maxime pro illo statu, in quo voluntas nequit applicare potentias externas somno ligatas ad eos sedantes; & huiusmodi motus non deberent esse peccaminosi in somno excitati, quatenus voluntas, & intellectus essent expediti ad actus suos habendos, nisi quatenus voluntas libere complaceret in eis; sicut nec quando in vigilia, repugnante voluntate, quandoque caufantur. At alij motus sunt illi qui essent in ipsam voluntate, ut volitus vindicandi se de inimico, complacentia de delectationibus sensitivis excitatis in potentibus sensitivis, & huiusmodi alij. Et dici posset, quod si quando experiremus in nobis tales actus, aut

Z 22 vide

818 De ANIMA. De Potentia Intellectiva,

videtur nobis illos experiri in somno, quod debemus illos habere pro peccatis: nec hoc est contra proximam fori confessionalis, nam qui sunt timorata conscientia, solent cōfiteri tales motus, etiam cum non sunt certi, quod eos habeant, ad maiorem securitatem, & quia difficile est cognoscere postea in vigilia, an habeatur vere in voluntate inter dormendum tales motus voluntarij, propterea non habetur pro peccatis certus, & fortassis de iis intelligi posset illud Psal. 18. *Ab occultis meis munda me Domine;* non minus quam de iis quae tradidimus obliuioni; sicut & etiam illi motus, quos habemus in vigilia, de quibus dubitamus an peccata sint, necne. Sed de hoc nihil concludo; sed solum propono rem aliis decernendam.

QVÆSTIO VII.

De natura intellectuonis, seu cognitionis intellectuæ.

Aduerendum hic ante omnia, idem omnino seruat proportione resoluendum de natura reliquorum sensituum, & appetitiorum, quod resolvetur de intellectione; quia eadem prorsus est ratio de omnibus. Licet vero hanc questionem tam exactè, quam potui in commentario meo ad 1. diff. 3. quest. 6. examinari; tamen ne tam principialis pars in hoc etiam tractatu defit, eandem iterum hic repeatam, seruata non solum eadem doctrina substantia, sed verbis etiam maiori ex parte, & paucis superadditis ad maiorem veritatis confirmationem.

Prima sententia est, intellectuonem consistere in receptione speciei intelligibilis impressæ. Hæc est Godfredi quodl. 4. *Ægidij* quodl. 3. quest. 12. & Sufiani lib. 5. de intellectu, cap. 9.

Seconda sententia est, eam esse veram actionem de prædicamento actionis, per quam nullus terminus producatur: ita sentiunt de intellectuonibus intuitu, quas beati habent in patria de Deo, *Caiet. 1. part. quest. 27. cum Ferrar. & Capreolo*, qui eandem sententiam tribuit *Aureolo* 1. diff. 2. quoad omnes intellectiones. Sed *Aureolus* nihil tale habet, & potius in 1. diff. 35. videtur tenere primam sententiam.

Tertia sententia est, quod sit qualitas de prædicamento qualitatibus, per nullam actionem de prædicamento actionis, sed seipsa productam, distinctam à verbo mentis. Sic *Auersa* quest. 75 de anima, sect. 3.

Quarta sententia est, eam consistere formaliter in actione de prædicamento actionis, per quæ tamen semper aliqua qualitas distincta producatur, quæ sit verbū mentis. Hanc sequuntur *Conimbric. 3. de anima, cap. 8. quest. 3. art. 3. Montesinus 1. 2. diff. 3. quest. 5. Fonsecas, Gonzales, & alij.*

Quinta sententia est *Hurtadi* hic diff. 6. subsect. 1. *Suarium, & alios, sed immerito, pro se citantibus, & existimantis intellectuonem consistere formaliter in actione de prædicamento actionis, passione de prædicamento Passonis, & qualitate per eas producta: ita ut illa tria sint de essentia, & ratione formalis intellectuonis.*

Sexta sententia est *Complutensium* hic diff. 21. quest. 3. recentium eam consistere in qualitate seipsa producta abesse que actione distincta, & quæ sit tamen realiter distincta à verbo mentis.

Septima denique sententia est, quod consistat formaliter in qualitate, quæ qualitas producatur per actionem distinctam non minus, quam calor, aut frigus, & similia. Hæc est *Doctoris* in 1. diff. 3. quest. 6. & suorum communiter.

CONCLUSIO I.

34. *Cognitio intellectiva non consistit formaliter in receptione speciei intelligibilis.* Hæc est communis omnium reliquarum sententiarum contra primam.

Probari solet auctoritate *Augustini 9. de Trinit. cap. vlt.* dicentis quod à cognoscente, & cognito paratur notitia: ergo non consistit formaliter in receptione speciei intelligibilis impressæ.

Hac quidem auctoritas probat, quod non consistat in illa receptione formaliter, nec etiā verisimile est aduersarios id velle. Sed non videtur probare, quod non consistat in ipsam species impressa recepta in intellectu, quod il-

lis sufficit. Quod autem hoc non probet, suadetur, quia species impressa producuntur ab intellectu, & obiecto, vt relucere in phantasmatibus: ergo quamvis notitia consistet formaliter in illa specie, adhuc pareretur notitia ab obiecto, & cognoscente.

Nibilominus locus ille facit ad propositum, quia *Augustinus* loquitur vniuersaliter de omni notitia creata non solum humana, sed etiam Angelica: sed si notitia omnis cōsistet in specie recepta, omnis notitia non pareretur à cognoscente, quia omnes species non producuntur ab intellectu; nam intellectibus Angelorum, vel omnes species, vt tenent *Thomista*, vel certè plurimæ infunduntur a solo Deo: ergo cum omnis cognitio paratur secundum *Augustinum* à cognoscente, non debet consistere in species impressa recepta, quod est intentum.

Probatur secundo ratione; quia non dantur species impressæ in aliquibus potentias materialibus, vt dictum est suo loco, in quibus tamen reperiuntur cognitiones sensitivæ; nec etiam dantur probabilitas in ipsam potentiam intellectivam pro hoc statu: ergo cognitio non consistit in species receptis, sed in aliqua alia qualitate distincta rationis.

Probatur tertio, supponendo dati species impressas intellectivas, quæ remanent aliquando in intellectu, sine eo quod intelligat per illas; quæ suppositio admittitur ab aduersarij, & alias non esset cum ipsis, nisi quæstio de nomine; nam illud, quod ipsi vocarent species impressam, esset quod nos vocamus intellectuonem, seu speciem expressam. Hoc ergo supposito, sic argumentor: Dantur in intellectu species reti multarum, quas non intelligit, vt est evidens: ergo ab illis species receptis non habet intelligere formaliter; quia si ab illis receptis haberet formaliter intelligere, aut si intellectio cōsistet formaliter in illis receptis, nunquam posset illas habere receptas, quin formaliter per illas intelligerer, quia nunquam potest habere intellectuonem formalem in se, quin formaliter intelligat, præsertim nisi per alias intellectiones nimium diuerterat, quod nō necessario cōtingit in proposito, quia intellectus potest plures species habere, quando nihil intelligit, & quando consequenter per nullam intellectuonem distrahitur, vt patet in dormientibus.

Hoc argumento coguntur aduersarij concedere intellectuonem non consistere in quacumque receptione speciei, seu non sufficiere, vt intellectus formaliter intelligat, quod habeat in se species impressas receptas; sed vltius aliqui requirunt aliquem conatum potentiae intellectuæ, seu aliquam attentionem ipsius.

Sed contra, quia non potest potentia habere conatum, aut attentionem iam, quam ante non habuit, nisi aliquid habeat iam, quod ante non habuit: ergo quando potentia habens species receptas de non intelligenti fit intelligens, & de non conante, aut attendente fit conans, aut attendens, debet esse aliquid in ipsa, quod ante non fuit, sed si admittatur aliquid aliud, in illo potius collocanda est intellectio, quam in specie recepta: ergo intellectio non consistit in specie recepta.

Aureolus in 1. diff. 35. respondet alio modo ad tertiam probationem, requiri quidem aliquid aliud vltius speciem receptam, nempe quod obiectum appareat.

Sed contra, quia obiectum habet apparet formaliter per ipsam cognitionem: ergo si vltius speciem receptam requiratur apparere obiectum; requiretur vltius speciem receptam cognitioni, & consequenter cognitio non consistit formaliter in specie impressa recepta.

Confirmatur: quia non potest intelligi, aut explicari, quonodo obiectum, quod ante non apparuit etiam habita specie impressa recepta, postea appareat potentia, nisi dicatur aliquid esse in potentia, quod ante in ipsa non fuit: ergo ita dicendum est.

35. *Obiectum* aduersarij, primo, auctoritatem *Philosophi 3. de anima, cap. 2. vbi* dicit: *Vnus quidem est actus sensibilis, & sensitivæ, & alterum*. Quibus verbis intendit actum realē sensibilis obiecti esse eundem cum actu reali sensitivæ potentiae: sed actus realis sensibilis obiecti est species impressa: ergo illa est actus potentiae sensitivæ: sed

sed actus potentia sensitiva est sensatio eius: ergo sensatio eius est species impressa in ipsa recepta, & consequenter intellectio, quæ est sensatio intellectus, consistit in specie intelligibili in ipso recepta.

Respondet Ruinus supra cum D. Thoma in *Commentario* istius loci. Philosophum loqui non de vnitate reali virtutis que actus sensitibilis, & sensitiva, sed de vnitate subiecti istius actus, ita ut sensus sit, quod tam actus sensitivus quam actus sensitibilis habeant idem subiectum, nempe potentiam sensitivam; cum quo tamen stat illos actus esse distinctos realiter.

Verum, quidquid sit de hac response, quæ, si verba respiciuntur, omnino dura est; sicut esset durus modus loquendi, dicere quod actus calefactui, & siccati esset unus, quando producerent siccitatem, & calorem in eodem subiecto.

Respondeo aliter, concedendo dicta Aristotelis in sensu formalis, & reali: nam siue loquamus de specie impressa, illa potest dici actus sensitivus, quatenus ipsum perficit & compleat in ordine ad producendam sensationem; & est actus sensitibilis, quatenus ab illo producitur; siue loquamus de specie expressa, seu sensatione, illa etiam est actus sensitibilis, quatenus ab illo producitur; vel immediate, vel mediante specie sua: & est pariter actus sensitivus, non solum quatenus ipsum actuatur, & perficit, sed etiam quatenus ab ipso procedit effectu. Minorem autem distinguo, actus sensitibilis est species impressa tantummodo, nego: actus eius est illa species, sed non tantum, concedo. Et similiter distinguo consequens, Distinguo etiam subsumptum illud: Actus potentia sensitiva est sensatio eius. Omnis actus eius est sensatio, nego: aliquis actus, concedo, & nego consequentiam.

Obiectio secundo, intellectus intelligit quando sit similis obiecto, sed sit similis obiecto per hoc quod recipiat speciem intelligibilem impressam: ergo per hoc intelligit.

Respondeo, distinguendo maiorem, quando sit similis obiecto per similitudinem expressam eius concedo; per similitudinem impressam, nego. Distinguo etiam minorem, sit similis per hoc, quod recipiat speciem impressam similitudine expressa, nego; impressa, concedo: & nego consequentiam.

Et si queratur, cur esse similem non modo sufficiat potius quam altero?

Respondeo id colligi ex fundamentis nostræ conclusionis per qua patet non sufficere ad hoc, ut intelligat intellectus, quod recipiat speciem impressam, atque adeo non sufficere ad hoc ut intelligat, quod habeat similitudinem quamvis, quam possit dare ipsi ista species in ipso recepta.

C O N C L U S I O II.

Nulla intellectio nullum neque abstractum, neque intuitum consistit in actione vera, & proprie dicta de predicamento actionis, per quam nullus terminus producatur. Hæc est communissima sententia Philosophorum, ac Theologorum contra secundam sententiam.

Probatur primo ex Doctore supra §. Præterea actionis: & §. Quod autem non sit actio: quia omnis actio de prædicamento Actionis, debet habere terminum per ipsum productum: ergo implicat dari actionem de prædicamento Actionis, quæ talum terminum non habet, & consequenter intellectio non potest consistere in tali actione.

Probatur antecedens, quia per hoc distinguuntur prædicamentum Actionis à ceteris prædicamentis omnibus, nec ullus alijs conceptus actionis, ut sic, assignari potest, quo distinguatur ab illis, quam quod dicatur esse determinatio actualis, essentialiter faciens causam actuam producentem actu aliiquid: ergo essentialiter dicit ordinem ad terminum per illum produendum.

Probatur hoc ultimum antecedens, quia alias non posset assignari quomodo distinguetur ab aliqua specie qualitatis.

Dices, actionem distingui posse ab omni specie qualitatis per hoc quod esset determinatio actualis ad terminum.

Contra, vel intelligis hoc de termino ut sic, abstrahendo à termino per cum producto, vel de termino producto: si secundum dicas, habemus intentum: si primum, contra

est, quia sic omnis determinatio actualis ad terminum, esset de prædicamento actionis, quod patet esse falsum, nam ubi intrinsecum est determinatio ad terminum, & tamen non est de prædicamento actionis.

Probatur secundo conclusio contra Caetanum, quia intellectio ut sic, potest dari absque termino per ea producto, ut ipse affirmit, quia admittit aliquam intellectionem absque termino producto ergo & omnis. Probatur consequentia, quia qua ratione intellectus per aliquam intellectionem sine termino per eam productum posset intelligere, eadē ratione posset per omnem: ergo nulla deberet habere terminū productum; ideo enim deberet aliqua habere, quia alias per eam non posset intelligere intellectus.

Probatur antecedens, impugnando disparitatem, quam assignat Caetanus, dices propter ea intellectionem intuitum sufficere absque termino producto, qui esset verbum mentis, seu species expressa: quia tum obiectum ipsum secundum se est realiter praesens intellectui; species autem requiritur tantum, quando non est sic praesens, ut per eam constituantur praesens intentionaliter.

Contra hanc disparitatem, quia praesentia quamcumque obiecti, que requiritur in quacumque cognitione, est praesentia praecedens ipsam cognitionem: ergo per nullam cognitionem debet produci aliiquid, quo constituitur vlo modo praesens.

Conferatur: praesentia realis obiecti quando requiritur ad aliquam cognitionem, debet presupponi ipsi cognitioni: ergo praesentia intentionalis debet presupponi cognitioni, ad quam requiritur ad ponendum obiectum vlo modo praesens.

Contra eandem disparitatem secundo: quando ipsum obiectum est praesens, videtur non per seipsum formaliter, sed per ipsam cognitionem sine termino productum per illam: ergo sic etiam posset videri, quando esset absens, quamvis nihil produceretur.

Probatur consequentia, quia non esset potior ratio cur obiectum absens posset videri mediante termino producto per cognitionem, quam mediante ipsam cognitionem, si per cognitionem posset videri quando esset praesens.

57. *Dices*, cognitionem debere terminari ad aliquid praesens; unde quando obiectum non est praesens realiter, debet esse praesens intentionaliter, ut terminet cognitionem; sic autem esse non potest praesens, nisi producatur species expressa per cognitionem.

Contra, quia producta species expressa, obiectum absens realiter fit praesens intentionaliter ita sufficienter, ut possit terminare intellectionem, & ut vere cognitio actu terminetur ad illud: ergo, quamvis non produceretur illa species distincta a cognitione, posset esse sic praesens.

Probatur consequentia, quia si aliquid impediret, maxime quia ut esset intentionaliter, seu intelligibiliter praesens, & dum abesse realiter, requireretur praesentia realis alius, in quo contineretur intelligibiliter, & ad quod terminaretur realiter cognitio: sed absque species expressa producta per cognitionem haberetur aliquid tale praesens realiter: ergo si cognitio in vlo casu potest sufficere, ut intellectus videat, poterit semper.

Probatur minor, quia species impressa, quæ est gerens vicem obiecti, est sic praesens, & nihil impedit quo minus possit supplerre omne illud, ad quod ponetur species expressa producta per cognitionem: ergo, &c.

58. *Dices*, speciem impressam non esse similitudinem expressam obiecti, & formalem, sed virtualem tantum, & propter ea cam non sufficere.

Contra, quia si id quod dicitur similitudo expressa, & formalis, non dicitur esse actualis cognitio obiecti (ut communiter dicitur esse) hoc gratis dicitur.

Deinde tam conuenit ipsi esse talis similitudo, quam speciei, aut qualitatib[us] vli producta per cognitionem.

Demique non est ratio cur requiratur similitudo expressa, aut formalis, si species impressa, aut ipsa cognitio non sit talis.

Dices secundo, per speciem impressam fieri obiectum praesens, tanquam principium intelligendi, non vero tanquam obiectum.

820 De ANIMA. De Potentia Intellectiu,

Contra, quia si potest fieri præsens, tanquam obiectum per speciem cognitione productam, nihil impedit quod minus sic dicatur fieri præsens per speciem impressam: utrumque enim munus non repugnat speciei impressæ. Quemadmodum enim ipsum obiectum, quando est realiter præsens, habet utrumque munus respectu cognitionis intuituꝫ, ita etiam speciei impressæ potest competere utrumque munus respectu cognitionis abstractiuꝫ. Et sane per hoc, meo iudicio, conuincitur esse superfluam speciem ullam, quæ produceretur per cognitionem, si unquam cognitione potest sufficere ad cognoscendum absque specie producta per ipsam: unde prædicta disparitas, & sententia *Caietani* in ea fundata, nec probabilitatem quidem habere videtur.

59. *Contra illam diſparitatem, & sententiam tertio*, quia pro illo priori, quo antecedit cognitione speciem, seu qualitatem illam in absentia obiecti productam, intellectus est cognoscens, absurdum enim videtur esse cognitionem in intellectu pro aliquo instati, quin per ipsam productam cognoscatur: ergo non requiritur aliqua qualitas posterior ipsa cognitione, ut dicatur cognoscens, & consequenter nullo modo requiritur talis qualitas distincta à cognitione, & per ipsam producta, neque in absentia, neque in præsenti reali obiecti.

Quarti denique contra Caietanum facit, quod si intellectio sit actio de prædicamento actionis ut debet esse, si per eam unquam producatur verbum mentis, semper debet necessario habere terminum productum; actualis enim determinatio alicuius ad aliud semper debet esse talis, ut patet ex doctrina communii de relationibus & modis.

Fundamentum aduersariorū esse potest, quod intellectio sit actio immanēs, & operatio, & quod distinguitur ab actione transiente, per hoc quod transiens relinquit opus post se, & consequenter habeat terminum; immutans vero non relinquo opus post se, & consequenter non habet terminum. Quod discrimen virtusque desumitur ex *Philosopho 9. Metaph. tex. 19.* dicente: *Quorū non est alius opus prater actionem, in ipsiusmet actione, ut visio in vidente speculatio in speculante, & vita in anima: ergo intellectio non habet terminum per ipsam productum.*

Respondō primo hinc sequi contra Caietanum, quod nunquam habeat terminum productum.

Respondō secundo, concedendo totum: sed inde non sequitur quod consistat in actione de prædicamento Actionis non habente terminum per ipsam productum. Itaque si capiamus actionem immanentem pro ipsa intellectione, seu specie expressa, quam intellectus in se producit: illa quidem non habet terminum productum, nec est de prædicamento Actionis: si vero per actionem immanentem intelligamus actionem, per quam agens illam speciem producit, illa habet terminum, & est de prædicamento Actionis, ut patet. Cætera fundamenta proponemus infra, contra nostram sententiam.

C O N C L V S I O III.

Intellectio non consistit in qualitate quæ seipsa producatur ab intellectu sine actione media: & si esset talis qualitas à parte rei, adhuc quod haberet talem rationem, est impertinens ad rationem ipsius, quatenus intellectio est.

Prima pars est communis contra tertiam sententiam, quam probabilem censet *Suarez* & *Hurtado*: secunda, vero pars est nullius, quod sciām.

Probatur prima pars, quia si seipsa ingredieretur ab intellectu absque ratione distincta, non posset produci absque concursu intellectus à solo Deo, nec qualitas illa, quæ est in uno intellectu, posset poni in illo intellectu: sed hoc videtur falsum, quia nulla prorsus appetit aut assignari potest ratio tam necessaria connexionis inter intellectum & illam qualitatem absolutam, quæ est similitudo expressa obiecti, ratione cuius non posset produci à solo Deo absque concursu intellectus, aut transmitti ab uno intellectu ad alium intellectum.

Confirmatur hoc: quia quāmis aliquæ formæ seipsis egreditur à suo obiecto, ut actio, ramen hoc ideo fit, quia alias daretur processus in infinitum, nisi sistetur in aliqua tali, & sequeretur manifesta contradic̄tio, si

illa forma in qua sisteretur, poneretur in rerum natura absque illo obiecto, ex quo egredieretur. Quia contradīctio potest colligi ex natura ipsius & fine, ad quem ponitur: sed in proposito nostro non sequeretur processus in infinitum ex eo, quod qualitas illa, quæ est intellectio, producatur media alia actione, & non dicatur egredi seipsa: neque ex natura ipsius quatenus intellectio est, aut finis, ad quem ponitur, potest colligi, quod sequeretur illa contradic̄tio, si poneretur extra subiectum, aut si mutaretur ab uno subiecto in aliud: ergo non debet dici quod seipsa egreditur à suo subiecto.

Confirmatur secundo, quia calor non egreditur seipso ab igne, aut ab ullo alio subiecto, à quo producitur: ergo neque intellectio. Antecedens admittitur ad aduersarios. Probatur consequentia: quia ideo dicitur de intellectione, quod egreditur seipsa, quia alias multiplicarentur entia sine necessitate: & ideo multiplicarentur entia sine necessitate, quia non est implicantia, quod intellectio seipsa absque actione superaddita egreditur, aut producatur ab intellectu: sed eodem modo posset dici, quod non est implicantia, quod calor seipso egreditur à quocumque subiecto, à quo producitur: ergo posset dici, quod egreditur seipso, aut si hoc non dicatur non potest dici quod intellectio seipso egreditur.

61. *Dices*, calorem produci de facto in subiecto, à quo non potest egredi effectuè, v.g. in aqua, quæ non videatur habere virtutem effectuam caloris: ergo non egreditur seipso effectuè ab omni suo subiecto, & si non egreditur ab omni, non debet ab ullo.

Contra, quia sicut potest recipi in subiecto aliquo, à quo effectuè producatur media actione ut admittunt aduersarii, licet etiam posset recipi in alio subiecto, à quo effectuè non producitur: ita etiam, posset seipso egredi ab aliquo subiecto, licet ab alio subiecto, in quo recipietur, non posset recipi.

Contra secundo, quia calor ille qui egreditur seipso à subiecto à quo efficitur, non producitur in subiecto à quo non efficitur, sed alius calor: sed ex eo, quod alius calor sic producatur, non sequitur quod producatur à suo subiecto non egreditur seipso.

Dices, illos calores esse eiusdem rationis, & consequenter, sicut alius calor poterat produci in subiecto à quo non efficitur, ita posset etiā quicunque calor in illo produci.

Contra, quia calores non magis sunt eiusdem rationis, quam intellectiones eiusdem obiecti, ex eodem motu: sed hoc non obstante secundum aduersarios intellectio proueniens ab uno intellectu non potest prouenire ab altero, quia scilicet seipso egreditur ab ullo intellectu: ergo similiter posset dici, quod quāmis calores essent eiusdem rationis, tamen calor egrediens ab uno subiecto, non posset poni in alio, & posset etiā dici quod hoc proueniret ex diversitate individuali istorum calorum, quemadmodum dicitur de intellectiōnibus.

62. *Dices*: accidentia absoluta Eucharistia, quæ subiectabantur ante in pane, & physicè ab ipso producebātur, manent absque pane: ergo non egrediebantur seipsis à pane, quia si egredieretur sic, non posset absque pane conservari: sed eadem ratio est de ipsis, ac de calore, & quibuscumque alii similibus accidentibus absolutis: ergo non debet dici quod calor seipso egreditur ab ullo subiecto.

Contra, si secludamus mysterium Eucharistiae, eandem rationem habemus dicendi, quod illa accidentia egrediebantur seipsis, ac id dicendi de qualitatibus, quæ est intellectio: ergo quantum ad rationem naturalem æque deberemus dicere quod intellectio posset, vel non posset conservari absque suo subiecto, ac de illis qualitatibus: & ergo ulterius si ex mysterio Eucharistiae habemus, quod illæ qualitates possent conservari absque subiecto, ex quo emanant, aut producuntur, & consequenter, quod non egreditur seipso, sed media actione, eodem modo debemus id colligere de qualitate intellectiōnis; quātuscumque enim quantum ad rationem naturalem id dicendum est de pluribus, si aliquid præter rationem naturalem miraculosè contingit circa unum, debet dici simile quid miraculosè posse contingere circa reliqua:

&c

Disput. VI. Quæst. VII. 82 f

& hinc optime deducitur, quod si frigus possit cōseruari miraculoſe ab ſuō ſubiecto, id dicendum sit de calore.

Probatur secundo, quia ſi qualitas intellectionis ſeipſa produceretur à potentia, illa qualitas, quæ à ſola potentia procedit, non posset procedere ab habitu & potentia, nec qualitas procedens à potentia, & habitu ſimilis concurrentibus posset procedere à ſola potentia; ſed hoc eft absurdum, quia ſic habitus requireretur ad ſuos actus ſimpliceret, & non tantum ad melius eſſe.

63. *Respondet ad hoc Auerſa* dupliciter: primo conceſſendo ſequelam, & negando minorem, ac admittendo ſequelam probationis.

Verum, quandoquidem Philoſophi communiter existimant inconueniens eſſe, quod habitus naturalis requiratur ſimpliceret ad actus ſuos, niſi conſtet oppoſitum aliqua vrgenti ratione, non debet afferi: non habet autem *Auerſa* talem rationem.

Deinde non appetat vlla differentia inter actus quorum vnuſ procederet à potentia & habitu, & alter à ſola potentia, ratione cuius vnuſ eſſentialiter poſtularet diuerſe rationes a ſeipſo.

Præterea, ſi eſſet talis differentia, actus qui procederet à ſola potentia, non deberet producere habitum illum, qui eſſet determinatus ad producendum alterum actum diuerſe rationes a ſeipſo.

Respondet secundo negando ſequelam, quia licet actus vitalis ſeipſo egrediatur à potentia vitali, tamen non debet ſeipſo egredi ab aliis cauſis: vnde potest eadem qualitas, quæ ſeipſa egreditur ab intellectu, aliquando prouenire ab habitu, aliquando ſine habitu.

Contra, quia quotiescumque eſt actio totalis ſufficienter productiva alicuius effectus, non debet poni alia actio respectu ipſius in vlla cauſa: ſed ſi qualitas intellectionis ſeipſa producitur ab intellectu, & ſpecie ſufficienter, quoties ſic producitur, ponitur actio totalis ſufficiens, & neceſſario producens, nimurum ipsam qualitas, quæ ſeipſa habet rationem actionis totalis, quandoquidem ſeipſa debeat tum neceſſario egredi, nulla alia poſita actione: ergo non debet poni alia actio ad ipſam terminata. Sed quotiescumque habitus poſſet ad ipſam concurrere, debet intellectus, & ſpecies ſic proponi, vt ipſa neceſſario debeat ſeipſa egredi, quamuis non eſſet habitus: ergo non debet poni actio aliqua correponeſtens habitui, nec poſteſt poni naturaliter, quia perſuerſeret; nec etiam ſupernaturaliter in ſententia *Scoti* negatis duas cauſas totales poſſe dari respectu eiusdem effectus, aut vnam totalem, & alteram partialem.

60. *Fundamentum præcipuum Auerſa*, & aliorum aduerſariorum eft, quod non repugnat qualitatē illam ſeipſa egredi, & quod ſi non dicetur ſic egredi, multiplicarentur entia ſine neceſſitate: ergo id dicendum eft.

Confirmatur: quia id dicendo ſaluator differentia inter qualitates vitaliter productas, & noſ productas vitaliter, nimurum quod illæ ſeipſis producantur, haꝝ vero no ita.

Respondet negando antecedens, tam enim id repugnat, quam calorem ſic egredi, & non magis multiplicarentur entia ſine neceſſitate, aſterendo illam qualitatē produci mediante actione diuina, quam id afferendo de calore.

Ad confirmationem *respondet* talem differentiam non debere poni inter qualitates vitaliter productas, & non productas vitaliter: & propterea ad ſaluandam illam differentiam non debet dici, quod actus vitales ſeipſis producantur.

Doctrina Complutensia Carmelitæ conuenire videntur cū *Auerſa* dis. 21. de anima q. 4. vbi dicunt diſtioneſ non eſſe aliam operationem ex æquo diſtinctam ab intellectione, ſed eſſe ipſammet intellectione cum modo quodā, ſeu formalitate modali ſuperadditam, quem modum, ſeu formalitate ponunt non ut producatur ipſammet intellectio, ſed potius ut intellectio producat verbum. Pro qua doctrina citant plures authoritates *D. Thome*.

Sed in primis ſi tanti res eſſet, facile eſſet oſtendere nullo modo fauere ipſis dictas authoritates.

Deinde poſtea oſtendemus, quod dicunt de verbo pre-

ducto per intellectionem, quæ eſſet qualitas absolute, male fundari.

Tertiò denique quod aſſerunt diſtione non diſtingui ex æquo ab intelligere, ſed ſolum eſſe modum quendam ipſi ſuperadditum, ſi per hoc intelligunt, quod non habeat tantam diſtinctionem ab intellectione ex hypotheti quod intellectio producat verbum, quantum habet actio vlla à ſua cauſa, omnino falſum eſt; quia eft eadem ratio ponendi diſtinctionem actionis à ſua cauſa vel ſubiecto, ac diſtione ab intelligere, ut diſcutrenti patet.

Ruſus quamvis intelligere producere verbum, tamē diſtio, quæ eſſet producere, non deberet eſſe modus ipſius intelligere, ſed ipſius verbi, in *Thomistarum* ſententia, qui ponunt actionem ex parte termini.

65. *Sed* examinemus etiam rationes, quas adducunt ad probandum hanc ſuam doctrinam. Itaque probant primo verbum procedere ab intelligere, & conſequenter diſtione, quæ dicitur verbum, non eſſe diſtinctam ab intelligere, ſeu intellectione: verbum procedit à notitia rei intellecta: ergo ab intelligere.

Probatur antecedens primo, quia hoc ipſo, quo nihil intelligatur, nihil potest intellectualiter dici: ergo verbum procedit ab intelligere.

Secundo, quia præcise per hoc, quod producatur verbum, habet res intellectu eſſe intellecta: ergo verbum procedit ex notitia rei intellecta.

Tertio, quia de ratione verbi mentalis eſt, quod procedat ab intellectu, tanquam terminus ſuæ operationis, ſed operatio adæqua intellectus eſt notitia rei intellecta.

Quarto denique, quia Verbum diuinum procedit ex cognitione eſſentiali diuinæ: ergo verbum creatum procedit ex aliqua cognitione.

Respondet negando antecedens: nam potius verbum eft ipſa notitia rei cognita.

Ad primam probationem, nego conſequiam, quia nō ideo nihil dicitur, ſi nihil intelligitur, quod id quod dicitur procedit ab intelligere, ſed quod id quod dicitur, ſi ipſammet intellectio.

Ad secundam probationem, nego etiam conſequiam, ideo enim res intellecta habet eſſe talis præcife, per hoc quod producatur verbum; quia ipſum verbum eft intellectio.

Ad tertiam probationem diſtinguo maiorem; tanquam terminus ſuæ operationis, quæ eft diſtio, ſeu actio producere, ſua intellectione, & notitia genita, concedo; tanquam terminus operationis, quæ eft qualitas, nego maiorem. Diſtinguo etiam minorem, operatio quæ eft qualitas, concedo: operatio quæ eft diſtio, ſeu actio de praedicante actionis, nego.

Ad quartam probationem, diſtinguo antecedens, tanquam ex ratione formalis producendi, nego; tanquam ex aliqua perfectione praepoſita neceſſario, tranſeat; & nego conſequiam; quia ad verbum creatum non debet praepoſiti notitia, neque tanquam ratio formalis, neque tanquam perfectione neceſſario competens ſuppoſito ante productionem verbi.

Probant secundo diſtione eſſe modificationem intellectione, quia per hoc, quod intellectio producat verbum, non infertur ſpecialis aliqua habitudo intellectio, ad obiectum: ergo talis producere addit modificationem tantum, & non nouam ſpeciem intellectione.

Respondet negando antecedens; quia per hoc, quod producat verbum, colligitur quod ſit diuina ſpecie ab intellectione non produceante, cum illa, quæ non producit, debeat eſſe abstractiuſa; altera, quæ producit, intuitiuſa: abstractiuſa autem cognitione fine dubio diſtinguitur ſpecie ab intuitiuſa. Deinde ſi concederetur totum, non ſequetur quin diſtio diſtingueretur tantum ab intelligente, quantum vlla actio à ſuo ſubiecto, vel cauſa.

Probatur secunda pars conclusionis: quia quamuis Ad intellectione impertinet, ſeipſa egredetur illa qualitas, hoc tamen non eſſet neceſſarium, ut intellectus per illam intelligeret: nam ſi nens eft per impossibile non egredetur ſeipſa, ſed producere, la egr- ab intellectu actione diuina, adhuc intellectus intellige- datur getet per illam: ergo quod ſic egreditur eft impertinet

ad rationem formalem ipsius, quatenus intellectio est.

Confirmatur per dicenda conclusione sequenti.

C O N C L V S I O IV.

66. *Intellectio non consistit formaliter in actione sola, per quam intellectus producit qualitatem illam in se, quam habet quando intelligit; neque actio illa, aut passio est de ratione formalis intellectus, sed sola qualitas est intellectio formaliter loquendo.*

Probatur prima pars, quod scilicet non consistat in sola illa actione, ex Doctore s. Quod autem non sit actio. Intellectio est ultima perfectio intelligentis, qua intellectus est: ergo non consistit in actione productiva termini. Antecedens patet, quia eo ipso, quo intelligeretur intellectus reductus ad actionem secundum perfectum intellectus alienus obiecti, quamvis nihil aliud intelligeretur aduenire ipsi, intelligeretur ultimata completi in ordine ad tale obiectum.

Probatur consequentia, quia nulla actio de praedicamento Actionis productiva termini, potest esse, aut intelligi ultima perfectio rei cuius est, quia omnis talis essentia ordinatur ad terminum per eum producendum, qui terminus si perficiat agens, erit potius ultimata perfectio eius, quam ipsam actio ad ipsum ordinata, ut patet; si vero non perficiat agens, tum nec actio erit perfectio agentis, sed potius erit perfectio illius, quod recipit terminum productum, aut ipsiusmet termini producti, si producatur in seipso.

67. *Quod si dicas intellectuonem, aut alios actus immanentes non posse esse ultimam perfectionem agentis per seos, quandoquidem per ipsos producuntur habitus.*

Respondet Doctor primo, ex hoc ipso probari, quod intellectio non possit esse actio, quia actus immanentes non sunt productiones habituum, eo modo, quo actio de praedicamento Actionis est productio sui termini, quandoquidem saepe habeantur, cum non producatur habitus (ut cum habitus est summe intensus, aut cu actus est longe remissior, quam habitus ante acquisitionis, secundum aliquos) & semper haberit possent, si Deus nunquam vellet concurre ad productionem habitus, sed producere habitus per modum principiorum actionum, aut dispositiuum, habentium virtutem productivam, aut dispositivam in actu primo. At actio de praedicamento Actionis est productio tantum sui termini, & non est causa productivae eius: ergo si actus immanentes producunt habitus, non sunt actiones de praedicamento Actionis.

Confirmatur, actio de praedicamento Actionis est relatio secundum veriorem Scotistarum sententiam, aut modus secundum recentiores; sed nec relatio, nec modus potest habere virtutem productivam qualitatis realis, qualis est habitus: ergo si actus immanens producunt habitum non potest esse actio de praedicamento Actionis.

Respondet secundo, habitum non posse esse terminum intrinsecum, ad quem per se ordinetur intellectio, tum quia, ut dictum est, intellectio potest haberi sine habitu sequente, tum quia ipsiusmet habitus ordinantur ad aliam intellectuonem, & tandem sistunt in aliqua intellectuonem, quae non indiget habitu; unde potius intellectio est ultimus terminus, & ultima perfectio intellectus, quae habitus: cuius etiam indicium est, quod si posset haberit intellectio perfectissima, & perfectissimo modo sine habitu, sufficienter perficeretur intellectus per illam: sed si haberetur habitus perfectissimus, & perfectissimo modo, sine intellectu, non sufficienter perficeretur intellectus: ergo intellectio potius est ultima perfectio, quae habitus;

68. *Probarum secundo quoad eandem partem, quia si ipsam actio de praedicamento Actionis esset intellectio, nullum haberet effectum qualitas sequens: sed est absurdum ponere aliquam qualitatem absque aliquo manere, vel effetu: ergo cognitio non consistit formaliter in illa actione.*

Probatur sequela, quia nullus effectus tribui potest ipsi, nisi in ordine ad constitendum intellectum intelligentem; sed hoc habet formaliter ab intellectuonem.

Dices intellectuonem non posse esse sine illa specie, quae est terminus eius, & consequenter esse necessariam illam qualitatem, ut sit intellectio.

Contra, quia hinc sequeretur non esse necessaria qualitatem illam, nisi in ordine ad hoc, ut habeatur ista actio quae est formaliter intellectio: & non habente aliud munus; sed hoc est absurdum: ergo nulla responsio.

Probatur subsumptum, quia vniuersaliter potius actio est in ordine ad terminum, & ad hoc, ut sit terminus, quae terminus in ordine ad hoc ut sit actio: unde si terminus non est proficuus, nec actio est proficia: ergo terminus debet habere aliquem effectum distinctum ab hoc, quod est terminare actionem, aut adesse, ut sit actio.

Probatur tertio conclusio quoad omnes partes: quia ipsam qualitas secundum se est similitudo expressa obiecti, & conceptus formalis ipsius; sed nihil prorsus requiritur ad rationem formalem intellectus, praeter illud quod requiritur formaliter ad illam similitudinem, & conceptum: actio autem, & passio licet requirantur ad ponendam illam qualitatem in esse, tamen non requirunt tanquam quid formaliter pertinens ad illam similitudinem: ergo non sunt intellectio, nec de ratione formalis intellectus, & consequenter sola qualitas illa est intellectus.

69. *Probatur quarto, quia de ratione formalis intellectus, ut sic, non est actio, ut patet in intellectuonem diuinam: ergo nec de ratione formalis intellectus creare.*

Probatur consequentia, quia nihil debet dici esse de ratione intellectus in particulari supra id, quod est de ratione intellectus, ut sic, nisi quod sufficit ad discriminandum intellectuonem in particulari ab omni alia intellectuonem, qua comprehenditur sub intellectuonem, ut sic; sed quemcumque intellectio particularis sufficienter distinguitur a quacumque alia intellectuonem absque eo, quod dicatur includere tanquam rationem formalem constitutuam sui actionem illam, aut passionem ipsi correspondentem: ergo non debet ipsam includere.

Probatur quinto, quia nihil prorsus impedit, quod minus illa qualitas redderet intellectum formaliter intelligentem, quamvis non produceretur ab intellectu villa ratione, modis vniuersitatis ipsi per inclinationem, ut postea dicitur amplius: ergo illa actio non est intellectio, nec de ratione formalis intellectus, quia si esset, non posset intellectus esse intelligens absque illa.

70. *Vt autem vitetur quistio de nomine, quae posset esse hic, aduentum, intellectum intelligere nihil aliud esse, quam quod percipiat obiectum sensibiliter tali modo, quo sentimus nos percipere obiecta illa, quae dicimus nos intelligere: nec aliquid prorsus requiritur ad intellectuonem, praeter id quod requiritur ad hoc. Vis ergo huius rationis consistit in hoc, quod nihil impedit quod minus ab illa qualitate sola habeat intellectus intelligens hoc modo.*

Ideo autem aduertitur hoc, quia aliquis posset accipere sibi intelligere pro eo quod esset intellectuonem in se producere, & by intellectio pro conceptu producto ab intellectu, ita ut non solum significaret conceptum, sed etiam ipsius productionem; & in hoc sensu intelligere diceret formaliter actionem, & actio esset de conceptu formalis intellectus; & qui negaret intellectuonem hoc modo capi posse, solum haberet questionem de nomine cum illis qui id affererent. Ad vitandum ergo hanc questionem, & exequicationem, in qua etiam peiorum sane partem habent, qui afferunt intellectuonem hoc modo capi posse, & ad examinandum questionem, quae posset esse de re, aduerte per intellectuonem intelligi a me, & ab omnibus debere intelligi in questione praesenti, illud a quo formaliter habet intellectus percipere obiectum sensibiliter modo supra explicato.

Obiectus pro Conimbricensibus. Intellectio est assimilatio quadam inter intellectum, & obiectum, ratione cuius Philosoph. 3. de anima. 16. ait intellectum in actu, id est, intellectum actu intelligentem, fieri ipsam rem cognitam. Et inde etiam August. 14. de Trinit. c. 17. dicit visione beatificata intellectum perfecte assimilari Deo, iuxta illud 2. Ioan. 3. Cum apparuerit, similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti es: ergo per intellectuonem Dei necessario producenda est similitudo expressa Dei, & consequenter

ter intellectio est productio talis similitudinis.

Respondeo negando consequentiam, sed potius sequitur, quod ipsamet intellectio sit expressa Dei similitudo; id enim magis conueniet praedictis authoritatibus.

Obiectus secundo pro Hurtado. Intelligere est quoddam pati, ex Philosopho supra: ergo includit passionem formaliter.

Respondeo negando consequentiam, quia catenam solum dicitur quoddam pati, quia est denominatio formalis proueniens à forma intrinseca; non vero ex eo, quod intellectio, à qua oritur illa denominatio, debeat include re formaliter passionem, magis quam calor includit.

Obiectus tertio pro eodem. Intellectio est vita in actu secundo: ergo includit actionem, per quam qualitas illa productur.

Probatur consequentia, quia vita in actu secundo est id, quod facit viuens in actu primo viuere formaliter in actu secundo; sed vel actio, qua producitur illa qualitas, est quæ hoc facit, vel certe includit in eo, quod id facit: ergo illa actio, vel est intellectio, vel includit in ratione formalis intellectio.

Respondeo negando consequentiam cum minori sua probationis; quia quamvis non esset illa actio, modo esset illa qualitas, redderetur illud, quod erat viuēs in actu primo, viuēs in actu secundo. Verum quidem est, quod per actionem illam de facto redditur viuēs in actu primo, viuēs in actu secundo, sed causaliter tātum, & efficiue, quatenus scilicet per illam producitur qualitas illa quæ est vita in actu secundo, & quæ formaliter facit viuēs in actu primo esse viuēs in actu secundo; non vero per actionem redditur viuēs in actu secundo formaliter ita, quod ipsam per communicationem formaliter sui faciat ipsum viuēs in actu secundo. Itaque sicut, licet per productionem caloris in se aliquid sit calidum, tamē illa productio non est de intrinseca ratione caloris, nec constituit illud subiectum calidum formaliter loquēdo, secundum omnes: ita licet per productionem qualitatis in se intellectus redderetur intelligens, & viuēs in actu secundo, tamen illa productio non debet esse de intrinseca ratione intellectio, aut vita in actu secundo, quia est eadem propterea ratio de utroque.

72. *Obiectus quartus*, Philosophus 10. Ethicorum, cap. 3. ait: *Nec enim virtutis operationes qualitates sunt, neque felicitas; sed operationes virtutis, & felicitatis sunt actiones immanentes intellectus, & voluntatis: ergo tales actiones non sunt qualitates, & consequenter intellectio non est qualitas.*

Confirmatur, quia idem Philosoph. 9. Metaphys. 9. & 1. *Magnorum moralium vlt. diuidit veram, & propriam actionem in transuentem, & immanentem: ergo utraque est vera actio de praedicamento Actionis, & consequenter intellectio, qua est secundum omnes actio immanens, erit de praedicamento Actionis, non Qualitatis.*

Respondeo primo Philosophum non tam afferuisse, quā supposuisse ex sententia eorum, quorum ibi argumento respondebat operationes virtutis non fuisse qualitates, & tamen fuisse bonas, ut inde ostenderet non valere rationacione eorum inferentium, quod voluntas non esset bona, quia non erat qualitas: nam cum operatio virtutum secundum ipsos fuisse bonum quid, quamvis non esset qualitas; voluntas etiam posset esse bonum, licet non esset qualitas.

Respondeo secundo, quamvis absolute veller illas operationes non esse qualitates, id intelligentum de qualitatibus diu, & perseveranter permanentibus in esse, aut de qualitatibus conservatiuis, aut corruptiuis.

Ad confirmationem dico, duo repertii in potentissimis vita libus atque operatibus, quæ possint vocari actus immanentes; unum est ipsa actio, per quam producitur species expressa; alterum est ipsa species expressa. Si ergo de prima loquamur, concedo actionem ut sic de praedicamento Actionis diuidi vniuocata in immanentem, & transuentem; & has utrasque propterea esse proprias actiones de praedicamento Actionis. Si autē loquamur de secundo, quod vocatur actio immanens, nego actionem ut sic, di-

vidi vniuocata in immanentem, & transuentem; & consequenter nego immanentem debere esse de praedicamento Actionis.

Vnde in forma distinguo antecedens, loquendo de actione immanentib; quæ est actus potentiae vitalis; diuidit actionem ut sic, in actionem immanentem, & transuentem diuisione vniuocata, nego, aquiuocata in aquiuocata, vel analogi in analogata, concedo antecedens, & nego consequentiam.

73. *Et si queras*, an actus vitalis sit proprie dicta actio?

Respondeo esse questionem de nomine, & ad propostum praesens sufficere quod non sit proprie dicta actio de praedicamento actionis, sive secundu alium conceptum sit proprie dicta, sive non. Sed quia probabile est, quod ratio, cur vocetur actus immanens actio seu operatio, est propter proportionem, quam habet speciale cum actione de praedicamento actionis: quæ proportio consistit in hoc, quod quemadmodum actio de praedicamento actionis est in ipsomet agente (vt Scotista tenent) & dependet in esse & fieri ab ipso, ut agens est, & habet virtutem actionum, estque determinatio illius ad aliud: Hinc probabiliter censeo actum immanentem non vocari proprie actionem, quia quæ analogice & propter proportionem quam habent cum alia re, dicuntur talia, non proprie sic dicuntur, alias prata dicentur proprie ridere, dum florant, contra omnes.

Obiectus secundo: sequeretur quod intellectio esset terminus productus per actionem intellectus, sicut calor est productus per calefactionem. Sed hoc est absurdum, quia illa actio intellectus esset intellectio, esset enim actus potentia intellectus.

Confirmatur primo, quia ad actionem non datur actio: ergo intellectio non producitur per actionem, & consequenter erit actio de praedicamento actionis.

Confirmatur secundo, quia per intellectio productionem verbū mentis; ergo est actio de praedicamento actionis.

Respondeo negando minorem cum sua probatione: neque enim esset actus intellectus, sed potius actio intellectus. Qod si etiam dicenda esset actus intellectus, tunc falsum esset quod omnis actus intellectus esset intellectio; sed solus iste actus ipsius esset talis, qui esset qualitas.

Ad primam confirmationem, distinguo antecedens, ad actionem de praedicamento actionis, concedo; ad actionem de praedicamento qualitatis, nego antecedens & consequentiam: quia intellectio est actio de praedicamento qualitatis.

Ad secundam confirmationem dico, nobis non facere difficultatem, quia negamus antecedens: intellectio enim est ipsum verbum, quies habetur verbum in intellectu: *Complures* autem faceret difficultatem illa confirmatio, concedentibus intellectione produci verbum, sed nobis pro ipsis respondendi cura non est sumenda.

Q V A E S T I O VIII.

A quo producatur illa qualitas intellectio.

C O N C L U S I O I.

74. *D*E factō illa qualitas producitur ab intellectu. Hac est communissima inter omnes qui illam admittunt, tam eos, qui dicunt quod scip̄ia egrediatur effectiva ab intellectu, quam eos etiam qui dicunt quod producatur per actionem à se distinctam.

Probari solet, quia alias non esset actus vitalis nec immanens, quia ad huiusmodi actus requiritur quod producantur à principio in quo recipiuntur.

Verum hec probatio non sufficit, quia si ad actum vitalem & immanentem requiratur quod producantur à suo subiecto, & que incertum erit intellectio esse actum vitalē ac immanentem, ac ipsum produci ab intellectu, ynde in hac probatione obscurum per aque obscurum probatur.

Deinde quidquid sit de ratione actus immanentis, pos-

Z Z Z 4 sec

ser habere rationem actus vitalis, quamvis non producatur nec peteat etiam produci ab intellectu, sicut intellectus diuina habet rationem actus vitalis absque tati productione, aut producibilitate, quod confirmabitur vterius per dicenda.

Probatur alter, quia dum intelligimus, attendimus obiecto cum quodam conatu, & inde fit quod fatigemur ex nimia speculatione; sed illa attentio & conatus nequit explicari absque actione potentiae.

Verum meo iudicio neque haec etiam probatio sufficit. Primo, quia Deus ipse attendit obiectis, qua intelligit absque productione vlla, per ipsammet intellectionem improductam quam haber ergo similiter posset intellectus creatus attendere obiectis intellectus per ipsammet intellectionem formaliter, siue illa producatur ab ipso, siue non, modo ipsi inhabet: ergo ex attentione non colligitur sufficienter productio.

Congressus & attingens intellectus in intellectus non arguit efficien- tiam.

Deinde neque ex conatu illo, ex quo fatigatur, potest colligi illa efficiencia, quia ille conatus & fatigatio non oritur ex efficiencia intellectus: ergo ex alio capite oritur: sed illud aliud caput posset adesse absque efficiencia: ergo ex conatu illo & fatigazione non colligitur efficiencia illa.

Probatur antecedens, quia intellectus producit species intelligibiles secundum omnes admittentes ipsas, easque conferuat semper in se effectu, & tamen per hoc non fatigatur, neque adhibet conatum aliquem ex quo sequeretur ista fatigatio: ergo ex efficiencia non sequitur ille conatus qui fatigat.

Confirmatur hoc, quia non est rationabile quod ex productione & conferuacione vnius intellectionis pro una hora, fatigetur potentia magis quam ex productione & conferuacione tot mille specierum impressarum, quas habet ergo si non haber fatigari per cognitionem, id non oritur ex productione cognitionis, sed ex natura ipsiusmet cognitionis, vel ex alio aliquo capite, sed eadem natura intellectionis esset, quamvis non produceretur, & similiter posset esse quodcumque aliud caput, ex quo illa fatigatio oriri possit absque illa productione: ergo ex productione non oritur fatigatio, & consequenter ex fatigacione non potest bene colligi illa productio.

Vnde ori- 75. Si queras autem, vnde oriatur illa fatigatio, vel co- natus illi fatigans.

Respondeo, quod si daretur in Angelis & anima separata, oriatur formaliter ab ipsam cognitione, qua respicit intellectus finiti & limitati habet fatigare, si diu conservetur. Si vero non detur in illis, quod mihi magis placet, tum non oritur ex cognitione formaliter, sed ex alteratione aliqua physica corporis orta ex concursu spirituum vitalium ac animalium ad phantasmam, seu sensum internum dum conservatur illa cognitione.

Dico, Scotus 1.d.3.q.7.n.17. probat ex conatu potentiae, & attentione, quod habeat actuitatem: ergo contra ipsum est negare quod id colligi possit.

Respondeo negando antecedens in sensu praeciso & formalis. Itaque ex attentione quam habet potentia de novo, colligitur quod aliquid habeat de novo, & ex probacione statim proponenda optime colligitur illud nouum produci a potentia; & hoc tantum vult Scotus.

Melius ergo probatur conclusio, auctoritate Augustini, qua probata est prima conclusio questionis precedentis & præterea quia illa qualitas, per quam intelligit intellectus, debet produci ab aliqua causa secunda, neque enim ad Deum debet recurrir semper ad productionem ipsius: sed non est vlla causa, cui potius productio ipsius debeat ascribi, quam intellectui: ergo.

Probatur minor, quia nulla causa alia potest assignari præter phantasmata & species impressas; sed non potest produci a phantasmata solis, quia est spiritualis & perfectior phantasmatisbus; neque producitur a speciebus intelligibilibus solis, tum quia haec probabiliter nondantur, tum quia sunt imperfectiores cognitione; quæ etiam ratio probat, quod non producatur a phantasmatisbus, & speciebus simul sumptis.

Confirmatur, quia esse productuum cognitionis, est perfectio quæ nulla ratione disconuenit intellectui: ex-

go debet dici, quod ipsi conueniat.

Confirmatur secunda: ex eo colligimus quod aqua producat in se frigus postquam semel est calefacta; quia videmus frigus in ipsa produci, & non apparent alia causa secunda, à quibus producatur; nec est inconveniens quod illa virtus activa tribuatur aquæ ad acquirendam perfectionem tam conuenientem sibi, quam est frigus: sed has omnes rationes habemus ad probandum quod intellectus producat in se intellectionem: ergo.

CONCLVSION II.

76. Intellectus solus non est causa illius qualitatis, sed cum eo concurret phantasma, vel immediate si non dentur species impressæ intelligibiles, vel ijs mediantibus, si dentur. Hæc etiam est communis.

Probatur, tum quia representationes species tam diuersorum obiectorum, quæ intelliguntur, non possunt refundi in ipsum intellectum, qui est eiusdem rationis, tanquam in causam totalem; tum quia sine dubio requiruntur vel ipsa phantasmatum, vel species eorum, ad determinandum intellectum ad has cognitiones, potius quæ illas: sed ex suppositione quod requirantur, potius debet dici, quod requirantur per modum causæ partialis effectuæ quam alio modo: ergo.

Dic: non magis requiritur species aut phantasma ad intellectionem, quam obiectum propositum ad volitionem: sed ex hoc non sequitur quod obiectum propositum requiratur, tanquam causa partialis effectuæ ad volitionem: ergo neque ex illo, quod obiectum aut phantasma aut species concurrant ad intellectionem.

Etsi dicas quod non possit ostendi quomodo possit requiri phantasma aut species, nisi per modum causæ efficientis, quandoquidem habeant determinate potentiam, & non proponuntur ipsi obiective ante ipsammet cognitionem; nam per cognitionem formaliter proponuntur, possit vero ostendi quomodo obiectum propositum requiratur ad volitionem, quamvis non concurrat effectuæ; quia scilicet supposito quod non proponatur, iam voluntas habet obiectum circa quod posit versari actus eius, si ipsum velit producere.

Contra, quia quamvis hoc possit tollere quo minus prima apprehensione dicatur causati à solo intellectu, tamen manet adhuc difficultas de iudicio supponente apprehensionem: nam sicut dicitur de voluntate, quod non dependat ab obiecto proposito tanquam à concusa effectuæ; sed tanquam à termino sine quo proposito non possit habere volitionem: ita posset dici de intellectu respectu intellectionis iudicativaæ.

Hac difficultas tolleretur, si teneretur quod voluntas non esset causa totalis sui actus. Quæ sententia mihi satis probabilis est. Tolleretur etiam, si diceretur quod intellectus esset causa totalis iudicij. Sed supposita sententia communiori, de qua postea in disputatione de voluntate, & quod intellectus non sit causa totalis voluntatis sui actus;

Respondendum est intellectum non prærequitare apprehensionem obiecti, aut obiectum propositum solum per modum conditionis sine qua non, aut obiecti circa quod debet habere actum; quia non est inconveniens quod dependat ab obiecto etiam tanquam à causa partiali; & quia quandoquidem non possit esse causa totalis apprehensionis, quæ est actus imperfectior quam iudicium, non videtur quod possit esse causa totalis iudicij.

CONCLVSION III.

77. Licit intellectio connaturaliter loquendo petat produci ab intellectu, potest tamen absque concursu effectuæ intellectus produci à solo Deo. Hæc quoad primam partem est communissima, & quoad secundam est Scotistarum omnium cum Doctore variis locis, quos sequitur Arriaga, non solum contra eos, qui dicunt eam esse qualitatem seipso productam ab intellectu, & eos, qui dicunt quod consistat in actione, aut quod includat actionem essentialiter: sed etiam contra Vasq. 1.2. digl. 9. Ratione hic, & alios, qui nobiscum tenent, quod sit qualitas producta per actionem distinctam, & non includentem essentialem actionem.

Probatur

Intel-
li-
cio potest
produc-
ti à
solo
deo.

Probatur prima pars, quia non potest assignari vlla alia causa sufficiens, à qua connaturaliter posset produci absque concursum intellectus & quia quotiescumque producitur, debet intellectus esse præsens & applicatus sufficienter ad ipsius productionem: ergo petit connaturaliter ab ipso produci, nam quando aliquis effectus producibilis ab aliqua causa nunquam productus nisi in circumstantiis, in quibus illa causa est sufficienter applicata ad eius productionem, debet dici quod exigat connaturaliter ab illa causa produci: si enim non exigeret, posset aliquando naturaliter produci in circumstantiis, in quibus illa causa non esset applicata sufficienter.

Solum contra hanc conclusionem potest obici, quod Doctor in 2. afferat intellectum unum posse producere intellectiōnem in intellectu alterius merē passiū se habentis: ergo naturaliter potest produci intellectio non concurrente intellectu intelligente.

Sed quidquid sit de illa doctrina, quæ mihi semper via est difficultis, & mente Doctoris, quam in tractatu de Angelis in alio sensu explicauit.

Respondeo iam sufficere ad hanc partem conclusionis, quod nunquam producatur intellectio, nisi concurrente aliquo intellectu efficienter: hoc autem admittitur etiam in prædicta doctrina.

Actio causa causa non potest produci, aut egressi a solo Deo. *secunda* contra illos alios, qui non tenent nostram sententiam de natura intellectiōni per illa principia, quibus improbauerit ipsum sententiam, & probauit nostram; neq; enim alio modo impugnati posunt, cum certum sit, si eorum sententia esset vera, intellectiōnem non posse produci à solo Deo, actio enim causæ secundæ non potest à solo Deo produci, aut emanare, nec aliquid, quod seipso egreditur instar actionis à causa secunda, quia sequeretur manifesta contradicatio, nempe quod esset, & non esset actio causæ secundæ, & quod emanaret, & non emanaret seipso à causa secunda: sequeretur enim quod esset actio, & quod emanaret seipso ex hypothesi: ex alio vero capite, quod esset absq; causa secunda, sequeretur, quod non emanaret seipso, quia quod sic emanat, nequit esse quin sic emanet.

Probatur eadem pars contra alios qui tenent nostram sententiam de natura intellectiōni; quia Deus potest supplere quacumque causalitatem effectuum causæ secundæ se solo, efficiendo quidquid effici potest à causa secunda, quia hoc arguit perfectionem in ipso, nec alia ob causam potest se solo producere calorem, & similia, quæ aduersarij fatetur ab ipso solo produci posse.

Confirmatur: intellectus non habet ullam causalitatem respectu illius qualitatis, quæ est intellectio, nisi effectuum, & materialem extrinsecam, talem scilicet, qualem haber subiectum respectu accidentis in se subiectati, & ex eius potentia eductis Deus potest huiusmodi causalitates supplere, vt patet in exemplo de calore, quem potest producere absque subiecto.

Deinde quamvis non possit supplere causalitatem illæ materiale, non inde sequitur quiu possit supplere causalitatem effectuum intellectus: neque enim illæ duæ causalitates habent necessariam connexionem in eodem subiecto, vt patet ex eo, quod multa habent materialem absque efficienti, vt constat in materia prima, respectu formarum substantialium, & in aqua respectu caloris, & in oculo respectu speciei visibilis impressæ.

Probatur secundo: quia Deus potest facere quidquid non implicat contradictionem; sed quod ille solus producat effectum qualitatem intellectiōni in intellectu merē passiū se habente, nou implicat contradictionem: ergo.

Probatur minor, quia si implicaret, maximè ex eo, quod esset, & non esset actus vitalis, aut immanens, quod esset quidem ex hypothesi, quod non esset ex eo, quod actus talis prouenire debeat à potentia, cuius est actus, sed ex hoc nō implicat, tum quia si non possit esse actus vitalis, aut immanens nisi necessario deberet prouenire à principio intrinseco, in quo subiectaretur, non deberet esse actus vitalis, aut immanens, nec est aliqua ratio unde colligatur esse talis, & ex fundamentis conclusio-

nis colligeretur sufficientissimè oppositum; tum quia quamvis requireretur, quod sic produceretur, id non debet requiri de potentia absoluta, sed sufficeret quod connaturaliter exigeret sic produci, quamvis supernaturaliter posset alio modo produci, tum denique, quia posset habere rationem actus vitalis per hoc quod per eum perciperet intellectus obiectum; ad hoc autem est impertinens quod ita producatur, ut supra dictum est.

80. Obijcies: per hoc per intellectus intelligat, potest colligi quod sit viuens in actu primo, & quod distinguatur à non viuentibus: sed hoc esset falsum nisi produceret intellectiōnem: ergo necessario in omni casu debet producere intellectiōnem.

Probatur minor, quia viuens in actu primo, per hoc distinguitur à non viuentibus, quod possit producere in se aliquam perfectionem ultra illam, quam connaturaliter petit pro instanti sua productionis; ergo si per hoc, quod habeat intellectiōnem, in quo cumque casu colligatur viuere, debet producere intellectiōnem in omni casu.

Respondet: distinguendo maiorem: colligi potest quod sit viuens in actu primo secundum cōceptum cōmūnem ipsi & viuentibus omnib; creatis, nego maiorem; secundum conceptum communem, ipsi & omnibus viuentibus cognoscitiis, concedo maiorem; & similiter distinguo minorem: sed falsum posse colligi inde quod vivat secundum conceptum communem omnibus viuentibus creatis, concedo minorem: secundum conceptum communem solis viuentibus cognoscitiis, nego minorem, & consequentiam.

Ad probationem minoris distinguo antecedens: viuēs in actu primo secundum conceptum communem omnibus viuentibus creatis, transeat antecedens: secundum conceptum vita solis & omnibus viuentibus cognoscitiis communem, nego antecedens, & similiter distinguo consequens.

Dicas: homo habet vivere ut intelligens est, utroque conceptus: ergo debet producere intellectiōnem.

Respondeo distinguendo antecedens: vt intelligens est intellectiōne à se producta, transeat antecedens: intellectiōne à se non producta, nego antecedens. Iraq; per hoc quod homo intelligat præcisè, habet vivere vita communis Deo & omnibus viuentibus cognoscitiis; per hoc autem, quod habet producere in se illam intellectiōnem quæ non debetur ipsi pro instanti generationis, & est tamen perfectio ipsius, habet vivere vita communis ipsi & omnibus viuentibus creatis. Quando autem ex his duas rationibus una ab altera separatur, tum vivit secundum conceptum separatum.

QVÆSTIO IX.

An intellectio possit produci extra omne subiectum, & in alio subiecto quam in intellectu.

CONCLUSIO I.

81. Post produci extra omne subiectum. Hæc est conclusionis principiis Scotisticis duatum præcedētum & Probatur, quia non habet ullam dependentiam ab alio subiecto, nñ in genere causæ efficiens & materialis extrinsecæ: sed illæ dependentiæ possunt suppleri à Deo, vt patet in accidentibus Eucharisticis, quæ non obstante quod dependeant à suo subiecto efficienter & materialiter in genere causæ materialis extrinsecæ, conferuantur à solo Deo.

Probatur secundo, quia non potest assignari aliqua implicantia.

CONCLUSIO II.

Potest intellectio poni in alio subiecto quam intellectu de potentia absoluta, ut in voluntate, quamvis hec distinguatur realiter ab intellectu, & etiam in lapide, si non repugnat hoc ipsi ratione spiritualitat. Quam limitationem addo ut abstrahatur à difficultate alia, an forma spiritualis possit inhærente subiecto materiali: quæ difficultas est distincta à præsenti difficultate, quia hic agimus de repugnancia speciali, quam habet intellectio quatenus est actus immaterialis.

826 De ANIMA. De Potent. Intellectiu,

immanens & vitalis: & sensus conclusionis est, quod ex hoc capite non repugnat ipsi, quicquid sit, an repugner ipsi ex aliis capitibus, sed neque ex spiritualitate etiam id repugnare ipsi docui in *Physica*.

Probatur conclusio, quia non repugnat ipsi ponit extra omnem subiectum, ut conclusio praecedenti ostensum est: ergo neque repugnat ipsi ponit in alio quocumque subiecto; quia tam est contra rationem vitalitatis, & innatentia ipsius ponit extra omne subiectum quam in alieno subiecto: ergo si potest extra omnem, potest in alieno.

Confirmatur, quia non potest ostendi aliqua repugnativa: ergo Deus id potest facere ex principio vulgari, quod Deus possit facere quidquid non implicat contradictionem. Antecedens ostenditur soluendo implicantias, quas solent aduerfarij adferre.

82. *Prima est*, quod non implicet intellectuionem dicere ordinem essentiale ad suum subiectum, sic ut non posset in alieno produci, sicut ubi dicit ad rem ubicatam: si autem diceret talenm ordinem, sine dubio implicaret eam ponit in alieno: & licet etiam non haberetur implicantia, cur non diceret talenm ordinem, tamen potius debet dici quod cum habeat, quia sic euadetur facile difficultas proponenda paulo post, quomodo scilicet voluntas aut lapis non possint intelligere.

Respondeatur negando maiorem: cum enim sit forma omnino absoluta, potius censendum est, quod implicet eam dicere talenm ordinem, tunc quia sic magis saluat quomodo sit absoluta, tum quia alia forma absoluta, de quibus est eadem ratio, non dicunt talenm ordinem: tunc quia dicendo illum, magis relinquitur in potestate diuina ipsam producere vel non producere, prout placuerit in hoc, vel illo subiecto: tum denique quia vel non sequeretur voluntatem aut lapidem intelligere, si intellectio produceretur in ipsis, ut statim dicam: vel certe id non esset inconveniens.

83. *Secunda implicantia* est, quam iam tetigi, quod sequeretur voluntatem ac lapidem intelligere posse, quia effectus formalis permanens intellectuionis est facere suum subiectum intelligens, & consequenter nequit esse in aliquo, cui talenm effectum non tribuat.

Et si dicas quod facere intelligens est effectus formalis ipsius, non tamen respectu cuiuscumque subiecti, sed respectu intellectus tantummodo.

Contra est, quia effectus formalis primarius nihil aliud est, quam communicatio sui ipsius absque productione alicuius alterius, sed intellectio producta in oculo, aut lapide esset tam intimè communicata ipsi: & idem est de quocumque altero subiecto eius immediato, ac est de facto intellectui: ergo omnem effectum formalem, quem habet respectu intellectus, habet respectu voluntatis, aut alterius subiecti, in quo immediate inhæret.

Confirmatur, effectus formalis eius significatur per intelligere, & intelligere nihil aliud est, quam habere intellectuionem in se subiectatam: sicut nec esse album est aliud quam habere albedinem in se subiectatam; sed voluntas & oculus, in quo produceretur intellectio, est habens intellectuionem: ergo est intelligens.

Confirmatur secundo, quia si poneretur albedo in celo, connaturaliter incapaci eius, cælum esset album: ergo quamvis voluntas esset connaturaliter incapax intellectuionis, adhuc esset intelligens, si per potentiam absolutam poneretur intellectio in illa, & idem esset de lapide.

84. *Dices* effectum formale aliquando dependere ab aliqua conditione particulari ex parte subiecti, quæ conditio, si non adsit, quamvis forma sit in subiecto, non dabit illi suum effectum formale: ergo ex eo, quod intellectio ponetur in lapide non sequeretur quod lapis esset intelligens.

Probatur antecedens, quia effectus formalis personalitas est facere personam, & tamen in ordine ad dandū hanc effectum exigit ex parte naturæ singularis, quam personat, conditionem intellectualitatis. Vnde quamvis personalitas diuina assumeret naturam irrationalis, nō tamen faceret cum ipsa personam, sed suppositum, quia

scilicet illa natura non esset intellectualis, sicut debet esse illa, cum qua facere possit personalitas personam.

Sed contra, quia ideo personalitas non facit personam cum quacumque natura, quam afficit, quia denominatio personalitas est denominatio extrinseca deriuata ab ipsa natura intellectuali, & non significat effectum aliquem particularē ex se præcisē conuenientem isti formæ, quæ sic vocatur; vnde non est mirum quod non habeat constitutere personam, nisi cum natura intellectuali, à qua sola accipit istam denominationem. Quod si ista denomination personalitas esset intrinseca ipsius, & significans effectum aliquem conuenientem ipsi ex natura sua, eodem modo diceretur quod deberet facere personam quacumque naturam, quam afficeret sine dependētia ab aliqua conditione particulari ex parte subiecti, sicut diceretur quod intellectio deberet facere intelligens quocumque subiectum, in quo inhæret: per quod patet, exemplum de personalitate non facere ad propositum. Quod autem personalitas non tribuat aliquem effectum formalem à parte rei natura intellectuali ex se, quæ non tribuit natura irrationali, patet, quia nullum alium effectum tribuit natura intellectuali, quam ultimo completere ipsam, & facere ipsam incomunicabilem: sed sic completeret naturam irrationalis, & faceret ipsam incomunicabilem, ut patet: ergo non requirit personalitas in ordine ad effectum quocumque, quem ex se formaliter tribuit, ullam conditionem particularem ex parte naturæ, quam afficit, vnde ex hoc exemplo

85. *Confirmatur tertio* pars negativa præmissa, nimirum quod intellectio posita in lapide faceret ipsum intelligibilem: quia sicut personalitas communicat cuicunque natura, quam afficit, necessario effectum suum primarium, qui est complete ipsam ultimam, aut facere ipsam incomunicabilem: ita etiam à pari intellectio debet communicare effectum suum formalem cuicunque subiecto, cui inhæret, atque adeo debet facere ipsum intelligens.

Confirmatur idem quarto, quia quando quartitur an lapide habens intellectuionem esset intelligens, per ly intelligens non possumus intelligere intellectum habentem intellectuionem, quia sic non posset esse controversia, & quæstio esset nugatoria. Sed sensus verus & realis est, an illa forma, quæ vocatur intellectio, ex se faciat aliquid circa subiectum, quod non faciat ex se circa lapidem, si poneretur in illo. Sed videtur omnino quod non faciat, quia non facit formaliter aliquid nisi communicando se, communicat autem se lapidi, si sit in lapide, non minus quam intellectui, nec potest Deus impetrare quo minus sic se communiter, si sit in ipso: vnde communiter dicitur quod Deus nequeat suspendere effectum primarium causâ formalis inexistens subiecto.

Confirmatur quinto, quia non potest ostendi, cur absurdum sit lapidem intelligere, si admittatur intellectuionem posse ponit in eo: sed omnes merito existimant id esse absurdum: ergo non est asserendum quod intellectio ponit posse in eo.

86. Ut solvatur hæc implicantia, *Dicendum est* intellectuionem non facere intelligens auctu suum subiectum, solutur
predicatur
ratio &
qualitas. nisi quatenus illud per eam percipit obiectū intellectuonis; non potest autē subiectum intellectuionis percipere obiectum per eam, nisi quatenus percipit aliquo modo ipsammet intellectuonem: sed intellectuonem non poterit percipere vlo modo, nisi habeat virtutem perceptuam per eam, vnde quamvis intellectio ponatur intrinsecè inhærens alicui subiecto, v. g. voluntati, aut lapidi, quia tamen hæc subiecta non habent in auctu primo virtutem perceptuam per intellectuonem, propterea non intelligent per intellectuonem. Itaque effectus formalis intellectuonis respectu cuicunque subiecti, in quo est inhæsus, est communicatio sui ipsius; sed hic non est à quo formaliter habet quid esse intelligens, vnde esse intelligens non est esse habens intellectuonem; sed effectus formalis eius, quo constituitur aliquid intelligens, est determinatio subiecti ad percipiendum per ipsam hanc autē determinationem nequit præstare, nisi subiecto habenti virtutem

virtutem perceptuam per illam, qualem cum solus intellectus habet, solum intellectum potest facere intelligentem, & percipientem formaliter.

Confirmatur hæc doctrina: quia intellectio diuina licet intimè identificetur voluntati diuina, non facit tamen formaliter voluntatem intelligentem; nec volitus diuina, licet intimè identificetur intellectui realiter, facit intellectum volentem formaliter: nam hæc propositiones in sensu formaliter sunt falsæ: intellectus diuinus vult formaliter: Voluntas diuina intelligit formaliter. Et inde sequitur Filius non posse dici produci formaliter per voluntatem, nec Spiritum sanctum per intellectum. Sed hucus non est alia melior ratio, quam quod voluntas non sit intellectua formaliter in actu primo; nec intellectus volitus: ergo ut aliquid dicatur, & sit intelligens formaliter, oportet ipsum esse intellectuum formaliter in actu primo, & natū percipere per intellectum, & consequenter, quamvis intellectio inhaeret voluntati, non potest tamen constitueri ipsam formaliter intelligentem.

87. *Confirmatur secundo,* quia Deus non dicitur formaliter intelligens ex eo, quod producat intellectum in se, cum reuera ipsam non producat, nec ex eo, quod habeat sibi identificatam intellectum, quia sic voluntas diuina posset dici formaliter intelligens; sed ex eo à priori, quia haberet intellectum, & intellectum ipsi applicatam sufficienter: ergo ut quid dicatur intelligere, debet habere intellectum, aut esse intelligens, & ulterius debet habere intellectum sibi applicatam.

Confirmatur tertio, quia intellectus creatus non colligitur intelligere ex eo quod producat intellectum in se. *Primo,* quia ut supra dixi, quamvis Deus cam produceret se solo in intellectu, intellectus intelligeret. *Secundo,* quia Deus ipse intelligit per intellectum non productam à se. *Tertio,* quia scimus nos intelligere experientia, cum tamen non experiamur nos producere in nobis intellectum effectu, sed ad id probandum vitam operoso discursum, & adhuc forte non demonstramus cōcurrsum effectuum intellectus, idque à multis Philosophis negatur, licet minus probabiliter: ergo si maneret talis immutatio formalis, qualem sentimus, sine efficientia alii cuius rei per intellectum, potuisse colligere quod intelligeremus: sed nihil impedit quo minus talis sit immutatio, quamvis Deus ipse suppleret efficientiam intellectus respectu intellectum: ergo ut intelligamus formaliter, non requiri talis efficientia. *Quarto* denique quia intellectus producit in se speciem intelligibilem, & tamen non intelligit per illam: ergo non potest colligi quod intelligat ex eo quod producat aliquid in se.

Dices, non ex eo quod producat aliud quam intellectum, id colligi.

Contra, quia quero quando producit intellectum, cur dicitur producere intellectum, & non dicitur producere intellectum quando producit speciem.

88. *Dices,* quia illa forma quam producit, dum dicitur intelligere, & producere intellectum, est distinctionis ab ea, quam producit quando dicitur producere speciem intelligibilem.

Sed contra iterum, quia quero unde colligitur quod istæ forme sunt diversæ rationis: nou ex eo quod intellectus producatur aliquo modo unam, quo non producitur altera, cum vtramq; producat in se: nec eriam ex eo quod producat unam non vitaliter, nimirum speciem impressam intelligibilem, & alteram, nempe intellectum, vitaliter; tum quia non satis probatur quin vtrraq; productio sit æquæ vitalis, nisi quatenus una dicetur vitalis à termino, & altera non, quia non haberet talem terminum: unde prius deberet cognosci distinctione terminorum, quæ posset colligi quod vna produceretur vitaliter, & altera non. Tum præterea, quia duas intellectiones colliguntur distingui inter se, quamvis vtraque producatur vitaliter, & simili omnino quoad omnia modo: ergo non ex productione colligitur diversitas istarum formarum: sed ex eo colligitur diversitas speciei intelligibilis ab intellectione, quod alio modo formaliter immutent potentiam, scilicet ex eo quod potentia sentiat per formam, quæ dicitur

intellectio, & non sentiat formaliter per formam quæ dicitur species intelligibilis; & ex eo colligitur diversitas unius intellectum ab alia, quod sentiat potentia per unam aliquid, quod non sentit per alteram: ergo per hoc præcisè quod sic immutaretur formaliter potentia, & sic sentiret per formam, diceretur intelligere, quamvis non produceret effectu illam formam, & consequenter non habet intelligere formaliter intellectus creatus per hoc quod producat effectu intellectum.

Dices, non posse intellectum immutari formaliter per intellectum, nisi quatenus produceretur per ipsum.

Contra, quia si non haberet immutari potentia per ipsam actionem effectuum formaliter, sed ulterius ut immutetur, requiratur in hac qualitate, quæ dicitur intellectio, gratis dicitur, quod sola qualitas non immutaret sic intellectum: nam non magis difficile est quod immutaret illa forma intellectum totaliter in genere causæ formalis, quam quod immutaret ipsum partialiter: ergo si debet dici, quod immutat partialiter, ut certè debet, quia alias frustula requiretur, omnino dicendum est quod immutet totaliter, & quod actio productiva intellectus requiratur tantum ut ratio formalis producatur ipsius, non vero ut conditio, aut causa partialis alio modo requisita ad determinationem intellectus. Ex quibus fatis probatur propositione prima assumpta in hac confirmatione: unde ex ea infero hanc aliam: ergo forma, quæ est intellectio, habet vim aliquam formaliter determinatam intellectus, sic, ut faciat intellectum percipientem, & consequenter cum non possit habere talem vim, nisi intellectus haberet in actu primo virtutem perceptuam correspondentem, sequitur quod quamvis intellectio posneretur in voluntate, vel in lapide, non facret illa actu intelligentia, vel percipientia.

89. Iuxta hanc ergo doctrinam intelligi, & explicari debet, quod dictum est supra n. 86, nempe quod intellectio, ut faciat intelligens actu suum subiectum, prærequiratur in ipso vim perceptuam proportionataam, quæ cù subiectummodo in intellectu reperiatur, sequitur intellectum, ut faciat intelligens, prærequiri quod suum subiectum sit intellectus. Ex hac autem doctrina facile solvi possunt fundamenta posta n. 83, ad probandum quod intellectio non possit ponere extra intellectum in aliquo alio subiecto.

Negandum enim est, quod lapis, aut voluntas habens intellectum intelligeret; & similiter negandum, quod effectus formalis primarius, quem scilicet per se prius dicit intellectio, sit facere intelligens; quamvis ille sit effectus primarius, hoc est, propter quem principaliter ordinata est.

Vt hoc autem melius intelligatur: aduentandam formam aliquam plures possunt habere effectus formales, plures effectus formales:

Directus est, quem ex se positum dat, & ad quem intellegendum non necessario intelligitur expulsio alterius formæ; & huiusmodi est facere album, facere intelligens; nec possunt à solo Deo conferri sine causis formalibus: Deus enim nequit facere aliquid album formaliter, sine albedine, nec intelligens sine intellectu; quia id implicaret, quandoquidem sequeretur, quod res alba, v.g. haberet, & non haberet albedinem.

Effectus indirectus, & qui communiter vocatur secundarius, est expulsio alterius forma positum facta per introductionem formæ expellentis in idem subiectum: & hic effectus potest fieri à Deo sine causa formalis expellente: potest enim Deus expellere nigredinem à subiecto, sine introductione albedinis. Potest etiam hic effectus quandoque saltem, impediri, etiam applicata sufficienter causa formalis, quia potest Deus efficere, ut non expellatur nigredo, quamvis introduceretur albedo in idem subiectum, possunt enim contraria in summo esse simul in eodem subiecto de potentia absoluta, ut modo suppono ex Physica.

90. Rursus effectus formalis primarius formæ potest diuidi in illum qui magis intenditur à natura, & ad quæ magis per se ordinatur forma, & in illum quem magis necessario

828 De ANIMA. De Potentia Intellectiva,

necessario habet semper coniunctum secum in suo subiecto. Effectus autem primarius primo modo intellectivus, de quo agimus, est determinatio illa formalis potentiae, per quam sit, ut potentia intelligat: & hic effectus non semper concomitatur intellectu, sed solummodo quando est in intellectu: imo fortassis impediti potest etiam, cum intellectio esset in ipsomet intellectu, ut si esset nimium occupatus per alias intellectiones: de quo tamen non mihi constat quidpiam certi. Effectus primarius secundo modo intellectivus, & cuiusvis alterius formae, est communicatio sui ipsius, seu ipsamer forma communicata subiecto inhaesue aut informatiu, aut unitive, quomo locumque; unde nequit intellectio in illo subiecto esse sine hoc effectu. Per quae facile responderetur ad confirmationes predicti fundamenti.

Ad primum enim confirmationem, nego maiorem pro secunda parte; nam intelligere non est habere intellectu, quomodo cumque, sed potius percipere per intellectu.

Ad secundam confirmationem, nego consequiam: & ratio est, quia esse album nihil aliud est, quam habere albedinem, sed esse intelligens non est habere intellectu, sed percipere per intellectum habitam, quod nequicconuenire nisi potentia intellectiva. Et propter similem rationem nego sequelam tercia confirmationis.

Ad quartam confirmationem, concedo maiorem totam, & nego minorem; quia facit intellectum percipientem, non vero faceret lapidem percipientem.

Ad quintam confirmationem, nego maiorem, quia nihil potest intelligere quod non potest percipere per intellectum, & nihil potest percipere per ipsam, quod non sit intellectuum in actu primo, ut supra ostensum est: unde cum lapis non sit sic intellectuus, sequitur quod non possit intelligere, quamvis haberet intellectum.

Q V A S T I O X.

Quid sit verbum mentis.

91. **A** Liquid, quod est in mente seu intellectu nostro, dum intelligimus, esse verbum & expressum assentitur à S. Augustino, & admittitur à Doctoribus communiter, saltem aliquando talis reperiendi in intellectu. Sed in controversia est, ex pluribus, quae reperiuntur in intellectu, dum intelligit, quidnam dicendum sit verbum formaliter, v. g. an actio de praedicamento Actionis, per quam intellectus producit qualitatem intellectu, an vero ipsa qualitas intellectu, an utrumq; simul: an vero detur aliquid aliud præter illa, quod sit verbum, & deinde an in omni casu, quoties intellectus intelligit, habeat verbum in se productum.

Complutenses disp. 21. q. 3. existimant verbum mentis esse qualitatem realiter distinctam à qualitate intellectu. Quam sententiam tribuunt D. Thom. 4. contra gentes c. 11. & Caietano, Navarro, Torri, Cano, alisque i. p. q. 27. Deinde n. 78. tenent in intellectu Beati intelligentis intuiti Deum, non produci verbum; sed bene in omni alia intellectu præter beatam. Et pro hoc etiam D. Thomam, & plures Thomistæ citant.

C O N C L V S I O I.

92. *Per intellectum non producitur alia qualitas distincta à qualitate illa, in qua supra possumus intellectu, non producitur. Hac est communissima contra Complutenses, & villa quæ quis pro se citant.*

Probatur conclusio facile ex dictis, quia eo ipso quo habet intellectus intellectum, quæ non sit prædictum actio de praedicamento Actionis, sed qualitas absoluta, quamvis nulla alia qualitas per ipsam produceretur, intellectus intelligeret: ergo chimericum est assertere necessitatem alterius qualitatis.

Probatur antecedens, quia haberet omnia quæ essent necessaria ut diceretur intelligere, haberet enim intellectum, & speciem impressam, & obiectum sufficienter applicatum: sed nihil aliud requiritur: ergo.

Confirmatur efficaciter, si esset necessitas speciei expressæ productæ per qualitatem intellectu, maximè ut haberetur aliquid, quod terminaret intellectum, in casu quo obiectum esset realiter absens, aut materia-

le, ac propterea improportionatum secundum se ad terminandam intellectu: sed vel non requiritur aliquid quod terminaret intellectum realiter, vel certe sufficiet ad terminandam ipsam, species impressa, in qua tam bene potest representari obiectum, supposita intellectu, quam potest representari in specie expressa: ergo superflue ponitur species expressa producta per qualitatem intellectu.

Probatur secundo: ipsamet intellectio seu notitia genita, est verbum mentale, aut saltem species expressa & similitudo formalis obiecti: ergo præter eam non requiritur unquam alia species expressa, aut verbum mentale. Consequentiam admittent sine dubio aduersarij, ne cogantur admittere, duo verba eiusdem obiecti simul requiri ad eum intellectum.

Probatur antecedens; tum quia est representatio formalis obiecti; tum quia ratione eius similes obiecto; unde in patria vbi habebimus cognitionem intuiti-um Dei, nec producetur aliud verbum distinctum à cognitione secundum aduersarios, erimus tamen similes Deo ratione visionis beatæ, iuxta illud 2. Ioann. 3. Cum apparuerit, similes eius erimus, quia videbimus eum sicut eis.

Obiectus. Verbum mentale est obiectum internum intellectu, supplens locum obiecti quantum ad terminandam intellectu, quando obiectum aut est absens, secundum esse reale suum, aut est materia: ergo distinguitur realiter ab intellectu; neque enim hæc termini potest ad se ipsum.

Probant antecedens Complutenses, primo variis authentibus D. Thome.

Probant secundo, quia proprium est intellectus trahere ad se obiectum, & proprium est obiecti, & mouere ad intellectu, & terminare illam: ergo secundum ytrationem, & vt terminatiuum, & vt motiuum deber trahi ab intellectu, quoties ipsum net obiectum non est per se vnitum illi, aut sufficienter proportionatum: sed per speciem intelligibilem distinctam ab intellectu trahitur, & vt motiuum, & vt sic solum trahitur per eam: ergo debet per aliam speciem expressam distinctam à cognitione trahi vt terminatiuum.

Respondetur facile, negando antecedens, & ad primam probationem ex D. Thome facile esset authoritates explicare contra Complutenses, si iis moueremur. Ad secundam vero probationem transcat antecedens, & consequentia prima, & concedo subsumptum pro prima parte, nego vero ipsum pro secunda parte simul cum consequentia. Itaque, vt dixi antea, si requiritur ad intelligendum obiectum, vt secundum suum esse reale, aut secundum eis intentionale, quod habet in aliqua qualitate intellectu, reperiatur intra intellectum, profecto nihil prouersus impedit quo minus sit intra intellectum secundum esse intentionale, p[ro]t[er] hoc quod species intelligibilis impressa ipsius sit intra intellectum: quemadmodum enim ipsu obiectum, si esset realiter vnitum intellectui, secundum aduersarios, posset & mouere ad intellectu, terminare intellectum, & terminare intellectum intuituam sui: ita etiam posset species impressa eius & mouere ad intellectu, & terminare intellectum ea ratione, qua posset species expressa id facere.

C O N C L V S I O II.

94. *Quotiescumque intellectus intelligit per intellectum à se productam, habet in se verbum productum. Hac est conformis Scoto 1. d. 2. q. 7. num. 17. & d. 27. q. 3. num. 13. quem sequuntur præter Vorillonum, Vigerium, Scotistas, Suares 1. p. tract. 1. lib. 2. cap. 11. Molina 1. p. 9. 27. art. 1. Vasq. q. 12. art. 2. Ruinus & Conimbricensis, hic, contra Complutenses supra, & etiam ex Scotorum Radam controvergia 10. art. 2. & Smising. disp. 6. num. 24. 6. qui tenent non formari verbum à Beato, sed ex longe diverso principio ab eo, quo mouentur Complutenses; hi enim mouentur ex eo quod putent verbum esse qualitatem productam per intellectum, & immediate terminantem intellectum; unde quia Deus se ipso est summe intelligibilis, & sufficienter applicatus scipio terminat intellectum.*

intellectionem beatificam immediate, & consequenter superfluit qualitas illa alia, quæ produceretur per intellectionem ad eam terminandam. *Scotia* vero prædicti non putant talēm qualitatēm intellectione productam vñquam dari, sed propterea dicunt in intellectu beato non produci verbum, quia nihil producitur in ipso, quod sit verbum, præter ipsammet visionem beatificam, hæc autem non potest esse verbum, quia scilicet non producitur naturaliter, nec prout naturaliter opponitur supernaturali productioni, cum visio sit supernaturalis, & consequenter non nisi supernaturaliter producibilis; nec prout opponitur libero, quia illa visio producitur per concussum effectuum, non ipsius essentia diuinæ visæ, quæ nihil ad extra realiter producit, sed voluntatis, quæ nihil facit ad extra nisi libere.

95. *Probatur conclusio primò auctoritate S. Augustini 14. Trin. 17.* dicens: *Cum videbimus Deum sicut est uno verbum nostrum non erit perfectum.* Ergo tum habebimus verbum, quod est intentum.

Respondet Smisius illum locum intelligendum non de verbo, quo videtur Deus, sed de verbo, quo in Deo videtur alia distincta à Deo. *Sed contra*, quia quamvis posset admittere illam explicationem iste locus, tamen facilius & proprius intelligitur de verbo, quo videtur ipse Deus: ergo cum non sit ratio vrgens ad intelligendum illum alio modo, sic potius debet intelligi.

Confirmatur, quia ratio ob quam *Smisius* tenet visionē beatam non esse verbum, quia scilicet non producitur naturaliter, currit etiam de aliis visionibus, quæ habentur de creaturis in verbo: ergo si ea non obstante cognitiones aliarum creaturarum sunt verba, secundum *Augustinum*, etiam visio beatifica erit verbum secundum eundem.

Probatur secundo ex eodem Aug. 1. Trin. 10 vbi ait. *Formatio cogitatio de re, quam scimus, verbum est: sed quotiescumque intelligimus habemus cognitionem in nobis formatam*, ergo toties habemus verbum secundum *Augustinum*.

96. *Probatur tertio contra Complutenses* quia si aliquando non producitur verbum, maxime quia verbum non est ipsa intellectio producta ab intellectu, sed qualitas alia requisita ad terminandam intellectionem quando obiectum ipsum non est seipso sufficiēter terminatiuum ipsius, vt pater ex dictis supra, dum proponebatur ipsorum sententia: sed hoc est falsum, vt pater ex prima conclusione; ergo semper producitur verbum quando intellectus producit cognitionem in se.

Probatur quartu contra Scotiflas, quia si aliquid impedit, maxime quia visio beatifica non producitur naturaliter, sed producitur naturaliter ex parte intellectus, quatenus naturale opponitur libero, & producitur etiam naturaliter ex parte ipsius vt illustrati lumine gloriae prout naturale opponitur supernaturali, nec requiritur quod producatur naturaliter sic ex parte intellectus secundum se considerati absque lumine; aut ita vt non sit concussum aliquis liber ex parte alterius cause adhibitus ipsi, ergo nihil impedit quo minus videns beatifice Deum habeat verbum. Antecedens pro prima parte probatur: quia intellectus ex se non potest alio modo quam naturaliter producere, cum non sit potentia libera.

Probatur idem antecedens pro secunda parte, quia visio beatifica est connaturalis intellectui illustrato lumine gloriae, adeo, vt esset miraculum si non conserretur ipsi, non minus quam esset miraculum, si Deus non concurret cum igne applicato ad comburendum. *Probatur etiam quoad tertiam*, & quartam partem, quia gratis, & absque fundamento id requireretur.

Confirmatur, D. Virgo absolute loquendo dicitur naturaliter generasse filium, prout naturale opponitur libero, quamvis non generaerit, nisi concurrente Deo cōcursu particulari libero: ergo intellectus absolute debet dici naturaliter producere visionē beatificam, prout naturale opponitur libero, quamvis non producat ipsa, nisi concurrente libere Deo per concussum specialem. Sed non requiritur alia producção naturalis non libera ad verbum,

quæ quæ posset dici simpliciter naturalis, prout opponitur naturale libero, ergo defactu huiusmodi naturalitatis in productione visionis non habetur quod nō sit verbū.

Confirmatur secundo, non magis impedit cōcursus supernaturalis ac liber productionem verbi, quam generationem filij, sed non impedit generationem filij, vt patet in D. Virgine, quæ non obstante quod non produxit humanitatem Christi, nisi concurrente Spiritu sancto libere & supernaturaliter, vere tamen generavit illum, tā quā verum filium suum, ergo non obstante tali cōcursu intellectus posset vere & proprie producere verbum. Per hoc solutum manet fundamentum *Scotistarum* quantum est ex parte rationis.

Obiectus pro ipsis auctoritatibus *Scoti* quodl. 15. vbi fuse probare videtur visionem beatificam non esse verbum.

98. *Respondeo*, eum non afferere hoc absolute, sed probabiliter differere illam quæstionem pro utraque parte: in locis autem citatis pro conclusione absolute videtur tenere nostram sententiam.

Obiectus pro *Complutensis*: quia verbum est eiusdem naturæ cum obiecto in esse repræsentatio & cognoscibili: sed repugnat aliquid creatum esse eiudem naturæ etiam in tali esse cum Deo: ergo repugnat verbum ipsius produci.

Confirmans; quia intellectio est qualitas valde actualis ac perfecta non indigens termino per illam producto, tanquam fulcimento & sustentaculo, sed solum, vel quia obiectum non est secundum se intra intellectum, vel nō est intra illum cum sufficienti immaterialitate & actualitate, vt possit secundum se immediate terminare intellectionem: sed Deus est secundum se sufficienter intra intellectum intelligentem illum beatifice cum sufficienti immaterialitate & actualitate: ergo visio beatifica non indiget verbo per eam producto.

Respondeo Verbum non indigere esse eiusdem naturæ cum obiecto magis quam ipsamet intellectio; vnde vel maior obiectiōnis est falsa, vel minor.

Ad confirmationem respondeo totum discursum supponere doctrinam falsam, quod verbum sit qualitas distincta à qualitate intellectionis; vnde est de subiecto non supponente, nec propterea indiget alia solutione.

CONCLVSION III.

99. *Verbum creatum est ipsamet qualitas expressa cognitione seu intellectu, qua formatur in nobis: nec de ratione formalis ipsius est quod producatur ab intellectu.*

Probatur prima pars auctoritate Augustini, vbi dicit formatam cognitionem ab ea re quam scimus, esse verbum.

Probatur secundo quia verbum est illud, quo intelligimus obiectum, ad hoc enim requiritur, sed illud est intellectio: ergo. *Confirmatur*, quia nihil aliud est ex omnibus, quæ sunt in intellectu, dum intelligit, quod potius debeat dici verbum, quam illa intellectio: ergo.

Probatur secunda pars, quia in descriptione verbi assinata ab *Augustino*, non ponitur quod produci debeat ab intellectu: ergo ex illa descriptione nō habetur quod producțio talis sit de ratione essentiali ipsius, nec aliquid de id sufficienter colligitur: ergo.

Confirmatur secundo, quia omnino gratis requireretur ad rationem verbi mentalis creati requisiti ad intelligendum quod producatur ab intellectu, tamen non inde sequitur quod illa producțio sit de ratione formalis ipsius: sicut quamvis intellectus creata semper producatur ab intellectu, ipsa tamen producțio non est de intrinseca ratione eius vt pater ex dictis.

Confirmatur secundo, quia omnino gratis requireretur ad rationem verbi mentalis creati requisiti ad intelligendum quod producatur ab intellectu, & gratis dicetur quod si intelligenter intellectus obiectum per intellectionem à solo Deo in ipso productam, non haberet verbum tam perfectum, quam si ipsamet eam produceret.

100. *Dicitur*: verbum debet esse proles intelligentis, sed si non produceretur ab intellectu, non esset proles ipsius: ergo.

Aaaa. *Respondeo*

Respondeo distinguendo maiorem: connaturaliter loquendo; hoc est sic, quod connaturaliter exigat esse proles ipsius, concedo maiorem; sic ut necessario debeat esse actualiter proles ipsius, nego maiorem; & similiter distincta minori, nego consequentiam.

Respondeo secundo distinguendo etiam, sed alio modo maiorem: accidentaliter, hoc est ex eo, quod intellectus habeat virtutem ipsum producendi, & semper sufficienter applicatur ad ipsius productionem, concedo maiorem, essentialiter, ita ut si intellectus non haberet talem virtutem, intellectio propterea desinere esse verbum, nego maiorem.

101. *Obiectio primo Scotum*, qui in 1. diff. 27. q. 3. ponit in descriptione Verbi, quod sit actus intelligentie productus à memoria secunda: ergo illa productio spectat ad rationem formalem ipsius.

Respondeo negando consequentiam: sāpe enim ponuntur in descriptionibus conditions aliquæ, quæ non sunt essentialia, præsertim si connaturaliter competant rei descriptæ: & certe in illa ipsa descriptione *Scotus* addit alia similem particulari, nempe quod sit repræsentans Verbum diuinum manifestum autem est hoc non esse essentiali verbo nostro, quia possumus ipsum intelligere abesse eo, quod intelligamus quod habeat talem vim repræsentandi, & absque eo quod cognoscamus Verbum diuinum vía ratione; imo si per impossibile non esset Verbum diuinum, non propterea desinere intellectio obiecti esse verbum.

Obiectio secundo: secundum *Scotum* 1. diff. 27. q. 3. filius, & verbum per se significant eandem relationem, licet connotent diuersa: sed filius essentialiter dicit relationem producti ad illum, cuius dicitur filius: ergo verbum debet dicere talem relationem ad intellectum, cuius dicitur verbum.

Respondeo distinguendo antecedens: Verbum æternum ac in creatum, concedo; verbum creatum, nego; alias verbum creatum esse filius.

Et si queras, cur Verbum diuinum dicat per se relationem villam, si creatum non dicat.

Respondeo, quia verbum debet esse quid realiter distinctum ab eo, cuius est verbum, & propterea intellectio essentialis non habet rationem verbi proprie loquendo; non habet autem Verbum diuinum esse distinctum à Patre, cuius est verbum, nisi per relationem aliquam, & quia non est alia relatio, per quam distingueretur, præter generationem passiuam, quæ est filiatio ipsius. Verbum diuinum non solum dicit relationem ad Patrem, sed etiā eandem ipsam relationem, quam dicit ut filius, Verbum autem creatum habet ex natura sua distingui ab intellectu, & consequenter non necessario dicit relationem vñlam essentialiter ad hoc, ut habeat rationem verbi.

Dic: verbum & proles, seu partus mentis idem sunt: sed proles, & partus, ut sic, dicunt relationem producti ad intellectum, unde intellectio producta à Deo solo in intellectu non esset, nec proles, nec partus: ergo verbum etiam debet dicere talem relationem.

Respondeo distinguendo maiorem: verbum, & proles, seu partus formaliter loquendo, ut proles & partus reduplicative, nego maiorem. Verbum & proles, seu partus specificative, sumendo scilicet prolem & partum pro illa entitate, quæ est proles & partus, concedo maiorem. Et similiter distinguo minorem: proles & partus, ut sic formaliter, & reduplicative, concedo; specificative, nego minorem, & consequentiam.

103. *Obiectio tertio*: si Deus produceret verbum vocale in ore aliquius passiu tantum se habentis, illud verbum quamvis esset verbum non esset verbum ipsum: ergo similiter quamvis intellectio producta à solo Deo esset verbum, non esset tamen verbum intellectus: ergo ut sit verbum intellectus debet produci ab ipso.

Respondeo negando consequentiam, quia non eodem modo loquendum est de verbo vocali, quo aliquis loquitur alteri, & significat conceptum suum, ac de verbo, quo non significat, sed intelligit, seu concipit aliquid, unde quamvis ad prius requiratur productio, quia lo-

qua, ex communi sensu intelligitur pro manifestatione facta effectiva à loquente; tamen ad secundum id non requiritur.

Hic tamen non obstatibus, si quis vellet contendere, quod verbum significaret non quamcumq; intellectu- nre, sed intellectu- productionem ab intelligenti, sicut filius significat hominem productum ab alio ho- mine, & partus mentis significat conceptum productum à mente; esset cum illo quæstio tantum de nomine, de qua partim est curandum. Sed conformiter ad hoc dici debet, quod sicut filius formaliter loquendo dicit filiationem, & materialiter seu connotatiue naturam, in qua fundatur: ita verbum diceret formaliter loquendo produc- tionem ab intellectu, & materialiter, ac connotatiue intellectu- productionem, quæ producitur per illam productionem ab intellectu.

Q V A E S T I O XI.

Quid sit cognitionis intuitiva, & abstractua?

104. *D*uo genera cognitionum, vnum *abstractua*, alterum *intuitiva*, omnes Theologi, & Philosophi admittunt; cum tamen pro hoc statu non possimus habere in una potentia utramque, nam potentia exter- na solas habent intuitivas cognitiones, & potentia interna solas abstractivas, ut postea magis apparebit; & hinc oritur difficultas explicandi differentiam virtusq; cognitionis spectantis ad eandem potentiam. *Scotus* in 2. diff. 3. q. 6. n. 6. asserit cognitionem *intuitivam* esse eam, qua pio cog- nitionis intuitiva, & abstractua.

Circa quam explicationem statim occurrit difficultas, quod possit aliquis cognitione abstractua cognoscere aliquid esse præfens & existens existentia reali actuali: cognoscimus enim & per fidem, & per cognitionem naturalē ex creaturis Deum existere actualiter, & esse no- bis realiter intime præsentem; & tamen secundum omnes nos habemus de Deo aliam cognitionem pro hoc statu, quam abstractiam: sed quando cum sic cognoscimus, cognoscimus ipsum, ut præsentem & existentem, siue quando cognoscimus paritem affectum esse albe- dine, cognoscimus ipsum, ut album.

105. *Aliqui* ad hoc dicunt, quando dicitur cognitionis intuitiva esse obiectū, ut existentis & præsens, hoc sic intelligendum, ut sensus sit, quod debeat causari ab ipso obiecto, ut existente, & præsente secundum se, & no- à speciebus emendatis ab aliis rebus; sic autem non cognoscitur Deus à creaturis pro hoc statu.

Sed contra, quia cognitionis phantastica coloris causatur à colore, ut præsente & existente; & non est cognitionis habita per alienas species, sed per proprias; & tamen est abstractua: ergo non sufficit prædicta differentia.

Deinde quod causatur cognitionis ab obiecto, vel non causatur, perinde potius est: nam modo eadem cognitionis intuitiva, quæ causatur ab obiecto, causatur aliunde, non propterea desinere esse intuitiva, & si talis cognitio, qualis dicitur de facto esse abstractua, causatur ab obiecto, non desinere esse abstractua, quia eadem modo utraque cognitionis repræsentarent obiectum, à quo- cumque causarentur, modo maneret ratio formalis in- trinseca earum.

Et hinc etiam impugnatur aliis modis explicandi, quo modo cognitionis intuitiva debeat esse ab obiecto, ut præ- fens est, & existens; nempe quatenus debet causari ab ipsius sine specie: *Impugnatur*, inquam, hoc ex iam dictis, quia si illa cognitionis, quæ est intuitiva, causatur etiam per speciem, modo haberet eandem rationem for- malem intrinsecam, quam de facto habet, adhuc esset intuitiva.

Impugnatur præterea, quia visio ocularis est intuitiva, & tamen producitur mediante specie impressa, & non producitur ab obiecto immediate: ergo cognitionis intuitiva non excludit concursum speciei impressæ, nec exigit concursum immediatum obiecti visi intuitiva,

Confirmatur

Confirmatur, quia posset videri essentia diuina intuitiue & tamen non potest immediate producere aliquid reale ad extra, nec consequenter causat immediate cum intellectu visionem illam sui : ergo non requiritur talis immediata, nec etiam mediata causatio visionis ab obiecto viso.

106. Alii dicunt, quod cognitio intuitiva est illa, quæ ex natura sua ita petit repræsentare obiectum ut existens & præsens, ut non sit indifferentes ex natura sua ad repræsentandum ipsum, eodem modo, si non existeret aut non esset præsens ; & hoc non ex eo, quod inde sequeretur quod esset falsa, aut ex alio capite, quam ex modo quo formaliter petit ipsu[m] repræsentare, & iuxta hoc explicat Scotum supra. Probant autem hunc modum dicendi, explicando eum. Dicitur : *ex natura sua esse repræsentativa obiecti existens & præsens*, ut ostendatur quod non sit indifferentes nunc ad repræsentandum obiectum ut existens, & nunc ut non existens, ac ut inde colligatur ratione intuitiua cognitionis formaliter, prout distinguitur ab abstractiua, non esse denominationem extrinsecam de sumptum à præsentia obiecti, quasi eadē cognitio posset esse nunc intuitiua, præsente scilicet & existente obiecto, & nunc abstractiua, eo absente. Dicitur, *ita ut non sit indifferentes*, ad repræsentandum ipsum eodem modo ex natura sua sive existeret, sive non existeret, ut distinguitur à cognitione abstractiua, qua cognosceretur res existens & præsens, quia illa cognitio posset repræsentare ipsum sic, quamvis non esset existens & præsens; si per possibile, vel impossibile non esset existens & præsens. Additur denique, & *hoc non ex eo quod inde sequeretur &c.* quia aliqua cognitio abstractiua posset esse talis, quia non posset repræsentare obiectum ut præsens & existens quin esset præsens & existens, ut cognitio fidei Diuinæ, qua crederetur aliquis homo esse præsens aut existens, non posset ipsum sic repræsentare, quin esset præsens & existens : sed hoc oriretur ex eo, quod alias esset falsa, eo quod fidei Diuinæ repugnat ex aliis principiis esse falsa, potius quam ex modo, quo repræsentat obiectum. Similiter repugnaret cognitio villa, qua repræsentaretur Deus ut existens & præsens esse, quin Deus esset præsens & existens, sed hoc etiam oriretur ex eo, quod si Deus non existeret & non esset præsens, sequeretur quod non existeret talis cognitio, quia repugnaret illam existere, cum sit creatura, quia creator existeret, à quo essentialiter omnis creatura dependet. Signum autem colligendi, an si non repræsentaret obiectum existens & præsens, quando non existeret eodem modo, quo repræsentaret ipsum quando esset existens & præsens, hoc oriretur ex modo quo nata est repræsentare, si ita ipsum repræsentaret, etiam si per impossibile existeret non existente obiecto, si vero propter ea ipsum non repræsentaret, eo non existente, quia tum ipsam non posset existere, signum est quod non defectu repræsentatiuitatis, quam haberet ex natura sua, sed ex aliquo alio capite oriretur quod non repræsentaret ipsum.

Contra hanc descriptionem facit maxime, quod Deus supponatur ab omnibus intuitiue cognoscere creatureas futuras & præteritas; sed certum est, quod eodem modo & tam perfecte cognoscet creatureas iam, ac cognoscet postea quando erunt: & quod tā perfecte ac eodem modo cognoscet creatureas præteritas, quam cognovit, quādo erant; & hoc ex natura intrinseca istius cognitionis ac modi, quo habet formaliter repræsentare illa obiecta: ergo cognitio intuitiva aliqua eodem modo, potest repræsentare obiectum quando existit ac præsens est, & quando non existit ne: præsens est; & consequenter mala est prædicta descriptio, qua oppositū huius asseritur. Quæ etiam impugnatio valet contra alium modum explicandi cognitionem intuitiua, quo dicitur quod sit cognitioni nata terminari ad obiectum secundum esse suu reale, & non secundum esse intentionale, nam non appetet quonodo cognitio Diuina de futuris aut præteritis possit terminari ad ipsa secundum esse reale actuale; cum non habeant tale esse.

Et si dicas ea habete tale esse essentia diuina, in qua

eriam sunt præsentia existentia & præsentia realiter Deo. Contra est, quia hoc non est esse præsentia secundum se realiter, sed solum intentionaliter, quatenus scilicet sunt præsentia in aliquo, quod potest cognitionem eorum facere, non minus quam si ipsamet essent realiter præsentia.

CONCLV S I O I.

108. *Cognitio intuitiva est illa, qua repræsentat obiectum* Vera def-
criptio
ipsu[m] secundum esse suum reale actuale, & non secundum es-
tione intentionale, hoc est, secundum esse quod habet in specie aut stratiu[m] cognitione aliqua sui. Cognitio vero abstractiua est, qua non repræsentat ipsum sic, sed eo modo, quo repræsentatur, quando cognoscitur secundum esse intentionale tantum. Hæc conclusio est Scoti supra: nam iuxta eam debet intelligi quod dicit de cognitione intuitiua, & abstractiua.

Probatur autem primo, quia non possunt hæc cognitiones melius explicari. Secundo, quia nulla est cognitio intuitiua aut abstractiua, qua assignari potest, cui non competit hæc descriptio, & inter se sufficienter distinguuntur.

Hinc pater, cognitiones omnes quas habemus de rebus per species emendicatas ab aliis rebus, esse abstractiua quia illæ cognitiones non sunt natae repræsentare rem secundum esse suum reale, sed secundum quod repræsentatur in illis speciebus. Et ex hoc ipso capite sequitur, quod eodem ipso modo possint repræsentare rem, sive existeret, sive non existeret, quia illæ species possent esse sive existeret, sive non existeret, sicut possunt esse illæ res ex quibus desumuntur.

Pater secundo, quod omnes cognitiones, quas habemus de Deo, Angelis, & substantiis pro hoc statu; & etiam cognitiones omnes intellectuales ac phantasticæ de quibuscumque rebus, saltem præter species & actus phantasticos, sint cognitiones abstractiua, & non intuitiua.

Pater tertio, quod cognitiones abstractiua possint esse claræ, & distinctæ per species proprias: tales enim sunt cognitiones phantasticæ de coloribus, & cognitiones intellectuales illis correspondentes; & idem est de cognitionibus phantasticis & intellectualibus cæterorum obiectorum sensuum externorum, quæ cognoscuntur per species proprias, & non per species emendicatas beneficio discursus ab aliis rebus.

CONCLV S I O II.

109. *Cognitio intuitiva, actu representans obiectum, non potest esse, sicutiam de potentia Dei absolute, absque obiecto realiseretur* Cognitionis
actu re-
presentans
realiter
existente pro illa differentia temporis pro quo cognitio ipsum
cognitionem auditu[m] de sono non existente in se, sed solum in sua specie, esse intuitu[m]; videtur etiam esse obiecto contra alios, qui absolutè dicunt cognitionem intuitiua posse esse de potentia absolute absque obiecto realiter præsente. Sed quidquid sit de aliis, non est contra Scotum, quia quamvis in 4. dist. 10. quæst. 9. videatur posse colligi ex ipso, quod cognitio intuitiva possit esse absq[ue] obiecto; tamen id non debet intelligi de cognitione intuitiua actu repræsentante.

Probatur conclusio primo ex principiis communibus Scottistarum; quia cognitio non potest esse actu repræsentans absque respectu actualis tendentia ad obiectum: sed ille respectus, quem dicit cognitio intuitiva, est respectus terminatus ad obiectum secundum esse reale pro illa differentia temporis, pro qua cognoscitur: ergo nequit esse actu repræsentans, quin obiectum sit realiter existens pro illa differentia. Probatur consequentia, quia nullus respectus potest esse absque termino realiter existente secundum illam rationem, secundum quam terminat respectum.

110. Probatur secundo, independenter ab hac doctrina de respectu actualis tendentia distincto realiter à qualitate absolute cognitionis; quæ à Scottis tantum sustentari solet; quia non potest cognitioni aliqua esse actualiter

832 De ANIMA. De Potent. Intellectua,

repräsentans, nisi repräsentet aliquod obiectum; sed cognitio intuitiva nata repräsentare aliquod obiectum reale secundum aliquam differentiam temporis, non potest repräsentare aliud obiectum quam illud, quia est ad hoc determinata ex natura sua intrinseca, adeo, ut non possit alterum, non minus quā cognitio albedinis est ita determinata ad representandum albedinem, ut non possit representare nigredinem; ergo non potest esse actualiter repräsentans aliud obiectum quam ipsum; sed non potest ipsum repräsentare pro illo instanti temporis, nisi ipsū sit realiter existens pro illo instanti temporis: ergo. Probatur subsumptum; quia alias non potuisse habere certitudinem illa, in de existentia reali actuali vlli obiecti intuituē vli; sed hoc est absurdum: ergo. Probatur sequela maioris, non possumus habere certitudinem de existentia vlli obiecti vli, nisi per experientiam, vel discursum (non loquor iam de certitudine fidei, quia nō est ad propositum) non possemus autem habere certitudinem per experientiam, nisi quatenus per actum experiremus obiectum, & non possemus experiri ipsum, nisi actu existenter, neque etiam per discursum, quia discursus fundari solum posset in connexione necessaria obiecti cum actu, aut actu cum obiecto. Probatur etiam minor: quia videtur absurdum; quod reliqui simus absque vlo principio certo, quo mediante possemus peruenire ad cognitionem certam existentiæ rerum, quas percipimus.

Confirmatur primo, quia si potuisse habere cognitionem representantem intuitivè aliquod obiectum pro aliqua differentia temporis, absque reali existentia obiecti pro illo tempore; & si ex cognitione illa representante, quam experiremus in nobis, non potuisse colligere obiectum esse realiter existens pro illa differentia temporis, pro qua cognoscemus ipsum; tum eodem modo sentiremus, & experiremus nos affici, & quando obiectum existenter, & quando non existenter; sed hoc est absurdum: ergo.

Probatur minor: quia si id esset verum, & quæ beatificaretur per visionem beatificam, siue Deus existeret ea habita, siue non existenter; eodem enim modo nos sentiremus, & eandem consolationem, & voluntatem habere mus; sed absurdum omnino est, quod potuisse formaliter beatificari, absque reali possessione, & visione Dei secundum esse suum reale proprium: ergo.

111. Obiectus: cognitione etiam intuitiva est qualitas absolute; ergo potest conseruari absque existentia reali sui obiecti quantum ad omnem dependentiam, quam habeat ab ipso, quatenus obiectum est. Sed si potest conseruari absque obiecto, potest esse in intellectu absq; ipso, & si sit in intellectu absq; illo, intellectus per illam erit cognoscens absque obiecto realiter existente pro illa differentia temporis: ergo.

Respondeo primo: iuxta principia Scotistica distinguendo subsumptum: potest conseruari absque illo quoad esse suum absolutum, concedo; secundum esse respectuum actualis tendentiaz, nego consequentiam.

Respondeo secundo, independenter ab illis principiis negando subsumptum pro secunda parte; quamvis enim esset in intellectu, non faceret ipsum actu intelligentem, nisi existenter realiter obiectum pro illo instanti, pro quo per illam videretur existere. Vnde quamvis forte non esset inconveniens, quod intellectio intuitiva conseruaretur absque obiecto realiter existente, tamen esset inconveniens quod actualiter determinaret intellectum ad cognoscendum obiectum, nisi existenter: quia ob causam data opera dixi in conclusione, quod non possit dari cognitioni intuitiva actu repräsentans obiectum absque reali existentia ipsius. Et hinc patet cognitionem intuitivam non posse esse falsam, quia non potest representare obiectum aliter quam est.

112. Responderi posset tertio, negando consequentiam primam, quia licet sit absoluta, dicit tamen ordinem actualem essentialiem ad obiectum suum primatum saltem, propter quem nequit esse absque ipso: sicut relatio licet realiter distinguatur à termino, nec producatur effectu ab ipso, ex eo tamen, quod sit ordo actualis ac

determinatio subiecti ad illum, nequit esse in subiecto, quin sit ille terminus actualiter existens.

Confirmatur hoc: quia quemadmodum relatio, v.g. vocationis, est actualis determinatio vbi cati ad locum, habens ex natura sua intrinseca constitutre ipsum in loco; ita cognitio habet ex natura sua actualiter determinare intellectum ad cognoscendum; ergo non potest esse in intellectu quin constitutus ipsum actu cognoscentem, sicut vbi nequit esse in subiecto quin constitutus subiectu vbi catum, & præterea sicut vbi non potest facere vbi catum, nisi sit locus in quo sic constitutus realiter existens, atque adeo nequit esse vbi absque loco reali, ad quem terminatur; ita etiam intellectio nequit facere intelligentem secundum esse reale, quin obiectum sit existens secundum illud esse, & consequenter ipsam nequit esse, quin illud obiectum sic existat.

113. Dicet, contra hanc doctrinam, non esse eandem rationem de qualitate absoluta, ac de relativa, quantum ad necessariam connexionem cum aliquo realiter distinto: ergo quamvis relatio respiciat essentialiter terminū, ac consequenter nequeat esse absque ipso, cognitio ramen, quæ est quid absolutum, non potest ita essentialiter respicere obiectum, quin posset esse absque ipso.

Deinde si esset eadem ratio de relatione & cognitione, quantum ad hoc, sequeretur quod, quemadmodum relatio nequit esse non solum absque termino, sed etiam absque subiecto: similiter cognitio nequit esse non solum absque obiecto, sed etiam absque subiecto, nempe intellectu, & sic falsum esset, quod diximus superius, cognitionem de potentia absoluta posse ponere absque intellectu.

Responderi tamen potest esse eandem rationem de absolute ac relativu quantum ad necessariam connexionem cum eo; ad quod conexio est viroque ex praedictis intrinsecis & essentialibus vtriusque: est autem connexionis intellectus cum obiecto ex praedictis suis intrinsecis, & essentialibus: vnde non potest esse absque illo, & per hoc patet ad primam difficultatem oppositam, distinguendo eius antecedens iuxta iam dicta, & negando consequentiam.

114. Ad secundam difficultatem responderi potest, non esse eandem rationem de intellectione ac relatione quantum ad connexionem necessariam cum subiecto, quia nō potest colligi ex praedictis essentialibus intellectus, quæ est qualitas absoluta, tam necessaria connexionis ipsius cum intellectu, ac cum obiecto; nam posset habere rationem huius particularis actualis intellectus, quamvis esset indifferens ad inhaerendum pluribus intellectibus, & quamvis posset ponere extra omnem intellectum; sed non posset habere rationem huius particularis intellectus, si esset indifferens ad omne obiectum, vt patet: & ratio est quia licet esset actualis intellectus particularis, non necessario seipsa deberet faceret intellectum intelligentem, nisi vniueretur intellectui, vno autem ipsius posset esse realiter distincta, sicut est vno caloris, non haberet autem dependentiam ab aliqua vniione à se distincta ad hoc, vt faciat intellectum intelligentem obiectū, & consequenter seipsa formaliter deberet ipsum facere intelligentem obiectum absq; aliquo realiter distincto; sed quotiescumque aliquid seipso habet facere aliquid absque dependentia ab aliquo realiter distinto, necessario debet facere illud, & necessario omnia debent esse, sine quibus nō posset illud facere: ergo necessario debet existere obiectum, si existat intellectio in intellectu, modo intellectio faciat seipsa intelligentem absque vniione aliqua sui ad obiectum: & consequenter non est eadem ratio necessaria connexionis intellectus cum intellectu, ac cum obiecto.

Quod autem non habeat intellectio dependentiam ab vniione aliqua distincta, qua vniueretur obiecto, admittit Cognitio ab aliis, re- omnes, præter Scotistas, qui ponunt respectum actualis dentia tan- actualis tendentiaz. Et probatur: quia si sola cognitione posita in cit co- intellectu absque vniione superaddita ad obiectum, non sufficeret vt intellectus per eam intelligeret, tum posset intellectus habere cognitionem in se, quin cognosceret,

& posset consequenter de non cognoscente fieri cognoscens per aduentum solius respectus tendentia, aut unionis illius, que superadderetur: sed hoc est absurdum: ergo non requiritur talis unio superaddita. Probat minor: quia si per aduentum respectus solummodo cederetur de novo cognoscens, posset dici quod ipsius respectus esset cognitionis actualis, & sic quod cognitionis non esset forma absoluta, contra hypothesisim totius huius questionis, & dicta in superioribus.

115. Dices respectum illum non posse dici cognitionem, quia ille solus non sufficeret in intellectu; nisi praesupponeret qualitatem absolutam cognitionis, quae potius vocari debet cognitionis, quam ille respectus.

Contra, quia si ille respectus potest sufficere, ut qualitas illa absoluta, qua ante non representabatur, representetur actu obiectum, cur non posset sufficere, ut intellectus, qui ante non intelligebat, intelligeret?

Dices, quia non est cognitionis, & quia non potest advenire intellectui absque alia forma priori absoluta.

Contra, quia hoc est petere principium: quare enim cur non est cognitionis, aut cur non posset immediate advenire intellectui.

Propter hanc ultimam doctrinam visa mihi fuit semper difficultis doctrina communis Scotistarum de respectu attingentiae actualis, quam ponunt in cognitionibus supra entitatem absolutam ipsius speciei expressae, quae tamen doctrina, vel ab ipsorum autoritate probabilitatem habet, & fundamentum magnum etiam in ratione, quia scilicet non appareat, quomodo forma absoluta posset se sola determinare subiectum suum ad aliquid realiter distinctum per modum unionis; nam talis determinatio videtur esse relativa, non minus quam quaecunque alia, denominatio autem relativa actualis non videatur posse prouenire a forma absoluta, alias omnes relationes actuales possent dici formæ absoluta.

116. Ego vero de hac re non fero sententiam; sed solum propono utriusque partis difficultatem, & fundamentum, ab aliis expectans resolutionem.

Supposito autem, quod detur huiusmodi relatio attingentiae ultra cognitionem absolutam; quæsi potest affit extrinsecus, vel intrinsecus adveniens.

Respondeo ex suppositione doctrinae probabilis, quæ proponit Doctor. 3. dist. 14. q. 2. de scientia Christi; quod nimirum per eandem visionem absolutam, qua videt essentiam diuinam, posset de novo alia & alia obiecta secundaria videre, propter aduentum solius relationis attingentiae, qua produceretur a Deo in illa scientia, non posse esse dubium quin relatio attingentiae sit extrinsecus adveniens non enim resultat necessario inter scientiam & obiectum, alias semper resultaret, & non adveniet de novo inter illa; relatio autem intrinsecus adveniens necessario resultat inter sua extrema.

Quod si illa doctrina non sit vera, sed relatio actualis attingentiae necessario concomitatur cognitionem, existentiam & praesente obiecto secundam illam rationem, secundum quam natum est attingi à potentia per cognitionem, cum illa relatio erit intrinsecus adveniens.

Quinam autem ex his duobus modis dicendi de natura istius relationis sit prior, remitto ad Tractatum de scientia Christi ac visione beatifica: in quo etiam examinandum relinquo, quid sit cognitionis comprehensio, quod ab aliquibus hic tractatur.

QUÆSTIO VLTIMA.

An detur memoria intellectiva.

CONCLUSIO I.

Datur memoria intellectiva. Hæc est communis. Probatur quia experimus nos recordari rerum præteritarum: ergo datur memoria qua id possumus facere.

Dices quidem hinc colligi optime quod habemus memoriam, non tamen intellectuam, quia posset quis dicere quod recordemur per memoriam sensitivam.

Contra, quia quæ ratione quis posset dicere memoriam nostram esse sensitivam, posset etiam dicere quod cognitiones nostræ sint tales, sed hoc est absurdum.

Deinde ex Scriptura habetur quod anima separata à corpore habeat memoriam, ut patet Luca 16. Filii recordare quia fecisti bona: sed illa anima non habet memoriam sensitivam, ut patet: ergo intellectuam. Præterea, non potius debet attribui nobis intellectus, & cognitiones intellectiuæ, quam memoria & recordationes intellectiuæ.

CONCLUSIO II.

Memoria intellectuæ non distinguitur realiter ab intellectu, sed bene formaliter. Prima pars est communis cum D. Thoma 1. par. q. 79. art. 7. contra Rub. in 2. dist. 14. queſt. 2.

Probatur, quia nulla est necessitas multiplicandi realiter duas potentias, quarum una est memoria altera intellectus: nec enim aliquid impedit quo minus eadem potentia exerceat actus utriusque.

Confirmatur, quia intellectus secundum omnes Doctores & veritatem potest intelligere rem existentem & existentem, futuram, & futuram, & possibilem ut possibilem: ergo poterit cognoscere præteritum, ut cognitum à se & consequenter poterit cognoscere rem præteritam cognitionem à se ut talem; sed hoc est munus memorie: ergo intellectus non distinguitur realiter à memoria.

Probatur secunda pars, quia non implicat dari intellectum, qui solum possit intelligere, & non recordari: ergo intellectus distinguitur formaliter à memoria à parte rei.

118. Obiicius contra primam partem: S. Aug. 10. de Trinit. cap. 11. distinguit tria in anima nostra, memoriam scilicet, intellectum, & voluntatem, & communis visus tenet quod anima intellectuæ habeat tres potentias sci-licet, iam enumeratas.

Confirmatur: quia communiter dicitur, quod anima nostra sit imago Trinitatis, & quod illa imago consistat in hoc, quod quemadmodum in Trinitate sunt tres personæ & una essentia: ita in anima una essentia & tres potentias.

Respondeo Sanctum Augustinum per memoriam, intellectum, & voluntatem non intelligere potentias, sed tria munera seu actus diversos: per memoriam enim intelligit actum memorie, scilicet recordationem: per intellectum, intellectionem: & per voluntatem, volitionem: qui tres actus bene possunt prouenire ab una reali potentia. Similiter communis modus loquendi, vel debet intelligi de tribus potentias formaliter distinctis, vel de tribus potentias æquivalenter, quatenus scilicet anima habet unam potentiam, qua mediante potest tres actus dissimiles producere, quemadmodum si haberet tres potentias.

Ad confirmationem respondeo, sicut ad Augustinum, quod illa similitudo sit accipienda secundum actus, & non secundum potentias; vel si secundum potentias sumenda sit, deber intelligi quoad potentias formaliter, non realiter distinctas: & sic etiam posset intelligi S. Augustinus & quicunque alii Patres istum numerum insinuant in potentias Animæ.

DISPUT. VII.

De Voluntate.

Si c v t p ræter cognitionem sensitivam, quæ com-petit hominibus ratione animæ, qua sensitiva est, datur in illis appetitus sensitivus ipsi correspondens; ita etiam p ræter cognitionem spiritualem & rationalem, quæ vocatur intellectus, datur appetitus spiritualis & rationalis ipsi correspondens, ut omnes fatentur, & patet experientia. Hic ergo appetitus vocatur voluntas, de qua iam agimus.

Aaaa 3 QVÆSTIO

QVÆSTIO I.

De obiecto voluntatis.

Voluntatem posse velle bonum prosequendo ipsū & appetendo ipsum sibi, ac nolle malum ipsum fugiendo ac detestando, & consequenter tam bonum quam malum esse obiectum ipsius, quatenus potest in utrumque tendere, tam receptum est ab omnibus, ac cōpertum experientia, quam dari ipsammet voluntatem. Vnde hoc non est, quod tanquam quid dubium queritur in hac questione: sed primo an posset velle aliquid, quod non proponitur ipsi sub ratione mali. Si enim nō potest, tum bonū & malum vt sic erit obiectum adæquatum ipsius, quatenus potest tendere in quocunque bonum & malum, & non potest tendere in aliiquid quod non sit propositum ipsi sub ratione boni aut mali. Secundo, an possit velle malum sub ratione mali aut nolle bonum sub ratione boni. Si enim potest, tum bonum non erit obiectum adæquatum prosecutionis, nec malum fugax; secus autem dicendum, si non potest. Tertio denique, an ratio formalis motiva, ob quam fugit malum, sit bonitas opposita, ita vt non possit fugere malum, nisi quatenus vult bonum oppositum ipsi: si enim sit, tum potest dici quod bonum vt bonum sit obiectum adæquatum formale voluntatis, & secus dicendum erit, si non sit.

Hæc ergo tres difficultates in hac questione examināda sunt: ad hoc autem aduentendum est ex communissima doctrina triplex esse bonum, nempe honestum, delectabile, ac utile. *Honestum* est, quod potest propter se amari; quamuis non delectaret, nec consideraretur vt delectabile. *Delectabile* est, quod delectat secundum se. *Utile* denique, quod est conducens ad acquisitionem boni honesti, vel delectabilis.

C O N C L V S I O I.

2. *Voluntas nequit velle aut nolle aliiquid per nolitionem positivam nisi bonum & malum.* Hæc est communissima, quamvis meo iudicio non sit tam facile illam probare, quam videri posset. Nam quantum ad rationem à priori, non videtur repugnare aliqua potentia, quæ posset etiam libere velle motum aliquem localem imperare, quamvis non proponeretur ipsi sub ratione boni aut mali; & ex suppositione non repugnantia talis potentia non poterit ostendti quod voluntas non sit talis, nisi à posteriori ostendatur quod non. Quantum autem ad rationem à posteriori, potius videtur experientia constare, quod de facto voluntas imperet quandoque motum localem digitii, verbi gratia, absque consideratione boni alicuius in illo motu; quam quod nunquam id faciat absque tali consideratione.

Probatur tamē conclusio, quia quidquid vult voluntas vel vult illud tanquam medium, vel tanquam finem: si tanquam medium, necessario debet velle illud quatenus cōducens ad acquisitionem finis, & consequēter vult illud tanquam bonum, quia esse sic conductens est esse bonū utile. Si tanquam finem: ergo debet proponi ipsi sub ratione, sub qua mouere possit intentionaliter voluntatem ad volitionem, sed illa ipsi ratio est bonitas finis, quia est ratio propter se potens mouere voluntatem, seu ratio propter se appetibilis à voluntate: ergo debet proponi sub ratione boni, & consequenter nihil potest velle voluntas, nisi quod sit bonum, aut quod proponitur vt bonum. Rursus quidquid non vult, vel non vult illud propter se, vel non vult illud propter aliud, sed non potest nec propter se, nec propter aliud illud nolle, quin considereretur in ipso ratione ob quā sit propter se, aut propter aliud nolibile; sed illa ipsi ratio est mala, seu maliitia, quia opponit appetibilitati propter se, aut propter aliud: ergo non potest nolle aliiquid nisi consideratu vt malum, & consequēter à primo ad ultimum nō potest velle aut nolle, nisi considerando obiectum quod vult aut non vult, vt bonum, vel malum.

3. *Obiectus rationem illam difficultatis proposita supra, Sed respondeo ad rationem à priori, repugnat omnino rati-*

lem potentia, quia sequitur quod ferretur in bonum, & non ferretur: non ferretur ex hypothesi: ferretur autem, quia eo ipso quo ferretur, obiectum deberet habere rationem ob quam ferretur, & illa ipsa ratio est bonitas.

Ad rationem à posteriori respondeo, negando ylla experientia constare, quod imperetur talis motus à voluntate, quin proponatur vt appetibile, & cōsequenter vt bonum, quamvis non semper aduertat quis se moneri ob talem rationem, nec posset ostendere semper quānam ratio formalis particularis obiecti mouerit. *Dixi autem* in conclusione data opera, quod voluntas non possit nolle positive, nisi rem consideratam vt bonam, aut vt malam, quia potest quacunque rem quomodo cunque consideratam nolle negative, non habendo scilicet actum positivum volitionis immo necessario debet sic nolle, si non proponatur sub ratione boni aut mali, quia non potest habere actum positivum nisi proposita tali ratione.

C O N C L V S I O II.

4. *Voluntas non potest amare, aut desiderare, aut vel-* Non potest amare, nisi quod proponitur ipsi sub ratione aliqua boni: nec eis qui potest, aut desiderare, aut nolle, nisi quod proponitur ipsi sub ratione aliqua mali.

Hæc est communis cum S. Thoma 1.2.q.8. & Seco 3. dist.33.n.3. & in 4. dist.49.q.10.num.8. quamvis in 1. dist. 2.9.4. & in 2. dist.6. q.2. & d.43.q.2. quasi fuisse dubius, nihil resoluter, est autem contra Occamum in 3. dist.13. dub.5. cum Nominalibus & Anglico ac Almaino.

Probari solet auctoritate Philosophi 3. Ethicorum 1. af- firmantis omnem prauum id est male agentem, esse ignorantem. Sed non esset ignorans necessario, nisi quia vt faceret malum, deberet illud vt bonum apprehendere: nam faciendo malum apprehendendo ipsum vt malum, non esset ignorans: sed non deberet, vt faceret malum apprehendere malum, vt bonum, si posset prosequi malum vt malum: ergo non potest: & consequenter vera conclusio.

Verum meo iudicio hæc probatio non vrgit; nam qui facit malum, verbi gratia qui comedit illicitum, licet apprehendat ipsum vt bonū, non tamen necessario quatenus sic apprehendit ipsum, habet ignorantiam, quia re vera illa bonitas, quam apprehendit in ipso, est in ipso, v.g. bonitas delectabilis: ergo nō catenus vult *Philosophus* quod male agens semper sit ignorans, quia apprehendit illud, quod agit, sub ratione boni erroneè, hoc est considerando ipsum esse bonum, cū tamen non sit bonum illa bonitas, quia apprehendit ipsum vt bonum. Itaque loquitur siue dubio *Philosophus* vel de ignorantia, quatenus hæc dicat exclusionem alicuius scientiæ, quam si male ages haberet, non male ageret, vel de ignorantia practica, quæ concidit cum electione mala. Sed ex neutra ex his ignorantis potest probari conclusio, quia quamvis amaret quis malum vt malum, & odio haberet bonum vt bonū, adhuc habere posset ignorantiam hanc utramque: nam posset habere negationem alicuius scientiæ, quæ si aderet, non amaret malum, nec fugeret bonum: & præterea haberet sine dubio pessimam electionem.

5. *Melius ergo probatur conclusio quantum ad autho-* ritatem ex D. Diورſio cap.4 de diuinis nominibus dicentiis: *Nemo ad malum intendens operatur*, id est, nemo applicat media ad prosecutionem mali, qua malum est, seu consideratum sub ratione mali.

Probatur ratione primo ex conclusione præcedenti: nam quod neque cōsideratur vt bonum aut vt malum, habet maiorem proportionem cum amore, desiderio ac cōplacētia, seu volitione, quam quod consideratur vt malum: nam malitia habet aliiquid ex natura sua impediens, & nihil prouocans, seu excitans ad tales actus, sed quod nec bonum, nec malum est, aut consideratur, licet nihil habeat allicitas, tamen nihil habet quod deterreat aut impideat possit. Deinde illud, quod neque consideratur, vt bonum neque vt malum, maiore habet proportionem cum odio fuga, & nolitione, quam quod cōsideratur vt bonum, ob eandem rationem, quia hoc habet aliiquid impediens, illud nihil habet impediens: ergo si quod non cōsideratur bonum

Voluntas
non po-
test ferri
positiva
nisi in bo-
num vel
malum.

bonum aut malum, nequeat quis amare aut odio prosequi, neque poterit amare malum, aut odire bonum.

Probatur secundo, per probationem conclusionis præcedentis, quæ directe probat hanc conclusionem.

6. *Probatur tertio*, quia sicut appetitus innatus est pondus & inclinatio rei habentis ipsum in bonum & non in malum, ita etiam appetitus elicitus debet pariformiter esse in bonum & nullo modo in malum; neque enim est illa differentia inter utrumque appetitum, nisi quod unus sit innatus, hoc est insitus ac identificatus rei appetenti, nec præsupponens cognitionem boni in quod fertur; elicitus vero sit quid distinctum realiter ab appetente, ac præsupponens cognitionem boni in quod fertur. Hæc autem differentia non facit quod possit ferri in malum; ergo debet semper ferri in bonum: sed si appetitus elicitus debet semper ferri in bonum, aversio & fuga elicita debet ferti semper in malum, est enim eadem ratio: ergo.

Vñ solvantur plurimæ ex rationibus, quibus hæc conclusio impugnari solet, aduertendum non esse dubium quin aliquis sibi & aliis quandoque appetat quod reuera est malum & physicum & morale, vt quando quis se interficit ob desperationem, vel in ordine ad vindicandum se de aliis: sed tum tamen semper considerat aliquam rationem boni in illa re, quæ vel est in ea à parte rei, vel appareat esse: nam in eadem ipsa morte considerat, quod vel excluderet mala præsencia aut imminentia, & hæc est bonitas aliqua, vel quod sit medium ad inferendum malum illis, de quibus vult sumere vindictam, & hæc etiam est bonitas aliqua. Hac ratione damaari possunt desiderare non esse, quia per illam destructionem priuarentur suis pœnis.

7. *Obijctes præterea*: sequeretur quod non merecerimus obseruando precepta, quia illa obseruatio est bona: ergo si non possumus nolle bonum, necessario volumus illam, & consequenter non libere nec meritorie.

Respondeo negando sequelam & consequiam probationis. Primo, quia quamvis non possemus nolle illam possemus tamen illam non velle, sive negatiuè nos habendo; suppono enim iam, dati posse omissionem puram, sive volendo aliud incompatibile cum illa. Secundo, quia quamvis illa obseruatio sit bona, & vt bonum non possumus illam nolle, tamen etiam habere potest aliquam rationem mali, v.g. quatenus esset indelectabilis, aut inferens malum, vel excludens aliquid aliud bonum, & sub hac ratione possumus illam positiue & directe nolle.

Obijctes secundo, sequeretur non posse quem odio prosequi Deum sine hæresi, quia non posset ipsum odio prosequi, quin consideraret in ipso aliquam rationem mali, talis autem ratio non potest in ipso considerari absque hæresi.

Respondeo primo, distingnendo consequens: absque hæresi formalis, nego, quia ad hoc requiritur quod aduertat suam considerationem esse contra fidem, hoc autem non est necesse: absque hæresi materiali, hoc est: absque errore qui reuera esset contra fidem, quamvis ab ipso hoc non aduertetur, transcat consequentia.

Respondeo secundo absolute negando sequelam, & ad probationem dico quod posset apprehendere Deum sub ratione mali indelectabilis actu, & mali inutilis in ordine ad consecutionem alicuius boni, quod amet, absque illa hæresi aut errore; nam reuera Deus, vt est impediens bonum desideratum, est malum inutile, ac indelectabile desideranti illud bonum.

8. *Obijctes tertio*: voluntas est libera circa quocunque obiectum sibi propositum: ergo potest, quemcumque voluntate actum, circum ipsum habere.

Respondeo primo, si loquatur obiectio de quocunque omnino obiecto cognito, negando antecedens, quia non potest ferri in obiectum ullum, nisi proponatur sub ratione boni, & mali, quia istæ sunt rationes circa quas nata est ferri voluntas.

Respondeo secundo, si loquatur obiectio de quocunque obiecto bono, & mali: & distinguo antecedens, est libera libertate specificationis, aut exercitij, concedo: est

libera libertate specificationis, ita vt possit se habere in differenter circa bonum amorem, vel odium, aut etiam circa malum, nego antecedens. Itaque voluntas circa bonum non habet, nisi libertatem exercitij quatenus scilicet potest illud velle, vel non velle, sive negatiuè per omissionem puram, sive indirecte per volitionem alterius incompatibilis: & eandem libertatem habet circa malum: circa vero rem, quæ considerareret ut bona, & mala, habet utramque libertatem, nam potest nec velle, nec nolle illud, vel directe, negatiuè se habendo, vel indirecte volendo: aut nolendo aliud, & si habet libertatem exercitij circa illud; potest etiam, vel amare ipsum sub ratione boni, vel odio prosequi sub ratione mali, & sic habet libertatem specificationis circa illud.

C O N C L V S I O III.

9. *Voluntas tam directe fertur in malum*, ipsum fugiendo, Voluntas quam in bonum ipsum amando; & consequenter non debet dicti directe fertur in bonum esse potius ad aquatum obiectum ipsius, quam malum, malum ipsius nolendo. nolendo.

Hæc videri posset esse contra communem sententiam, nescio tamen an in re ita sit.

Probatur, quia quando proponitur aliquid voluntatis, vt positivè discoueniens ac displicens, quamvis non cogitet de opposito positivè placenti ac convenienti, potest sine dubio nolle illud, sicut potest velle illud, quod positivè placet, non cogitando de opposito, quod positivè displaceat: ergo tam bene potest directe ferri in malum positivum, ipsum fugiendo, quam in bonum, ipsum prosequendo.

Confirmatur, quia ideo dicitur directe ferri posse in bonum, quia quando proponitur, habet virtutem attrahendi ad amorem, etiam si non considereret malum positiue oppositum, nec experimur nos ideo ipsum prosequi, quia nolumus malum oppositum positiue: sed malum æque habet virtutem attrahendi ad odium, & non experimur nos ideo illud odio habere, quia directe amamus illud, quod est oppositum ipsi: ergo tam directe ferimur in malum quam in bonum. Qod si dicatur fugam mali esse virtualiter prosecutionem boni, hoc non facit ad rem; tum quia conclusio facit mentionem de prosecutione ac fuga formalis; tum quia sicut potest dicti fuga mali esse prosecutio virtualis boni: ita potest dicti quod prosecutio boni sit fuga virtualis mali. Et sic idem quantum ad hoc de vitroque dicendum est.

10. *Obijctes primo*: nemo potest applicare media, nisi ex eo, quod appetat finem, & magis directe ac formaliter dicitur appetere finem quam media: ergo quando quis non vult aliquid ex eo, quod impedit bonum, ideo illud non appetit, quia vult illud bonum: & consequenter magis directe, & formaliter vult bonum, quam non vult illud quod impedit eius consecutionem.

Respondeo primo, negando antecedens pro secunda parte, quia licet ille actus quo appetit media, non habetur nisi esset actus, quo appetitur finis; & licet media non haberent aliquam bonitatem propriam, vt nulli tenent, sed tota ratio appetendi ipsa esset bonitas finis: tamen hoc non obstante, eo actu, quo quis appetit illa formaliter vt sic, magis directe fertur in illa, quam in finem.

Respondeo secundo, concedendo totum; nec inde habetur aliquid contra conclusionem, quia conclusio non loquitur de fuga a malo in omni casu, & præsertim in casu, quo aliquis fugeret ab ipso, quatenus est impedimentum boni: sed in casu quo fugeretur, quatenus secundum se inferret molestiam, & haberet imperfectionem positivam sine consideratione ipsius, vt esset impedimentum alicuius alterius boni.

11. *Obijctes secundo*: eadem virtus inclinat ad fugendum à malo, & ad prosequendum bonum oppositum; sed hoc non potest esse verum, nisi ex eo, quod ex prosecutione boni determinaretur sufficiens ad fugam mali oppositi, & quia non posset fugere malum, nisi ex amore illius boni: ergo ideo fugit malum, quia amat bonum & consequenter magis directe fertur in malum, quam in bonum. Probatur maiori: cum autoritate communi, tum etiam, quia alias daretur duæ virtutes realiter distinctæ,

quarum vna esset determinata ad viuendum temperate,
v. g. & altera ad fugiendam intemperantiam.

Respondeo primo, concedendo primam consequentiam,
& negando secundam, propter rationem datam in re-
ponsione prima ad obiectionem praecedentem.

Respondeo secundo, negando minorem pro secunda
parte: & si non posset negari pro ea parte tum *Respon-
deri posset tertio*, distinguendo maiorem: quatenus malum
esse impedimentum boni transeat: ad fugiendum à ma-
lo secundum se, negatur. Et ad probationem dico com-
munem sententiam loqui de eadem virtute respiciente
bonum, & malum, prout malum est impedimentum bo-
ni. Non est autem inconveniens quod alias darentur
duæ virtutes, quarum vna inclinans ad bonū secundum
se, alia ad malum secundum se fugiendum, loquendo
semper de malo positivæ, quod potest intelligi ut ma-
lum, absque ordine ad bonum.

Q V A E S T I O II.

*Quomodo dependet voluntas in operando
ab intellectu.*

C O N C L V S I O I.

Omnis
actus vo-
luntatis
dependet
à cogni-
tione.

12. **N**unquam habitus fuit actus illius voluntatis prosecu-
tionis, aut fuga, amoris, aut odii absque cognitione.
Hæc est communissima, contra quosdam qui in extasi,
putauerunt amorem reperiiri absque cognitione.

Probatur, quia quamvis oppositum non repugnaret,
tamen quod de facto contigerit non potest cognosciri nisi
experiencia aliqua eorum, qui in scipiosis hoc accidisse ex-
periti sunt: sed nemo potest talem experientiam probare
etiam sibi ipsi, si debitam faciat reflexionem: nam ideo
solum id posset colligere quatenus non experieretur in
se cognitionem: sed certe posset esse in ipso; quamvis
ipsemet tum eam non aduerteret propter defectum re-
flexionis. *Secundo*, quia quando haberet actum volunta-
tis, vel ille actus tenderet in aliquod obiectum proposi-
tum, & hoc aduerteret vel aduertere posset habens illu-
actum, vel non: si non aduerteret aut aduertere posset:
ergo illum actum non posset distinguere ab aliis acti-
bus, nec posset scire utrum esset circa obiectum bonum
aut malum, quod est absurdum. Si aduerteret aut posset
aduertere: ergo cognoscet illud obiectum, alias non
posset id aduertere, vt est evidens, & consequenter ille
actus non posset esse absque cognitione.

C O N C L V S I O II.

Volatio
no posset
facere vo-
lentem vo-
luntatem
absq; co-
gnitione.

13. **Q**uamvis forte volitio quoad qualitatem absolutam
quam dicit, posset conseruari in voluntate de potentia absoluta
absque obiecto cognitionis: tamen non potest ita conseruari in ipsa,
ut determinet ipsam ad volendum. Hæc est communis, &
pacies, quia non potest sic determinare formaliter & sen-
sibiliter, quin voluntas feratur in aliquid, sed non potest
ferri in aliquid nisi in cognitionem, est enim ex natura sua
volitio determinata non minus ad prosecutionem boni
ita, vt non possit esse directe circa malum, quam in bonum
cognitionem, sic vt non possit esse in bonum incogni-
tum: ergo.

Confirmatur, quia non potest sic determinare, quin in-
tellectus per reflexionem possit cognoscere circa quod
veretur, sed hoc non posset cognoscere, nisi illud in
quod ferretur esset cognitionem. *Dixi* autem in conclusio-
ne, quamvis forte volitio possit quoad qualitatem abso-
lutam, quam dicit, conseruari absque obiecto. Quia quæ-
admodum cognitionis est qualitas absoluta producta per
intellectum media actione, ita etiam dicendum de voli-
tione, & quemadmodum illa qualitas absoluta possit
conseruari absque obiecto, iuxta dicta superius, non ta-
men ita vt faciat intellectum intelligentem: ita etiam de
volitione dici posset. Quod si præterea ad qualitatē abso-
lutam sequitur respectus actualis tendentiae, sine quo
non faceret intellectum intelligentem; ita similiter de
volitione dicendum est: eadem enim est ratio quoad hoc
de utraque.

14. *Voluntas est causa adequata physica sui actus, nec aut*
cognitio, aut obiectum cognitum concurrat cum illa physice ad
illum. Voluntas
est causa
adequata
sui actus.

Hæc conclusio est magis communis inter Scotistas, &
attribuitur communiter ipsimet Stoico in 2. d. 25. Sed reue-
ra non potest colligi ex illo loco quod sit ipsius: nam so-
lum docet quod nihil aliud possit esse causa totalis vo-
litionis, & quod voluntas ad volitionem non se habeat
mere passiuæ, nec aliquid aliud urgent aur verba ipsius, vel
infirmat aliorum. Imo num. 24. respondendo ad primum
principale expresse videtur abstrahere ab hac contro-
uersia, dat enim duas responsiones, vnam secundum sen-
tentiam tenentem quod obiectum moveat physice vo-
luntatem, concurrendo cum ipsa tanquam causa partici-
alis; alteram secundum sententiam afferentem quod non
concurrat physice, sed metaphorice tantum: ergo ex illa
questione nihil potest concludi ad propositum. Videtur
tamen esse D. Thomæ 1. 2. 9. 9. quem præter suos sequun-
tis Recentiores communiter.

Probat aliqui, quia alias actus liber produceretur à
causa naturaliter agente, qualis est iam cognitio quam
obiectum cognitionem.

Sed hoc probatio nullo modo placet, nam non sequeretur
quod produceretur à tali causa, tanquam à causa totali,
nec esset inconveniens quod produceretur ab illa tan-
quam à causa partiali, quia in omni sententia debet ad-
mitti quod actus liberti virtutum supernaturalium pro-
ducantur ab habitibus supernaturalibus partialiter, qui
tamen habitus sunt causæ naturaliter agentes, & idem
currit de actibus virtutum moralium, ad quos virtutes
morales concurrunt physice secundum communem sen-
tentiam.

Alij probant conclusionem, quia sæpe vult voluntas
aliquod obiectum, quod realiter non existit, & quod con-
sequenter non potest physice concurrere ad produc-
tionem actus. *Nec* hec etiam ratio arridet, tum quia non pro-
bant cognitionem non concurrere, tum quia voluntas
non vult aliquod obiectum, nisi quod proponitur ab in-
tellectu, & quod consequenter physice determinat in-
tellectum ad cognitionem sui, vel secundum se imme-
diatæ, concurrendo physice cum illo, vel secundum spe-
ciem sui, vel aliquid aliud æquivalens: sed qua ratione
potest physice concurrere cum intellectu non obstante
quod non existat, poterit etiam cum voluntate, quantu-
m ad hanc rationem: ergo.

15. *Alij probant*, quia alias actus supernaturalis fidei
infusa concurreret efficienter & physice ad actum pec-
camino sum; sed hoc videtur absurdum: ergo. *Probatur*
sequela maioris; quia quamvis non haberemus alias
cognitionem de furo, nisi cognitionem supernaturalis
fidei, quia crederemus quod esset bonum vtile, & malum
moraliter, potiussem velle furtum, & illa volitio esset
peccaminosa: ergo si ad volitiones concurrunt physice
cognitiones præviae, illa cognitionis fidei concurret phys-
ice ad actum peccaminosum.

Sed certè nec hec etiam ratio sufficit, nam quæ-
uis esset absurdum forte, quod actus supernaturalis esset
ex se determinatus ad actum peccaminosum, tamen
non video cur esset inconveniens quod esset indifferens
physice ad concurrendum ad actum bonum, & malum,
aut quod physice actu concurreret ad malum ex deter-
minatione voluntatis.

Quod si dicas, inde securum quod Deus esset causa
per se peccati, quia esset causa per se actus supernatura-
lis, qui non posset absque gratia particulati illius
elici.

Respondeo, non magis esse inconveniens quod Deus sit
causa per se physica peccati, quam causa moralis, imo
fortassis esset longe inconvenientius, quod esset causa
moralis per se actus peccaminos, si cognitionis illa super-
naturalis non concurreret physice, quæ quod esset causa
per se physica, si cognitionis physice concurreret: quia salté
illa

illa cognitione concurreret moraliter ad illum actum, quandoquidem non haberetur sine illa, licet non influeret physice in actu: ergo vel non est absurdum, quod Deus esset causa per se mediata actus mali; vel id non sequeretur ex concursum cognitionis, quod longe melius dicitur, quia quamvis esset causa per se particularissima illius cognitionis, tamen quia haec secundum se est bona & intenta à Deo in ordine ad hoc, ut habens illam fugeat à furto meritorie, & solum concurrit sive physice, sive moraliter ad actu malum ex determinatione voluntatis liberae; propterea Deus non posset bene dici causa per se physica, aut moraliter actus mali, licet cognitione physice, aut moraliter ad eum concurreret.

16. Probatur ergo conclusio melius: quia nihil impedit, quo minus ipsam voluntas absque concurso physico obiecti, aut cognitionis, tanquam causa adæquata producat actu suum, & licet dependeat à cognitione & obiecto, tamen haec dependentia potest esse à cognitione quidem, tanquam à conditione proponente, & ab obiecto, tanquam à termino, in quæ fertur: huiusmodi autem dependentiae non arguant causalitatem physica effectuum.

Confirmatur, quia sic se videtur habere intellectus cognoscens ad voluntatem, sicut consulens ad hominem cui dat consilium; sed consulens, nec concurrit physice cum eo, cui consilium dat: ergo intellectus non concurrit physice, & effectiuè cum voluntate secundum se, nec secundum cognitionem.

Obiectus: voluntas non debet habere maiorem actiuitatem respectu volitionis, quam intellectus respectu intentionis: sed hic non habet adæquatam, sed particularem: ergo nec voluntas.

Respondeo, negando maiorem: haec enim debet tantam habere, quanta potest per rationem illi attribui, sive intellectus habeat tantam, sive non; sed per rationem potest ipsi tribui actiuitas totalis, quæ non potest tribui intellectui, ut pater ex dictis disputatione præcedentibus.

Obiectus secundo: in actu voluntatis est ordo particularis ad obiectum, circa quod fertur, ratione cuius & distinguuntur ab omni alio actu, qui tendit in quocumque aliud obiectum, & non potest tendere in aliquod aliud obiectum; sed non videtur, quod possit habere illum ordinem particularem ad ipsam voluntatem, quæ est indiferens ad quocumque actus & obiecta: ergo debet obiectum concurrere.

Respondeo, negando minorem: quemadmodum enim ab eadem causa locomotiva possunt, tanquam à causa adæquata, produci effectiuè diversa *vbi*, quæ dicunt specialem dependentiam a diversis terminis, & subiectis, ratione cuius inter se distinguuntur, ex suppositione applicationis talis, vel talis: ita etiam potest contingere in proposito. Et si volitiones à solo Deo effectiuè producentur, nec ab alio possint produci, adhuc haberent diversos illos ordines ex natura sua intrinseca, nec tamen inde sequeretur quod producentur ab illis obiectis: ergo illa diversitas ordinis non sufficit præcisè ad inferendam causalitatem effectuum obiecti.

Obiectus tertio finis mouet voluntatem: ergo concurrit cum illa ad actu, & consequenter voluntas non est causa totalis.

Probatur prima consequentia, quia non potest intelligi quomodo moueat, nisi concurrendo.

Respondeo, distinguendo consequens, in genere causæ efficientis, nego; in genere cause finalis, transfat: nec enim est contra conclusionem, quod aliquid concurrat cum voluntate in alio genere causa, sive concurrat physice, & realiter, seu metaphorice, & non physice, modo non concurrat in genere causæ efficientis.

Instabili, actus primus quem haber voluntas circa finem, v. g. amor ipsius non causatur à fine, tanquam à causa finali, quia nihil sic causatur, nisi quod procedit à fine, ut amato: sic autem non procedit à fine primus ille actus, quia alias finis antecedenter esset amatus: sed ille primus actus procedit à fine illo amato, & ad illum finis mouet voluntatem: ergo finis concurrit effectiuè ad actu voluntatis.

Respondetur, distinguendo minorem, procedit à fine, & ad eum finis mouet voluntatem, quatenus, vel ipsam obiectum propositus inclinat formaliter voluntatem ad illum amorem, vel producit in ipsa aliquid, quod sic ipsam inclinat, ut delectationem, aut quid simile, concedo minorem: quatenus concurret cum ipsa physice, & effectiuè ad ipsummet amorem, nego minorem, & consequentiam. Quod autem obiectum illud bonū, quod proponitur voluntati, non moueat ipsam ad amorem per concursum physicum, sed per modum determinatis formaliter; probatur meo iudicio satis evidenter: quia non magis mouetur voluntas ad amorem vnius obiecti, quod proponitur, quam remouetur ab illo amore per aliud obiectum, quod tum proponi potest, & solet, verbi gratia, quando voluntas proposito bono honesto vno, & altero delectabili, amat quidem bonum honestum, sed cum difficultate, tum mouetur ab utroque obiecto; & quantum ad sensum videretur magis moueri (quantum ad motionem omnem, quæ antecedit amorem, & ratione cuius inclinatur ad amorem) à bono delectabili, quam ab honesto, & hinc producio amoris circa bonum honestum sit ipsi difficultas: sed non mouetur tum physice, & effectiuè à bono delectabili ad amorem suum, quandoquidem non detur; sed solum per modum inclinantis formaliter: ergo eodem modo dicendum est de altero bono honesto quod amat. Quæ doctrina valde aduentanda est.

C O N C L U S I O I V.

17. Diversitas specifica cognitionum, quibus proponitur diuersitas specierum voluntarii, non necessario infert distinctionem specificam actu voluntatis, etiam si esset talis, ut una esset naturalis, quibus proponitur obiectum, non arguit diversitas voluntatis.

Probatur autem quia alias, quando aliquis cognosceret per fidem humanam Deum esse bonum in se, ipsumque propterea amaret amore naturali, & quando cognosceret ipsum esse talen per opinionem, aut scientiam, & vt talen eum similiter amaret, haberet diuersos species amores naturales; & similiter quando aliquis cognosceret per fidem humanam, bonam esse Temperantiam, ac propterea vellet temperate vivere, haberet actu Temperantiae distinctum ab illo, quem haberet, cum amaret ipsum, quando cognosceret per opinionem aut scientiam, quod esset bona; & sic darentur tres Temperantiae naturales diuersæ speciei, una presupponens fidem, altera opinionem, tercia scientiam; imò plures adhuc, quia possint esse opiniones & scientiae diuersæ speciei de bonitate Temperantiae, sed hoc est absurdum.

Probatur quoad secundam partem; quia alias, si quis velle furari quando cognosceret furtum esse delectabile & inhonestum per actu fidei supernaturalis: haberet actu voluntatis distinctæ speciei ab actu, quo velle furari, quando idem cognosceret cognitione naturali, quod etiam est absurdum.

18. Dices, cognitionem supernaturalem non posse esse regulam sufficientem pro actu naturali: ergo fallum supponit in hac probatione, nepe quod posset quis velle furtum volitione naturali, quido cognosceretur solummodo cognitione supernaturali. Probatur antecedens; quia cognitione naturalis non posset sufficere pro regula ad habendum actu supernaturalem voluntatis: ergo nec supernaturalis ad habendum actu naturalem.

Respondeo, negando antecedens, quia euident est quod voluntas cognoscens per fidem furtum esse malum, & delectabile vel vtile, posset habere aliquem actu naturalem circa ipsum, (ex suppositione, quod non habeat aliquam virtutem infusam) vel prosecutionis, vel fugæ. Imò quamvis haberet illos habitus, adhuc potest habere voluntatem furandi, quæ est actu naturalis, alias non posset peccare. Ad probationem autem antecedentis,

Respondeo primo, negando consequentiam: quia actu supernaturalis ob suam perfectionem posset habere virtutem concurrendi non solum ad actu eiusdem ordinis, sed etiam ad inferioris; licet actu naturales non possint habere

habere virtutem concurrendi ad actus supernaturales superioris ordinis.

Respondeo secundo, probabiliter negando antecedens; nam vt alias aduertert in commentario ad dist. 36. *Tertij*

Cognitio naturalis possit sufficere ad voluntatem supernaturalem. num. 276. Si non posset cognitio naturalis sufficere ad actus supernaturales voluntatis, sequeretur quod cognoscens Deum scientificè à posteriori secundum suas perfections absolutas infinitæ sapientæ, bonitatis, misericordiæ, &c. non posset ipsum vt sic amare amore supernaturali, quia secundum principia communiora virtus que schola Scotistica, ac Thomistica, nequit habere cognitionem fidei de illis rationibus, quandoquidem fides, & scientia de eodem obiecto naturaliter non comparantur; sed hoc videtur absurdissimum: ergo potest cognitionem naturalis sufficere ad habendum actum supernaturalis voluntatis.

Confirmatur, quia quando aliquis iustus, ex eo quod iudicet aliquem esse pauperem & dignum eleemosyna, qui reuera non est pauper, nec dignus, vult dare ipsi eleemosynam ex motu charitatis, & illa volitio est supernaturalis, & tamen habet pro regula proponente cognitionem naturalem, talis enim est cognitio, neque enim est supernaturalis, cum sit erronea: ergo cognitionem naturalis sufficit quandoque ad actum voluntatis supernaturalis.

Confirmatur secundo, quia nihil impedit quo minus possit sufficere ad hoc talis cognitione, nam quod sit inferioris ordinis non facit ad rem, cum possit habere hanc rationem inferioritatis ex aliis capitibus quamvis possit sufficere ad actum superioris ordinis, sicut enim ipsa voluntas non obstante quod sit inferioris ordinis quam actus supernaturalis, potest partialiter concurrens ad ipsum efficienter & physicè: ita etiam illa cognitione possit esse naturalis ordinis, ac inferioris, & nihilominus concurrens non solum per modum conditionis propontis; sed etiam per modum causæ partialis effectiū, quantum ex hoc capite ad actum superioris ordinis.

19. *Dices*, hinc sequeretur quod sine fide supernaturali possit haber actus meritorius de condigno, & sic sine fide posse quem placere Deo, contra Apostolum ad Hebreos 11.

Respondeo, distinguendo sequelam: sine fide actuali tanquam proximo directio, transeat sequela, quo ad utramque partem, nec id est contra Apostolum: sine fide habituali, aut sine fide actuali vlla, nego sequelam. Itaque requiritur fides habitualis ad meritum de condigno, quia nunquam infunditur gratia iustificans requisita ad tale meritum absque fide habituali. Requiritur etiam fides actualis, quia non infunditur de novo adultis, saltem in prima conuersione eorum ad Deum, absque fide actuali: & quia est præceptum de credendo fide diuina actuali aliquando, quod si quis transgredieretur culpabiliter, peccaret mortaliter & non posset mereri de condigno.

Quod autem non requiritur actus fidei supernaturalis ad omne meritum de condigno, confirmari potest per doctrinam satis communem eorum, qui dicunt quod iustus per actus virtutum moralium etiam acquisitum non imperatarum actu à charitate mereatur de condigno: nam ad illos actus vt sic eliciendos non requiruntur actus supernaturalis fidei, sed actus cognitionis naturalis, quia cognoscitur honestas naturalis eorum.

20. *Obiectio*: Actus amoris beatifici est diversæ speciei ab actu amoris supernaturalis via: sed illa diversitas non oritur nisi ex diversa propositione obiecti beatifici, nempe Dei, qui in patria proponitur clare per visionem beatam, & in via solum proponitur per fidem obscuram, & per scientiam naturalem à posteriori: ergo diversitas cognitionum sufficit ad hoc vt actus voluntatis sequentes sint diversæ speciei.

Respondent multi negando maiorem, putant enim illos actus solum distinguere secundum maiorem, & minorem intensionem. Sed quamvis hoc forte non sit improbabile, tamen quemadmodum diversitas cognitionis possit sufficere ad diversitatem in actibus, quoad intensio-

De Voluntate,

nem: ita posset etiam sufficere ad diversitatem specificam eorum præsentim, si actus, vt supponitur iam, dependet solùmodo efficienter à voluntate, nam æque difficile est concipere, quod voluntas se sola ob diversitatem cognitionum producat nunc intensiorem, nunc minus intensam cognitionem, quam quod se sola producat ob eandem varietatem, nunc actum huius speciei, nunc illius.

21. *Respondeo secundo*, admittendo maiorem cum *Doctore* in 3. dist. 31. n. 9. & minorem etiam, & distinguendo consequens, diuersitas quæcumque, nego: diuersitas talis, ex qua habet proponi obiectum sub alia ratione obiectiva, transeat: talis autem est diuersitas cognitionum via, & patriæ circa Deum, nam in via non proponitur per ullam cognitionem, sive fidei, sive scientiæ; nisi secundum conceptum confusum habite per species eminentias a creaturis mediante discursu; in patria vero proponitur intuitiū secundum se, & rationem suam propriam; vnde non est mirum, quod volitiones seu amores ipsius pro utroque statu sint distinctæ speciei, imò debent necessario esse, quia amor viae terminatur ad Deum, vt conceptum per species alienas, & amor patriæ terminatur ad ipsum, vt conceptum intuitiū secundum rationem propriam.

Vnde potest tertio responderi negando minorem, nam illa diversitas oritur ex diversitate obiecti secundum quod concipitur viaque cognitione via, & patriæ.

Itaque quando dicitur in conclusione, quod varietas specifica cognitionum non arguit varietatem specificam actuum, hoc debet intelligi de varietate tali; ex qua non sequitur obiectum proponi diverso modo obiectiu, nō vero de varietate, ex qua id sequeretur; talis enim diuersitas non est inter cognitiones fidei supernaturalis, & fidei naturalis, aut scientiæ abstractiæ, & confusa, quia eadem species obiecti cogniti deseruunt omnibus his cognitionibus, vt patet: est autem talis distinctio inter cognitionem intuitiū, & cognitionem abstractiū habitam per species alienas, & maxime inter cognitionem beatam, & quamcumque cognitionem viae de Deo: vnde non est mirum quod amor patriæ, & via, licet prouenientes ab iisdem principiis physicis, sint diuersæ rationis.

C O N C L U S I O V .

22. *Non requiritur iudicium de bonitate obiecti ad hoc*, Non requiritur iudicium de bonitate obiecti ad hoc, vt voluntas feratur in illud, sed sufficit quandoque apprehensio de ipsa, & possibilite eius. Hæc videtur minus communis; sed eam tenet expressè *Arriaga* disp. 7. eamque docuit ante in 3. dist. 25. quest. 2. lateral. num. 125. antequam vidisse *Arriagam*.

Probatur, ex dictis ibi, primò, quia nihil impedit, quo minus talis apprehensio sufficeret. Secundò, quia appetitus sensitivus bruti mouetur per cognitionem sensitivam apprehensionis, quæ non est iudicium. Tertiò, quia experientia videtur constare, quod moueatur aliquando ad prosecutionem rei, quam non iudicamus esse bonam; vt quando aliquis proponit nobis tanquam utile ad sanitatem aliquod remedium, quod ipsi non iudicamus esse bonum, sed potius appetit nobis quod sit malum, aut quod non sit bonum, & tamen quia apprehendimus postea esse quod sit bonum, applicamus illud ad omnem euentum.

Q V Ä S T I O III .

An voluntas sit potentia libera.

*P*er potentiam liberam non intelligitur hic potentia, quia possit agere & non agere quomodo cumque, quia sic ignis esset liber, potest enim calefacere quando applicatur debite, & non agere, quando sic non applicatur: nec etiam illa potentia, quia possit alterum ex oppositis actibus producere, quia sic intellectus esset potentia libera, quia potest quandoque dissensum, quandoque assensum elicere, etiam circa eandem conclusionem. Sed intelligitur per potentiam liberam, potentia illa, quæ præsuppositis omnibus prærequisitis ad agendum potest agere, vel non agere.

C O N C L V

CONCLVSI O I.

23. Voluntas est potentia libera. Hæc est communissima cum Doctore in 2. dist. 21. & D. Thoma 1. 1. q. 9.

*Voluntas est poten-
tia libera.* *Probatur primo, quia de fide est dari in homine liberum arbitrium: quo mediante possit pro arbitrio suo bonum, vel malum, eligere, & obseruare, vel non obseruare præcepta tam diuina, quam humana: ergo datur in ipso aliqua potentia, qua mediante possit id facere: sed nulla alia, præter voluntatem: ergo voluntas est potentia libera. Antecedens est de fide contra Manichæos, & Calvinistas, ac illos etiam Gentiles Philosophos, qui ineuitabili quodam fato res humanas regi existimauere; & habetur expresse Deuteronomij. *Testes invoco calum, & terram, quod proposuerim vobis vitam & mortem, maledictionem & benedictionem: eligite ergo. Ios. 24. Opio vobis datur, eligite quod placet. Eccles. 24. Apposui tibi ignem & aquam: ad quod voleris extende manus.* In quæ verba Augus. de gratia, & libero arbitrio, cap. 12. Ecce, inquit, apertissime videmus expressionem nostræ libertatis arbitrii. Zachar. 1. *Convertemini ad me, & ego converter ad vos.* Per quæ verba admonemur libertatis nostræ, secundum Tridentinum, à quo antecedens definitum est *sef. 6. cap. 5.* & 4. Probatur iam subsumptum, q. t. videtur esse contra Albertum, qui liberum arbitrium & sicut habitum superadditum potentias hominis; & Magisterum, qui ipsum consistere in intellectu, & voluntate putavit; quia non potest assignari in quo consisteret: non enim in habitu superaddito, tum quia gratis fingitur talis habitus; tum quia habitus non agit, nisi secundum quod determinatur à potentia, cui datur, quæ propterea si naturalis est, naturaliter determinabit, & sic actus non erit liber; si vero sit libera, ergo, præter habitum illum datur potentia libera, & sic frustra ponitur habitus, qui sit talis potentia. Neque etiam in intellectu, quia est potentia naturalis, quæ obiecto proposito determinatur ad actum quemcumque suum. Neque in intellectu, & voluntate simul sumptis, quia simul sumpta non habent alium actum, nisi actus voluntatis, quos quilibet ex illis seorsum producit: ergo si illi actus non sunt liberi, nec voluntas, & intellectus simul sumpti erunt liberum arbitrium: sed actus intellectus non sunt liberi: ergo actus voluntatis soli sunt liberi, & consequenter voluntas sola erit potenti libera.*

Nec intellectus & voluntas simul. *24. Confirmatur hoc, quia earenus intellectus esset de ratione liberi arbitrij, quia prærequiritur actus eius ad actum liberum procedentem à libero arbitrio: sed hoc non sufficit, quia actus prius prærequiritur ad actum voluntatis, & tamen non propter ea debet dici, quod intellectus sit de intrinseca ratione voluntatis: ergo ex eo, quod prærequiratur actus eius ad actum liberi arbitrij, non potest esse de intrinseca ratione liberi arbitrij.*

Confirmatur secundo, quia illa potentia est censenda liberum arbitrium, que est libera, & in cuius manu est, posita quacumque propositione obiecti, prosequi illud, vel non prosequi; sed hoc est in manu voluntatis si sit in manu vlli: ergo voluntas est dicenda liberum arbitrium, & consequenter libera.

Probatur secundo conclusio: quia experimus in nobis ipsius, quando volumus aliquid, esse in manu nostra, non velle illud, nec adiuvamus aliquid esse, quod determinat nos necessario, aut etiam moraliter in omni casu: ergo dicendum est, quod voluntas sit libera.

Adiutorio autem, circa hanc probationem ab experientia, quod in sententia eorum, qui negant omissionem puram, vix valere posset; nam si Deus haberet decretum de non concurrendo nobiscum in instanti A, nisi ad illum actum quem tum elicimus, non possemus ullum aliam actum elicere, & tamen quantum ad experientiam nostram videtur nobis æque nos posse producere alios actus, ac de facto possumus, quia per experientiam non possumus cognoscere, an Deus habeat tale decreto, necne; ergo non possumus experientia illa probare, quod agamus libere, quæ agimus, in illa sententia. Imò si Deus posset necessitate voluntatem ad actum,

sive producendo ipsum in voluntate se solo, sine mediante aliqua qualitate ad eam prædeterminante, difficile est ab experientia colligere quod ullus actus noster sit liber de facto, quia non patet experientia, an actus, quos habemus de facto, sint producti à solo Deo, an à qualitate aliqua prædeterminante, an vero à nobis ipsis sine prædeterminatione aliqua. Vnde hæc probatio solum valere potest in hoc sensu, quod quandoquidem non sentiamus, nec experiamur nos determinari ad unam partem, & aliquando reperiamus quod amplectamur partem ad quam minus inclinamus, hec dicendum sit, quod Deus solus producat in nobis ullos actus aut qualitatem determinantem, nec quod decernat non concurrere ad actus oppositos, debeat dici, quod libere producamus nostros actus.

Probari solet tertio, quia alias inutilia essent præcepta, consilia, increpationes, suasiones, terrores, quibus plena est non Scriptura tantum, sed Patrum & Doctori unius libri.

Sed hæc ratio etudi posset negando sequelam; quemadmodum enim pueri ante usum rationis, & animalia minus ac increpationibus nonnunquam, nonnunquam etiam blasphemis inducuntur ad facienda aliqua, quæ alias non facerent, quamvis non habeant facultatem ullam liberam: ita posset dici, quod homines suasionibus ac ministris flecti possent, quamvis carerent libero arbitrio: & consequenter, ministris & suasiones non essent frustra. Confirmatur, quia suasiones, & terrores possent esse conditio-nes his & nunc necessariae, ut determinaretur voluntas ad id quod faceret, quamvis necessario ageret: ergo non essent frustaneæ.

25. Obiicies primo ex Luthero Isaia 41. Bene & male si potestis facite, quasi dicere quod non possint: ergo. *Respondetur, ex hoc loco, vt & ex aliis multis manifeste colligi Lutherum fuisse, vel ignorantissimum, vel ex malitia voluisse errores suos per fas & nefas imponere hominibus: ibi enim vt patet expresse ex contextu, non sit mentio de hominibus, sed de Iolis gentium, quæ illis verbis irriteret Isaia, sicut David illis aliis Psal. 13. Os habent & non loquentur, &c. Quod si etiam fieret mentio de hominibus, non esset sensus: quod non possent bene, vel male facere pro arbitrio suo, quando haberent omnia principia sufficientia ad agendum, sed quod non possent habere omnia illa principia absque dependencia à Deo & quod non possent bene agere absque gratia particula-ri, quod certum est, sed non ad rem.*

Obiicies secundo, Augustini in Enchiridio cap. 30. ait Liberum arbitrio male viens homo, & se, & ipsum perdidit: ergo non est liberum arbitrium pro hoc statu.

Respondeo negando consequentiam, quia non magis dicit hominem perdidisse liberum arbitrium, quam seipsum: sed certum est quod non perdidit seipsum ita, vt non sit pro hoc statu homo: ergo nec ita perditum est liberum arbitrium, quin sit pro hoc statu. Iraque sensus Augustini est, quod perdidit seipsum, & liberum arbitrium sic, vt non habeat nec homo illam felicitatem, nec voluntas eam facilitatem bene operandi, quam habuit in Paradiso.

*Deinde posset dici, quod perdidit liberum arbitrium quantum ad facultatem bene operandi operibus supernaturalibus, quia peccato originali sibi & posteris demeruit priuari habitus, & donis supernaturalibus, sine quibus nō posset ipse, aut posteri operari bene supernaturaliter, & viiiter ad salutem: sed inde nō sequitur quin sit tamen liberum arbitrium pro hoc statu non solum quoad alias operationes naturales, sed etiam quoad supernaturales: quia quamvis fuerit perditum quoad hæc facultatem, fuit tamen per merita Christi recuperatum. Adde S. Augustinum lib. 2. contra duas epistolulas Pelagianorum cap. 5. explicasse, quo sensu ipsius locutus fuerit. Peccato, inquit, *ada arbitrium liberum de hominum natura perisse non dicimus; sed ad peccandum valere in hominibus jubilans diabolo;* ad bene auem pieque vivendum non valere, nisi ipsa voluntas hominis, Dei gratia fuerit liberata, & ad omne bonum adiuta.*

Obiicies

Obiectus tertio, contra id quod dictum est, nempe solam voluntatem esse liberum arbitrium. Arbitrium pertinet ad intellectum, eius enim est arbitrari: ergo intellectus, vel est liberum arbitrium, vel pars eius.

Respondet, quamvis secundum etymologiam nominis arbitrium forte deriuetur ab *arbitrio*, cuius actus spectant ad intellectum, & quandoque etiam significet illum actum, quo intellectus arbitratur; tamen postea extensum est illud nomen ad significandum actum liberū voluntatis, & ipsammet voluntatem, prout est principium talis actus; vnde valde latine dicitur in arbitrio nostro esse rem aliquam velle, vel non velle, etiam quando intellectus arbitraretur, vel iudicaret illud non esse volendum. Vnde in forma distinguo antecedens: arbitrium quod est actus liber, aut actus liberi arbitrii, nego antecedens, arbitrium, quod est opinio, aut iudicium intellectus de aliqua propositione, concedo antecedens, & nego consequentiam.

28. *Pro complemento autem huius conclusionis*, aduentum est voluntate posse dupliciter considerari. *Primo* quatenus est principium agendi spontaneè circa obiectum sibi gratum, supposita cognitione eius, abstrahendo à modo agendi cum indifferentia, & ut sic dicitur habere rationem formalem voluntatis. *Secondo*, quatenus est principium agendi cum indifferentia, & ut sic dicitur habere rationem liberū arbitrii, & non voluntatis. Hinc oritur æquifocatio inter aliquos Doctores, in hac materia, dum aliqui dicunt liberum arbitrium formaliter consistere in voluntate; aliqui non; & videntur sibi contradicere, cum reuera non contradicant: nam qui opinantur ipsum non esse voluntatem formaliter, loquuntur in sensu formalī & reduplicatiō, quatenus scilicet voluntas est, accipiendo voluntatem in primo sensu praeclaris, & ut sic certum est, quod liberum arbitrium non sit voluntas. Qui vero dicunt liberum arbitrium esse voluntatem, non capiunt voluntatem in illo sensu, sed vel realiter, quatenus scilicet illa potentia, qua est voluntas sub una ratione, est liberum arbitrium sub alia ratione, vel formaliter accipiendo voluntatem non pro ratione voluntatis ut sic, aut in primo sensu, sed secundum rationem formalem voluntatis talis specificæ, qua habeat velle libere. *Quod* bene aduentere oportet, tum ad intelligentes authores, tum ad disputandum, ut vitetur contuersia de nomine.

Iuxta hoc autem posset explicari *Aleñsis 2. par. quest. 72.* dicens liberum arbitrium esse potentiam distinctam ab intellectu, & voluntate. *Quod* certum est, loquendo de distinctione formalī, & capiendo voluntatem formaliter in primo tantum sensu: qui tamen sensus est minus communis, tum quia nihil impedit quo minus voluntas rationalis significet formaliter voluntatem, ut est principium agendi libere, tum quia sicut actus liber voluntatis dicitur formaliter voluntio, aut nolito libera, pariter principium liberum talis actus debet formaliter vocari posse voluntas libera.

C O N C L U S I O . II.

29. *Voluntas habet libertatem, quatenus actua est, ita ut nisi esset actua non posset esse libera*. Hæc est communis, contra *Arriagam*, qui putat causam materialē, ut materialis est, posse esse liberam absque illa actuitate.

Probatur ex Tridentino eff. 6. cap. 5. vbi ut ostendat nos libere Deo vocanti assentiri, quando conformamus nos inspirationi diuinæ, definit, nos non mere passiue, sed actiū nos habere in illo assensu: ergo requiritur actuitas ad liberè agendum.

Dices, aliud esse, quod voluntas nostra liberè consentiat actiū agendo: aliud, quod non posset libere concurrere, nisi actiū concurreret: ergo quamvis primum afferatur à *Concilio*, non inde tamen sequitur secundum.

Contra, quia *Concilium* eatenus dixit nos libere concurrere actiū agendo, quatenus existimauit non posse nos liberè concurrere, nisi actiū cōcurreremus, neque enim habuit alia fundamēta actiuitatis afferenda nisi funda-

menta *Scriptura*, *Concilariorum & Patrum*, ex quibus habetur quod libere concurramus; ergo concursus liber non potest esse absque actiuitate.

Deinde, si solum concurreret quis materialiter, solum mere passiue se haberet ad consensum; nam concursus materialis à concursu effectivo per hoc potissimum & solum distinguitur, quod ille sit solus passiū, hic vero actius; ergo si solum concurreremus materialiter, mere passiue nos haberemus.

Probatur secundo, quia ut potentia sit libera, debet esse in potestate eius ponere actum, vel non ponere, & præbere suum concursum, vel non præbere, sed si solum esset causa materialis, hoc non esset verum: ergo debet esse actiu, ut sit libera.

Probatur minor, quia si esset in manu causæ materialis præbere, vel non præbere concursum suum, esset causa efficiens, & sic non esset materialis tantum, contra hypothesis, quia ab ea esset principiū motus, & ipsi principaliter esset adscribendum quod effectus esset; nam ceteris causis applicatis si illa vellet, effectus esset, & si non vellet, non esset.

Queres, an libertas voluntatis consistat radicaliter in intellectu?

Respondeo resolutionem dependere à modo explicata: di quomodo radicaliter in intellectu consistet, diue sive enim explicationes assignari solet, & secundū alias pars affirmativa tenenda est: secundum alias, negativa.

An libe-
tas volu-
tatis ra-
diceret in
intel-
lectu.
Itaque si intelligitur per hoc, quod voluntas non possit libere agere, nisi præsupposito actu intellectus proponente ipsi obiectum, circa quod libere agit: respondendum est omnibus affirmatiue: quia voluntas nequit ferri in incognitum, ut patet ex dictis. Si vero intelligatur per illā radicationem, quod voluntas non possit libere agere, nisi determinetur per iudicium practicum, aut imperium intellectus, quod sit distinctum à iudicio speculativo, quo cognoscitur, quod obiectum sit bonum, aut malum, & quod sit talis natura, ut eo posito ponatur actus voluntatis, & eo non posito non ponatur. *Respondendum* est negative, nam illud imperium, & superfluit, & repugnat libertati, superfluit quidem, quia ad exercitium libertatis sufficit proponi obiectum ut bonum aut malum per alterum iudicium, quod vocant speculatum: repugnat etiam libertati, quia est unum ex præviis requisitis ad exercitium actus, & necessario inferens illud exercitium, & consequenter eo posito non esset verum, quod voluntas positis omnibus præquisitis possit habere actum, vel non habere.

Confirmatur hoc, per ea, quæ docui in Commentario ad 3. dist. 36. num. 73. & 99.

31. Si denique eatenus dicatur libertas radicari in intellectu, quia requiritur iudicium indifferentes proponens obiectum non sub ratione boni tantum, sed sub ratione boni cum imperfectione, & consequenter sub ratione boni & mali, ita, ut si non proponeretur sic, sed sub ratione boni tantum, voluntas necessitatetur ad illud amandum, quomodo hæc radicatio explicatur communiter à Thomistis cum D. Thoma 1.2. quest. 6. *Respondendum* est contra eosdem negative, quia falsum est requirere tale iudicium indifferentes, sicut & falsum est voluntatem necessitari pro hoc statu ad amandum Deum quamvis proponeretur solum sub ratione summi boni absque illa imperfectione, nam & posset eo sic proposito nullum habere actum, sed omissionem puram, si hæc sit possibilis, de quo statim, & posset etiam ferri in alia obiecta minus bona, quæ simul proponerentur, ut suppono ex materia de Beatitudine.

Aduerte autem hic obiter, supposito, quod daretur ac requireretur huiusmodi iudicium indifferentes ad exercitium libertatis, illud non sufficere, ut actus voluntatis sequens ipsum sit liber, si necessario sequeretur ad illud, & voluntas ad illum eliciendum necessitaret physis, cuius oppositum improbabiliter docet *Bannes* 1. p. q. 19. art. 10. & ipsum sequutus *Zurnel ibidem*, & *Alvares* disp. 127. hac ratione saluantes libertatem actus voluntatis non obstante prædeterminatione physica.

Quod

Voluntas
potest cō-
fiderari,
vt volun-
tas, & vt
libera.

Voluntas
est libera
qua acti-
ua.

*An indifferēt
ia iudi-
cij p̄sūj
non suffi-
cī ad li-
bertatem
actus ne-
cessario
quæntis*

32. Quod autem id non sufficiat ad libertatem actus, patet, primo, quia aliam libertatem haberet actus, qui procederet à voluntate, stante tali iudicio sic, ut eum posset non ponere; quam actus ille, quem necessario ponere co stante; sed primus actus non haberet aliam libertatem quam contingentia: ergo secundus talem non haberet, quod est intentum.

Secundo, quia quamvis maneret radix alicuius effectus, si aliquid impedit quo minus sequeretur ipsemet effectus formaliter, non posset dici quod effectus simpliciter esset, aut saltem non posset dici, quod esset formaliter, alias contradictione admitterentur, quod esset scilicet, & non esset. Sed in tali casu actus necessario produceretur, ut supponitur, & consequenter est impedimentum, quo minus liber procedat: ergo quamvis sit iudicium indifferens quod esset radix libertatis, & quod sufficeret ad hoc, quod actus libere procederet, nisi ponatur impedimentum necessitans, non potest dici, quod actus ille sit liber formaliter, aut simpliciter: & alias certe posset dici, quod cæsus sit videns, quia est existens causa sufficiens ad dandam ipsi visum potentiam, & quæ illam daret actu, nisi ponatur impedimentum.

Tertio, quia sic libertas non esset in manu voluntatis, quia non est in manu eius, quod sit vel non sit iudicium illud indifferens, & eo manente actus erit necessario liber, secundum aduersarios.

Quarto denique, quia sicut calor radicalis potest esse sine calore formaliter, ita libertas radicalis potest esse à parti sine formaliter: ergo ex eo quod sit radicalis, non sequitur esse formalem.

33. Quæres secundo, an voluntas habeat libertatem circa finem & media.

Respondeo breuiter, quantum ad libertatem ad media, secundum omnes, teneri partem affirmatum, quæ patet cum experientia, tum quia si non haberet libertatem circa media, circa nihil haberet libertatem, nam circa nihil potius potest habere ipsam, quam circa media. Quantum vero ad finem, nobis dicendum est, ad nullum finem cognitum pro hoc statu eam determinari, & consequenter eam libere posse velle, vel non velle quemcumque; an autem necessitatibus ad amandum finem ultimum clare videntur, in tractatu de Beatitudine tractari solet.

Quæres tertio, an possibilis sit aliqua potentia quæ solum diuinitus possit operari libere. Affirmatiam partem tenet *Arriga dis p. 8. num. 24.* Probat primo, quia possibilis est creatura, cui, supposita cognitione indifferenti de obiecto, connaturaliter non debeatur concursus indifferens, sed determinatus, & quæ propterea connaturaliter loquendo, necessario ageret; at hæc ipsa creatura posset habere supernaturaliter concursum indifferente, & eo mediante agere libere, quod vellet: ergo non repugnat quod aliqua potentia solum diuinitus possit operari libere.

Hac probatio dependet à falsis principiis, quod scilicet concursus actualis Dei cum causa secunda libera sit indifferens: hoc enim est falsum: est enim tam determinatus, quam concursus ipsiusmet creaturæ, sive identificatur ipsi, ut communius tenetur, sive sit distinctus, & concomitans, ut ego existimo.

34. Præterea, quamvis admittetur ille concursus indifferens, impossibile est quod possit sufficere ad libertatem causa secunda, nisi possit eo mediata alterutrum ex duobus effectibus, in ordine ad quos diceretur indifferens, producere: sed non possit alterum ex duobus elicere per illum, nisi determinare se possit ad quemcumque ex illis: sed non possit se determinare ad quemcumque nisi haberet in actu primo virtutem productivam utrumque sic, ut quantum est ex parte actus primi, non sit ita determinata ad unam, quin æque posset ad alteram, sed hoc supposito deberetur ipsi connaturaliter concursus indifferens tam bene, quam debetur de facto voluntati: & consequenter esset libera ex se, non ex concursu illo indifferenti; nec concursus ille indifferens esset ipsi supernaturalis, ut supponit aduersarius.

Probat secundo, quia voluntas potest solum diuinitus

elicere libere actus supernaturales, & ex se necessitatibus ad carentiam illorum: ergo.

Sed certe non videtur hæc probatio esse ad propositum difficultatis realis, quæ est in quæsto: nam illa difficultas non consistit in hoc, an aliqua potentia possit solum diuinitus operari libere, ex eo, quod illi soli effectus, quos posset habere libere, essent effectus supernaturales, ad quos propterea necessario eleuari deberet potentia, ut eos produceret; nam nullus dubitate potest, quin talis creatura solum diuinitus, hoc est, mediante auxilio supernaturali, possit libere agere; ne credo aliquem negaturum talem creaturam possibilem. Sed difficultas, quæ controverti potest, est, an creatura, quæ respectu alicuius effectus non habeat libertatem ex se, possit habere libertatem diuinitus circa illum, ita ut, quod effectus ille hic & nunc oriatur libere, attribuendum sit non ipsi potentia, sed Deo eleuanti, vel principio, quo eleuatur.

Vnde in forma respondere negando consequentiam: quævis enim illos actus non possit ex se producere, nisi eleuatur, & propterea habeat necessario carentiam illorum, quamdiu non eleuatur, tamen ex se habet libere producere illos actus, quando eleuatur, & nisi ex se hoc habet, non posset à principiis eleuantibus hoc habere.

35. Dicendum ergo omnino repugnat quod aliqua potentia, quæ ex natura sua intrinseca non habet modum liberum agendi, possit eleuari ad libere agendum.

Probatur primo, quia potentia, quæ ex se non est vitalis, non potest eleuari ad vitaliter agendum: ergo nec potentia, quæ ex se non habet modum liberum agendi, potest eleuari, ut libere operetur.

Confirmatur hoc, quia licet intellectus non possit, nisi diuinitus producere vitaliter actus supernaturales fidei, & visionis beatæ, tamen ex se habet vitalitatem in actu primo, & si non haberet, non posset eleuari ad producendos illos actus vitaliter, aut vitaliter percipiendum obiectum per ipsos: ergo quāvis voluntas non possit producere libere actus supernaturales amoris, tamen ex se debet habere libertatem ad illos producendos, & alias non posset eos libere producere. Quæ confirmatio valet ad ostendendū secundum probationem *Arriga* nō valere.

Probatur secundo, si potentia ex se esset determinata ad effectum, non posset reddi indeterminata per auxiliū aliquod eleuans: ergo non potest reddi libera per auxiliū eleuans nisi ex se sit talis. Probatur antecedens, quia auxiliū eleuans debet esse qualitas quædam, & non potest esse causa libera, sed determinata ad suum effectum: ergo non potest reddere potentiam indeterminatam, sed potius determinatam.

Confirmatur: si illud auxilium esset ex se liberum, & propterea actus ab ipso procedens & à potentia, deberet esse liber, non fieret potentia, cui conferretur, libera; ergo potentia quæ ex se non est libera, non potest fieri libera per principium eleuans. Probatur sequela, quia alias habitus charitatis de facto tā infusus quam acquisitus, esset liber, quod est absurdum. Probatur hæc sequela, quia ideo illa potentia, quæ ex se non erat libera, sit libera per eleuationem, quia coniungitur cum principio eleuante libero, & concurrit ad actum liberum talis principij: sed habitus charitatis concurrit & coniungitur cum voluntate libera: ergo erit liber.

36. Probatur tertio: quia vel illud quo redderetur libera potentia, quæ nō fuit libera antecedet, esset aliquid spectans ad actum secundum, aut aliquid spectans ad actum primum: non aliquid spectans ad actum secundum, quia potentia libera debet esse antecedens actu secundum, non etiam aliquid spectans ad actum primum, quia vel esset aliquid determinans potentiam ad unum, & sic non posset esse indifferens secundum se, nec faciens potentiam indifferens; vel esset aliquid indifferens, & sic deberet posse determinari ab aliquo alio nūc ad hæc partem quando produceretur illam, nūc ad alteram partem, quando altera pars produceretur; sed nō posset sic determinari proposito obiecto eodem modo, nisi ab ipsa potentia, nec posset determinari sic à potentia, nisi potentia esset secundum se potens eo principio mediante ad

B b b vtramque

vtramque partem; & si esset sic potens, esset ex se libera, contra hypothesim.

Confirmatur hoc; exemplo voluntatis eleutae per charitatem ad actum supernaturalem, quem sine charitate non posset elicere: Voluntas habet esse libera ad actum charitatis per hoc, quod possit producere actum charitatis, vel ipsum non producere; sed non habet hoc ab habitu charitatis, sed ex natura suae ergo non potest aliquid, quod ex se non est liberum, fieri liberum per aliquod principium eleuans: quia si posset fieri liberum per aliquod principium eleuans, maxime voluntas per charitatem.

Probatur antecedens, quia non habet voluntas à charitate posse producere oppositum actum charitatis, neque omittere charitatem, ut est evidens.

37. *Dicet*, licet non possit habere à charitate, posse oppositum actum producere quantum ad substantiam, quandoquidem non concurrat physicè ad oppositum actum; tamen haber ab ea posse illum producere quod modum libertatis, quia eatenus à voluntate potest habere illum modum, quatenus voluntas potest illum actum vel oppositum producere: sed non potest illum actum & oppositum producere nisi mediante charitate: ergo à charitate habet produci quod modum libertatis.

Contra, non sufficit ad hoc, quod aliquid habeat libertatem ab alio formaliter, quod dependeat ab illo quomodo cumque, sed debet dependere ab eo rāquam à principio, à quo habeat influere quod substantiam in actum vtrumque, respectu cuius dicitur habere libertatem: sed à charitate non habet voluntas posse influere in actum charitatis, & in oppositum actum: ergo non habet libertatem formalem ab illo habitu.

Confirmatur: cognitio indifferens à que requiritur, & magis influit in actus oppositos, respectu quorum voluntas habet libertatem, quam charitas influit in actu charitatis & oppositum, quia sine illa cognitione non potest voluntas exire in actus oppositos, & proponit obiectum vtriusque; charitas autē licet requiratur ad hoc, ut actus oppositus ipsi producatur libere, tamen nullum habet influxum in ipsum; neque quidem per modum conditionis proponentis obiectum, aut applicantis positione potentiam ad actum: sed voluntas non habet esse libera formaliter ab illa cognitione: ergo neque à charitate.

Q V A E S T I O IV.

De actibus voluntatis.

38. **V**arij actus attribuuntur voluntati, quibus fertur in bonum: *Volitio*, intentio finis, *electio* mediorum, *imperium*, *consensus*, *usus* & *fructus*, de quibus pauca hic breuiter discurrenda videbantur, ex quorum declaracione, quid dicendum sit de aliis actibus similibus proportionaliter, quibus fertur in malum, illud fugiendo, facile intelligi potest.

Quid est volitio. Primus ex his actibus, qui est *volitio*, capitur non pro prosecutione volitiva obiecti cogniti quomodo cumque, quia hoc competit intentioni, & electioni; sed pro actu quadam ab illis particulariter distincto, nempe illo, quo prosequimur bonum absolute, non considerando ipsum, ut acquisibile per media, aut ut medium ad acquirendū aliquid, aut saltē non volendo illud, qua tale. Huiusmodi autem volitio, quam experientia constat dari, dividitur communiter in volitionem efficacem, & inefficacem.

Quid volitio est efficiens. Efficax est illa, ex qua sequitur quod si bonum voluntum est acquisibile per media, quæ essent in potestate voluntatis, ille applicaret illa.

Quid inefficax. Inefficax è contrario est, que non determinaret ad tam applicationem mediorum.

Efficax vocatur absoluta & perfecta, quia habet illam efficaciam.

Inefficax vocatur volitio simplex & conditionata, simplex quidem, quia non est absoluta; conditionata vero, quia esset absoluta & efficax ex suppositione aliquarum conditionum, nimirum si esset possibilis acquisitione boni,

De Voluntate,

circa quod versatur, aut si non appareret difficile applicare media.

De his duabus volitionibus particularius examinari solet, quomodo inter se distinguantur, & an voluntas simplex possit versari circa impossibile, qua tale, ac an importet aliquem actum, qui vere sit in voluntate; an vero solum dicat aliquem actum, qui esset in voluntate supposita aliqua conditione. Sed quamvis haec difficultates fusissime ab aliquibus tractentur, cum vera resolutio dependeat ab experientia, facile expediti potest.

C O N C L V S I O I.

39. *Volitio efficax*, & *inefficax* non necessario distinguuntur *Volitio efficax*, & *inefficax* *specie*, sed solum accidentaliter debent distinguiri.

Hac probatur quad primam partem, quia tendere possunt in idem obiectum eodem modo propositum, & deinde produci eodem modo à voluntate; nec assignari potest *specie*, ob quam sic distinguuntur necessario.

Hinc probatur secunda pars, quia si non distinguuntur necessario specie, & debent distinguiri aliquo modo plusquam numero, ut eas distinguiri debere omnes fatebuntur, quia alias non esset ratio, ob quā una vocaretur efficax, & altera inefficax; non poterunt distinguiri, nisi accidentaliter, vt patet. Solum declarari debet, qualem habeant distinctionem accidentalem, seu unde oriatur illa earum distinctione. Ad quod dico eas habere accidentalem distinctionem, aliquando ex eo, quod una, nempe efficax, sit intensior quam altera, nempe inefficax; aliquando vero ex circumstantiis, vt si applicatio mediorum non esset difficultis, nam fieri posset, vt qui amaret remisse bonum, quod sine difficultate acquiri posset, ordinaret media ad eius acquisitionem, quæ tamen noller applicare, si media essent difficultia, aut laboriosa.

Et hinc constat primo, fieri posse, ut idem amor aliquando sit efficax, aliquando non; efficax quidem quando non occurrent difficultates magne: inefficax vero, quando occurrent.

Constat secundo, amorem inefficacem esse maiori intensio, quam efficacem, nam fieri potest ut aliquis intensius amet aliquod bonum, ad quod acquirendum non vult applicare media, propter magnas difficultates in eorum applicatione occurrentes, quam aliud bonum quod per media procurat, nulla occurrente difficultate. Quis enim dubitet, quin aliquis peccator intensius amet beatitudinem, cum manet in statu peccati, quam interfectionem muscas, ad quam interficiendam curiositatis causa mouet se localiter? & tamen amor ille peccatoris est inefficax, & alter amor est efficax.

C O N C L V S I O II.

40. *Volitio inefficax* est actus praesens actualiter in eo, qui *Volitio* *sic vult*, & potest versari circa obiectum, quod non solum est *actus impossibile* secundum quid, ut est hominem qui peccauit non praesens, peccasse, sed simpliciter, ut est *equalitas creature cum Deo*.

Hac quad primam partem probatur, quia alias non possit esse verum dicere de habente talem volitionem, ipse vult, contra hypothesis; & quia reuera potest quis in se experiri actum aliquem, quando vult inefficaciter; & denique, quia ex dictis volitio efficax, & inefficax distinguuntur tantum accidentaliter ex minori, & maiori intensione, aut ex aliquibus aliis circumstantiis: ergo vtraque est actualis. Nec refert quod volitio inefficax significetur per *vellem*, quod non videtur significare volitionem, quæ actu sit, sed quæ esset, posita aliqua conditione; sicut *ly amarem* non significat amorem, qui actu sit, sed qui esset posita aliqua conditione, ut cum dico: *amarem Petrum*, si fecisset mihi illam gratiam quam petij, aut si non fecisset mihi iniuriam. Hoc, inquam, non refert, quia quamvis *ly vellem* posset significare actum qui non esset, sicut *ly amarem*, potest tamen etiam significare actum qui sit, sed inefficacem ex communi consensu.

Nec refert etiam quod volitio inefficax dicatur conditionata, quia non propter ea sic vocatur quasi non esset actus, qui actualiter sit in eo, qui vult inefficaciter; sed est posita conditione aliqua: sed talis dicitur ex eo, quod non sit talis volitio, quæ sit efficax, nisi ex suppositione aliquarum conditionum: v.g. qui desiderat beatitudinem

&

Cur volitio inefficax dicatur conditionata,

& tamen non applicat media propter difficultatem aut impedimenta aliqua potest dici habere volitionem quæ non esset efficax, nisi ex conditione quod ponerentur aliquæ conditions, vt si tolleretur difficultas applicandi media: in hoc ergo sensu dicitur voluntas inefficax esse conditionata.

Voluntas
inefficax
potest
verari
circa im-
possibile
quodq[ue].

Desideriu[m]
impossi-
bile
potest effi-
peccam-
noso mo-
raliter.

Desideriu[m]
inefficax
non satis
bene col-
ligitur ex
complacen-
tia quan-
adfer
bonum
proposi-
tum.

41. Probatur secunda pars conclusionis contra quosdam Thomistas, quoad primum quidem impossibile, ex desiderio, quod habent iusti, quod ipsi non peccauissent, vt quando dicunt: utinam non peccauimus. Quoad utrumque vero impossibile ex experientia, quia quis potest experiri in se volitiones alias respectu boni utroque modo impossibilis: nec sane dubito quin desiderium quod de bono utroque modo impossibili habetur, non nunquam sit tam intensum ex se, & etiam intensius quandoque, quam aliquid desiderium efficax alterius boni considerati ut possibilis. Et inde deduci potest optimè quod possit desiderium impossibilis utroque modo esse peccaminosum moraliter, quidquid dicant alii qui autores admittentes desiderium impossibilis, sed negantes illud posse esse peccaminosum moraliter: nam cum possit esse tam intensum, ac sit desiderium efficax, absurdum videtur quod non possit esse peccaminosum moraliter, quemadmodum desiderium efficax, præterim cum sit per accidens quod illud etiam non sit efficax.

Confirmatur contra illos, qui concedunt desiderium circa impossibile per accidens, & negant circa impossibile per se; quia prorsus est eadem ratio, quantum ad hoc de utroque desiderio; nec aduersarij vñquam dabunt disparitatem sufficientem, nisi obtrudendo verba.

42. Advertendum autem hic, non bene probari volitionem inefficacem boni ex complacentia illa, quam sentimus in nostra voluntate ad propositionem boni, etiam tum cum non volunt ipsius efficaciter, quia illa complacentia non necessario habetur formaliter ab ipsam volitione, nec etiam est necessario quid concordans ipsam, & consequenter est aliquid realiter separabile ab ipsa. Quod probo satis manifeste; quia non magis complacentia de bono proposito quod non desideratur efficaciter, vel quia consideratur impossibile, vel desperatur eius consecutio, vel quia est magna difficultas in eius acquisitione, habetur formaliter, aut consecutio à volitione ipsius; quam displicantia, quæ sentitur ex malo proposito, quod evitari non potest, & cuius consequenter remotio desiderari nequit efficaciter, ex nolitione ipsius, aut volitione inefficaci eius remouendi, quia est eadem ratio de utroque: sed illa displicantia non habetur ex nolitione, aut volitione illa formaliter, aut consecutio: ergo nec complacentia habetur formaliter, aut consecutio ex volitione inefficaci boni propositi, quod non desideratur efficaciter.

Probatur minor, quia quandoquidem illa volitio, & nolitio sint, vt suppono, actus liberi, saltem quoties sunt cum aduentitia, est in manu voluntatis eas non habere: ergo si displicantia oritur ex illis, voluntas non eliceret illas, absurdum enim videtur, quod voluntas veller libere producere illud, quo ipsam molestaretur, præterim in casu, quo molestia illa non deseruiret ad aliquam vilitatem, & quo voluntas reuera veller eam non habere; qui est casus de quo loquimur. Itaque sine dubio displicantia quam sentit aliquis ex præsentia alienius mali, quam displicantiam nollet habere: non potest prouenire immediate, aut consecutio ab ullo actu libero suo, quia alias veller illam habere, & nollet habere: ergo aliunde oritur absque actu suo: & consequenter complacentia, quæ est de bono præsenti, potest orihi independenter ab actu ullo suo libero, atque adeo ex complacentia non potest colligi, quod sit actus in voluntate. Non nego quidem, quin actus circa bonum, aut placeat ipse, aut habeat etiam concomitantem aliquam qualitatem delectantem, sed dico esse posse in voluntate aliquam qualitatem placentem independenter ab actu, sicut potest esse displicantia.

Secundus actus voluntatis est intensio, qua ita fertur in finem, vt determinetur ad volenda media.

Tertius actus est electio: & est ille, quo vult media propter finem: De his duobus actibus nonnullæ difficultates sunt hic explicandæ.

CONCLUSIO III.

43. Non vult quis finem, & media eodem actu, nec è contra media, & finem: & consequenter idem actus realiter non est electio, & intentio. Hæc est minus communis, & secundum Intendit, & electio non est idem actu.

Intend

necessarium ut vlla alia intentio præcederet illam intentionem : & licet posset aliquando præcedere, tamen hoc esset per accidens, ex eo scilicet, quod quando proponeatur finis primo, non proponeretur ut acquirendus per media ; vnde si primo proponeretur ut acquirendus per media, posset primo velle ipsum per media, si vñquam ita potest ipsum velle, neque enim est potior ratio cur postea posset ita ipsum velle, quando sic proponitur, quam primo, si primo ita esset propositus.

45. *Probatur quarto :* quia actus, quo quis vult media propter finem, potest habere omnem dependentiam, quam debet habere ad finem, absque eo quod quis velit finem formaliter per ipsum: sed ex eo solum deberet esse volitio finis necessario, quod non posset absque hoc habere talen dependentiam : ergo.

Probatur maior, quia non deberet habere villam dependentiam ad finem, quam quod sit propter finem & ordinatus ad finem, sed potest esse propter finem & ordinatus ad finem, absque eo quod sit volitio finis: ergo.

Probatur hæc ultima minor, quia potest dici esse propter finem ex eo, quod sit volitio alius ordinatus ad finem, & causatus ex amore vel odio finis: ad hoc autem non est necessarium quod sit volitio formalis finis, aut odium formale ipsius: ergo.

Probatur quinto, quia omnis actus, quo vult aliquis media, causatur a fine, vt finis est, seu quatenus amat finis, aut odio habetur: sed si volitio mediorum esset necessarius amor finis, hoc esset falsum: ergo.

Probatur minor, quia si esset a fine vt amato, vel deberet esse a fine vt amato per illum ipsum actum, qui esset electio, vel vt amato per alium actum: non per illum, qui est electio, quia alias electio presupponeret se ipsam, & procederet a seipso, quod est absurdum: Non per alium actum, quia tum deberet haberi alius actus amoris seu volitionis circa finem, quando haberetur electio: sed si daretur talis actus, vel essent simul duo amores & volitiones tendentes in finem, nimurum illi actus alius, & etiam electio ab ipso procedens, quod est absurdum; vel certe electio ipsa non esset formaliter amor finis, aut volitio eius, quod est intentum.

Probatur sexto; quia si vllus actus posset esse simul electio & intentio, formaliter loquendo, maxime actus, quo Deus vult finem per media, & media propter finem: sed hoc est falsum, quia alias Deus non intenderet finem prius, quam veller media, contra mille principia Theologica vtriusque Scholæ Thomistica & Scotistica, vt videtur in Thologia: ergo.

46. *Obiectio.* Finis est ratio formalis obiectiva apprendendi media: ergo non potest quis velle media, quin eodem actu velit finem, & consequenter idem realiter actus erit electio, & intentio: electio quidem, vt tendit in media, intentio vero vt tendit in finem.

Respondeo, distinguendo antecedens, est sola ratio ob quam quis appetit media, quasi media non haberent bonitatem suam propriam, nimurum vtilitatem illam quam habent in ordine ad affectionem finis, nego antecedens: est ratio formalis obiectiva mouens voluntatem ad voluntum media, supposita sua bonitate, quatenus si non veller voluntas finem, non veller illa media, concedo antecedens, sed nego consequentiam. Quemadmodum enim nisi assentiretur intellectus præmissis, non assentiretur conclusioni, & tamen assensus cōclusionis non est realiter assensus præmissarum: ita licet non posset esse electio in voluntate absque volitione finis, non tamen debet ipsa electio esse intentio, aut volitio finis, formaliter loquendo.

Obiectio secundo, impossibile est, quod quis intelligatur velle finem per media, quin intelligatur velle & finem & media; & impossibile est vt intelligatur velle media propter finem, quin intelligatur velle finem: ergo idem actus versabitur circa vtriusque, & consequenter idem actus erit electio & intentio.

Probatur prima consequentia, quia si essent duo actus distincti, non esset vlla ratio, quin possit & esse & intelligi vñus absque alio modo.

Respondeo, distinguendo antecedens: quin intelligat

De Voluntate,

velle eodem actu, negatur; diuerso actu, transeat, & negatur consequentia. Itaque quando vult aliquis finem per media, habet duos actus, vnum quo vult finem, & aliud quo vult media, si media sunt volabilia in ordine ad finem; & sic non est mirum, quod non possit intelligi velle finem per media, quin intelligatur velle utraque: posset tamen intelligi optime velle finem, etiam efficaciter, quin intelligatur velle media, vt patet.

Maior difficultas est, quando vult media propter finem: an tum debeat necessario habere duos actus, si enim non debeat, ergo vñica volitione ferri potest in utraque contra conclusionem; si debeat, remanet declarandum, cur non posset habere vnum ex illis, nempe illum, qui tendit in media, quin habeat illum, qui tendit in finem, quemadmodum potest illum, qui tendit in finem habere absque eo quod tendat in media; cum enim sint actus reali disticti, vix potest declarari, vnde haberent necessariam connexionem.

47. *Ad hoc respondeo,* duplicitate posse intelligi quod aliquis vult media in ordine ad finem, aut propter finem.

Vno modo ex eo quod moueretur voluntas ad habendum actum circa media ab ipso fine vel volito, vel nolito; & certum est quod quamvis actus, quo veller media, esset distinctus realiter ab actu, quo quis nollet aur vellet finem, quod tamen nec de potentia Dei absoluta posset esse volitio medijs propter finem hoc modo absque intentione finis, quia alias sequeretur contradicatio, nimurum quod esset propter finem, id est, habitus ex amore finis; & non esset. Hoc tamen non obstante ex hoc praecise non sequeretur quod ille idem actus quo quis versatur circa media, non posset esse absque alio illo actu, vt si produceretur a Domino Deo solo; sed tum non esset propter finem in hoc sensu.

Alio modo posset esse propter finem, qui reuera est actus qui ex natura sua non tendit in media, nisi propter ordinem quem habent ad acquisitionem finis: & in hoc sensu posset esse propter finem, quamvis non esset formalis volitio finis, & quamvis ipsamet bonitas finis non moneret ad ipsum; & non video villam repugnantiam quin de potentia Dei absoluta posset esse absque intentione finis, vt si ipse solus cauaret ipsam. Connaturaliter autem non posset, tum quia voluntas irrationaliter veller aliquid vt vtile ad aliud ponendum, nisi veller aliud ponere; tum quia bonitas medijs cum sit relata ad finem ex natura sua intrinseca, habet talem subordinationem ad bonitatem finis, vt si haec non moueat, illa non moueat connaturaliter, vt patet experientia.

Per quod patet ad probationem consequentia obiectio: nam ratio, ob quam electio nequeat esse ob fine priori modo, absque altero actu intentionis, est quod sequeretur contradicatio; ratio vero cur non possit esse ob finem posteriori modo connaturaliter, est quam iam assignauit; potest autem ab ea separari de potentia absoluta quantum ad hoc, nisi aliunde implicet.

Tertio modo posset dici electio esse propter finem, & esse volitio ipsius æquivalenter & moraliter, quatenus æque determinaret voluntatem ad ipsum acquirendum per media, ac si esset volitio formalis ipsius; & hic sensus non impedit veritatem conclusionis, vt patet.

Potest responderi secundo absolute negando antecedens, quia quando quis vult conseruare suam vitam per nolitionem conseruandi vitam alterius, non habet volitionem, sed potius nolitionem istius medijs. Ex his patet volitionem absolutam finis, in ordine ad quem applicamus media, non distinguere realiter ab intentione ipsius; sed eundem actu dici volitionem quatenus per illum præcise tendimus in finem; intentionem vero, quatenus determinat aut concurrevit ad electionem habendam.

CONCLV SIO IV.

48. *Si intentionis finis identificaretur electioni,* ille actus, qui esset simul intentionis & electionis, non cauaretur physicè à volitione absoluta efficaci finis, neque in genere causa efficientis, neque in genere causa determinantis formaliter, sicut habebitis acquisitus in probabilissima sententia dicitur concurrere ad actuum.

Intentionis finis

que identificare-

et electionis, non

cauaretur à vo-

litione abso-

lutae effici-

ti finis.

Hac

Disput. VII.

Hac probari potest quoad primam primam, quia unus actus voluntatis non concurrit effectu ad alterum; sed hoc principium est vel falsum, vel certe æque obscurum ac illud, quod per ipsum probatur.

Probatur ergo melius quoad viramque partem. Quando habemus illum actum, qui est intentio & electio simul volumus finem efficaciter per illum, alias non est intentio: ergo non habemus tum in eodem instanti alium actum, quo volumus finem efficaciter; tum quia non experimus in nobis viramque illos duos actus; tum quia unus ex ipsis abunde sufficeret, & alter superflueret; sed ut ille actus absolutus causaret physice sive in genere causæ efficientis, sive in genere causæ formaliter determinatiæ alterum actum, deberet existere quando alter actus produceretur, ut est evidens: ergo non sic concurret.

Dices: hinc sequeretur contra communem modum loquendi etiam authorum admittentium viramque volitionem, quod non daretur volitus efficax, catenæ enim daretur aliqua talis efficax, quatenus posset determinare ad volitionem, quæ est intentio finis, & electio mediorum; sed non posset sic determinare nisi per modum causæ efficientis aut causæ formaliter determinatiæ: ergo si alterutro ex his modis non concurret, non est efficax.

Respondeo negando sequelam, posset enim esse efficax per hoc quod obiectivæ proposita simul cum bonitate finis redderet finem appetibiliorem quam alias esset; nō certum est quod ad determinandum voluntatem ad aliquam finem præ alio, valde iuovere possit, quod semel amauerit, aut voluerit talem finem, & sœpe non habet aliam occasionem ex parte obiecti ad unum bonum præ alio eligendum, quam quod semel ipsum elegerit ac voluerit. Quod si etiam volitus aliqua absoluta finis erat delectabilis voluntati, vel ex se formaliter, vel ratione alicuius consequentiæ aut concomitantis, propositio ipsius, ut sic delectabilis posset etiam conducere ad determinationem voluntatis.

CONCL V S I O . V.

Intencio determinata moraliter ad electionem medijs.

49. Supposito ex doctrina conclusionis tertie, nempe quod electio mediorum non sit intentio finis, intentio finis efficax determinat ad electionem aliquam mediorum, quando non possest aliter acquiri, & si unum tantum medium proponatur, per quod possit acquiri, determinabit ad illum, non tamen necessitate physica, sed ad summum necessitate morali, ex qua scilicet orietur quod eligit quidem infallibiliter aliquid medium, quamvis possit non eligere.

Hæc quod primam partem patet experientia, ex qua constat, quod nunquam velimus finem efficaciter, quin habeamus volitionem applicandi aliqua media, quando plura proponuntur sufficientia, & unum determinate, quando proponitur tantum unum determinatum.

Probatur secundo, quia alias non est efficax intentio contra hypothesis; in hoc enim consistit solūmodo efficacia eius.

Probatur tertio, quia certum est quod amor alicuius rei habet magnam vim ad determinandam voluntatem ad eam sibi acquirendam: ergo amor efficax multo magis hoc habet.

Probatur secunda pars, quia catenæ necessitatæ alia necessitate quæ morali, vel quia cōcurreret per modum causæ efficientis physica, vel per modum causæ formaliter determinatiæ: sed ex neutro ex his capitibus debet determinare necessario necessitate physica: ergo.

Probatur minor, quia quamvis sic concurreret, non concurreret, nisi per modum causa partialis, & ipsa voluntas deberet etiam concurrere, sed per nullam causam partiale voluntas de facto determinatur ad necessario agendum necessitate physica, tum quia per nullam potius quam per gratiam efficacem, per quam ex Theologia & Concilio Tridentino suppono ipsam non necessitari; tum quia nec experientia, nec ratione constat, quod sic determinetur, imo multi putant esse impossibile, quod possit sic determinari, etiam de potentia absoluta.

Quæst. IV.

845

Confirmatur hoc, quia alias electio non est ex se formaliter libera; quod videtur maximum ineonueniens.

Obiicies, si non necessitatæ physice ad electionem, non est efficax; sed hoc est contra hypothesis conclusionis: ergo.

Respondeo negando sequelam; quemadmodum enim gratia efficax est talis quin physice necessitatæ voluntatem, cum eodem modo intentio non posset esse efficax, quamvis sic non necessitatæ.

C O N C L V S I O . VI.

50. Determinatio intentionis ad electionem non sit per hoc, quod intentio obiectivæ proponatur, sicut diximus volitionem absolutam, si est distincta ab intentione, determinare potuisse ad intentionem; neque in genere causæ efficientis, quatenus scilicet concurreret cum voluntate efficaciter ad electionem per actionem partiale tendentem in ipsam electionem immediate, sed potius in genere causæ formalis formaliter determinantis absque influxu effectivo.

Prima pars est contra quosdam Thomistas, & probatur efficaciter, quia ut aliquis intendat finem, & ex illa intentione moueatur ad electionem, non est necesse ut proponatur ipsam intentio obiectivæ, nec aliud aliud præter obiectum & media: ergo non determinatur sic.

Confirmatur per secundam partem.

Secunda pars est contra Gregorium, Vesq. Salam & probatur, quia determinatio, quæ determinatur voluntas ad electionem, est determinatio sensibilis, quam ipsam in nobis experimur; sed determinatio illa, quæ est ab illa in genere causæ efficientis, nō posset sic sentiri, nec enim experimur concursum eius effectuum, ut patet ergo determinatio illa est in genere causæ formalis tantum.

Confirmatur primo, quia hoc modo determinat habitus acquisitus ad actum, ut postea dicemus disp. de Habitibus; sed eadem est ratio de habitu, & intentione quantum ad hoc.

Confirmatur secundo, quia non est dandus concursus effectuus vni actui voluntatis ad alium absque necessitate, & præterim nolitione ad volitionem, aut est contra: sed hoc debetur dari in opposita sententia sine illa necessitate: ergo nostra sententia est præferenda.

Confirmatur tertio, quia quidquid sit de uno actu voluntatis respectu alterius, non est verisimile quod passio delectationis distincta ab actu causet physice illū actu; sed talis delectatio posset determinare voluntatem tam bene quam ipsam intentio: ergo intentio non debet determinare efficaciter, sed formaliter, sicut delectatio illa determinat.

Confirmatur quartio, quia non videtur magis concurrere intentio ad actum electionis, quam ipsummet obiectum, & medium propositum secundum bonitatem suam: sed secundum satis communem sententiam obiectum non concurrit effectu: ergo neque intentio.

Obiicies primo contra primam partem. Electio nonnunquam habetur, quando non habet intentio finis actu; sed tum nequit habere aliam causalitatem quam quatenus obiectivæ proponeretur: ergo determinat ad electionem ut sic proponitur.

Respondeo, negando maiorem, nunquam enim habetur electio, quæ est actus voluntatis qua vult aliquid propter finem, quin sit volitus finis in ipso actu, ut patet experientia.

Obiicies secundo contra secundam partem, quia assensus præmissarum concurredit effectu ad assensum conclusionis: ergo à pari intentio finis sic concurredit ad electionem.

Respondeo, si verum sit antecedens, negando consequentiam, quia datur aliqua ratio particularis, ob quam colligitur iste concursus assensus præmissarum ad assensum conclusionis, qualis non repertur in proposito; unde ex ista hypothesis non est eodem modo discurrendum de veroque casu, nec refert, quod habent paritatem quod ad alias rationes, quia inde non sequitur quod habeant paritatem quoad omnia.

B b b - 3

C O N C L V

CONCLVSI O VII.

**Intentio
finis ali-
quando
determi-
nat ad
elecione
melioris
medij,
aliiquid
non.**

51. Intentio efficax finis, ex pluribus mediis qua propo-
nuntur, potest determinare ad medium melius, quatenus
melius dicitur quod citius est productuum finis, & quod po-
test conducere ad finem perfectius consequendum, si nihil aliud
impedit, potest tamen oriri impedimentum, ratione cuius non
determinat ad medium hoc modo.

Hæc modo proposita est nullius, quod sciam: sed
quoad primam partem videtur conformis iis authoribus,
qui dicunt quod determinet ad electionem melioris
medij; & secundum secundam partem est conformis iis, qui
absolute negant intentionem determinare ad perfectio-
ris medij electionem; unde utraque sententia per hanc
conclusionem conciliari posset, ita ut non esset contro-
uersia vlla realis inter illos autores, dicendo quod pri-
mi autores essent intelligenti iuxta primam partem;
secundi vero iuxta secundam.

Probatur prima pars, quia constat experientia quod
amor finis sit aliquando tam magnus, ut non patiatur,
quantum est ex se, in omni vllawero determinabit tum
ad perfectius medium in sensu conclusionis.

Probatur secunda pars, quia aliquando potest contin-
gere, ut medium perfectius & melius haberet aliquam
difficultatem annexam, ratione cuius voluntas potius
malit finem tardius acquirere, quam subite illam diffi-
cultatem; unde maller aliud medium minus efficax afflu-
mere, quo tardius absque tali difficultate illum acquire-
ret. Quod totum pater experientia.

**Intentio
& con-
sensus reali-
ter iden-
tificatur.**

52. Quartus actus voluntatis est consensus; non autem
significat consensus hic concordiam aliquorum duorum
in opinione aut scientia aliqua; nec etiam in actu volu-
tatis, quo sensu qui candem tenet opinionem cum alio,
& qui eodem studio fertur, dicitur esse consentiens cum
illo; sed significat actu voluntatis, quo bonum sibi pro-
positum ut prosequendum prosequitur, sicut dissentitus si-
gnificat actum, quo malum propositum non vult. Thomi-
ſie communius distinguunt hunc actu ab actibus aliis
ante declaratis, sed immerito multiplicant actu absque
vlla necessitate: & certe eo ipso quo voluntas, intellectu
dictata quod estet bonum, vellet talem finem, aut secun-
dum se absolute, ut per tale medium, velle illum finem, aut secun-
dum se absolute, aut relate ad media, diceretur
consentire intellectui, nec altius propterea consensus ipsius
requireretur; aut vlli alterius consensus indicium vllam
habetur; quod tam clarum mihi appetit, ut mirer vlos
oppositum tenere. Itaque idem realiter actus, qui est volu-
tio finis, est etiam consensus: vocatur autem volutio,
quatenus per illum voluntas vult finem; & vocatur con-
sensus quatenus per ipsum facit voluntas, quod propo-
nitur faciendum ab intellectu.

**Vfus non
distingui-
tur reali-
ter ab
electio-**

53. Quintus actus est vclus, & est actu ille voluntatis,
quo applicat media ad acquisitionem finis, qui actu non
distinguitur realiter ab electione, nam eo ipso quo volu-
ntas potens applicare media, vult efficaciter illa applicare
electione. hic, & nunc absque vlo alio actu suo, applicabit illa, &
consequenter habebit vsum; sed ille vclus non est realiter
distinctus ab illa volitione applicandi media ad finem, quæ
volitio sine dubio est electio, nec fieri potest, ut applicet
media, quæ media, absque tali volitione, ergo vclus non
distinguitur realiter ab electione aliqua. Et dico ab elec-
tione aliqua, quia potest quis habere volitionem appli-
candi media ad finem, quin habeat vsum, ut si quis hodie
haberet voluntatem applicandi media crastina die: ergo
aliqua electio distinguuntur realiter ab vcl. Sensus ergo re-
solutionis est, quod nunquam possit dari vclus, qui non
identificetur alicui electioni, & quod præter actuum ali-
quem qui est electio medij, non requiritur vllus alius dis-
tingitus in voluntate, quod etiam mihi satis evidens ap-
paret ex dictis.

**Quid
fructio.**

54. Ultimus denique actus est fructus, de quo, quamvis
varia sint difficultates, in materia de beatitudine fusius
explicari solitæ, tamē quod attinet ad præsens, res mihi
viderut facilis solutionis, & quæ præter questionem de
nomine vix possit habere aliquid difficultatis. Itaque di-
co fructum spectantem ad voluntatem, vel esse ip-

sammet consecutionem finis, quem intenderat, & ad
quem consequendum applicarat media; vel actu quo
complacet sibi in eo acquisito; vel ipsammet delectationem
ortam ex consecutione eius, vel omnes simul,
aut præsertim consecutionem & delectationem. In quo-
nam autem ex his consistit, spectat ad nomen, cum de-
pendeat à cognitione institutionis huius vocabuli *fui-
tio* quod posset imponi ad significandum quocumque
ex illis tribus, vel omnia simul, vel duo ex illis. Quod
si unum aliquod significare debet, potius existimo, quod
significet illam delectationem; qui si aliquis conse-
queretur finem, ex quo consecuto non perciperet delectationem, licet diceretur finem consecutus, non tamen
existimo quod posset proprio fine illo frui; virde si de-
lectatio illa non sit realiter actus, sed quid realiter di-
stinctum ab omni actu, fructus non erit actus. Quod
si etiam fructus considereret in consecutione finis, non
necessario semper considereret in actu, nam qui intendit
consecutionem sanitatis manus, verbi gratia, & conse-
quitur ipsam, non habet in voluntate aliquem actu
qui sit consecutio illius, sed consecutio illa consistit in
coniunctione sanitatis cum manu. Itaque solum consecu-
tio est actus voluntatis quando quis non consequitur
finem intentum nisi per actum voluntatis, ut consistit
in Beatis, qui non consequuntur Deum per voluntatem,
nisi amando ipsum, & quorum consequenter consecutio
consistit in actu illo amoris. Sed de his fusius in mate-
ria, de Beatitudine.

CONCLVSI O V.

A quo habent actus liberi voluntatis esse liberi formaliter.

55. Suppono ex dictis, voluntatem in actu primo ha-
bere libertatem per hoc quod sit ex natura sua ta-
lis potentia, quæ circa obiectum propositum per intel-
lectum possit agere vel non agere, aut agere hoc modo,
verbi gratia posequendo, vel alio opposito modo, verbi
gratia fugiendo & odio habendo. & hoc ipsi est essentialia
deo, ut nec de potentia Dei absoluta possit fieri ut
quæ semel sit talis, non sit semper talis. Quæritur ergo
faciliter, an actu voluntatis, qui est liber in actu secundo
formaliter & actu, habeat esse tale à se ipso essentialia-
liter, vel ab aliquo alio à se distinto, sive tanquam à
conditione, sive tanquam à ratione formalis.

Vbi aduertendum posse actu secundum voluntatis
dici librum duobus modis actu & formaliter: primo
quatenus est actu, qui natus est prouenire libere à vo-
luntate, & in hoc sensu certum est actu quocumque,
qui est liber, esse ex se essentialiter liberum, nec posse
fieri de potentia absoluta, ut non sit liber; de quo non
est controversia. Secundo quatenus est actu, qui actu li-
bere procedit à potentia, & in hoc sensu versatur praes-
ens controversia.

Prima sententia est quod actu liberi sint ex natura sua
intrinseca liberi, ita ut qui est liber non possit non esse
liber. Hanc tenet Hurtadus hic disp. 1, sec. 6, eamque at-
tribuit D. Thomas 1.2. q. 19. a. 1.

Secunda sententia longe communior est, quod actu
liberi voluntatis non sint liberi essentialiter ex se, sed
quod possint esse absque eo quod sint liberi, & conse-
quenter quod habeant esse liberi per denominationem
intrinsecam desumptam à voluntate à qua procedunt,
quatenus scilicet procedunt ab ipsa, ut potens est eos
producere vel non producere. Hæc sententia est Scotti-
stanorum communiter, & videri potest conformis prin-
cipiis ipsius scilicet Scotti, quatenus assertit posse actu vira-
les omnes produci a solo Deo. Eam etiam sequitur Sua-
res, Molina, Vasq. Valentia, Salas, quos sequitur Ar-
riaga disp. 8. num. 104.

CONCLVSI O I.

56. Actus elicitus voluntatis verbi gratia volutio, non ha-
bet ex natura sua intrinseca esse liber actu. Hæc est iuxta se-
cundam sententiam.

Probatur, quia quæcumque volutio voluntatis potest
esse in ipsa, absque eo quod sit libera formaliter: ergo
non habet esse libera formaliter ex natura sua intrinse-
ca præcise.

Probatur

Duo bus
modis
potest
actus vo-
luntatis
diel liber

Probatur antecedens, quia omnis volitio est qualitas absoleta producibilis à solo Deo in voluntate mere passiue se habente, ut patet ex dictis supra de cognitione; ergo potest Deus omnem volitionem producere in voluntate mere passiue se habente: sed quando sic produceretur non esset libera, ut manifestum est: ergo quæcumque volitio potest esse in voluntate absque eo quod sit libera formaliter.

57. *Obiectio:* Actus vitalis est essentialiter vitalis, ita ut non possit de potentia Dei absolute fieri ut actus, qui est vitalis, non sit vitalis: ergo idem est de actu libero à paritate rationis.

Tribus modis potest considerari actus ut vitalis. Pro responsive aduertendum tripliciter aliquem actu posse dici vitalem, uno modo quatenus habet exigere produci à potentia vitali, sicut diximus actu liberum etiā sic capi posse, ut significet actu exigētum prouenire à potentia libera, & in hoc sensu concedo actu vitalem esse essentialiter vitalem, ac consequenter etiam actu liberum esse posse essentialiter liberum, ut supra dixi.

Secundo potest dici actus esse vitalis in actu secundo ex eo, quod producatur à potentia vitali, ut vitalis est, & in hoc sensu non est essentialie actu, quod sit vitalis, quia non est essentialie ipsi, quod producatur à tali potentia, quandoquidem, ut supra dictum est, intellectio quæ est vitalis in hoc sensu, si producatur ab intellectu, posset produci à Deo solo & non esse vitalis. Et omnes concedunt quod terminus augmentationis & nutritiois vitalis possit produci à solo Deo.

Tertio denique potest dici vitalis actus ex eo, quod sit talis naturæ, ut possit, si vniatur potentia vitali, determinare ipsam formaliter ad vitaliter, & perceptibiliter tendendum in aliquid obiectum. Et in hoc sensu actus vitales sensu sunt essentialiter vitales; nec tamen inde sequitur quod actus liber sit essentialiter liber, quia per hoc quod coniungatur cum potentia non haberet esse liber, nisi proueniat à potentia quæ possit ipsum ponere, vel non ponere.

Vnde in forma respondendo distinguendo antecedens: est essentialiter vitalis, quatenus talis dicitur actus natus prouenire à potentia vitali, aut qui est talis, quo mediante potentia perceptibiliter tendat in obiectum, concedo antecedens; quatenus talis dicitur, qui producitur actu à potentia vitali, nego antecedens, & similiter distinguo consequens: ergo actus qui est liber, est essentialiter liber, ut liber dicitur, qui est natus prouenire à potentia libera, concedo: ut liber dicitur, qui procedit à potentia producente ipsum, cuius possit non producere, nego consequens.

CONCLV SIO II.

58. *Productio actus cuiuscumque liberi est libera seipso ex natura sua intrinsecā & non per denominationem extrinsecā.* Hæc videtur esse contra secundam sententiam.

Probatur, quia non potest esse productio illa volitionis, aut nolitionis in voluntate, pro illo instanti, absque eo quod sit libera: ergo omnis productio qua voluntas producit volitionem, est libera.

Probatur cōsequētia, quia eatenus nō esset ex natura sua intrinseca libera formaliter, quatenus posset esse natura intrinseca ipsius, absque eo quod esset libertatergo si non potest sic esse, habebit ex natura sua intrinseca esse libera.

Probatur antecedens: illa productio non potest esse à voluntate pro illo instanti, pro quo voluntas non sit in priori natura potens ipsam habere, vel non habere: sed quodies actio procedit à voluntate sic potente est necessario libera, quia nihil aliud requiritur, ut sit libera, quam quod sic procedat: ergo illa productio non potest esse in voluntate quin sit libera.

Dic: posse voluntatem prædeterminari ad illam productionem habendam, ut si Deus infunderet ipsi qualitatem physicam Thomisticam, qua posita necessario sequeretur ista productio: ergo potest illa productio esse in voluntate, quin sit libera.

Respondeo, quidquid sit de possibilitate talis qualitatis prædeterminantis, de qua postea, negando, quod ad illā

ipsam productionem, quæ est libera, possit prædeterminare illa qualitas, quamvis enim prædeterminare ad aliam productionem, non tam ad illam, quia illa est productio proueniens à voluntate sola, productio autē illa ad quam prædeterminaret illa qualitas, esset productio proueniens à voluntate & qualitate, maxima autem est differentia inter productionem viramque.

Confirmatur hoc per dicenda inferius quando ostendetur, quod Deus ipse non possit necessitate voluntatem ad producendam volitionem, aut nolitionem: si enim non potest, sequitur quod productio volitionis non possit esse in voluntate, quin sit libera.

Hinc pater, quod si volitio seipso egredieretur à voluntate absque actione media, quod seipso esset libera sicut productio ipsius, & hoc est credo intentum *Huriadi*.

CONCLV SIO III.

59. *Volitiones, & nolitiones habent esse libera per denominationem intrinsecam desumptam à productione passiva in ipsis subiectis, & derur talis productio: si non detur, habent esse libera per denominationem desumptam à productione ultima inherente voluntati. Hæc in terminis est nullius, & videri posset esse contra primam & secundam sententiam præmissam.*

Probatur prima pars, quia illa productio passiva, si detur, est libera, & ea mediante ponitur in esse volitio libere, ut est evidenter ergo volitio habet esse libera ab illa: sed non habet esse libera ab illa per denominationem extrinsecam: ergo per intrinsecam.

Probatur etiam secunda pars, quia si non detur illa productio passiva, volitio habebit esse libera eo ipso quod terminat productionem actuum, quæ subiectur involuntate: ergo habebit esse libera ab illa productione.

Et si queras, an habeat esse per denominationem extrinsecam, an per intrinsecam.

Respondeo esse questionem de nomine, & posse vocari illam denominationem extrinsecam, vocado talē denominationem omnem illam, quæ prouenit à forma non inherente neque informante. Potest etiam vocari intrinsecam, si talis dicitur omnis illa, quæ prouenit à forma intime coniuncta cum re denominata: nam illa productio intimè coniungit cum volitione, quandoquidem repeatitur in eodem subiecto cum illa, nempe in voluntate.

Obiectio: opus habet esse artificiosum à denominatione extrinsecam: ergo & esse liberum.

Respondendo negando consequētiam, & ratio disparitatis est, quod nihil intrinsecū possit assignari in actione artificiose, à quo haberet esse artificiosa, quia secundum se & omnia sibi intrinseca potest esse quin sit artificiosa, ut supponitur; quod si hæc suppositione non esset vera, tunc negandū esset antecedens. Sed aliquid est intrinsecē coniunctū cum volitione, quod non possit esse coniunctum cum illa, quin sit libera, & quod consequenter potest denominare ipsam liberam: ergo non est eadem ratio de volitione libera, & opere artificioso quantum ad hoc.

Dic: actus qui modo est necessarius, propter defectus cognitionis sufficientis fit postea liber adveniente cognitione talis: sed per mutationem cognitionis non videatur quod sit aliqua variatio intrinseca in ipso: ergo fit liber per denominationem extrinsecam.

Respondeo eos qui ponunt actu fieri liberum formaliter ab aliquo absoluto intrinsecō superaddito, quod non est respectus, debere negare minorem, sed revera nō habet probabilitatem, quod ex variatione solius cognitionis talis modus absolutus realis aduenit actu. Itaque Respondendo aliter negando ullum actu procedere à voluntate, qui aliquando sit liber, aliquando non sit, vnde in forma nego maiorem.

Pro complemento huius questionis addendū contra quendam Scotianum modernum, cuius ad me peruenit liber editus de actibus humanis, postquam hæc scriperam, non posse illud, quo constituitur formaliter actus liber, esse aliquid absolutum; tum quia nihil absolutū reperitur in actu distinctum ab ipsomet actu; tum quia qua ratione

B b b 4 ille

ille modus absolutus posset scipso absque aliquo distin-
cto egredi à voluntate libere, ipsamet volitio posset
egredi absque modo, & sic superflueret modus ille: tunc
denique quia necessario poni debet ille respectus produc-
tionis, & ille solus sufficit absque modo illo, quem sanè
gratissimè excogitauit hic Author.

QVÆSTIO VI.

An voluntas habeat pro hoc statu ullos actus eliciti non liberos.

Supposito ex dictis, quod voluntas non necessitatetur
ad bonum ut sic, neque ad infinitum bonum, prout
hic apprehenditur pro hoc statu, amandum, difficultas
præsens est solum de motibus quibusdam subitaneis,
quos experimur in nobis, & communiter vocantur mo-
tus primo primi: si enim isti motus producuntur à vo-
luntate necessario, pars affirmativa questionis erit vera;
si vero non producuntur à voluntate, & si producuntur
ab illa, sed id libere fiat, pars negativa erit vera.

C O N C L V S I O I.

Voluntas nō habet ullos actus libes pro hoc statu.

60. *Huiusmodi motus, vel non producuntur à voluntate, vel producuntur libere, & consequenter voluntas non habet pro hoc statu ullos actus eliciti non liberos.* Hæc est conformis Do-
ctorum statu. *Etorum in 3. dist. 33. & in 2. dist. 23. ac alibi tæpe, & videtur esse contra magis communem sententiam.*

Probatur primo: si illi motus essent necessarii, maxime
quia quando habentur, non proponitur obiectum secundum
illam rationem, secundum quam posset voluntas
habere oppositos actus, & consequenter deberet necessarii
ad illos actus: sed hec ratio non valeret.

Probatur minor, primo: quia quanvis non posset op-
positos actus producere, posset cessare ab illis actibus
habendo puram omissionem, quam suppono ex dicendis
possibilem.

Probatur secundo eadem minor: quia si quādo proponitur
obiectum hoc modo, necessitatetur ad operandum,
non posset nō necessario agere, etiam proposito obiecto
alio modo: ergo non idem necessario agit, quia non pro-
ponitur obiectum alio modo.

Probatur antecedens: quia etiam quādo proponeretur
obiectum sub aliis rationibus, proponeretur sub hac ra-
tione sub qua iam necessitat, verbi gratia, sub eadem ra-
tione boni, vel mali: ergo si haberet necessitate sub hac ra-
tione, quando non cognoscitur simul sub alia ratione
habebit necessitate etiam quando proponitur simul sub
alia, quia propositio sub alia ratione non impedit influ-
xum, aut determinationem obiecti sub hac ratione.

Confirmatur: etatenus impediretur necessario determi-
natio voluntatis ad actum, qui fieret proposito obiecto
sub hac ratione tatum, quando proponeretur sub hac, &
alia ratione simul, quatenus tum posset voluntas habe-
re alium actum circa obiectum propositum sub alia ra-
tione, quem non posset habere circa obiectum proposi-
tum sub prima ratione tantum: sed si necessitaretur ad
actum ab obiecto proposito sub una ratione sola, non
posset habere actum oppositum quando proponeretur
sub altera ratione simul.

Confirmatur hoc: quia quotiescumque est causa totalis
adæquata physica alicuius effectus debite applicata, se-
quitur naturaliter effectus, nec potest impediri, nisi per
aliquid incompossibile cam ipsomet effectu, aut cū cau-
sa illa totali, aut cum applicatione, aut dispositione praæ-
via ad illum effectum. Sed obiectum propositum volun-
tati sub ratione mali tantum, verbi gratia, est causa adæ-
quata motus, qui vocatur primo primus: ergo non potest
impediri talis motus, etiam si obiectum non solum pro-
poneretur vt malum, sed vt bonum, quia illa propositio
ipsius, vt bonum est, non est incompatibilis cum effectu
illo motus, qui est primo primus, neque cum causa eius
adæquata, aut conditione sufficiente, vt patet.

61. *Probatur secundo:* quia si necessitaretur voluntas ad
tales actus, maxime per obiectum aliquod bonum, vel
malum obiectum propositum: sed hoc est falsum, quia

nihil obiectum propositum potest habere maiorem vim
determinatiuam voluntatis, quam Deus ipse clare visus:
sed ille non necessitat voluntatem alio modo, quam mo-
raliter, cum quo stat quod voluntas simpliciter amet ip-
sum libere libertate potentia physica: ergo non potest
necessitati physice ad ullos actus pro hoc statu per ali-
quod obiectum propositum.

Probatur tertio: modus proprius agendi voluntatis est
modus libere agendi; & per hoc distinguitur principali-
ter in modo agendi ab intellectu: ergo nō debet dici abs-
que necessitate quod alius modus agendi connaturaliter
comperat ipsi; sed non est illa necessitas dicendi, quod
alius modus agendi comperat ipsi connaturaliter: ergo.

Probatur quarto: illud obiectum, quod determinaret
voluntatem secundum aduersarios, si proponeretur per-
fecte ipsi, non determinaret ipsum; ergo neque quando
proponitur imperfecte, debet ipsam determinare; quia
omnino absurdum videtur quod minorem vim determinatiuam
haberet quando proponeretur melius, & perfectius, quam quādo minus bene, & perfecte. Et hinc Deus
clare visus magis determinat ad amorem sui voluntatē,
quam obscure visus; & certe si non determinaret clare
visus, non posset cum probabilitate illa dici quod deter-
minaret obscure visus.

Dicere: si proponeretur obiectum illud perfecte non so-
lam secundum rationem illam boni, sed secundum alias
rationes mali, non determinaret voluntatem, quia tum
posset non amare ipsum ob rationes illas mali quas vi-
deret; sed si solum proponeretur secundum rationem boni,
sive perfecte, sive imperfecte, determinaret, quia cum
non videret ullam rationem mali, non posset nolle ip-
sum, & consequenter deberet necessario velle.

Contra: quia in tali casu licet non posset nolle, posset
tamen non velle habendo omissionem puram, quam ex
hoc ipso capite probare quis poterit, quia alias sequere-
tur quod voluntas necessitaretur absque sufficienti de-
terminatino.

62. *Obiectus primo:* quādo proponitur bonum per sim-
plicem apprehensionem absque iudicio, non potest volun-
tates libere versari circa illud, quia ad libere agendum
requiritur iudicium: sed potest tamen aliquo modo: er-
go tum necessario ager circa ipsum.

Respondeo: ex suppositione majoris negando minutem:
si enim non potest libere ferri circa obiectum sic pro-
positum, non poterit ferri illa ratione.

Confirmatur hoc: quia volitio libera vel est eiusdem ratio-
nis physica cum rationali, vel diversa: si eiusdem, ergo
quād determinare potest ad unam, poterit ad alteram, &
præterea quandoquidē quando habetur iudicium de bo-
nitate obiecti, habeatur etiam apprehensio de eadem bo-
nitate, illa apprehensio determinabit ad volitionem illā,
& sic nūquam habetur volitio libera. Quod si sint di-
uersæ rationis physica, sequeretur quod simul & semel
habeat voluntas & volitionē naturalē causatā ad obiecto
apprehenso vt bono, & liberam causatam ab eodem ob-
iecto iudicato vt bono, quorum utrumque est absurdū.

63. *Obiectus secundo:* quād à nobis sunt repente, secundum
Philosophum, sponte quidem sunt, sed non secundum
electionem: ergo motus subitanei voluntatis, quos
vocant primo primos, licet sint voluntarij instar actus
brutorum, quibus feruntur in bonā sensibile, non tamē
erūt libeti, quia nihil libere fit, nisi quod sit ex electione.

Respondeo: negando consequentiam, & distinguendo
eius probationem: nisi quod sit ex electione, hoc est ex
volitione, qua quis eligit bonum, vel malum cum posset
ipsum non eligere, concedo probationem; nisi quod sit
ex electione, qua propositis duobus bonis, aut duabus ra-
tionibus, quibus quis ferri posset in obiectū, vellet unū
obiectum relieto altero, aut vellet ipsū sub una ratione
non volendo ipsum secundum alteram, nego probatio-
nem vniuersaliter loquendo. Per quod patet ad Philosophum,
qui vel non loquitur de motibus voluntatis qui re-
pente sunt, & sic quod dicit nō esset ad rē; vel si loqui-
tur de illis, vult tantum quod nō sit secundum electionē
nō posteriori modo, non vero quod non sicut secundum
electionem

electionem priori modo, & consequenter non vult quod non siant libere.

Obiectio tertio: sequeretur pueros & amentes habere libertatem, & consequenter peccare posse: sed hoc est inconveniens: ergo.

Probatur sequela: quia habent aliquos motus in voluntate, quibus feruntur in aliqua obiecta.

Respondeo: si habeant ullos motus voluntatis, concedendo quod habent libertatem respectu eorum; nec tamen est necesse quod possint proxime peccare pro illo statu, quia ad peccandum requiritur quod proponatur obiectum per modum in honesti, & alicius, quod esset contra regulam rationis; non esset autem necesse quod pueri, aut amentes aut alii impediti habere possint talē cognitionem; quod si eam haberent, certe dicendi essent peccare, si ea non obstante prosequerentur illa obiecta.

Posset etiam responderi secundo, negando sequelam cum sua probatione, & dicendo quod tunc non habeant ullos motus, nisi animales, & sensitivos, sicut habent bruta.

65. *Obiectio quarto:* sequeretur, quod motus primo pri-
mi, quos habent homines compotes rationis, & quibus aliquando interficiunt alios homines, essent peccaminosi, contra Theologos communiter.

Probatur sequela, quia nihil impedit nisi quod non essent liberi: ergo si essent liberi, essent peccaminosi.

Respondeo: si loquamur de motibus voluntatis, si den-
tur aliqui non peccaminosi in talibus hominibus, ne-
gando sequelam cum sua probatione, quia quamvis li-
bere producerentur, non essent peccaminosi ex eo quod non fierent cum cognitione proponente illos ut inho-
nestos & contra rationem.

Dixi autem: si dentur tales in hominibus compotibus
rationis, quia fortassis non dantur, sed omnes motus isti
subitanei, qui dicentur esse in voluntate, non essent in
illa, sed in parte sensitiva.

Q V A E S T I O VII.

*An voluntas possit necessitari ad ullos actus
elicendos.*

66. *S*Vpposita sententia probabiliori Scotistarum, quod scilicet Deus solus possit producere in potentis vitalibus actus vitales absque concurso effectu ipsorum potentiarum, quam sententiam probauit disputatio precedenti, non potest esse dubium quin Deus possit necessitate voluntatem ad volitionem & nolitionem; producendo illas in voluntate se solo: absque ipsiusmet voluntatis concursu; nam volitio si producta in voluntate esset ipsi tam necessaria quam calor productus in aqua. Vnde quæstio præsens non procedit de necessitanâ voluntate in hoc, sed an possit necessitari voluntas ad producendam in seipso volitionem, aut nolitionem aliquam.

Prima sententia est posse necessitari hoc modo volun-
tatem. Hanc tenet Soto de natura & gratia cap. 16. Medi-
na 1.2. q.6. Valentia disq. 2. Suarez de gratia proleg. I. c. 4. &
alij plures.

Secunda sententia est negativa, pro qua citantur Barnes 1. part. q. 19. art. 10. Zumel ibidem. Alvarez disq. 126. cap. 3. Sed reuera hi authores non tenent hanc sententiam ad propositum huius controversia; nam fatentur voluntatem ita determinari posse ad agendum per aliquid præsumum ad actionem, ut non possit non agere; sed negant tamen necessitari supposito iudicio indifferenti, quia ponunt radicem libertatis in huiusmodi iudicio indifferenti, quomodo cumque se habeat modus agendi voluntatis; vnde potius pro opposita sententia citari possent. Melius citari posset pro hac sententia Vasquez disq. 99. cap. 8. Gabriel 2. d. 2. art. 3. Occam q. 19. Richardus & Gui-
lielmus à Ruione ibidem.

C O N C L U S I O I.

No potest
necessita-
ri volitas
ad produ-
cendam
villam vo-
litionem.

67. Non potest necessitari voluntas creata ad producendam in se villam volitionem aut nolitionem. Hæc est iuxta secundam sententiam, & videtur mihi conformis Dottori in

omnibus locis, in quibus assertit voluntatem non neces-
sitari ad amorem beatificum, neque ultimum finem in
communi & particulari quomodocumque ostensum.

Probatur posse authoritatibus Patrum, S. Bernardi de gra-
tia & liberi arbitrio, & S. Augustini de eadem materia: sed
quia hoc argumentum est Theologicum, & facile res-
pondere posset eos tantum velle quod voluntas non
possit necessitari de potentia ordinaria, non de absoluta:
qua responsio vix impugnari potest, nisi ostendatur fa-
tione quod necessitari non possit etiam de potentia ab-
soluta, & quod consequenter Patres intelligendi sunt
etiam de potentia absoluta; propterea magis insinuan-
dum quam fuse proponendum videbatur & ratione fo-
lummodo innitendum.

Probatur ergo conclusio ratione. Voluntas creata necessi-
tari non potest ad producendum in se volitionem aut
nolitionem aliquam, nisi quatenus Deus produceret in
ipsa aliquam qualitatem physicam, quæ ipsam prædeter-
minaret ad volitionem producendam; vel quatenus ipse
met concursu aliquo suo actuali determinaret illam; vel
quatenus præberet concursum actualem ad unum actum,
& absolute nollet dare concursum ad ullam alium actum:
sed neutro ex his modis potest necessitari voluntas ne-
cessitate physica, de qua loquimur principaliter: ergo.
Maior patet, quia non potest assignari aliis modis, quo
necessitari possit.

Probatur minor quod primam partem; quia illa qualitas
non possit necessitare voluntatem, nisi quatenus con-
curreret physice cum ipsa ad volitionem per modum cau-
sa partialis, vel quatenus determinaret ipsam formaliter,
inclinando ipsam formaliter ac sensibiliter, sicut de-
terminat, ac trahit ipsam delectatio aut voluptas, aut
habitus, aut aliquid simile. Non primo modo, quia alias
de facto habitus charitatis necessitaret voluntatem, quan-
doquidem concurrat physice, & quidem per modum cau-
sa partialis naturaliter agentis: & quia non potest intel-
ligi quomodo causa partialis possit determinare aut ne-
cessitare per concursum physice partiali alteram cau-
sam, quandoquidem concursus partialis non possit esse
prior altero concursu. Non etiam secundo modo, quia
non potest concipi, quod aliqua qualitas possit determi-
nare aut necessitare in genere causæ formalis voluntatē
ad aliquem actum habendum magis, quam voluntas de-
terminatur & necessitatur per visionem beatificam ad
amorem beatificum: sed hæc non necessitat ad illum amo-
rem, vt suppono ex principiis Scotorum: ergo non potest ne-
cessitari in genere causa formalis per villam talē qualitatē.

Probatur minor quod secundam partem. Primo quia non
potest intelligi quomodo potius determinaret ipsam per
villum concursum actualem, quam per illum, quem exhibet
ipsi de facto: sed certum est quod non necessitatur
per villum concursum, quem exhibet de facto: ergo. Se-
cundo, quia nullus concursus actualis Dei potest esse
prior quam concursus voluntatis vi est evidens: ergo non
potest determinare voluntatē ad concursum, quod enim
determinat ad concursum, debet esse prius concursu.

Probatur derique eadem minor, quod tertiam partem.
nempe, quod non possit Deus determinare voluntatem,
aut necessitare per hoc quod nollet dare concursum ad
alios actus.

Primo, quia de facto, quādo præberet concursum ad amo-
rem non præberet concursum ad ullam alium actum in-
compositibilem, & non vult positiue præbere talem con-
cursum, & tamen hoc non obstat non necessitat volu-
tatem ad amorem sic, quin posset habere odiū si veller.

Secundo, quia non obstante tali decreto de non dando
concursu ad ullam alium actum, potest voluntas habere
omissionem putam: ergo eo non obstante non necessi-
tabitur ad amorem.

69. Probatur secundo conclusio, & simul confirmatur dis-
cursus precedens; non potest voluntas necessitari ad ali-
quem actum producendum, quotiescumque pro priori
natura haber omnia principia sufficientia ad eum non
habendum: sed non potest voluntas habere actum ullam
a se productum, quin necessario pro priori natura ha-
beat

beat omnia principia sufficientia ad illum actum non habendum: ergo.

Probatur minor, quia antequam voluntas habet actum in se produtum, est ipsam voluntas in actu primo cum obiecto sufficienter proposito sub ratione, sub qua possit habere amorem, & odium circa ipsum, ut suppono; & est etiam voluntas diuina in actu primo potens concurrere cum illa pro illo priori: ergo voluntas habet ante productionem amoris, v.g. principia sufficientia ad eum non habendum.

Dices, ex suppositione, quod infunderetur aliqua qualitas voluntatis pro illo priori antequam produceretur actum, quae qualitas determinaret ipsum ad habendum actum, non haberet voluntas in priori natura ante productionem actus omnia necessaria ad eum non habendum, quia negatio talis qualitatis esset unum ex illis, quae necessaria essent.

Contra, quia ut patet ex probatione praecedenti non potest dari qualitas quae sic necessitat.

70. Dices secundo: si Deus haberet decretum de non concurrendo ad illum alium actum, quam ad unum, non haberet voluntas principia sufficientia ad habendum illum alium actum. Sed Deus posset habere tale decretum, posset voluntas non habere omnia principia sufficientia ad non habendum actum.

Contra primo: quia quamvis in tali casu non posset habere principia sufficientia ad habendum illum alium actum, tamen haberet principia sufficientia ad omissionem puram.

Contra secundo: quia Deus non posset habere nolitionem non concurrendi cum voluntate ad illos actus, nisi pro instanti, pro quo etiam voluntas habet negationem non concurrendi; sicut enim non potest habere voluntem concurrendi, nisi pro illo ipso instanti temporis & naturae pro quo voluntas habet concursum suum, ita non potest habere nolitionem non concurrendi, nisi pro instanti, pro quo voluntas habet etiam negationem non concurrendi; sed nihil existens in illo instanti, in quo voluntas habet negationem concurrendi tollit quin voluntas habeat principia sufficientia pro priori natura ad habendum oppositum actum, neque enim aliquid existens, tunc impedit quo minus sit ipsam voluntas cum obiecto proposito, & voluntas diuina potens concurrere pro priori natura.

Confirmatur hoc, quia Deus non potest habere decretum de non concurrendo ad alios actus nisi pro instanti pro quo posset habere decretum de concurrendo ad illos actus: sed non potest habere decretum de concurrendo pro illo instanti, quin voluntas habeat pro priori natura principia sufficientia ad eos non habendos, alias decretum Dei de concurrendo ad aliquem actum tolleret libertatem, quod est absurdum: ergo decretum Dei de non concurrendo ad aliquem actum non tolleret, quo minus voluntas habeat pro priori natura principia sufficientia ad ipsum ponendum.

Contra tertio, quia de facto Deus quando decernit concurrere ad aliquem actum cum voluntate habet nolitionem concurrendi cum ipsa ad alios actus, & tamen hoc non tollit, quin voluntas de facto habeat pro priori natura principia sufficientia ad actus oppositos: ergo nolito concurrendi ad alios actus non tollit illa principia.

Confirmatur, quia ideo decretum de concurrendo ad tales actum, v.g. amorem, non necessitat ad amorem, quia pro priori natura voluntas habet ad actus oppositos principia sufficientia, nempe suam virtutem in actu primo, obiectum sufficienter propositum, & voluntatem diuina potentem concurrere: sed etiam quando Deus decerneret non concurrende ad actus oppositos, pro priori natura essent principia sufficientia ad illos actus: ergo non necessitaretur voluntas per tale decretum.

71. Obiectes illud scripturam. Quis resistet voluntati eius? eius loci sensus est quod nemo possit resistere voluntati absolutae, & efficaci Dei: sed hoc est falsum, si vera esset nostra conclusio, quia quamvis vellet impedire quo minus haberemus aliquem actum, adhuc possemus illum

De Voluntate,

habere; & quamvis vellet absolute decernere, vt habemus aliquem actum, possemus non habere illum: ergo falsa est nostra conclusio.

Respondet primo, negando minorem pro prima parte, quia quando vellet impedire, ne haberemus aliquem actum, posset impedire ne proponeretur nobis obiectum ipsius, & hoc supposito non potuisse habere talam, quia voluntas non potest ferri in incognitum.

Respondeo secundo, explicando locum illum Scripturam, cuius sensus est, quod nemo possit resistere volunti efficiaci, quam Deus habet, aut habere potest sic, quin res volita ab ipso sit futura necessario, ex suppositione talis voluntionis: hoc autem non est contra conclusionem: nam hoc non obstante potest esse verum, quod non necessitat voluntas absoluta, & simpliciter ad illum actum sic, quin posset ponere oppositum eius absolute, & simpliciter.

Dices: si posset ponere oppositum actum absolute, & simpliciter, posset absolute, & simpliciter resistere voluntati diuinæ, contra prædictum locum.

Respondeo negando sequelam: quia non posset resistere voluntati diuinæ, nisi ex suppositione, quod quād est voluntio diuina in sensu composito, posset ponere oppositum: ex hoc autem quod posset absolute, & simpliciter ponere oppositum, non sequitur quod posset ponere oppositum ex suppositione voluntionis diuinæ in sensu composito ipsius: ergo ex eo, quod posset absolute, & simpliciter ponere oppositum ipsius quod Deus vellet, non sequitur quod posset resistere voluntioni diuinæ.

Hinc respondēti potest tertio, ad obiectiōnem principalem negando minorem, quia per hoc, quod absolute & simpliciter posset oppositum eius, quod Deus decerneret, aut vellet, non sequeretur quod posset resistere voluntati diuinæ.

CONCLUSIO II.

72. Deus potest necessitare voluntatem creatam moraliter. Potest Deus necesse voluntatem moraliter
Hæc est communis, & patet, quia sic de facto necessitatur per gratiam prouenientem, & per visionem beatificam, ac etiam per temptationem saltem grauem absque gratia Dei, quam potest negare, si vult, & siæpè negat saltem efficacem.

Et si queras, quomodo hæc determinatio fiat.

Respondeo, quod non in genere causa effectiva, quatenus scilicet quod sic determinat concurrit effectiva, & physice ad actum; sed potius in genere causæ formalis formaliter determinans, & inclinantis ad actum, ut patet ex dictis hactenus variis locis in hac disputatione.

73. Quares, an per imperium efficax, quo voluntas imperaret per unum actum alium actum, necessitaretur ad alterum actum. Hanc difficultatem fonsissime tractat Hurradus disp. 136. de virtutibus Theologicis, sed ex dictis facile, & clare potest expediti.

Itaque dico primo, si necessario sequeretur actus imperatus tam physice, quam moraliter ad actum imperantem, esset quidem liber simpliciter, non tam ex suppositione actus imperatis. Hæc est iuxta Hurradum, nec credo posse esse in controversia, nisi forte apud eos auctores qui cum prædeterminatione physica in sensu cōposito, putant posse consistere libertatem, si qui tales sunt.

Probatur prima pars, quia actus imperatus non habet necessitatem, nisi ex suppositione imperantis: ergo cum actus imperans sit liber ut supponitur, etiam actus imperatus erit liber simpliciter: quidquid enim dependet simpliciter à libertate quoad esse, & non esse, est simpliciter liber: sed quidquid dependet ab actu libero, dependet simpliciter quoad esse, & non esse à voluntate: ergo est liberum.

Confirmatur, quia hac ratione acquisitio habituum virtutis est libera simpliciter, quia quamvis sit necessaria ex suppositione actum; quia tamen actus sunt liberi, propterea habitus illi libere acquiruntur.

Probatur secunda pars, quia nihil est liberum ex suppositione aliqua antecedenti, ex qua necessario sequitur, ut patet ex definitione liberi; quod est illud quod positis omnibus prærequisitis potest esse, vel non esse.

Confirmatur primo, quia ideo prædeterminatione physica ad

ad actus naturales tollit libertatem ad illos in sensu cōposito , quia illa posita in sensu composito necessario sequuntur : ergo si actus imperatus necessario sequitur ad actum imperantem, non erit liber in sensu composito ipsius.

Confirmatur secundo, quia habitus virtuosus non est liber in sensu composito ad quem sequitur, quia sequitur ad illum necessario: ergo si actus imperatus sequitur necessario ad actum imperantem , non erit liber in sensu composito actus imperantis.

Aetus imperans est liber etiam ex hypothesi actus imperans.

74. *Dico secundo*, nullum imperium physicum determinare ad vnum alium actum voluntatis ab ipso imperatum. Hæc resolutio est contra hypothesis *Huiusmodi in prædicta disputatione*, in qua videtur supponere quod imperium efficax non solum determinatum, quo imperatus vñus actus determinatus determinato tempore, sed etiā vagum quo determinatur aliquis ex pluribus actibus indeterminate, aut vñus actus aliquo tempore ex pluribus, necessiter voluntatem ad actum imperatum : est autem conformis ad principia supra posita n.49. vbi ostensum est quod intentio efficax finis non determinet physique ad electionem mediorum : & ex hoc ipso

Probatur, quia imperium efficax non habet maiorem vim determinandi ad actum imperatum, quām intentio efficax ad electionem mediorum, supposito quod electio mediorum distinguitur realiter ab intentione: sed intentio, vt patet ex dictis illo numero, non habet vim determinandi physique, sed solum moraliter ad electionem: ergo neq; imperium efficax qualemcumq; ad actum imperatiū.

Deinde probari potest directe per illas ipsas probations quibus id probatur de intentione illa, militant enim hic æque directe, ac ibi.

Q V A S T I O VIII.

Vtrum voluntas possit habere omissionem puram liberam.

Certum est voluntas habere sepe omissiones multas necessario, nimirum quādo quis dormit, & quotiescumque intellectus est ita impeditus, vt non proponat aliquod obiectum voluntati, circa quod voluntas possit habere actum, tunc enim nullum habet actum, & consequenter habet carentiam omnis actus, & quidem necessario, quandoquidem non sit in manu eius eam tollere: non potest autem eam tollere, nisi possit producere aliquem actum, quo tolleret illam: carentia vero actus habiti absque vlo actu vocatur omisso pura, sicut quando concomitantur actum, vocatur omisso non pura. Difficultas ergo est de omissione pura libera, quam voluntas posset non habere pro instanti illo, pro quo habetur, si veller oppositum actum producere.

C O N C L V S I O I.

Potest dari omissione pura libera.

75. *Potest dari omissione pura libera.* Hæc est *D.Thoma* 1.2. q.61.art.3. & in 2. dist.35. q.1.art.3. *Ricard*, *Egidij*, *Capreoli*, *Bassoli* ibidem. *Occam* in 3.q.10. quos sequitur *Suar. disput.* 19. *Metaph.* scđt. 3. *Arriaga* hic disput. 8. scđt. 6. & alij plures contra *Magistrum* in 2. dist. 1. *D. Bonavent.* ibid. *Aleijen* 2. part. q.1. *Caietan*. 1. part. q.63. art. 1. quos sequitur *Vasquez* & alij quamplurimi. *Doct. noster* non tractauit quæstionem hanc ex proposito, sed conclusio videatur conformior ipsius principiis, & à *Scotistis* propterea fatis communiter teneratur.

76. *Probatur conclusio*, quia quando proponitur obiectum aliquod sub ratione indifferenti, ita, vt voluntas possit illud vel amore prosequi, vel odio habere, nihil necessitat voluntatem ad vnum actum: ergo potest nullum habere: sed si nullum haberet actum, haberet omissionem puram liberam: ergo potest dari talis omissione.

Probatur iubsumptum, quia si nullum actum haberet, deberet habere omissionem omnis actus, & consequenter omissionem puram.

Deinde haberet illam pro instanti, pro quo posset si veller non habere illam: sed nihil aliud requiritur ad hoc, quod sit libera: ergo illa omissione, quam tum haberet, esset libera.

Dicitur cum *Caietano* requiri ad hoc vt aliquid sit liberum, quod eliciatur per actum positivum.

Contra primo, quia hoc gratis assentitur.

Contra secundo, quia ideo actus ipse dicitur liber, quia producitur pro instanti, pro quo posset non produci: & sane ad hoc impetrare est, quod sit positivum, vel quod non sit; ergo si omisso exit à voluntate pro instanti pro quo posset non exire ab illa, debet dici libera.

Probatur ergo antecedens: quia nec quoad bonitatem potest obiectum necessitare ad amorem, quandoquidem voluntas possit ipsum fugere propter malitiam quam vider in ipso; nec quoad malitiam potest determinare ad fugam, quandoquidem possit voluntas amare ipsum propter bonitatem; nec quoad utramque rationem potest necessitare ad fugam & amorem simul, quia utrumque actus est incompossibilis, & quia potest omittere quemcumque ex ipsis.

Dices, obiectum non posse necessitare ad alterutrum ex illis actibus determinate, sed bene tamen indeterminate ad aliquem ex illis.

Contra, quia nulla prorsus est ratio, cur sic necessitaretur; & quantum ad experientiam nostram, quando proponuntur nobis plura obiecta, licet possemus habere actū circa quodcumque, tamen videmur nobis, dum intellectus deliberat de eo quod esset præferendum, hæc re absque ullius ex illis prosecutione.

77. *Probatur secundo conclusio*: quia quando proponitur obiectum sub ratione boni tantum, vt optimè potest, non necessitat voluntas ad illud prosequendum: ergo tum potest non prosequi ipsum: sed si non prosequeretur, haberet omissionem puram liberam; neque enim tum posset habere alium actum, quam prosecutionem, quandoquidem, vt suppono, non proponatur obiectum sub ratione alia quam prosequibili.

Probatur antecedens: si necessitaretur tum ad prosecutionem, esset causa totalis naturaliter determinata ad prosecutionem applicata sufficienter, sed hoc est falsum: ergo non necessitaretur.

Probatur minor: non est alia causa applicata tū præter voluntatē & obiectum cognitum sub illa ratione boni: sed haec non est causa adæquata naturaliter determinativa, & sufficienter applicata ad determinationem: ergo.

Probatur ultima minor, quia si voluntas cum bono sic proposito esset causa adæquata sufficienter applicata ad illam determinationem, quotiescumque daretur & non impeditur, sequeretur illa determinatione: hoc autem est falsum, quia quando proponitur idem obiectum sub illa ratione, & præterea sub ratione aliqua mali, non determinat ad illam prosecutionem, quandoquidem prosecutio tum sit libera.

78. *Dices* non proponi obiectum eodem modo, quādo proponitur sub ratione boni tātum, & quando proponitur sub ratione boni & mali: ergo quamvis necessitaretur, quando tantum proponeretur sub ratione boni, non deberet necessitare, quādo proponeretur vt bonū & malū.

Contra, quia eodem modo proponitur quantum ad rationem boni: ergo si propositum secundū rationem boni simul cum voluntate necessario producebat persecutionem, etiam vt sic propositum, quamvis alla ratio simul proponatur, deberet similiiter determinare voluntatem.

Confirmatur: si calor solus calefaceret, calor cum siccitate etiam calefaceret, nisi siccitas impedit, & in ordine ad calefactionem eodem modo applicatur, quando applicatur vt fucus, & quando applicatur solus absq; siccitate: ergo similiiter si ratio boni se sola proposita determinabat voluntatem, etiam illa ratio propria si determinabat, licet simul proponatur alia ratio, nisi alia ratio proposita impedit illam determinationem.

Probatur antecedens: nihil impedit effectum causæ naturalis adæquatæ, qui alias produceretur necessario, nisi quod est secundum se incompossibile cum illo effectu, aut quod necessario producit aliquid incompossibile cū illo effectu; sed propositio malitia non est incompatibilis cum prosecutione, neque necessario produc aliquid cum ipso incompatibile, quia alias ea proposita, non posset voluntas etiam libere prosequi obiectum: ergo non potest impeditre quo minus necessario sit ista prosecutione, quæ alias esset necessario habita à potentia.

79. *Diem*.

79. *Dicet*: ad hoc ut impedit *necessitatem prosecutio-*
nis, sufficit quod possit causare fugam.

Contra in primis, non posset, quia prosecutio esset ne-
cessaria, & esset incompatibilis cum fuga.

Contra secundo, quia per hoc quod Deus posset produ-
cere nolitionem in voluntate, quando ipsam necessario
haberet volitionem, non sequitur quin ipsa volitio esset
necessario producta, si alias esset necessario producta.

Contra tertio: per hoc quod frigus possit producere frig-
us in subiecto, in quo alias produceretur necessario ca-
lot, non potest impeditre productionem necessariam ca-
lotis, nisi producat actu frigus, vel ipsum sit incom-
patibile cum calore producendo: ergo quamuis proposi-
tio mali posset causare fugam obiecti, nisi tamen causest
actu illam, aut ipsam sit incompatibilis cum prosecutio-
ne, non impedit necessaria productionem prosecutionis.

Dicet secundo, quemadmodum pondus positum in una
parte bilacis est causa naturaliter impulsiva ipsius deor-
fum, & tamen potest impeditre per aliud pondus *æquale*,
aut maius positum in altera parte: ita quamuis bonitas
sola apprehensio necessario determinaret ad prosecutio-
nem, tamen impeditre poterit per propositionem.

80. *Contra primo*, quia ideo aliud pondus impedit esse-
ctum prioris, quia tam debet habere effectum suum quā
pondus primum, & non potest habere suum effectum si-
mul cum effectu ponderis prioris: sed proposatio mali
non deberet habere effectum suum, quando proposatio
boni haberet suum effectum: ergo proposatio mali non
potest impeditre effectum boni propositi.

Confirmatur, quia si proposatio mali impedit effectum
propositi boni, sicut unum pondus effectum alterius,
cum quando fieret utraque propositio, neutra habe-
ret effectum suum, sicut neutrum pondus habet suum:
sed hoc est falsum, ut patet experientia: ergo.

Confirmatur secundo: ideo quando proponitur bonum
& malum, potest bonum habere effectum suum, licet
malum non habeat suum, quia determinatio non prouen-
tit ab obiecto, sed a voluntate libere: ergo quemadmo-
dum prouenit a voluntate libere, poterit non habere il-
lum effectum, aut etiam alterum si voluerit.

Contra secundo, quia ideo alterum pondus impedit esse-
ctum alterius, quia habet effectum incompatibilem cu-
altero effectu impedit, nempe Vbi tale: sed proposatio
mali non habet ullum effectum incompatibilem cum
prosecutione boni: ergo non est eadem ratio de pondere
& propositione illa.

Contra tertio: ideo alterum pondus impedit effectum
alterius, quia non solum deberet trahere bilancem cum
quantitate quam habnit ante alterum pondus, sed etiam
cum gravitate maiori, quam habet ex altero pondere: no
habet autem virtutem sufficientem ad hoc: sed voluntas
etiamsi prosequeretur eodem modo bonum, proposita
malitia, quo prosequeretur non proposita illa, non ver-
satur circa malum, nec deberet habere maiorem virtu-
tem quam ante alium effectum: ergo non est idem de
pondere, ac propositione illa.

Probatur tertio: quia maior esset libertas voluntatis, si
dicetur quod possit habere omissionem puram, quā si
non: ergo si non implicet quod talē habeat, debet asserti-
sed non implicat, ut patebit ex solutione obiectorum.

Probatur antecedens, quia sic haberet libertatem &
quando proponeretur obiectum sub una tantum ratione
boni aut mali, & quando Deus decerneret concurrere
solum ad unum actum.

Probatur consequentia, quia tam perfectam libertatem
debemus dare voluntati, quam possumus absque incon-
uenientia: nulla autem est inconvenientia in attribuen-
do ipsi huiusmodi libertatem, nisi quod implicaret: ergo
si non implicet debet ipsi tribui.

81. *Probatur quartus*: potest voluntas libere cessare ab
actu suo pro tempore sequenti absque alio actu, quo me-
diante cessaret ab illo, aut quem actum sequeretur illa
omissione: ergo poterat ab initio illum actum non produ-
cere absque alio actu positivo, ratione cuius dicetur
illum omittere.

Probatur consequentia, quia est eadem ratio de omis-
sione eius pro primo instanti, pro quo posset habere, at-
que de cessatione eius pro tempore sequenti.

Probatur antecedens, quia potest cessare absque pro-
ductione actus repugnantis cum priori actu, neque enim
ad hoc ut cesset voluntas ab uno actu, debet necessario
elicere alium actum incompatibilem cum priori, sed si
cessat absque productione actus repugnantis, cessare poter-
it absque alio actu quo mediante cessaret, nam eatus
nisi cessaret mediante tali actu, quatenus esset actus, ad
quem necessario vel connaturaliter sequeretur negatio
aut omissione actus prioris à quo cessaret, sed non posset
esse talis actus, nisi esset incompatibilis cum priori, sive
simpliciter sive connaturaliter.

Ad hoc argumentum potest responderi, negando antece-
dens cum sua probatione: & sane quacumque ratione
non potest producere ab initio alium actum nisi me-
diante alio incompatibili, non poterit etiam cessare nisi
mediante tali actu.

82. *Dicet*: inde sequeretur quod non posset quis cessare
ab actu charitatis nisi peccando, quia nullus est actus cū
illo incompatibilis, nisi actus peccaminosus.

Respondet negando sequelam *primo*, quia posset quis
cessare ab illo actu per hoc, quod auerteretur intellectus
a propositione obiecti, sed cessatio, quæ hoc modo fie-
ret, non esset libera, neque enim esset in manu voluntatis
non cessare tunc.

Secundo, quia nolendo ulterius conservare talem actu, non
conseruaret illum, & illa nolito esset incompatibili-
lis cum actu charitatis, & tamen non est peccaminosa,
quia actus charitatis non est preceptus semper & pro
omni tempore: sed nolito aliquis actus non est necessario
peccaminosa, nisi pro tempore quo actus est preceptus.
Itaque nisi proberet aliud possilitas omissionis, certe
ex hoc argumento meo iudicio non potest conuinci.

Probat quinto Ariaga: quando aliquis est liber ad
amandum & odio habendum Petrum, v.g. nihil aliud re-
quiritur ad exercitium libertatis, quam quod per actum
positum amet: sed in eo casu datur omissione pura libe-
ra: ergo possibilis est talis omissione.

Probat minorem suo iudicio evidenter, quia tunc po-
terat non solum amorem elicere, sed imperium de amo-
re; sed illud imperium omnissimum est libere; ergo datur
omissione pura libera.

Probat minor, quia illud imperium fuit compatibili-
le cum amore: ergo per amorem non fuit omissione.

Deinde non fuit nolito aliqua istius imperij, nec voli-
tio omissionis ipsius, quia non fuit necesse, ut aut imper-
ium, aut omissione eius fuerit proposita voluntati, vt pos-
set velle aut nolle illa.

83. *Hoc argumentum proponit fusius cum replicis &*
solutionibus, sed prorsus ex se non habet maiorem vim,
nec forte tantam, quantam habet præmissa probatio.

Responda enim potest negando minorem, ad cuius
probationem dico, quod, quando aliquis exercet liberta-
tem suam amando obiectum, non est necesse ut omittere
potest libere imperij quo imperaret illum amorem, quia
non est necesse ut proponatur ipsi ipse amor; nam vt
ipse est *Arriaga* paulò ante docuit & patet experientia
vt quis amet obiectum, non est necesse ut proponatur
amor, sed si non proponatur amor, non potest voluntas
habere imperium de ipso, vt etiam patet: ergo licet quo-
ties habetur amor obiecti absq; imperio, omittatur im-
perium, & habetur omissione imperij; tamen non est ne-
cessere, vt illa omissione sit libera. Quod si quid proponitur
obiectum vt amandum, proponatur etiam amor, adhuc
non est necesse, vt voluntas possit libere velle aut nolle,
aut omittere ipsum, quia non est necesse ut proponatur
sub ratione boni aut mali; non potest autem voluntas
velle aut nolle, aut omittere libere, nisi aliquid propositum
sub ratione boni aut mali, vel boni & mali. Quod si de-
niq; quando amat obiectum, proponatur ipsi amor tauquā
bonum solum, necessitatibus ad ipsum, aut omissionem
ipsius, nisi aliunde probetur possilitas puræ omissionis;
si vero proponatur vt malum solum, eodem modo
necessitatibus

necessitabitur ad fugam positivam ipsius, vel necessitabitur ad omissionem fugæ positivæ: sed autem proponatur sub ratione boni & mali; codem modo poterit se gerere ad imperium ipsius, quo se gerebat ad ipsum amorem circa obiectum amatum: unde si non poterit libere omittere amorem circa obiectum illud per omissionem puram, sed necessario debet habere aut amorem illum, aut odiū, vel fugam oppositam, vel nolitionem positivam amoris, aut volitionem positivam fugæ: ita respectu amoris sic propotiti debet habere vel imperium ipsius, vel imperium fugæ oppositæ, aut ipsam fugam oppositam, vel nolitionem istius imperij: nec in hoc profutus est vlla ratio particularis de imperio illo aut eius omissione magis quam de ipso amore, ac eius omissione.

84. *Obiectus primo*: vt omissione aliqua sit libera, debet esse aliquem finem voluntati vel nolitum: ergo non potest dari omissione pura libera.

Probatur antecedens, quia agens liberum est agens ex proposito, & consequenter agens propter finem: sed nequit agere propter finem, nisi per actum positivum velit aut nolit finem, neque enim agit propter finem, nisi quantum finis mouet, non mouet autem nisi mediante actu.

Respondeo primo, negando antecedens, & distinguendo maiorem probationis: est agens ex proposito semper, nego maiorem; est agens ex proposito, id est, est agens quod potest agere ex proposito, & quod semper agit ex proposito, hoc est, mediante intentione alicuius finis, quoties agit, per actionem positivam, seu per nolitionem aut volitionem, quia ipsam voluntatem aut nolitum est talis intentionis, aut presupponens talen intentionem, concedo maiorem & nego consequentiam. Et haec responsio omnino satisfacit.

Alij respondent voluntatem agere propter finem omitendo pure, nec tamen eam debere moueri positivæ à fine, unde negant antecedens, cum minori probationis, ac sua probatione.

85. *Sed contra* hanc responsionem, quia si omissione esset propter aliquem finem, maximè ex eo, quod proponetur ab intellectu aliquis finis ad quem posset conducere; sed hoc non sufficit, quia non omnis finis propositus ab intellectu, ad quem actus possit conducere, potest dici esse finis omissionis; sed si omnis non sit, nullus erit, quia unus non potius debet esse, quam quicunque alius.

Cofirmatur, quia si ex eo, quod proponatur aliquis finis per intellectum, quando datur omissione, omissione deberet habere illum finem, sequeretur quod eadem omissione esset simul bona & mala, quia simul potest proponi finis bonus, ad quæ posset conducere, & etiam finis malus, v.g. potest proponi studium, ut conducens ad impediendum denotionem, & ad impediendum furum; & in tali casu omissione haberet pro fine proposito ab intellectu impedimentum denotionis, qui esset malus, & impedimentum furti, qui esset bonus, nec esset maior ratio ob quam dicetur fieri ob unum quam alterum; ergo deberet fieri ob utrumque, & consequenter esset bonus & malus.

Et si dicas quod simpliciter esset malus, quia malum ex quocumque defectu.

86. *Contra*, quia sic si præcipiteretur voluntati omittendo studium, male ageret omittendo, male enim ageret habendo aliquid libere, quod esset simpliciter malum. Propter haec existimo fistendum in prima responsione & omnino negandum, quod voluntas omitendo pure aliquid intendat finem etiam interpretationem, aut moraliter, quia non est fundamentum aliquid interpretandi quod omittat actum ob motuum propositum ab intellectu.

Dices, inde sequeretur quod omissione pura non possit esse bona nec mala; sed hoc videtur falsum, si detar omissione pura libera: ergo.

Vt solvatur haec replica, aduertendum, quod si sufficiat ad

hoc ut aliquis agat bene, quod ponat actionem praæceptam, quamvis non intenderet honestatem ipsius, quemadmodum sufficit ad male agendum quod ponatur actionis prohibita, quamvis non intendatur malitia eius; tum omissione posset esse bona, quando fieret cum esset praæcepta. Si vero non sufficiat ad bene agendum facere quod bonum est, sed requiratur ulterius quod intendatur bonitas eius, licet ad agendum male, sufficiat facere quod simpliciter est prohibitum, quamvis non intendatur malitia; tum dicendum quod omissione pura non possit esse bona, quamvis possit esse mala. Quid autem in re dicendum sit, spectat ad materiam de actibus humanis; nec hic videbatur examinandum.

87. *Obiectus secundo*, illud, quo mediante formaliter voluntas exercet libertatem, quale est omne quod est liberum in actu secundo, debet esse aliquid vitale; sed pura omissione non est aliquid vitale; ergo non potest esse libera in actu secundo.

Respondeo distinguendo maiorem; id est, aliquid procedens a principio vitali, transeat; id est, aliquid secundum se formaliter vitale, & positivus sensibile aut producibile per actionem vitalem, nego.

Obiectus tertio, non fit transitus de contradictorio in contradictorio sine aliqua mutatione: ergo voluntas non potest transire de volente hoc ad non esse volentem illud absque mutatione; sed hoc esset falsum, si posset dari pura omissione.

Respondeo concedendo antecedens, & consequentiam, & negando subsumptum, nam ipsummet transitus de esse volente ad esse non volentem, est mutatio à volitione ad negationem eius.

88. *Sed dices* voluntas de non libere agente transit ad esse libere agentem, quoties habet omissionem puram liberam; sed non potest assignari quanam mutationem sit, qua mediante fieret iste transitus: ergo non potest sic transire.

Respondeo negando minorem, quia iam afficitur negatione, qua non afficiebatur antea, saltem eodem modo: quod addo, quia antea poterat habere negationem istius actus; sed non libera, modo autem habet illam libera.

Et si queras, per quid habet esse libera iam, si ante non fuit libera.

Respondeo per id, per quod motus primo primus non liber postea fit liber; hoc est, vel per denominationem extrinsecam desumptam à potentia, iam proxime potente ipsum ponere, vel non ponere propter cognitionem deliberatum obiecti, & ante non potente propter defictum talis cognitionis; vel seipsa formaliter. Supposito tamen tali statu potentiae, aut cognitionis sufficienti ad oppositum eius ponendum, tanquam conditione sine qua non; vel per respectum rationis iuxta diuersas sententias, quae sunt de ratione formalis libertatis.

89. *I. slabis adhuc*, ante omne exercitum libertatis, sive positivum illud sit, sive negativum, debet presupponi voluntas in actu primo proxime potens ad illud, & oppositum eius, & consequenter cum cognitione plena obiecti, circa quod sit illud exercitum; sed in priori est negatio actus sequens ad cognitionem, & ad potentiam sic potenter: ergo non potest ostendi unde habet negatio pura actus esse libera.

Probatur consequientia: quia non habet esse libera ex dictis, nisi à potentia sic potente, & cognitione, sive tanquam à ratione formalis, sive tanquam à conditione, sed ab illis non potest hoc habere, quia alias ista negatio prior exercitio libertatis esse sic libera, quod est absurdum.

Respondeo distinguendo minorem: in illo priori, hoc est ante illud instans naturæ, vel rationis, in quo potest intelligi, vel esse exercitum libertatis, aut negatio actus, quam pro illo priori potest tollere libere voluntas, negoti, quam non potest, concedo, & nego consequentiam. Ad cuius probationem dico, quod negatio actus libera habet esse, talis tantum pro instanti, pro quo potest actus oppositus ipsi esse liberi; nulla autem negatio praecedens exercitum omne libertatis, quantumvis presupponatur ipsi cognitio,

Agens
omissio
non det
agere
propter
finem.

Non suffi-
cie vi
actus aut
missio
sit pro-
prietate
quod finis
propon-
atur.

cognitio, & indifferentia potentiae, habet esse pro tali instanti, vt sic præcedens est, & consequenter, vt sic non est libera.

Addit potentiam non esse indifferentem ad ponendam, vel non ponendam negationem præcedentem exercitum libertatis sua pro illo priori, & consequenter illa negatio pro illo priori non est libera, sicut est negatio, quæ est in instanti in quo intelligitur exercitum libertatis.

Obiectus quarto, si pura omissione sufficeret pro exercitio libertatis, sequeretur Deum posse exercere suam libertatem ad extra per puram omissionem.

Respondetur, si ex nullo alio capite hoc ipsi repugnet, quam ex defectu libertatis, concedo; nec hoc esset villo modo inconveniens; si sic, nego. An autem ex alio capite repugnet, necne, non pertinet villo modo ad præsens, sed referendum est ad Theologiam.

90. *Obiectus* quinto, mala esset diuisio peccati in dictum, factum, vel concupitum contra legem, quia omissione pura peccaminosa esset peccatum, & non comprehendenderetur sub illa.

Respondendo negando sequelam, potest enim optime reduci illa omissione ad concupitum, quia est concupiscentia interpretativa, & æquivalens moraliter nolitioni actus præcepti: perinde enim est legislatori quod iste actus præceptus non ponatur mediante omissione pura, vel mediante nolitione positiva ipsius.

Q V A E S T I O IX.

An voluntas sit perfectior intellectu.

91. *P*rima sententia est intellectum esse perfectiorem. Ita Sanctus Thomas 1. part. q.72. art. 3. quem sui sequuntur communiter citati à Complutensibus hic disp. ultimâ n. 28.

*S*econda sententia præfert voluntatem. Hanc tenet Doctor in 4. dist. 49. q. 4. & 5. & præter suos Alensis 3. part. q. 80. Bonau. Egidius, Argentinas, Gabriel, Maior 4. dist. 49. & alijs.

Ego certè difficile esse existimo iudicium ferre: & fortassis ita se habent haec potentiae, ut neutra altera sit simpliciter perfectior, sed qualibet perfecta in suo ordine, & una altera perfectior in una ratione ac imperfectior in alia, instar excedentium, & excessorum. Nihilominus sit

C O N C L U S I O I.

*V*oluntas est perfectior intellectu, si altera ex his potentia sit simpliciter perfectior, debet dici, quod voluntas sit perfectior. Hæc est secundæ sententia contra primam.

*P*robatur primo: quia illa potentia debet censeri perfectior, quæ habet perfectius obiectum formale adæquatum: sed bonum quod est obiectum formale voluntatis est perfectius vero, quod est obiectum formale adæquatum intellectus, maxime secundum aduersarios: ergo voluntas est perfectior intellectu. Hæc probatio magis facit ad propositum in sententia Aduersariorum, quam Scoti, qui negat verum esse obiectum adæquatum intellectus, & assertit ipsum tendere etiam in bonum qua bonum est: vnde ipsam supra non fudit huius rationi, quæ tamen fusa, & docte proponitur, & stabilitur à Patre Hincquo, in commentario ad S. I. I. supra n. 5. 7.

92. *C*omplutenses respondent, licet bonum secundum se sit perfectius quam verum, non tamen prout obiectum voluntatis est perfectius, quam verum, prout est obiectum intellectus, quia non est obiectum voluntatis per modum quidditatis, sed magis concrete; verum autem est obiectum intellectus per modum quidditatis, & non concrete. Quam doctrinam, aut potius verba obscurissima, explicare videntur sic, vt velint verum percipi ab intellectu per modum quidditatis, & minus concrete, quia percipitur ab ipso, vt abstractus ab existentia, & singularitate, bonum vero percipi, à voluntate, non per modum quidditatis, sed magis concrete, quia percipitur ab ipsa, seu tendit in ipsam, vt existens, & singulare.

Sed contra hanc doctrinam sic explicatam facit evidē-

ter, quod voluntas non feratur in bonum, nisi secundum quod proponitur ab intellectu: ergo si feratur in ipsum vt existens, & singulare, atque adeo non per modum quidditatis, debet similiter cognosci ab intellectu, vel si intellectus non possit cognoscere ipsum sic, sed abstractius, neque voluntas potest ferri in ipsum.

*D*einde, si voluntatis obiectum sit bonitas singularis existens, & intellectus obiectum sit bonitas abstractans ab existentia, & singularitate, profecto vel ex hoc ipso sequitur quod obiectum voluntatis sit perfectius, quia perfectior est bonitas existens, quam non existens.

93. *D*icas cum Complutensibus, verum quidem esse, quod in esse rei bonitas existens sit perfectior quam non existens; non tamen in esse obiecti, quia vt non existens est abstractius.

*C*ontra, quia quod sit abstractius non facit ipsum perfectius in esse rei, & hinc conceptus entis abstractissimus est minus perfectus conceptus quam conceptus hominis: ergo neque in esse obiectis quid enim facit ad hoc, quod sit abstractius, nisi velimus ludere verbis?

*P*robatur secundo: illa potentia est perfectior, cui competit perfectior actus, & ille actus est perfectior, ad quæ datur perfectior habitus: sed habitus aliquis voluntatis, nempe charitas, est perfectior quocumque habitu intellectus: ergo & aliquis actus ipsius est perfectior quocumq; actu intellectus, & consequenter ipsam voluntatem est perfectior intellectu.

*P*robatur minor 1. Cor. 13. *Maior* horum est charitas. Et ex August. 5. Trinit. 19. *In donis Dei nullum est maius charitate, nec aequalis.*

94. *R*esponderi posset, charitatem esse quidem perfectius donum quocumque dono dato pro statu viae, sed intellectum tamen habere in patria donum illa perfectius, v.g. lumen gloriae: vnde non sequitur voluntatem esse perfectiore, sed potius è contra intellectum esse perfectiore voluntate.

*C*ontra, quia sicut voluntas in via perficitur perfectiore habitu, quam intellectus, ita etiam in patria debet perfici, quia potentiae debent perfici in patria iuxta proportionem ad perfectionem quam habent in via.

*D*einde quod charitas patris, sicut sit eadem cum illa quam habemus in via, sive diversæ specie ab illa, sit perfectior quam lumen gloriae, & actus charitatis quam visionis beatificæ, probatur: quia nemo est, qui non magis deberet desiderare amare perfectissime amicum, si hoc posset facere absque cognitione perfectissima, quam cognoscere ipsum perfectissime absque amore perfectissimo, & etiam ipsam amorem amicus deberet optare, se amari quam cognosci: ergo signum est quod amor sit perfectior cognitione.

*A*ly probant idem secundo, quia illud est perfectius, quod excludit maiorem imperfectionem: sed amor excludit maiorem imperfectionem quam visio formaliter, excludit enim odium Dei, quod est maxima imperfectione.

95. *Sed certe* hæc secunda probatio videtur nimis probare, nam probat etiam amorem Dei naturalem super omnia esse perfectiorem visione beatificæ, quia excludit quocumq; peccatum actual ex natura sua physica non minus, quam amor Dei supernaturalis; sed videtur falsū quod aliquis actus naturalis sit perfectior actu supernaturali, tam excellenti, quam est visio beatifica. Imo probat quemcumque actu virtutis esse perfectiorem visione, quia quicunque talis actus excludit actu vitij oppositi, & quicunque actus vitij est imperfectior quam ignorantia, aut caritia visionis, quæ excluditur per visionem beatam: ergo, vel quicunque talis actus est perfectior visione, vel non sequitur quod perfectio opposita maiori imperfectioni sit maior, quam quæ opponitur minori.

*C*onfirmatur hæc impugnatio, quia ratio, ob quam charitas, & quicunque actus virtutis opponitur peccatis oppositis, non est ex maiori perfectione ipsorum supra alias perfectiones ea non excludentes, sed quia peccata omnia, cum debeant esse libera, debent per se primo spectare ad voluntatem, & consequenter non debent posse excludi formaliter, nisi per aliquid spectans ad voluntatem.

96. *Q*ui

An dentur habitus naturales.

1. *I* Am dixi, per habitum intelligi illud, per quod potentia, quæ poterat quidem, sed non sine difficultate, elicere aliquam operationem, aut non tam cito, possit minori cum difficultate, ac citius illam elicere.

C O N C L V S I O I .

In potentis sensitiis externis non datur habitus. Hæc est Non dan-
communissima omnium, & patet manifeste, quia nūquam tur habi-
habet maiorem facilitatem in operationibus suis, quam
semel haberunt, præsertim, quæ oriatur ex alio capite
quam ex dispositione aliqua corpora meliora, quæ dis-
positione non acquiritur per frequentationem actuum, vt
patet experientia: sed non est principium colligendi ha-
bitus, nisi à posteriori ex huiusmodi facilitate majori,
quæ acquireretur: ergo.

Dixi, quod non habent maiorem facilitatem quæ ex
dispositione, quia oculus aliquando potest esse indispos-
itus sic, vt non possit tan perfecte videre, quam postea
melius dispositus possit: sed illud, à quo habet hoc, non
est habitus, de quo modo agimus quia habitus acquiri-
tur per actus in potentia bene disposita, physice loquen-
do; & est qualitas intentionalis; illud autem, à quo reddi-
tur oculus melius dispositus ad videndum, vel est aliquid
physicum positionum non intentionale, vel carentia ali-
cuicis phæsicis positionum, & potest antecedere omnem actum,
& perdi sine intermissione, ac acquiri iterum sine fre-
quentatione actuum, vnde non potest esse habitus, de
quo loquimur.

Ratio autem à priori, vnde hæc potentia, nec sentiant
maiores facilitatem, nec indigent habitu, est, quod
ipsæmet non habeant sibi proponere sua obiecta, &
quod eo proposito necessitentur ad suos actus ex eo,
quod naturaliter sint determinatae ad illos producendos
proposito sic obiecto.

C O N C L V S I O II .

2. Datur habitus in membris externis. Hæc est expresse Datur ita.
Dottris in 3. diff. 3. n. 19. quem præter suos sequuntur bitus in
Nominales & alij, quos ibidem citat Scoliafes contra D. extensis
Thom. 1. 2. q. 50. eum suis, quos sequitur Suarez diff. 44. aliquibus.
Met. Vasq. diff. 78. & alij plutes.

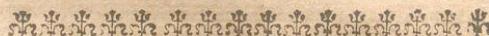
Probatur experientia Scriptorum, Citharecodorum, &
Pictorum, in quorum manibus post frequentatos actus
reperitur facilitas magna, quam non habuerunt antec-
denter: sed illa facilitas non potest prouenire ab alio
quam ab habitu inexistente illis membris: ergo datur
habitus in illis.

Dico, illam facilitatem otiri posse ex dispositione
physica organi, v.g. manus, & subordinatione eius ad
virtutem phantasticam, & appetitum sensituum seu vo-
luntatem: ergo non prouenit ab habitu inexistente ma-
nui, v.g.

Contra, quia non est conceptibile quomodo ex illa
dispositione organi, v.g. manus, possit fieri ut digitus Ci-
tharecodi nunc hanc chordam, nunc illam remotam tam
punctualiter tangat; quomuis enim ex dispositione cor-
poris oriri possit ut velocius digiti moueantur, tamen
non apparet quomodo ex illa dispositione absque habi-
tu possint moueri tali ordine. *Quod* etiam id non pro-
ueniat ex subordinatione ad virtutem phantasticam, &
appetitum aut voluntatem, patet, quia potest quis esse
expertissimus in facultatibus interioribus ad sonandum,
& tamen satis ineptus in facultate exteriori: ergo signum
est quod illa habilitas quæ est ad sonandum in manu,
non proueniat tantum ex illa subordinatione ad poten-
tias interiores, & ex dispositione physica manus.

Confirmatur hoc, quia sape distrahitur potentia in-
teriorum & versantur circa alia obiecta quando continuit
dexteritate per manum cythanizatio: sed hoc fieri
nequerit, si dexteritas illa proueniret ab habitibus sub-
iectatis in potentia interioribus: ergo non solum ab il-
lis prouenit.

Confirmatur secundo, quia non potest prouenire à potentiis
interiori,

D I S P V T . VIII .

De Habitibus.

VANDO QVIDEM potentia Animæ, præsertim
Intellectus, & Voluntas, longo exercitio acquirant
facilitatem ad alias operationes, quas ante non nisi
difficulter exercebant; & illud, quod dat ipsis formaliter
illam facilitatem, vocetur *habitus*; spectat sine dubio
ad complementum huius tractatus, de Habitibus agere,
maxime de naturalibus, nam consideratio Habituum su-
pernaturalium spectat ad Theologiam.

interiori, quod manus tangat vnam chordam aut clavē post aliam, nisi quatenus potentia cognitiva proponeret illam tangendam, & appetitus aut voluntas imperarent manui, vt eam tangeret sed quamvis hoc ficerent, manus non statim tangeret tam expedite illam chordam, quam si esset aliud facta, & in initio se pessime fallit non tangendo illam, quae tangi impetraretur: ergo signum est quod detur in ipsa manu aliqua facilitas particularis, qua sit vt illam statim tangat quam iubetur tangere.

Contra hanc conclusionem obici potest, quod si daretur habitus in membris corporeis, verbi gratia, in manu ad scribendum aut sonandum, deberet esse aliquis actus in illis, mediante quo produceretur; omnis enim habitus produci debet mediante actu: sed non est ullus actus in illis, per quem produceretur, praeter motum illum localem quo mouentur cum tali ordine ac velocitate; ille autem motus non est principium sufficiens producendi habitum, qui sit qualitas: ergo non est aliquis actus in potentia externa, quo possit produci habitus.

Præterea, non videtur in manibus magis requiri habitus aliquem ad mouendum se dextrè iuxta imperium voluntatis aut appetitus, quam in ore ad dicenda promptissime tot mille verba etiam disparata, quod potest dicere quando sunt bene commissa memoriae: & tamen est evidens quod ad hoc non ponatur habitus in ore, & quod ad id sufficiat habitus memoriae: ergo nec manus requirit habitum, sed sufficiet ipsi habitus potentiarum internarum.

Hæc difficultas semper me inclinabat ad negandum habitum potentis externis. Sed nihilominus tenendo illam cum Doctor ob fundamenta præmissa probabiliter, Respondi potest ad primam difficultatem negando sequentiam maioris, quia ipsemet appetitus imperans manui motum illum, potest mediante actu suo producere in manu, supposito motu locali, habitum incinantem ad talem motum, neque est necesse quod vniuersaliter habitus producatur mediante actu istiusmodi subiecti in quo inhæret; & hoc maxime locum habet quando potentia in qua subiectaretur esset subordinata alteri potentiae, quæ deberet imperare actus ipsius.

Foras etiam posset dici, quod ipsamerit potentia loco-motu externa haberet virtutem productivam istius habitus in se sine ullo actu, supposito tamen motu locali tanquam conditione sine qua non; & quamvis hoc esset difficile, tamen ex suppositione, quod constet dari habitum propter experientias, quibus fundatur conclusio, vel id dicendum, vel confitendum quod non possimus assignare à qua causa producatur, quamvis constet ab aliqua eum debere produci.

Ad secundam difficultatem negari debet maior, quia non constat vilam esse difficultatem in preferendis verbis vocaliter, supposita memoria interna; sed constat non obstante perfectissima cognitione interna de modo sondandi & summa flexibilitate manus, eam tamen non esse habilem ad sonandum tali ordine & mensura absque affectuatione & confutudine: ergo non est idem dicendum in vitroque casu.

C O N C L V S I O III.

Intellectus non indiget habitu aliquo superaddito ad cognoscenda prima principia, aut conclusionem sive demonstratiunam, sive probabilitatem, aut quodcumque aliud obiectum sibi propositorum sufficientem secundum illam rationem, secundum quam possit habere actum circa illud; & idem dicendum est de potentia cognoscitiva interna. Hæc debet esse omnium Authorum, qui ponunt habitum intellectualem consistere in speciebus coordinatis solummodo; quia quando obiectum proponitur secundum illam rationem, secundum quam potest intellectus habere actum circa illud, ponuntur species cum coordinatione sufficienti, unde non requiritur aliud alind, quam intellectus cum obiecto sibi proposto, quod est intentum conclusionis. Viderunt autem esse contra aliorum sententiam, qui præter species coordinatas requirunt habitum. Sed cuiuscumque, aut contra quemcumque sit conclusio;

Probatur prima pars, quia vel intellectus ex se determi-

natur ad cognoscenda illa obiecta sic proposita, non minus quam potentia visiva ad producendam visionem albedinis propositæ, vt reuera determinatur ad cognitionem primorum principiorum & conclusiones demonstratas, vel determinatur à voluntate, vt fit respectu propositionum probabilium & fidei: ergo non indiget aliquo habitu.

Probatur consequentia: quia ideo visus non indiget habitu ad obiectum propositum videndum, quia ex se est ad hoc sufficenter determinatus: ergo si ex se intellectus sit sufficenter determinatus, aut si determinetur sufficenter à voluntate, non indiget habitu.

Confirmatur, quia nulla experientia constat, quod intellectus facilis assentiatur primo principio, aut conclusioni demonstrata post mille assensus, quam primo; neque experientia illa habetur, quod sentiatur maior facilitas in intellectu post mille assensus fidei, & opinionis, quam in initio, supposita eadem propositione, & eadem determinatione voluntatis: ergo non sunt ponendi habitus in intellectu in ordine ad intelligenda illa obiecta hoc modo proposita.

Secunda pars probatur à paritate rationis, que omnino eadem est de intellectu, ac cognitiva sensitiva.

4. Obiectio: potentia intellectu, & phantastica fatigatur per productionem actuum, & minus fatigatur quo magis assilescit eos elicere: ergo acquirit aliquid, quod concurrit cum illa effectu ad productionem actuum, circa obiecta proposita; sed illud est habitus: ergo.

Probatur prima consequentia, nam propterea fatigatur ante potentia, quia ipsamerit totas vires exhibuit, sed postea non tantum fatigabatur, quia aliquid acquirit, quod cum ipsa concurrit, & ratione cuius ipsa non debet tantum concurrere quantum ante.

Propter doctrinam propositam in hac obiectione Arriaga disp. 9. num. 40. existimat posse dati habitum concurrentem cum intellectu, & probabile esse, quod de facto detur; quamvis alias putet non dari alium habitum ad cognoscendum, quam species propositionis cognitæ & motiuorum determinantium ad eius cognitionem.

Sed immerito prorsus tantum attribuit huic obiectioni. Ad quam Respondeo negando consequentiam cum sua probatione, neque enim ex eo fatigatur potentia intellectu, si fatigetur ullo modo, quod totas vires exhibeat, quia potentia etiam visiva totas vires exhibet visioni, & tamen non fatigatur, aut si fatigetur, non tollitur eius fatigatio per habitum vnum: ergo ex applicatione effectus omnium virium non sequitur fatigatio intellectus, aut si sequatur, non deberet tolli per habitum aliquem effectus cum ipso concurrentem.

Deinde, intellectus agens, vt sic exhibet totas vires ad producendas species intelligibiles, & tamen non fatigatur ergo fatigatio illa non oritur ex exhibitione omnium virium. Itaque vel illa fatigatio oritur ex determinatione formalis, quæ sit per operationes vitales cognoscitiva, vel non reperitur illa ratione in intellectu, sed solum in potentia materiali cognoscitiva. Si primum dicatur, est fatigatio, quamvis actus à solo Deo producatur in intellectu mere passiu se habente, nec posset tolli per minorem concussum intellectus, aut concursu habitus qui superadderetur, vt est evidens. Si secundum dicatur, tum illa fatigatio orietur ex dispositionibus materialibus organi phantastici, & sic non potest tolli per qualitatem intentionalem, qualis est habitus, si detur.

C O N C L V S I O IV.

5. Datur aliquid ratione cuius tam intellectui, quam potentia interna materiali cognoscitiva, occurunt obiecta cognoscenda expedite & promptly, nunc cum tali ordine, nunc cum aliis facultatibus oculorum. Et si per hoc intelligatur habitus intellectus & phantastica, datur talis habitus. Hæc debet esse communis omnium.

Probatur manifeste experientia, quia in initio difficulter nobis proponimus obiecta cum tali ordine, & vt facile fieri faciamus, debemus valde sepe ea proponere, suntque qui

qui citius, & sunt qui tardius ad illam perfectionem perueniunt; ergo datur aliquid à quo hoc habet tam intellectus quam phantasia.

Quod si queras, quid illud sit.

Respondeo, mihi id esse profrus ignotum; nam quod alij dicunt non satisfacit, nec ipse aliud inuenire possum: Ut autem difficultas & obscuritas huius rei magis patet, examinandi sunt modi dicendi aliorum.

Itaque aliqui, vt *Hesiodus* hic disp. 16. & *Arriaga* disp. 9. illum non esse aliud quam species obiectorum aliquo modo tali vel tali coordinatis.

6. Sed hic modus dicendi impugnatur primo, quia habitus naturalis non dat simpliciter posse; sed faciliter tantum, & in hoc distinguuntur à supernaturalibus habitibus: sed species coordinatae sunt simpliciter posse, neq; enim sine illis potest intellectus aut phantasia exire in actum secundum: ergo habitus non consistit in illis.

Improbatur secundo, quia quando quis primo cognoscit aliquam propositionem, ob motuum tale vel tale propoununtur sibi species ordinatae ad hoc sufficientes: sed non habet tum habitum seu principium illud, quod possit sibi cito & facile proponere easdem species eodem ordine postea: ergo habitus non consistit in illis species coordinatis.

Confirmatur, quia non habemus illud principium facilitans nisi post multos actus; sed habemus species sic coordinatas ante actus, sine illis enim non possent haberi actus.

Dicunt aduersarij, non in species ordinatis quomodo documque constiere habitum illum, propter rationem hanc nostram, sed in species purificatis & intensis ac ordinatis aliquo speciali modo, quam purificationem, intensiō, & specialem ordinationem habent ab actibus.

7. *Contra primo*, quia ad hoc vt purifcentur, intendantur, ac ordinantur illo speciali modo, debet ipsi aliud superaddi, & illud ipsum superadditum posset vocari habitus, si sufficeret ad illam facilitatem.

Contra secundo, quia illa coordinatio noua, quæ superaddetur, vel est aliud respectivum, vel absolutum. Si absolutū, præterquam quod nihil absolutum possit esse coordinatio formalis aliorum; adhuc sequitur quod illud absolutum posset vocari habitus potius, quam species coordinatae per illud. Si respectivum: ergo vt sit de novo, debet esse aliud absolutū nouum, ratione cuius sit, maxime secundum aduersarios, qui negant respectum illum de novo per se posse prōducere: quam doctrinam etiam nos cum ipsis tenemus de respectibus intrinsecis aduenientibus, qualis esset hic respectus.

Confirmatur hoc, quia non potest intelligi quomodo possit poni noua aliqua coordinatio inter species illas, distincta ab illa, quæ fuit inter illas pro prima propositione.

Confirmatur secundo, quia illa maior purificatio non potest fieri in speciesbus intellectualibus, quæ spirituales sunt, nec etiam in materialibus, nisi perderent aliquam partem sui, aut aliqua accidentia; ludicrum autem videatur quod per hoc, quod quis intelligat obiectum sèpius per species, illa species perdant aliquam partem substantialiæ, aut accidentalem sui.

8. *Contra tertio*, quia etiam si species singulorum obiectorum, quæ debent proponi intellectui, aut phantasiae, sint intensissimæ, ac purissimæ, non habet per hoc intellectus, quod possit eas tali vel tali ordine proponere, nec ipsa per illos actus habent ex natura aliquam colligationem, ratione cuius, quād proponeretur una, aliae debent proponi tali ordine, præfertim successione: ergo debet esse aliud aliud, præter species purificatas quomodo cumque, & intensas, ac etiam præter coordinacionem ullam, quam habent ex natura sua, aut ratione aliquius reperti in ipsis, à quo habet intellectus facile ponere illas hoc, vel illo ordine.

Probatur antecedens, quia species intensa, & purissima hominis, v. g. aliquando habet simul secum, & post se subsequentes has species, aliquando illas, quando

scilicet proponitur in diversis propositionibus ac discursibus: ergo ex purificatione, intensione, ac coordinatiōne, quam haber ex natura sua cum aliis speciesbus, non habet intellectus proponere ipsam potius cum hac, quam cum illa species, nec post eam proponere hanc aliam species potius, quam unam alteram.

9. *Quod si admittatur* aliud aliud distinctum, quod exciter species hoc vel illo modo; illud ipsum sufficit pro habitu, nec requiretur illa purificatio, intensio, & coordinatio, quam singunt gratissime aduersarij, verba pro re obtrudentes. Et per hæc patet, Philosophum, quando dicit, quod sciens habitu sit ille, qui quād vult exit in actum, non fauere aduersariis; quia non habet quis à speciesbus quomodo cumque ordinatis in intellectu, aut phantasia exire in actum secundum, quād vult, sed debet ulterius posse eas ordinatas, quando vult, sibi proponere; hoc autem non habet à speciesbus coordinatis, aut purificatis, vt iam dictum est.

Communior sententia citata apud *Suarium* disp. 44. *Mētaph.* sect. 4. est, quod illud, per quod facilitatur intellectus ad proponendas species tali modo, sit aliqua qualitas absoluta.

Sed neque hic etiam modus satisfacit, quia posita quacumque qualitate absoluta in intellectu, non determinatur per eum intellectus ad proponendas species tali modo, nec determinarentur species ipsæ ad sic occurrēdum; ergo illud, à quo facilitatur ad hoc intellectus, non est aliqua talis qualitas.

Probatur antecedens: quia si determinaretur intellectus, aut species per illum, cum sint causæ naturales, deberent semper determinari: sed hoc est contra experientiam.

Confirmatur, quia una qualitas non sufficit ad proponendas omnes species, quæ proponuntur: ergo debent esse plures qualitates: & consequenter deberet esse aliud aliud, ratione cuius una qualitas potius quam alia hinc & nunc determinaret; sed illud ipsum aliud sufficeret per se ad determinandum species ad hoc, vt occurrerent hoc modo: ergo superfluit illa qualitas absoluta & praeterea non sufficit.

10. *Tertius modus* dicendi esse posset, quod proponatur illa species eo ordine, sed ab Angelo, vel Deo. Sed protinus incredibile est, quod, si ista propositio fieret à Deo, aut Angelis, haberet talem dependentiā à pluribus actibus, ita, vt non proponerent sic species tam cito, & expedite, nisi quis haberet plurimos actus, tum vero proponerent. Et deinde non posset esse ratio cur aliqui paucioribus actibus indigerent, quā alij, aut cur idē aliquando haberet difficultatem proponendi res, quas sine difficultate ante, & statim etiā postea propositas habere posset; aut cur denique non nunquā cōtingat vt res, quam perfectissime tenet memoria, non occurrat, cum velit.

Itaq; quod ad me attinet, hoc etiam mysteriū inter naturæ arcana nobis inscrutabilia collocandū esse censeo.

C O N C L U S I O V.

11. *Datur aliqua qualitas absoluta, que facilitat voluntatem ad unum actum præ alio, & idem dicendum est de appetitu sensitivo*. Hæc est Doctoris in 3. disp. 33. cum suis, & communis inter Philosophos, ac Theologos, quamvis D. Thomas, dum negat in voluntate habitus virtutum moralium, videri posset consequenter negare in illa esse vi-los habitus, quia nulli potius in ea collocari deberent, quam talium virtutum.

Probatur prima pars; quia voluntas est potentia libera non necessaria ad obiectū sibi propositum, & sentiens difficultatem aliquando in eo prosequendo: ergo indiget aliquo principio tollente ab ea illam difficultatem; sed illud principium non potest esse aliud quam qualitas absoluta, quæ communiter vocatur habitus: ergo.

Confirmatur, quia voluntas per varios actus prosecutionis, ac fugiæ aliquius obiecti, redditur facilior, & expeditior ad illud prosequendum, & fugiendum, quam ante fuit, vt patet experientia: ergo acquirit per illos actus aliud, per quod redditur sic facilior, & expeditior: sed illud non potest esse aliud, quam qualitas absoluta: ergo datur

in ea qualitas absoluta facilitas, & consequenter habitus.

Hinc probatur secunda pars: quia etiam appetitus sensitus per varios actus acquirit facilitatem prosequendi aliquod obiectum, in quo prosequendo sentiebat ante difficultatem, & hinc minus aliquando resistit rationi, & voluntati, & aliquando magis, prout consuevit magis, vel minus resistere: ergo debet in eo poni aliquid, ratione cuius ita disponatur: sed nihil potius, quam qualitas aliqua absoluta; ergo etiam in appetitu sensitivo colloquenda est talis qualitas, & consequenter habitus.

12. Ad hec responderi posset, difficultatem, quam sentit voluntas, aut appetitus sensitus in prosecutione aliquius boni, oriens ex apprehensione aliqua, aut cognitione difficultatis annexae; quatenus scilicet illud bonum non potest acquiri sine molestia, & labore, vel quatenus impedit aliud bonum magis placens, aut desideratum, aut quatenus ob eius prosecutionem proponitur aliquod malum insigendum. Quod si non esset haec apprehensione annexa bono proposito, nec voluntas, nec appetitus haberent difficultatem in eius prosecutione: ergo sufficit tolli illam apprehensionem; sed illa tolli non potest per habitum viuum positum in voluntate, aut appetitu: ergo facilitas, quam sentit voluntas in operando, non oritur ex qualitate aliqua, aut habitu posito in ipsam voluntate.

Confirmatur hoc specialiter de appetitu sensitivo, quia appetitus sensitus est potentia naturaliter determinata ad agendum circa obiectum propositum secundum illa rationem, secundum quam prosequitur obiectum: ergo non debet poni in ea habitus magis quam in visu, aut aliis externis potentias, aut magis quam in potentias cognoscitives in ordine ad apprehensiones simplices.

Confirmatur secundo: Difficultas, quam sentit in operando, oritur ex apprehensione aliquius mali: ergo quādiū est illa apprehensione, debet sentire difficultatem, quia & quē determinabitur postea ac primo, cum sit potentia naturalis: ergo difficultas illa nequit tolli, nisi ablata illa apprehensione.

13. Contra: Licer difficultas, quam habet voluntas in operando, nonnunquam oriatur ex apprehensione mali, & posset etiam tolli per ablationem illius apprehensionis absque habitu, vt si quis apprehenderet laborem aliquem valde grauem, & propterea abhorret ab illo, postea tamen experiret non esse tam grauem, & propterea non abhorret ab illo; tamen experientia etiam constat, quod difficultas quam sentit, sive oriatur ab apprehensione, sive non, non tollatur per ablationem apprehensionis illius, quia ea manente sicur prius, auferetur difficultas, aut magna ex parte, aut totaliter: nam si quis nō obstante difficultate, quā sentit in viendo temperate, ex eo quod apprehendat tali modo viendi priuari se volvante, quā esset in intemperata vita frequentaret vitam temperatam, quamuis maneret eadem apprehensione semper, non sentiret tamen postea eandem difficultatem.

Deinde, qui habent difficultatem in male viiendo ab initio ortam ex consideratione offendit Dei, aut iacturæ honoris, sive mutatione apprehensionis frequentibus actibus eo deueniunt, vt non sentiant illam difficultatem: ergo aliquod principium facilitans acquiritur ex parte voluntatis, aut appetitus, præter principium tollens apprehensionem.

Rursus difficultas operandi oritur ex ipsam operatione formaliter, ex eo scilicet, quod sit contra inclinationem voluntatis, aut appetitus, vnde sit ut aliquando aggrediamur aliquod opus in quo non apprehendimus difficultatem magnam, quod postea tamē omittimus ad hoc induci experientia difficultatis in eo exercendo repertæ. Nec sane haec difficultas potest tolli per apprehensionem villam, quamdiū remanet, sed remanebit semper, nisi aliquid aliud ponatur ex parte potentia, ratione cuius quod ante erat difficile ex natura sua, postea non sit difficile; illud autem est habitus seu qualitas posita ex parte voluntatis, aut appetitus. Per hanc patet ad replicam.

14. Ad primam autem confirmationem nego consequentiam, & ratio disparitatis est, quod appetitus licet sit potentia naturalis, sicut potentia visiva, sit tamen potentia,

qua possit habere, & prosecutionem, & fugam circa idem obiectum, ex quibus unius actus est magis, aut minus iuxta suam inclinationem, aut dispositionem praesentem, vnde, vt possit etiam habere alium actum cum minori difficultate, quando ad ipsum determinatur, debet poni habitus: potentia autem externe non sunt natæ habere oppositos actus circa idem obiectum, vnde est necessitas ponendi habitus in illis.

Ad secundam confirmationem, permisso antecedente, distinguo consequens: si potentia eodem modo se habeat, transeat; si non, negatur. Itaque licet apprehensione difficultatis posset mouere voluntatem non habituata, non tamen effet necesse vt moueret habituata.

Respondeo secundo, non ex apprehensione ori i difficultatem, sed ex natura actus, quem experitur difficultem voluntas non habituata, qua tamen, quando habituata est, non ita sentit ipsum.

15. Hinc potest ulterius probari conclusio: actus aliquis ex natura sua potest esse facilis voluntati, aut appetitu, quando non habet inclinationem aliquam actualem sensitibilem in oppositum, qui esset ipsi difficultis si haberet talem inclinationem, & è contra: ergo, vt tollatur difficultas, quam experimentatur voluntas in exercendo aliquem actum, ex natura ipsiusmet actus proueniens, debet poni in illa propensio ad illum actum, & tolli propensio sensitibilis ad oppositum actum; & vt tollatur facilitas, quam sentit in exercendo actu, debet poni propensio ad oppositum, & tolli propensio ad illum actum; sed hoc nequit fieri nisi per habitum aliquem positum in illa potentia: ergo datur talis habitus.

Confirmatur conclusio, declarando quomodo generantur habitus, seu qualitas absoluta sic dicta in potentia. Potentia, qua est ex se valde inclinata ad aliquem actum, v.g. ad temperantiam, non sentit difficultatem in temperate viendo ex natura ipsiusmet actus, & consequenter si proponatur ipsi per potentiam cognitivam temperata vita sequenda, non excitaretur in ipsa per illam propositionem aueratio villa, aut fuga, aut displicentia actualis, sed potius amor, aut desiderium istius boni: hoc tamen non obstante voluntas posset contra illam inclinationem elicere velle velle hic & nunc intemperate viure; ille autem actus relinquit in potentia aliquod principium inclinans ad talem actum iterum producendum, & alius actus relinquit aliud, donec potentia illa magis, aut æque inclinetur virtute istius principij ad intemperate videndum, quam ante inclinabatur ad viendum temperate; quando autem est in tali statu, cum proponitur intemperate viendum, excitatur desiderium eius in potentia, & actus ipse est gratus ipsi, ac consequenter facilis: quādo vero proponitur temperate viendum, excitatur aueratio ab illa, & actus ipsiusmet est molestus, ac consequenter difficilis. Quod autem ita fiat, colligitur ex eo, quod hic modus explicandi, quomodo fiat illud, quod experimur fieri, quantum ad difficultatem operandi, sit facilis, absque ullo inconveniente, quod non possit melius explicari quomodo fiat.

Et per hanc patet ad fundamentum præcipuum oppositæ sententia, qua in hoc consistit, quod non sit necessitas huiusmodi habituum; ita enim ostensio est eorum necessitas; etiam non obstante quod voluntas esset potentia naturalis.

Q V A E S T I O II.

Quomodo habitus acquiruntur per actus.

16. Supposito ex quæstione precedentie acquirit habitus mediantibus actibus, quæritur iam in quo genere causa actus concurrunt ad productionem habitum.

Prima sententia est, actum concurrens ad habitus in genere causæ materialis, ac dispositiæ. Ita Durandus 3. dif. 3. q. 3.

Secunda sententia est, quam amplectitur Buridanus 2. Ethic. 3. Habitum produci per actum, tāquam per actionem, sicut calor producitur per calefactionem.

Tertio

Tertia sententia vult, habitum produci per actum, tanquam causam instrumentalem potentiae. Ita *Conradus* 1. 2. q. 51. *Valentia* q. 3. de habitibus.

Quarta denique sententia affirmat habitus produci per actum, tanquam causam unicam effectuam principalem. Hæc est *Doctoris* in 1. diff. 17. quæst. 2. ac aliis locis, quem præter suos omnes, sequuntur recentiores communiter, *Suarez* diff. 44. met. 8. *Vasq.* 1. 2. diff. 79. *Auersa* q. 49. & alij plures.

C O N C L U S I O . I.

Habitus
produc-
tus per
actum ef-
fectuus;

Habitus producitur per actum effectuus, tanquam per causam principalem, ac totalem. Hæc est iuxta quartam sententiam contra omnes alias.

Probatur efficaciter; quia posito actu ponitur, & non posito non ponitur, nec est ullum inconveniens quod dicatur ponit ab ipso effectuus, tanquam à causa totali unica ac principalis: ergo dicendum est, quod ita ab illo producatur.

17. *Dicitur*: actus non potest esse causa principalis unicæ, cum sit diversæ speciei ab habitu, nec æquiuocat cum non sit perfectior: ergo nullo modo potest esse causa principalis adæquata actus.

Respondeo primo, negando antecedens pro secunda parte, quia quamvis non sit perfectior, posset tamen esse æque perfectus, quia species diversæ possunt esse æqualis perfectionis, & quæ sunt æqualis perfectionis possunt à se inuicem produci efficienter non minus, quam quæ sunt eisdem speciei, nisi aliunde colligatur oppositum.

Respondeo secundo, negando antecedens cum sua probatio, nam actus sine dubio est perfectior ex sua ratione formalis quam habitus, tum quia maior est dependētia habitus ab ipso, quam ipsius ab habitu, quandoquidem possit simpliciter produci absque habitu naturaliter loquendo, habitus vero non possit sine ipso; & quandoquidem actus non dependeat ab habitu, nisi tanquam à causa partiali effectuus, habitus vero dependet ab actu, tanquam à causa totali; tum quia perfectiore exigit actu causam totalem, quam habitus, quia habitus exigit solum actu pro causa totali, actu vero exigit potentiam semper, aut tanquam totalem, aut tanquam partiam, tum denique, quia totum munus habitus est inclinare ad actu, nec ponetur illa ratione, nisi propter actu habendum: ergo actus est perfectior.

18. *Probatur secundo consilium* impugnando alias sententias.

Impugnat ergo prima sententia, quia actus non est dispositio materialis requisita ex parte potentiae ad conseruationem habitus: ergo neque ad productionem.

Hanc impugnationem reicit *Auersa*, quia aliqua dispositio potest esse requisita ad introductionem, quæ non requiritur ad conseruationem: sic mollices in cera requiritur ad introductionem figuræ, sed non ad conseruationem: sic etiam plus frigoris requiritur ad introductionem formæ aquæ quam ad conseruationem; neque enim tantum frigoris, quantum est in aqua valde calida, posset sufficere ad introductionem aquæ.

Sed contra: licet potest dispositio aliqua requiri ad introductionem formæ, quæ non requiritur ad conseruationem, hoc tamen propterea fieret, quia posset aliqua specialis ratio ostendit, ob quam ita requireretur: vt contingit in exemplo de cera, nam propterea mollices requiritur ad introductionem figuræ, quia debet introduci per receptionem alterius corporis intra partes ceras, quæ receptione non fieret, nisi cera esset mollis, non debet autem mollices requiri ad conseruationem figuræ, quia sine mollice partes ceras, quæ cedebant ante, poterunt manere in eadem dispositione, & situ, & si manent manebit figura, quæ in tali situ partium ceras consistit.

Rursum plus frigoris requiritur ad introductionem formæ aquæ, quam ad conseruationem, quia frigus solum non est dispositio ad formam aquæ, & causa productiva dispositionis reliqua ad ipsum est productiva tanti frigoris, unde debet tantum producere; causa vero calefactiva aquæ & destruictiva frigoris non est tam potens ad destruendas alias dispositiones conseruatius, unde non

est mirum quod plus frigoris acquiratur ad productiōnem quam ad conseruationem formæ aquæ.

In casu vero nostro nulla prouersus assignari potest ratio, cur actus requireretur tanquam dispositio necessaria ad recipiendum habitum primo productum, & non requireretur ad eius conseruationem.

Impugnat ipsem Aversa primam sententiam, quia dum quis non acquirit habitum, quia non exercet actus, hoc non oritur ex defectu dispositionis passiuæ, sed ex defectu principijs actiui; ergo actus est effectuus habitus.

Sed hec impugnatio manifeste petit principium, antecedens enim est directe quod negatur ab aduersario.

19. *Impugnat præterea*, quia si Deus infunderet habitus per se acquisibiles absque actibus, non diceretur supplerre defectu dispositionis passiuæ, sed virtutis actiuæ: ergo actus habet actiuitatem respectu habitus.

Hec etiam impugnatio eodem vitio petitionis principijs laborat: aduersarij enim sententia directe opponitur antecedenti.

Impugnat denique, quia debet dari aliqua causa effectu Habitus, sed alia assignari nequit nisi vel actu vel potentia; si actu, habetur intentum: si potentia, adhuc actu se tenet ex parte principijs actiui, & erit ratio agendi, cur potentia efficiat, perinde se habens ad habitum, sine producatur in ipsam potentia, in qua est actu, sive in alia potentia; sed si produceretur in alia potentia, actu non haberet se per modum dispositionis materialis & receptiue: ergo neque sic se haberet respectu habitus produceti in eadem potentia.

Hac etiam impugnatio non sufficit, quia negari potest subsumptum pro secunda parte: secundum Durandum enim requireretur tanquam ratio receptiua; unde si à solo Deo produceretur actu in potentia, potentia tum posset producere habitum, cum tamen tum actu non esset ipsi ratio agendi: non ergo perinde se haberet actu ad habitum, qui produceretur in alio subiecto ac in proprio: quia non posset disponere passiuæ alienum subiectum, nec consequenter posset potentia eo mediante producere habitum in alieno subiecto. *Quod* si etiam posset, tum quidem actu esset ratio agendi quasi effectuæ in ordine ad subiectum illud alienum; sed esset solum ratio recipiendi in ordine ad subiectum proprium.

20. *Impugnat secunda sententia* ab eodem *Auersa*, quia actu voluntatis, verbi gratia potest intelligi secundum totam suam essentiam absque ordine ad habitum; sed actio dicit essentiale ordinem ad terminum: ergo actu non est actio, per quam producitur habitus.

Contra, quia quamvis actu voluntatis, vt est actu ipsius, per quem formaliter vult obiectum, possit intelligi sine habitu, tamen idem actu realiter loquendo posset esse productio habitus, & vt talis non posset intelligi absque habitu; unde in forma distinguenda posset major: secundum totam suam essentiam quatenus actu est, translat; quatenus est præterea productio habitus, nego maiorem.

Et retorqueri potest ratio: Actus ille potest intelligi quo ad totam essentiam æque sine ordine aptitudinali ad habitum, ac sine actuали; sed hoc non obstante habet ordinem aptitudinalis secundum *Auersam*, quia est productivus habitus: ergo quamvis possit intelligi sine ordine actuiali ad habitum, adhuc posset dicere talem ordinem.

Melius impugnat ab ipso ex principijs nostri *Doctoris*, quia potest esse actu, qui non producat habitum, vt si habitus intensissimus sit productus ante ipsum; sed si esset etiam realiter actio, non posset esse absque termino per ipsum producto, ergo non est talis actio.

Confirmatur, quia nulla est ratio, ob quam Deus non posset quemcumque actu producere absque habitu villo; sed id non posset facere, si actu esset actio per quam producatur: ergo.

Impugnat tercia sententia, dicens habitum produci per actu tanquam per causam instrumentalem; quia si requiratur causalitas ipsius villo modo, potius deberet dici quod requiratur causalitas eius, vt causæ principals,

quia alias alia causalitas causa principalis requireretur, & sic multiplicarentur entia sine necessitate. Et per hoc etiam probatur quod potentia non debeat partialiter concurrere per modum causæ principalis partialis immediate.

Quares, an quemadmodum producitur habitus per actus, ita etiam augeatur per illos.

21. Hæc *quaestio* supponit augeri habitum, id quod patet experientia, non minus quam dari habitum; nam sicut experientia colligimus nos inclinari ad aliquid, ad quod antecedenter non inclinabamur, & propterea dari habitum quo inclinemur: ita etiam colligitur nos magis inclinari ad aliquid, & consequenter dari aliquid quo inclinemur: illud autem non est aliud nisi augmentum habitus: ergo datur tale augmentum.

Habitus
auctor
per actus
intensio-
nes se.

Et per
minus in-
tentios.

Respondeo primo, habitum omnem qui acquiritur per actus, augeari per actus intensiores seipso.

Probatur, quia per aliquos debet augeri, sed per nullos potius, quam per intensiores: ergo.

22. *Respondeo secundo*, etiam cum augeri posse per minus intensos, & à fortiori per æque intensos. Ratio est, quia nihil impedit quo minus etiam augeatur per huiusmodi actus, neque enim sequeretur aliud inconveniens quam quod simile ageret in simile; quamvis autem simile quoad intentionem & speciem non possit agere in aliud simile, verbi gratia album ut duo in aliud simile album; tamen non est inconveniens, quod simile in intentione tantum & non in specie possit agere in aliud, alias frigidum ut tria non possit agere in calidum ut tria, nec è contra: sed actus & habitus non possunt esse similia nisi in sola intentione, cum sint diuersæ speciei.

Dice, actus ut tria non posset generare habitum ut quatuor: ergo nec intendere habitum ut tria, quia si posset intendere, posset primo producere.

Respondeo negando consequentiam cum sua probatio, quia actus non habet virtutem producendi statim tot gradus quod potest, sed requirit ad hoc tempus, ut patet experientia: neque enim statim quis habens intensissimum actum, sentit intensissimum habitum, nisi actus frequenter: vnde fit ut non possit ab initio habitum ranta aut maioris intentionis, quam ipsem habet producere, quamvis si continuaretur diu, aut repeteretur, id posset facere.

QVÆSTIO III.

Quomodo habitus concurrit ad actum.

23. D Væ sunt sententiae præcipuae de hac difficultate. Prima dicit habitum concurrens solum in genere causa formaliter determinantis & inclinantis potentiam sine ullo concurso effectivo. Hanc tenet Durandus in 13. dist. 23. q. 4. Palud. q. 2. Rubion q. 21. art. 3. Camerarius q. 18. Logica. Aversa q. 49. sect. 8. & alijs.

Secunda sententia est, quod habitus concurrit ad actum effectivum tanquam causa partialis. Hanc amplectuntur Medina 1.2. q. 4. Valentia q. 1. de Habitibus. Salas tract. 10. Suarez disput. 44. sect. 5.

Doctor noster 1. dist. 17. q. 2. utramque sententiam hanc probabiliter sustinere videtur, proponit enim & soluit rationes utriusque. Arriaga disp. 9. sect. 3. utramque causalitatem habitus tribuit. Vasquez 1.2. disp. 8. 3. putat habitum concurrens efficienter, non tamen ad ipsam substantiam actus, sed ad modum eius.

CONCLV SIO I.

Habitus
non con-
currat el-
fective &
formali-
ter ad
actus.

Habitus non debet habere utramque rationem concurrendi ad actum.

Hæc est contra Arriagam, & probatur: Vnus tantum ex his modis concurrendi sufficit, & alter omnino superfluit & gratis assertur, non sunt autem multiplicandi concursus, aut causalitates diuersæ absque necessitate.

Obiectio pro Arriaga, impulsus determinat rem impulsam effectivem concurrendo ad motum: ergo & habitus inclinat in actum effectivem concurrendo ad ipsum.

24. *Respondeo* distinguendo consequens: si habitus

De Habitibus,

habeat determinare & inclinare formaliter, nego consequentiam; si non habeat, transferat consequentia. Et sicut codem modo dicendum est de ipso impulsu, quod nimirum si inclinet formaliter, non inclinet etiam efficiēter, quod si etiam essent rationes aliquæ particulares, ex quibus colligeretur quod impulsus & inclinet formaliter ad motum, & eum etiam producat effectivum, negandum esset idem sequi de habitu, quia non sunt rationes similes quid probantes de habitu, neque est necesse ut habeat in hoc proportionem cum impulsu, sicut non habet in aliis rebus.

Obiectio secundo pro eodem: quo intensior est habitus, eo minori cum fatigatione voluntas producit actum: sed hoc non ob aliam causam, nisi quia habitus concurrit effectivum cum illa, & propterea ipsa non debeat tantum adhibere concursum, quantum sine habitu deberet.

Confirmatur, quia quo habitus est intensior, eo potentia potest non obstatne distractione maiori, elicere actum suum: sed hoc non aliunde, nisi quia propter concursum suum in actum, & partem exhibere actui, partem aliis actibus.

Respondeo, ex suppositione determinationis formalis, negando minorem: sed illa minor fatigatio orietur ex illa inclinatione & determinatione formalis, & certe ut supra dixi, non oritur ex applicatione totius concursum fatigatio, alias intellectus agens fatigaretur producendo species intelligibiles, in quarum productione totu conatus exhibet; & quamvis visus non concurreret efficienter ad uniuersum, adhuc æque fatigaretur ac de facto fatigatur.

Ad confirmationem etiam respondeo negando minorem: sed ratio est, quia determinatur ac inclinatur formaliter per habitum ad actum illum, & consequenter facilius eum elicit quam alias fecisset, & sine distractione, & cum distinctione.

CONCLV SIO II.

25. Si habitus concurrit effectivum, concurrit ad ipsammet substantiam actus, & non ad modum aliquem eius. Hæc est concurrat effectivum communis, contra Vasquez, qui male pro sua sententia concurrit Scotum, cum direxte illam impugner. ad substantiam actus.

Probatur, tum quia si concurrat effectivum, nihil impedit quo minus concurrat ad ipsammet substantiam actus: tū quia gratissime assertur aliquis in odore ex parte actus distinctus ab ipso, qui producetur per habitum: tum quia omnis actus sequitur ipsum: ergo prius debet produci actus quam modus: sed tota difficultas ad quam superandum ponitur habitus, est in producendo ipsomet actu: ergo habitus debet concurrens ad producendum actum pro illo priori ante modum, alias ad nihil deferuerit; & consequenter non debet concurrens ad aliquem modum eius.

CONCLV SIO III.

26. Probabile est quod Habitus non concurrit effectivum quod habet potentia, sed quod determinet ipsam formaliter tantum. Hæc est iuxta primam sententiam, contra reliquias.

Probat primo Aversa, quia actus producunt effectivum habitus: ergo habitus non producunt effectivum actus; quia inter causas æquivalentes non potest dari huiusmodi mutua producione, quia una debet esse necessario altera simpliciter perfectior, & cōsequenter non poterit ab illa produci.

Hanc probacionem merito dicit esse ad hominem, contra eos qui assertur nullas duas species possunt esse æquivalentes perfectionis, quia in sua propria sententia id est falsum; vnde hæc probatio non sufficeret in ipsius sententia.

Sed neque sufficit etiam in aduersa, quia licet æquivalentes causa non possit producere effectum perfectiore per modum causalitatis, potest tamen per modum partialis, nec in hoc est illa difficultas: habitus autem concurrens partialiter tantum.

Probat ergo melius, quia ipsammet potentia habet virutem ad æqualem productiunem actus, ut patet ex eo, quod primum actum antecedenter omnem habitu producatur scilicet absque habitu: sed tam perfecte applicatur ad eum producendum

producendum quando habet habitum, ac quādō non habet ergo etiam quando habet habitum, adæquate actum producit, & consequenter non indiget effectuū cōcursu habitus. Probatur consequentia prima, quia si absque habitu sic applicato adæquate producet actum, frustra datur ipsi cōcursus effectuū habitus, etiam posito habitu.

27. *Dicēs* non fructuaria illū concursū, quia quamvis possit sine eo actum producere, non poterit tam facile, & expedite, quam cum ipso; licet ergo non requireret concursū effectuū habitus ad simpliciter posse, tamen requireret ipsum ad facile, & delectabiliter posse.

Hac replica est fundamentum potissimum secundæ sententiæ; unde diligentius enarranda est.

Nō habet
potētia à
concurſu
effectuū
habitū
facilius
& dele-
tabiliter
operari.

Contra ergo primo, quia non potest potentia habere ab illo concursu facilis operari, quam sine illo: ergo in ordine ad hoc non debet poni concursus habitus; & consequenter replica corrut.

Probatur antecedens: quia catenū haberet à concursu habitus facilis operari quam sine ipso, quatenus à concursu proprio, quem tollit concursus habitus, haberet difficilius operari; sed hoc est falsum: ergo. Maior probatur: quia si non haberet difficilius operari quādō ipsamet haberet totum influxum in actū, non facilis operaretur quando haberet concursum habitus, & non haberet totum influxum suum quem haberet sine habitu: ergo ideo facilis operatur per cōcursum effectuū habitus, quia à concursu proprio haberet difficilius agere.

Nec ex
concurſu
suo diffi-
cilius.

Probatur etiam minor primo, quia difficultas potentia in agendo est difficultas sensibilis, quam experitur in nobis: ergo proueni formaliter ab aliquo, quod sentimus; sed propterea non sentit potentia concursum, aut influxum suum: ergo difficultas ipsius non oritur ab influxu formaliter.

Non agit
diffi-
cultur ex eo
quod agat
zoro co-
natur.

28. Probatur secundo eadem minor, quia ideo haberet difficultatem ab influxu suo, quia totum conatum in eum intendit, & absque concursu alterius causa ipsamet tolliter causat actum; sed ex hoc non deberet sentire difficultatem, quia superari deberet per habitum, quia potentia visiva exhibet totum conatum suum ad actum visionis, & tamen non sentit difficultatem per hoc præcisè quod exhibeat totum conatum, quem potest, & quod non adit causa supplens partem concursus.

Probatur tertio eadem minor, quia si proponatur bonum delectabile voluntari, ut delectabile præcisè, non sentit ullam difficultatem in eius prosecutione, quoad primum actum, & tamen tum habet influxum totalem in illum actum absque concursu habitus: ergo non sentit difficultatem ex eo formaliter, quod habeat concursum totalem; nec ex eo formaliter non sentit difficultatem, quod habeat concursum effectuū habitus. Per quod etiam optimè impugnatur sententia *Arrage*, reiecta conclusione prima.

29. Contra eandem replicam secundo, per hoc quod potentia habeat inclinationem ad unum actum, v.g. intemperantia, oppositus actus erit ipsi difficilis, qui non esset ipsi difficilis, si non haberet illam inclinationem; & ideo aliquis actus est ipsi facilis, qui alias erat difficilis, vel quia tollit inclinatio ad oppositum actum, vel quia additur inclinatio ad actum illū, qui fit facilis; neque ratione, aut experientia colligitur alia difficultas, aut facilitas in potentia ad actus elicendos: ergo habitus solum debet poni, vel ad dandam inclinationem ad actum, vel ad tollendam inclinationem ad oppositum actum; neque ratione aut experientia constat aliud munus competere habui, & consequenter frustu & gratis attribueretur ipsi. Sed per concursum actuum non potest tollere inclinationem ad oppositum actum, neque addere inclinationem ad ullum actum: ergo non indiget potentia concursu effectuū habitus ad facilis producendum actum.

Probatur subsumptum, quod solum negari potest ab aduersariis; quia concursus actualis habitus solum habet supplere illam partem concursus potentia, quae non adest, & influxus adæquatus potentia & habitus habet solum effectuū & formaliter tantum facere, quādō concursus adæquatus solius potentia, qui sufficeret ad actum

si adfuisset: sed nec pars concursus potentia, quæ decta præsente concursu habitus, neque totus influxus ipsius tolleret inclinationem potentia ad oppositum, aut si tolleret, iam non esset productio actus difficilis potentia: ergo neque partialis concursus habitus, neque totalis influxus ipsius & potentia, tollit ipsam inclinationem ad oppositum: & simili ratione potest probari, quod non addat inclinationem ad actum.

30. Confirmatur: quando aliquis habitualiter intemperatus elicit actum temperantia, sentit difficultatem in eo elicendo: ergo ab aliquo oritur illa difficultas. Tum sic: vel illud, à quo oritur illa difficultas formaliter loquendo, est solus habitus intemperantia absque aliqua productione, vel alia qualitate producta per ipsum: vel est productio aliqui alicuius alterius qualitatis, aut alia illa qualitas. Si dicatur primū, habetur intentū, quia quidquid habitus facit scipio absque productione, facit illud, non quatenus concurreat effectuū, sed quatenus determinat formaliter in genere causæ formalis, & haberet id facere, quamvis non esset productus illa ratione. Si dicatur secundū, præterquā quod nihil possit produci ab habitu intemperantia, nisi actus intemperantia, & quod talis non producatur quando elicitur actus temperantia, adhuc illud aliud quod producitur tum, est, quod retardat potentiam, & facit ipsi difficultem actum temperantia: & hoc habet facere vel formaliter, vel effectuū: si formaliter, ergo similiter posset dici de ipsomet habitu, quod redderet scipio formaliter actū virtutis oppositæ difficultem potentia: si effectuū, ergo dabitur processus in infinitum. Quod si habitus intemperantia reddit scipio formaliter actum temperantia difficultem potentia, eodem modo habitus temperantia scipio formaliter reddit illum actum facilem potentia, à paritate rationis.

31. Probatur tertio conclusio, quia aliquid potest inclinare ad aliud absque concursu effectuū ad illud: sed ideo habitus deberet habere concursum effectuū, & non sufficeret concursus in genere causæ formaliter determinantis, quia non posset absque effectuū esse talis determinatio: ergo.

Probatur, quia intetio finis inclinat formaliter ad electionem mediorum, in probabili sententiâ aliquorū ex suppositione quod intetio & electio distinguuntur realiter, ad quam tamen electionem non concurreat effectuū. Ruris assensus principiorum inclinat formaliter ad assensum conclusionis, ad quā non concurreat effectuū.

Preterea delectatio ac voluntas, quam antecedentes ad actum prosecutionis produc obiectum in appetitu sentiu, ac voluntate, inclinat illas potentias ad prosecutionem, quia tamen prosecutio non producitur efficienter ab illis.

Probatur quarto, quia vel posito habitu potentia habet tantum concursum ad actum, quantum haberet eo non posito, vel minorem: si minorem, ergo frustu superadditur habitus, quandoquidem quādō superadditur de concursu habitus, tantum subtrahatur de concursu potentia: si tantum, ergo impossibilis est concursus habitus saltem naturaliter, quia quando datur actio adæquata respectu alicuius termini, non potest dari illa alia actio naturaliter, secundum omnes, quia superflueret; nec supernaturaliter secundum *Socratas*, ex principiis illis, ob qua afferunt, non posse dari duas casas totales eiusdem effectus, aut vnam totalem & aliam partiale; sed concursus quem sine habitu haberet potentia, esset adæquatus respectu actus: ergo non posset ipsi superaddi concursus potentia.

32. Dicēs concursum habitus superadditum concursui potentiae esse quidem superfluum aut impossibilem respectu eiusdem actus in eadem intentione, non tamen in maiori. Itaque quando potentia se sola produceret actum, actus esset intentionis ut vnum, verbi gratia; quando vero produceretur à potentia & habitu, esset intentionis ut duo.

Contra, quia per hoc non sentire potentia facilitatem, habitus autem ponitur propter facilitatem.

Probatur sequela, quia non minus debet esse facilis potentia

potentia ad producendum se sola actum ut vnum, quam simul cum habitu actum ut duo: ergo quamvis habitus iuaret ad intensionem maiorem, non tamen ad facilitatem.

Fundamenta oppositæ sententia sunt soluta ex dictis, constunt enim in hoc, quod non possit explicari quomodo potentia facilitaretur per habitum absque concurso effectu, & quod consequenter habitus debet habere concursum effectuum.

*Quomo-
do deter-
minat
formali-
ter habi-
tus.*

Si autem queras, quomodo fiat ista determinatio formalis per habitum, ratione cuius facilius aut delectabilius operetur.

Respondeo meo iudicio non posse id melius declarari, quam dicendo, quod habitus ita disponat potentiam, vt eo supposito, vel ipsem actus sit delectabilior voluntati, vel ab obiecto actus apprehensio cauteatur aliqua qualitas delectans prævia ad actionem, propter quam qualitatem delectantem voluntas agat delectabiliter, vel certe per eum tollat habitus oppositus, qui reddebat actionem difficultem.

Et si rursus queras, quomodo reddebat habitus oppositus actionem difficultem.

Dico iuxta hæc ipsa, quod id faciebat quatenus eo supposito obiectum non poterat producere qualitatem delectantem, nec actus ipse poterat se solo formaliter esse delectabilis, & forte etiam quatenus eo supposito obiectum ipsius quoties proponitur, producit aliquam delectationem trahentem ad se. Vnde existimo habitum ex se solo formaliter non tribueret illam delectationem & facilitatem, quam sentimus, dum delectabiliter operamur, & facile. Moneor ad hoc, quia si illa delectatio aut facilitas sensibilis proueniret formaliter ab habitu solo, vix explicari potest quomodo non deberet sentiri semper, contra experientiam. Quod totum valde aduertendum est pro intellectione perfectiori huius rei valde difficultis.

Obiectus pro sententia attribuente concursum effectuum habitui: Si non concurreceret effectu, non posset potentia habere intensiorem actum quam est primus, contra omnes & experientiam.

Probatur sequela, quia si totaliter procedat actus effectu, ab ipsa potentia, quandoquidem totum suum conatum intendat in productione primi actus, non potest concipi quomodo vllus alius actus possit esse illo intensior.

Respondeo, hanc difficultatem solū concurrere in actibus potentiarum naturalium, quæ sunt naturaliter ex se determinatae ad faciendum quantum possunt, causa enim libera facile potest intendere ac remittere suum conatum, & consequenter habere magis vel minus intensum actum, prout voluerit adhibere suum conatum, & per habitum etiam poterit aliquo modo inclinari ad præstantum maiorem conatum, quam sine eo præstisit. Quod ad alias autem potentias naturales, non esset secundum me insuper haberi absconveniens quod nunquam haberent intensiorem actum quam semel, nisi proper meliore applicationem obiectu, aut perfectiores species: ad intensionem autem, quæ actus est ex hoc oriretur, impertinens esset habitus.

Vnde in forma respondeo, negando sequelam, nam potentia libera potest habere intensiorem actum ex libertate sua absque concurso effectu habitus; & potentia naturalis potest habere intensiorem actum ex perfectiori applicatione obiecti, ac perfectioribus speciebus.

33. Quærunt hinc quomodo repugnant habitus contrarij.

Respondeatur, quod repugnat naturaliter ob oppositum contraria quæ habent in gradibus intensi, non tamen in remissis; nec vlo modo de potentia absolute, ob easdem rationes, ob quas id assertuimus in Physica de aliis formis contrariis, quantum ad explicationem.

Quærunt secundo, quomodo expellant se. Arriaga proponit hanc difficultatem de habitibus, tanquam si de illis particulare quidpiam esset, quod non est de aliis formis contrariis, quantum ad explicationem.

Ego tamen prorsus existimo eodem modo discurrendum de omnibus formis contrariis quantum ad hoc; quod vt

*Quomo-
do inten-
sio actus
poterit ha-
beri abs-
que con-
ficiens
cursu ha-
bitus es-
tū ex hoc oriretur, impertinens esset habitus.*

*Quomo-
do re-
pu-
gnan-
tibus cō-
trarij.*

Vnde in forma respondeo, negando sequelam, nam potentia libera potest habere intensiorem actum ex libertate sua absque concurso effectu habitus; & potentia naturalis potest habere intensiorem actum ex perfectiori applicatione obiecti, ac perfectioribus speciebus.

33. Quærunt hinc quomodo repugnant habitus contrarij.

Respondeatur, quod repugnat naturaliter ob oppositum contraria quæ habent in gradibus intensi, non tamen in remissis; nec vlo modo de potentia absolute, ob easdem rationes, ob quas id assertuimus in Physica de aliis formis contrariis, quantum ad explicationem.

Quærunt secundo, quomodo expellant se. Arriaga proponit hanc difficultatem de habitibus, tanquam si de illis particulare quidpiam esset, quod non est de aliis formis contrariis, quantum ad explicationem.

Ego tamen prorsus existimo eodem modo discurrendum de omnibus formis contrariis quantum ad hoc; quod vt

De Habitibus,

apparet, proponam difficultatem Arriaga. Sic ergo difficitur: Habens habitum vitij ut octo, v.g. quando incipit producere actum contraria virtutis, habet in priori naturæ habitum illum vitij ut octo retardantem illum ab electione actus virtutis, ergo non potest per illum actum virtutis producere gradum illum virtutis oppositæ, quo expelleretur vllus gradus istius habitus vitiosi; sed non potest expelli per habitum contrarium, nisi per illum actum produceretur aliquis gradus habitus contrarij, quo expelleretur aliquis gradus ipsius: ergo, &c.

34. Omisis aliis responsionibus ipsius ab ipsomet forte excogitatis, & patui momenti:

Respondeo iuxta doctrinam communem de modo, quo expellunt se alia contraria, v.g. frigus & calor. In illo priori naturæ, in quo potentia libera antecedit actu suum, quem producit in instanti reali, non esse positum gradum formæ expellendum, sicut in nullo instanti priori naturæ inclusu in instanti quo producitur una forma substantialis in materia, est altera forma substantialis: aut in quo producitur lumen, est priuatio ipsius; aut in quo producitur frigus, est calor expellendum per illud; nec retardabitur consequenter pro illo instanti, quo elicit actu virtutis ab omnibus gradibus vitij præexistentiis; sed lumen ab illis, qui non expelluntur ab habitu acquisitione per actu virtutis, qui tum producitur: sicut nec frigus ut octo secundum omnes gradus resistit calori pro instanti aut tempore, in quo calor producitur, quia non est secundum omnes gradus pro illo instanti.

Dices cum Arriaga, non sunt pro illo priori naturæ cause determinatae ad destruendum potius vnum gradum quam duos gradus; immo nec ad destruendum vllus gradum illius, quia causa potens hoc facere est tantum voluntas libera, vt suppono: sed illa potest nullum actu virtutis contrariae elicere, aut elicere actu tantæ, vel tantæ intensionis: ergo non est illa causa determinata pro illo priori ad expellendum vllum gradum, aut vnum gradum potius quam duos: & consequenter non potest intelligi destruetus pro illo priori vllus gradus habitus destruendi.

35. Respondeo distinguendo ultimum consequens: ab eo qui considerat ea tantu quæ sunt pro illo priori, transcat; ab eo, qui considerat, quæ sunt non solum in illo priori, sed in sequentibus naturæ instantibus repertis in illo instanti reali temporis, nego consequentiam. Itaque ut aliquid non sit pro vlo instanti, sive priori, sive posteriori naturæ inclusu in instanti reali temporis, sufficit quod ponatur pro quocumque instanti sive priori, sive posteriori naturæ, aliquid incompossibile cum ipso; & ad hoc quod aliquid cognoscatur vtrum aliud sit pro instanti aliquo naturæ, debet videtur vtrum pro vlo alio instanti sit aliud incompossibile cum ipso; & si reperiatur quod sic, debet dicere quod non sit pro illo instanti: nec refert quod pro aliis instantibus antecedentibus non sit causa determinata ad ipsum expellendum, sed sufficit quod pro aliquo instanti naturæ ex omnibus instantibus naturæ inclusu in instanti reali sit aliud ad hoc determinatum. Sic autem fit in propositione: non potest libera licet pro priori naturæ, quo habet ratione causa in actu primo, non sit determinata ad producendum actu virtutis aut habitum sequentem, est tamen sic determinata in posteriori, & hoc sufficit.

36. Dices secundo, causa libera non solum debet esse prior naturæ cum omnibus illis, quæ prærequiruntur ad actu, quem libere elicit, sed etiam cum omnibus illis principiis quæ requiruntur ad omnem actu oppositum possibilem producendum pro eodem instanti: sed habitus ut octo, v.g. est aliud ex prærequisitis ad actu aliquem intertemperante oppositum actu temperantiae producendum: ergo debet esse in illo priori habitus ut octo.

Respondeo, negando maiorem, quia vnum ex principiis requisitis ad actu oppositum est negatio actu qui producitur: sed talis negatio non potest esse positiva in illo priori, vt pater. Itaque sola illa principia debent esse possitue pro illo priori, quæ non debent tolli per illa, quæ in instantibus posterioribus producuntur.

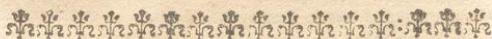
Ex hac doctrina sequitur, non esse recurrentem ad

saluandum quomodo expellant se mutuo habitus ad doctrinam nouam, quam eodem loci proponit *Arraga*: nempe quod actus ille qui producitur à potentia in casu prædicto & omni simili, non producat habitum pro illo ipso instanti, sed pro alio sequenti, pro quo necessario conseruatur. Existimat enim actum qui libere producitur pro vno instanti, necessario conseruari in potentia pro aliquo aliis instantibus, & habitum non produci per ipsum in primo instanti, sed in sequentibus.

Contra quam doctrinam facit principaliter, quod gratis excogitata est absque alio fundamento, quam ut per eam solvatur prædicta difficultas, qua sine ea saluari potest.

Secundo, quod dicat actum producere habitum non pro primo instanti, sed pro secundo instanti, cum non sit potior ratio cur ipsum produceret pro secundo quam pro primo.

Tertio, quod actus libere productus à potentia conseretur ab illa necessario, cum tamen non sit magis determinata ad conseruandum quam ad producendum; & cum inde sequeretur quod non posset actum oppositum producere pro quocumque instanti post productionem actus; quæ omnia paradoxa sunt, & gratis asserta contra Doctores communiter.

DISPVT. IX.

De Anima separata.

Quinque status animæ separatae.

ANIMAM separati à corpore tam certum est, quam homines mori, & eam manere extra corpus tam certum est, quam eam esse immortalem. Quinque autem possumus considerare animæ status post separationem, antequam iterum vnienda sit corpori in resurrectione.

Primus est status quem habet ex natura sua physica, quamvis non esset ordinata ad peccatum aut gloriam.

Secundus est status gloriae, quem habet in celo.

Tertius est status peccata eternæ sensus & damni, quem habet in inferno.

Quartus est status peccata temporalis sensus & damni, quam habet in Purgatorio.

Quintus denique est status peccata damni, non sensus, quem habent, secundum communiorum, licet forte minus veram sententiam, pueri non baptizati in Lymbo, vel in aliquo alio loco. Ex his statibus quatuor ultimum consideratio spectat ad Theologian, quia Philosophia non attingit ad eorum cognitionem: sed solum ex revelatione nobis constant: quamvis enim posset aliquis lumine naturali probabilitate colligere quod præmirentur à Deo post hanc vitam, qui bene vixerunt, nec hic mercedem congruam adepti sunt, & similiter puniuntur mali qui feculi presentis vitaueunt peccatas, tamen quod unius præmium, aut alterius peccata est eterna, difficiliter poterit ratione naturali probari.

QVÆSTIO I.

Status separationis sitne naturalis an anima violentus.

Separatio animæ non est super naturalis.

CERTUM EST separationem animæ esse tam ipsi, quam corpori naturalem, quatenus naturale opponitur supernaturali, sit enim ex actione causarum naturalium: est etiam quandoque naturalis, propter naturale opponitur libero, quando scilicet moritur quis ex febre orta ex causis naturalibus; & quandoque libera, ut quando quis ab agente libero interficitur.

QUESTIONE ergo est de naturali propter opponitur violento ac neutro, & meo iudicio maxima parte est de nomine, ortaque ex variis acceptiōibus motus naturalis ac violenti, quibus videntur Authorē. Pro vitanda autem equiuocatione & resoluenda ipsa re independenter à questione de nomine:

Advertendum est aliquid posse dici esse in statu violento ex eo, quod careat aliqua perfectione, qua specter ad substantiam ipsum, nec habeat aliquam aliam perfectionem substantiam incompatibilem cum illa, quantumvis haberet alias perfectiones accidentales meliores, quam haberet cum illa perfectione substantiali; & in hoc sensu materia prima esset in statu violento quando haberet formam substantialem imperfectiorem, & caret per se.

2. *Alio modo* potest dici esse in statu violento, quando caret aliqua perfectione accidentaliter tendente ad conservationem ipsum, quoad eē physicum; & sic aqua dicitur esse in statu violento quando est sub calore.

Tertio, potest dici aliquid esse in statu violento, ex eo, quod careat aliqua perfectione, quam ipsummet natum est, tanquam causa naturalis adæquata, in se producere, si prius illa, & collatur impedimentum; & in hoc sensu graue dicitur esse in statu violento quamdiu est sursum, & leue quamdiu est deorsum, & in hoc eodem sensu etiam aqua calida potest dici esse in statu violento.

Quarto potest dici aliquid esse in statu violento, ex eo, quod sit in aliquo statu, in quo haberet impedimentum acquirendi alias perfectiones accidentales, & naturales, quas posset connaturaliter pro alio statu habere, nec alias ipsis æquivalentes potest habere. Et in hoc sensu intellectus alligatus ad phantasmatum pro aliquo statu, si pro alio statu non esset alligatus, posset dici esse in statu violento.

Advertendum secundo, secundum Scotum intellectum etiam coniunctum corpori, quantum esset ex natura sua, posse intelligere res omnes independentes à phantasmatibus non minus quam possit in statu separationis. & ita intellectus in statu natura instituta ac integræ, illo scilicet, quem habuit Adamus, & haberent posteri eius, si non peccasset in Paradiso; quod autem in hoc statu non intelligat sic, vnam esse ex peccatis peccati originalis.

CONCLVSIONE I.

3. *Separatio est anima violenta, & non naturalis primo modo*. Hæc patet, quia anima separata caret complemento substantiali, ad quod essentialiter ordinatur, nempe corpore; nec ullam perfectionem habet ipsi æquivalentem incompositibilem cum ipso: ergo est violentus ipsi ille status, non minus quam esset violentus status materia, quo esset sine illa forma substantiali.

Obycies primo: de ratione violenti est, quod non sit à principio intrinseco, sed separatio sepe prouenit à principio intrinseco: ergo non est violenta.

Respondeo, distinguendo maiorem: quod non sit à principio intrinseco, hoc est, iuxta inclinationem principij intrinseci seu subiecti, cui dicitur esse violentum, concedo maiorem; hoc est, quod non concarrat illud principium effectiū sine proxime, sine remote ad illud, nego maiorem. Et similiter distinguo minorem: sepe prouenit à principio intrinseco, id est, sepe fit iuxta inclinationem eius, nego minorem; prouenit à principio intrinseco, id est, causatur effectiū, vel proxime, vel remote à principio intrinseco, translat minor, & nego consequentiam. Quod autem possit motus violentus prouenire efficienter à principio intrinseco effectiū, probatur: quia motus, quo mouet se homo sursum, dum saltat, est ipsi violentus, & tamen producitur effectiū ab illo.

Obycies secundo: Anima ex natura sua est immortalis, & informat corpus amissibiliter: ergo ex natura sua status separationis est ipsi naturalis.

Respondeo, distinguendo consequens: est ipsi naturalis, propter naturale opponitur supernaturali, concedo: propter opponitur volento, nego. Itaque quemadmodum aqua, licet naturaliter possit esse calida, & tamen calefactio est ipsi violenta: ita anima potest esse naturaliter separata, quamvis separatio sit illi violenta.

CONCLVSIONE II.

4. *In nullo alio sensu separatio est violenta anima.*

Probatur, quia nullas perfectiones potest habere in corpore, aut producere in se, quas non potest producere separatio in se, aut habere in statu separationis, aut alias perfectio-
nes.

nes illis æquivalentes; nec in illo statu caret aliqua perfectione tendente in conseruationem ipsius, cum non dependeat vlla ratione ab ullis accidentibus quoad esse, est enim spiritualis & immortalis.

C O N C L V S I O III.

Quo sensu anima secundum statum quem habet de fato in corpore, seclusa consideratione peccatorum & bonorum potius deberet appetere separationem quam coniunctionem: secus est si consideraretur secundum statum quem haberet si non interuenisset peccatum originale.

Probatur prima pars, quia careret multis imperfectiōnibus, quas habet pro hoc statu, & acquireret multas perfectiones, quas pro hoc statu non posset habere, & quibus magis latiretut quam per aliquid quod potest habere pro hoc statu: nam careret omnibus molestiis corporis, & posset acquirere scientiam intuituam magis perfectam de rebus, quam potest habere pro hoc statu ex suppositione peccati: ergo potius debet appetere illum statum, quam coniunctionis cum corpore secundum statum praesentem.

Quo sensu non debet: Probatur secunda pars, quia pro hoc statu posset habere easdem cognitiones, quas tunc haberet, & præterea haberet complementum suum substantiale, ut pater.

Dices contra primam partem: quamuis haberet pro illo statu cognitiones perfectiores, tamen careret complementum substantiale, sed potius deberet appetere complementum substantiale, quam accidentale: ergo.

Respondeo, distinguendo minorem: complementum substantiale requisitum ad operationes perfectissimas, concedo: non requisitum, nego antecedens.

C O N C L V S I O IV.

De facto separatio est simpliciter dicenda violenta anima.

Hæc est communis, & pater, quia est contra inclinationem innatam ipsius, quandoquidem inclinatur naturaliter inclinatione innata, magis ad complementum substantiale quam ad accidentale: & licet non sequatur ex eo, quod aliquid habeat maiorem inclinationem ad unum quam ad aliud incompensabile, quod sit in statu violento quando est sub illo, ad quod minorem dicit inclinationem, ut pater ex eo quod materia prima non sit in statu violento, quando est sub forma imperfectiori, ad quam minus inclinatur; tamen ex eo, quod aliquid carerat perfectione maiori diversi ordinis, quod est complementum substantiale & perfectio simpliciter ipsius, sequitur quod sit in statu violento, licet habeat aliquid aliud inferioris ordinis & spectans ad complementum accidentale, ac secundarium ipsius: sed anima separata habet carentiam corporis, quod est complementum substantiale eius: ergo licet habeat tum perfectionem maiorem accidentalem, hoc est, cognitiones intuitivas independentes à phantasmatibus, adhuc tamen erit simpliciter in statu violento.

7. Dices: si separatio est ipsi violenta: ergo unitio & coniunctio est ipsi naturalis, & consequenter resurrectio est etiam naturalis.

Respondeo, distinguendo consequens: prout naturale opponitur violento, concedo consequentiam; prout opponitur supernaturali, nego consequentiam. Et similiter distinguo secundum consequens.

Dices secundo, secundum Doctorem 4. dist. 53. q. 2. S. 3. Separatio non est simpliciter violenta anima: ergo conclusio falsa.

Respondeo Doctorem intelligendum de violento simpliciter in eo sensu, in quo tale dicitur, quod ita est contra inclinationem, ut non habeat secum annexam aliquam perfectionem, quæ esset iuxta inclinationem rei, quam alias non haberet. Non vero de violento simpliciter, quatenus tale dicitur quod est contra inclinationem principaliorem, licet ferat secum aliquid quod sit iuxta inclinationem minus principalem.

Dices tertio, Doctorem eodem loco dicit animam non dicere inclinationem ad corpus: ergo separatio non est ipsi violenta simpliciter.

Respondeo eum loqui vel desinclinatio quæ posset

De Anima separata,

reduci ad actum secundum per causas naturales, vel de inclinatione, quæ excluderet omnem perfectionem, & satisfactionem ullius appetitus animæ. Vnde iugno consequentiam.

Q V A E S T I O II.

Quas perfectiones habet anima separata secundum se.

8. Non est dubium quin habeat intellectum & voluntatem, tum quia hæc identificantur ipsi in nostra sententiæ tum quia quamvis non essent identificatae sunt proprietates connaturales illius; tum quia haber species & cognitio, vt constat ex historia Epulonis Luca 16, tum denique quia nihil impedit.

Difficultas ergo est de speciebus & habitibus, quos habuit in via, & de aliis cognitionibus ac speciebus perfectioribus, & de virtute discussiva, ac locomotiva, tam respectu sui, quam respectu aliorum.

C O N C L V S I O I.

An retinet anima separata species quas habuit in via, est anima incertum, retinet tamen habitus voluntatis.

Probatur prima pars, quia quantum ad rationem attinet, illæ species videtur habere dependentiam ab obiecto phantasticè proposito, sed tale obiectum non potest ponit in statu separationis: ergo frustra conferuntur illæ species. Maior patet ex dictis disputatione de Intellectu.

9. Obiectio: formæ absolute permanentes non destruuntur nisi per destructionem subiecti, aut per introductionem formæ contrariae, aut per remotionem causæ conservatiæ: sed subiectum illarum specierum est anima, quæ separata manet; nec habent formam contrariam; nec remouetur ab illis causa conservatiæ, quæcumque deum illa sit: ergo non destruuntur.

Respondeo, distinguendo maiorem pro tertia parte: per remotionem localem tantum, nego; per remotionem localem aut æquivalentem, talem scilicet, ut non concurredit amplius ad earum conseruationem, concedo. Et similiter distinguo minorem, & nego consequentiam. Itaque quemadmodum secundum Theologos communiter destruitur fides in patria, & habitus supernaturales animarum damnatarum, quia indecent talem statum, aut quia non debent esse actus illorum, ac propter ea ipsam frustra esse essent, ita in proposito dicendum.

10. Obiectio: anima separata recordantur rerum, quas fecerunt in corpore; ergo habent species quas habuerunt in corpore.

Respondeo, negando consequentiam: quia possunt recordari istarum rerum per species infusas ipsi à Deo.

Dices, non esse recurrentum ad Deum absque necessitate: sed hic non est necessitas.

Respondeo, negando minorem; nam non videtur quomodo possint ipsi deseruire ad hoc species via, essentialemente limitatae ab obiecto phantasticè proposita.

Probatur secunda pars, quia habitus voluntatis possunt habere actus in anima separata, nec est illa ratio, ob quam deperderentur.

C O N C L V S I O II.

11. Animæ separata habet species perfectiores & cognitiones quæ habuit in corpore, potestque discurrere.

Hæc est communior, & pater, quia habet cognitiones rerum intuitivas independenter à phantasmatibus, quæ sunt sine dubio perfectiores cognitionibus dependentibus à phantasmatibus; tales autem cognitiones nullo modo possint habere in absentia obiectorum ab aliis species conformibus, quæ species sine dubio sunt perfectiores species, quæ habet in statu coniunctionis. Quod autem possit discurrere, pater; quia nihil impedit.

Et confirmatur, quia Angeli discurrent, ut suppono ex Theologia: ergo & anima separata, à paritate rationis.

CONCLV

CONCLV SIO III.

Potest se 12. Anima separata potest se, & alia corpora mouere loca-
corpo-
ta moue-
re locali-
ter. Hæc est Doctoris in 4. dist. 10. q. 6.
Probatur primo, ex descensu animæ Christi ad inferos,
& ex apparitionibus multarum animarum in diuersis locis.

Dicx, motus locales illarum animarum esse miracu-
los à Deo, non autem ab animabus virtute propria.
Contra, non est neganda illa virtus animabus absque ratione, nulla autem est ratio ob quam negetur ipsis.

Probatur secundo, quia Angelis competit illa virtus
mouendi se & alia: ergo & animabus à paritate rationis,
quia quantum ad hoc nulla est differentia inter illa.

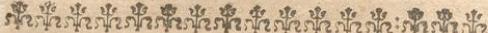
Confirmatur, quia si negaretur hæc virtus animabus,
vel ratione perfectionis, vel ratione imperfectionis.
Non ratione perfectionis, quia conuenit Angelis perfe-
ctionibus; neque ratione imperfectionis, quia conuenit
corporibus imperfectioribus.

Confirmatur secundo, quia licet anima habeat alias
intellecções dependentes à corpore, habet tamen in
statu separationis alias intellecções independentes à
corpore, quas non potest exercere in corpore: ergo simili-
ter non est inconveniens quod habeat virtutem moti-
uum dependentem à corpore, & virtutem etiam moti-
uum independentem à corpore in statu separationis,
qualem virtutem nequit exercere in corpore. Et per hoc
ac exemplum de Angelis difficultates omnes, quæ op-
poni possunt, facile solui possunt.

An mo-
ueat cor-
pora per
impulsu.

13. Si tamen queras, an mouere possit corpus per im-
pulsu impressum sibi, sicut unum corpus moueret aliud:
Rèspondeo eodem modo posse animam mouere, quo
Angelus mouet; utrumque autem dico posse mouere per
impulsu; quia alias non possent prolixcere corpora, sed
deberent necessario comitari illa corpora quæ moue-
rent.

Deinde non est difficilis Angelo aut animæ producere ipsum motum localem, aut vbi corporeum quam im-
pulsu corporeum: ergo si possunt vbi aut motum, pos-
sunt etiam impulsu. Sed possunt producere vbi aut
motum in corporibus, vt fatetur Suarez, & patet, quia
alias non possent mouere corpora: ergo possunt produ-
cere impulsu. Et hæc de anima sufficient ad laudem
& honorem Dei, &c.

DISP V T. X.

De Paruis Naturalibus.

DHILosophus octo libellulos de affectionibus
quibusdam ad animantia spectantibus scripsit,
quos communiter *Paruis naturalia* appellant, & vel complementum sunt præcedentis tractatus, vel certe vnum
cum illo integrum tractatum conficiunt, corpus animatum pro obiecto adaequato habentem. Quæ ergo in his
octo libris digniora consideratione sunt, in hac disputa-
tione examinabuntur, cuilibet libro ynica quæstione
assignata.

Q VÆ ST I O I.

De Memoria & Reminiscencia.

MEmoria in actu primo est potentia illa, qua recordari
possimus rerum antea cognitarum. Hoc est, qua
possimus cognoscere, quod aliquando cognoverimus
res, quas ante cognovimus. Memoria vero in actu secun-
do, est ipsam recordatio, seu cognitio, quæ sic cognoscimus.
Reminiscencia vero est, recordatio huiusmodi habita median-
te inquisitione, & progressu ex alijs recordationibus, aut cogni-
tionibus: vt si quis recordetur beneficij recepti ab uno
homine, ex eo quod recordetur ipsiusmet hominis, aut
quod videat alium hominem similem illi.

Quid me-
moriam.

Quid re-
minisci-
entia.

Dari memoriam sensitivam in animantibus, & simili-
cum ipsa intellectuam in homine; illamque non distingui
realiter à sensu communi, nec hanc ab intellectu, suppono
ex dictis in libris de anima, quæ non videbantur re-
petenda.

Hic autem aduertendum, memoriam, vt memoriam in
actu primo, non solum habere recordari, & reminisci;
sed etiam ad eam spectare proponere cum facilitate spe-
cies accepta, etiam illas, quibus intelligimus res ante
cognitas, sed non ut cognitas; nam dicuntur committere
memoria illas species, quando saepius obiecta nobis
proponimus ad hoc, vt facilius postea possimus illa
obiecta nobis proponere; & qui orationem, aut dis-
cursum aliquem auditum, aut lectum facile repetunt,
& proponunt sibi, quamvis non cognoscerent actu
quod ante illum cognoverint; dicuntur bona memoria.

2. Quæritur, an omnibus animantibus conueniat
memoria.

Respondeo in primis non esse necessarium ex ratione
animalis vt sic, aut animæ sensitivæ vt sic, quod quodli-
bet animal habeat memoriam, quia optime potest conci-
piali quid esse animal, & habens animam sensitivam,
qui intelligatur habere memoriam; neque potest ex eo,
quod aliquid sit animal, aut habens animam, talem recte
concludi, quod habeat memoriam.

Deinde non est aliquid ex parte animalis, aut animæ
sensitivæ vt sic, cui repugnat vis memorativa; vnde so-
lum à posteriori colligi potest ex actibus aliquibus, an
omnibus animalibus conueniat, necne, & si in omnibus,
quibus: Difficile autem est habere experientiam illam de
omnibus, appareat autem satis manifeste in aliquibus, vt
in auibus, canibus, similibusque, quæ habent virtutem
locomotivam, & accedunt ad locum vbi bene traçtan-
tur, recedunt vbi male; in conchis vero, quæ non habent
virtutem locomotivam, quæ ab uno loco in aliud pro-
gredi valeant, licet in eodem loco contrahant partem
læsan, non adeo patet experientia memoriae, vnde Conchæ
nimbricenses hic negant eam illis, quibus tamen eam at-
tribuit Averroës, s. 4. quia patet verisimile esse quod
recordentur doloris, & quod propterea tactæ retrahunt
se etiam antequam lædantur. Quod si huiusmodi anima-
ta facultas data sit, non est sine dubio neganda pis-
cibus, quidquid dicat Albertus, nam & locomouentur, &
repeterè solent eadem loca, & ita expressè tenet D. An-
gust. 3. de Genesi ad litteram. Ad memoriam bonam con-
ducit & aliqua mollitudo ex parte organi, qua facile
possit recipere species, & aliqua durities qua eas melius
confuerit: hoc tamen intelligendum de memoria sensitivæ,
nam intellectuam vtpote spiritualis, duritiae & mol-
litiae incapax est. Alia auxilia extrinseca, vt exercitatio
& ars, quæ dicitur memoriae, & medicamenta quædam
& impedimenta varia ipsius, experientia tam nota sunt,
vt de iis hic non sit differendum.

Q VÆ ST I O II.

De Somno, & Vigilia.

3. COnimbricenses hic Vigiliam describunt esse om-
nium externorum sensuum, aut saltem aliquo-
rum solutionem, seu libertatem; somnum vero esse om-
nium sensuum externorum ligationem ad animantium
quietem & salutem institutam.

Contra quam descriptionem primo opponi posset, quod
non magis ad somnum videatur exigere quod sit ligatio
omnium sensuum, quam ad vigiliam, quod sit omnium
solucio. Sed hæc difficultas est tantum de nomine, nam si
nomen *vigilia* non esset impositum ad significandum so-
lutionem aliquarum potentiarum externarum, certe di-
ceret sine dubio solutionem omnium: & si *somnu* im-
poneretur ad significandum ligationem aliquorum sen-
suum, & non solummodo omnium, non requireretur ad
ipsum ligatio omnium.

Verum cum de facto non detur status aliquis medius

D d d homi

De ANIMA. De Paruis Naturalibus,

hominis, in quo non possit de ipso dici, quod sit vel vigil, vel dormiens, & quandoquidem non dicatur dormiens simpliciter ex communi usu, si vel una potentia externa ipsius sit libera, & expedita ad suas operationes necesse est faciemur quod nonen somnum & dormitio sit impositum ad significandam ligationem omnium potentiarum externarum: & praterea quandoquidem si una potentia externa esset sic libera & expedita, non possit dici de ipso quod dormire, posset vero dici quod vigilare, sequitur quod vigilia significet de facto expeditionem vel omnium, vel aliquorum.

4. Minor difficultas est in illa particula, quam adiungunt in descriptione somni: nempe quod somnus sit ligatio sensuum ad quietem & salutem animantium instituta. Nam in primis illa particula videtur superflua, cum per reliquias particulas sufficienter erat descripta. Nec refert quod dicunt Comimbricenses cum sensu vi alicuius morbi torpescunt (vt accidit epilepsia) hominem non dormire; nam si ita obtorpescent ut viuant & nullam habeant operationem sensitivam, omnino dormire dicendus est homo.

Confirmatur, quia in tali casu non vigilaret, ut manifestum est, quandoquidem non haberet ullum sensum externum solutum & liberum: ergo dormire, quandoquidem ut ante dixi, non detur ullus status hominis viuentis, in quo non possit dici de ipso quod dormiat, vel sit vigil.

Deinde, quemadmodum in descriptione vigiliae non ponitur quod sit instituta ad utilitatem aut detrimentum animalis, non debebat etiam poni in definitione somni, à paritate rationis.

Praterea, quamvis somnus non esset institutus ad quietem & salutem, sed potius ad nocumentum, profecto non minus desineret esse somnus: ergo illa particula non solum superfluit, sed falsa est quantum ad hoc quod affectare videatur esse de ratione somni ut sic quod sit sic institutus.

5. Quod si etiam placeret excludere dispositionem illum, quam habent epileptici & similes, in qua non operantur per sensus externos villos, à ratione somni, non sufficienter distingueretur à somno per hoc quod illa non esset ordinata ad quietem & salutem: nam si esset sic ordinata, adhuc haberet rationem qua distingueretur à somno, distingueretur enim sufficienter à somno per hoc, quod somnus esset ligatio sensuum orta absque villa indispositione physica organorum, altera autem illa ligatio non esset talis, ut patet.

Vnde melius describeretur somnu esse ligamen omnium sensuum extenorū ortum ex alio capite, quam ex indispositione physica organorum extenorū, quam dicendo quod esset ligamen institutum ad salutem & quietem. Nec contra hanc descriptionem aliquid maioris difficultatis obici posset quam quod sequeretur hominem posse esse in statu aliquo, in quo viueret & tamen nec dormire, nec vigilare. Sed dicendum esset defendantibus hanc descriptionem, id non esse inconveniens, quando esset in statu, in quo ex indispositione organi non posset operari; vnde quando dicitur quod homo alterum ex duobus debeat habere, aut somnum, aut vigiliam, hoc deberet intelligi de homine non habente organa sic male affecta. Quod totum tamen spectat ad questionem de nomine, & absolute dicendum quod sufficienter & bene describatur somnus esse ligamen omnium potentiarum extenorū, non addendo villam aliam particulam, sicut nec additur in descriptione vigiliae.

6. Nunc ostendendum, quomodo fiat haec solutio & ligamen potentiarum. Et communiter quidem dicitur quod potentia sit soluta & libera ad operandum, quando non impeditur accessus spirituum animalium à cerebro ad organum sensuum extenorū: tum autem ligantur, quād ille accessus præpeditur, neque enim ipsum organum cum specie obiecti sufficit ad percipiendum obiectum; sed ulterius requiritur concursus spiritus animalis, sive in genere causa efficientis, sive in genere causæ formalis dispositiæ, ut patet in dormientibus oculis apertis,

qui non vident quamvis habeant in eodem oculo species impressas colorum obiectorum; unde si impeditur accessus istius spiritus, qui est substantia aliqua tenuis ac subtilis, non poterit potentia operari, & si non impeditur poterit: quare ligamen ipsius consistit in illo impedimento, & solutio consistit in ablacione ipsius.

Causa autem effectiva somni, hoc est, illa causa quæ ponit impedimentum, secundum Comimbricenses cum Philosopho hic, est causa aliqua, quæ producit vapores quoddam qui repleant meatus illos, per quos spiritus animales defteri solent ad sensus externos, qui vapores potissimum generantur secundum ipsos in ventriculo ex cibo: cuius indicium est, quod, qui comedunt & bibunt, aptiores sunt ad dormiendum, quam qui famem patiuntur. Alij tamen antiqui, vt Averrè, Galenus, & Anicenna citati a Comimbricensibus existimant causam effectuam impedimenti esse ipsammet animam, quæ habet virtutem attractiū spirituum animalium à sensibus externis. Ego vero existimo utrumque concurrere, & vapores ascendentēs, & attractionem etiam spirituum, aliquando simul, aliquando separatis: quamvis enim non ascenderent vapores, nihil impedit, quo minus attraherentur spiritus; & quamvis non attraherentur spiritus nihil impedit, quo minus ascenderent vapores ac impedirent descenditum spirituum: quod si possit attractio fieri sine ascensu vaporum, & è contra, nihil impedit quo minus utrumque simul fiat.

Ex quo patet, quid sit impedimentum formaliter, est enim vel retractio spirituum, vel ascensus vaporum, vel utrumque simul. Quod si placet magis quasi metaphysicē describere ligamen potentiae, posset dici constare in negatione coniunctionis spiritus animalis cum potentias: & solutio potest dici consequenter esse coniunctio spiritus animalis cum potentias: & hoc modo explicando vigiliam & somnum, appetit somnum esse priuationem vigiliae. Si vero quis vellit dicere quod ligamen potentiae esset illud corpus positivum, quod expellit spiritus illos à potentia, & impedit ipsorum descenditum, tum vigilia esset negatio istius corporis, & consequenter esset potius priuatione somni, quam è contra somnis priuatione vigiliae: de quo tamen nulla potest esse realis difficultas.

Utilitatem somni temperati, & detrimentum intemperati quotidiana experientia comperta sunt. Et certe, vt somnus moderatus secundum Tertull. cap. 4. de anima, est creator corporum, redintegrator virium, probator valitudinum, pacator operum, medicus laborum, ita immoderatus laxat membra, teste Hypocrate, grauat caput, itupidos, obliuios, ad vitia proclives, ad subeundos labores ineptos facit. Vnde etiam constat emolumen vigilia temperata, & intemperata nocumentum; quantum enim obest somnus intemperatus, tantum prodest vigilia temperata opposita ipsi, & quantum prodest somnus temperatus, tantum obest intemperata vigilia, vt patet.

Quares primo, an somnus competat omnibus anima-
libus. Respondeo affirmativè, non solum ob authoritatem
Philosophi hic cap. 2. & Doctorum communiter; sed quia
emolumenta orta ex mutua vicissitudine quietis &
vigilia id exigere videntur; nec villa patet experientia op-
positum.

Quares secundo, an homines prius incipiunt dormire, an vigilare.

Respondent Comimbricenses hic, quod prius vigilent; quia An prior
quamvis prius sint in utero materno, quam percipere
possint aliquid per sensus externos, tamen tum non dor-
miant, quia quod non sentiant oritur ex hebetudine
aliqua sensuum, ac imperfectione organi; somnus autem
secundum ipsos non est ligamen sensuum ortum ex tali
indispositione.

Sed quantum ad hanc rationem nihil concluditur primo,
quia, vt supra diximus, somnus potest dici esse quodcumque
ligamen potentiarum, ex quo oritur ut aliquis non
sit vigil. Secundo, quia quamvis non diceretur somnus
quodcumque ligamen, sed illud quod non oriretur ex
imper-

imperfectione potentiae; tamen adhuc non probant *Combricenses*, quod infantes habeant prius talem indispositionem ex parte potentiarum, ut non possint sentire quantum est ex se, quam possint sentire. Itaque existimo, quod homines quando habent illam dispositionem, ut habeat sensus externos formatos, prius vigilent quam dormiant, quia nihil prorsus impedit quo minus tum possint sentire, si applicaretur ipsis obiectum sensibile; antequam autem habeant sensus sic formatos, nec dormiunt, nec vigilant, quia non habent ligamen, nec solutionem sensuum extenorū, quandoquidem non habent ipsis sensus formatos: vigilia autem & somnus sunt affectiones potentiarum formatarum.

An somnus esset in statu innocentie.

Aliqui apud *D. Thom.* 2. *disq. 19. quæst. 1.* negant, quia quandoquidem somnus sit institutus ad quietem, & in illo felici statu non fatigantur homines, non esset ipsis necessaria quies somni. Sed hæc ratio non satis probat intentum; nam quod non fatigantur homines tum, non orierunt ex eo, quod non possent fatigari, sed ex eo, quod non laborarent ad fatigationem; sed tum quièscerent quando fatigari incipere deberet: ergo similiter licet non fatigantur potentiae exterae, non id orieretur necessario ex eo, quod non possent fatigari, sed ex eo, quod quando fatigari deberent, dormirent homines: quod si somnus non sit ordinatus tantum ad quietem sensuum extenorū, sed etiam ad quietem totius corporis, etiam tum esse posset vitilis, ut per eum quiesceret corpus hominis, quod alias fatigari potuisse.

Ipsenit D. Thomas probabilius putat futurum somnum in Paradyso, quem tamen non causaret lassitudine aliqua, aut morbus, aut concreti vaporis colluvio (ut *Combricenses* adiungunt) caput aggrauans, sed moderata purioris halitus copia, seu pura & suavis alimenti vaporatio; qui etiam dicunt, quod non dormirent homines tum, nisi ad solam oblectionem, ac voluptatem.

Io. Verum, ut ab hoc ultimo incipiā, nisi per somnum impeditur lassitudo, aut refarcientur vires, aut arcerentur alia incommoda, nescio, quomodo possit ex eo capi illa voluptas æquivalens illi, qua haberu posset in vigilia. Itaque existimo somnum tum non futurū illa ratione ob solam voluptatem; unde si adfuerint aliae doles, per quas impeditur lassitudo, & debilitatio, ac aliae malae affectiones corporis, potius dicendum esset, quod non esset ibi somnus, & si deberet naturaliter causari ex vaporibus aliquibus naturaliter generandis ex cibo, spectaret ad felicitatem illius status ut impeditur diuinatus illa causatio, sicut multæ aliae impeditur. Itaque existimo incertum esse, an tum esset futurus somnus, & quod ad me attinet existimo probabilius esse quod non esset tum futurus, si spectetur perfectio illius status, & tanta ipsi tribui debeat quanta potest absque inconvenientia. Nec refert, quod Deus dicatur immisissi sopore in Adam, & quidem grauem. Nam præterquam quod ille sopor posset dici essi potius extasis aliqua mentis, quam somnus corporalis, ut multi explicant, adhuc non facit ad rem, si intelligeretur de sopore corporali; quia fuit immisissi miraculosus à Deo, nos autem loquimur de sōpore, seu somno, qui proueniret naturaliter.

*Quomo-
do ani-
mal ce-
fer-
dot
mire.*

11. Quæst. quarto, quomodo animal cessat à somno. Duobus modis fieri solet ut animal desinat dormire. *Primo* à seipso, *deinde* per excitationem à causa extrinseca, vt cum suscitatur à somno per strepitum aliquem, aut tractionem. Vraq; autem suscitatio sit per remotionem, impedimenti descenſus spirituum animalium: & prima sit vel per consumptionem vaporum obstruentium meatus, per quos descendere solent illi spiritus, vel per hoc quod potentia attractiva, aut fatigata à nimia attractione, aut iam non indigens ulteriori, permittit spiritus illos descendere, vel per expansionem seu dilatationem eorum meatum talem, ut non obstantibus spiritibus possint descendere.

Maior difficultas est de secunda excitatione, seu ex-pergefactione; sed illa quæ sit per motionem corporis

minus habet difficultatis; nam facile concipi potest quomodo ex illa motione diuerti possint illi vapores, & impediti attractio illa spirituum animalium. Altera autem excitatio, quæ fit per sonum magnaum, aut lucem, aut odorem, aut leuem tactum, difficilior est; si enim sensus sunt ligati, quomodo sentiunt illa obiecta? & si non sentiunt, quomodo per illa impeditur eorum ligamen? Sed dicendam tamen quod illa obiecta non perueniant ad sensus absq; tali alteratione, quæ efficiat ut tollatur impedimentum, quod impidebat descensum spirituum animalium.

15. Quæst. quinto, an verum sit, quod dormientes quandoque ambulent. *Non ponitur hic in dubium* quod fide digni authores referunt de plurimis, qui ex lecto, in quo dormiunt, sese erigunt, vestiunt, ac alio se conferunt, cum tamen, & aliis adhuc appareant dormire, & ipsime postea non recordentur vlli, quam faciunt, actionis, nisi per modum somnij. Sed *Hoc supposito* queritur, an tales censendi sint dormire. *Et respondendum est* ex suppositione quod somnus sit ligamen omnium sensuum extenorū, eos non dormire, quia ad minus in iis sensus tactus est solitus, nec enī alias possunt se vestire, aut aperire portas, aut corripere arma, aut alia, quæ ab ipsis leguntur fieri. Dicuntur tamen dormire in largiori aliqua acceptione, quatenus scilicet maior pars sensuum extenorū est ligata.

*Dormi-
tes ambu-
lante.*

Q VÆ S T I O III.

De Somnijs.

*13. S*omnia sunt apparitiones ille, quæ occurruunt dormientibus mediante aliqua potentia interna. Ad quam descriptionem *Combricenses* addunt ex *Philosopho* quod illa potentia interna sit sensu, ut excludantur apparitiones intellectuales, quæ occurre possint hominibus; sed hoc spectat ad questionem de nomine, & quantum ad communem iam usum huius vocabuli *somnium*, magis credo id non requiri, sed quamcumque apparitionem internam sic vocari posse. Specificandum vero necessario erat illud dormientibus, aut affectis somno, quia apparitiones interne per hoc formaliter habent esse somnia, quod adueniant dormientibus; nam similes omnino apparitiones, aut etiam cædem ipsæ, si acciderent vigilantiibus, siue compotibus rationis, siue impotibus, non essent somnia. Non vero requiritur, ut somnus ille, quo affectur somnians, sit perfectus ac rigorosus iuxta descriptionem somni questione precedentis assignatam, nimirum talis, qui sit ligamen omnium potentiarum extenorū: nam sufficit, quod sit talis, quali afficiuntur illi, qui dicuntur ambulare dormientes, nimirum qui non sit ligamen omnium sensuum extenorū, sed aliquorum: neque enim vllus negabit quin illi ipsi, qui ambulant dum dormiunt, somnient interea temporis, & tamen, ut ante dixi, non habent omnes sensus extenos ligatos.

*Quid sō-
nium.*

14. Difficultas iam est, quomodo determinetur potentia illa, quæ in somno format in se huiusmodi apparitiones ad eas formandas. Nec dubium est quin determinetur proxime per species rerum, quæ sic apparent; sed valde difficile est ostendere quomodo applicetur tales determinatae species ad determinandum ipsam ad tales apparitiones potius, quam aliae ad alias. Et quamvis illa excitatio, seu applicatio, quoties somnum cedit in bonum, attribui soleat Angelo bono, & malo, quoties in malum cedit; tamen cum somnia disparata, quæ neque ad bonum, neque ad malum conducent, refundi commodè vix possint in bonum, aut malum Angelum, ad quos non videtur magis spectare excitare talia somnia, quæ nulla omnino excitare; alia causa assignari debet pro similibus somniis, sed quamcumque sufficere posset pro his absque concurso Angelico, eadem, aut alia similis sufficere posset pro excitatione somniorum bonorum, & malorum, esse enim bona, vel mala, est per accidentem ad illa somnia, ut patet.

*Quomo-
do cau-
sant
sonnia.*

Deinde, quandoquidem non magis potens sit Angelus malus ad excitanda somnia mala, quam bonus ad bona,

D d d 2 mirabile

mirabile est cur bonus non producat bona, aut non impedit productionem malorum somniorum. Quod si recurratur ad Dominum Deum, eadem erit difficultas, quæ tamē non sufficit sine dubio, quominus tam Deus, quæ Angeli possint determinare ad talia somnia per propositionem, aut excitationem talium specierum, ad fines qui ipsis expedire videntur quamvis nobis eorum ratio assignari non posset; & sane non scio qua alia ratione illa determinatio possit fieri, præsertim in intellectu separato, aut eriam in potentia sensitiva, si hæc producat huiusmodi somnia per species sibi inhærentes absque propositione aliarum specierum, quibus determinaretur ad producendam cognitionem correspondentem vni speciei, potius quam alteram.

15. Dico autem: præsertim si producat somnia absque propositione aliarum specierum, quia si dependeret à tali propositione, dici posset, quod sensus somnians determinaretur per occursum specierum tali, vel tali ordine deuectarum ad ipsum in spiritibus animalibus, sicut oculus determinatur ad talem visionem per propositionem talis obiecti. Cur autem tali ordine deferantur species in spiritibus internis iuxta organum internum motis, refundi debere in aliquam causam internam talis motus, sicut collisio talis particularis vitri ad aliud corpus est causa, cur quando frangitur, partes eius resiliant & euolent ad has partes spaci, potius quam ad alias, & ultima sine dubio determinatio ad Dominum Deum refundenda erit, cuius propterea existentia optime colligi potest ex indeterminatione quam haberet natura in productione suorum effectuum, nisi ipse existeret ad illam indeterminationem tollendam.

16. *Coimbricenses* hanc hic difficultatem non tangunt, sed aliam, an scilicet somnia fiant per reflexionem specierum ab aliqua parte ad poteritiam somniantem, vel per deuictionem specierum in spiritibus; an vero sine tali reflexione, vel deuictione per species subiectatas in ipsam potentiam somniantem. Et resoluunt in primis, non fieri somnia per reflexionem specierum. *Deinde* dicunt non necessario deferri debere species ad potentiam somniantem, sed eam somniare per species in se receptas; quamvis in gratiam *Aristoteles* postea fateantur quandoque fieri somnia per applicationem specierum in spiritibus deuictarum.

Ego tamen existimo eodem modo semper illa fieri, hoc est, vel semper sine concursu specierum deuictarum, vel cum concursu tali semper, & potius iudico fieri per concursum talium specierum, non solum propter autoritatem *Philosophi*, qui ita sentire videtur hic cap. 5. sed etiam quia sic faciliter explicatur quomodo determinari possit potentia. Supposito autem quod necessarius sit concursus specierum deuictarum, posset negari facile necessarius esse ad generationem somniorum quod species impressæ subiectari deberent in ipsam potentiam somniantem; neque enim est vlo modo inconveniens quod potentia vitalis producat etiam vitaliter cognitionem mediante specie sibi applicata, absque inhalatione speciei, quidquid dicant *Coimbricenses* absque vlla probatione hic §. *Porro* autem.

17. Idem *Authores*, quærentes in quanam potentiam interna formentur somnia proponunt sententiam multorum tenentium ea fieri partim per sensum communem concurrentibus speciebus à phantasia delatis, & partim à cogitatrice, ad quam spectat cognoscere rationes aliquas in obiecto non sensata cum cooperatione specierum à memoria sensitiva delatarum. Ipsimet autem putant somnia spectantia ad sensum & phantasiam formari in phantasia, & ea quæ spectant ad cogitatricem produci in memoriâ.

In nostra vero sententia, qui non assertimus plures sensus cognoscitios internos, omnia somnia in eadem potentia formari censenda sunt. Quod si plures sensus esent assignandi realiter distincti, certe unusquisque ex ipsis deberet dici concutere ad productionem earum partium somniorum, quæ ad ipsum spectaret, sicut & in uno somnio integreri possent actus omnium, nec est

vlla ratio cur unus ex ipsis potius habere posset actus in somno, quam reliqui; & quantum ad experientiam attinet, codem modo videtur nobis habere actus omnium illorum, dum dormimus, ac dum vigilamus. Vnde & in nostra sententia qui non distinguimus plures sensus, dici poterit quod idem realis sensus, qui habet varia illa nomina sensus communis, phantasia, cogitatricis, memoria, secundum varia munera, quæ ipsis competunt, concurrat ad somnia etiam ut subest formaliter variis illis denominationibus, quidquid enim compereret illis sensibus, si essent realiter distincti in ordine ad hoc; potest dici competere eidem sensui, ut subest variis illis denominationibus, ut patet.

Varia sommorum genera assignant Coimbricenses, quorum tamē differentiae sunt accidentales, ortæ scilicet ex causa efficienti magis quam ex ipsa natura ipsarum apparitionum, vnde eadem specie apparitio potest habere rationem diuersorum genetum. Quod ut melius appareat, examinare placuit quatuor genera, quæ proponunt prædicti *Authores*: quædam enim dicunt esse *Divina*, quæ scilicet sunt à Deo, vel Angelo bono: quædam *demonica*, quæ sunt ab Angelo malo: quædam *naturalia*, quæ sunt ex dispositione particuli corporis: quædam denique *animalia*, quæ oriuntur ex eo quod de ipsis rebus, quas somniamus, trahimus in vigilia. Harum apparitionum diuersitas desumitur ex causa efficiente, aut conditione extrinseca, ob quam sequuntur; & si una & eadem apparitio nunc caufaret à Deo, nunc à diabolo, nunc proveniret ex complexione animalis, nunc denique ex eo quod ante de ea agebatur, aut aliqua alia simili, haberet sine dubio pro diuersis illis temporibus rationem somnij diuinorum, demoniacorum, naturalis, & animalis.

Solum restat examinandum, quomodo ab his causis, per ordinem ad quas hæc somnia describuntur, causentur. De Deo autem non potest esse dubium, quin ipse possit caufare talia somnia, sive producendo ipsammet apparitiones immediate, in nostra sententia, qui putamus actus vitales produci posse à solo Deo, sive producendo de novo species, quibus determinetur potentia ad illas apparitiones producendas, sive applicando species ante habitas aut obiecta secundum illam rationem, secundum quam possent caufare tales species, aut determinare potentiam sine speciebus. Similiter certum est Angelos bonos & malos posse excitare species ante habitas, easque proponere illo modo, quo possint determinare ad illas apparitiones.

Maior est difficultas de aliis duobus somniorum generibus. *Galenus* in libro de *præsigio ex insomniis sumendo*, Quomodo causatur somnia naturalia caufari ex eo, quod anima inter dominum in se collecta, & nullo aduentio pulsu agita corporis profundum ingrediatur, ac quid interius fiat videntis, insomnia illa formet. Hanc explicationem superficiam vocant Coimbricenses, nulla tamen ratione adhibita, forte quia videbatur facilis impugnationis, ut reuera est. Nam imprimis quod anima ingrediatur profundum corporis, non habet apparentiam, quandoquidem eodem modo informet totum corpus in somno, ac vigilia. Deinde si tum videat quid interius fiat, ac deinde formet insomnia, non magis iuvat ad formanda insomnia illa naturalia, quam alia quæcumque, quorum species in anima reperiuntur.

Ipsimet *Coimbricenses* illa insomnia fieri censem ex eo, quod humor abundans, verbi gratia, pituita apprehensa tactu vel gustatu immittat sui speciem in phantasiam, ex quo fiat apprehensione rerum consilium, ut ex specie pituitæ, quæ aquæ est & dulcis, cogitatio imbrum aliquando, & aliquando ciborum dulcium. Ad quod addunt fieri posse ut absque specie transmissa excitetur in somno in phantasia tale somnium ex specie ibi infixa, modificata tamen per humorem in corpore dominantem.

Sed ut ab hoc ultimo incipiam, certe nec probabilitatem præ se fert, quod species infixæ phantasia exciteatur, seu applicetur per humorem dominantem in corpore, nisi aliquid producat in phantasia; nec potest aut explicari,

In qua
potentia
sunt somnia.

caufatur somnia naturalia.

aut intelligi quomodo humor dominans in corpore possit modificare speciem infixam phantasia: & deinde cum plures possunt esse species in phantasia, diuersissimæ inter se rationis, quarum aliquæ nunc excitantur in somno, aliquæ alio tempore, non potest fieri ut ab humore illo oriatur, quod hæc species potius quam illæ excitentur: quare aliud determinatum assignari debet, & vix assignari poterit aliquid, quod se solo non posset sufficiere absque concursum humoris dominantis.

Contra primam partem, etiam facit, quod dum dormimus, non sentiamus humorum illum dominantem per sensus externos tactus aut gustus; & quod somnia naturalia possint fieri in perfecto somno, in quo omnes potentiae exteriores ligentur, adeo ut nihil sentiantur.

Deinde, quamvis sentirentur ille humor abundans, & transmitteret speciem sui inphantias, non inde sequitur quod in ea excitari deberent alia similes species, & si deberent ex variis speciebus similibus, seu proportionem aliquam habentibus, non potius hæc, quam alia excitati deberent. *Denique* non solum excitantur in somniis huiusmodi species similes, sed aliquæ alia dissimiles; ut patet experientia: ergo alia causa assignari debet præter humorum abundantem sive perceptum à sensu aliquo exteriori, sive non.

21. *Itaque*, quamvis experientia constet dari huiusmodi somnia naturalia iuxta affectionem corporis, exstimo tamen incertum esse à qua causa proxima excitetur species ad illa requisita. Et idem censeo de somniis animalibus: nec enim ex ipsismet cognitionibus diurnis prouenire possunt; nam potius ex illis similes omnino cogitationes prouenire deberent, quam alia proportionem aliquam habentes, ut patet, & tamen in somniis animalibus non semper habentur cognitiones omnino similes, sed aliquando longè dissimiles, licet habeant aliquam proportionem. *Deinde ex pluribus proportionem habentibus debet* alia causa addi, ob quæ vñæ potius excitentur quam alia. Et rursus non semper quoties cogitamus vehementissime, & quidem data opera, de aliquibus rebus per totum diem aut partem eius, sive immediatè ante somnum, sive paulo, sive longe ante, habemus talia somnia, aut vñæ omnino: quomodo ergo possint ista somnia prouenire à cognitionibus diurnis ac antecedentibus?

Proponunt propterea *idem* *Authores* plura problema ad somnia pertinentia: quorum solutionem ab ipsis dataam facile esset refutare, si res tanti esset, & alia solutiones meliores occurrerent: quod aduerto, ne quis statim existimet sibi satisfactum, sed attendat cum reflexione, ut melius examinet veritatem.

Q V A E S T I O . IV.

De Diuinatione per somnia.

22. **M**ulti olim in ea erant opinione, ut nullum esset somnium quod non portenderet aliquid futurum; & consequenter ex quo, si quis esset peritus in somnispiciâ, seu arte praefagiendi ex somniis futura, non posset colligere aliquid futurum, aut præteritum alias ignorant somnianti. *Aly* vero putauerunt, nullum somnium portendere ex se cum aliquo fundamento futurum quidpiam. *Aly* denique opinati sunt, aliqua somnia portendere aliquid futurum, vel præteritum; & alia non portendere.

Quomo-
do som-
niū pos-
set fiend-
re fu-
turum.

Sed in primis, quamvis, vel omnia, vel aliqua somnia significant aliqua futura, si hoc non faciant directe ostendendo ipsam futura, sed significando aliqua alia, quæ proportionem aliquam, vel coniunctionem cù eo, quod futurum est habent, sicut somnium illius, qui videbatur sibi in somno vidisse ouum pendens ex fascia, lecti significabat thesaurum auri argento circumfusi fuisse sub lecto; nihil prolsus certi posset quis expectare ex illis somniis, quia nulla via certa haberi potest absque reuelatione, per quam quis possit cognoscere cum quo futuro somnium habeat connexionem; nam proportionem posset habere cum mille rebus, quæ possint esse futura;

quomodo, ergo poterit intellectus determinari ad cognoscendum quodnam ex pluribus sit futurum somnio denotatum? Quod si directe significarent illa, quæ essent futura, ut si quis sonaret esse reueta thesaurū sub lecto, quandoquidem experientia compertum sit sapissimum nos somnire esse futura ac præterita, quæ verè non sunt futura, nec præterita nihil certi potest constare ex tali somnio ex eo, quod sit talis præcisè. Vnde ut cognoscatur quodnam somniū tale sit verū, & quodnam falsum, oportet haberi alia principia, quibus id cognoscatur, & certè assignari non possunt illa, nisi Deus revelauerit, vel Dæmon, quodnam sit somniū, quod est verū. Itaq; qui somnia huiusmodi habent, satis imprudentes se ostendunt, & imperitos dñi ab aliis scire cupiunt, quid per illa portentur; & longè consultius esset illa negligere, ac procedere in suis actionibus, non minus, quam si illa non succederent, nisi constaret ea esse à Deo immissa.

Somnia
individua
futurorum
negligenda.

23. Si quis tamen sonaret directe aliquid secuturū, si talis, vel talis diligentia adhibetur, ut somnia uiri Alexander Magnus radiculam quandam tali loco reperiendā, quæ Ptolemei familiaris sui mederet insitumati; nec in experimento faciendo quidpiam esset difficultatis, aut inconuenientiæ, quandoquidem negari non possit quin aliquando somnia vera sint hominibus communicata, posset experiri utrum ita esset, necne: sed si esset aliquid difficultatis, aut inconuenientiæ in faciendo periculo, longè consultius esset non procedere ad experientiam, sed negligere somnum, quandoquidem aquæ certum sit plurima huiusmodi somnia esse falsa, ac illa esse verū. Quod ultimum consilium maximè locum habet, quando non adesset casus aliquis desperatus, cui succurri posset per somnum, si esset verum, & nulla alia ratione, tunc enim posset somniā, sine imprudentia, etiam cum aliquo dispendio, ac difficultate periculum facere de veritate somniij: vnde si quis esset in extrema necessitate moriendi à medicis omnibus derelictus, & aliquis sonniaret, si datur ipse parum vini, v. g. cum succo talis, vel talis herbe, quæ non posset absq; difficultate aliqui inueniri, merito faceret quis periculum inquirendo talem herbam, & dādo potionem illam infirmo; at si non esset desperatus infirmus, & propinatio talis appareret medicis periculosa, potius esset acquiescendum medicis prohibentibus, quæ credendum somnio: imo qui preferret tam somnium consilio medicorum, peccaret mortaliter, si damnum grave diceretur à medicis inferendum insitum per illam potionem. Sed hæc consideratio de peccato mortali non est huius instituti.

Quando
quis pos-
set per-
culum fa-
cere de
veritate
somniij.

24. *Id hic pro certo tenendum*, quod Dens & Angelus bonus possit causare in dormientibus somnia vera, & quod qui cognosceret sua somnia ab illis causari, posset esse certus de eorum veritate: sed nisi haberet aliquam viam cognoscendi quod à Deo aut Angelo bono essent communicata, præter ipsum somniū, quamvis essent reuera à Deo aut Angelis bonis, perinde se deberet gerere circa illa somnia, ac si non essent ab ipsis producta. Vnde quibus Deus communicat aliqua talia in ordine ad utilitatem aliquam, seu ad inducendum illos ad credendum illis ac ea proponenda aliis, tanquam vera, reuelat etiā ipsis aliquo modo se communicasse illa somnia, illi autem modus inexpertis est omnino ignotus, & fortassis inexplicabilis ipsismet expertis, sicut cæco est incognita albedo, & videns nequit illam ipsi describere sic, ut ipse possit habere conceptum eius.

Somnia à
Deo im-
missa sunt
vera, sed
negligenda
nisi certe
ea esse à
Deo.

25. *Secundum etiam tenendum*, quod Diabolus omnium illorum futurorum, quæ ipse cognoscit, & quorum species habet dormientes, possit infundere somnia, mediante propositione specierum ad hoc conducedentium. Sed protinus imprudenter, ac male quis recurreret ad Dæmones ad cognoscendum quid portenderetur per somnum aliquod, aut an somnium esset verum, nec ne; non solum quatenus illicitum esset tale commercium particolare cum Dei, ac nostro inimico habere, quod ad moralem scientiam spectat, ac ad Theologiam, sed quia cum ipse sit patet mendaciorum, non posset aliquis cum illa certitudine cognoscere, reuelarene

Ddd 3 verum,

verum, necne, & multis experientiis constat s^ep^e ipsum ad se accedentes decepsisse, nec potest aliquis dubitare quin quoties ille aliquid huiusmodi reuelaret, id faceret ad aliquem finem, qui vel accedentibus, vel aliis hominibus esset magis nocivus, quam proficeret illa reuelatio; nam alias certum est, quod ipse nihil reuelaret, vnde ex hoc etiam capite pessime ad ipsum fieret recursus.

26. *Tertio denique tenendum* est ex somniis illis; qua oriuntur ex certa dispositione humorum; aut influxu aliquo cælesti, posse eos, qui s^ep^e fecerunt experientiam ea de re, probabilem conceperem coniecturam de aliquibus rebus futuris, vt de decreto vel incremento morbi, de mutatione temporis quoad pluia vel serenitatem: id quod patet non solum experientia medicorum & agricolatum, qui s^ep^eissime verum ferunt indicium de talibus effectibus, sed etiam ratione, quia cum illi effectus habent probabilem connexionem cum causa talium somniorum, qui cognoscit causam, facile cognoscere potest effectum, saltem coniecturaliter. Et dico coniecturaliter, non solum, quia connexio effectus talis cum tali causa nō est tam necessaria, quin impediti possit per alias causas; sed etiam quia non potest certo cognosci quod causentur ab illis causis somnia illa; nam possent sine dubio causari a Dæmonie ad malum finem, & speciatim ad decipiendum: & ab Angelo bono ad bonum; & possent etiam causari eo modo, quo somnia indifferētia causantur ex fortuita specierum excitatione. Ex quo patet his coniecturis non esse fidendum nisi cum magna cautela ac discretione, præsertim cum res propterea suscipienda esset magni momenti, ac afferret detrimentum magnum si coniectura esset falsa.

Somnia de futuris disparatis negligenda.

27. Somnia autem illa ex quibus colliguntur aliqua futura, quæ non habent connexionem ullam ex naturae rei eum causis somniorum, sunt prorsus contemnenda, & quamvis aliquis videretur sibi s^ep^eissime expertus post talia somnia tales effectus secutus, ramen adhuc imprudenter fideret illis; tum quia si fecisset bene reflectionem, inueniret s^ep^e etiam eos non successisse, & deinde quandoquidem non sit physica aliqua connexio, nec somniorum, nec causæ eius cum talibus effectibus, deberet dubitare, an illa somnia non essent causata à Dæmonibus, cum tales effectus essent secuti, vt ea ratione causaret illam opinionem, quod somnia similia portenderent tales effectus, ac sic deciperet tandem etiam in re aliqua magni momenti: quod valde aduentu^m esset iis, qui nimis sūt creduli huiusmodi somniis.

Q V A E S T I O V .

De Respiratione.

Quid respiratio.

R^Espiratio, de qua hic agitur, consistit in alternativa aeris attractione, seu inspiratione, & ejectione seu exspiratione, quæ fit per motū localē pulmonis nunc dilatati, cum scilicet attrahitur aer, nunc cōtracti, cū efficitur instar foliū, per quos simili modo inspiratur & exspicitur aer. Qui motus localis producitur sine dubio vt à principio quo physico ab anima, & propterea vocatur motus vitalis. Sed cū anima brutorū sit diuisibilis, quæritur, à qua parte ipsius producatur iste motus, an à parte residente in ipsius pulmonibus, vel ab ea, quæ est in alia aliqua corporis parte. Quæ etiam difficultas moueri posset de anima rationali indiuisibili, quæ sola reperitur in homine, & de aliis etiam animabibus, si essent indiuisibiles, vt de perfectorum animantiū animabus sentiunt Thomistæ, an scilicet principet proxime illum motum vt informans pulmones, an vero vt informans alias alias partes. Si enim anima secundū quod informat pulmones, principiat istum motum; tum pulmones erunt causa effectu^m totius motus, & cōsequēter respirationis; si vero principiat illum secundum quod informat cor, cor erit principium, & ita similiter de aliis partibus discurrēdū.

Aliqui existimant principium istius motus esse cor, alij ipsos pulmones, alij musculum illum simplicem & rotundum qui separat cor & pulmones à iecore & liene, quem vocant diaphragma. Alij denique afferant cum partim proueniare à pulmonibus, partim à diaphragma-

te; vtrisque cōcurrētibus effectu^m & proxime; & partim eriam à corde; non quidem tanquam à principio proximo istius motus, sed quatenus est communis origo nativi caloris, ac subministrat etiam sanguinem pulmonibus, quo incalescant.

29. Quam sententiam complectuntur *Conimbricenses*, & quantum ad cōcūsum ipsorum pulmonum *suaderi*, quia cum pulmones moueantur, & sint animati, nihil impedit quo minus vis illa saltē partialiter motiu^m ipsi adscribatur. Quod autem nō habeant virtutem totū motiu^m, sed concurrat etiam diaphragma, colligitur coniecturaliter ex eo, & quod cessante ex laetione aliqua diaphragmati motu, impediatur statim motus pulmoni, & quod pulmones, etiam dum sanie tabescunt & expuntur, adhuc moueantur. Quod vero non proueniat ille motus à corde tanquam à principio primo effectu^m, *suaderi* potest ex eo, quod adhuc aliæ causæ sufficiētes, nimirum ipsius pulmones cum diaphragmate; nec sit vīla ratio vnde colligatur concursus ille cordis, præsertim cum pulmones non moueantur ad motum cordis, vt patet ex eo, quod non sit idem vtriusque motus; quandoquidem vīi respirationi plures motus cordis correspondere possunt, vt experientia compertum est. Quod denique proueniat etiam à corde modo illo supra specificato, patet, quia sine dubio calor & sanguis valde iuvare possunt ad illum motum; ergo potest prouenire à corde, vt principio sanguinis & caloris. *Preterea*, concurret ad respirationem arteria respirationis, & fauces, tanquam instrumenta, sine quibus nequiret attrahi aut effici ac commode ad necessitatem viuentis. Quanta autem sit necessitas respirationis, inde apparet, quod ea ad certum tempus impedita pereant animalia, quæ habent vim respiratiū ut patet experientia.

30. *Vero in illo motu*, id adhuc valde difficile est, cum non præsupponat cognitionem, sed proueniat à causa omnino naturali non minus quam calor ab igne, & motus grauium & leuium ab ipsius motu, quomodo possit esse de ille motus est difformis & quod vnam partem contrarius sibi quoad alteram, expansione enim illa pulmonum est contraria contractioni ipsius.

Ad hoc posset dici, quod attractio illa aeris, quæ sit per expansionem pulmonum, procedat effectu^m a pulmonibus & diaphragmate, mediante virtute animæ tanquam principio quo, contratio vero fiat mediante grauitate naturali, quam haberent etiam si non adesset anima; & sic non procedunt duo motus contrarij ab eadem virtute, sed à diversis, quod non est inconveniens.

Contra, quia sicut illa virtus attractiva superat grauitatem, eaque non obstante expandit pulmonem: ita etiam deberet ea non obstante conseruare illum expansum: & sicut grauitas in ordine ad descendit superat virtutem attractivam, deberet initio impedire expansionem: ergo motus ille non sit illo modo.

Alio modo posset dici, quod ille motus posset refandi in influxum aliquem cælestem, sicut fluxus & refluxus maris: sed tum non deberet ascribi virtuti motiu^m animæ, aut diaphragmati, aut pulmonum.

Deinde mirabile est quomodo fieret in omni loco & tempore sub quacunque constellatione eodem modo semper. *Preterea* non deberet recurriri ad influxum aliquem celestem absque aliqua causa.

Tertio posset dici, quod oritur illa dilatatio & contractio ex calefactione continua orta ex corde & aere, supposita dispositione tali, vel tali diaphragmati & pulmonum, sed tum etiam non deberet habere pro causa effectu^m pulmones, aut diaphragma, sed potius cor, & aere. Qui modus dicendi mihi satis placet.

31. *Quaritur* hic, an iste motus sit naturalis, an liber, seu spontaneus.

Respondent Conimbricenses, illum esse partim naturalē, partim spontaneū. *Sed hac difficultas*, cum distinctione soluenda est, & dicendum quod motus respirationis, qui prouenit ex imperio voluntatis aut appetitus mediante cognitione, sit spontaneus: motus vero, qui nō prouenit ex appetitu, aut voluntate, sit omnino simpliciter naturalis.

Aqua parte anime diuisibilis productur, vt à principio quo.

Q VÆ S T I O VI.

De Iuuentute & Senectute.

naturalis. Nec refert quod hic secundus motus posset impediri à voluntate, aut appetitu, quia licet calefactio posset impediri, non sequitur tamen, quod non sit motus omnino naturalis, per huiusmodi enim motū nihil aliud intelligimus, quam motum, qui prouenit effectu à causa, quæ non est voluntaria nec libera, quidquid sit, si posset per talē causam impediti.

Aduertendum autem, quod hæc resolutio supponat aliquando datī motū respirationis, dependentem ab imperio appetitus, ut cum volumus respirare crebrius aut rarius, aliquando vero dari motū independentem à tali imperio, ut est ille, quem habemus, dum dormimus.

32. *Quares secundo*, quibus animantibus conueniat respiratio.

Quibus animantibus cōuenit respiratio.

Philosophus omnibus & solis illis, qui habent pulmonem ascribit respirationem; ex illis vero ea, quibus pulmo est fere sanguis & fungosus, ut sunt ranæ, mures fluiales, testudines, crocodili, delphini, balenæ, & similia minus frequenti indigent respirationem, & propterea diu, sed non semper manere possunt sub aqua, prout minori vel maiori indigent respirationem. Alii vero pisces nec pulmonem habent nec respirationem. Alij vero putant omnibus animantibus conuenire respirationem, etiam piscibus; & quibus deest pulmo, adesse aliquid aliud supplens defectum eius quantum ad hoc, sicut loco sanguinis aliqua habent alium humorem & qualitem quantum ad eorum nutritionem.

Quod si obiciatur ipsis, non adesse aerem, quem attrahant & emittant, quandoquidem semper manent sub aqua.

Respondent, id negando, dicunt enim per totam aquam reperiri spiritus aereos, ac etiam aerem ipsum.

Et si iterum obicias, quod si adeser aer sub aqua aut intra ipsam, cetera etiam animantia possent respirare sub aqua aut intra ipsam, quod est falsum: possent respondere, quod id non sequeretur, quia maior aer ceteris animantibus possit requiri ad respirationem sufficientem, quam piscibus, & consequenter non haberent sufficientem aerem, quem attrahant.

Deinde, alii animantibus, praesertim pluribus, posset obesse aquæ attractio, quam simul cum aere attrahere deberent: & propterea quamvis adeser aer sufficiens, non possent bene respirare sub aqua.

33. *Hac in re existimo dicendum cum Philosopho*, quod pisces non respirent sub aqua, quia quandoquidem possint attrahere absque detimento aquam, tamque rursus emittere, verisimile est quod non indigeant alia refrigeratione, nec consequenter respirationem; & quia vel non est aer intra aquam, vel plane accidentale est quod sit sub illa: & nulla ratio aut experientia probat, quin pisces possent viuere in aqua, quamvis non haberet intermixtum aerem. Hoc tamen non obstante; credo eos habere virtutem respiratiuum, quia illa ipsa virtus, qua mediante possint attrahere & emittere aquam, potest sufficere ut inspirent, & expirent aerem; & videtur patere experientia, quod extracti extra aquam respirent propriissime.

Dices: pisces conseruati in vase paruo non obturato possunt viuere diu: non possunt vero in vase obturato: ergo signum est quod respirent; quia alias obturatio vase, non impedit vitam ipsorum.

Respondeo, negando consequiam: quod enim non vivant in tali vase, non oritur ex eo, quod non possint respirare, nam si respirare possint sub aqua, ille ipse aer, qui esset in aqua illa, quando obturaretur vas, posset ipsi semper sufficere. Sequitur ergo ipsorum mors ex aliqua alteratione aquæ, quæ ex illa obturazione procedit, aut ex defectu aliquius alterius concursus.

Queritur denique, quis motus prior sit, inspirationis, an expirationis. *Philosophus* dicit priorem inspirationem, sicut posterior motus viventis dum moritur, est expiratio. Sed reuera existimo hoc esse valde incertum, ac fortassis in aliis priorem inspirationem, in aliis expirationem.

Quis mo-
tus est
prior in
spiratio
ne, an expira-
tio.

34. *De hominum iuuentute & senectute potissimum* Tres ætas hominum. *hic agendum*, quorum vita in tres ætas à Pe-
ripateticis præsertim diuiditur: quorum *Prima* ad an-
num vigesimum quintum, aut circiter extenditur, &
comprehendit infantiam, quæ quatuor primos annos
complectitur; pueritiam, quæ deinde usque ad decimum;
pubertatem quæ usque ad decimum octauum; & adoles-
centiam quæ usque ad vigesimum quintum complectitur:
tota autem hæc prima ætas, nomine desumpto ab
hac ultima, ac magis perfecta parte vocatur adolescentia,
nonnunquam: nonnunquam vero pueritia etiam, nomi-
ne desumpto à prima parte. *Secunda ætas*, quæ media est,
comprehendit ab anno vigesimo quinto usque ad quin-
quagesimum, & diuiditur in iuuentutem, quæ ad trigesimum
quintum, vel etiam quadragesimum: & virilem
ætatem, quæ deinceps usque ad quinquagesimum por-
rigitur. Vocatur autem hæc secunda ætas florida, quod tu
homo soleat maiorem habere perfectionem; & etiam
iuuetus, nomine desupto à prima parte. *Tertia & ultima*
ætas secundum Astrologos, quæ senectus dicitur, diuiditur in primam & ultimam senectutem: prima comprehendit à quinquagesimo
usque ad sexagesimum quintum: secunda vero ceteros
subsequentes annos, & vocatur decrepita.

Fundamentum huius divisionis desumptum est ab ordi-
naria mutatione, quam in hominum vita animadver-
tis, quæ tamen in aliquibus casibus mutari sine dubio
potest, adeo ut aliquorum prima ætas possit, vel extendi
ad plures annos, vel ad pauciores restringi: & ita de reli-
quis ætatis, ac earum partibus censemus est. Nec de-
cessit etiam fundamenta plurium aut pauciorum partici-
tionum, prout quis vellet aduertere ad differentias ali-
quas, quæ in hominum vita discerni possunt. *Vnde illi Astrologi*, qui singulis planetis in singulas partes ætatis secundum hominum influxum tribuant, non nisi septem admittunt *Astrolo-*
gosa diuidientia membra (loquor de membris diuidentibus),
sicut partes totius integralis dicuntur membra diuidentia ipsum totum integralem) nempe adolescentiam, cui *Lunam*, à qua humorem & teneritudinem accipit, pueritiam, cui *Mercurium*, à quo incitat ad ludos & disciplinas capi-
sandas, adolescentiam, cui *Venerem*, à qua ad venerea acci-
dunt, iuuentutem, cui *Solem*, à quo vigorem accipit &
propensionem ad altiora, virilem ætatem, cui *Mariem*, qui
animositatem, & pugnandi studium influit, senectutem,
cui *Iunem*, à quo grauitatem & maturitatem haurit; &
denique decrepitam ætatem, cui attribuunt *Saturnum*, à
quo inditam habet fragilitatem & morositatem: cui
etiam eidem ætati decrepita de nouo præsidere ait
Lunam, quæ illas propensiones instillat, ex quibus fit ut
senes repuerascere dicamus, ac propterea his esse pue-
ros.

*Qui vero totam hominis ætatem quatuor anni tempo-
ribus conferunt, tanquam si inter se proportionem quā-
dam habeant, illam in quatuor partes partiuntur, pueri-
tiam, iuuentutem, virilem ætatem, & senectutem: pueritiam
conferentes veri, propter humoris vertutem, & excre-
centiam, ut ita loquar; iuuentutem astati, propter fortit-
itudinem, virilem ætatem autumnum, propter maturitatem,
senectutem hyemi, propter molestias.*

37. *Quares* hic, cur partus septimestris, hoc est qui se-
ptimo mense nascitur, viuere soleat, non soleat octime-
stris, qui octauo. *Hippocrates* docet rationem esse, quod
quemadmodum morbus dies habet criticos, seu iudica-
torios, qui ordinarie sunt septimus, & nonus, ita etiam
partus habeat suos menses iudicatorios, qui sunt vel se-
ptimus, vel nonus. *Sed huius ipsius ratio*, ut quartitur de
partu, ita etiam queri posset de morbo. *Aliqui* refundunt
hanc rem in mysterium contentum numero septenario:
sed satis certe ludicre, si numerus ipse præcisè spectetur,
quem enim influxum habere posset? *Alij* id attribuunt
influxui cælorum. *Sed* cum idem ipse mensis, qui esset
octauus vni partui, esset septimus alteri, & alteri nonus,

& in eodem ipso mense sit eadem cælorum constellatio. Propterea difficile est concipere quomodo influunt benigne in eum, qui tum nascitur septimo ac nono, maligne autem in eum qui octavo.

Mibi ratio viderat esse, quod qui nascitur septimo mensis, habeat dispositiones tum, quæ resistere possint qualitatibus aduersantibus, quæ extra ventrem facile alias in eo cauare possent, non possint vero tam facile intra ventrem. Si autem detineatur vterius usque ad octauum, illud temperamentum ac dispositio illa possit intra ventrem sic alterari, ut si prodeat tum, non possit qualitatibus inimicis oblistere; si vero vterius detineatur usque ad nonum, potest iterum dispositio, ac temperamentum eius reduci ad talem statum, ut ortus in lucem possit præseruare se contra agentia aduersa.

38. Quares secundo, cur infantes validi sunt, & apti ad actiones naturales nutritionis ac augmentationis, infirmi ac incepti ad actiones animales, hoc est, ad motum localem, stationem, sessionem.

Respondeo, quia illa ipsa dispositio corporis ipsorum, quæ aptior est ad vias operationes, est incepitor ad alias nam mollitudo ac teneritudo iuuanus ad recipiendum augmentum, impedit sine dubio quo minus sunt tam fortes, quam necessarium est ut possint facile stare, & sedere.

Quares tertio, cur pueri, qui citius maturescunt ad sapientiam, aut non diu iuuant, aut postea plerumque minori polleant ingenio, ut colligitur experientia, quæ locum dedit proverbio: *Odi pueros præcoci sapientia.*

Respondeo, quia dispositio illa, quæ iuuat ad ingenium & prudentiam, minus apta est ad conseruationem vita pro illo statu; ac consequenter ad resistendum agentibus contrariis, quæ propterea vel admittit vitam, vel certe aliam dispositionem inceptam prudentiae introducit.

39. *Conimbricensis* videntur particularius huius rationem dare afferentes pueros propterea solere esse minus aptos ad prudentiam, quia nimio humore abundant, qui vel impedit, vel perturbat operationes sensuum, quibus comparamus sapientiam; unde qui præmarcure sapienti, oportet ut etiam habeant maturius siccitatem cerebri ad ingenium iuuantem, quæ siccitas cum progressu temporis excreuerit, aut inducit mortem, aut organum incepitos reddet ad operationes conductentes ad prudentiam. Sed certe, nisi recurratur ad præmissam nostram rationem, haec per se non satisfacit; nam iij, in quibus siccitas mature producta est, quique propterea mature sapere incipiunt, solent diutius longe conseruare illam siccitatem & vitam consequenter, ac ingenium, quam iij quibus immature communicatur siccitas illa, & qui propterea immature sapere incipiunt: ergo licet ex immatura communicatione siccitatis posset fieri, quod minus diu iuuerent, aut minus diu conseruarent ingenium, quam quibus mature communicatur; non sequitur tamen ex hoc præcisè, quod tanta esset differentia in conservatione vitae, aut prudentiae inter utrosque, quanta constat esse experientia.

Quarunt propterea Conimbricenses, an esu arboris vitalis in Paradyso constituta, primi parentes & eorum posteritas, si maneret in Paradyso, conseruare possent perpetuo florem iuuentutis ex natura physica illius arboris. Sed hanc difficultatem ut merte Theologicam in ipsa Theologia examinandam relinquo.

QVÆSTIO VII.

De Morte, & Vita.

Quid vi. 40. **V**ita, de qua hic, est coniunctio anima cum corpore; hanc coniunctionem Philosophus hic descripsit esse permanentem anima vegetativi cum calore. Quam descriptionem explicare laborant *Conimbricenses*, sed certe vix ita explicari potest, quin patiatur multas difficultates, nam si maneret anima coniuncta corpori absque calore, aut cum frigore, homo adhuc iuueret, & dum vivit, non solum habet animam coniunctam cum calore, sed cum aliis qualitatibus frigoris, humoris, siccitatis. Vnde longe facilior, & clarior est nostra descriptio.

Occasione autem forte istius Aristotelice definitio-

nis, querunt *Conimbricenses*, an ita calor ad functiones vita concurrat, ut non etiam concurrat per se frigus, sed solum per accidens, quatenus scilicet deferuit ad temperandum calorem. Et respondent affirmatiue cum Galeno, & aliis Medicis, vnde existimant, quod si quis temperatum haberet calorem absque ullo frigore, & que posset omnes operationes vita exercere, ac si haberet calorem, quod si verum esset, & eorum etiam sententia vera censenda esset: sed longe probabilius puto, ut homo, & idem est de ceteris animalibus, exigit ex natura sua temperamentum ex quatuor primis qualitatibus, & consequenter, frigus quod est unum ex illis in aliquo gradu: ita etiam frigus per se concurreat ad operationes vitales ipsius, & non solum quatenus temperat calorem. Nec referit quod frigus excedens de se impedit omnes actiones vitales: nam hinc non sequitur quin sit necessarium in aliquo gradu remissum. Quod confirmatur ex eo, quod etiam calor excedens impedit illas operationes, quem tamen fatentur aduersarij per se ad illas concurrere, & non tantum per accidens.

Dices, cum *Conimbricensibus*, calori per accidens conuenire, quod impedit illas operationes, frigori vero per se, ut colligitur ex eo, quod crescente frigore minuatur perfectio in operando.

Contra, quia non potest ostendi quomodo id per accidens ipsi conueniat magis quam frigori. Deinde, si per accidens id conueniat calori, debet esse alia causa, quæ per se illum effectum facit, & talis assignari nequit. Ad probationem ipsorum dico, non minui virtutem operationum per frigus, donec venit ad intentionem aliquam, in qua noceat; idem autem sequitur etiam de calore; unde illa probatio nihil concludit.

41. **Mors** definitur à *Conimbricensibus* esse *discessus* Quid mori. animæ à corpore ob defectum innati caloris. In qua descriptione ultima illa particula superfluit, & posset esse falsa, superfluit quidem, quia sufficeret pro descriptione mortis quod diceretur discessus animæ à corpore, posset autem esse falsa, quia Deus posset separare animam à corpore sine tali defectu, & tum esset mors absque illo defectu. Deinde licet esset verum quod nunquam posset contingere mors, nisi ob defectum caloris, tamen in definitionibus non debent principia extrinseca, neque ordinis ad illa ponit, nisi quando id esset necessarium ad res definitas ab aliis quibus rebus secernendas, unde non recte quis describeret animam esse actum corporis organici potentia vitam habentis, à solo Deo producibilem, quamvis non nisi à solo Deo produci posset.

Melius ergo describitur mors esse discessus animæ à corpore. Vbi tamen per discessum, non debet intelligi discessus, qui fieret per motum, aut mutationem localem; sed ablato coniunctionis animæ cum corpore, siue anima recedat localiter, aut etiam existat illa ratione, siue non recedat nec existat, alias nulla animantia morerentur, præter hominem, quia nullorum aliorum animæ post separationem manent realiter existentes, aut consequentia recedunt localiter à corpore.

Quia vero moriuntur animalia duobus modis, per violentiam scilicet externam, ut gladio, submersione, suspedio, combustione, & aliis similibus modis, & per senium, aut infirmitatem, duo mortis genera statui solent: unum naturalis, quæ scilicet succedit, vel senio, vel infirmitate; aliud violentia, quæ adfertur per vim extrinsecam. In quo nulla potest esse difficultas, nisi de nomine.

QVÆSTIO VLTIMA.

De longitudine, & breuitate vite.

42. **A**Liqua animalia aliis lögii vivere, alia breuius, & ex hominibus ipsis quodam ad plures annos, quodam ad pauciores protrahere suos dies, notissimum est quotidiana experientia, ad quod iuare non dubium est complexionem intrinsecam animalis, influum cælestium corporum, conditionem loci, vietas rationem, & absentiam ac presentiam causatum, quæ per vim, aut violentiam eripere possunt vitam, nec de hac re plus spectare mihi videtur ad hoc institutum. Vnde hæc sufficiant de Paruis Naturalibus ad Dei gloriam.

TRACTA